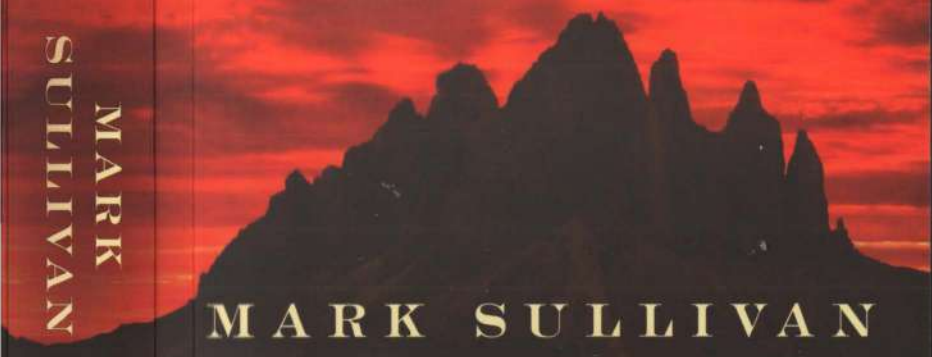
"Aksiyon, macera, aşk, savaş ve epik bir kahraman... *Kızıl Göğün Altında*, başarılı bir İkinci Dünya Savaşı eserinde bulmak isteyeceğiniz her şeye sahip."

—TESS GERRITSEN

KIZIL GÖĞÜN ALTINDA

MARK SULLIVAN

ithaki

KIZIL GÖĞÜN ALTINDA

MARK SULLIVAN

ithaki

Mark Sullivan, *New York Times*'ın çoksatanlar listesinde bir numaraya kadar yükselmiş olan ve James Patterson ile birlikte yazdığı Private dizisinin de içinde bulunduğu on sekiz roman yazmıştır. WHSmith Fresh Talent Award da dâhil olmak üzere birçok ödül almıştır ve kitapları *New York Times* Notable Book ve *Los Angeles Times* Yılın Kitabı olarak seçilmiştir. Massachusetts, Medfield'da doğmuş, Hamilton College'de İngilizce lisans eğitimini tamamladıktan sonra Batı Afrika'da, Nijerya'da bulunan Peace Corps'ta gönüllü olarak çalışmıştır. ABD'ye döndüğünde Northwestern University'deki Medill School of Journalism'de gazetecilik eğitimi alarak araştırmacı gazetecilik kariyerine başlamıştır. Hırslı bir kayakçı ve maceracı olan Mark Sullivan, karısıyla birlikte yaşadığı Montana, Bozeman'da her anın mucizesine minnettar oluyor.

Kızıl Gökün Altında
Mark Sullivan

Orijinal Adı: *Beneath a Scarlet Sky*

İthaki Yayınları - 1431

Yayım Sorumlusu: *Alican Saygı Ortanca*
Yayıma Hazırlayan: *Selis Yıldız Şen*
Düzelti: *Emre Aygün, Ömer Ezer*
Kapak Uygulama: *Hamdi Akçay*
Kapak Tasarımı: *Shasti O'Leary Soudant*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *B. Elif Balkın*
1. Baskı, Aralık 2018, İstanbul

ISBN: 978-605-375-855-6

Sertifika No: 11407

Türkçe çeviri © Aslıhan Kuzucan, 2018
© İthaki, 2018
© Mark Sullivan, 2017

Bu eserin tüm hakları Nurcihan Kesim Ajans ile yapılan anlaşma sonucunda satın alınmıştır.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6 Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 40200

Mark Sullivan

KIZIL GÖĞÜN ALTINDA

Çeviren
Aslıhan Kuzucan

ithaki

Kurtarılamayan sekiz bin İtalyan Musevi için.

Nazi savaş makinesi tarafından esir alınan milyonlar ve evlerine dönemeyen sayısız insan için.

Ve hikâyeyi ilk duyan kişi olarak beni kurtaran Robert Dehlendorf için.

Sevgi her şeyi fetheder.
–Virgil

GİRİŞ

2006 yılının şubat ayının başlarında, kırk yedi yaşında ve hayatımın en dip noktasındaydım.

Aynı zamanda en iyi dostum olan erkek kardeşim, bir önceki yaz ölümüne içerek hayatını kaybetmişti. Kimsenin beğenmediği bir roman yazmıştım, ticari bir çıkmazda ve kişisel iflasın eşiğindeydim.

Şafak sökerken Montana otobanında tek başıma yol aldığım sırada sigorta poliçemi düşünmeye başladım ve ailem için dirimdense ölümün daha değerli olduğuna karar verdim. Arabayı köprünün ayağına doğru sürmek üzerine kafa yordum. Kar yağıyordu ve ışık da azdı. Kimse intihardan şüphelenmezdi.

Ama o an, zihnimde, döne döne yağan karın içinde karımın ve oğullarımın yüzü canlandı ve fikrim değişti. Arabayı kenara çektiğimde kontrolsüzce titriyordum. Büyük bir buhranın eşiğinde, başımı öne eğip Tanrı'dan ve evrenden yardım diledim. Bir hikâye, kendimden daha büyük bir şey için, içinde kaybolabileceğim bir proje için dua ettim.

İster inanın ister inanmayın, aynı akşam, Montana'da, Bozeman'da –o kadar yer dururken– bir akşam yemeği sırasında kahramanı on yedi yaşında bir İtalyan genci olan olağandışı, hiç anlatılmamış bir İkinci Dünya Savaşı hikâyesinden kesitler duydum.

İlk tepkim Pino Lella'nın savaşın son yirmi üç ayında yaşadıklarının mümkün olamayacağını düşünmek oldu. Daha önce duymuş olmamız gerekirdi. Ama sonra Pino'nun –yazıldığı gibi okunuyor– altmış yıl sonra hâlâ hayatta olduğunu, California'da, Beverly Hills ve Mammoth Lakes'te yaklaşık otuz sene yaşadıktan sonra yeniden İtalya'ya döndüğünü öğrendim.

Ona telefon ettim. Bay Lella, ilk başta benimle konuşmak konusunda oldukça isteksizdi. Bir kahraman değil, daha ziyade bir korkak olduğunu söylemesi ilgimi iyiden iyiye çekmişti. Sonunda, onu defalarca aradıktan sonra, İtalya'ya gelirsem benimle görüşmeyi kabul etti.

İtalya'ya uçtum ve Milano'nun kuzeyindeki Maggiore Gölü kıyısında bulunan Lesa şehrindeki eski villasında Pino'yla üç hafta geçirdim. O sırada Pino yetmiş dokuz yaşında fakat iri yarı, güçlü, yakışıklı, çekici, eğlenceli bir adamdı ve sık sık kaçamak cevaplar veriyordu. O, geçmişi hatırlamaya çalışırken ben de onu saatler boyunca dinledim.

Pino'nun bazı anıları öylesine canlıydı ki gözlerimin önünde beliriveriyorlardı. Bazıları ise hâlâ karanlıkta oldukları için tekrar tekrar sorulan sorularla açıklığa kavuşturulmaları gerekti. Bazı olaylardan ve karakterlerden açıkça kaçınıyor ve bazıları hakkında konuşmaktan da endişe duyuyor gibiydi. İhtiyar adama acı içinde geçen yıllarıyla ilgili baskı yaptığımda, yeniden anlattığı trajediler ikimizi de hıçkırıklara boğuyordu.

İlk yolculuğum esnasında Milano'daki soykırım tarihçileriyle de konuştum, Katolik rahiplerle ve gerilla direnişçilerle de görüştüm. Pino ile birlikte en önemli olay mahallerini ziyaret ettim. Kaçış rotalarını daha iyi anlamak için kayak yaptım ve Alpler'e tırmandım. İhtiyar adam, Piazzale Loreto'da acı içinde yere çöktüğünde onu tuttum ve Castello Sforzesco sokaklarında hatırladığı kayıplarından duyduğu kederin ona hakim oluşunu seyrettim. Bana Benito Mussolini'yi en son gördüğü yeri gösterdi. Milano'nun görkemli katedrali Duomo'da, ölenler ve şehit düşenler için mum yakarken titreyen elini gördüm.

Baştan sona, geriye dönüp on yedisinde büyüyen, on sekizinde yaşlanmış olduğu hayatının olağandışı iki senesine bakan bir adamın iniş çıkışlarını, sınavlarını ve zaferlerini, aşkını ve kalp kırıklıklarını dinledim. Kişisel sorunlarım ve genel anlamda hayatım, bu ihtiyar adamın akıl sır erdirilemeyecek kadar genç bir yaşta göğüs gerdiklerine kıyasla küçücük ve anlamsız göründü. Hayatın trajedilerine dair görüşleri bana yeni bir bakış açısı kazandırdı. İyileşmeye başladım ve Pino ile sıkı dost olduk. Eve döndüğümde kendimi yıllardır hissetmediğim kadar iyi hissediyordum.

Bu yolculuk beni sonraki on yıl içinde dört yolculuk daha yapmaya itti, bu da diğer kitapların yazım aşaması sırasında Pino'nun hikâyesine dair araştırmalar yapabilmemi sağladı. İsrail'in merkez soykırım anıtı ve eğitim merkezi olan Yad Vashem'deki yetkililerle, İtalya, Almanya ve ABD'deki tarihçilerle görüştüm. Bu üç ülke ve İngiltere'deki savaş arşivlerinde haftalar geçirdim.

Pino'nun hikâyesindeki çeşitli olayları desteklemek adına uzun zaman önce hayatını kaybedenlerin akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve hayatta kalan görgü tanıklarıyla –en azından bulabildiklerimle– görüştüm; buna hikâyenin merkezini içinden çıkılması güç bir hale sokan esrarengiz Nazi generalinin kızı Ingrid Bruck da dâhildi.

Bu arşivlerden, görüşmelerden ve tanıklıklardan yansıyan gerçeklere mümkün olduğunca sadık kaldım. Ama kısa sürede öğrendim ki İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Nazi belgelerinin büyük ölçüde yanmış olması nedeniyle Pino'nun geçmişine dair belgeler de en iyi ihtimalle dört bir yana saçılmıştı.

Diğer bir yandan, savaştan sonra İtalya ve İtalyanları içeren kolektif bellek yitimi de yolumu kesen engellerdendi. Normandiya çıkarmasına, Batı Avrupa'da sürdürülen müttefik seferberliğine ve diğer Avrupa ülkelerindeki Musevileri kurtarmak için hayatlarını tehlikeye atan cesur ruhların çabalarına dair birçok kitap yazıldı. Ama İtalya'daki Nazi işgali ve İtalyan Musevileri kurtarmak için inşa edilen Katolik yeraltı demiryolu çok az dikkat çekti. 60.000 kadar müttefik askeri İtalya'nın bağımsızlığı için savaşırken öldü. 140.000 kadar İtalyan, Nazi işgali sırasında öldü. Tüm bunlara rağmen İtalyan tarihçilerin "Unutulan Cephe" diye adlandırdıkları İtalya için verilen savaşa dair çok az şey yazılıp çizildi.

Bellek yitiminin büyük bir kısmına hayatta kalmayı başaran İtalyanlar neden oldu. Eski bir direnişçinin bana söylemiş olduğu gibi, "Hâlâ gençtik ve unutmak istiyorduk," dedi. "Yaşadığımız o korkunç şeyleri arkamızda bırakmak istiyorduk. Kimse İtalya'daki İkinci Dünya Savaşı'na dair konuşmuyor, dolayısıyla da kimse hatırlamıyor."

Belgelerin yakılması, kolektif bellek yitimi ve hikâyeyi öğrendiğim sırada karakterlerin birçoğunun ölmüş olması nedeniyle

zaman zaman yalnızca geriye kalan tek fiziksel kanıt olan Pino'un onlarca yıl sonra hatırlayabildiklerine dayanan sahneleri ve diyalogları yeniden kurmakta zorlandım ve hayal gücümün yakıtı yaptığım araştırmalar ve bilinçli şüpheler oldu. Bazı örneklerde, anlatı tutarlılığı nedeniyle olayları ve karakterleri de kaynaştırdım ya da kısalttım ve bana kırpılarak anlatılmış olanları tamamen süsledim.

Sonuç olarak, okumak üzere olduğunuz bu hikâye kurgu dışı bir anlatı değil, Pino Lella'nın 1943 yılının Haziran ayından 1945 yılının Mayıs ayına kadar yaşadıklarına bağlı kalan biyografik ve tarihî bir kurgudur.

BİRİNCİ KISIM

KİMSE UYUMASIN

BİRİNCİ BÖLÜM

9 Haziran 1943
Milano, İtalya

Kendinden önceki tüm firavunlar, imparatorlar ve zorbalar gibi Il Duce de yükselen imparatorluğunun en sonunda çöküşüne tanık oldu. Gerçekten de, baharın son günlerinde bir öğleden sonra, Benito Mussolini'nin gücü, genç ve dul bir kalpten sızan neşe gibi sızarak kan kaybediyordu.

Faşist diktatörün virane orduları Kuzey Afrika'dan çekilmişti. Müttefik güçleri Sicilya'ya konuşlanmıştı ve Adolf Hitler her gün İtalya'nın çizmesini güçlendirmek için güneye daha fazla birlikle daha fazla mühimmat gönderiyordu.

Pino Lella, tüm bunları her gece kısa dalga radyodan dinlediği BBC haberlerinden öğrenmişti. Gittiği her yerde artan Nazi sayısını kendi gözleriyle de görmüştü. Ama Milano'nun ortaçağdan kalma sokaklarında gezinirken önünde kıvrılarak yol alan çatışma güçlerini neşe içinde görmezden gelebiliyordu. İkinci Dünya Savaşı, dinledikten hemen sonra unuttuğu bir radyo haberinden daha fazlası değildi – yerini hemen en sevdiği üç konu alıyordu: kızlar, müzik ve yemek.

Sonuçta sadece on yedi yaşındaydı, boyu bir seksen beşti, yetmiş beş kiloydu, uzun bacaklı ve inceydi, elleri ve ayakları büyüktü, şekle girmeyen saçları vardı ve sinemaya gitmeyi teklif ettiği hiçbir kızın ona eşlik etmeyi kabul etmemesine sebep olacak kadar akneli ve acemiydi. Ama doğası gereği Pino, hiçbir zaman yılmıyordu.

Kendinden emin halde arkadaşlarıyla birlikte Duomo'nun önündeki *piazza*'ya,* Milano'nun tam merkezindeki devasa bir

* (It.) Meydan. –çn

Gotik katedral olan Basilica di Santa Maria Nascente'ye doğru yürüyordu.

"Bugün güzel bir kızla buluşacağım," dedi Pino, parmağını kızıl ve tehditkâr gökyüzüne doğru sallayarak. "Deli ve trajik bir şekilde âşık olacağız, müzik, yemek ve şarapla dolu müthiş maceralara atılacağız ve her gün, gün boyunca sevişeceğiz."

"Hayallerde yaşıyorsun sen," dedi Pino'nun en yakın arkadaşı Carletto Beltramini.

"Hayal falan değil," diyerek burun kıvırdı Pino.

"Hayal tabii ki," dedi, Pino'nun kendinden iki yaş küçük erkek kardeşi Mimo. "Sen gördüğün her güzel kıza âşık oluyorsun."

"Ama hiçbiri Pino'ya karşılık vermiyor," dedi Carletto. Carletto, Pino'dan çok daha kısaydı, yüzü ay gibiydi ve ince yapılıydı.

"Doğru," dedi, ondan da kısa olan Mimo.

Pino'nun her ikisini de umursadığı yoktu. "Siz romantizmden ne anlarsınız!"

"Onlar orada ne yapıyor öyle?" diye sordu Carletto, Duomo'nun dışında çalışanları işaret ederek.

Bazıları eskiden katedralin vitraylarının göründüğü boşluklara ahşap oyuklar yerleştiriyordu. Ötekiler katedralin eteğinde yükselmekte olan duvara kamyonlardan kum torbası taşıyordu. Diğerleri ise katedralin çift kapısının önünde duran rahiplerin dikkatli bakışları altında projektör yerleştirmekle meşguldü.

"Ben gidip öğreneceğim," dedi Pino.

"Önce ben gideceğim," dedi kardeşi ve işçilere doğru yürüdü.

"Mimo ile her şey rekabete dönüşüyor," dedi Carletto. "Sakinleşmeyi öğrenmesi gerek."

Pino güldü, "Bunu nasıl yapabileceğini biliyorsan anneme de söylesene," dedi, başını hafifçe yana çevirerek.

Pino, işçilerin yanından geçip doğrudan rahiplerin yanına gitti ve bir tanesinin omzuna dokundu. "Affedersiniz, Rahip."

Yirmili yaşlarının ortasındaki rahibin boyu Pino kadar vardı ama ondan daha hantaldı. Arkasına döndü ve delikanlıyı baştan ayağa süzdü –yeni ayakkabılarına, gri keten pantolonuna, pek giyilmemiş beyaz gömleğine ve doğum gününde annesinin verdiği yeşil kravatına baktı– ve ardından zihnimin içini görebiliyor-

muş ve günahkâr ergenlik düşüncelerini okuyabiliyormuş gibi Pino'nun gözlerinin içine derin derin baktı.

"Ben daha ruhban okulundayım. Rütbeli değilim, yakam yok."

"Ah, ah, özür dilerim," dedi Pino gözü korkarak. "Biz neden ışık koyduğunuzu merak etmiştik de."

Ruhban okulunun genç öğrencisi cevap veremeden sağ dirseğinde yumrulu bir el belirdi. Yana çekildiğinde kısa boylu, ince yapılı, üstünde beyaz bir cübbe ve kırmızı takke bulunan ellilerindeki bir rahip ortaya çıktı. Pino onu hemen tanımıştı ve Milano kardinalinin önünde tek dizinin üstüne çöktüğünde karnına sancılar girdi.

"Lord Kardinal," dedi Pino, başını öne eğerek.

İlahiyatçı genç adam, "Ona 'Sayın Kardinal' diye hitap etmen gerekir," dedi sert bir dille.

Kafası karışan Pino, başını kaldırıp yukarı baktı. "İngiliz dadım bana, bir kardinalle tanışırsam ona 'Lord Kardinal' diye hitap etmemi söylemişti."

Genç adamın sert yüzü tamamen kaskatı kesildi ama Ildefonso Kardinal Schuster yumuşak bir tavırla gülümseyerek, "Galiba haklı, Barbareschi. İngiltere'de bana 'Lord Kardinal' diyorlar."

Kardinal Schuster, Milano'da şöhretli olduğu kadar güçlüydü de. Kuzey İtalya'nın Katolik lideri ve Papa XII. Pius'un gözdesi olarak sık sık gazetelere çıkıyordu. Pino, Schuster'in yüz ifadesinin onun en sabit noktası olduğunu düşündü; gülümseyen yüzünde nezaket olsa da gözlerinde insanı her an lanetleyecekmiş gibi bir tehdit vardı.

Kırıldığı her halinden belli olan ruhban okulu öğrencisi, "Biz Milano'dayız, Sayın Kardinal, Londra'da değiliz," dedi.

"Önemi yok," dedi Schuster. Elini Pino'nun omzuna koyup ona kalkmasını söyledi. "Adın ne senin, genç adam?"

"Pino Lella."

"Pino mu?"

"Annem bana Giuseppino derdi," dedi Pino, ayağa kalkmaya çalışırken. "Geriye 'Pino' kısmı kaldı."

Kardinal Schuster, "Küçük Joseph,"* diyerek gülmeye başladı. "Pino Lella. Unutulacak bir isim değil."

Kardinal gibi bir insanın böyle bir şeyi neden söylediği Pino'nun aklını karıştırmıştı.

---

* *Giuseppino* isminin İngilizcedeki karşılığı. –*çn*

Pino, sonrasında oluşan sessizliği bölmeye karar verdi. "Ben sizle daha önce tanışmıştım, Lord Kardinal."

Bu, Schuster'i oldukça şaşırtmıştı. "Nerede?"

"Casa Alpina'da, Madesimo'nun yukarısındaki Rahip Re'nin kampında. Yıllar önce."

Kardinal Schuster gülümsedi. "O ziyareti hatırlıyorum. Rahip Re'ye, onun İtalya'da Duomo'dan ve St. Peter's'tan daha büyük bir katedrali olan tek rahip olduğunu söylemiştim. Genç Barbareschi önümüzdeki hafta Rahip Re ile çalışmaya başlayacak."

"Onu ve Casa Alpina'yı seveceksiniz," dedi Pino. "Oraya tırmanmak çok güzel."

Barbareschi gülümsedi.

Pino, kararsızlık içinde başını öne eğdi ve geri geri gitmeye başladı ki bu, Kardinal Schuster'i iyiden iyiye eğlendirmiş gibiydi. "Işıkların ilgini çektiğini sanmıştım," dedi.

Pino durdu. "Evet?"

"Onlar benim fikrim," dedi Schuster. "Sokağa çıkma yasağı bu gece başlıyor. Bundan böyle yalnızca Duomo'nun ışıkları yanacak. Bombardıman uçağı pilotlarının bunu görmeleri ve güzelliği karşısında büyülenerek onu bombalamaktan vazgeçmeleri için dua ediyorum. Bu harikulade kilisenin inşası neredeyse beş yüz yıl sürdü. Bir gecede yerle bir olduğunu görmek tam bir trajedi olur."

Pino devasa katedralin özenli yüzüne baktı. Soluk pembemsi Candoglia mermerinden yapılmış, üstündeki birçok külah, balkon ve kuleyle Duomo, kış zamanı Alpler gibi buzlu, görkemli ve hayalî görünüyordu. Pino, kayak yapmaya ve dağa tırmanmaya neredeyse müziğe ve kızlara bayıldığı kadar bayılıyordu ve kiliseyi görmek onu zihninde her zaman yükseklere çıkarıyordu.

Ama artık kardinal katedralin ve Milano'nun tehdit altında olduğuna inanıyordu. Pino'ya bir hava saldırısı olasılığı ilk kez gerçek görünmüştü.

"Yani bizi bombalayacaklar mı?" diye sordu.

"Böyle bir şeyin olmaması için dua ediyorum," dedi Kardinal Schuster, "ama ihtiyatlı bir insan kendini her zaman en kötüye hazırlar. Hoşçakal. Tanrıya olan inancın önümüzdeki günlerde yardımcın olsun, Pino."

Milano kardinali yürüyüp uzaklaştı, ardında bıraktığı korkuyla karışık bir şaşkınlığı hissedilen Pino, en az onun kadar şaşkına dönmüş vaziyetteki Carletto ile Mimo'nun yanına gitti.

"O Kardinal Schuster'di," dedi Carletto.

"Biliyorum," dedi Pino.

"Onunla uzun süre konuştun."

"Öyle mi yaptım?"

"Evet," dedi küçük kardeşi. "Ne anlattı sana?"

"Adımı unutmayacağını ve ışıkların bombardıman uçaklarının katedrali havaya uçurmaması için konduğunu söyledi."

"Gördün mü?" dedi Mimo, Carletto'ya. "Sana söylemiştim."

Carletto, şüpheci gözlerle Pino'ya baktı. "Kardinal Schuster neden *senin* adını unutmasın ki?"

Pino, omuzlarını silkti. "Belki de kulağına hoş gelmiştir. *Pino Lella*."

Mimo homurdandı: "Sen *cidden* hayaller âleminde yaşıyorsun."

Piazza Duomo'dan ayrılırlarken gök gürültülerini duydular ve caddenin karşısına geçip Galleria'ya, dünyanın ilk kapalı alışveriş merkezine giden kocaman kemerli yolun altından yürüdüler. Birbiriyle kesişen iki kocaman kaldırım mağazalarla doluydu ve genelde demirle cam birleşimi bir kubbeyle kaplı olurdu. O gün, üç delikanlı oraya gidene kadar cam plakalar kaldırılmış, geriye yalnızca alışveriş merkezine dikdörtgen gölgeleri düşen bir ağın gerildiği üstyapı kalmıştı.

Gök gürültüleri yaklaşırken Pino, Galleria'nın sokaklarındaki çoğu yüzde korku gördü ama onların bu endişesini paylaşmıyordu o. Gök gürültüsü yalnızca bir gök gürültüsüydü, patlayan bir bomba değildi.

"Çiçek ister misiniz?" diye seslendi, yeni kesilmiş güllerle dolu el arabasının başındaki kadın. "Kız arkadaşınız için."

"Kız arkadaş bulduğumda gelirim," dedi Pino.

"Bunun için yıllarca beklemeniz gerekebilir, *signora*," dedi Mimo.

Pino küçük kardeşine bir yumruk savurdu. Mimo başını eğip

yumruğu savuşturdu, Galleria'dan çıkıp Leonardo da Vinci'nin heykeliyle süslenmiş piazzaya çıktı. Heykelin ötesinde, sokağın ve rayların öteki tarafında Teatro alla Scala'nın kapıları meşhur opera salonuna açılmıştı. Kemanların ve çelloların nağmeleri ayarlanıyor, tenorun çalıştığı gamlar etrafa yayılıyordu.

Pino sesi takip etmeye devam ettiği sırada güzel bir kız gördü – siyah saçları, krem gibi bir teni ve ışıl ışıl kahverengi gözleri vardı. Piazzayı geçip Galleria'ya doğru yürüyordu. Pino bir patinaj yaparak durdu ve kızı izlemeye koyuldu. Arzuyla dolup taşmıştı, konuşmaktan aciz haldeydi.

Kız geçip gittikten sonra, "Galiba âşık oluyorum," dedi Pino.

"Belki de saçmalıyorsundur," dedi Carletto, soluğu arkasında almıştı.

Mimo da yanlarına geldi. "Az önce biri müttefiklerin Noel'de burada olacağını söyledi."

"Ben Amerikalıların Milano'ya daha erken gelmesini istiyorum," dedi Carletto.

"Ben de," diye ona katıldı Pino. "Daha çok caz! Daha az opera!"

Hızla koşarak boş bir banka, oradan da Vinci'in heykelini koruyan kıvrımlı metal parmaklığın üstüne zıpladı. Öteki tarafa atlamadan önce pürüzsüz yüzeyin üstünde düzgünce kayarak yere bir kedi gibi iniş yaptı.

Asla hiçbir şeyden geri kalmayan Mimo da aynı numarayı denedi ancak yere, çiçek baskılı elbisesinin içindeki koyu renk saçlı, tıknaz bir kadının tam önüne düştü. Kadın otuzlarının sonunda, kırklarının başında gibiydi. Elinde bir keman kutusu vardı ve güneşten korunmak için geniş, mavi bir hasır şapka takmıştı.

Kadın öyle şaşkına döndü ki keman kutusunu neredeyse düşürecekti. Mimo inleyerek kaburgalarını tutarken kadın da kutuyu göğsüne bastırdı.

"Burası Piazza Della Scala!" diye çıkıştı kadın. "Büyük Leonardo'nun onuruna inşa edildi! Hiç mi saygınız yok? Gidin de çocukça oyunlarınızı başka yerde oynayın."

"Sen bizim çocuk olduğumuzu mu sanıyorsun?" dedi Mimo, göğsünü şişirerek. "Çoluk çocuk muyuz biz?"

Kadın, Mimo'nun arkasında duranlara baktı ve, "Etraflarında oynanan gerçek oyunları anlamayan küçük oğlanlarsınız."

Kara bulutlar gökyüzünü kaplayarak olay mahallini karanlığa boğmuştu. Pino arkasına baktığında piazzayı opera binasından ayıran caddede ilerleyen kocaman, siyah Daimler-Benz makam aracını gördü. Aracın her iki çamurluğunda da kırmızı Nazi bayrakları vardı. Radyo anteninde ise general bayrağı dalgalanıyordu. Arka koltukta dimdik oturan generalin siluetini gördü. Nedense bu görüntü tüylerini ürpertmişti.

Pino, arkasına döndüğünde kemancının başı dik şekilde yürüyerek çoktan uzaklaşmaya başlamış olduğunu gördü; meydan okuyan bir tavırla Nazi makam aracının arkasından dolaşıp karşı caddedeki opera binasına doğru yürüyordu.

Çocuklar yeniden yola koyulurlarken Mimo bir yandan tökezliyor, bir yandan da sağ kalçasını mızıldanarak okşuyordu. Fakat Pino'nun kardeşine aldırış ettiği yoktu. Açık kahverengi saçları ve barut mavisi gözleriyle bir kadın kaldırımdan aşağı dosdoğru onlara doğru yürüyordu. Pino, kadının yirmilerinin başlarında olduğunu tahmin etti. Nazik burnu, çıkık elmacık kemikleri ve sakince gülümser gibi kendiliğinden kıvrımlı dudaklarıyla oldukça güzeldi. İnce yapılı ve orta boylardaydı, sarı bir yazlık elbise giymişti ve elinde keten bir alışveriş torbası vardı. Kaldırımdan dönüp az ilerideki fırına girdi.

"Yine âşık oldum," dedi Pino, iki avucunu kalbine götürerek. "Onu gördünüz mü?"

Carletto homurdandı. "Hiç vazgeçmez misin sen?"

"Asla," dedi Pino, fırının penceresine doğru yürüyüp içeri bakarak.

Kadın torbasına ekmek somunları tıkmakla meşguldü. Pino, kadının sol elinde alyans olmadığını görünce ödemeyi yapıp dışarı çıkmasını bekledi.

Çıktığında ise önünde durdu, elini kalbine götürüp, "Çok üzgünüm, *signora*. Güzelliğinize yenildim ve sizinle tanışmam icap etti."

"Şuna da bakın," diyerek kibirle güldü kadın ve etrafından dönüp yürümeye devam etti.

Yanından geçerken, Pino'nun burnuna o kadınsı, yasemin ko-

kusu geldi. Sarhoş ediciydi ve daha önce kokladığı hiçbir şeye benzemiyordu.

Aceleyle arkasından yürüyerek, "Bu doğru," dedi. "*Signorina*, ben çok fazla güzel kadın görüyorum. Moda sokağında, San Babila'da yaşıyorum ben. Orada birçok model var."

Kadın, ters ters Pino'ya baktıktan sonra, "San Babila yaşamak için çok güzel bir yer," dedi.

"Annemle babam oradaki çanta mağazası Le Borsette di Lella'nın sahibidir. O mağazayı duymuş muydunuz?"

"Benim – bir çalışanım daha geçen hafta oradan bir çanta satın aldı."

"Öyle mi?" dedi Pino, duyduklarından hoşnut şekilde. "İşte, gördüğünüz gibi saygın bir aileden geliyorum. Bu akşam benimle sinemaya gelmek ister misiniz? *You Were Never Lovelier* oynuyor. Fred Astaire. Rita Hayworth. Dans ediyorlar. Şarkı söylüyorlar. Çok zarif. Tıpkı sizin gibi, *signorina*."

Kadın en sonunda başını arkaya çevirip o delici gözleriyle Pino'ya baktı. "Kaç yaşındasın sen?"

"On sekiz sayılırım."

Kadın güldü. "Benim için çok gençsin."

"Altı üstü bir film. Arkadaş olarak gideriz. Bunun için de çok genç değilim ya?"

Kadın, hiçbir şey söylemeden yürümeye devam etti.

"Evet mi? Hayır mı?" dedi Pino.

"Bu gece sokağa çıkma yasağı var."

"Film başladığında hava hâlâ aydınlık olacak. Sonrasında da sizi sağ salim evinize bırakırım," diyerek kadını ikna etmeye çalıştı Pino. "Geceleri gözlerim kedi gibi görür."

Kadın birkaç adım boyunca hiçbir şey söylemedi, Pino yıkılmış haldeydi.

"Nerede oynuyor bu film?" diye sordu kadın en sonunda.

Pino, kadına adresi vererek, "Benimle orada buluşursunuz, olur mu? Gişenin önünde, saat yedi buçukta."

"Eğlenceli bir tipsin sen ve hayat da çok kısa. Neden olmasın."

Pino, sırıtarak elini göğsüne koydu ve, "Şimdilik hoşçakal," dedi.

"Hoşçakal," dedi kadın ve gülümsedikten sonra caddenin karşısına geçti.

Nefesi kesilen Pino, muzaffer bir edayla kadının arkasından bakarken kadın da yaklaşan tramvayı beklemek üzere ona doğru dönüp keyifle yüzüne bakınca bir şey fark etti.

"*Signorina*, affedersiniz," diye seslendi, "ama adınız neydi acaba?"

"Anna," diye cevap verdi kadın.

"Ben de Pino!" diye bağırdı Pino. "Pino Lella!"

Tramvay gıcırdayarak durdu ve Pino'nun soyadını yutarak Anna'yı da görünürden sildi. Yeniden hareket ettiğinde Anna gitmişti.

"Asla gelmeyecek," dedi Mimo. Tüm bu konuşma sırasında o da arkalarından koşturuyordu. "Sırf sen peşini bırak diye öyle söyledi."

"Elbette gelecek," dedi Pino, Mimo gibi arkalarından gelen Carletto'ya bakmadan önce. "Bunu sen de onun gözlerinde, Anna'nın gözlerinde gördün, değil mi?"

Kardeşi ve arkadaşının cevap vermesine fırsat kalmadan şimşek çaktı ve yağmurun büyük, ilk damlaları daha da irileşerek düşmeye başladı. Üçü de koşmaya başladılar.

"Ben eve gidiyorum!" diye bağırdı Carletto ve ardından başka yöne saptı.

İKİNCİ BÖLÜM

Gökyüzü yarılmış, tufan başlamıştı. Pino, Mimo'nun ardından moda sokağına doğru sırılsıklam bir halde olsa da umurunda bile olmayarak hızla koşturuyordu. Anna onunla sinemaya gidecekti. Evet demişti. Bu, Pino'nun neredeyse aklını kaçırmasına yeterdi.

İki kardeş de ıslanmıştı ve dayılarının Via Pietro Verri'de yedi numarada bulunan pas renkli binadaki, aynı zamanda bir fabrika olan Valigeria Albanese isimli bavul mağazasına vardıklarında şimşekler çakıyordu.

Sırılsıklam olan iki delikanlının girdikleri uzun ve dar mağaza, onları yeni derinin zengin kokusuyla sarmaladı. Raflar kaliteli evrak çantaları, el çantaları, okul çantaları, bavullar ve sandıklarla doluydu. Cam tezgâhların ardında dokuma deriden cüzdanlar, özenle işlenmiş sigara tabakaları ve evrak çantaları duruyordu. Mağazada iki müşteri vardı; biri kapıya yakın duran ihtiyar bir kadın, diğeri ise kadının uzağında duran siyahlı, grili üniformasıyla bir Nazi subayıydı.

Pino, subayı izlerken ihtiyar kadının, "Hangisi, Albert?" diye sorduğunu duydu.

"İçinizden hangisi geliyorsa," dedi, tezgâhın arkasında kadını bekleyen adam. İri yarı, geniş omuzlu ve bıyıklı biriydi. Üstünde fare grisi bir takım, kolalanmış beyaz bir gömlek, şık, mavi bir benekli kravat vardı.

"Ama ikisini de beğendim ben," diye yakındı adamın müşterisi.

Adam, bıyığını okşayıp kıkırdayarak, "O halde ikisini de alın!" dedi.

Tereddüt içerisindeki kadın da kıkırdadı. "Olabilir, alayım o halde!"

"Harika! Harika!" dedi adam, ellerini ovuşturarak. "Greta, kusursuz bir zevki olan bu harikulade hanımefendi için bana oradan iki kutu getirir misin?"

"Şu anda meşgulüm, Albert," diye cevapladı, Pino'nun Nazi'yi bekleyen Avusturyalı yengesi Greta. Uzun boylu, ince yapılı, kısa kahverengi saçlı ve yumuşak bir gülümsemesi olan bir kadındı. Alman, sigara içiyor ve deri kaplı bir sigara tabakasını inceliyordu.

Pino, "Albert dayı, kutuları ben getiririm," dedi.

Albert dayı, Pino'ya şöyle bir bakıverdi. "Kutulara dokunmadan önce bir kurulansan iyi olur."

Pino, Anna'yı düşünerek yengesinin ve Alman'ın arkasındaki fabrika kapısına yöneldi. Subay, yanından geçen Pino'ya bakmak için arkasına döndüğünde yakalarında onun bir albay olduğunu gösteren meşe ağacı yaprağı şeklindeki rütbeler göründü. Kasketinin düz ön kısmında bir *Totenkopf* vardı; kafatası ve kemiklerden oluşan küçük bir amblemdi bu ve pençelerinde svastika tutan bir kartalın altındaydı. Pino, onun bir Geheime Staatspolize, yani Gestapo olduğunu anlamıştı; Hitler'in gizli polis örgütünde yüksek rütbeli bir albaydı. Ortalama boy ve yapıdaki bu dar burunlu ve neşesiz dudaklı Nazi'nin hiçbir şeyi açık etmeyen koyu renkli gözleri vardı.

Şaşıran Pino, kapıya doğru ilerleyerek daha geniş bir alana ve daha yüksek bir tavana sahip olan fabrikanın içine girdi. Kadın terzi ve makastarlar o günkü işlerini bir kenara kaldırmakla meşguldüler. Bir yerlerden bir parça kumaş bulup ellerini kuruladı. Sonra üstünde Albanese logosu bulunan iki karton kutu bularak yeniden mağazanın içine girdi, aklı mutlu bir şekilde yeniden Anna'ya gitmişti.

Anna çok güzeldi, ondan büyüktü ve...

Kapıyı itmeden önce bir an durdu. Gestapo albayı mağazadan çıkıp yağmurun içine karışmak üzereydi. Pino'nun yengesi kapıda durup başını sallayarak albayın gitmesini izliyordu.

Pino, yengesi kapıyı kapatır kapatmaz kendini daha iyi hissetmişti.

Dayısının iki cüzdanı paketlemesine yardım etti. Son müşteri de gittikten sonra Albert dayı, Mimo'ya ön kapıyı kilitleyip pencereye "Kapalı" işaretini koymasını söyledi.

Mimo, kendine söyleneni yaptıktan sonra Albert dayı, "Adını gördün mü?" diye sordu.

"Standartenführer Walter Rauff," diye cevapladı Greta. "Kuzey İtalya'nın yeni Gestapo şefi. Ukrayna'dan geldi. Tullio ona göz kulak oluyor."

"Tullio geri mi döndü?" dedi Pino, şaşkın ve mutlu bir sesle. Tullio Galimberti ondan beş yaş büyüktü, onun idolüydü ve yakın bir aile dostuydu.

"Dün döndü," dedi Albert dayı.

Greta yenge, "Rauff, Gestapo'nun Hotel Regina'yı ele geçirdiğini söyledi."

Kocası homurdandı. "İtalya kime ait? Mussolini'ye mi, yoksa Hitler'e mi?"

"Bunun bir önemi yok," dedi Pino, kendini ikna etmeye çalışarak. "Savaş kısa süre sonra sona erecek ve Amerikalılar gelecek. Her yerde caz olacak!"

Albert dayı başını iki yana salladı. "Bu, Almanlara ve Il Duce'ye bağlı."

Greta yenge, "Saate baktın mı, Pino?" diye sordu. "Annen parti hazırlıklarına yardım etmen için ikinizin bir saat önce eve gitmesini bekliyordu."

Pino'nun karnına sancılar girdi. Annesi hayal kırıklığına uğratılacak biri değildi.

"Yine gelirim, olur mu?" diye sordu, arkasında Mimo ile kapıya doğru ilerlerken.

"Bunu hayatta kaçırmayız," dedi Albert dayı.

Delikanlılar Via Monte Napoleone, 3 numaraya, anne babasının çanta mağazası Le Borsette di Lella'ya ulaştıklarında mağazanın kapalı olduğunu gördüler. Annesini düşündükçe Pino'nun içini bir korku kapladı. Babasının evde olup kopacak fırtınayı yatıştırmasını umdu. Merdivenleri çıkarken burunlarına leziz kokular geldi: Kuzu ve sarımsak fırında pişerken taze doğranmış fesleğenle ocaktan yeni çıkmış sıcak ekmeğin kokusu her yere yayılıyordu.

Ailenin koşturmacayla uğuldayan zengin evinin kapısını açtılar. Her zamanki hizmetçinin yanı sıra geçici süreliğine kirala-

dıkları hizmetçi yemek salonunda çırpınıyor, büfedeki kristalleri, çatal bıçak setini ve porselenleri çıkarıyordu. Misafir odasında uzun boylu, ince, düşük omuzlu bir adam sırtını salona dönmüş, elindeki keman ve yayla Pino'nun bilmediği bir parça çalıyordu. Adam yanlış notaya basınca durup başını iki yana salladı.

"Baba?" diye seslendi Pino, sakince. "Başımız belada mı?"

Michele Lella, kemanını indirip arkasına döndüğünde yanağının içini ısırıyordu. Cevap vermesine fırsat kalmadan altı yaşındaki bir kız çocuğu bağırıp çağırarak mutfaktan salona girdi. Pino'nun kız kardeşi Cicci, Pino'nun önünde durup, "Nerelerdeydiniz, Pino? Annem sana kızdı. Sana da, Mimo," deyiverdi.

Pino onu duymazdan gelip mutfaktan çıkan önlüklü lokomotife odaklandı. Annesinin kulaklarından buhar çıktığına yemin edebilirdi. Porzia Gemma, büyük oğlundan en az otuz santim kısa ve en az yirmi kilo zayıftı. Ama Pino'ya doğru sertçe yürüdü, gözlüklerini çıkarıp Pino'nun üstüne doğru salladı.

"Sana saat dörtte evde olmanı söylemiştim ama saat şu an beşi çeyrek geçiyor," dedi. "Çocuk gibi davranıyorsun. Kız kardeşine bile sana güvendiğimden daha çok güvenebilirim."

Cicci burnunu havaya kaldırıp başını onaylarcasına salladı.

Pino, bir an ne diyeceğini bilemedi ama sonra ani bir ilhamla üzgün bir bakış takındı, sırtını kamburlaştırıp karnını tuttu.

"Özür dilerim, anne," dedi. "Dışarıda bir şeyler yedim. Midemi biraz rahatsız etti. Sonra da şimşeklere yakalanınca Albert dayının mağazasında beklemek zorunda kaldık."

Porzia kollarını önünde birleştirip gözlerini Pino'ya dikti. Cicci de annesininki gibi şüpheci bir duruş takınmıştı.

Anneleri Mimo'ya baktı. "Bu doğru mu, Domenico?"

Pino, uyanık gözlerle erkek kardeşine baktı.

Mimo, başını sık sık sallayarak, "Ona sosisin güzel görünmediğini söyledim ama beni dinlemedi," dedi. "Üç kafenin önünde durup tuvalete girmesi gerekti. Albert dayının mağazasında da bir Gestapo albayı vardı. Nazilerin Hotel Regina'yı ele geçirdiğini söyledi."

Annesinin beti benzi atmıştı. "Ne?"

Pino yüzünü buruşturup iyice iki büklüm oldu. "Benim hemen gitmem gerek."

Cicci, hâlâ şüpheci gözlerle bakıyordu ama Pino'nun annesinin öfkesi yerini endişeye bırakmıştı. "Git. Git! Sonra ellerini de yıka."

Pino hızla koridoru aştı.

Porzia ise hemen onun arkasından, "Sen nereye gidiyorsun, Mimo?" diye sordu. "Sen hasta değilsin ki!"

"Anne," diyerek yakındı Mimo, "Pino her şeyden sıyrılmayı başarıyor."

Pino annesinin ne cevap vereceğini bekleyecek durumda değildi. Mutfağın ve inanılmaz kokuların arasından hızla geçip evin ikinci katına, banyoya çıkan merdivenleri çıktı. Bir on dakika kadar içeride kaldı ve bu on dakika boyunca Anna ile geçirdiği anları, özellikle de tramvayın raylarından ona neşe içinde bakışlarını düşünerek geçirdi. Sifonu çekti, kötü kokudan kurtulmak için kibrit yaktı ve yatağının yolunu tuttu. Kısa dalga radyosu BBC'ye ve Pino'nun neredeyse hiçbir zaman kaçırmadığı bir caz programına ayarlıydı.

Duke Ellington'ın grubu, Pino'nun son zamanlardaki favorilerinden biri olan "Cotton Tail"i çalıyordu ve Pino, gözlerini kapayıp Ben Webster'ın tenor solosunu hayretler içinde dinledi. Pino, Billie Holiday ile Lester Young'ın "I Can't Get Started" performansını ilk kez dinlediğinden beri caza bayılıyordu. Bunu Lella'ların evinde –opera ve klasik müziğin hâkim olduğu bu evde– söylemek ne kadar ortama ters düşerse düşsün, Pino cazın en güzel müzikal sanat şekli olduğuna inanıyordu. Bu inancı nedeniyle cazın doğduğu yer olan Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmek istiyordu. En büyük rüyası buydu.

Pino Amerika'daki hayatın nasıl olabileceğini çok merak ediyordu. Dil sorun değildi. Biri Londralı, diğeri Parisli olmak üzere iki dadıyla büyümüştü. Üç dili de neredeyse doğduğundan beri konuşuyordu. Amerika'da her yerde caz var mıydı? Her ânın arkasında o ses perdesi mi vardı? Peki ya Amerikalı kızlar? Anna kadar güzel olanı var mıydı?

"Cotton Tail"in sesi azalıyordu. Hemen ardından Benny Goodman'ın "Roll 'Em"i cazın bütün sesleriyle başladı ve klarnet solosuna dönüştü. Pino, yataktan aşağı atlayıp ayakkabılarını çıkardı ve kendini güzel Anna'yla birlikte dans eder halde çılgın

bir Lindy Hop dans figürü yaparken hayal etti – ne savaş ne de Naziler, yalnızca müzik, yemek, şarap ve aşk vardı.

Sonra müziğin sesinin çok açık olduğunu fark edip kıstı ve dans etmeyi bıraktı. Babasının müzik hakkında bir başka tartışma başlatmak üzere yukarı çıkarmasını istemiyordu. Michele, cazı küçük görüyordu. Önceki hafta Pino'yu Meade Lux Lewis'in "Low Down Dog"daki melodilerini ailenin Steinway piyanosunda çalışırken yakalamıştı ve sanki Pino bir azize saygısızlık etmiş gibi davranmıştı.

Pino duş alıp üstünü değiştirdi. Katedralin çanlarının akşam altıyı çalmasından dakikalar sonra Pino tekrar yatağına geri dönerek emekledi ve açık pencereden dışarı baktı. Şimşek bulutlarının anılara karışmasıyla birlikte San Babila'nın sokaklarında tanıdık sesler yankılanıyordu. Son mağazalar da kapanıyordu artık. Milano'nun varlıklıları ve gözdeleri hızla evlerine dönüyordu. Pino insanların hayat dolu seslerini tek bir ses olarak duyabiliyordu, sokağın korosuydu bunlar – kadınlar ufak tefek şeylere gülüyor, çocuklar ufak tefek trajedilere ağlıyor, erkekler ortada İtalyanların sözlü kavga ve öfke aşkından başka hiçbir nedene bağlı olmaksızın tartışıyorlardı.

Evin aşağı kattaki zilinin çaldığını duyan Pino irkildi. Havada uçuşan merhaba ve hoşgeldiniz seslerini duyabiliyordu. Saatine baktı. Altıyı çeyrek geçiyordu. Film yedide başlıyordu ve tiyatroya, Anna'ya yürümesi gereken yol uzun bir mesafeydi.

Pino arkasında keskin bir kahkaha duyduğu sırada bacağını pencereden sarkıtıp onu yangın çıkışına götürecek bir çıkıntı yoklamaktaydı.

"Orada olmayacak," dedi Mimo.

"Tabii ki olacak," dedi Pino, pencereden çıkarken.

Yerle arasında dokuz metre vardı ve çıkıntı da pek geniş sayılmazdı. Sırtını duvara yapıştırıp arkadaki merdivene ulaşmak için tırmanacağı öteki pencereye doğru yan yan sürünmesi gerekti. Bununla birlikte, bir dakika sonra artık dışarıda, yerdeydi ve yürümeye başlamıştı bile.

Sinemanın afişi yeni kararma kuralları yüzünden aydınlatılmamıştı. Ama Pino posterin üstünde Fred Astaire ile Rita

Hayworth'ün isimlerini görünce heyecanlandı. Hollywood müzikallerini, özellikle de swing müzikli olanları çok seviyordu. Üstelik Rita Hayworth'ü da rüyasında çok görmüştü...

Pino iki bilet satın aldı. Diğer müdavimler sinema salonunu doldururken onun gözleri sokakta ve kaldırımlarda Anna'yı arıyordu. Artık gelmeyeceği gerçeğinin verdiği o beyhudelik, o yıkılmışlık içerisinde acı çekene kadar onu bekledi.

"Sana söylemiştim," dedi Mimo, Pino'nun yanında dikilip.

Pino sinirlenmek istese de elinden gelmiyordu. Derinlerde bir yerde kardeşinin cesaretini, inatçılığını, beynini ve yaşama uyum sağlayabilmesini seviyordu. Bileti ona verdi.

İki delikanlı içeri girip yerlerine oturdular.

"Pino?" dedi Mimo, sessizce. "Sen ne zaman uzamaya başladın? On beş yaşında mı?"

Pino gülümsememek için kendini zor tuttu. Kardeşi kısa olduğu için hep üzülürdü.

"On altıma kadar uzamamıştım, ciddiyim."

"Ama daha erken de olabilir, değil mi?"

"Olabilir."

Salonun ışıkları söndü ve bir Faşist propaganda filmi dönmeye başladı. Il Duce ekranda göründüğü sırada Pino hâlâ Anna'nın onu ekmesi nedeniyle mutsuzdu. Madalyayla donatılmış komuta eden general ceketi, kemer, gömlek, pantolon ve parlak siyah, dize kadar çıkan binici çizmeleri içindeki Benito Mussolini, sahra komutanlarından biriyle Ligurya Denizi'ne bakan bir uçurumun üstündeydi.

Anlatıcı, İtalyan diktatörün surları denetlediğini söyledi. Ekranda, Il Duce'nin elleri yürürken arkasında birleştirilmişti. İmparator, çenesini ufka doğru kaldırmıştı. Sırtı dikti. Göğsü gökyüzüne doğru şişirilmişti.

"Küçük bir horoza benziyor," dedi Pino.

"Şşşşş!" diye fısıldadı Mimo. "Sessiz konuş."

"Neden? Onu her gördüğümde *ü ürü ü* diye ötecekmiş gibi duruyor."

Mimo kıs kıs gülerken, yayın İtalya'nın savunmasını ve Mussolini'nin dünya sahnesinde gittikçe büyüyen endamını gösteriyordu. Bu apaçık propagandaydı. Her gece BBC'nin haberleri-

ni dinliyordu Pino. İzlediklerinin doğru olmadığını biliyordu ve yayının bitip filmin başlamasına çok sevindi.

Kısa süre içinde filmin komik olay örgüsüne kendini kaptırdı ve Hayworth'ün Astaire ile dans ettiği bütün sahneleri hayranlıkla izlemeye başladı.

"Rita," dedi Pino iç çekerek, Hayworth'ün elbisesi spiral hareketlerle, tıpkı bir matadorun pelerini gibi bacaklarına dolanınca. "Çok zarif bir kadın, tıpkı Anna gibi."

Mimo'nun yüzü düştü. "O seni ekti."

"Ama çok güzeldi," diye fısıldadı Pino.

Bir anda hava saldırısı sirenin çığlıkları duyuldu. İnsanlar bağırmaya ve koltuklarından fırlamaya başladı.

Ekran, Astaire ile Hayworth yanak yanağa dans ederken donakaldı. Telaş içindeki insanlar ikisinin dudakları ve gülümseyişleriyle baş başa kalmıştı.

Film ekranda kaybolup gittiğinde, sinemanın dışında uçaksavar toplarının gürültüsü duyuldu. İlk görünmez müttefik bombardıman uçağı koyları temizlemiş, Milano'nun üstünde ateş açıp yıkıma başlamıştı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Seyirciler çığlık atarak sinemanın kapılarına üşüştüler. Dehşete düşen Pino ve Mimo izdihamın arasına karıştıkları sırada kulakları sağır eden bir bomba patladı ve sinemanın arka duvarını havaya uçurdu. Etrafa fırlayan yıkıntı parçaları ekranı tuzla buz etti. Işıklar söndü.

Bir şey sert bir şekilde Pino'nun yanağına çarpıp yanağını kesti. Pino yaranın zonkladığını ve çenesine akan kanı hissetti. Artık panikten çok şok içerisinde bir halde tozun dumanın arasına dalıp ilerlemeye çalıştı. Mimo ile birlikte iki büklüm olarak sinemadan çıkmaya çalışırlarken Pino'nun gözlerine ve burun deliklerine kum dolmuştu.

Dışarıda sirenler acı acı inliyor, bombalar artarak yağmaya devam ediyordu. Açılan ateşler sinemanın aşağı ve yukarı yakasındaki binaları havaya uçurmuştu. Uçaksavar topları takırdıyordu. İzli mermiler gökyüzünde kırmızı yaylar çiziyordu. Yükleri öylesine parlak bir şekilde patladı ki Pino, üstünden geçen Lancaster'ların siluetlerinin geceleyin göç eden koyu renkli kazlar gibi V şeklinde uçtuğunu gördü.

Bombalar, birer birer fırlatılmış vızıldayan taarruz uçakları gibi kitlesel bir ses çıkarak düşmeye devam ediyor, gökyüzünü aleve ve yağlı dumana boğuyordu. Bombalardan birçoğu kaçan Lella oğlanlarının o denli yakınından geçti ki patlama dalgalarını hissettiler. Neredeyse dengelerini kaybedeceklerdi.

"Nereye gidiyoruz, Pino?" diye bağırdı Mimo.

Pino bir an için hiçbir şey düşünemeyecek kadar korkmuştu ama sonra, "Duomo'ya," dedi.

Pino kardeşini Milano'da ateş dışında bir şeyle aydınlanan tek yapıya götürüyordu. Uzaktan bakınca projektörlerin ışığın-

da katedral bu dünyadan değil, cennetten gelmiş gibi görünüyordu. İkisi koşarlarken gökyüzündeki taarruz uçakları ve patlamalar azalarak nihayet durdu. Bombardıman uçakları gitmişti. Top ateşi kesilmişti.

Yalnızca sirenler ve bağırıp çağıran insanlar duyuluyordu. Çaresiz bir baba elindeki fenerle tuğla yığınını kazmaya çalışıyordu. Karısı ise yakınlarda bir yerde ölen oğluna sarılarak ağlıyordu. Ellerinde fenerle ağlayan diğer insanlar, kolu kopan ve sokağın ortasında gözleri açık şekilde ölen bir kızın etrafında toplanmıştı.

Pino daha önce hiç ölü bir insan görmemişti ve o da ağlamaya başladı. *Bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.* Delikanlı, taarruz uçakları vızıldamaya ve patlamalar kulaklarında çınlamaya devam ederken bunu açık seçik hissetmişti. *Bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.*

En sonunda Duomo'ya vardılar. Burada, katedralin yanında bomba kraterleri yoktu. Enkaz yoktu. Ateş yoktu. Uzaktan gelen kederli haykırışlar olmasaydı, böyle bir saldırının yaşanmış olduğu düşünülemezdi bile.

Pino halsizce gülümsedi. "Kardinal Schuster'in planı işe yaradı."

Mimo kaşlarını çattı ve, "Ev katedrale çok yakın ama o kadar da değil," dedi.

Delikanlılar, onları Via Monte Napoleone, 3 numaraya götürecek karanlık sokakların labirentinde koşmaya başladı. Çanta mağazası ve hemen üstündeki evleri normal görünüyordu. Yaşadıklarından sonra, bu bir mucizeden farksızdı.

Mimo, ön kapıyı açarak merdivenleri çıkmaya başladı. Pino da hemen arkasından yürüyor, bir yandan da şarkıdaki kemanların, bir piyanonun ve tenorun uğultusunu duyuyordu. Nedense bu müzik onu öfkelendirmişti. Mimo'yu geçip evin kapısını sertçe çaldı.

Müzik kesiliverdi. Kapıyı açan annesiydi.

"Şehir yangın yeri ama siz müzik yapıyorsunuz, öyle mi?" diye bağırdı Porzia'ya. Porzia telaş içinde bir adım geri attı. "İnsanlar ölüyor ve siz müzik mi yapıyorsunuz?"

İnsanlar, yengesi, dayısı ve babası da dâhil, antreye, annesinin arkasına doluştu.

"Pino, böyle zamanları müzik sayesinde atlatıyoruz," dedi Michele.

Pino kalabalık evin içinde diğer insanların başlarını onaylarcasına salladığını gördü. Aralarında Mimo'nun o günün erken saatlerinde neredeyse çarptığı kemancı kadın da vardı.

"Yaralanmışsın, Pino," dedi Porzia. "Yanağın kanıyor."

"Benden çok daha kötü durumda olan bir sürü insan var," dedi Pino gözleri dolarak. "Özür dilerim, anne. Bu... korkunç bir şeydi."

Porzia yumuşadı, kollarını uzatıp kan ve kir içindeki oğullarını kucakladı.

"Geçti artık," dedi ve her iki oğlunu da sırayla öptü. "Nerede olduğunuzu ve oraya nasıl gittiğinizi bilmek istemiyorum. Eve döndüğünüze sevindim."

Oğullarına, yukarı çıkıp partideki misafirlerden biri olan doktorun Pino'nun yarasına bakmadan önce temizlenmelerini söyledi. Annesi onlarla konuşurken Pino, onda daha önce hiç görmediği bir şey gördü. Korkuydu bu – bombardıman uçaklarının bir sonraki gelişinde bu kadar şanslı olamamalarından korkuyordu.

Doktor yanağındaki kesiği dikerken yüzündeki korku hâlâ silinmemişti. Porzia, işi bittiğinde büyük oğluna yargılayan gözlerle baktı. "Sen ve ben yarın tüm bu olanlar hakkında bir konuşma yapacağız," dedi.

Pino bakışlarını yere indirdi ve başını onaylarcasına salladı. "Tamam, anne."

"Bir şeyler ye. Miden çok bulanmıyorsa tabii."

Başını kaldırıp baktığında annesinin kurnazca onu süzdüğünü gördü. Hasta rolünü devam ettirmesi, annesine bir şey yemeden doğrudan yatağa gitmek istediğini söylemesi gerekirdi ama açlıktan ölüyordu.

"Şimdi daha iyiyim," dedi.

"Bence şimdi daha kötüsün," dedi Porzia ve odadan çıktı.

—

Pino asık suratıyla annesinin arkasından koridorda yürüyüp yemek salonuna girdi. Mimo tabağını çoktan doldurmuş, yaşadıkları maceranın hareketli bir versiyonunu anne babasının arkadaşlarına anlatıyordu.

"Görünüşe göre geceniz epey zorlu geçmiş, Pino," dedi arkasından biri.

Pino arkasına döndüğünde yirmili yaşlarında yakışıklı, kusursuz giyimli bir adam gördü. Kolunda ise göz kamaştırıcı güzellikte bir kadın vardı. Pino gülmeye başladı.

"Tullio!" dedi. "Döndüğünü duymuştum!"

"Pino, arkadaşım Cristina ile tanış," dedi Tullio.

Pino kadına bakarak nazikçe başını salladı. Cristina sıkılmışa benziyordu, izin istedi.

"Ne zaman tanıştınız?" diye sordu Pino.

"Dün," dedi Tullio. "Trende. Model olmak istiyor."

Pino başını iki yana salladı. Tullio Galimberti'yle işler hep böyleydi. Başarılı bir elbise satıcısı Tullio, çekici kadınlar söz konusu olduğunda tam bir büyücüydü.

"Bunu nasıl başarıyorsun?" diye sordu Pino. "Tüm bu güzel kızları bulmayı falan."

"Bilmiyor musun?" dedi Tullio, kendine biraz peynir keserken.

Pino kibirli bir şeyler söylemek istese de Anna'nın onu ektiğini hatırlayınca sustu. Anna yalnızca ondan kurtulmak için davetini kabul etmişti. "Belli ki bilmiyorum. Hayır."

"Bunu sana öğretmek yıllar alabilir," dedi Tullio, gülümsememek için kendini zor tutarak.

"Hadi ama Tullio," dedi Pino. "Bir püf noktası olmalı..."

"Püf noktası falan yok," dedi Tullio, kendini dizginleyerek. "Bir: Onu dinle."

"Dinlemek mi?"

"Kızı dinle," dedi Tullio yorgunluk içinde. "Çoğu erkek dinlemez. Yalnızca kendileri hakkında atıp tutarlar. Kadınların anlaşılmaya ihtiyacı vardır. O yüzden anlattıklarını dinle ve nasıl göründükleri ya da şarkı söyledikleri ya da herhangi bir şeylerine dair iltifatta bulun. Bunları yaparsan –onları dinleyip iltifatta bu-

lunursan– dünya üzerindeki erkeklerin yüzde sekseninin önüne geçmiş olursun."

"Ya çok konuşmuyorlarsa?"

"O halde komik ol. Ya da onları pohpohla. Ya da ikisini de yap."

Pino, Anna'ya karşı komik ve pohpohlayıcı davranmış olduğunu düşünüyordu ama belki de yeterince başaramamıştı. O sırada aklına başka bir şey geldi. "Albay Rauff bugün nereye gitti?"

Tullio'nun dost canlısı tavırları bir anda buharlaşıp uçmuştu. Pino'yu sert bir şekilde kolundan tutup burnundan soluyarak konuşmaya başladı. "Böyle yerlerde Rauff gibi insanlardan söz edilmez, anladın mı beni?"

Pino arkadaşının bu tepkisine hem üzülmüş hem de kendini aşağılanmış hissetmişti ama cevap vermesine fırsat kalmadan kız arkadaşı yeniden ortaya çıktı. Tullio'nun yanına gelip kulağına bir şeyler fısıldadı.

Tullio kahkahalar atarak Pino'nun kolunu bıraktı. "Elbette, tatlı şey," dedi. "Yapabiliriz."

Tullio, dikkatini yeniden Pino'ya verdi. "Ben olsam muhtemelen gidip komik ve kadınları dinleyen birine dönüşmeden önce yüzüm kesilmiş sosis gibi görünmeyi bırakana kadar beklerdim."

Pino başını yana eğip tereddüt içinde gülümsedi ve dikişleri yanağını gerince dişlerini sıktı. Tullio ile kız arkadaşının ayrılışını seyrederken bir kez daha ne kadar da onun gibi olmak istediğini düşündü. Bu adamın her şeyi kusursuz ve zarifti. İyi bir adamdı. Harika giyiniyordu. Daha da harika bir dosttu. Samimi bir kahkahası vardı. Tüm bunlara rağmen, Tullio bir Gestapo albayının etrafında gezecek kadar da esrarengizdi.

Çiğnemek canını acıtıyordu ama Pino o kadar açtı ki tabağını bir kez daha doldurdu. Bu sırada anne babasının üç müzisyen arkadaşının konuşmalarını duydu. İkisi erkek, biri de kemancı kadındı.

"Milano'daki Nazi sayısı her geçen gün artıyor," dedi, La Scala'da Fransız kornosu çalan daha tıknaz olan adam.

"Daha da kötüsü," dedi perküsyoncu. "Waffen-SS."

"Kocam soykırım planlandığına dair dedikodular dolaştığını söylüyor. Rabbi Zolli, Roma'daki arkadaşlarımıza kaçmalarını söylüyor. Biz de Portekiz'e gitmeyi düşünüyoruz."

"Ne zaman?" diye sordu perküsyoncu.

"Ne kadar erken o kadar iyi."

"Pino, yatma vakti geldi," dedi annesi keskin bir dille.

Pino, tabağını da alıp odasına çıktı. Yatağın kenarına oturup yemeğini yemeye devam ederken az önce kulak misafiri olduğu konuşmaları düşündü. Üç müzisyenin de Musevi olduğunu, Hitler'in ve Nazilerin Musevilerden nefret ettiğini de biliyordu ama bunun nedenini anlayamıyordu. Anne ve babasının birçok Musevi arkadaşı vardı ve birçoğu ya müzisyen ya da moda sektöründe çalışan insanlardı. Sonuçta Pino Musevilerin zeki, eğlenceli ve nazik insanlar olduklarını düşünüyordu. Peki ya soykırım ne demekti? Hem neden bir haham Roma'daki tüm Musevilere kaçmalarını söylüyordu?

Yemeğini bitirdi, yeniden bandajına baktı ve yatağa girdi. Işıkları kapatıp perdeleri çekti ve karanlığa baktı. Burada, San Babila'da bombardıman yoktu, tanık olduğu yıkımı hatırlatan hiçbir şey yoktu. Anna'yı düşünmemeye çalıştı ama başını yastığa koyup gözlerini kapadığında tanıştıkları âna dair kesitler Rita Hayworth ile yanak yanağa donup kalan Fred Astaire'in görüntüsüyle birlikte gözünde canlanıp durdu. Ve sinemanın arka duvarının havaya uçtuğu görüntü de. Ve kolsuz ölü kızınki de.

Uyuyamıyordu. Hiçbirini unutamıyordu. En sonunda radyosunu açtı, kanallar arasında gezerken babası sürekli çalmaya çalıştığı için tanıdığı bir keman parçasını çalan bir radyo istasyonu buldu: Niccolo Paganini'nin Caprice no. 24 A Minor eseriydi bu.

Pino karanlığın içinde öylece yatıp çalan kemanın coşkusunu dinlerken parçanın vahşi ritimleri sanki kendisine ait ritimlermiş gibi hissetti. Bittiğinde ise bitkin düşmüş, düşünceleri uçup gitmişti. En sonunda uyuyakaldı.

—

Pino ertesi gün öğlen saat bir civarında Carletto'yu bulmaya gitti. Tramvaydayken bazı komşu sokakların enkazından duman tüttüğünü, bazılarının ise zarar görmediğini fark etti. Yıkılanların gelişigüzelliği ve geriye kalanlar, neredeyse yıkımın kendisi kadar canını sıkmıştı.

Tramvaydan, kocaman bir kavşak ve tam ortasında şehir parkı, etrafında ise büyüyen mağazalarla iş yerleri olan Piazzale Loreto'da indi. Via Andrea Costa'daki kavşağa baktığında zihninde savaş filleri canlandı. Hannibal, yirmi bir yüzyıl önce silahlı filleri Alpler'e sürerek Milano'yu fethetme girişiminde bulunmuştu. Pino'nun babası, o zamandan bu zamana Milano'yu keşfetmek isteyen bütün orduların aynı rotayı izlediğini söylemişti.

Pompaların ve tankların üç metre yukarısına kadar yükselen demir kiriş sistemli bir Esso benzin istasyonunu geçti. İstasyonun önündeki kavşağın çaprazında Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'nin beyazlı yeşilli tentesini gördü.

Beltramini açıktı. Görünürde hiçbir hasar yoktu.

Carletto'nun babası dışarıda meyve tartıyordu. Pino sırıttı ve adımlarını sıklaştırdı.

Pino yaklaşırken, "Endişelenmeyin, Po kenarında bomba geçirmeyen gizli bahçelerimiz var," diyordu Bay Beltramini ihtiyar bir kadına. "Bu nedenle, Milano'nun en iyi ürünlerini her zaman Beltramini'nin dükkânında bulabilirsiniz."

"Size inanmıyorum ama beni güldürmenizi seviyorum," dedi kadın.

"Sevgi ve kahkaha," dedi Bay Beltramini. "Her zaman için en iyi ilaç bunlardır, böylesi bir günde bile."

Kadın yürüyüp uzaklaşırken bile hâlâ gülümsüyordu. Carletto'nun kısa boylu, tıknaz babası Pino'yu fark edince keyfi iyice yerine gelmişti.

"Pino Lella! Nerelerdesin sen? Annen nerede?"

"Evde," dedi Pino elini sallayarak.

"Tanrı onu korusun." Bay Beltramini, Pino'yu baştan ayağa süzdü. "Daha fazla uzamayacaksın, değil mi?"

Pino gülümseyerek omuzlarını silkti. "Bilmiyorum."

"Biliyorsun, yakında ağaç dallarının arasında yürümeye baş-

layacaksın." Pino'nun yanağındaki bandajı gösterdi. "Ah, zaten yürümüşsün bile."

"Bombalandım."

Bay Beltramini'nin keyfi bir anda kaçıvermişti. "Olamaz, bu doğru mu?"

Pino ona pencereden kaçışından başlayıp eve geri döndüğü ve herkesi müzik yapar ve iyi vakit geçirir halde bulduğu âna kadarki tüm hikâyeyi anlattı.

"Bence akıllıca davranmışlar," dedi Bay Beltramini. "Eğer üstüne bomba düşecekse düşecektir. Bunun için endişelenip duramazsın. Yalnızca yapmayı sevdiğin şeyi yap ve hayatının tadını çıkar. Haklı değil miyim?"

"Sanırım. Carletto burada mı?"

Bay Beltramini omzunun üzerinden arkayı işaret etti. "İçeride çalışıyor."

Pino dükkânın kapısına doğru yürüdü.

"Pino," diye seslendi Bay Beltramini arkasından.

Pino dönüp baktığında manavın yüzünde endişe gördü. "Efendim?"

"Sen ve Carletto birbirinizi kolluyorsunuz, değil mi? Kardeşler gibi yani."

"Her zaman, Bay B."

Manavın içi rahatlamıştı. "Sen iyi bir çocuksun. Iyi bir arkadaşsın."

Pino içeri girdiğinde Carletto'yu hurma çuvallarını sürüklerken buldu.

"Dışarı çıktın mı?" diye sordu Pino. "Neler olduğunu gördün mü?"

Carletto başını iki yana salladı. "Çalışıyordum. Sen duydun, değil mi?"

"Hakkında konuşulanları duydum ve kendim görmeye geldim."

Carletto bunun komik olmadığını düşündü. Omzuna bir çuval kuru meyve daha alıp ahşap merdivenden aşağı indi, oradan da yerdeki delikten içeri girdi.

"Gelmedi," dedi Pino. "Anna."

Carletto toprak zeminli bodrum katından başını kaldırıp baktı. "Dün gece dışarıda mıydın sen?"

Pino gülümsedi. "Bombalar sinemaya düştüğünde neredeyse havaya uçacaktım."

"Saçmalıyorsun."

"Saçmalamıyorum," dedi Pino. "Sence bu nasıl olmuş olabilir?"

Bandajı kaldırınca Carletto'nun dudağı tiksinti içinde seğirdi. "Çok kötü görünüyor."

İki arkadaş, Bay Beltramini'nin izniyle sinemayı gün ışığında görmeye gittiler. Yürürlerken Pino bir yandan bütün hikâyeyi en başından anlatıyor, bir yandan da arkadaşının tepkisini izleyerek tadını çıkarıyordu. Fred ile Rita'yı tasvir ederken dans ediyor, Mimo ile birlikte şehrin içinde nasıl koştuklarını anlatırken gümbürtüler çıkarıyordu.

Tiyatroya varana kadar kendini iyi hissediyordu. Enkazdan hâlâ duman tütüyordu ve Pino, burnuna gelen sert ve pis bir kokudan kullanılan patlayıcıları hemen tanımıştı. Sinemanın etrafındaki sokaklarda bulunan bazı insanlar amaçsızca dolaşıyor gibi görünüyorlardı. Bazıları ise sevdiklerini canlı bulma umuduyla tuğlaların ve kirişlerin arasını eşeliyordu.

Yıkım karşısında sarsılan Carletto, "Ben, senin ve Mimo'nun yaptıklarının hiçbirini yapamazdım," dedi.

"Elbette yapabilirdin. Yeterince korkunca yapıyorsun."

"Üstüme bombalar düşerken mi? Ben olsam kendimi yere atar, başımı ellerimin arasına alarak iki büklüm olurdum."

Sinemanın alazlanmış ve yıkılmış arka duvarına bakarken ikisi de sessizdi. Fred ve Rita buradaydı, dokuz metre yüksekliğindelerdi ve sonra...

"Sence uçaklar bu gece de gelir mi?" diye sordu Carletto.

"Taarruz uçaklarını duyana kadar bunu bilemeyiz."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Müttefik uçakları haziranın kalan günlerinde ve 1943 yılının temmuz ayında da Milano semalarında hemen hemen her gece uçmaya devam ettiler. Binalar birbiri ardına yıkılırken kalkan toz sokaklara dalga dalga yayılıyor, güneş kan kırmızısı doğarak acımasız sıcağını yayıp bombardımanın o ilk birkaç haftasının sefaletini derinleştirirken uzun süre havada asılı kalıyordu.

Pino ve Carletto, Milano'nun sokaklarında hemen hemen her gün geziyor, katliamı görüyor, kayba tanık oluyor ve her yere sinmiş acıyı hissediyorlardı. Bir süre sonra tüm bunlar Pino'yu uyuşturup kendini küçücük hissettirmeye başladı. Bazı zamanlarda Carletto'nun içgüdülerini takip etmek, tortop olup hayattan saklanmak istiyordu.

Yine de hemen hemen her gün Anna'yı düşünüyordu. Bunun aptalca olduğunu bildiği halde, bir kez daha karşılaşma umuduyla sık sık onu ilk kez gördüğü fırına gidiyordu. Onu asla göremiyordu ve sorup soruşturduğunda da fırıncının karısı Pino'nun kimden bahsettiğini bile anlamadı.

23 Haziran'da Pino'nun babası Mimo'yu yazı geçirmesi için Como Gölü'nün kuzeyindeki sarp Alp Dağları'nda bulunan Casa Alpina'ya gönderdi. Pino'yu da göndermeye çalışmıştı ama büyük oğlu bunu reddetti. Çocukken ve ergenliğin ilk yıllarındayken Pino, Rahip Re'nin kampını seviyordu. Altı yaşından beri her yıl üç ayını Casa Alpina'da geçiriyordu; iki ayını yazın dağları tırmanmakla, dolu dolu bir ayını da kışın kayak yaparak geçiriyordu. Rahip Re'nin kampında olmak çok eğlenceliydi. Ama oradaki çocuklar artık ona fazla küçük gelirdi. O Milano'da, Carletto ile sokaklarda olmak ve Anna'yı aramak istiyordu.

Bombardıman yoğunlaşmıştı. 9 Temmuz'da BBC, müttefikle-

rin Sicilya kıyılarına çıkarma yaptığını, Alman ve Faşist güçlere karşı hararetli bir savaş verildiğini söyledi. On gün sonra Roma bombalandı. Bu baskının haberi İtalya'yı ve Lella ailesini derinden sarstı.

"Roma bombalanabiliyorsa, Mussolini ve Faşistlerin işi bitmiştir," dedi Pino'nun babası. "Müttefikler, Almanları Sicilya'dan atıyor. Güney İtalya'ya da saldıracaklar. Çok yakın zamanda her şey bitecek."

Temmuzun sonlarına doğru Pino'nun annesi ve babası pikaba bir plak koyup gün ortasında dans etmeye başladılar. Kral III. Vittorio Emanuele, Benito Mussolini'yi tutuklamış ve Roma'nın kuzeyindeki Gran Sasso Dağı'ndaki kalede tutsak etmişti.

Ağustos başında Milano'daki bütün apartmanlar artık bir enkazdan ibaretti. Almanlarsa her yere uçaksavarlar, kontrol noktaları ve makineli tüfek yuvaları yerleştiriyordu. Hotel Regina'nın üstünde gösterişli bir Nazi bayrağı dalgalanıyordu.

Gestapo albayı Walter Rauff, sokağa çıkma yasağı uyguluyordu. Belli saatler dışında dışarıda yakalanırsanız tutuklanıyordunuz. Elinizde belge olmaksızın sokağa çıkma yasağını delerseniz vurulabilirdiniz. Kısa dalga radyonuzun olması da vurulmanız için bir nedendi.

Pino tüm bunları umursamıyordu. Geceleri müzik ve haber dinlemek için dolabında saklanıyordu. Gün içinde de Milano'daki yeni düzene uyum sağlamaya başlamıştı. Tramvaylar yalnızca aralıklarla çalışıyordu. Yürümeniz, bisiklete binmeniz ya da otostop çekmeniz gerekiyordu.

Pino'nun seçimi bisikletten yana oldu ve sıcağa rağmen bütün şehri dolaşıp çeşitli kontrol noktalarına gitti ve durdurulduğunda Nazilerin neye baktığını öğrendi. Uzun yollarda çukurlar oluşmuştu ve bu çukurların etrafından dolaşması ve başka bir rota bulması gerekiyordu. Bu esnada evlerinin tuğla yığınları arasında, brandaların altında yaşayan aileler gördü.

Ne kadar şanslı olduğunu fark etti. İlk kez, bunun göz açıp kapayıncaya ya da bir bomba patlayıncaya kadar nasıl da değişebileceğini sezmişti. Anna'nın hayatta kalıp kalmadığını da merak ediyordu.

Ağustosun başlarında Pino, en sonunda müttefiklerin neden Milano'yu bombaladığını anlamıştı. Bir BBC muhabiri, müttefiklerin Hitler'in mühimmatının büyük bir kısmının bulunduğu Ruhr Vadisi'ndeki Nazilere ait sanayi merkezi dışında her şeyi bombaladığını söyledi. Şimdiyse Almanların savaşı uzatmak için kullanamaması amacıyla kuzey İtalya'daki teçhizatı havaya uçurmaya çalışıyorlardı.

7 ve 8 Ağustos geceleri, İngiliz Lancaster'ları Milano'ya binlerce bomba yağdırdılar; fabrikaları, sanayi tesislerini ve askeri yerleşimleri hedef almış olsalar da buraların etrafındaki bölgeleri de vurdular.

Bombalar Lella'ların oturduğu apartmanı titretecek kadar yakında patladığında, Porzia telaşa kapılarak kocasından herkesi batı kıyısındaki Rapallo'ya götürmesini istedi.

"Hayır," dedi Michele. "Katedralin yakınlarını bombalamazlar. Burası hâlâ güvenli."

"Tek bir bomba her şeyi değiştirir," dedi Porzia. "O halde Ben Cicci'yi götürüyorum."

Pino'nun babası üzgün olsa da kararlıydı. "Ben kalacağım ve işimizi yürütmeye devam edeceğim ama bence Pino'nun Casa Alpina'ya gitme zamanı geldi."

Pino bunu ikinci kez reddetti. "Orası küçük çocuklar için baba. Ben artık küçük değilim."

12 ve 13 Ağustos'ta müttefiklere ait beş binden fazla bombardıman uçağı Milano'ya saldırdı. Patlayıcılar ilk kez Duomo'nun yakınlarına isabet etmişti. Bir tanesi Santa Maria delle Grazie'ye zarar verdi ama mucizevi bir şekilde Leonardo da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği*'ne hiçbir şey olmadı.

La Scala ise o kadar şanslı değildi. Bombalardan biri opera binasının çatısına isabet edip infilak ederek tiyatroyu alevler içinde bıraktı. Diğer bir bombanın isabet ettiği Galleria ise korkunç derecede zarar gördü. Aynı patlama Lella'ların apartmanını da sarsmıştı. Pino, bütün o korkunç gece boyunca bodrum katında bekledi.

Ertesi gün Carletto'yu gördü. Beltramini'ler, onları geceyi geçirip bombardımandan kaçmak üzere şehir dışına çıkaracak olan trene gidiyorlardı. Ertesi gün, öğleden sonra Pino, babası, Greta teyze, Albert dayı, Tullio Galimberti ve son kız arkadaşı bir gecelik sürgün için Beltramini'lere katıldı.

Tren gardan ayrılıp doğuya doğru yol alırken Pino, Carletto ve Tullio, geceyi geçirmek için şehirden kaçan diğer Milanolularla dolu yük vagonunun açık kapısında dikilmişti. Tren giderek hızlanıyordu. Pino'nun başını kaldırıp baktığı gökyüzü öylesine kusursuz bir maviydi ki onu siyah ve savaş uçaklarıyla dolu halde hayal edemedi.

Po Nehri'ni geçtiler ve şafak sökmeden çok önce, taşra henüz yazın uyuşukluğuyla kaplıyken tren ciyakladı ve nazikçe yuvarlanan sürülmüş toprakların arasında iç çekerek durdu. Pino battaniyesini omuzlarına çekerek Carletto'nun ardından güneybatıya, şehre doğru bakan bostanın üstündeki çimle kaplı alçak tepeye indi.

"Pino," dedi Bay Beltramini, "dikkat et, yoksa sabah kulaklarında örümcek ağları olacak."

Hoş ve sanki sürekli bir hastalıktan muzdaripmiş gibi görünen çelimsiz bir kadın olan Bayan Beltramini, cılız bir sesle kocasını payladı. "Neden öyle söyledin? Örümceklerden nefret ettiğimi biliyorsun."

Manav sırıtmamak için kendini zor tuttu. "Neden bahsediyorsun sen? Ben yalnızca çocuğu başını çimlere koyup uyumanın tehlikelerine karşı uyarıyordum."

Karısının tartışmak ister gibi bir hali vardı ama sonra kocası sanki can sıkıcı bir sinekmiş gibi elini umursamazca savuşturdu.

Albert dayı keten bir çantanın içinde ekmek, şarap, peynir ve kurutulmuş salam arıyordu. Beltramini'ler beş tane olgun kavun kesti. Pino'nun babası çimlerin üstünde, keman kutusunun hemen yanında oturuyordu, yüzünde büyülenmiş bir ifade, kollarıyla dizlerini sarmıştı.

"Mükemmel değil mi?" dedi Michele.

"Ne mükemmel değil mi?" diye karşılık verdi Albert dayı, şaşkın gözlerle etrafına bakınarak.

"Burası. Havanın temizliği. Kokular. Yanık yok. Bomba kokusu yok. Çok... Bilemiyorum. Çok masum görünmüyor mu?"

"Kesinlikle," dedi Bayan Beltramini.

"Kesinlikle ne?" diye sordu Bay Beltramini. "Buradan biraz daha yürürsen masum olan hiçbir şey kalmaz. İnek dışkısı, örümcekler, yılanlar ve..."

Pat! Bayan Beltramini elinin tersiyle kocasının koluna vurdu. "Sende hiç merhamet yok, değil mi? Hiç hem de!"

"Ah, çok acıttın," dedi Bay Beltramini, bir gülümsemeyle isyan ederek.

"İyi oldu," dedi karısı. "Şimdi kes şunu. Dün gece bütün o örümcek ve yılanlarla ilgili konuşmaların yüzünden zerre kadar uyuyamadım."

Anlatılamaz şekilde öfkeli görünen Carletto, ayağa kalkıp bostana doğru yokuş aşağı yürümeye koyuldu. Pino meyve bahçesini çevreleyen kaya duvarın dibinde birkaç kız olduğunu fark etti. Bir tanesi bile Anna kadar güzel değildi. Fakat belki de artık onu unutmanın vakti gelmişti. Carletto'ya yetişmek için hızla yokuştan aşağı yürüdü, ona planını anlattı ve ikisi ustaca kızların yolunu kesmeye çalıştı. Ne var ki başka bir delikanlı grubu onlardan hızlıydı.

Pino gökyüzüne bakarak, "Ben sadece biraz sevgi istiyorum," dedi.

"Bence bir öpücüğe de razısın," dedi Carletto.

"Bir tebessüm bile yeter," diyerek iç çekti Pino.

İki delikanlı duvara tırmandı ve meyvelerden ağırlaşan ağaç dizilerinin arasında yürümeye başladı. Şeftaliler tam olgunlaşmamıştı ama incirler hiç fena değildi. Bazıları çoktan yere düşmüştü bile, onlar da tozun toprağın içinden incirleri toplayıp üstlerini sildiler, kabuğunu soyup yemeye koyuldular.

Karneyle yemek dağıtılan bir zamanda ağaçtan toplanmış taze meyve yeme fırsatının zevkine rağmen Carletto tedirgin görünüyordu. "İyi misin sen?" diye sordu Pino.

En iyi arkadaşı başını iki yana salladı.

"Ne oldu?" diye üsteledi Pino.

"Bir his sadece."

"Ne hissi?"

Carletto omuzlarını silkti. "Sanki hayat bizim düşündüğümüz gibi olmayacakmış, bizim için her şey kötüye gidecekmiş gibi."

"Neden böyle düşünüyorsun?"

"Sen tarih derslerini hiç dinlemedin, değil mi? Büyük ordular savaşa gittiğinde her şey fetheden ordu tarafından yerle bir edilir."

"Her zaman değil. Selahattin hiçbir zaman Kudüs'ü yağmalayamadı. Gördün mü? Tarih derslerini gayet de dinlemiştim."

"Umurumda bile değil," dedi Carletto, daha da sinirlenerek. "İçimde böyle bir his var ve hiç geçmiyor. Her yerde ve..."

Arkadaşı bir anda tıkandı ve kendini kontrol etmeye çalışırken yanaklarından sicim sicim yaşlar aktı.

"Neyin var senin?" dedi Pino.

Carletto tam anlayamadığı bir tabloya bakarcasına başını yana eğdi. Titreyen dudaklarıyla," Annem gerçekten çok hasta. Hiç iyi değil," dedi.

"Bu da ne demek şimdi?"

"Sence ne demek?" diye ağladı Carletto. "Ölecek işte."

"Tanrım," dedi Pino. "Emin misin?"

"Annemle babamı annemin nasıl bir cenaze istediğini konuşurlarken duydum."

Pino, Bayan Beltramini'yi, ardından Porzia'yı düşündü. Annesinin öleceğini bilmenin nasıl bir his olduğunu merak etti. İçinde kocaman bir çukurun açıldığını hissetti.

"Üzgünüm," dedi Pino. "Gerçekten çok üzgünüm. Annen harika bir kadın. Babana katlandığı için bir azizeden farksız ve azizelerin cennete gittiği söylenir."

Carletto kederine rağmen güldü ve gözyaşlarını sildi. "Babama haddini bildirebilen tek kişi o. Ama babamın artık buna bir son vermesi gerek, anlıyor musun? Annem hasta ve babam yılanlar ve örümcekler konusunda onunla dalga geçip duruyor. Bu çok zalimce. Sanki annemi sevmiyor gibi."

"Anneni seviyor."

"Bunu göstermiyor ama. Sanki göstermekten korkuyor."

Geri yürümeye başladılar. Kaya duvara geldiklerinde bir kemanın gerilme sesini duydular.

Pino tepeye baktığında babasının kemanını akort ettiğini ve Bay Beltramini'nin de elinde notalarla orada dikildiğini gördü. Günbatımının altın ışıklarının sıcaklığı hem iki adamdan hem de etraflarındaki insanlardan çevreye yayılıyordu.

"Ah, hayır," diye inledi Carletto. "Tanrı aşkına, hayır."

Pino da en az onun kadar dehşete kapılmıştı. Michele Lella'nın kusursuz çaldığı zamanlar olurdu ama çoğu zaman ritmi kaçırır ya da pürüzsüz bir dokunuş gerektiren bir kısmı ciyak ciyak bağırtırdı. Zavallı Bay Beltramini'nin sesi de genelde ya çatallaşır ya da cılızlaşırdı. Her ikisini de dinlemek büyük bir işkenceydi çünkü asla rahatlayamazdınız. Bozuk bir notanın yaklaşmakta olduğunu her zaman bilirdiniz ve bazen bu... Eh, öylesine acı verici olurdu ki utanç verici olduğu bile söylenebilirdi.

Tepenin yukarı kısmında, Pino'nun babası kemanının pozisyonunu ayarladı. Bu, on sekizinci yüzyıldan kalma orta İtalya üretimi güzel ve küçücük kemanı Porzia on yıl önce ona Noel hediyesi olarak almıştı. Enstrüman Michele'nin en değerli eşyasıydı ve onu çenesinin altına nazikçe yerleştirdikten sonra yayını kaldırdı.

Bay Beltramini duruşunu sabitledi, her iki kolunu iki yanında rahatça tuttu.

"Bir felaket yaşanmak üzere," dedi Carletto.

"Farkındayım," dedi Pino.

Pino'nun babası "*Nessun Dorma*"nın –ya da "Kimse Uyumasın"ın– açılış melodisini çaldı; Giacomo Puccini'nin *Turandot* operasının üçüncü bölümündeki, tenorların seslendirdiği gittikçe yükselen bir aryaydı. Babasının en sevdiği eserlerden biri olduğu için Pino bunu, opera 1920'lerde açıldığında, o gece bu eseri söylemiş olan çok güçlü tenor Miguel Fleta'nın arkasındaki Toscanini ile La Scala orkestrasından dinlemişti.

Fleta, Çin'de isimsiz bir şekilde yolculuk ederken güzel ama soğuk ve sevimsiz Prenses Turandot'a âşık olan varlıklı Prens Calaf'ı seslendiriyordu. Kral, prensesle evlenmek isteyecek kişinin öncelikle üç bilmeceyi çözmesini istiyordu. Birinde bile yanılırsa aday korkunç bir şekilde ölecekti.

İkinci bölümün sonunda Calaf, bütün bilmeceleri çözer ama prenses yine de onunla evlenmeyi reddeder. Calaf, eğer prenses şafak sökmeden onun gerçek ismini bilirse çekip gideceğini söyler ama bilemezse onunla kendi isteğiyle evlenmek zorundadır.

Prenses bu oyunu daha yüksek bir seviyeye çıkararak Calaf'a şafak sökmeden gerçek ismini öğrenirse kellesini uçuracağını söyler. Calaf bu anlaşmayı kabul eder. Prenses, "*Nessun dorma,* adayın ismi bulunana kadar kimse uyumasın," der.

Operada Calaf'ın aryası şafak yaklaşırken başlar ve prensesin talihi yüz çevirmiştir. "*Nessun Dorma,*" prensese olan aşkıyla coştukça coşan ve şafak sökene kadar geçen her dakikada zaferden daha da emin oldukça şarkıcının sesinin gittikçe daha güçlü çıkmasını gerektiren, böylece devamlı olarak yükselen bir eserdir.

Pino bu aryanın duygusal zaferinin yaratılması için Fleta gibi tanınmış bir tenorun ve tam kadro bir orkestranın gerektiğini düşünüyordu. Ama babasının ve Bay Beltramini'nin o heyecanlı melodiden ve dizelerden eser olmayan versiyonu onun hayal edebileceğinden çok daha güçlüydü.

Michele o gece çalarken kemanından kalın ve tatlı bir ses yükseliyordu. Bay Beltramini ise hiç bu kadar iyi olmamıştı. Yükselen notalar ve dizeler Pino'nun kulağına iki umulmadık meleğin şarkısı gibi gelmişti; biri babasının parmaklarından yüksek sesle çıkıyor, diğeri ise Bay Beltramini'nin boğazından kısık sesle çıkıyordu ki ikisi de yetenekten çok cennetten gelme gibi duran bir ilhamdan kaynaklanıyordu.

"Bunu nasıl yapıyorlar?" diye sordu Carletto şaşkınlık içinde.

Pino'nun babasının virtüöz performansının kaynağına dair herhangi bir fikri olmasa da Bay Beltramini'nin kalabalığa değil, kalabalığın *içindeki* birine söylediğini fark etmiş, manavın güzel ses tonunun ve aşk dolu perdesinin kaynağını anlamıştı.

"Babana baksana," dedi Pino.

Carletto parmak ucunda yükseldiğinde babasının aryayı kalabalığa değil, ölüm döşeğindeki karısına, sanki dünyada onlar dışında kimse yokmuşçasına söylediğini gördü.

İki adam çalıp söylemeyi bitirince yamaçtaki kalabalık ayağa kalkıp alkışlayarak ıslık çaldı. Pino'nun da gözleri yaşarmıştı çün-

kü ilk kez babasını bir kahraman olarak görüyordu. Carletto'nun gözündeki yaşların nedeni ise başka ve daha derindi.

"Muhteşemdin," dedi Pino, Michele'ye, daha sonra hava kararken. "Ve '*Nessun Dorma*' da mükemmel bir seçimdi."

"Böylesi harikulade bir yerde çalmayı düşünebildiğimiz tek eser buydu," dedi babası, az önce çıkardığı işe duyduğu saygıyla. "Sonra da kendimizi kaptırdık ve La Scala sanatçılarının da dediği gibi *con smania* çalmaya başladık; tutkuyla."

"Duydum baba. Hepimiz duyduk."

Michele başını evet anlamında sallayıp mutlu mutlu iç çekti. "Şimdi biraz uyu."

Pino kalçasına ve topuklarına yer açtıktan sonra yastık olarak kullanmak üzere gömleğini çıkardı ve kendini evden getirdiği çarşafa sarmaladı. Çimlerin tatlı kokusunu içine çekerek kıvrılmıştı artık, uyku çoktan bastırmıştı bile.

Gözlerini kapayıp babasının performansını, Bayan Beltramini'nin esrarengiz hastalığını ve esprili kocasının aryayı nasıl söylediğini düşünmeye başladı. Az önce bir mucizeye mi tanık olduğunu düşünerek kendini uykuya teslim etti.

Saatler sonra uzaktan yankılanan gök gürültüsünü duyduğu sırada derin bir rüyadaydı ve Anna'nın peşinden koşuyordu. Sonra bir anda durdu ama Anna yürümeye devam ederek kalabalığın içinde gözden kayboldu. Buna üzülmemişti ama yağmurun ne zaman başlayacağını ve diline değen tadının nasıl olacağını merak ediyordu.

Carletto, arkadaşını sarsarak uyandırdı. Tam tepelerindeki ayın top metali mavisi ışığı yamaca vuruyor, ayaklanmış vaziyetteki herkes batıya bakıyordu. Müttefik bombardıman uçakları dalga dalga Milano'ya saldırıyordu ama bu kadar uzaktan ne uçaklar ne de şehir görünüyordu. Görünen tek şey ufukta beliren alevler ve ışıklar, bir de savaşın uzak söylentisiydi.

Tren ertesi gün şafak söktükten kısa bir süre sonra Milano'ya dönerken kapkara dumanlar göğe yükseliyor, döne döne şehrin üstünü kaplıyordu. Trenden inip sokaklarda yürümeye başladıklarında, Pino şehirden kaçanlarla saldırıya maruz kalanların

arasındaki fiziksel farklılıkları açıkça görebiliyordu. Patlayıcı terörü hayatta kalanların omuzlarını çökertmiş, gözlerini boşaltmış ve çenelerini kırmıştı. Erkekler, kadınlar ve çocuklar sanki her an üstüne bastıkları yer yarılıp dipsiz ve ateşli bir obruk açılacakmış gibi ürkek bir edayla dolanıyorlardı. Hemen hemen her yerde dumanlı bir pus vardı. Bir kısmı açık beyaz, bir kısmı volkanik gri is, neredeyse her şeyin üstünü kaplamıştı. Arabalar darmadumandı. Binalar viraneydi. Ağaçlar patlamalarla çırılçıplak kalmıştı.

Pino ve babası haftalar boyunca bu şekilde yaşadılar: Gündüzleri çalışıyor, akşama doğru trene binip şehirden ayrılıyor ve şafak vakti geri döndüklerinde Milano'nun yeni açılan yaralarıyla karşılaşıyorlardı.

3 Eylül'de kayıtsız şartsız ateşkes imzalayan İtalyan hükümeti, 8 Eylül 1943'te ülkenin müttefiklere resmî olarak teslim olduğunu halka duyurdu. Ertesi gün, İngiliz ve Amerikan güçleri ülkenin çizmesinin üst kısmındaki Salerno'ya çıkarma yaptı. Almanlar ateşli bir direniş karşısında yumuşak davranıyorlardı. Korgeneral Mark Clark'ın ABD Beşinci Ordusu'nun kıyıya yaklaştığını gören çoğu Faşist asker yalnızca beyaz bayrak kaldırmakla yetinmişti. Amerikan istilasının haberi Milano'ya vardığında Pino, babası, yengesi ve dayısı kutlamalara başladı. Savaşın günler içinde sona ereceğini düşünüyorlardı.

Naziler yirmi dört saatten daha kısa bir süre içinde Roma'nın kontrolünü ele geçirdiler, kralı tutukladılar ve Vatikan'ı birliklerle ve Saint Peter's Basilica'nın altın kubbesini hedef alan tanklarla çevirdiler. 12 Eylül'de Nazi komandoları Mussolini'nin tutulduğu Gran Sasso Dağı'ndaki kaleye planörlerle saldırdılar. Hapishanenin içine sızıp Il Duce'yi kurtardılar. Il Duce önce Viyana'ya, oradan da Hitler ile buluşmuş olduğu Berlin'e uçuruldu.

Pino iki diktatörün konuşmasını iki gece sonra radyodan dinlediğinde müttefiklerle son Alman ve İtalyan kanı da akana kadar savaşacaklarına dair yeminler ettiklerini duydu. Pino'ya dünya delirmiş gibi geliyordu ve Anna'yı üç aydır göremediği için derin bir keder duydu.

Aradan bir hafta geçti. Daha da çok bomba yağdı. Pino'nun okulu hâlâ kapalıydı. Almanlar, İtalya'yı Avusturya ve İsviçre yoluyla

kuzeyden tamamen istila etmeye başlamış, Mussolini'yi "İtalyan Sosyalist Cumhuriyeti" adında kukla bir hükümetin başına geçirmişlerdi. Bu hükümetin başkenti ise Milano'nun kuzeydoğusundaki Garda Gölü'nde bulunan Salò adında küçük bir şehirdi.

20 Eylül 1943 sabahının erken saatlerinde, çiftlik tarlalarında geçirdikleri bir başka gecenin ardından tren istasyonundan San Babila'ya ağır adımlarla yürürlerken Pino'nun babasının bahsettiği tek konu buydu. Michele, Nazilerin İtalya'nın kuzeyinde kontrolü ele geçirmelerine o kadar dalmıştı ki siyah dumanlardan birinin moda mahallesinin ve Via Monte Napoleone'nin üstünü sardığını görmedi bile. Ama Pino gördü ve koşmaya başladı. Dar sokaklar boyunca zikzaklar çizerek koşarken birkaç dakika sonra yol kıvrıldı ve hemen önündeki Lella'ların evini görebildi.

Bir zamanlar çatının olduğu yerin büyük bir kısmında oluşan çukurdan yükselen duman, gökyüzüne karışıyordu. Le Borsette di Lella'nın büyük penceresi kararmış cam parçalarının arasına karışmıştı. Çanta mağazası ise bir kömür madeninin ufalanmış iç mekânını andırıyordu. Patlama her şeyi tanınmaz hale getirecek şekilde yakıp kül etmişti.

"Ah Tanrım, hayır!" diye bağırdı Michele.

Keman kutusunu bir kenara bırakıp dizlerinin üstüne çökerek hıçkırıklara boğuldu. Pino daha önce babasını hiç ağlarken görmemiş ya da ağladığını hiç düşünmemişti ve kendini hayal kırıklığına uğramış, hüzünlü ve Michele'nin acısına tanık olduğu için aşağılanmış hissediyordu.

"Hadi baba," dedi, babasını ayağa kaldırmaya çalışarak.

"Her şey bitti," diye ağlıyordu Michele. "Hayatımız bitti."

"Saçmalama," dedi Albert dayı, kayınbiraderini diğer kolundan kavrayarak. "Bankada paran var, Michele. Borca ihtiyacın varsa ben sana veririm. Bir ev, mobilya, çantalar, bunları yeniden inşa edebilirsin."

Pino'nun babasının sesi cılız çıktı, "Porzia'ya nasıl söyleyeceğimi bilmiyorum."

"Michele, sanki evine isabet eden bir bombayı engelleme şansın varmış gibi davranıyorsun," diye terslendi Albert dayı. "Ona gerçeği anlatacaksın ve her şeye yeni baştan başlayacaksınız."

"Bu sırada bizimle kalırsın," dedi Greta yenge.

Michele başını onaylarcasına sallamaya başladı ama sonra öfkeli gözlerle Pino'ya döndü. "Sen gelmeyeceksin."

"Baba?"

"Sen Casa Alpina'ya gideceksin. Orada okuyacaksın."

"Hayır, ben Milano'da olmak istiyorum."

Pino'nun babası öfkeden deliye dönmüştü. "Burada kalmayacaksın! Bu konuda hiçbir söz hakkın yok. Sen benim ilk çocuğumsun. Senin bir hiç uğruna ölmene izin vermeyeceğim, Pino. Ben... ben buna dayanamam. Annen de öyle."

Pino, babasının bu öfke patlaması karşısında şaşkına dönmüştü. Michele kara kara düşünüp burnundan soluyabilirdi ama öfkelenip bağıracak bir adam değildi, özellikle de moda dünyasının dedikodularının arasına karışıp bir daha asla unutulmayacağı San Babila'nın sokaklarındayken.

"Tamam, baba," dedi Pino sakince. "Milano'dan ayrılacağım. Madem istiyorsun, Casa Alpina'ya gideceğim."

İKİNCİ KISIM

TANRI'NIN KATEDRALLERİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

Ertesi gün, erken saatlerde gardayken Michele, Pino'nun eline bir tomar lire koyup, "Sana kitaplarını yollayacağım. Biri de durakta seni bekliyor olacak. Kendine dikkat et, Mimo'ya ve Rahip Re'ye sevgilerimi ilet."

"Peki ne zaman geri döneceğim?"

"Geri dönmek güvenli olduğunda."

Pino'nun mutsuz gözlerle baktığı Tullio omuzlarını silkti. Daha sonra bakışlarını ayakkabılarını izleyen Albert dayıya çevirdi.

"Bu doğru değil," dedi, giysi dolu sırt çantasını öfke içinde alıp trene binerken. Hemen hemen boş bir vagona oturup hiddetle pencereden dışarı baktı.

Ona çocukmuş gibi davranmışlardı. Sanki dizlerinin üstüne çöküp herkesin ortasında ağlamış mıydı? Hayır. Pino Lella darbe almış ama bir erkek gibi ayakta kalmıştı. Peki o zaman ne yapması gerekiyordu? Babasına karşı mı gelmeliydi? Trenden inmeli miydi? Beltramini'lere mi gitmeliydi?

Tren sallanıp bağırarak araçlara içi tank parçaları, tüfek, hafif makineli tüfek, bomba ve mühimmat dolu kasalar yerleştiren, çoğunluğu gri paspal üniformalar giymiş boş bakışlı adamlardan oluşan bir grubu koruyan Alman askerlerinin arasından gardan ayrıldı. Tutsak olmalılar, diye düşünüp üzüldü. Pino başını pencereden dışarı çıkarıp tren gardan uzaklaşırken onları izledi.

Yolculuğun ikinci saatinde tren Como Gölü'nün eteklerine, Alpler'e doğru ilerliyordu. Normalde Pino, dünyanın en güzel gölü olduğunu düşündüğü Como'yu, özellikle de gölün güney yarımadasındaki Bellagio şehrini hayranlıkla izliyor olurdu. Oradaki büyük otel bir fantezinin içindeki pembe bir şatoyu andırıyordu.

Ama bunun yerine Pino, tren raylarının altındaki tepeye bakıyor, Como Gölü'nün doğu kıyısını kucaklayan yolu izliyordu. Orada da boş bakışlı pis adamlarla dolu uzun bir kamyon hattı uzanıyordu ve adamların birçoğunun üstünde garda gördüklerinin giydiği donuk gri giysiler vardı. Sayıları belki yüzler, belki binleri buluyordu.

Kimdi bu adamlar? Bunu çok merak etmişti. Nerede esir tutuluyorlardı? Ve neden esir tutuluyorlardı?

Kırk dakika geçmesine ve Chiavenna'da inip tren değiştirmesine rağmen aklı hâlâ o adamlardaydı.

Oradaki görevli Alman askerler onu görmezden geldi. Pino, o gün ilk kez kendini iyi hissederek istasyondan çıkmak üzere yürümeye başladı. Sonbaharın başlarıydı, sıcak ve güneşli bir öğleden sonraydı. Hava hoş ve açıktı ve dağlara doğru yol alıyordu. İstasyondan çıkarken artık ters gidebilecek hiçbir şey kalmadığını düşündü. En azından bugün için.

"Hey, sen, ufaklık," diye seslendi bir ses.

Hemen hemen Pino'nun yaşlarında incecik bir adam, iki kapılı eski bir Fiat coupé'ye yaslanmıştı. Üstünde keten iş pantolonu ve yağ lekeli beyaz bir tişört vardı. Dudaklarının arasında için için yanan bir sigara vardı.

"Sen kime çocuk dedin?" diye sordu Pino.

"Sana. Sen Lella'ların ufaklık değil misin?"

"Pino Lella."

"Alberto Ascari," dedi, baş parmağıyla göğsünü işaret ederek. "Amcam seni alıp Madesimo'ya götürmemi söyledi." Ascari sigarasına bir fiske vurup elini uzattı; hemen hemen Pino'nun eli kadar büyüktü ve tuhaf şekilde daha güçlüydü.

Ascari neredeyse elini kırdıktan sonra Pino, "Böyle el sıkmayı nerede öğrendin?" diye sordu.

Ascari gülümsedi. "Amcamın dükkânında. Eşyalarını arkaya koy, ufaklık."

"Ufaklık" mevzusu Pin'nun canını sıkmıştı ama bunun dışında Ascari yeterince iyi biri gibi görünüyordu. Yolcu kapısını açtı. Arabanın içi tertemizdi. Sürücü koltuğunun üstüne yağdan korumak için havlu serilmişti.

Ascari arabayı çalıştırdı. Motorun sesi Pino'nun o âna kadar

gördüğü Fiat'ların sesine hiç benzemiyordu. Derinden, gırtlaktan gelen bir homurtuydu ve bütün şasiyi titretmişti.

"Bu, sokaklara uygun bir motor değil," dedi Pino.

Ascari sırıttı ve vitese taktı. "Hiç bir yarış arabası sürücüsünün kendi arabasında sokak motoru ya da şanzıman olduğunu gördün mü sen?"

"Sen araba yarışçısı mısın?" diye sordu Pino şüphe içinde.

"Olacağım," dedi Ascari ve debriyaja bastı.

Küçük tren istasyonundan tiz sesler çıkararak ayrıldılar ve parke yola girdiler. Ascari direksiyonu öteki tarafa döndürmeden önce Fiat yana doğru patinaj çekti. Lastiklerin çekiş gücü iyiydi. Ascari vitesi değiştirip gaza bastı.

Pino yolcu koltuğuna yapışmıştı ama Ascari küçük bir şehir meydanına dalıp tavuk yüklü kamyondan ustaca sıyrılıp vitesi üçüncü kez değiştirmeden önce ayaklarını ve kollarını buna hazırlamayı başardı. Şehri arkalarında bıraktıklarında hâlâ gittikçe daha da hızlanmaya devam ediyorlardı.

Splügen Geçidi bir dizi virajla durmadan yükseliyor, S dönüşler Alpler'in kuzeyini İsviçre'ye doğru kesen dik duvarlı bir vadinin dibindeki dereyle paralel ilerliyordu. Ascari, Splügen'de bir usta gibi sürüyor, arabayı her viraja hızla sokup yoldaki diğer araçları sanki hareketsiz duruyorlarmış gibi ardında bırakıyordu.

Tüm bu süreç boyunca Pino'nun duyguları berbat bir korkudan neşeli bir sarhoşluğa, kıskançlığa ve hayranlığa doğru delice akıp gidiyordu. Ascari ancak Campodolcino şehrinin eteklerine yaklaştıklarında yavaşladı.

"Sana inanıyorum," dedi Pino, kalbi deli gibi çarparken.

"Efendim?" diye sordu Ascari, şaşkınlık içinde.

"Bir gün araba yarışçısı olacağına inanıyorum," dedi Pino. "Ünlü bir yarışçı. Daha önce hiç senin gibi araba kullanan görmemiştim."

Ascari uğraşsa bile bundan daha fazla gülümseyemezdi. "Babam benden iyiydi. Ölmeden önce Avrupa grand prix şampiyonu olmuştu." Sağ elini direksiyondan kaldırıp işaret parmağıyla ön camı ve gökyüzünü işaret etti. "Baba, Tanrı'nın da yardımıyla Avrupa şampiyonu ve hatta dünya şampiyonu olacağım!"

"Buna inanıyorum," dedi Pino bir kez daha, şehrin doğu yakasında 450 metreden daha yükseğe çıkan gri kayalıklı uçuruma bakmadan önce başını hayranlık içinde iki yana sallayarak. Camı açıp kafasını dışarı çıkardı ve uçurumun tepesini inceledi.

"Neye bakıyorsun?" diye sordu Ascari.

"Bazen çan kulesinin üstündeki haç görünüyor."

"Tam şurada," dedi Ascari. "Uçurumda bir boşluk var. Onu görmeni sağlayan şey o." Ön camdan işaret etti. "İşte orada."

Pino bir anda beyaz haçı ve Alpler'in o bölgesindeki en yüksek dağ köyü olan Motta'da bulunan şapelin taş çan kulesini gördü. O gün ilk kez, Milano'dan çıkmış olmak konusunda rahatlamak için kendine izin verdi.

Ascari onları hilekâr Madesimo yoluna soktu; dik yamaçları kucaklayan dik, dar, çukurlu ve virajlı bir yoldu. Ne koruyucu parmaklıklar vardı ne de çoğu yerde emniyet şeridi ve yukarı çıkarlarken Pino sık sık Ascari'nin onları uçurumdan aşağı yuvarlayacağını düşündü. Ama Ascari yolun her bir santimini biliyor gibiydi, çünkü direksiyonu döndürüp frene bastıkça her virajı öyle yumuşak alıyorlardı ki Pino kendini kayaların değil, karın üstünde ilerliyor gibi hissediyordu.

"Böyle kayak yapabilir misin?" diye sordu Pino.

"Ben kayak yapmayı bilmiyorum," dedi Ascari.

"Ne? Madesimo'da yaşıyorsun ve kayak yapmayı bilmiyor musun?"

"Annem beni buraya güvende olmam için gönderdi. Amcamın mağazasında çalışıyorum ve araba sürüyorum."

"Kayak yarışı da araba sürmek gibi," dedi Pino. "Taktikler aynı."

"Sen iyi mi kayak yaparsın?"

"Kazandığım bazı yarışlar var. Slalom."

Sürücü etkilenmişe benziyordu. "O halde arkadaş olmalıyız. Sen bana kayak yapmayı öğret, ben de sana araba kullanmayı öğreteyim."

Pino elinde olmadan gülümsedi. "Anlaştık."

Nihayet kayrak taş çatılı bir hanı, bir restoranı ve Alpler'e özgü onlarca evi içine alan küçük bir kasaba olan Madesimo'ya vardılar.

"Buralarda hiç kız var mı?" diye sordu Pino.

"Aşağıdan birkaç tanesini tanıyorum. Hızlı arabaları severler."

"Bir ara onlarla araba sürelim."

"Bu plana bayıldım!" dedi Ascari, arabayı kenara çekerken. "Buradan sonraki yolu biliyor musun?"

"Bir kar fırtınasında gözüm kapalı bile bulabilirim," dedi Pino. "Belki hafta sonları aşağı gelip handa kalırım."

"Gelirsen beni bul. Mağazamız hanın arkasında. Mutlaka görürsün."

Elini uzattı. Pino yüzünü buruşturup, "Bu kez parmaklarımı kırma," dedi.

"Yok yok," dedi Ascari ve elini sıkı bir şekilde tuttu. "Seninle tanıştığıma sevindim, Pino."

"Ben de öyle, Alberto," dedi Pino. Sırt çantasını alıp arabadan indi.

Ascari elini pencereden çıkarıp sallayarak tiz sesler eşliğinde oradan ayrıldı.

Hayatında önemli olacak biriyle tanıştığını hisseden Pino, orada bir süre öylece durdu. Sonra çantasını sırtlayıp ormanın içine doğru giden çift yönlü patikaya daldı. Patika, yokuşu tırmanmaya başladıktan bir saat sonra, ormandan çıkana ve kendini Pizzo Groppera denilen yalçın bir kayalığa doğru dikey olarak yaklaşık bin iki yüz metre çıkan kayalıklarla dolu bir dağın altındaki yüksek Alp platosunda bulana dek devamlı olarak dikleşiyordu.

Motto platosu yüzlerce metreyi genişliğindeydi ve güneydoğuda Groppera'yı sarmalıyordu. Bu geniş ovanın batı ucu Campodolcino'ya doğru uzanan yüz elli katlık bir uçurumun kenarındaki küçük bir alaçam ormanıyla buluşuyordu. Günün geç saatlerinde, güneş artık sonbahar Alpler'inin üstünde dövülmüş bir bakır gibi parlarken, Pino her zamanki gibi bu manzaraya hayran kalmıştı. Kardinal Schuster haklıydı; Motta'da olmak Tanrı'nın en büyük katedrallerinden birinin balkonunda durmak gibiydi.

Motta, Madesimo'dan biraz daha gelişmişti. Bu yalçın kayanın doğusunda ve güneybatısında Alp tarzı birçok kulübe vardı. Hepsi uçurumlara, alaçamlara, Pino'nun aşağıdayken gördüğü küçük Ka-

tolik şapele ve taşla ahşaptan inşa edilmiş çok daha büyük bir yapıya doğru yerleştirilmişti. Aylardır hiç olmadığı kadar mutlu olan Pino, rüstik yapıya yaklaştıkça pişmiş ekmekle sarımsaklı ve lezzetli bir şeylerin kokusunu almaya başladı. Midesi gurulduyordu.

Girişteki çatının altına başını eğerek girdi, ağır ahşap kapının önünde durdu ve "Casa Alpina. Bütün Yorgun Yolcular, Hoşgeldiniz" yazan tabelanın üstündeki ağır pirinç zilden sallanan tele uzandı. Pino teli iki kez çekti.

Çınlayan zilin sesi arkasındaki dağın böğründen yankılandı. Önce delikanlıların yaygarasını, ardından ayak seslerini duydu. Kapı açıldı.

"Merhaba, Rahip Fe," dedi Pino, ellilerindeki iri yarı rahibe. Bastonuna yaslanan adamın siyah cübbesinin yakası beyazdı ve deri tırmanış botlarının altında iri çiviler vardı.

Rahip Re kollarını açtı. "Pino Lella! Daha bu sabah yeniden yanıma gelip benimle kalacağına dair bir söylenti duymuştum."

"Bombardıman, Rahip," dedi Pino, rahibe sarılırken duygusallaşarak. "Çok kötü."

"Onu da duydum, oğlum," dedi Rahip Re, durgunlaşarak. "Gel hadi, içerisi soğumadan gir."

"Kalçanız nasıl?"

"Daha iyi olduğu da oldu, daha kötü olduğu da," dedi Rahip Re, topallayarak yana çekilerek Pino'ya yol verirken.

"Mimo nasıl karşıladı, Rahip?" diye sordu Pino. "Yani, evimizle ilgili haberi."

"Bunu ona sen söyleyen kişi sen olmalısın," dedi Rahip Re. "Yemek yedin mi?"

"Hayır."

"O halde zamanlaman mükemmel. Eşyalarını şimdilik oraya bırak. Akşam yemeğinden sonra sana nerede uyuyacağını göstereceğim."

Pino içerisinde kırk çocuğun kabaca yontulmuş masalara ve banklara sığışmış olduğu yemekhaneye doğru bastonu yardımıyla hantalca topallayan rahibi takip etti. Salonun uzak köşesindeki taş ocakta ateş yanıyordu.

"Yemeğini kardeşinle ye," dedi Rahip Re. "Sonra tatlı için yanıma oturursun."

Pino, Mimo'nun arkadaşlarını cesur hikâyelerle eğlendirdiğini gördü. Yanına gidip tiz bir sesle, "Hey, Bay Kısa, yana kay," dedi.

On beş yaşında olan Mimo, salondaki en büyük çocuklardan biriydi ve belli ki her şeyin merkezi olmaya alışmıştı. Arkasına döndüğünde, yüzünde sanki tiz sesli o çocuğa dünyadaki yerini bilmediği için ağzının payını vermek üzereymişçesine sert bir ifade vardı. Ama o sırada Mimo ağabeyini tanıdı ve şaşkın bir şekilde gülümsedi.

"Pino?" dedi. "Burada ne işin var? Demiştin ki, bir daha asla..." Korkuya kapılan Mimo'nun coşkusundan eser kalmamıştı. "Ne oldu?"

Pino ona anlattı. Duyduklarına üzülen kardeşi, dakikalarca yemekhanenin koyu renkli döşemelerini izledikten sonra başını kaldırdı. "Nerede yaşayacağız peki?"

"Babam ve Albert dayı yeni bir ev ve mağaza için de yeni bir yer bulacaklar," dedi Pino, kardeşinin yanına otururken. " Ama o zamana kadar galiba ikimiz burada yaşayacağız."

"Bu akşamki yemeğiniz," dedi bir adam gürleyen bir sesle. "Taze ekmek, taze tereyağı ve Bormio usulü pişirilmiş tavuk güveç."

Pino tanıdık bir yüz görmek için mutfağa doğru baktı. Siyah saçları birbirine girmiş, devasa ve kıllı ellere sahip olan Bormio Kardeş, kendini tamamen Rahip Re'ye adamıştı. Bormio kardeş, her konuda rahibin asistanlığını yapıyordu. Aynı zamanda Casa Alpina'nın aşçısıydı ve bu konuda iyiydi de.

Bormio kardeş dumanı tüten güveç kazanlarının başındaydı. Güveçler masalara dağıtıldığında Rahip Re ayağa kalktı, "Genç adamlar, neler yaşanmış olursa olsun, bugün ve her gün için şükranlarımızı sunmalıyız. Başlarınızı eğin, Tanrı'ya minnettarlığınızı bildirin, ona ve daha iyi bir yarına inanın," dedi.

Pino rahibi yüzlerce kez bu sözleri söylerken duymuş olmasına rağmen hâlâ etkileniyor, onu bombardımandan uzaklaştırdığı, Alberto Ascari ile tanıştığı ve Casa Alpina'ya döndüğü için Tanrı'ya şükranlarını sunarken bu duydukları ona kendini küçük ve anlamsız hissettiriyordu.

Rahip Re de sofradaki yemek için kendi şükranlarını sunduktan sonra herkesin yemeye başlamaya davet etti.

Uzun bir yolculuktan sonra Pino, Bormio'nun bir somun buğday ekmeğinin neredeyse tamamını mideye indirdi ve leziz tavuk güveçten üç tane yedi.

"Bize de biraz bırak," diye mızmızlandı Mimo bir noktadan sonra.

"Ben herkesten büyüğüm," dedi Pino. "Daha fazla yemem gerek."

"Rahip Re'nin masasına git o zaman. O pek bir şey yemez."

"İyi fikir," dedi Pino, kardeşinin saçlarını karman çorman ettikten sonra kardeşinin darbelerinden sıyrıldı.

Masaların ve bankların arasından geçip Rahip Re'nin dinlenirken sarma sigara içen Bormio kardeş ile oturduğu masaya yöneldi.

"Pino'yu hatırladın, değil mi Bormio kardeş?" diye sordu Rahip Re.

Bormio homurdanıp başını evet anlamında salladı. Aşçı, güveçten iki kaşık daha aldıktan sonra sigarasından bir nefes daha çekti, "Ben tatlıları getireyim, Rahip."

"Strudel mi?" diye sordu Rahip Re.

"Taze elma ve armutlu," diye cevapladı Bormio, neşeli bir sesle.

"Nereden buldun bunları?"

"Bir arkadaştan," dedi Bormio. "Çok iyi bir arkadaştan."

"O iyi arkadaşına dua et ve yeteri kadar varsa ikimize de iki porsiyon getir," dedi Rahip Re, Pino'ya bakmadan önce. "İnsan o kadarından ödün vermese de olur."

"Rahip?"

"Tatlı benim tek zaafımdır, Pino." Rahip gülerek karnını okşadı. "Paskalya perhizinde bile tatlıdan vazgeçemem."

Armutlu elmalı strudel, Pino'nun San Babila'da en sevdiği pastaneden aldıklarından farksızdı ve ona da iki porsiyon getirttiği için Rahip Re'ye minnettardı. Doyduktan sonra uykusu gelmişti ve halinden memnundu.

"Val di Lei'ye giden yolu hatırlıyor musun, Pino?" diye sordu Rahip Re.

"En kolayı güneydoğuya, Passo Angeloga'ya ve oradan da doğrudan kuzeye gitmek."

"Soste kasabasının yukarısında." Rahip Re, başını onaylarcasına salladı. "Senin bir tanıdığın geçen hafta Passo Angeloga'dan, Val di Lei'ye giden Melek Basamağı'ndan geçerek gitti."

"Kim o?"

"Barbareschi. İlahiyatçı. Kardinal Schuster ile birlikteyken seninle tanıştığını söyledi."

Bunun üzerinden sanki yüzyıllar geçmişti. "Onu hatırlıyorum. Burada mı?"

"Bu sabah Milano'ya gitmek üzere buradan ayrıldı. Bugün yolculuk sırasında bir yerlerde yan yana geçmiş olmalısınız."

Pino bu tesadüfün üzerinde pek durmadı ve birkaç dakika alev alev yanan ateşi izledi. Büyülenmiş gibiydi ve yeniden uykusu gelmişti.

"Sen oraya yalnızca bu rotayla mı gittin?" diye sordu Rahip Re. "Val di Lei'ye?"

Pino bir süre düşündükten sonra, "Hayır," dedi. "Madesimo'dan iki kez kuzey rotasını izledim. Bir kez de zor yolu deneyip tepeyi çıktım ve Groppera'nın üstünden geçtim."

"Güzel," dedi rahip. "Hatırlayamadım."

Sonra rahip ayağa kalktı, iki parmağını ağzına götürdü ve tiz bir ıslık çaldı. Yemekhane sessizleşti.

"Bulaşık görevindekiler: Bormio kardeşe görünün. Geri kalanlarınıza gelince: Sofrayı toplayıp masaları silin ve sonra da ders çalışın."

Mimo ve diğer çocuklar bütün rutini biliyor gibiydiler ve işlerinin başına gittiklerinde aralarından şaşırtıcı derecede az çocuk söylendi. Pino sırt çantasını alıp Rahip Re'nin arkasından büyük yatakhaneye girdi. İçerisi dar bir hücre gibiydi, ranzalar duvara monte edilmişti ve önlerinde de perde vardı.

"Senin boylarındaki biri için pek büyük değil ama şimdilik elimizden gelenin en iyisi bu," dedi Rahip Re.

"Benimle kim yatacak?"

"Mimo. Şu âna kadar bütün oda kendisine aitti."

"Buna çok sevinecek."

"Artık orası size kalmış," dedi rahip. "Sen diğerlerinden daha büyük olduğun için onların kurallarına uymanı beklemiyorum. İşte senin kuralların: Her gün söyleyeceğim rotayı tırmanacaksın.

Ayrıca her gün, pazartesiden cuma akşamına kadar günde en az üç saat ders çalışman gerek. Cumartesi ve pazar sana ait. Anlaştık mı?"

Epey tırmanmak durumunda kalacak gibi gözüküyordu ama Pino dağlarda olmayı sevdiği için, "Evet, Rahip," dedi.

"O halde seni yalnız bırakayım, eşyalarını yerleştir," dedi Rahip Re. "Yeniden burada olman güzel, genç dostum. Buralarda olmanın çok yardım sağlayacağını şimdi anlayabiliyorum."

Pino gülümsedi. "Geri dönmüş olmak çok güzel, Rahip. Sizi ve Motta'yı özlemişim."

Rahip Re göz kırptı, bastonuyla kapının çerçevesine iki kez vurdu ve çıkıp gitti. Pino iki rafı temizledi ve kardeşinin giysilerini üst ranzaya koydu. Sonra sırt çantasını boşaltıp kitaplarını, giysilerini ve Nazilerin cihazını arama tehlikesine aldırış etmeden giysilerinin arasına sakladığı biricik kısa dalga radyosunun parçalarını düzenledi. Alt ranzada yatarken BBC'deki müttefiklerin ilerleyişine dair haberleri dinledikten sonra kendini hiçliğe teslim etti.

"Hey," dedi Mimo bir saat sonra. "Orada ben uyuyorum!"

"Artık uyumuyorsun," dedi Pino, sinirlenerek. "Artık üst ranzadasın."

"Buraya ilk önce ben geldim," diyerek karşı çıktı Mimo.

"Kim bulduysa onundur."

"Benim ranzam kaybolmamıştı ki!" diye bağırdı Mimo, Pino'nun üstüne yürümeden ve onu yataktan çekiştirmeye çalışmadan önce.

Pino ondan çok daha güçlüydü ama Mimo'da bir savaşçının kalbi vardı ve yenilgiyi ne zaman kabul edeceğini asla bilmiyordu. Pino kendisini yere yapıştıramadan Mimo, Pino'nun burnunu kanatmıştı.

"Sen kaybettin," dedi.

"Hayır," dedi Mimo, kıvrılarak ayağa kalkmaya çalışırken. "Orası benim yatağım."

"Bak ne diyeceğim. Ben hafta sonları burada olmadığım zaman yatağı kullanabilirsin. Haftanın dört ya da beş günü benim olacak, iki üç günü de senin."

Bu, kardeşini biraz sakinleştirmiş gibiydi. "Hafta sonları nereye gideceksin?"

"Madesimo'ya," dedi Pino. "Orada bir arkadaşım var, bana araba tamirini ve tıpkı bir şampiyon gibi araba kullanmayı öğretecek."

"Fazla salam yemişsin sen."

"Doğru söylüyorum. Tren istasyonundan beni o aldı. Alberto Ascari. Hayatımda gördüğüm en iyi araba kullanan insan. Babası da Avrupa şampiyonuymuş."

"Neden sana araba kullanmayı öğretsin ki?"

"Bu karşılıklı. Ben de ona kayak yapmayı öğreteceğim."

"Sence bana da araba kullanmayı öğretir mi? Yani, ben senden daha iyi kayak yapıyorum."

"Küçük kardeşim, hayaller âleminde yaşıyorsun. Ama yetenekli Alberto Ascari'nin bana öğrettiklerini benim sana öğretmeme ne dersin?"

Mimo bunu biraz düşündükten sonra, "Anlaştık," dedi.

Daha sonra, ışığı kapattıktan ve kendini örtülerin altına gömdükten sonra Pino, Milano'nun bombalanıp bombalanmadığını; babasının, yengesinin ve dayısının nasıl olduklarını ve Carletto'nun tepedeki o çayırda mı uyuduğunu yoksa uyanık olup şehrin bir kısmının daha ateşler içinde yanışını ve göğe yükselen dumanı mı izlediğini merak etti. Bir an aklına Anna'nın fırından çıkışı ve onun ilk kez dikkatini çekişi aklına geldi.

"Pino?" dedi Mimo, uykuya dalmaya başladığı sırada.

"Efendim?" dedi Pino, canı sıkkın bir tavırla.

"Sence boyum kısa süre içinde uzar mı?"

"Her an uzayabilir."

"Burada olduğun için mutluyum."

Pino burnunun içindeki zonklamaya rağmen gülümsedi. "Ben de burada olduğum için mutluyum."

ALTINCI BÖLÜM

Ertesi gün Pino rüyasında araba yarışı gördüğü sırada Rahip Re onu sarsarak uyandırdı. Dışarısı hâlâ karanlıktı. Kardeşlerin daracık odasının önüne, yere koyduğu el fenerinin ışığında rahibin silueti belirmişti.

"Rahip?" diye fısıldadı Pino, sersemleyerek. "Saat kaç?"

"Dört buçuk."

"Dört buçuk mu?"

"Kalk ve yürüyüş için giyin. Forma girmen gerek."

Pino tartışmaması gerektiğini biliyordu. Rahip annesi kadar sert biri olmasa da Porzia'nın en zorlu hali kadar inatçı ve talepkâr olabilirdi. Pino uzun süre önce bu tip insanlara karşı yapılacak en iyi şeyin yollarına çıkmamak ya da onların dediğini yapmak olduğuna karar vermişti.

Giysilerini alıp giyinmek üzere tuvalete gitti. Koyu renkli keten ve deri bir şort, baldırlarına kadar çıkan kalın yünden çoraplar ve babasının önceki gün aldığı yepyeni, sert botları giydi. İnce, yünlü kumaştan yeşil gömleğinin üstüne koyu renkli yün bir yelek geçirdi.

Yemekhane Rahip Re ve ona yumurta, jambon ve tost yapan Bormio kardeş dışında bomboştu. Pino kahvaltısını ederken rahip de ona sırt çantasına koymasını istediği iki şişe su verdi. Azımsanmayacak bir öğle yemeği ve yağmur ihtimaline karşı muşamba yağmurluk da vardı.

"Nereye gitmem gerek?" dedi Pino, esnemesine engel olmaya çalışarak.

Rahip Re'nin elinde bir harita vardı. "Passo Angeloga'ya gitmek için Pizzo Stella'nın altından geçen kestirmeyi takip et. Buradan dokuz kilometre..Dönüş de dokuz kilometre."

On sekiz kilometre mi? Pino, uzun süredir o kadar uzun yürümemiş olmasına rağmen başını onaylarcasına salladı.

"Doğrudan geçide git ve elinden geldiğince diğerlerine görünmemeye çalış."

"Neden?"

Rahip Re tereddüt etti. "Bazı kasabalılar Melek Basamağı'nın sahibi olduklarını düşünüyor. Onlardan uzak durman senin yararına."

Şafak öncesi etrafı saran loş ışıkta tıka basa dolmuş midesiyle Casa Alpina'dan güneydoğuya varan yol boyunca yürürken Pino'nun aklı Rahip Re'nin bu söyledikleri yüzünden karmakarışıktı. Yol dağın etrafını çevreleyen basit ve uzun bir zikzak şeklinde kıvrılıyor, sonra alçalıyor ve Groppera'nın güney tarafında yükselişi kayboluyordu.

Pino en aşağıya ulaşıncaya kadar güneş doğmuş, Pizzo Stella'nın zirvesinde ve sağ tarafında parlıyordu. Havada öyle yoğun bir çam ve kına çiçeği kokusu vardı ki bombaların buruk kokusunu hatırlaması zordu.

Pino orada biraz durup su içti, Bormio'nun onun için paketlediği jambon, peynir ve ekmeğin yarısını yedi. Biraz gerinip uzaklara daldı ve Rahip Re'nin kendini geçidin sahibi sanan insanlardan uzak durması gerektiğine dair yaptığı uyarıyı düşündü. Ne anlama geliyordu bu?

Çantasını yeniden sırtlandı ve güneyde, Val di Lei civarında bulunan Passo Angeloga'ya, Melek Basamağı'na doğru yürümeye başladı. Oraya varana kadar uzun bir tepe yamacının kestirmesinden ilerlemişti. Şimdiyse hemen hemen hiç durmayan bir tırmanışa geçmişti. Baldırları ve uylukları yanarken incecik havayı bol bol içine çekiyordu.

Yol kısa süre içinde ormandan ayrıldı ve ağaçlar da yerini kayalık çıkıntılara yapışmış birkaç düzensiz, rüzgârdan yamulmuş ardıç çalılığına bıraktı. Güneş tepelerin üstüne vurunca diğer bodur ağaçlar, yosunlar ve likenler de –hepsi yumuşak bir turuncu, kırmızı ve sarı tonlarındaydı– ortaya çıkmıştı.

Geçide çıkan yolun dörtte üçü bittiği sırada gökyüzünde bulutlar hızla hareket etmeye, Groppera'nın zirvesinde ve Pino'nun

çok üzerinde ve soluna doğru toplanmaya başladı. Tundraları andıran zemin, geçidin çok altında kaya ve taşlarla doldu. Hâlâ düzgün bir yol olmasına rağmen gevşek kayalar yeni botlarının altında yuvarlanıyor, botların sert derisinin topuk ve parmak uçları aşınmaya başlıyordu.

Planı Melek Basamağı'nın ortasındaki höyüğe ulaşmak, orada botlarını ve çoraplarını çıkarmaktı. Ama yolculuğunun üçüncü saatinde, bulutlar büyümüş, uğursuz bir görünüme bürünmüş ve grileşmişti. Rüzgârın hızlanmıştı. Batıya baktığında fırtınanın kömür renkli çekik çizgilerini görebiliyordu.

Pino yağmurluğunu giyip Passo Angelgo'nun tepesinde, Groppera'nın yamacına ve Pizzo Stella'ya giden bir patikanın da dâhil olduğu birçok yolun kesişim noktasında bulunan höyüğe doğru hızla yürümeye devam etti. Sis, o kaya yığınına ulaşmadan önce girdap gibi döne döne çöktü.

Ardından yağmur başladı. İlk başta birkaç damla atıştırdı ama Pino, birkaç damlanın ardından ne geleceğini bilecek kadar Alpler'e tırmanış yapmıştı. Ayaklarını kontrol etmekle ya da bir şeyler yemekle hiç zaman kaybetmeden höyüğe dokundu, rüzgâra ve yaklaşan fırtınaya doğru döndü. Yağmur hızla mermer büyüklüğünde bir doluya dönüşerek kapüşonuna çarpmaya başladı ve dağdan aşağı inerken kolunu kaldırıp gözlerini koruma çabası içerisine girmeye itti.

Dolu, çarptığı kayaları ve taşları cam gibi patlatıyor, Pino'yu da daha yavaş hareket etmek zorunda bırakıyordu. En sonunda rüzgârla birlikte durdu ama yağmur sabit bir şekilde yağmaya devam etti. Yol buzlu bir oluğa dönüşmüştü. Pino'nun ilk ağaçlara ulaşması bir saatten fazla sürdü. Sırılsıklam olmuştu. Donmuştu. Ayakları da su toplamıştı.

Yolun kesilip Motta'ya ve Casa Alpina'ya doğru tırmandığı noktaya ulaştığında ileride ve Soste'ye doğru birilerinin bağırdığını duydu. O mesafeden, hem de yağmura rağmen bunun bir erkek sesi olduğunu ve adamın çok öfkeli olduğunu anlamıştı.

Pino Rahip Re'nin kimseye görünmemesi konusundaki uyarısını hatırladı ve dönüp koşmaya başladığında kalbinin deli gibi çarptığını hissetti.

Adamın arkadan ve aşağıdan bağırışlarının hakarete dönüştüğünü duyup tepeden yukarı hızla çıkmaya başlayarak ağaçların arasına karıştı ve hemen hemen on beş dakika hiç hızını kesmedi. Ciğerleri patlayacak gibiydi. İki büklüm olmuş, nefes almaya çalışıyor, harcadığı çaba ve yükseklik nedeniyle midesi bulanıyordu. Ama artık bağırış seslerini duymuyordu, ağaçlardan damlayan yağmur ve aşağıdan gelen belli belirsiz bir tren ıslığı dışında hiçbir ses yoktu. Yola devam ettiğinde kendini iyi hissediyordu ve adamı atlatmış oluşuna gülmeye başladı.

Pino, Casa Alpina'ya vardığında yağmur dinmek üzereydi. Beş saat on beş dakikadır yoktu.

"Neden bu kadar geç kaldın?" diye sordu Rahip Re, ön taraftaki koridorda belirerek. "Ben sana güveniyordum ama Bormio kardeş endişelenmeye başlamıştı."

"Dolu," dedi Pino, titreyerek.

"İç çamaşırlarına kadar soyun ve ateşin başına git," dedi Rahip Re. "Sana kuru giysiler getirmesi için Mimo'yu göndereceğim."

Pino botlarını ve çoraplarını çıkardı, ayağındaki her biri patlamış ve kıpkırmızı olan su kabarcıkları yüzünden yüzünü buruşturdu.

"Kabarcıkların üstüne iyot ve tuz süreriz," dedi Rahip Re.

Pino korkmuştu. Üstünde yalnızca kısa donu kalınca titreyerek kollarını göğsüne sardı ve kırk çocuğun da Bormio kardeşin dikkatli bakışları altında ders çalıştığı yemekhaneye doğru topallayarak yürüdü. Çocuklar, Pino'nun ateşin başına doğru sakatlanmış gibi abartılı bir şekilde yürüdüğünü görünce kahkahalara boğuldular. Aralarında en çok gülen de Mimo'ydu. Bormio kardeş bile bunu komik bulmuş gibiydi.

Pino onlara elini savurdu, umurunda bile değillerdi, sadece ateşe yaklaşabildiği kadar çok yaklaşmak istiyordu. Mimo elinde kuru giysilerle gelene kadar uzun dakikalar boyunca sıcacık ocağın karşısında durdu, vücudunu bir oraya bir buraya kımıldatıp durdu. Üstünü giyince Rahip Re elinde bir fincan sıcak çay ve ayakları için de bir kâse tuzlu sıcak suyla çıkageldi. Pino, minnettar bir şekilde çayı içti ve ayaklarını tuzlu suyun içine daldırdığı zaman dişlerini sıktı.

Rahip, Pino'dan sabah yürüyüşünün eksiksiz bir özetini iste-

di. Pino da ona her şeyi, Soste'deki öfkeli adamla karşılaşmasını da dâhil ederek anlattı.

"Adamın yüzünü göremedin mi?"

"Biraz uzakta sayılırdı ve yağmur yağıyordu," dedi Pino.

Rahip Re bunu bir süre düşündü. "Öğle yemeğinden sonra biraz kestirebilirsin. Sonra da üç saat ders çalışman gerek."

Pino, esneyerek başını evet anlamında salladı. Tıka basa yedikten sonra topallayarak ranzasına girdi ve başı yastığa değdiği anda soğuktan titrer halde uykuya daldı.

Ertesi sabah, Rahip Re onu önceki güne göre bir saat erken uyandırdı.

"Kalk hadi," dedi. "Bugün yine bir tırmanışın var. Beş dakika içinde kahvaltı sofrasında ol."

Her yerinin ağrıdığını hisseden Pino kıpırdanmaya başladı ama ayağındaki kabarcıklar tuz banyosu sayesinde daha iyiydi.

Yine de, önceki gün karşılaştığı o sis kadar kalın bir sisin içindeymiş gibi giyindi. Büyüme çağında bir delikanlıydı. Uyumayı çok seviyordu ve çoraplarıyla yemekhaneye doğru büyük bir dikkatle ilerlerken esnemesine engel olamıyordu. Rahip Re, onu yemek ve bir topografya haritasıyla bekliyordu.

"Bugün kuzeye doğru yol almanı istiyorum," dedi Rahip Re, Motta'daki basamağa dikkat çeken ve Madesimo'ya giden yoldaki dağdan inen araba yolunu da içeren geniş çizgilerin üstüne parmağıyla vurarak. Sık çizgiler ise basamağın ardının gittikçe dikleştiğini gösteriyordu. "Buraları geçerken hep yüksekte kalmaya gayret et. Bu koyağı geçmene yardımcı olacak, kendi kendine oluşmuş bazı patikalar bulacaksın. Eninde sonunda Madesimo'nun yukarısındaki bu çayırlığa varacaksın. Görünce tanır mısın?"

Pino haritaya baktı. "Tanırım herhalde ama neden o noktadan kaçınıp çift yönlü yoldan Madesimo'ya inmiyorum ve sonra şu noktaya tırmanmıyorum? Öylesi daha hızlı olurdu."

"Öyle olurdu," dedi Rahip Re. "Ama beni ilgilendiren hızın değil, sadece yolunu bulman ve de kimseye görünmemen."

"Neden?"

"Kendime göre nedenlerim var ve şimdilik bunları sana söylemeyeceğim, Pino. Böylesi daha güvenli."

Bu yalnızca Pino'nun aklını daha da karıştırmıştı ama, "Tamam," dedi. "Sonra da geri mi döneceğim?"

"Hayır," dedi rahip. "Kuzey buz yalağındaki çukura tırmanmanı istiyorum. Yukarı tırmanan ve Val di Lei'ye giden patikayı bul. Kendini hazır hissedene kadar o patikayı tırmanma. Geri dönüp başka bir gün de deneyebilirsin."

Bir kez daha zorlu bir yolculuğa çıkacağını anlayan Pino iç çekti.

Hava sorun değildi. Alpler'in güneyinde güzel bir sabahtı ve sonbaharın son günleriydi. Ama Pino'nun kasları ve bantlanmış kabarcıkları Groppera'nın batı tarafındaki kayalık geçitlerde, eski kütükler ve çığ kalıntılarıyla dolu koyakta ilerlerken canını yakıyordu. Rahip Re'nin ona haritada gösterdiği çayıra varması iki saatten fazla sürmüştü. Çoktan rengi kahverengiden bile açık bir tona bürünmüş olan derin Alp otlarının arasından tepeye tırmanmaya başladı.

Anna'nın saçları gibi, diye geçirdi içinden Pino, olgunlaşmış ve rüzgâra kapılmaya hazır tohum kapsüllerinin etrafını saran tüyleri incelerken. Aklına Anna'nın fırından uzaklaşırken kaldırımdaki hali ve ona yetişmek için arkasından nasıl hızlı adımlarla yürüdüğü geldi. Anna'nın saçlarının da tıpkı bu tohumlar gibi olduğuna karar verdi ama Anna'nınkiler daha olgun ve gürdü. Tepeye doğru tırmanmaya devam ederken çıplak bacaklarına değen yumuşak ot sapları onu gülümsetti.

Doksan dakika sonra kuzey buz yalağına varmıştı. Burası, sağında ve solunda yükselen üç yüz metrelik duvarları, tırtıklı ve keskin taş dişleriyle bir volkanın içinden farksızdı. Pino, keçi yolunu gördü ve oradan tırmanmayı düşündü ama kıymaya dönüşen ayaklarıyla hiçbir halta yaramayacağına karar verdi. Bunun yerine tepeden aşağı, Madesimo'ya doğru yürümeye başladı.

O cuma, öğlen birde kasabaya ulaştı, hana girdi ve bir oda ayırttı. Hancılar, üç çocuklu nazik insanlardı ve çocuklarından biri de yedi yaşındaki Nicco'ydu.

"Ben kayakçıyım," diyerek böbürlendi Nicco, Pino yemeğini mideye indirirken.

"Ben de," dedi Pino.

"Benim kadar iyi olamazsın."

Pino güldü. "Muhtemelen öyledir."

"Kar yağdığında seni kayağa götürürüm," dedi çocuk. "Sana o zaman gösterirım."

"Bunun için sabırsızlanıyorum," dedi Pino ve Nicco'nun saçlarını karıştırdı.

Gergin ama artık kurt gibi aç olmayan Pino, Alberto Ascari'yi aramaya koyuldu ama tamirci dükkânı açık değildi. Ascari'ye, akşam dönmeyi planladığını belirten bir not bıraktıktan sonra Casa Alpina'ya doğru yürümeye koyuldu.

Rahip Re, Pino'nun Groppera'nın kayalıklı tarafını nasıl geçtiğini anlatışını ve kuzey buz yalağını tırmanmama kararını ilgiyle dinledi.

Rahip, başını onaylarcasına salladı. "Hazır değilsen kayalığın içine dalmaman gerekir. Yakında yeterince hazır olacaksın zaten."

"Rahip, ders çalıştıktan sonra geceyi geçirmek ve arkadaşım Alberto Ascari'yi görmek için Madesimo'ya gideceğim," dedi Pino.

Rahip Re gözlerini kısarak bakınca, Pino ona hafta sonlarının tamamen kendine ait olduğunu hatırlattı.

"Evet, öyle bir şey söyledim," dedi rahip. "Git, eğlen, dinlen ama pazartesi sabahı yürüyüşe hazır ol."

Pino biraz kestirdikten sonra eski çağ tarihi ve matematik çalıştı, daha sonra da Luigi Pirandello'nun *Dağın Devleri* oyununu okumaya başladı. Sokak ayakkabılarıyla yeniden Madesimo yollarına düştüğünde saat beşi geçiyordu. Ayakları canına okuyordu ama topallayarak hana giden yola düştü. Hana girişini yaptıktan sonra küçük Nicco'ya kayak yarışı hikâyeleri anlatarak geçirdi ve sonra da Ascari'nin amcasının evine gitti.

Kapıyı Alberto açtı, onu içeri davet edip akşam yemeğine kalması için ısrar etti. Yengesi, Bormio kardeşten daha iyi bir aşçıydı ki bu da az şey değildi. Ascari'nin amcası arabalar hakkında konuşmaktan hoşlandığı için birbirleriyle çok iyi anlaştılar. Pino tatlı sırasında neredeyse uyuyakalacak kadar çok yemişti.

Ascari ve amcası otele dönmesine yardım ettiler. Pino ayakkabılarını çıkardıktan sonra yatağa girdi ve üstünde giysileriyle uykuya daldı.

Şafak söker sökmez arkadaşı kapısını çaldı.

"Neden bu kadar erken uyandın?" diye sordu Pino, esneyerek. "Ben..."

"Araba kullanmayı öğrenmek istiyor musun, istemiyor musun? Önümüzdeki iki gün hava açık, yağmur yok, kar yok. Sana araba kullanmayı öğretmeye hazırım. Ama benzin senden."

Pino ayakkabılarını giymeye çalıştı. Otelin yemek salonunda hızlı bir şekilde kahvaltı ettikten sonra Ascari'nin Fiat'ına binmek için dışarı çıktılar. Sonraki dört saat boyunca Splügen Geçidi ve İsviçre'ye giden yolda, Campodolcino'nun üst yakasında araba sürdüler.

Virajlı yolda Alberto, Pino'ya göstergeleri nasıl okuyup kullanacağını, zemine, eğime ve yön değişimlerine nasıl ayak uyduracağını öğretti. Pino'ya virajları nasıl alacağını, diğer arabaların arasından nasıl sıyrılacağını, arabayı kontrol altında tutmak için frenden çok motoru ve vitesi nasıl kullanacağını gösterdi.

Alman kontrol noktalarını ve bu noktaların ardındaki İsviçre sınırını görene kadar kuzeye ilerledikten sonra geri döndüler. Yeniden Campodolcino'ya doğru yol alırlarken iki Nazi devriyesi onları durdurup yolda ne işleri olduğunu sordu.

"Ona araba kullanmayı öğretiyorum," dedi Ascari, adamlar kimliğini evirip çevirdikten sonra.

Almanlar buna pek mutlu olmuş görünmeseler de yol verdiler.

Otele döndüklerinde Pino, uzun zamandır olmadığı kadar coşkuluydu. Böyle bir arabayı kullanmak ne büyük bir heyecandı! Geleceğin Avrupa şampiyonu Alberto Ascari'den araba kullanmayı öğrenmek ne muhteşem bir hediyeydi!

Pino akşam yemeğini yeniden Ascari'lerle birlikte yedi, Alberto ile amcasının oto tamircileri hakkında konuşmalarını dinledi. Akşam yemeğinden sonra dükkâna gittiler ve neredeyse gece yarısına kadar Alberto'nun Fiat'ını kurcaladılar.

Ertesi sabah erkenden, kilisedeki ayinden sonra yeniden Campodolcino ile İsviçre sınırı arasındaki yola koyuldular. Ascari, yoldaki tümsekleri nasıl kendi lehine kullanabileceğini ve beyni-

nin arabanın optimum hızda nasıl gidebileceğini ayarlayabilmesi için uzağa nasıl bakması gerektiğini gösterdi.

Geçide inen son düzlüktelerken Pino, kör bir viraja çok hızlı girince Kübelwagen denen bir tür Alman cipine neredeyse çarpacaklardı. İki araba da hemen direksiyonu kırınca çarpışmaktan son anda kurtuldular. Ascari arkasına baktı.

"Geri dönüyorlar!" dedi Alberto. "Gaza bas!"

"Durmamız gerekmez mi?"

"Sen yarışmak istemiyor muydun?"

Pino gazı kökledi. Ascari'nin arabasının motoru daha güçlüydü ve ordunun aracından çok daha çevikti. Isola şehrinden ayrılmadan Naziler çoktan gözden kaybolmuştu bile.

"Tanrım, bu harikaydı!" dedi Pino. Kalbi göğüs kafesinden fırlayacak gibi çarpıyordu.

"Değil mi?" dedi Ascari ve güldü. "Hiç de fena sayılmazsın."

Pino için bu büyük bir övgüydü. Derslere devam etmek üzere bir sonraki cuma günü yine gelmek için söz verdikten sonra Casa Alpina'ya gitmek üzere yola çıkarken kendini harika hissediyordu. Yeniden Motta'ya tırmanmak, iki gün önce aynı tepeyi inmekten çok daha az acılıydı.

"Güzel," dedi Rahip Re, Pino ona ayaklarında oluşmaya başlayan nasırları gösterirken.

Pino'nun araba kullanma hikâyeleri de rahibin ilgisini çekmişti.

"Splügen Geçidi'ne giden yolda kaç tane devriye gördünüz?"

"Üç," dedi Pino.

"Ama sizi sadece ikisi mi durdurdu?"

"Üçüncü de bizi durdurmaya çalıştı ama Alberto'nun arabası sayesinde bizi yakalayamadı."

"Pino, onları sakın kışkırtma. Almanları yani."

"Rahip?"

"Kimseye görünmemek üzerine çalışmanı istiyorum," dedi Rahip Re. "Böyle bir araba kullanmak seni fark etmelerine sebep olur, Almanların dikkatini çekersin. Anladın mı?"

Pino bunu anlamamıştı, daha doğrusu tam olarak anlamamıştı ama rahibin gözlerindeki endişeyi görebiliyordu ve bunu bir daha yapmayacağına söz verdi.

Ertesi sabah, Rahip Re şafak sökmeden çok önce Pino'yu uyandırdı. "Açık bir gün daha," dedi. "Tırmanmak için çok iyi."

Pino homurdansa da üstünü giydi ve rahiple kahvaltıyı onu yemekhanede beklerken buldu. Rahip Re topografya haritasında ona Casa Alpina'nın birkaç yüz dikey metre yukarısında başlayan ve Groppera'nın zirvesine doğru uzun uzun, dik ve yılan gibi uzanan dar sırtlı tepeleri işaret etti.

"Bunu yalnız başarabilir misin, yoksa yanında bir rehbere ihtiyaç duyar mısın?"

"Oraya bir kez gitmiştim," dedi Pino. "En zor kısımları şurada, şurada ve bir de şu kaya var. Bir de tabii tepedeki şu ince nokta."

"Kayaya ulaşırsan ve daha fazla devam edemeyeceğini düşünürsen kendini zorlama," dedi Rahip Re. "Yalnızca geri dön ve aşağı in. Yanına baston da al. Kulübede bir sürü var. İnancını kaybetme, Pino ve gözünü dört aç."

YEDİNCİ BÖLÜM

Pino, şafak sökerken Groppera'ya tırmanmak üzere yola koyuldu. Varlığından memnun olduğu bastonu, güneydoğuya, dar sırtlı o tepelere doğru gitmeden önce dar bir akarsudan geçerken kullandı. Binlerce yıl boyunca dağdan yuvarlanan kayaların ufalanmış parçaları vadiyi karmaşık bir alana çevirmişti ve dağ sırtının kuyruğuna varana kadar gidişat yavaş ilerlemişti.

Buradan uzanan belirgin bir yol yoktu, kayalar ve ara sıra karşılaşılan ot tepeleri ya da inatçı çalılardan başka bir şey görünmüyordu. Sırtın her iki tarafındaki uçurumlar dikkate alındığında, Pino hata yapma şansının olmadığını biliyordu. Daha önce –iki sene önce– bu dağa tırmandığında yanında dört çocuk ve Rahip Re'nin Madesimo'dan arkadaşı olan bir rehber de vardı.

Pino tepenin başlangıcına tırmanan bir dizi kırık merdiveni ve tehlikeli dar köprüleri nasıl geçtiklerini hatırlamaya çalıştı. Yanlış yola sapmış olduğuna dair şüphe ve korku duyarak geçirdiği birkaç dakikadan sonra kendini sakinleştirip içgüdülerine güvendi ve her bölmeyi geldiği gibi kabul ederek, bir yandan çıkmaya devam ederken rotasını yeniden gözden geçirdi.

İlk zorluk, dağın sırtına çıkmaktı. Rüzgârın aşındırdığı ve yuvarladığı, yaklaşık iki metre yüksekliğindeki taş sütunlar dağ sırasının en alt bölümünü belirgin hale getirmişti ve aşılması imkânsız görünüyordu. Ama güney taraftaki kayalar pütür pütür ve parça parçaydı. Pino bastonu fırlattı ve bir takırtı eşliğinde durduğunu duydu. Parmaklarını ve botlarının ucunu çatlakların içine ve dar çıkıntılara dayayıp bastonun arkasından gitti. Birkaç dakika sonra dar sırtta diz çökerek nefes nefese bir halde oturdu. Sakinleşene kadar bekledikten sonra bastonu aldı ve yeniden ayağa kalktı.

Pino yukarı doğru tırmanışına başladı, her adımda nabzı düzenli bir ritim kazanıyor, önünde uzanan yapboz toprağı ölçüp tartıyor ve biraz da olsa stabil bir patika arıyordu. Bir saat sonra karşısına bir başka esaslı zorluk çıktı. Çok uzun zaman önce taş parçaları ufalanmış, sarp kayalıktaki tek geçiş yeri olan tırtıklı bir oyuk dışında yolu kapamıştı. Oyuğun genişliği bir metreden azdı ve bir o kadar da derindi. Zeminden yukarı doğru, hemen hemen sekiz metre kadar, eğri büğrü bir baca gibi yükseliyordu.

Pino içindeki korkunun yeniden yükselmekte olduğunu hissederek birkaç dakika boyunca orada öylece durdu. Ama korkusu yüzünden kaskatı kesilmeden önce Rahip Re'nin ona inancını kaybetmemesini ve gözünü dört açmasını söyleyen sesi kulaklarında çınladı. En sonunda 180 derece dönerek uçurumdaki çatlağın içine girdi. Elleri ve botlarıyla kayanın duvarlarına tutundu. Artık sağa sola dönebiliyordu ve hareket eden dördüncü noktayı –bir el, bir ayak– destekleyen üç temas noktasıyla tırmandı.

Altı metre yukarıdayken bir şahinin öttüğünü duydu, çatlaktan dışarı ve tepeden aşağı, Motta'ya doğru baktı. Artık dağın insanı sersemleten yüksekliğindeydi ve başı dönünce neredeyse kaya neredeyse elinin altından kayıp gidecekti. Bu onu ölümüne korkutmuştu. Düşemezdi. Düşerse hayatta kalamazdı.

İnancını kaybetme.

Bu düşünce, Pino'yu krateri tırmanarak çıkıntının üstüne çıkarmaya yetmişti. Çıkıntının üstündeyken rahatlayarak soluklandı ve Tanrı'ya ona yardım ettiği için teşekkür etti. Gücünü yeniden topladığında yalnızca ufak molalar vererek dağın güneybatısına doğru yola koyuldu. Dar sırtlı tepe dimdik ve girintili çıkıntılı, bazı yerleriyse zar zor bir metreydi. Bozuk yolun her iki tarafından kırk metreden yüksek olan ve yamuk bir mızrak başını andıran Groppera'nın sarp sırtına kadar her yere çığ düşmüştü.

Pino hançer şeklindeki kayalığa dönüp ikinci bir kez daha bakmadı. Dağın omuzlarının ve köprücük kemiklerinin altında birleştiği tepe kısmının tabanındaki noktayı seçmeye çabalıyordu. En sonunda aradığını buldu ve kalbi yeniden deli gibi çarpmaya başladı. Gözlerini kapadı, kendine sakinleşmesini ve inanmasını söyledi. İstavroz çıkararak yoluna devam etti. Sağı veya

solunun aşağısına bakmaya cesaret edemediği iki büyük çığın arasından geçidin genişlediği yere doğru sürünerek ilerlemeye kararlı bir halde geçerken kendini ipte yürüyen bir cambaz gibi hissediyordu.

Geçidin sonuna ulaştığında, Pino duvardan fışkıran taş sütunlara uzun zaman önce izini kaybettiği dostlarıymış gibi sarıldı. Devam edebileceğinden emin olunca sütunların yukarısına tırmandı. Sütunlar pürüzlüydü –neredeyse devrilmiş tuğlaları andırıyorlardı– ama düzenlilerdi, sabitlerdi ve göreceli olarak daha kolay bir şekilde daha yukarı tırmanmayı başardı.

Casa Alpina'dan ayrıldıktan dört buçuk saat sonra Pino kayalığa ulaştı. Sağına baktığında kayaya demirlenmiş, hemen hemen on sekiz santim genişliğindeki bir çıkıntının üstüne, göğüs hizasına gelecek şekilde gerilmiş ve yatay olarak tepenin etrafına dolandırılmış çelik bir halat gördü.

Şimdi yapması gereken şey yüzünden tadı kaçan Pino, öne uzanıp halatı yakalamadan önce gittikçe artan gerginliğinden kurtulmak için derin derin nefes aldı. Sağ botunun ucu ileri doğru kıpırdadı ve dar çıkıntıya dokundu. Evde, yatak odasının penceresinin dışındaki çıkıntıda olmakla hemen hemen aynı şeydi. Böyle düşününce halata sıkıca tutunmayı ve kayalığın dibine doğru hızlı hızlı yürümeyi başardı.

Beş dakika sonra, Pino dağdaki en geniş tepenin zirvesine ulaşmıştı. Tepe güneydoğuya bakıyordu, genişti ve kehribar renkli liken tümsekleriyle, yer yosunlarıyla, edelvayslarla ve yıldız çiçekleriyle kaplıydı. Sırt üstü yattı ve öğle güneşi üzerine vururken soluklandı. Tırmanış, aynı rotayı otuz kez kat etmiş, ona nereye tutunması gerektiğini ve ayağını nereye basması gerektiğini her seferinde gösteren bir rehber eşliğinde tırmandığı zamankinden tamamen farklı gibiydi. Bu tırmanış, hayatının en büyük fiziksel zorluğu olmuştu. Sürekli düşünmesi, sürekli ölçüp tartması ve yorucu olduğunu –sürdürmesi hiç de kolay olmadığını– fark ettiği kadere güvenmesi gerekmişti.

Pino, kana kana su içerken, *Ama başardım. Kendi kendime zoru başardım,* diye düşündü.

Mutluydu, kendine daha çok güveniyordu, geçirdiği o güne ve yediği yemeğe şükrettikten sonra Bormio kardeşin onun için

paketlediği sandviçi mideye indirdi. Daha fazla strudel görüp sevinince her lokmanın tadını çıkararak daha yavaş yemeye başladı. Tadı böylesine güzel başka bir şey var mıydı?

Uykusu gelince sırt üstü yatarak gözlerini kapadı, dağın ve gökyüzünün o zamansız yerindeki her şeyin olması gerektiği gibi olduğunu hissetti.

Sisle uyandı.

Pino saatine baktı ve öğleden sonra ikiye geldiğini görünce şaşırdı. Gökyüzü bulutlanmıştı. Artık tepenin en fazla doksan metre aşağısını görebiliyordu. Yağmurluğu üzerinde Pino, doğudan ve kuzeyden uzak durmak için çoban patikalarını ve diğer patikaları takip etti. Bir saat sonra Groppera'nın kuzeyindeki buz yalağının arka tarafına varmıştı.

Birkaç denemeden sonra çukurun dik iç kısmına inen bir patika buldu ve zikzaklar çizerek üç gün önce yürüdüğü noktaya doğru yürüdü. Durup az önce indiği yüksekliğe baktı. Günün daha erken saatlerinde karşılaştığı zorluklardan sonra gözüne hiç de kötü görünmemişti.

Ama Pino, Madesimo dağından yorgun argın aşağı inip sonra yeniden Motta'ya tırmanıncaya kadar bitkin düşmüştü. Casa Alpina'ya vardığında gün batıyordu. Rahip Re, yemekhanenin dışında, bütün çocukların ders çalıştığı salonda bekliyordu ve Bormio kardeşin en yeni marifetlerinin muhteşem kokusu bütün salonu kaplamıştı.

"Geç kaldın," dedi Rahip Re. "Gece orada olmanı istememiştim."

"Ben de dağdan karanlıkta inmek istemedim ama yol çok uzun, Rahip," dedi. "Tırmanış da hatırladığımdan daha zorlu geçti."

"Ama bunu bir kez daha yapabileceğine inanıyorsun, değil mi?" diye sordu rahip.

Pino krateri, çığların arasındaki geçidi ve halat geçişini düşündü. Aslında bunlardan hiçbirini bir kez daha yapmak istemiyordu ama, "Evet," dedi.

"Güzel," dedi Rahip Re. "Çok güzel."

"Rahip, ben bunu neden yapıyorum?"

Rahip onu şöyle bir süzdükten sonra, "Seni güçlü biri kılmaya çalışıyorum," dedi. "Önümüzdeki aylarda buna ihtiyacın olabilir."

Pino ona bunun nedenini sormak istedi ama Rahip Re çoktan arkasına dönmüştü bile.

İki gün sonra rahip, Pino'yu Val de Lei'ye giden Melek Basamağı'na yolladı. Sonraki gün Pino, kuzeydeki buz yalağına giden yolu yürüdü ve keçi yolunu neredeyse sonuna kadar tırmandı. Üçüncü gün zor yola girdi ama artık kendine o kadar güveniyordu ki çığ oluklarına bir saat erken vardı.

Sonraki hafta ve iki günlük sürücü dersleri boyunca hava güzeldi. Rahip Re'nin uyarısını hatırlayan Pino ve Ascari, Splügen Geçidi yolundan uzak durarak Madesimo dolaylarındaki virajlarda çalıştılar.

Pazar günü, öğleden sonra Ascari'nin Campodolcino'dan tanıdığı iki kızı da yanlarına aldılar. Biri Ascari'nin arkadaşı Titiana'ydı, diğeri ise Titiana'nın arkadaşı Frederica. Frederica. Bir hayli utangaçtı ve ondan hoşlanmak istese de Anna'yı aklından çıkaramayan Pino'nun yüzüne bile bakamıyordu. Pino sürekli olarak Anna'yı düşünmenin her açıdan delilik olduğunu biliyordu. Onunla yalnızca üç dakika konuşmuş, görmeyeli de neredeyse dört ay olmuştu, üstelik Anna onu ekmişti. Ama Pino hâlâ günün birinde yeniden Anna'yı göreceğine inanıyordu. Anna onun takılı kaldığı bir fantezi, yalnızken ya da geleceğinden kuşkuluyken kendi kendine anlattığı bir hikâye oluvermişti.

Pino, Casa Alpina'ya 1943 yılının ekim ayının ilk haftası, üç günlük zorlu bir tırmanıştan sonra vardığında yorgunluktan tükenmiş, kurt gibi acıkmıştı. Başını kaldırıp yemekhaneye göz gezdirmeden önce iki kâse "Spagetti Bormio" yiyip litrelerce su içmişti.

Her zamanki çocuklar yine oradaydı. Mimo, yemekhanenin öteki tarafındaki koca bir masaya hükmediyordu. Rahip Re ise konuğu olan iki erkek ve bir kadını ağırlıyordu. Daha genç olan adamın saçları kum rengindeydi. Açık tenli, koyu renk gözleri endişeyle bakan kadının omzuna kolunu atmıştı. Daha yaşlı olan adam takım elbise giymiş, kravat takmamıştı, bıyıklıydı ve sigara içiyordu. Çok öksürüyordu ve rahip ne zaman konuşsa parmaklarıyla yumuşak bir şekilde masanın üstüne vuruyordu.

Pino uykulu bir halde bu insanların kim olduğunu merak etti. Casa Alpina'ya ziyaretçi gelmesi o kadar da şaşırılacak bir şey değildi. Anne babalar sık sık buraya gelirdi. Birçok yürüyüşçü de fırtına sırasında buraya sığınırdı. Ama bu üçü yürüyüşçü değildi. Üstlerinde sokak giysileri vardı.

Pino yatağına gitmek için sabırsızlansa da Rahip Re'nin bundan hoşlanmayacağını biliyordu. Ders çalışmak için enerji toplamaya çalıştığı sırada rahip yanına geldi ve, "Yarın bir gün boyunca dinlenmeyi hak ettin," dedi. "O zamana kadar ders çalışmaya ara verebilirsin. Tamam mı?"

Pino gülümseyerek başını salladı. Ranzasına nasıl gittiğini ve ranzasına nasıl uzandığını hatırlayamıyordu bile.

En sonunda uyandığında gün ışımıştı ve odanın sonundaki pencereden içeri gün ışığı süzülüyordu. Mimo gitmişti. Diğer çocuklar da öyle. Yemekhaneye girdiğinde içeride öteki uçta hararetli bir şekilde fısıldayarak bir şeyler konuşan üç ziyaretçi dışında kimsecikler yoktu.

"Daha fazla bekleyemeyiz," diyordu genç adam. "Her yer parçalanıyor. Meina'da elli kişi öldürüldü! Biz konuşurken bile Roma'yı işgal ediyorlar.

"Ama bizim güvende olduğumuzu söylemiştin," diye söylendi kadın.

"Burada güvendeyiz," dedi adam. "Rahip Re iyi biri."

"Ama ne kadar süreliğine?" dedi daha yaşlı olan adam, bir sigara daha yakarak.

Kadın, Pino'nun onların olduğu tarafa baktığını fark edip herkesi susturdu. Bormio kardeş Pino'ya kahve, ekmek ve salam getirdi. Ziyaretçiler odadan çıktı ve Pino günün geri kalan saatlerinde onları pek düşünmeden ateşin başında kitaplarıyla haşır neşir oldu.

Mimo ve çocuklar uzun bir yürüyüşten dönünceye kadar neredeyse akşam yemeği saati gelmişti. Pino yalnızca dinlenmiş hissetmiyor, aynı zamanda hayatı boyunca olduğu kadar zinde hissediyordu. Bormio kardeşin ona bol kepçe servis ettiği yemeklerle, her geçen gün egzersiz yaptığı kadar kilo ve kas da kazandığını hissediyordu.

"Pino?" dedi Rahip Re, Mimo ile diğer iki çocuk tabaklarını ve çatal bıçaklarını uzun masanın üstüne yerleştirirken.

Pino kitaplarını bir kenara bırakıp sandalyesinden kalktı. "Rahip?"

"Tatlıdan sonra şapelde beni bul."

Bu Pino'yu şaşırtmıştı. Şapel, genelde şafak vakti düzenlenen küçük bir pazar ayini dışında nadiren kullanılırdı. Ama merakını bir kenara bırakıp oturdu, Mimo ve diğer çocuklarla şakalaşmaya başladı. Sonrasında Groppera'ya çıkan zorlu yolun tehlikelerini anlatarak herkesi büyüledi.

"Tek bir yanlış adımınızda işiniz biter," dedi.

"Ben bunu yapabilirim," diyerek böbürlendi Mimo.

"Barfiks ve şınav çekmeye, squat yapmaya başla. Başaracağından eminim."

Bu meydan okuma, her meydan okumanın yaptığı gibi Mimo'yu tutuşturmuştu. Pino kardeşinin barfiks, şınav ve squat fanatiği olacağını biliyordu.

Bulaşıklar yıkandıktan sonra Mimo, Pino'ya iskambil oynamak isteyip istemediğini sordu. Pino, Rahip Re ile konuşmak üzere şapele gideceğini söyleyerek bu teklifi geri çevirdi.

"Ne konuda konuşacaksınız?" diye sordu Mimo.

"Öğreneceğim," dedi Pino, ön kapının yanındaki raftan bir yün şapka alarak. Şapkayı taktıktan sonra dışarı çıktı.

Sıcaklık iyice düşmüştü ve dondurucu bir soğuk vardı. Gökyüzünde çeyrek ay parlıyordu ve yıldızlar da kestane fişeği kadar göz alıcıydı. Arkasındaki platonun kenarında köknarların yükseldiği şapele doğru yürürken bir kuzey rüzgârı kışın ilk belirtileriyle yanaklarını yakıyordu.

Şapelin mandalını çekip içeri girdiğinde dört tane mum yanıyordu. Rahip Re sıranın ardında diz çökmüş, başını öne eğerek dua ediyordu. Pino şapelin kapısını sessizce kapadıktan sonra oturdu. Birkaç dakika sonra rahip istavroz çıkardı, baston yardımıyla ayağa kalktıktan sonra topallayarak Pino'ya yakın bir sıraya oturdu.

"Karanlıkta Val di Lei'ye giden kuzey rotasının büyük bir kısmını aşabileceğini düşünüyor musun?" diye sordu Rahip Re. "Ay dışında herhangi bir ışık yokken?"

Pino, "Buz yalağını değil ama geri kalan her yolu aşabileceğimi düşünüyorum," dedi.

"Ne kadar daha sürer?"

"Bir saat kadar. Neden?"

Rahip Re derin bir nefes aldı. "Bu sorunun cevabı için dua ediyordum, Pino. Bir parçam senin karanlıkta olmanı, hiçbir şeyi zorlaştırmadan sadece görevine odaklanmanı istiyor, başka bir şey değil. Ama Tanrı hayatı zorlaştırıyor, değil mi? Hiçbir şey söyleyemiyoruz. Hiçbir şey yapamıyoruz."

Pino'nun aklı karışmıştı. "Rahip?"

"Bu akşam yemekteki üç kişi. Onlarla konuştun mu?"

"Hayır," dedi Pino, "ama Meina hakkında bir şeyler söylerken onlara kulak misafiri oldum."

Rahip Re hüzünlendi, acıyla doldu. "İki hafta önce Meina'da bir otelde saklanan elliden fazla Musevi vardı. Milano'daki Gestapo şefi Albay Rauff, Nazi SS birliklerini gönderdi. Musevileri buldular, el ve ayak bileklerini bağlayıp onları Maggiore Gölü'ne attılar ve gölün içinde ölene kadar taramalı tüfekle taradılar."

Pino'nun midesine kramplar girmişti. "Ne? Neden?"

"Musevi oldukları için."

Pino, Hitler'in Musevilerden nefret ettiğini anlamıştı. Musevilerden hoşlanmayan ve onlar hakkında küçük düşürücü sözler söyleyen İtalyanlar da olduğunu biliyordu. Ama onları soğukkanlılıkla öldürmek? Sadece dinleri nedeniyle hem de? Bu barbarlığın da ötesindeydi.

"Ben anlayamıyorum."

"Ben de anlamıyorum, Pino. Ama artık İtalya'daki Musevilerin büyük bir tehlike altında olduğu apaçık. Kardinal Schuster ile bu sabah konu hakkında telefonda konuştum."

Rahip Re, kardinalin ona Meina katliamından sonra Nazilerin, Roma gettolarında hayatta kalan Musevilerden, hayatlarını bağışlama karşılığında otuz altı saat içinde elli kiloluk altın haraç ettiklerini söylediğini anlattı. Museviler, altınları kendi mallarından ve Katoliklerden bulmuştu. Ama altınları teslim ettikten sonra Almanlar tapınağı basmış, Roma'daki Musevilerin listesini bulmuştu.

Yüzünde acı dolu bir ifade beliren rahip durdu, "Kardinal

Schuster, Nazilerin o listedeki Musevilerin peşine düşmesi için özel bir SS ekibi getirdiğini söylüyor."

"Ne için?" diye sordu Pino.

"Onları öldürmek için. Hepsini öldürmek için."

O andan önce Pino genç zihninin en uzak ve en karmaşık bölümlerinde bile böyle bir şeyi hayal edemezdi. "Bu... şeytanca."

"Bu şeytanca," dedi Rahip Re.

"Kardinal Schuster tüm bunları nereden biliyor?"

"Papadan," dedi Rahip Re. "Papa cenapları, Kardinal Schuster'e Vatikan'a gelen Alman elçisinin böyle söylediğini iletmiş."

"Papa bunu durduramaz mı? Dünyayı bundan haberdar edemez mi?"

Rahip Re yere baktı, yumruklarını sıktı. "Papa ve Vatikan, tank ve SS tarafından çevrilmiş durumda, Pino. Papanın şu anda konuşması intihar olur, Vatikan şehrinin istilası ve yıkımı anlamına gelir. Ama kardinalleriyle gizlice konuşmuş. Onlar vasıtasıyla, İtalya'daki bütün Katoliklere Nazilerden kaçmaya çalışan herkese kapılarını açmalarını emretmiş. Musevileri saklamamız ve elimizden gelirse kaçmalarına da yardım etmemiz gerekiyor."

Pino kalbinin daha hızlı çarpmaya başladığını hissetti. "Nereye kaçacaklar?"

Rahip Re başını yerden kaldırdı. "Sen hiç Val di Lei'nin en uzak ucuna, Groppera'nın öteki tarafına, gölün ötesine geçtin mi?"

"Hayır."

"Orada üçgen oluşturan gür bir ormanlık alan var," dedi rahip. "Üçgenin ilk iki yüz metresinde ağaçlar ve zemin İtalya'ya ait. Ama sonra İtalya daralmaya başlıyor ve İsviçre başlıyor. Tarafsız bölge. Güvenli."

Pino önceki birkaç haftanın sınavlarını farklı bir ışıkta görmeye başladı, heyecanlandı ve yeni bir amaçla doldu. "Rahip, onlara yol göstermemi mi istiyorsunuz?" diye sordu. "O üç Musevi'ye?"

"Tanrı'nın sevdiği çocuklarından üçü," dedi Rahip Re. "Onlara yardım edecek misin?"

"Elbette. Evet."

Rahip elini Pino'nun omzuna koydu. "Hayatını riske atacağını bilmeni istiyorum. Yeni Alman kurallarına göre, bir Musevi'ye

yardım etmek ihanet anlamına geliyor ve cezası ölüm. Yakalanırsan muhtemelen seni idam ederler."

Pino bunu duyunca zar zor yutkundu. Sarsılmıştı ama sonra Rahip Re'ye baktı ve, "Siz onları Casa Alpina'da ağırlayarak kendi hayatınızı riske atmıyor musunuz?" diye sordu.

"Ve çocukların hayatını da," dedi rahip, hüzünlü bir yüzle. "Ama Almanlardan kaçan bütün sığınmacılara yardım etmeliyiz. Papa öyle düşünüyor. Kardinal Schuster öyle düşünüyor. Ben de öyle düşünüyorum."

"Ben de öyle düşünüyorum, Rahip," dedi Pino, daha önce hiç olmadığı kadar duygusal bir ifadeyle. Gidip büyük bir hatayı düzeltecekmiş gibi hissediyordu.

"Güzel," dedi Rahip, parlayan gözlerle. "Yardım etmek isteyeceğin konusunda güvenim tamdı."

"İstiyorum," dedi Pino ve bunu gerçekten istiyordu. "Şimdi uyusam iyi olacak."

"Seni ikiyi çeyrek geçe uyandırırım. Bormio kardeş, iki buçukta karnınızı doyurur. Saat üçte buradan ayrılırsınız."

Pino buraya bir çocuk olarak girdiğine ve bir erkek olmaya karar vererek çıktığına inanarak şapelden ayrıldı. Musevilere yardım etmenin cezası onu korkutsa bile yine de yardım edecekti.

İçeri girmeden önce Casa Alpina'nın önünde durdu, kuzeydoğuya, Groppera'nın yan tarafına baktı ve üç kişinin hayatının artık onun sorumluluğunda olduğunun farkına vardı. Genç çift. Sigara içen adam. Kaçışlarının bu son aşamasında hayatları Pino'ya bağlıydı.

Pino ay ışığında yıldızlara kadar uzanan Groppera'nın devasa kayalığına ve ardındaki siyah boşluğa baktı.

"Tanrım," diye fısıldadı. "Bana yardım et."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Rahip Re onu uyandırmak için gelmeden on dakika önce Pino çoktan kalkmış ve giyinmişti. Bormio kardeş, çam fıstıklı ve şekerli yulaf ezmesi hazırlamış, kurutulmuş etle peynir çıkarmıştı. Rahip Re gelip ellerini Pino'nun omuzlarına koyduğunda sigara tiryakisi ve genç çift yemeğe başlamışlardı bile.

"Bu, rehberiniz Pino," dedi rahip. "O, yolu biliyor."

"Çok gençmiş," dedi tiryaki. "Daha yaşlı biri yok mu?"

"Pino çok deneyimlidir ve dağlarda çok güçlüdür, özellikle de o dağda," dedi Rahip Re. "Sizi gitmek istediğiniz yere ulaştıracağından hiç şüphem yok. İsterseniz başka bir rehber de bulabilirsiniz. Ama sizi uyarıyorum: paranızı alıp sizi Nazilerin kucağına atacak çok insan var. Biz sadece güvenli bir sığınak bulmanızı istiyoruz."

"Pino ile gideceğiz," dedi genç adam, kadın da başıyla onayladı.

Yaşlı ve tiryaki olan hâlâ ikna olmamıştı.

"İsimleriniz nedir?" diye sordu Pino, genç adamla tokalaşırken.

"Size verilen isimleri kullanın," dedi Rahip Re. "Kimliklerinizde yazanları."

Kadın, "Maria," dedi.

"Ricardo," dedi kocası.

"Luigi," dedi tiryaki.

Pino oturdu ve onlarla birlikte kahvaltısını etti. "Maria" tatlı dilli ama komikti. "Ricardo" Cenova'da öğretmendi. "Luigi" ise Roma'da puro ticareti yapıyordu. Bir yerde Pino masanın altına baktı ve hiçbiri bot giymiyor olsa da hepsinin ayakkabılarının oldukça sağlam olduğunu gördü.

"Yol tehlikeli mi?" diye sordu Maria.

"Size söylediklerimi yaparsanız başınıza bir iş gelmez," dedi Pino. "Beş dakika?"

Başlarını evet anlamında salladılar. Pino, tabakları temizlemek için ayağa kalktı. Tabakları Rahip Re'ye götürdü ve "Rahip, onları Melek Basamağı'ndan Val di Lei'ye götürsem daha kolay olmaz mı?" diye sordu yumuşak bir sesle.

"Daha kolay olur," dedi Rahip Re. "Ama o yolu daha birkaç hafta önce kullandık. Dikkat çekmek istemiyorum."

"Anlamıyorum," dedi Pino. "Kim kullandı?"

"İlahiyatçı Giovanni Barbareschi," dedi Rahip Re. "Sen Milano'dan geldiğinde burada kızlarıyla birlikte kaçmaya çalışan başka bir çift vardı. Barbareschi ile birlikte bir plan yaptık. O, aileyi ve Mimo'nun da içinde bulunduğu yirmi çocuğu bir gün sürecek bir yürüyüş için Melek Basamağı'ndan Val di Lei'ye götürdü. Gölün ve ormanın uzak bir köşesinde piknik yaptılar. Yirmi dört kişiyle başlanan yürüyüşten geriye yirmi bir kişi kaldı."

"Kimse farkı anlamazdı," dedi Pino, durumu değerlendirerek. "Özellikle de grubu uzak bir mesafeden gördülerse."

Rahip Re, başıyla onayladı. "Biz de aynen öyle düşündük ama böyle büyük grupları, özellikle de kış gelirken göndermek pek akıllıca değil."

"Küçük gruplar daha iyi," dedi Pino ve sonra başını çevirip arkasına baktı. "Rahip, onların gizlenmesine yardım etmek için elimden geleni yaparım ama gizlenemeyeceğimiz çok yer olacak."

"Bütün Val di Lei de dâhil olmak üzere ki bu, yolculuğu senin için iyice tehlikeli hale sokuyor, çünkü geri dönerken yolun bir kısmında tamamen göz önünde olacaksın. Ama Almanlar geçiş yollarını tuttuğu ve sınırı teftiş etmek için üst kesimlerdeki düzlükleri kullanmadığı sürece başın belaya girmez."

Pino, Rahip Re'nin kendisine sarılmasına epey şaşırmıştı. "Tanrı yardımcın olsun oğlum, her adımında."

Bormio kardeş, Pino'nun çantayı sırtlamasına yardım etti. İçinde dört litre su, dört litre tatlı çay, yemek, halat, topografya haritası, yağmurluk, yün süveter ve kasket, kibrit ve ateş yakmak için çelikten küçük bir tenekenin içinde pamuk tiftiği, kuru karbürle dolu küçük bir madenci lambası, bıçak, bir de küçük bir balta vardı.

Hepsi birleşince yükü belki yirmi, belki yirmi beş kiloydu ama Pino, Casa Alpina'ya vardığı günden bu yana hep sırtında bir ağırlıkla tırmanmıştı. Bu, ona normal geliyordu ve Rahip Re'nin böyle olmasını istediğini düşünüyordu. Elbette böyle olmasını istiyordu; rahip bunu haftalardır planlıyor olmalıydı.

"Hadi, gidelim," dedi Pino.

Dörtlü, soğuk bir sonbahar gecesinin içine daldı. Gökyüzü kristal berraklığındaydı, ay hâlâ tepede ve güneydeydi, Groppera'nın batı tarafına ince bir ışık yayıyordu. Pino, okulun dışındaki gaz lambasından uzaklaşmak için onları önce at arabası yoluna soktu. Sonra gözlerinin uyum sağlayabilmesi için onları durdurdu.

"Buradan itibaren yalnızca fısıltılar halinde konuşmamız gerek," dedi Pino kısık bir sesle, dağı işaret ederek. "Oralarda, seslerin büyük bir alana kadar yankılandığı yerler var. Bizimse bir fare kadar korkak ve sessiz olmamız gerek. Anlıyor musunuz?"

Başlarını evet anlamında salladıklarını gördü. Luigi, sigarası için bir kibrit yaktı.

Pino buna önce üzüldü ama sonra kontrolü ele alması gerektiğini fark etti. Tiryakiye doğru büyük bir adım atıp, "Söndür onu," diye çıkıştı. "Bir alev yüzlerce metreden, hele dürbünle daha da uzaklardan görülebilir."

"Sigara içmem gerek," dedi Luigi. "Beni sakinleştiriyor."

"Ben söyleyene kadar içemezsin. Ya da geri dönüp kendine başka bir rehber bul. Ben diğerlerini kendi başıma götürürüm."

Luigi, tek bir nefes çektikten sonra izmariti yere atıp ezerek söndürdü. "Devam et," dedi tiksinerek.

Pino, yetersiz ışığın altında onları kuzeye giden platoya doğru götürürken çevresel görüşlerine güvenmelerini tembihledi. Plato, bayırın başlangıç noktasını kucaklıyordu ve bayır bir noktadan sonra dik yamaçları yanlamasına kesen elli santim genişliğindeki bir patikaya dönüşüyordu. Halatını çıkarıp insan belinin içinden geçebileceği dört halka düğümledi ve her bir halkanın arasında da üç metrelik bir boşluk bıraktı.

"Halat olsa bile sağ elinizi duvardan ya da duvardan çıkan herhangi bir çalıdan ayırmamanızı istiyorum," dedi Pino. "Tutunabileceğiniz, küçük bir fidan gibi bir şey hissederseniz, ağırlığını-

:ı ona teslim etmeden önce test edin. Daha da iyisi ellerinizi ve ayaklarınızı benim koyduğum yere koymanız. Karanlık olduğunu biliyorum ama siluetimden ne yaptığıma dair bir fikriniz olur."

"Seni takip edeceğim," dedi Ricardo. "Maria, sen de hemen arkamda ol."

"Emin misin?" dedi Maria. "Pino?"

"Ricardo, sen arkada durursan karına daha çok yardım edebilirsin. Maria, üçüncü sırada olsun ve Luigi de benim hemen arkamdan gelsin."

Bu, Ricardo'nun canını sıkmıştı. Sesini yükseltti, "Ama ben..."

"Halatın her iki ucunda en güçlüler olursa hem onun için hem de bizim için en güvenlisi olur," diyerek ısrar etti Pino. "Yoksa bu dağlara ve tırmanışa dair benden daha çok şey mi biliyorsun?"

"Söylediğini yap," dedi Maria. "En güçlüler başta ve sonda olsun."

Pino, Ricardo'nun ikilemde olduğunun, on yedi yaşındaki bir çocuktan emir almaktan rahatsız olduğunun ama en güçlü olarak anılmaktan da hoşnut olduğunun farkındaydı.

"Tamam," dedi. "Ben çapa olurum."

"*Perfetto*," dedi Pino, hepsi bel halkalarının içine girdikten sonra.

Eldivenli sağ elini kaya duvarın üstüne koyup ilerlemeye başladı. Yolun çoğu kısmı normal bir yürüyüş temposu için yeterince geniş olsa da patikanın sol kısmının on beş santim daha dar olacağını düşünerek duvara iyice sokuldu. Başlarına gelebilecek en kötü şey, aralarından birinin yolun alçak kısmından kaymasıydı. Şansları yaver gidebilir ve diğer üçünün ağırlığı onları yamaçta tutmaya yetebilirdi ya da şansları yaver gitmeyebilir ve ikinci kişi, ardından da üçüncü kişi düşebilirdi. Altlarındaki bayır yaklaşık kırk dereceydi. Birer birer düşmeye başlarlarsa keskin kaya ve Alpler'e özgü çalılar onları parça pinçik ederdi.

Onları kedi adımlarıyla yürütüyordu; sessiz, dikkatli, rahat ve emin. Yaklaşık bir saat boyunca önemli bir sorun yaşamadan ilerlediler ta ki Madesimo kasabasının hemen hemen tepesine vardıklarında Luigi kuru kuru öksürmeye ve tükürmeye başlayana kadar. Pino, durmak zorundaydı.

"*Signore*," diye fısıldadı. "Elinde olmadığını biliyorum ama

buna mecbursan dirseğinin içine öksür. Kasaba hemen aşağımızda ve yanlış kulaklar tarafından duyulma riskine giremeyiz."

Puro tüccarı, "Daha ne kadar yolumuz var?" diye sordu.

"Mesafenin bir önemi yok. Sen sadece bir sonraki adımını düşün."

Beş yüz metre sonra geçtikleri bayırların dikliği azaldı ve yol biraz yumuşadı.

"En kötüsü bu mu?" diye sordu Luigi.

"En iyisi buydu," dedi Pino.

"Ne?" diye bağırdı Maria, yumuşak bir telaş içinde.

"Şaka yapıyorum," dedi Pino. "En kötüsü buydu."

Şafak sökerken Madesimo'nun üst kesimlerindeki Alp çayırlarının arasından tırmanmaya devam ediyorlardı. Pino'ya Anna'nın saçlarını hatırlatan dağ otları artık tohumsuzdu ve ölüyordu. Pino etrafına ve vadiye, öteki taraftaki yalçın kayalıklara baktı. Bu kadar yüksekten, dürbünlerle Groppera'yı izleyen Alman askerleri olup olmadığını merak ediyordu. Pino, bunun mümkün olmadığını düşünse de üçünü de onları artık gizleyemeyecek olan kayalıklara ve seyrek ardıçlara varana kadar ağaçların gölgesi altında tırmanışlarına devam edebilecekleri çayırların olduğu tarafa doğru götürdü.

"Artık daha hızlı hareket etmemiz gerek," dedi. "Güneş tepenin ardındayken çukura dolan gölgeler bize yardım eder. Ama güneş kısa süre sonra tepemizde olur."

Kuzey buz yalağının çukuruna doğru ilerlerlerken, Ricardo ve Maria, Pino'ya ayak uyduruyordu. Tiryaki Luigi arkada kalmıştı, yüzü ter içindeydi ve göğsü hava alabilmek için inip kalkıyordu. Buz parçalarıyla dolu araziden geçip geçmemeyi konuştukları ve çukurun arka duvarına giden eski yolda kısılıp kaldıkları sırada Pino'nun iki kez geri gidip ona bakması gerekmişti.

Pino ve genç çift, öksürüp tükürerek ve salyangoz kadar yavaş ilerleyen puro tüccarını bekleyerek dinlendiler. Tiryaki, düz bir kayanın üstüne, Pino'nun yanına yatıp sızlanmaya başladığında taze tütün kokuyordu.

Pino, paketinden tatlı çay, kurutulmuş et ve ekmek çıkardı. Luigi de genç çift de yemeğini silip süpürdü. Pino, herkes yemeğini bitirene kadar beklediktan sonra kendi yemeğini ve çayını küçük

porsiyonlar halinde midesine indirdi, bir kısmını da dönüş yolu için sakladı.

"Şimdi nereye gidiyoruz?" diye sordu Luigi, sanki etrafının yeni farkına varmış gibi.

Pino, duvarın yukarısına çıkan bir dizi keskin ve dik zikzaktan oluşan keçi yolunu işaret etti.

Adam, çenesini geriye doğru çekti. "Ben oraya çıkamam."

"Elbette çıkabilirsin," dedi Pino. "Benim yaptığımı yap yalnızca."

Luigi, ellerini yukarı kaldırdı. "Hayır, yapamam. Yapmayacağım. Beni burada bırakın. Ne kadar durdurmaya çalışırsam çalışayım, ölüm er ya da geç beni bulacak."

Bir an Pino ne yapacağını bilemedi. Sonra, "Sana kim öleceğini söyledi ki?" diye sordu.

"Naziler," dedi tiryaki, kuru kuru öksürüp yolun yukarısını işaret ederek. "Bu yol da Tanrı'nın bir an önce ölmemi istediğini söylüyor. Ama ben oraya çıkıp düşerek son anlarımı kayaların üstünde oradan oraya savrularak geçirmeyeceğim. Burada oturup sigara içeceğim ve ölümün beni gelip almasını bekleyeceğim. Burası benim için uygun."

"Hayır, bizle geliyorsun," dedi Pino.

"Kalıyorum," dedi Luigi, coşkuyla.

Pino yutkundu, "Rahip Re, seni Val di Lei'ye götürmemi söyledi. Seni geride bırakırsam bundan hiç hoşlanmaz, bu yüzden benimle geliyorsun."

"Beni zorla götüremezsin, evlat," dedi Luigi.

"Hayır, götürebilirim," dedi Pino, öfke içinde adama doğru hızla yürüyerek, "ve götüreceğim de." Tiryakinin başında dikildiğinde adamın gözleri kocaman açılmıştı. On yedi yaşında olmasına rağmen Pino, Luigi'den daha iri yarıydı. Yeniden buz yalağının dik duvarlarına bakan puro tüccarının yüzünde bu gerçekleri korkuyla iç içe geçmiş bir halde görebiliyordu.

"Anlamıyor musun?" dedi, bozguna uğramış bir sesle. "Gerçekten gelemem. Başarabileceğime hiç inanmıyorum..."

"Ama ben inanıyorum," dedi Pino, sesine homurtular eklemeye çalışarak.

"Affedersin?"

"Seni kendim taşımak zorunda bile kalsam tepeye ve oradan Val di Lei'ye ulaşacağına yemin ediyorum," dedi Pino.

Luigi, Pino'nun yüzündeki kararlı ifadeden etkilenmişe benziyordu. Titreyen dudağıyla, "Söz mü?" diye sordu.

"Söz," dedi Pino ve elini sıktı.

Hepsini yeniden halata başladı. Luigi tam arkasındaydı ve onun da arkasında Maria, en sondaysa Maria'nın kocası vardı.

"Düşmeyeceğimden emin misin?" diye sordu puro tüccarı, korku içinde. "Ben daha önce hiç böyle bir şey yapmamıştım. Ben... hep Roma'da yaşadım."

Pino, bir an düşündükten sonra konuştu, "Tamam, o halde Roma harabelerine tırmanmışsındır, değil mi?"

"Evet, ama..."

"Kolezyum'daki o dik ve dar basamaklara tırmandın mı peki?"

Luigi, başını evet anlamında salladı. "Defalarca."

"Bu da ondan daha kötü değil."

"Daha kötü."

"Değil," dedi Pino. "Kolezyum'da olduğunu, koltukların ve basamakların arasında gidip geldiğini düşün yeter. Sorun yaşamayacaksın."

Luigi, bundan şüpheli görünse de Pino ilk adımı attığında halata karşı gelmedi. Pino, tiryakiyle birlikte şakalaşmaya devam etti. Tepeye vardıklarına iki tane sigara içmesine izin vereceğini söyleyip tırmanış sırasında bayır boyunca ilerlerlerken parmaklarını avucunun içinde tutmasını tavsiye etti.

"Acele etme," dedi. "İleriye bak, aşağı değil."

İlerleyiş gittikçe zorlaşınca ve duvar epey dikleşince Pino, kardeşiyle Milano'nun bombalandığı ilk gün nasıl hayatta kaldıklarını ve eve geldiklerinde evde müzik çaldığını duyduklarını anlatarak Luigi'nin dikkatini dağıtmaya çalıştı.

"Baban bilge adammış," dedi puro tüccarı. "Müzik. Şarap. Puro. Hayatın küçük zevkleri, aklın almadıklarını yenmemizi sağlar."

"Dükkânında çok düşünüyor olmalısın," dedi Pino, gözlerindeki teri silerken.

Luigi güldü. "Hem de çok. Çok düşünüyorum. Çok da okuyorum. Orası..." Sesindeki neşe onu terk etmişti. "Orası benim evimdi."

Dördü de buz yalağının duvarının üstündeydi artık ve tırmanışın en alengirli bölümü şimdi başlıyordu. Yol iki metre sert bir şekilde sağa kıvrıldıktan sonra aynı şekilde üç metre boyunca sola, keskin bir şekilde alçalan bayırdaki yarığa doğru ilerliyordu. Onları psikolojik bir zorluk bekliyordu, çünkü yarıktaki yol epey genişti. Ama yolun kenarındaki otuz metrelik uçurum, ona çok uzun süre bakan tecrübeli bir tırmanışçıyı bile korkutabilirdi.

Pino onları bu konuda uyarmamaya karar verdi ve, "Bana dükkânından bahset," dedi.

"Ah, çok güzel bir yerdi," dedi Luigi. "İspanyol Merdivenleri'nin hemen dibinde, Piazza di Spagna'daydı. Orayı bilir misin?"

"İspanyol Merdivenleri'ne gitmiştim," dedi Pino, Luigi'nin hiç tereddüt etmeden onu takip ediyor olmasından mutluluk duyarak. "Güzel bir mahalle, çok zarif mağazalar var."

"İş için harika bir yer," dedi Luigi.

Pino, V'nin arkasından yürüdü. O ve puro tiryakisi artık yarığın zıt taraflarındaydı. Luigi aşağı bakacak olursa, şu an bakardı. Pino, Luigi'nin tıpkı düşündüğü gibi başını çevirdiğini görünce, "Bana dükkânını anlatsana," deyiverdi.

Luigi, Pino'nun gözlerine baktı. "Yağlı parkeden zemin ve tezgâhlar," dedi, kıkırdayıp sakince ilerlemeye devam ederek. "Küme halinde deri koltuklar. Eski karımla birlikte tasarladığımız sekizgen bir tütünlük."

"Eminim dükkân güzel kokuyordur."

"Harika kokuyordu. Dünyanın her yerinden getirttiğim purolar ve tütünler vardı. Kurutulmuş lavanta, nane ve Sen-Sen. Gözde müşterilerim için de kaliteli bir konyak. Birçok iyi ve sadık müşterim vardı. Onlar benim için gerçekten birer dosttu. Dükkân, kısa bir süre öncesine kadar kulüp gibiydi. Pis Almanlar bile dükkânımdan alışveriş yapardı."

Herkes yarıktan geçtikten sonra yeniden kenara doğru çaprazlama tırmanışa geçti.

"Bana karından söz etsene," dedi Pino.

Arkasında kısa bir sessizlik yaşandı ve halatın gerildiğini hissetti. "Ruth'um, hayatımda gördüğüm en güzel kadındı. On iki

yaşımızdayken tapınakta tanışmıştık. Beni neden seçtiğini hiçbir zaman bilemeyeceğim ama seçmişti işte. Çocuğumuz olamayacağını öğrendik ama muhteşem bir yirmi yılı birlikte geçirdik. Bir gün hastalandı, ertesi gün daha kötüye gitti ve ertesi gün iyice kötüleldi. Doktorlar, sindirim sisteminin tersine çalışmaya başladığını söylediler ve bunun onu zehirleyerek öldürmesine engel olamadılar."

Pino'nun aklına Bayan Beltramini geldi ve onun, Carletto'nun ve babasının nasıl olduğunu merak etti.

"Üzüldüm," dedi Pino, kenarın yukarısına doğru tırmanırken.

"Altı sene geçti," dedi Luigi, Pino önce onun, sonra da çiftin yukarı çıkmasına yardım ederken. "Onu düşünmediğim bir anım bile yok."

Pino, puro tüccarının sırtına vurduktan sonra gülümsedi. "Başardın. Tepedeyiz."

"Ne?" dedi Luigi, şaşkınlık içinde etrafına bakarken. "Bitti mi yani?"

"Bitti," dedi Pino.

"O kadar da kötü değilmiş," dedi Luigi ve rahatlayarak gökyüzüne baktı.

"Sana söylemiştim. Daha sonra dinlenebiliriz. Önce görmenizi istediğim bir şey var."

Pino, herkesi Groppera'nın arka tarafına bakabilecekleri bir noktaya götürdü.

"Val di Lei'ye hoşgeldiniz," dedi.

Alp vadisinin bayırı dağın ön tarafına kıyasla daha hafifti ve rüzgârın büyümelerine izin vermediği, yaprakları bakır rengine, turuncuya ve sarıya dönmüş bodur dağ ağaçlarıyla doluydu. Vadinin aşağısına bakınca, neden bu adı aldığı anlaşılıyordu. Genişliği iki yüz metreden daha az, uzunluğu da belki sekiz yüz metre kadar olan bu göl kuzeyden güneye, Rahip Re'nin anlattığı üçgen şeklindeki ormanlık alana doğru akıyordu.

Gölün yüzeyi normalde gümüş mavi olurdu ama o gün sonbaharın alevli renklerini yansıtıyor ve saçıyordu. Gölün ardında yükselen taş duvar güneyde Passo Angeloga boyunca ve Pino'nun ilk eğitim gününü geçirdiği taş höyüğe doğru uzanıyordu. Hâlâ en yüksek tepelere yapışan buzlu karla beslenen bir dere boyunca ilerleyen patikadan aşağı inmeye başladılar.

Başardım, diye geçirdi içinden Pino. Mutlu ve hoşnut hissediyordu. *Beni dinlediler ve onları Groppera'ya getirdim.*

"Ben daha önce hiç bu kadar güzel bir yerde bulunmamıştım," dedi Maria, göle vardıklarında. "Burası inanılmaz. Sanki..."

"Özgürlük gibi," dedi Ricardo.

"Unutulmaz bir an," dedi Luigi.

"İsviçre'ye vardık mı?" diye sordu Maria.

"Vardık sayılır," dedi Pino. "Sınıra ulaşmak için ormanın içinden geçeceğiz."

Pino, daha önce gölün ardına hiç gitmediği için ormana yürürken endişeliydi. Ama Rahip Re'nin ona patikaya çıkacağı yeri anlatışını hatırlayınca yolu kısa sürede buldu.

Köknarlardan ve alaçamlardan oluşan gür orman labirentten farksızdı. Hava daha serin, zemin daha yumuşaktı. Yaklaşık altı buçuk saattir tırmanıyor olmalarına rağmen hiçbiri yorgun görünmüyordu.

Bu insanların İsviçre'ye ulaşmasına liderlik ettiğini düşününce Pino'nun kalbi biraz daha hızlı çarpmaya başladı. Onların kaçışına yardım...

Üç metre önlerindeki ağacın ardından iri yarı, sakallı bir adam fırladı ve Pino'nun yüzüne bir çifte doğrulttu.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Korkudan donakalan Pino, ellerini havaya kaldırınca üç emaneti de aynı şeyi yaptı.

"Lütfen..." diye söze başladı Pino.

Silahın namlusunun öteki ucundaki adam homurdandı, "Sizi kim yolladı?"

"Rahip," diye kekeledi Pino. "Rahip Re."

Adam Pino'ya ve ardından diğerlerine uzunca bir an geçti, sonra da silahını indirdi. "Bu aralar dikkatli olmamız gerek, öyle değil mi?"

Pino, ellerini indirdi. Ayaklarının üstünde dikilmeye devam ederken kendini hasta ve zayıf hissediyordu. Omurgasından aşağı buz gibi bir ter boşanıyordu. Daha önce kimse yüzüne silah doğrultmamıştı.

"Şimdi bize yardım edecek misiniz, *signore*...?" diye sordu Luigi.

"Adım Bergstrom," dedi adam. "Sizi buradan ben götüreceğim."

"Nereye?" diye sordu Maria, huysuz bir tavırla.

"Emet Geçidi'nden Innerferrera adındaki İsviçre kasabasına," dedi Bergstrom. "Orada güvende olursunuz. Hem sonraki yolculuğunuzu da enikonu düşünebiliriz." Bergstrom, Pino'ya dönerek başını salladı. "Rahip Re'ye selamlarımı ilet."

"İleteceğim," diye söz verdi Pino ve sonra üç yol arkadaşına döndü. "İyi şanslar."

Maria, ona sarıldı. Ricardo, elini sıktı. Luigi, cebinden kapaklı, metalden küçük bir tüp çıkararak Pino'ya verdi. "Küba purosu," dedi.

"Bunu alamam."

Luigi, kendini hakarete uğramış hissediyordu. "Beni o son anlarda yola devam edebilmem için nasıl ayakta tuttuğunun farkında olmadığımı mı sanıyorsun? Kaliteli bir puro kolay kolay ele geçmez ve ben de ondan kolay kolay vazgeçmem."

"Teşekkürler, *signore*," dedi Pino, gülümseyerek puroyu alırken.

"Güvenliğin görünmemene bağlı," dedi Bergstrom, Pino'ya. "Ormandan ayrılmadan önce dikkatli ol. Devam etmeden önce yamaçları ve vadiyi incele."

"Tamam."

"O halde biz gidelim," dedi Bergstrom, arkasına dönerek.

Luigi, Pino'nun sırtına dokunduktan sonra Bergstrom'un peşine düştü. Ricardo gülümsedi. Maria ise, "Hayatta mutluluklar, Pino," dedi.

"Sana da."

"Umarım tırmanmak zorunda değilizdir," dediğini duydu Luigi'nin Bergstrom'a, ağaçların arasında kaybolurken.

"Aşağı tırmanmakla yukarı tırmanmak aynı şey değil," diye cevapladı Bergstrom.

O andan sonra, Pino bir dalın şaklaması, bir kayanın yuvarlanması ve sonrasında da köknarların arasında esen rüzgâr dışında bir şey duyamaz olmuştu. Mutlu olmasına rağmen, geri dönüp İtalya'ya doğru yürümeye koyulduğunda kendini garip ve oldukça yalnız hissediyordu.

Pino, Bergstrom'un söylediklerini yaptı. Ağaç sınırında durup vadiyi ve vadinin yüksekliklerini inceledi. Kimsenin onu izlemediğinden olabildiği kadar emin olduktan sonra yeniden yola düştü. Onun saatine göre neredeyse öğlen olmuştu. Yaklaşık dokuz saattir yoldaydı ve yorulmuştu.

Rahip Re, onun yorgun düşeceğini öngördüğü için aynı gün dönmeye çalışmamasını tembihlemiş, dağa tırmanıp güneybatıdaki sayısız eski bekçi kulübesinden birinde gecelemesini söylemişti. Pino, sabah olunca Madesimo'dan geçerek Casa Alpina'ya dönecekti.

Pino, Val di Lei'den geçerek güneye doğru yürürken kendini iyi ve tatmin olmuş hissediyordu. Başarmışlardı. Rahip Re ve sı-

ğınmacıların Casa Alpina'da kalmasına yardım eden herkes bunu başarmıştı. Bir takım olarak üç kişinin hayatını kurtarmışlardı. Nazilerle gizli gizli savaşmış ve kazanmışlardı!

Pino'nun içini dolduran hisleri, hiç beklemediği şekilde onu daha güçlü ve tazelenmiş hissettirmişti. Geceyi kulübede geçirmek yerine Madesimo'ya devam etmeye, handa gecelemeye ve Alberto Ascari'yi görmeye karar verdi. Hemen hemen tepeye vardığında bacaklarını dinlendirmek ve yeniden yemek yemek için durdu.

İşi bittiğinde dönüp Val di Lei'ye baktı ve dört küçük siluetin gölün üstündeki taş çıkıntı boyunca güneye doğru ilerlediğini gördü. Elini gözlerine siper ederek daha net görmeye çalıştı. İlk başta bir şey anlamasa da daha sonra hepsinde tüfek olduğunu gördü.

Pino'nun midesine kramplar girdi. Acaba onun peşinde üç kişiyle ormana girip ormandan tek başına çıktığını görmüş olabilirler miydi? Bunlar Alman mıydı? Neden ıssızın ortasında dolaşıyorlardı?

Pino'nun dört adam gözden kaybolduktan sonra da aklını kemirmeye devam eden bu sorulara verecek bir cevabı yoktu. Keçi yollarına sapıp Madesimo'ya giden Alp çayırlarının arasından geçti. Kasabaya vardığında saat öğleden sonra dört gibiydi. Hancının oğlu olan küçük dostu Nicco'nun da içinde bulunduğu küçük bir grup, hana yakın sayılabilecek bir yerde oyun oynuyordu. Pino, hana girip oda isteyeceği sırada Alberto Ascari'nin üzgün bir ifadeyle hızla ona doğru geldiğini fark etti.

"Dün gece buraya bir grup gerilla geldi," dedi Ascari. "Nazilerle savaştıklarını ama onların Musevileri aradıklarını söylediler."

"Musevileri mi?" dedi Pino ve gözlerini kaçırdığı sırada Nicco'nun yüksek otların arasına eğildiğini ve yaklaşık kırk metrelik mesafeden kocaman bir yumurtaya benzeyen bir şeyi aldığını gördü. "Onlara ne dedin?"

"Burada Musevi olmadığını söyledik. Sence onlar neden..."

Nicco, yumurtayı kaldırıp arkadaşlarına gösterdi. Yumurta bir ateş ve ışık parıltısına döndükten hemen sonra Pino, patlamanın etkisiyle deve tepmiş gibi sarsıldı.

Neredeyse düşecekti ama aklı karışmış ve neler olduğundan

tam olarak emin olamaz halde sersemleyerek dengesini korudu. Kulakları çınlarken bile çocukların çığlıklarını duyabiliyordu. Yanlarına gitti. Nicco'nun en yakınındaki çocuklar yere yığılmıştı. Birinin eli kopmuştu. Diğerinin gözleri kanlı birer çukurdan ibaretti. Nicco'nun yüzünün bir kısmıyla sağ kolunun büyük bir kısmı parçalanmıştı. Küçük çocuğun etrafı kan gölüne dönmüş, her yere yayılmıştı.

Çılgına dönen Pino, Nicco'nun gözlerinin arkaya döndüğünü görünce hemen onu kucakladı ve hana doğru koştu. Küçük çocuğun annesiyle babası ön kapıdan dışarı fırlamıştı. Çocuk şiddetle sarsılmaya başladı.

"Olamaz!" diye bağırdı Nicco'nun annesi. Oğlunu kucağına aldığı sırada çocuk yeniden sarsıldı ve annesinin kollarında can verdi. "Hayır! Nicco! Nicco!"

Pino, yaşadığı şaşkınlığın ve dehşetin içinde Nicco'nun hıçkırıklara boğulan annesinin diz çöküp oğlunun bedenini yere bırakışı, ardından bebekken beşiğine eğildiği gibi üstüne kapaklanışını izledi. Pino, dakikalar boyu orada uyuşmuş gibi dikilip kadının acı çekişini izledi. Başını eğdiğinde kendi üstüne de kan sıçradığını gördü. Etrafına bakındı ve kasabalıların diğer çocukları almak için olay yerine akın ettiğini gördü. Hancı, harap olmuş vaziyette karısına ve ölen çocuğuna bakıyordu.

"Çok üzgünüm," diye sızlandı Pino. "Onu kurtaramadım."

Bay Conte, "Bunu sen yapmadın, Pino," dedi. "Dün geceki gerillalar yapmış olmalı... Ama kim orada bir el bombası bırakır ki?" Başını iki yana salladı, "Rahip Re'yi çağırabilir misin?" dedi boğuk bir sesle. "Nicco'mun bedenini kutsamasını istiyorum."

Pino, gecenin bir yarısından beri ayakta olmasına ve dik arazide yaklaşık yirmi üç kilometre yürümüş olmasına rağmen, bütün yolu, sanki ayakları ve hızı onu az önce şahit olduklarının korkunçluğundan ayırabilirmiş gibi koşmaya kararlıydı. Yolu yarıladığı sırada giysisindeki kan kokusu, Nicco'nun Pino'dan daha iyi bir kayakçı olmakla övündüğü aklında henüz canlı olan o anılar ve küçük çocuğu hayattan koparan o ateşli patlama taşıyamayacağı kadar ağır geliyordu. Durdu, eğildi ve içindekileri kustu.

Gün ışığı yerini alacakaranlığa bırakırken Motta'ya giden yolun geri kalanını gözyaşları içinde sendeleyerek yürüdü.

Casa Alpina'ya vardığında Pino'nun beti benzi solmuş, bitap düşmüştü. Boş yemekhaneye girdiğinde Rahip Re şaşkına döndü.

"Sana orada gecelemeni..." diye söze başladığı sırada Pino'nun kanlı giysilerini gördü ve zar zor ayağa kalktı. "Ne oldu? Sen iyi misin?"

"Hayır, Rahip," dedi Pino ve rahibe olan biteni anlatırken ağlamaya başlamasını umursamadı bile. "İnsan nasıl böyle bir şey yapar? Neden otların arasına el bombası bırakır?"

"Hiçbir fikrim yok," dedi Rahip Re tatsız bir sesle, ceketine doğru uzanırken. "Rehberlik ettiğin dostlarımıza ne oldu?"

Ormanın içinde kaybolan Luigi, Ricardo ve Maria'nın anısı sanki yıllar önceye ait gibiydi. "Onları Bay Bergstrom'a bıraktım."

Rahip, paltosunu giyip bastonunu aldı. "Bu büyük bir nimet, minnet duyulacak bir şey."

Pino, ona gördüğü tüfekli dört adamı anlattı.

"Ama onlar seni görmedi, değil mi?"

"Sanmıyorum," dedi Pino.

Rahip Re, uzanıp elini Pino'nun omzuna koydu. "İyi yapmışsın o halde. Doğru olanı yapmışsın."

Rahip dışarı çıkınca Pino da yemekhanedeki boş bir masanın bankına oturdu. Gözlerini kapayıp başını öne eğdiğinde Nicco'nun parçalanmış yüzüyle kolunu, kör olan çocuğu ve ilk bombardıman gecesinde kolu kopan ölen kızı gördü. Ne kadar çabalarsa çabalasın bu görüntüleri aklından silemiyordu. En sonunda delirmeye başlıyormuş gibi hissetmeye başlayana kadar görüntüler zihninde tekrar tekrar oynayıp durdular.

"Pino?" dedi Mimo, bir süre sonra. "İyi misin?"

Pino, gözlerini açtığında kardeşinin yanına oturduğunu fark etti.

"Biri hancının küçük oğlunun öldüğünü, diğer iki çocuğun da ölmüş olabileceğini söyledi," dedi Mimo.

"Hepsini gördüm," dedi Pino ve yeniden ağlamaya başladı. "Onu ben taşıdım."

Kardeşi, ağabeyinin gözyaşları karşısında donup kaldı ama sonra, "Hadi, Pino. Gidip yüzünü yıkayalım ve sonra da uyu. Küçük çocuklar seni böyle görmemeli. Onlar sana hayran."

Mimo, ağabeyinin ayağa kalkmasına yardım edip ona koridorun sonundaki banyoya kadar eşlik etti. Giysilerini çıkarıp ılık suyun içinde uzun bir süre oturdu, Nicco'nun kanını ellerinden ve yüzünden bilinçsizce temizledi. Gerçekmiş gibi gelmiyordu. Oysa gerçeğin ta kendisiydi.

Rahip Re, ertesi sabah on civarı Pino'yu uyandırdı. Pino, bir an nerede olduğunu idrak edemedi. Sonra her şeyi öyle büyük bir şiddetle hatırladı ki bir kez daha nefesi kesildi.

"Conte ailesi nasıl?"

Rahibin yüzü asıldı. "Anne babaların çocuklarını herhangi bir nedenden kaybetmesi büyük bir darbedir. Ama bu şekilde kaybetmek..."

"Çok eğlenceli, küçücük bir çocuktu," dedi Pino, acı acı. "Bu hiç adil değil."

"Bu bir trajedi," dedi Rahip Re. "Diğer iki çocuk yaşayacak ama hiçbir zaman eskisi gibi olamayacaklar."

Uzun bir sessizliği paylaştılar.

"Ne yapacağız, Rahip?"

"İnancımız var ya, Pino. İnancımız var ve doğru olanı yapmaya devam edeceğiz. Madesimo'da, bu akşam yemekte iki yeni yolcumuzun olacağını öğrendim. Bugün dinlenmeni istiyorum. Sabah onlara rehberlik yapman gerekecek."

Ertesi haftalar boyunca bu durum alışkanlık haline gelmişti. Birkaç günde bir; iki, üç ya da bazen dört yolcu Casa Alpina'nın kapısını çalıyordu. Pino, onlarla birlikte sabahın erken saatlerinde yola çıkıyor, ayın sağlayabildiği ışığın içinde tırmanırken karbür madenci lambasını yalnızca bulutlar ayı gizlediğinde ve ayın karanlığında kullanıyordu. Bu yolculuklar sırasında, emanetlerini Bergstrom'a teslim ettikten sonra geceyi çoban kulübesinde geçiriyordu.

Bu, bayırın cephesine istiflenmiş taşlardan oluşan derme çatma bir kulübeydi. Çim çatısı kütüklerle desteklenmişti ve kapısı

deri menteşelerinde sallanıyordu. İçeride bir saman yatak, yarma odunlu bir soba ve küçük bir de balta vardı. Sobaya odun atarak geçirdiği o kulübe gecelerinde Pino, kendini yalnız hissediyordu. Kendini avutmak için defalarca Anna ile olan anılarını hatırlamaya çalışmıştı ama aklına gelen tek şey, onla arasına giren tramvayın feryadıydı.

O anda düşünceleri soyutlaşıyordu: kızlar ve aşk. Hayatında ikisine de sahip olmayı umuyordu. Kız arkadaşının nasıl biri olacağını, onun gibi dağlara hayran olup olmayacağını, kayak yapıp yapmadığını merak ediyor, cevabını bilmediği için çıldıracak gibi olduğu daha yüzlerce soru aklını kurcalayıp duruyordu.

Kasım ayının başlarında Pino, Cenova'daki hava akını sırasında vurulan bir İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri pilotunun kaçışına yardım etti. Bir hafta sonra, düşen bir uçağın ikinci pilotunun Bay Bergstrom'a ulaşmasına yardım etti. Ve hemen hemen her gün Casa Alpina'ya daha da çok Musevi geldi.

1943 yılının aralık ayının karanlık günlerinde Rahip Re, Splügen Geçidi'ne giden yolda dolaşan Nazi devriyelerinin sayısının artması karşısında endişeye kapıldı.

"Şüpheleniyorlar," dedi Pino'ya. "Almanlar, Musevilerin çoğunu bulamadı. Naziler, Musevilerin yardım aldığını biliyorlar."

"Alberto Ascari, büyük zulümler yaşandığını söylüyor, Rahip," dedi Pino. "Naziler, Musevilere yardım eden rahipleri öldürmüşler. Ayin sırasında onları sunaktan çekip almışlar."

"Onu biz de duyduk," dedi rahip. "Ama korktuğumuz için dostumuzu sevmekten vazgeçemeyiz, Pino. Sevgiyi kaybedersek her şeyi kaybetmiş oluruz. Bizim yalnızca daha akıllı davranmamız gerek."

Ertesi gün Rahip Re ile Campodolcino'dan bir rahip muhteşem bir plan yaptılar. Splügen Geçidi yoluna gözcü koymaya karar vermişler, bir de iletişim sistemi bulmuşlardı.

Casa Alpina'nın arkasındaki şapelde, kulenin içini dolaşan bir platform vardı. O platforma çıkan çocuklar, kulenin yan tarafına açılan kepenklerin ardından Campodolcino'daki, bin beş yüz metre aşağıdaki papaz konutunun üst katını görebiliyorlardı. Özellikle de bir penceresini. Almanlar Splügen'de devriye gezerken o pencerenin panjuru kapalı oluyordu. Panjur gün boyunca

açık olursa ya da gece orada bir fener yanarsa sığınmacılar güvenli bir şekilde, fark edilmemek için saman yığınlarının altına gömülerek öküz arabalarıyla dağın yukarısına, Motta'ya götürülebilirlerdi.

Pino'nun her Museviye, uçağı düşürülen her pilota ya da özgürlük arayışıyla Casa Alpina'ya gelen her siyasi sığınmacıya rehberlik edemeyeceği aşikar olduğunda, yolları Mimo da dâhil olmak üzere birçok başka çocuğa öğretmeye başladı.

1943 yılının aralık ayının ortalarına kadar yoğun bir kar yağışı görülmedi. Ama sonra soğudu, gökyüzü sert bir şekilde ve sıklıkla boşanmaya başladı. Kanallarda ve Groppera'nın üst kısmındaki çukurlarda tüy gibi bir toz kar toplanıyor, çığ tehlikesi yaratıyordu. Kısa süre sonra düşen çığ, Val di Lei yolunu ve İsviçre'ye açılan Emet Geçidi'ne giden en iyi kuzey rotasını kapadı.

Sığınmacıların çoğunun daha önce hiç soğuk ve karlı koşullarla karşılaşmamış olmasının yanı sıra dağ tırmanışına dair de ufak bir fikre de sahip olmadıkları için Rahip Re, riske girerek Pino'yu, Mimo'yu ve diğer rehberleri Melek Basamağı'na giden kolay güney rotasına yolladı. Rehberler, dönüş yolunu hızlandırmak için yanlarında altı deri kaplı kayaklar taşımaya başlamışlardı.

Kardeşler, aralık ayının üçüncü haftası Casa Alpina'dan ayrılarak Noel'i kutlamak için Rapallo'daki ailelerinin yanına gittiler. Savaşın günün birinde bitip bitmeyeceğinin merakı içerisindelerdi. Lella ailesi müttefiklerin İtalya'yı çoktan kurtarmış olmasını ummuştu ama Almanların koruganlardan, tank tuzaklarından ve öteki takviyelerden oluşan Gustav Hattı, Monte Cassino şehrinin doğusundan Adriyatik Denizi'ne kadar olan kısmı tutuyordu.

Müttefik ilerleyişi durmuştu.

Pino ve Mimo'yu yeniden Alpler'e götüren tren Milano'dan geçiyordu. İki kardeş şehrin bazı kısımlarını zar zor tanıyabilmişlerdi. Pino, Casa Alpina'ya vardığında kışı Alpler'de geçirdiği için bu kez çok mutluydu.

Pino ve Mimo, kayak yapmayı seviyordu ve çoktan bu konuda uzman olmuşlardı bile. Okulun üstündeki yokuşları tırmanmak için derilerden yararlanıyorlar, kısacık boş zamanlarında yeni yağan derin karın içinden aşağıya doğru hızla kayıyorlardı. Hıza ve

kayağın heyecanına iki çocuk da bayılıyordu ama bu, Pino için maceradan daha fazlasıydı. Dağdan aşağı aniden inmek, uçmaya en çok yaklaştığı andı. Kayağın üstündeyken kuş gibiydi. Kayak onun ruhunu ısıtıyor, başka hiçbir şeyin ona sağlayamadığı özgürlüğü sağlıyordu. Pino yorgun, ağrılı ve mutlu bir şekilde, tüm bunları ertesi gün tekrar yapmak isteyerek uyuyakalıyordu.

Alberto Ascari ve arkadaşı Titiana, Madesimo'daki Conte'lerin hanında yılbaşı partisi vermeye karar vermişlerdi. Tatil haftası boyunca sığınmacı sayısında bir durgunluk yaşanmış, Rahip Re de Pino'nun eğlenceye katılma isteğini kabul etmişti.

Pino, heyecan içinde tırmanış botlarını yağladı, en güzel giysilerini giydi, hafif hafif yağarken her şeyi sihirli ve yeni gösteren karın altında Madesimo'ya doğru yola koyuldu. Hana vardığı sırada Ascari ve Titiana süslemelerin son dokunuşlarını yapmakla meşguldü. Pino, hâlâ oğullarının yasını tutuyor olsalar da partinin maddi getirilerinden ve akıllarını dağıtmasından hoşnut görünen Conte ailesiyle zaman geçirdi.

Ne partiydi ama... Genç kadınların sayısı erkeklerinkinden iki kat fazlaydı ve Pino akşamın büyük bir kısmını onlarla dans ederek geçirdi. Yemek mükemmeldi: yağlı jambon, gnocchi, taze Montasio peynirli polenta, kurutulmuş domates ve kabak çekirdekli karaca eti vardı. Şarap ve bira su gibi akıyordu.

Akşamın daha geç saatlerinde Pino, Frederica ile yavaşça dans ederken Anna'nın aklına bir kez bile gelmediğini fark etti. Gecenin Frederica'dan gelecek bir öpücükle kusursuz bir şekilde bitip bitmeyeceğini merak ettiği sırada hanın kapısı aniden açıldı. Ellerinde eski tüfekler ve çifteler olan dört adam içeri girdi. Giysileri eski püsküydü ve boyunlarında pis bir kırmızı fular vardı. Zayıf yanakları soğuktan kızarmış, çökmüş gözleri Pino'ya bombardımanlar başladıktan sonra gördüğü, bulabildikleri her çöplüğü karıştıran o vahşi köpekleri hatırlatmıştı.

"Biz, İtalya'yı Almanlardan temizlemek için savaşan gerillalarız," dedi aralarından biri ve dudağının sol içini yaladı. "Savaşımıza devam etmek için bağışa ihtiyacımız var." Diğerlerinden daha uzun boyluydu ve örgülü yün şapkasını çıkarıp partiye katılanları selamladı.

Kimse kıpırdamıyordu.

"Sizi piçler!" diye haykırdı Bay Conte. "Oğlumu siz öldürdünüz!"

Gerilla liderinin üstüne atılınca adam hancıya tüfeğinin kabzasıyla vurup onu yere yığdı.

"Biz öyle bir şey yapmadık," dedi.

"Yaptın, Tito," dedi Conte, yerde yatarken. Kafası kanıyordu. "Ya sen ya da adamlarından biri el bombası bırakmış. Oğlum onu oyuncak sanıp eline aldı ve canından oldu. Başka bir çocuk kör oldu. Başka birinin ise eli koptu."

"Dediğim gibi," dedi Tito, "bu konuda bir şey bilmiyoruz. Bağışlar, *per favore*[*]."

Tüfeğini kaldırıp tavana doğru ateş edince partideki erkeklerin ceplerini, kadınların ise çantalarının içini yoklamasına sebep oldu.

Pino, cebinden on lira çıkarıp uzattı.

Tito, uzatılan parayı aldıktan sonra durup Pino'yu baştan ayağa süzdü. "Giysilerin güzelmiş," dedi. "Ceplerini boşalt."

Pino, kılını kıpırdatmadı.

"Boşalt dedim, yoksa seni donuna kadar soyarız," dedi Tito.

Pino, ona vurmak istese de Albert dayının tasarladığı klipsli, deri ve mıknatıstan üretilmiş cüzdanı çıkarıp içindeki bir tomar lirayı Tito'ya uzattı.

Tito, ıslık çalarak parayı aldı. Sonra Pino'ya doğru bir adım atıp pis vücut ve nefes kokusu kadar güçlü bir tehditle gözlerinin içine baktı. "Seni tanıyorum," dedi.

"Hayır, tanımıyorsun."

"Evet, tanıyorum," dedi Tito yeniden. Yüzünü Pino'nun yüzüne iyice yaklaştırmıştı. "Seni dürbünden görmüştüm. Yanında bir sürü yabancıyla Passo Angeloga'ya tırmandığını ve Emet'ten geçtiğini gördüm."

Pino, tek kelime etmedi.

Tito, gülümseyerek dudaklarının kenarını yaladı. "Naziler senin hakkında bir şeyler öğrenmek için neler vermez ki!"

"Ben senin Almanlarla savaştığını sanmıştım," dedi Pino. "Yoksa bu sadece bir partide soygunculuk yapmak için uydurduğun bir bahane miydi?"

---

[*] (İt.) Lütfen. –*çn*

Tito, tüfeğinin kabzasıyla Pino'nun karnına vurarak onu da yere yığdı.

"O geçitlerden uzak dur, evlat," dedi Tito. "Rahibe de aynısını söyle. Melek Basamağı mıydı? Emet. Oralar bizim. Anladın mı beni?"

Pino, yerde öylece yatıp nefes almaya çalışır halde cevap vermeyi reddetti.

Tito, onu tekmeledi. "Anladın mı dedim!"

Pino'nun başını evet anlamında sallaması, onu izleyen Tito'nun hoşuna gitmişti.

"Botların güzelmiş," dedi sonunda. "Kaç numara?"

Pino, homurdanarak cevap verdi.

"Birkaç çift kalın çorap giyersem ayağıma olur. Çıkar onları."

"Onlardan başka botum yok."

"Ya onları canlı canlı çıkarırsın ya da ben onları senin ölü bedeninden çıkarırım. Seçim senin."

Kendini aşağılanmış hisseden ve adama karşı nefretle dolan ama ölmek de istemeyen Pino, botlarının bağcığını çözüp çıkardı. Frederica'ya bakınca Frederica'nın kızararak bakışlarını çevirişi Pino'ya botlarını Tito'ya verirken ödlekçe bir şey yapıyormuş gibi hissettirdi.

"O para klipsini de ver," dedi Tito, parmaklarını iki kez şaklatarak.

"Onu bana dayım yaptı," diye söylendi Pino.

"Söyle de bir tane daha yapsın. Bunun iyi bir amaç için olduğunu söyle."

Pino, surat asarak elini cebine sokarak cüzdanı çıkardı ve Tito'ya fırlattı.

Tito, cüzdanı havada yakaladı. "Akıllı çocuk."

Başıyla işaret verdiği adamları, handan ayrılmadan hemen önce açık büfedeki yemekleri ceplerine ve bavullarına doldurdular.

"Emet'ten uzak dur," diye yineledi Tito. Hepsi birlikte hanı terk ettiler.

Kapı arkalarından kapandığında, Pino duvarı yumruklamak istedi. Bayan Conte, hemen kocasının yanına koştu ve yarasına bir bez parçasıyla bastırdı.

"İyi misiniz?" diye sordu Pino.

"Yaşayacağım," dedi hancı. "Silahımı almalıydım. Hepsini vurmalıydım."

"O gerilla kimdi? 'Tito' mu dediniz?"

"Evet, Tito, Soste'den. Ama gerilla değildir. Bir sürü dolandırıcıdan, kaçakçıdan biridir. Şimdi de katil olmuş."

"Botlarımı ve para klipsimi geri alacağım."

Bayan Conte, başını iki yana sallayarak, "Tito şeytanın tekidir ve tehlikelidir. Kendi iyiliğini düşünüyorsan ondan uzak durursun Pino."

Pino, Tito'ya karşı gelmediği için kendinden nefret ediyordu. Artık partide daha fazla kalamazdı. Parti onun için bitmişti. Bot ya da ayakkabı ödünç almaya çalıştı ama kimsenin ayağı onunki kadar büyük değildi. En sonunda hancıdan yün çorap ve lastik ayakkabı alarak fırtınanın içinde Casa Alpina'nın yolunu tuttu.

Rahip Re'ye Tito'nun yaptıklarını anlattıktan, onun ya da adamlarından birinin Nicco'yu öldürüp çocukları sakat bıraktığını söyledikten sonra rahip, "Çoğunluğun iyiliğini seçmişsin, Pino," dedi.

"Peki o halde neden bu konuda kendimi iyi hissetmiyorum?" dedi öfkesini hâlâ üstünden atamamış olan Pino. "Melek Basamağı'ndan ve Emet'ten uzak durmam gerektiğini de size iletmemi istedi."

"Öyle mi?" dedi Rahip Re, sert bir ifadeyle. "Eh, kusura bakmasın ama böyle bir şey yapmayacağız."

ONUNCU BÖLÜM

Yılın ilk günü Casa Alpina'nın üstündeki dağlar bir metrelik kar örtüsüyle kaplanmış, bir günlük durgunluktan sonra yeniden bir metrelik kar yağmıştı. O kadar çok kar vardı ki kaçışlara ancak ocak ayının ikinci haftası devam edilebildi.

Pino, lastik botlarını giydikten sonra kardeşiyle birlikte Musevilere, düşen pilotlara ve sekiz kişilik sığınmacı gruplarına rehberlik etmeye devam etti. Tito'nun Passo Angeloga'yı kullanmaları konusundaki uyarılarına rağmen, yola çıkacakları günleri ve saatleri sürekli değiştirip sonrasında da Madesimo'ya giden kuzey rotasını kayaklarla dönerek Val di Lei'ye giden daha aşamalı güney yoluna sadık kaldılar.

Sistem, 1944 yılının şubat ayının başlarına kadar düzgün bir şekilde çalıştı. Fener, Campodolcino'daki papaz evinin üst penceresinde parladığında, öküz arabalarındaki samanların altında saklanan bir grup sığınmacı, Madesimo'dan geçerek Casa Alpina'ya geldiler, oradan Pino'yu ya da çocuklardan birini takip ederek Groppera üzerinden İsviçre'ye vardılar.

Ayın ilk günleri sersem sepelek çoban kulübesine gelen Pino, duvara bir not iliştirildiğini gördü. Üzerinde şöyle yazıyordu: *Son uyarı.*

Pino, notu sobaya atıp bunu içine istiflenmiş odunu yakmak için kullandı. Sobanın kapağını kapadıktan sonra daha fazla odun kesmek için dışarı çıktı. Tito'nun, etrafını çevreleyen geniş Alp tarlalarından onu dürbünle izliyor olmasını ve Pino'nun ona karşı geldiğini görmesini...

Kulübenin kapısında gök gürültüsünü andıran bir patlama meydana geldi. Pino, kendini karların içine attı. Uzun bir süre korku içinde titredikten sonra kalkıp içeri bakmak için yeter-

li cesareti topladı. Soba tanınmaz haldeydi. Bombanın ya da el bombasının ya da sobanın içine her ne konduysa onun şiddetiyle sobanın ocak kısmı paramparça olmuş, etrafa saçılan ısınmış metal parçaları taş yapıyı sarsıp küçük bıçaklar gibi kirişlere ve doğramalara saplanmıştı. İçin için yanan korlar çantasında delikler açmış, saman yatağı yakmıştı. Her ikisini de taşa doğru sürükleyip söndürürken kendini çırılçıplak ve korunmasız hissediyordu. Tito kulübenin sobasına bomba koyduysa bu, onu vurmak istediği anlamına geliyordu.

Pino, kayaklarını takarken birinin onu nişan aldığı hissini başından atmaya çalışarak çantasını sırtlandı ve kayak sopalarını eline aldı. Kulübe artık onun için bir sığınak değildi ve güney rotası da yürünebilir bir rota olmaktan çıkmıştı.

"Tek bir yol kaldı," dedi Pino o akşam. Çocuklar Bormio kardeşin başyapıtlarından bir başkasını yeni ziyaretçilerle birlikte yerken o da Rahip Re ile konuşuyordu.

"Biriken kar gittikçe yükseldiği için bir noktadan sonra o rotayı kullanman kaçınılmaz olacaktı," diye yanıtladı rahip. "Tepenin sırtı kardan arındırılacak ve dağda yürümek en iyisi olacak. Yarından sonra yeniden Mimo ile buradan çıkar, onu yolu öğretirsin."

Pino krateri, geçidi ve Groppera kayalığının altındaki halat geçişi kat etti ve anında içine kurt düştü. Bu şartlar altında atacağı yanlış bir adım ölüm demekti.

Rahip Re, ziyaretçileri işaret ederek, "Bu genç aileyi ve keman kutusu taşıyan kadını götüreceksin. Kadın eskiden La Scala'da çalıyormuş," dedi.

Pino, şaşkın gözlerle etrafına bakarken ilk bombardıman gecesi annesiyle babasının partisinde gördüğü kemancıyı hemen tanıdı. Otuzlarının sonunda, kırklarının başında olduğunu biliyordu ama yaşlı ve hasta görünüyordu. Adı neydi ki?

Groppera'yla ilgili düşüncelerini aklından çıkardı, Mimo'yu da yanına alarak kemancıya doğru yürümeye başladı.

"Bizi hatırladın mı?" dedi Pino.

Kemancı, onları tanımamış gibiydi.

"Annemiz ve babamız Porzia ve Michele Lella," dedi Pino.

"Via Monte Napoleone'de bulunan eski evimizdeki bir partiye gelmiştiniz."

"Ve bana etrafında olup bitenleri göremeyen küçük bir çocuk olduğum için La Scala'nın önünde bağırmıştınız," dedi Mimo. "Haklıydınız."

Kadının yüzünde ufak bir gülümseme belirdi. "Aradan çok zaman geçmiş gibi."

"İyi misiniz?" diye sordu Pino.

"Sadece midem biraz bulanıyor," dedi kemancı. "Yükseklik. Daha önce hiç bu kadar yükseğe çıktığımı sanmıyorum. Rahip Re, buna birkaç güne alışacağımı söylüyor."

"Size nasıl hitap edelim?" diye sordu Mimo. "Kimliğinizde ne yazıyor?"

"Elena... Elena Napolitano."

Pino, kadının elindeki alyansı fark etti. "Kocanız Bay Napolitano burada mı?"

Kadın ağlamak üzere gibiydi, kollarını karnına doladı ve öksürdü, "Evimizden kaçarken Almanları kendi peşine taktı. Onlar... kocamı Binario Yirmi Bir'e götürdü."

"O da ne?" diye sordu Mimo.

"Milano'da yakaladıkları her Museviyi götürdükleri yer. Gardaki Peron Yirmi Bir. Onları öküz arabalarına koyuyorlar ve ortadan kayboluyor... kim bilir nereye gidiyorlar. Geri dönmüyorlar." Gözyaşları yanaklarından süzüldü, dudakları saf duygularla titredi.

Pino, Meina'daki katliamı, Nazilerin göldeki Musevileri makineli tüfekle nasıl taradıklarını düşündü. Kendini kötü ve çaresiz hissetti. "Kocanız. Cesur bir adammış."

Bayan Napolitano ağlayarak başını evet anlamında salladı. "Cesurdan da öteydi."

Sakinleştikten sonra mendiliyle gözlerine dokundu ve boğuk bir sesle konuştu, "Rahip Re, ikinizin beni İsviçre'ye götüreceğini söyledi."

"Evet ama kar bu durumdayken pek kolay olmayacak."

"Hayatta yapmaya değecek hiçbir şey kolay değildir," dedi kemancı.

Pino, kadının siyah ayakkabılarına baktı. "Buraya bu ayakkabılarla mı tırmandınız?"

"Ayakkabılarımı bebek battaniyesi parçalarına sardım. Parçalar hâlâ duruyor."

"İşe yaramazlar," dedi Pino. "Gittiğimiz yerde hiçbir işe yaramazlar."

"Sahip olduğum tek ayakkabı bunlar," dedi kadın.

"Size çocuklardan bir çift bot bulalım. Kaç giyiyorsunuz?"

Bayan Napolitano ayakkabi numarasını söyledi. Öğleden sonraya kadar Mimo bir çift bot buldu ve su geçirmemesi için botu bir çam katranı ve yağ karışımıyla ovaladı. Giysisinin altında yün donunu giymesini, üstüne bir palto almasını, başına yün bere ve eline de tek parmaklı eldiven geçirmesini söyledi.

"İşte," dedi Rahip Re, omuzlar ve baş için kesilmiş delikleri bulunan beyaz bir yastık kılıfı uzatarak. "Bunu giyin."

"Neden?" diye sordu Bayan Napolitano.

"Yürüyeceğiniz yolun birçok kısmında gizlenecek yeriniz olmayacak. Vadiden biri koyu renkli giysilerinizi görebilir. Ama bunu giyerseniz karın içine karışırsınız."

Bayan Napolitano'ya D'Angelo ailesi –Baba Peter ve anne Liza, yedi yaşındaki Anthony ve dokuz yaşındaki ablası Judith– eşlik edecekti. Abruzzi'lilerdi ve hayatları boyunca çiftçilik yapıp Roma'nın güneyindeki dağlara tırmandıkları için fiziksel olarak bu yolculuğa uygundular.

Oysa Bayan Napolitano, hayatının büyük bir kısmını iç mekânlarda keman çalarak geçirmişti. Milano'nun her yerine yürüdüğünü, tramvaya nadiren bindiğini söylemişti ama Pino, Casa Alpina'daki nefes alış verişlerinden tırmanışın onun için ve kendisi için tam bir çile olacağını anlamıştı.

Nerede sorun çıkabileceğini düşünüp durmak yerine Pino, ihtiyaç duyabileceği her şeyi düşünmeye çalıştı. Bormio kardeşten fazladan dokuz metre halat aldı ve bu halatı Mimo'nun kendi çantasına, buz baltasına, batonlarına ve kayaklarına ek olarak palaska gibi omzuna taktırdı. Pino, zaten ağır olan çantasına birçok karabina, bir buz baltası daha, kramponlar, kayaklar, tırmanış derileri, batonlar ve bir avuç dolusu dağcı kazığı ekledi.

Sabah ikide yola koyuldular. Yarım ayın ışığı karın üzerinden fenere ihtiyaçları olmayacak yeterlilikte yansıyordu. El değme-

miş karın içine gömülerek sırta ulaşmak çok zor olduğu için yola erken saatte çıkmak tam bir kâbustu ama önceki öğleden sonra Rahip Re, Casa Alpina'daki bütün çocukları tepeye yollamış, çocuklar 122 metre tırmanıp inerek her yerde bot izi bırakmıştı. Kalçasındaki kronik ağrıya rağmen rahip, yolun büyük bir kısmını düzleştirmişti.

Sonuç, Groppera'nın doğrudan batı tarafına çıkan pürüzsüz bir patikaydı. Bayan Napolitana'nın hayatını da muhtemelen bu kurtarmıştı. Yanında yalnızca kutusunda taşıdığı o çok sevdiği kemanı da olsa, ilk bayır onun için uzun ve zorlu geçmişti. Sık sık duruyor, soluklanıyor ve iki eliyle kemanına sarılıp yola devam etmeden önce başını iki yana sallıyordu.

Bir saate yakın süren tırmanış sırasında Pino, "İşte böyle. Çok iyisiniz. Biraz daha dayanın, sonra biraz dinlenebiliriz," gibi onu cesaretlendirecek cümleler dışında çok az konuştu.

Pino, bundan daha fazlasının bir işe yaramayacağını hissediyordu. Bu, puro dükkanı sahibinin dikkatini dağıtarak psikolojik engellerini yıkmaya benzemiyordu. Bayan Napolitano, basit bir şekilde, bu kadar zorlu bir tırmanış için gereken fiziksel özelliklere sahip değildi işte. Pino onun arkasından dağa tırmanırken yeterince cesur ve iradeli olması için dua etti.

Gittikçe derinleşen kar ve yarıklar, çukurdaki kayalık araziyi iyice tehlikeli kılmıştı ama Pino'nun yardımlarıyla kemancı hiç sorun yaşamadan çukuru geçmeyi başardı. Fakat keskin sırtın kuyruğuna vardıklarında Bayan Napolitano titremeye başladı.

"Bunu yapabilir miyim, bilmiyorum," dedi. "Belki de kardeşinle birlikte geri dönsem iyi olur. Böyle diğerlerinin de yolunu kesmiş oluyorum."

"Casa Alpina'da kalamazsınız," dedi Pino. "Birinin orada uzun süre kalması çok tehlikeli."

Kemancı, tek kelime etmeden arkasına döndü, midesini sıkı sıkı tutup kustu.

"Bayan Napolitano?" dedi Pino.

"İyiyim," dedi kemancı. "Geçecek."

"Hamile misiniz?" dedi Bayan D'Angelo, karanlığın içinden.

"Bir kadın bunu her zaman anlayabilir," dedi Bayan Napolitano, soluk soluğa.

Hamile mi? Pino'nun omuzları kurşun gibi ağırlaşmıştı. *Aman Tanrım! Bebek mi? Ya...?*

"Bebeğin için tırmanmalısınız," dedi Bayan D'Angelo, Bayan Napolitano'ya. "Geri dönmeyin. Bunun ne anlama gelebileceğini biliyorsunuz."

"Pino?" diye fısıldadı kardeşi, ardından oluşan uzun bir sessizlikten sonra. "Onu geri götürebilir, yüksekliğe alışmasını sağlayabilirim."

Pino, bunu tam kabul edeceği sırada Bayan Napolitano, "Tırmanacağım," deyiverdi.

Ya rakım onu ve bebeğini ele geçirirse...?

Pino, kendini durdurdu. Korkunun beynini ele geçirmesine izin veremezdi. Korkunun burada yeri yoktu. Düşünmeliydi ve özellikle de sağlıklı düşünmeliydi.

Bunu kendine defalarca söyledikten sonra Mimo'dan ikinci bir halat alıp Bayan Napolitano'nun koltukaltlarından geçirerek halka yaptı. Sonra tepenin kuyruğuna doğru tırmandı. Arkasından gelen Mimo ile birlikte kemancıyı sırta doğru çekti. Bu zor iş, kadının elinde tuttuğu keman kutusunu Mimo'ya vermemesiyle daha da zor bir hal almıştı.

"Kemanınızı bırakmak zorunda kalacaksınız," dedi Pino, halkayı çözerken.

"Asla," dedi kadın. "Kemanım her zaman benimle kalacak."

"O halde izin verin onu ben taşıyayım. Çantamda ona bir yer bulurum ve İsviçre'ye ulaştığımızda size geri veririm."

Ay ışığının altında, kadının bu fikri kafasında evirip çevirdiğini görebiliyordu.

"Giderken ellerinizin ve ayaklarınızın serbest olması gerek," dedi Pino. "Kemanı tutmaya devam ederseniz bebeğinizin hayatını tehlikeye atmış olursunuz."

Bir anlık duraksamadan sonra kadın kemanı Pino'ya uzattı. "Bu bir Stradivarius. Elimde bir tek bu kaldı."

"Ona tıpkı babamın yapacağı gibi göz kulak olacağım," dedi Pino, keman kutusunu çantasının kapağının altına bağlarken.

Hemen arkasından Pino, D'Angelo ailesinin çocuklarını –bütün bu sürece sanki büyük bir maceraymış gibi yaklaşıyorlardı– ya-

nına çekti ve sonra sıra, bu fikri destekleyen ebeveynlerine geldi. Her sığınmacı grubunda olduğu gibi, Pino bir kez daha herkesi birbirine bağladı. Bayan Napolitano, Pino'nun tam arkasındaydı ve onun arkasında Bayan D'Angelo, çocuklar, Bay D'Angelo ve en sonunda da Mimo vardı.

Tepeye tırmanmaya başlamadan önce küçük çocuk sızlanmaya ve ablasına sataşmaya başladı.

"Kesin şunu," diye fısıldadı Pino, sert bir tavırla.

"Kimse burada bizi duyamaz," dedi Anthony.

"Dağ bizi duyabilir," dedi Pino, terslenerek. "Çok ses çıkarırsan dağ uyanır ve battaniyesinin altında kıpırdanmaya başlar. Sonra da yolladığı çığlar hepimizi yutar."

"Dağ bir canavar mı?" diye sordu Anthony.

"Ejderha gibi," dedi Pino. "Dikkatli ve sessiz olmalıyız, çünkü şu an pullu sırtını tırmanıyoruz."

"Başı nerede peki?" diye sordu Judith.

"Üstümüzde," dedi Mimo. "Bulutlarda."

Çocuklar bu duyduklarından hoşnut görünüyordu. Grup yeniden yola koyuldu. Zorlu rotayı son tırmanışı bir saat bile sürmemesine rağmen şimdi neredeyse iki saatini almıştı. Kratere vardıklarında saat sabahın dört buçuğuydu. Pino, dağın neredeyse dikey olan yüzündeki oyuğu görebiliyordu ama oraya tırmanacaklarsa ayınkinden daha güçlü bir ışığa ihtiyacı vardı.

Karbür lambanın içine su koyup hızla hazneyi dolduran buharı içeri mühürlemek için kapağını sıkıca kapadı. Bir dakika bekledikten sonra gaz vanasını gevşetti ve çakmağa bastı. İkinci denemesinde incecik mavi bir alev yandı. Bu, krateri aydınlatmaya yetmiş, onları bekleyen zorluğu gözler önüne sermişti.

"Aman Tanrım," diye s öylendi Bayan Napolitano. "Aman Tanrım."

Pino, elini kemancının omzuna koydu. "Göründüğü kadar kötü değil."

"Göründüğünden daha kötü."

"Hayır, değil. Eylülde, kaya çıplakken daha kötüydü ama her iki taraftaki buzu görüyor musunuz? Buz, krateri daraltıp daha tırmanılabilir bir hale getirdi."

Pino, kardeşine baktı. "Bu biraz zaman alabilir ama basamak keseceğim. Islık çalıp baltaları sana attığımı duyana kadar onları hareket ettir ve sıcak tut. Sonra Bay D'Angelo'yu bağlayıp yukarı yolla. Burada onun gücüne ihtiyacım olacak. En son olarak da sen geleceksin."

Mimo, ilk kez sonuncu olmaya karşı gelmedi. Pino grup halatından ayrıldı, çantasını bıraktı ve kramponlarını giydi. Mimo'nun halatını palaska gibi omzuna bağladı, hem kendi hem de Mimo'nun buz baltasını aldı ve dua ettikten sonra tırmanışa geçti. Sırtı dağa dönükken kendine aşağıya bakmamayı hatırlattı, sonra dengesini sağlamak için kramponlarının keskin dişleriyle yere sıkı sıkı bastı, yukarı uzandı ve baltalarının ucunu buz kütlesine sapladı.

Her yarım metre ilerlediğinde durdu, diğerleri için dikkatli bir şekilde düz noktalar kesti. Bu, insanı delirtecek kadar yavaş bir işti ve ne kadar yükseğe çıkarsa Campodolcino'nun üzerindeki ışıkları birer birer fark ediyordu. Dürbünü olan birinin buz kraterinin içinde yanan madenci lambasını görebileceğini biliyordu ama başka seçeneği yoktu.

Kırk dakika sonra Pino, kan ter içinde balkona ulaştı. Lambasını açık tutarak son tırmanışında bir kayaya kaktığı kazığa karabinasını bağladı ve halatın ucunu karabinadan geçirdikten sonra kendi ağırlığıyla test etti. Çapa, bu testi geçti.

Pino, buz baltalarını ve kramponlarını halata bağladıktan sonra kraterden aşağı sarkıttı. Dakikalar sonra kardeşinin ıslık çaldığını duydu ve halatı geri çekti. Bay D'Angelo, on beş dakika sonra balkona çıktı. İkisi birlikte oğlunu, kızını ve karısını da hızlı bir şekilde yukarı çektiler.

Pino, Bayan Napolitano'nun daha buzlu yarığa girmeden korku içinde inlediğini duyabiliyordu. Önünü görmesi için madenci lambasını yere doğru indirdi. Bu ilave ışık, hamile kemancının korkusunu derinleştirmekten başka bir işe yaramamış gibiydi. Baştan ayağa titreyerek buz baltalarını aldı ve kramponlarının üstünde kratere doğru pat pat yürüdü.

"Önce sağ el," dedi Mimo. "Pino'nun düzelttiği yere sıkıca vurun."

Bayan Napolitano, kendisine söyleneni gönülsüzce de olsa yaptı ve bütün ağırlığını vermesine fırsat kalmadan balta yerinden çıktı.

"Yapamıyorum," dedi. "Yapamıyorum."

"Pino'nun oyduğu basamaklardan baltaları ve krampon bıçaklarını sıkıca saplayarak çıkın," dedi Mimo.

"Ama kayabilirim."

Pino, kanalın aşağısına doğru seslendi. "Biz halatı tutarken kaymazsınız. Hele kramponlarınızı yere batırırsanız ve baltaları da sanki... *con smania* çalarken kemanınızın yayını kullandığınız gibi kullanırsanız düşmezsiniz."

Ona tutkuyla çalmasını söyleyen bu son sözleri onu etkilemiş olacak ki, Bayan Napolitano sağ baltasını sıkıca buza sapladı. Yukarıdan bakan Pino, baltanın sivri ucunun sağlam bir şekilde buzun içine daldığını duydu. Bay D'Angelo'nun yanına gelip onla birlikte halata asıldı ve karısına da karın üstü yatmasını, kenardan kanalın aşağısına bakmasını ve hamile kemancı her hareket edip tırmanmaya çalıştığında onlara haber vermesini tembihledi. Diğerleri her defasında yarım metre tırmanmışken kemancı ancak santimlerle ilerleyebiliyordu.

Bayan Napolitano, yerden neredeyse dört metre yükseldikten sonra, her nasılsa, ayakları yerden kesildi ve çığlık atarak düştü. Onu yakalamayı başardılar ve yeniden denemeye ikna edene kadar kemancı kadın öylece sallanarak hüngür hüngür ağladı. Gerilim dolu otuz beş dakika sonra onu yeniden yukarı, balkona çektiler. Madenci lambasının titrek ışığında görünen donmuş giysileri ve yüzüne yapışan buzlu sümüğü onu bir buz cehennemine gidip gelmiş gibi gösteriyordu.

"Bundan nefret ettim," dedi kadın, yere yığılarak. "Her saniyesinden nefret ettim."

"Ama işte buradasınız," dedi Pino gülümseyerek. "Bunu herkes yapamaz ama siz yaptınız. Bebeğiniz için."

Kemancı, eldivenini paltosunun altındaki karnına koyarak gözlerini kapadı. Çantaları da yukarı çekmeleri yirmi dakikalarını daha aldı. Yanlara astıkları batonlar ve kayaklar yüzünden işleri zorlaşmıştı. On beş dakika sonra da Mimo kraterden yukarı çıktı.

"O kadar da kötü değildi," dedi Mimo.

"Çocukken işkence görmüşsün herhalde," dedi Bayan Napolitano.

Pino'nun saati neredeyse altıyı gösteriyordu. Yakında şafak sökecekti ve Pino onları şafak sökmeden önce Groppera'ya ulaştırmak istiyordu. Herkesi yeniden halata bağladı ve daha da yukarı tırmanmaya başladılar.

Saat altı buçukta, gökyüzünün doğusunda ilk aydınlanmayı görmeleri gerektiği sırada, her yer çektikleri bütün bu çile boyunca olduğundan çok daha fazla kararıverdi. Ay ortadan kaybolmuştu. Pino, rüzgârın da artık kuzeyden ve daha güçlü esmeye başladığını hissetti.

"Daha hızlı hareket etmeliyiz," dedi. "Fırtına geliyor."

"Ne?" diye bağırdı Bayan Napolitano. "Buraya mı?"

"Fırtınalar zaten burada kopar," dedi Mimo. "Ama endişelenmeyin. Ağabeyim yolu biliyor."

Pino yolu sahiden de biliyordu ve bir saat sonra gün ışığı kuvvetli yağan karın arasından süzüldüğünde bir hayli ilerlemişlerdi. Pino, kar yağmasının iyi bir şey olduğuna karar verdi. Bu, etrafı kolaçan eden gözlerden gizlenmelerine yardım edecekti.

Saat yedi buçuk gibi fırtına yoğunlaştı ve Pino babasının Noel'de verdiği buzul gözlüklerini çıkardı. Gözlüklerin iki yanında kardan korunmak için deri engelleyiciler vardı. Karanlık bulutlar Groppera'yı sarmalamıştı. Yukarıdaki donuk kayalıklarla aşırı soğuyan bulutlar, üstlerine kar yağdırmaya başladı. Pino, kayak batonlarını kullanarak ilerlerken, ne kadar yükseğe çıkarlarsa yanlış bir adım atma ihtimallerinin o kadar büyük olduğunun farkında bir halde, telaşlanmamaya çalıştı. Rüzgâr fırıl fırıl dönmeye, beyaz bir körlük oluşturmaya başladı. Görüş mesafesi o kadar düşüktü ki neredeyse görmeksizin tırmanıyordu ve bu onu korkutuyordu. Pino, inancını korumaya çalışsa da artık şüphe ve gittikçe büyüyen korkusunun aklına sızmaya başladığını hissetti. Ya rotasında yanlış bir açıyla ilerlerse? Ya da önemli bir anda yanlış bir adım atıp düşerse? Onun ağırlığıyla herkes düşüp boynunu kırardı. Halat onu çekiştirip durdurdu.

"Göremiyorum," dedi Judith.

"Ben de göremiyorum," dedi annesi.

"O halde bekleyelim," dedi Pino, sakince konuşmaya çalışarak. "Sırtınızı rüzgâra dönün.

Kar yağmaya devam ediyordu. Rüzgâr devamlı olarak sert esseydi geçidi asla aşamazlardı. Ama birkaç dakika sert esiyor, birkaç dakika duruyordu. Bu boşluklar sırasında Pino, rotayı seçebiliyordu ve hep birlikte yukarı doğru tırmanmaya çabalıyorlardı. Ta ki Pino tepe hattının alçalıp daraldığını hissedene kadar. On beş metre önlerindeki geçidi ve her iki taraftaki çığ oluklarının karlı, çukur ağızlarını görebiliyordu.

"Teker teker gideceğiz," dedi. "Sırtın hemen yanındaki beyaz kar çukurlarını görüyor musunuz? Oralara basmayın. Ayaklarınızı benim bastığım yere basarsanız bir şey olmaz."

"Karın altında ne var?" diye sordu Bayan Napolitano.

Pino, bunun cevabını vermek istemiyordu. "Hava. Çok fazla hava var," dedi Mimo.

"Aa," dedi kemancı. "Aaaa..."

Pino, kardeşine vurmak istiyordu.

"Hadi ama, Bayan N," dedi Pino, onu cesaretlendirmek isteyerek. "Buraya kadar geldiniz ve en kötü kısmı ardınızda bıraktınız. Hem ben de halatın öteki ucunu tutacağım."

Oflayıp puflayan kemancı, bir anlık tereddütten sonra zayıf bir şekilde başını onaylarcasına salladı. Pino, grup çizgisini çözüp tek ve uzun bir çizgi yaratmak için Mimo'yu bağlamaya koyuldu. Bu sırada da kardeşine bir şeyler fısıldadı. "Bundan böyle çeneni kapalı tut."

"Ne?" dedi Mimo. "Neden?"

"Bazen ne kadar az bilirsen o kadar iyidir."

"Benim geldiğim yerde, ne kadar çok bilirsen o kadar iyidir, derler."

Tartışmanın anlamsız olduğunu gören Pino, halatı beline bağladı. Kendini bir ip cambazı gibi hayal edip dengesini korumak için kayak batonlarını yatay tuttu.

Her adım dehşet vericiydi. Önce kramponunun ucuyla kontrol ediyor, bir kayaya ya da buza denk gelene kadar tekmeliyor, sonra topuğunu doğrudan o noktanın üstüne basıyordu. İki kez dengesini kaybedecek gibi oldu ama her ikisinde de uzaktaki dar

çıkıntıya ulaşmadan önce kendini doğrultmasını bildi. Durdu, kendini kazık çakmaya hazır hissedene kadar alnını kayaya dayayarak dinlendi.

Halatı kazıktan geçirdi. Mimo, halatı kontrol ettiğinde korkuluk kadar sağlam olduğunu gördü. Rüzgâr hızla esiyordu ve beyaz körlük geri dönmüştü. İki kardeş, görsel olarak bir dakikadan daha uzun bir süre birbirlerinden ayrı düşmüşlerdi. Hava sakinleşince ise geçidin öteki tarafındaki yol arkadaşlarını görmeyi başardı. Hepsi birer hayaletten farksızdı.

Pino, zar zor yutkundu. "Önce Anthony'yi yolla."

Anthony, sağlam halata sağ eliyle tutunup botlarını Pino'nun ayak izlerine bastı. Bir dakika içinde karşıya geçmeyi başarmıştı. Judith, halata tutunarak ve botlarını Pino'nun ayak izlerine basarak kardeşinin arkasından ilerledi. Bu görevi göreceli bir kolaylıkla tamamlamışlardı.

Sonra Bayan D'Angelo geldi. Çığ oluklarının arasında donup kalmıştı ve hipnotize olmuş gibi bir hali vardı.

Sonra küçük oğlu ona seslendi, "Hadi, anne. Bunu yapabilirsin."

Kadın yürümeye devam etti. Çıkıntıya ulaştığında çocuklarına sarılarak ağladı. Bay D'Angelo, karısının ardından yürümeye başladı ve saniyeler içinde geçidi tamamlayınca çocukken jimnastik yaptığını anlattı.

Bayan Napolitano yolculuğa başlayamadan rüzgâr bastırdı. Pino, kendi kendine lanet ediyordu. Böyle bir geçitten geçmek için gerekli olan zihinsel hilenin harekete geçene kadar onu düşünmemek olduğunu biliyordu. Ama kemancının aklındaki tek şey buydu.

Tüm bunlara rağmen, Bayan Napolitano'nun kraterden tırmanmış olması onu cesaretlendirmişti, çünkü rüzgâr durup görüş mesafesi geri geldiğinde Pino'nun telkinlerine ihtiyaç duymaksızın ilerlemeye başladı. Geçidin dörtte üçünü tamamladığında rüzgâr yeniden hızlandı ve kadın girdap gibi dönüp duran beyazlığın içinde kayboldu.

"Bir kasınızı bile kıpırdatmayın," diye bağırdı Pino, boşluğun içine doğru. "Geçmesini bekleyin!"

Bayan Napolitano cevap vermedi. Çizgiyi nazikçe test etmeye devam ediyor, kadının oradaki ağırlığını hissetmeye çalışıyordu

ki en sonunda rüzgâr durdu ve karla kaplanmış, bir heykel gibi hareketsiz haldeki kadın ortaya çıktı.

Çıkıntıya ulaştığında birkaç dakika boyunca Pino'ya sıkı sıkı tutundu ve, "Hayatımda hiç bu kadar korktuğumu sanmıyorum," dedi. "Hayatımda hiç bu kadar dua etmedim."

"Dualarınız kabul oldu," dedi Pino, kadının sırtını sıvazlayarak. Sonra kardeşine ıslık çaldı.

Uzun halatın bir ucu kardeşinin beline sıkıca bağlanmıştı. Pino, artık devreye girebilirdi. "Hazır mısın?"

"Ben doğuştan hazırım," diye cevapladı Mimo. Hızlı ve kendinden emin adımlarla yürümeye başladı.

"Yavaş ol," dedi Pino. Gevşek halatı kazıktan ve karabinadan mümkün olduğunca hızlı çekmeye çalıştı.

Mimo, çoktan iki çığ oluğunun arasına girmiş sayılırdı. "Neden?" dedi. "Rahip Re, benim yarı dağ keçisi olduğumu söylüyor."

Bu sözcükler daha ağzından dökülürken hafifçe tökezledi. Sağ ayağını çok uzağa bastı ve bir anda kaydı. Biri yastık dövüyormuş gibi bir ses duyuldu. Mimo'nun düştüğü yerdeki kar giderden akan su gibi girdap oldu ve Pino'yu dehşete düşürerek kardeşini de içine çekti. Mimo, beyaz bir girdabın içinde kaybolmuştu.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

"Mimo!" diye bağırdı Pino, geriye doğru sendeleyerek. Kardeşinin boşluğa karışan ağırlığı, Pino'yu da neredeyse yere düşürecekti.

"Yardım edin!" diye bağırdı Pino, Bay D'Angelo'ya.

Bayan Napolitano, hemen Pino'nun yanına gelerek arkasına geçti ve eldiveniyle halata asıldıktan sonra ağırlığını geriye doğru çekti. Halat da halatın ucundaki yük de takılı kalmıştı.

"Mimo!" diye bağırdı Pino. "Mimo!"

Cevap yoktu. Rüzgâr hızla esti ve onla birlikte çığ oluğunun üstündeki dünya bir kez daha beyaza büründü.

"Mimo!" diye bağırdı.

Bir sürelik sessizlikten sonra zayıf ve titrek bir ses duyuldu. "Buradayım. Tanrım, beni yukarı çek. Altımda çok fazla hava var. Galiba kusacağım."

Pinoi halata asıldı ama halat kıpırdamadı.

"Çantam bir şeye takıldı," dedi Mimo. "Beni biraz indir."

Bayan Napolitano'nun yerine Bay D'Angelo geçmişti ve Pino, böyle bir durumda hiç içinden gelmese de halatı deri eldivenlerinin arasından bıraktı.

"Yakaladım," dedi Mimo.

Nefes alıp halata asıldılar ve Mimo'yu uca kadar çektiler. Pino, kendini halattan çözdü ve aşağı ulaşıp kardeşinin sırt çantasını alabilmek için Bay D'Angelo'ya bacaklarını güçlü tutmasını söyledi. Mimo'nun beresinin yok olduğunu, kafasının kötü bir şekilde kanadığını ve aşağıda nasıl çığ düştüğünü görünce adrenalin salgılamaya başladı ve kardeşini çıkıntıya doğru çekti.

İki kardeşi nefes nefese kayanın üstüne oturdu.

"Sakın bunu bir daha yapma," dedi Pino en sonunda. "Annemle babam beni asla affetmez. Ben de kendimi asla affetmem."

Mimo, "Galiba bu bana söylediğin en güzel şey," dedi, hızla nefes alıp vererek.

Pino, kolunu kardeşinin omzuna atıp ona bir kez, sıkıca sarıldı.

"Tamam, tamam," diyerek itiraz etti Mimo. "Hayatımı kurtardığın için teşekkür ederim."

"Sen olsan sen de aynı şeyi yapardın."

"Elbette, Pino. Biz kardeşiz. Her zaman."

Pino, başını sallayarak onayladı. Kardeşini sanki hiç o anda sevdiği kadar çok sevmemiş gibi hissediyordu.

Bayan D'Angelo'nun biraz ilkyardım bilgisi vardı. Kafa derisindeki yarayı temizlemek için karı kullandı ve sonra kan akışını durdurdu. Bandaj yapmak için atkılarından birkaç parça koparduktan sonra geri kalan kısmını bere niyetine başına sardılar. Çocuklar, onun bu haliyle falcıya benzediğini söylemişlerdi.

Rüzgâr yavaşladı ama Pino herkesi kayalığın alçak kıstağındaki çıkıntıya çıkarırken kar hızını iyice arttırmıştı.

"Oraya tırmanamayız," dedi Bay D'Angelo, başını buzlu bir mızrak ucuna benzeyen zirveye doğru uzatırken.

"Çevresinden dolanacağız," dedi Pino. Karnını duvara yaslayıp ayaklarını yanlamasına bastı.

Çıkıntının on dokuz yirmi santimlik bir genişliğe kadar düştüğü köşeyi dönmeden hemen önce Bayan Napolitano'ya ve diğerlerine baktı.

"Burada bir halat var. Buz kesmiş ama tutunabilirsiniz. Sağ elinizin eklemleri yukarıya, sol elinizin eklemleri de aşağıya bakacak şekilde tutmanızı istiyorum. Yukarı ve aşağı, tamam mı? Ne olursa olsun, öteki tarafa ulaşana kadar halatı bırakmayın."

"Neyin öteki tarafına?" diye sordu Bayan Napolitano.

Pino, duvara ve aşağıya baktığında kar yüzünden çok, çok uzun olan uçurumun –ölümcül bir uçurumun– görünmez olduğunu fark etti.

"Kayalık duvar tam gözünüzün önünde olacak," dedi Pino. "Önünüze ve yanınıza bakın ama arkanıza ya da aşağıya bakmayın."

"Bundan hoşlanmayacağım, değil mi?" diye sordu kemancı.

"La Scala'da çaldığınız ilk geceden de hoşlanmadığınızdan eminim ama başardınız ve bunu da başarabilirsiniz."

Yüzündeki buza rağmen dudaklarını yaladı, ürperdi ve sonra başını evet anlamında salladı.

Tüm o yaşadıklarından sonra, yüzeyi halatla ve çıkıntının üzerinden geçmek, Pino'nun beklediğinden daha kolay olmuştu. Ama zirvenin bu tarafı güneydoğuya bakıyordu ve fırtınaya açıktı. Beş sığınmacı ve Mimo, başka bir olay yaşamadan buraya varmayı başarmıştı.

Pino, karın içine çökûp Tanrı'ya onlara göz kulak olduğu için teşekkür etti ve yolculuğun en kötü kısmını geçmiş olmaları için dua etti. Ama yeniden rüzgâr çıkmıştı. Bu kez hızla esmiyordu ama sabit hızı nedeniyle kar taneleri yüzlerine buzlu iğneler gibi çarpıyordu. Kuzeydoğuya doğru zar zor yürüdükçe fırtına daha kötü bir hal alıyordu. Ta ki Pino tam olarak nerede olduğunu şaşırana kadar. O sabah Casa Alpina'dan ayrıldıklarından beri yüzleştikleri bütün engellerin içinde bir kar fırtınası sırasında göz gözü görmeden açık bir tepeden geçmek en tehlikelisi olmuştu. En azından Pino, en çok o zaman endişelenmişti. Pizzo Groppera, yılın bu zamanı yarıklarla dolu olurdu. En az altı metrelik bu yarıklardan birine düşebilir ve ilkbahara kadar bulunamayabilirlerdi. Pino, dağın fiziksel tehlikelerinden kaçınabilse bile, üşüyüp ıslandıklarında hipotermi ve ölüm tehdidi beliriyordu.

"Göremiyorum!" dedi Bayan Napolitano.

D'Angelo ailesinin çocukları ağlamaya başladı. Judith, ayaklarını ve ellerini hissedemiyordu. Pino, fırtınadan kurtulduktan sonra önlerinde bir höyük belirdiğinde paniğe kapılmanın eşiğindeydi. Kaya yığınları Pino'yu hemen yönlendirdi. Val di Lei hemen önlerindeydi ama orman hâlâ dört ya da beş kilometre uzaktaydı. Sonra höyükten beş kilometre kuzeye uzanan yolda sobalı bir başka çoban kulübesi olduğunu hatırladı.

"Fırtına yumuşamadan hiçbir yere gidemeyiz!" diye bağırdı Pino. "Ama sığınabileceğimiz, ısınıp sağ salim kalabileceğimiz bir yer biliyorum!"

Sığınmacılar rahatlayarak başlarını salladılar. Otuz dakika

sonra, Pino ve Mimo ellerinin ve ayaklarının üstünde ilerliyor, kulübenin kapısını açmak için karın içini oyuyorlardı. Pino, içeriye başını soktuktan sonra madenci lambasını açtı. Mimo, sobanın bubi tuzaklı olmadığından emin olunca ateş yakmak için malzemelerini çıkardı. Pino sobayı yakmadan önce dışarı çıktı ve herkesi içeri davet ettikten sonra bacanın temiz olup olmadığını kontrol etmek üzere çatıya tırmandı.

Kapıyı arkasından kapadıktan sonra kardeşine sobayı yakmasını söyledi. Kibritler kuru kavı hemencecik tutuşturdu ve kısa süre içinde çıra ve odunlar alev alev yanmıştı bile. Ateşin ışığı yüzlerindeki yorgunluğu ortaya çıkarıyordu.

Pino, buraya gelerek ve yollarına devam etmek için fırtınanın dinmesini bekleyerek doğru kararı verdiğini biliyordu. Ama Bay Bergstrom, Val di Lei'nin ardındaki ormanda olacak mıydı? İsviçreli adam fırtınanın ilerlemelerini geciktirdiğinden şüphelenebilirdi. Fırtına dinince geri gelirdi, değil mi?

Birkaç dakika içerisinde bu soruları bir kenara itiliverdi. Neredeyse kıpkırmızı olan küçük soba toprak zeminli, alçak tavanlı kulübeyi kusursuz şekilde ısıtıyordu. Bayan D'Angelo, Judith'in botlarını çıkarıp kızının donan ayaklarını ovuşturmaya başladı.

"Acıyor," dedi Judith.

"Kan geri döndüğü için," dedi Pino. "Ateşe yaklaş ve çoraplarını çıkar."

Hepsi soyunmaya başladı. Pino, Mimo'nun başındaki artık kanamayan yaraya baktıktan sonra yemek ve içecek çıkardı. Sobanın üstünde çay ısıttı, hep birlikte peynir, ekmek ve salam yediler. Bayan Napolitano, bunun hayatında yediği en iyi yemek olduğunu söyledi.

Anthony, babasının kucağında uyuyakaldı. Pino, madenci lambasını söndürüp derin ve rüyasız bir uykuya daldı. Uzun bir süre sonra uyandığında etrafındaki herkesin uyukladığını gördü. Artık sadece kordan ibaret olan ateşi kontrol etti.

Saatler sonra lokomotif motorunu andıran bir ses Pino'yu uyandırdı. Tren üstlerine doğru gümbürdeyerek geldi, yeri sarsarak geçip gitti. Birkaç saniyelik derin sessizlik, çatıyı destekleyen kütüklerin homurtusu ve titreyişiyle bozuldu. Pino'nun içinden bir ses, başlarının yeniden belada olduğunu söylüyordu.

"Bu da neydi, Pino?" diye bağırdı Bayan Napolitano.

"Çığ," dedi Pino, el yordamıyla madenci lambasını bulmaya çalışırken sesindeki titrekliği gizlemeye çalışarak. "Tam üstümüzden geçti."

Lambayı yaktı. Kalkıp kapıyı açınca baştan ayağa sarsıldı. Çığın sertleştirdiği kar ve artıklar kulübenin tek çıkışını tamamen kapamıştı.

Mimo, ağabeyinin yanına gittiğinde yoğun buz ve kar duvarıyla karşılaşınca, dehşet içinde, "Vay canına, Pino, diri diri gömülmüşüz," diye fısıldadı.

Kulübe endişeye ve çığlıklara boğuldu. Pino, onları duymuyordu bile. Kar duvarına bakarken Meryem Ana ile Tanrı, ona ve kulübedeki herkese ihanet etmiş gibi hissediyordu. *İnanmak neden iyi bir şey ki? Bu insanlar yalnızca güvende olmak, fırtınadan korunmak istiyordu ama bunun yerine...*

Mimo, kolunu dürttü. "Şimdi ne yapacağız?"

Pino, kardeşine baktığı sırada D'Angelo ailesinin ve Bayan Napolitano'nun ona ardı arkasına yönelttiği korku içindeki soruları duyuyor, kendini tamamen bitik hissediyordu. Sonuçta o, sadece on yedi yaşındaydı. Bir parçası duvarın dibine çöküp başını eğerek ağlamak istiyordu.

Ama o sırada madenci lambasının ışığında ona bakan yüzler yeniden görünür oldu. Bu insanların ona ihtiyacı vardı. Hepsi onun sorumluluğundaydı. Ölürlerse, bu onun suçu olacaktı. Bu, içindeki bir şeyi harekete geçirdi ve saatine baktı. Saat ona çeyrek vardı.

Hava, diye düşündü ve bu tek kelimeyle bütün zihni temizlendi. Artık bir amacı vardı.

"Herkes sessiz olsun," dedi, soğuk sobaya doğru yürüyüp söndürücüyü çevirerek. Neyse ki söndürücü hareket etti. Kar, bacadan aşağı çok fazla inmemiş olmalıydı.

"Mimo, Bay D'Angelo, bana yardım edin," dedi Pino, eldivenlerini takıp bacayı sobadan ayırmaya çalışarak.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Bayan Napolitano.

"Boğulmamaya çalışıyorum."

"Ah, Tanrım," dedi kemancı. "Atlattığım onca şeyden sonra bebeğimle birlikte burada boğularak öleceğim."

"Engelleyebilirsem ölmeyeceksiniz."

Pino, sobayı sökerek kenara koydu. Sonra tavana yakın bir yerden kararan sac bacanın alt kısmını sökerek onu da kenara koydu.

Pino, madenci lambasını borunun içine tutmaya çalıştı ama pek bir işe yaramadı. Elini borunun ağzına tutarak rüzgârı hissetmeye çalıştı. Bacadan içeri hava girip girmediğini görmek istiyordu. Hiçbir kıpırtı hissedemedi. Telaşını bastırmaya çalışarak bambu kayak batonlarından birini aldı, deri ve metal ucunu bıçakla kesti ve elinde çıplak bir çelik uç kaldı.

Pino, batonu bacanın deliğinden içeri soktu. Baton yarıya kadar içeri girdikten sonra daha fazla ilerlemedi. Pino, bacayı iyice kurcalayınca içeri kar düştü. Batonla itmeye, döndürmeye ve bastırmaya başlayarak borunun içinden kulübenin zeminine akın halinde kar akmasını sağladı. Beş dakika. On dakika. Artık batonu ve kolunu bacadan içeri sokabiliyordu ama hâlâ bir kısımdan sonrası tıkalıydı.

"Hava olmadan burada daha ne kadar durabiliriz?" diye sordu Mimo.

"Hiçbir fikrim yok," dedi Pino ve batonu geri çekti.

İkinci batonu da alıp ucundaki deri yuvarlağı daha dar şeritler halinde kesti. Şeritleri ve kemerini kullanarak iki batonu uç uca eklemeyi başardı. Bağlantı pek sağlam olmamıştı. Pino, tek batonla elinden geldiğince sert bir şekilde bacaya bastıramıyordu.

Hava olmadan ne kadar hayatta kalabiliriz? Dört saat mi? Beş mi? Daha mı az?

Bayan Napolitano, Bayan D'Angelo ve çocuklar bir köşeye sığışmış, onları izlerken Mimo, Bay D'Angelo ve Pino, sırayla bacadaki karı yonttu. Sarf ettikleri çaba ve nefes alış verişleriyle kulübenin içi ılımış, neredeyse ısınmıştı. Kayak batonlarını yukarı doğru kaldırıp karı parça parça yontarken, Pino'nun yüzü kan ter içinde kalmıştı.

Aradan iki saat geçtikten sonra, daha alçakta olan batonun tutacak yeri neredeyse tavana varmışken, hareket ettirmesi imkânsız bir şeye çarptı. Yontamaya devam etse de içeri yalnızca incecik kar kıymıkları geliyordu. En sonda bir kütle olsa gerekti.

"İlerlemiyor," dedi Mimo, öfke içinde.

"Sen devam et," dedi Pino, kenara çekilerek.

Artık kulübenin içinde boğucu bir sıcak vardı. Pino, gömleğini çıkarıp nefes almaya çalıştı. *Bu kadar mı? Nefes alamamak acı verir mi?* Bir keresinde Rapallo sahilinde gördüğü can çekişen balığı, ağzının ve solungaçlarının nasıl su aradığını, her hareketinin bir öncekinden daha küçük olduğunu ve en sonunda durduğunu hatırladı. *Biz de böyle mi öleceğiz? Balık gibi mi?*

Pino, önce kardeşi, sonra da Bay D'Angelo bacanın ucundaki engeli yontmaya devam ederken içinde kopan fırtınalara engel olmaya çalıştı. *Lütfen Tanrım,* diye dua etti. *Lütfen burada böyle ölmemize izin verme. Mimo ile ben bu insanlara yardım etmeye çalışıyorduk. Bu şekilde ölmeyi hak etmiyoruz. Buradan çıkıp insanların kaçmasına yardım etmeyi...*

Bir şey şıngırdayarak bacadan içeri yuvarlandı ve Mimo'nun ellerine çarptı.

"Ahhhh," diye bağırdı Mimo, acı içinde. "Kahretsin, canım acıdı. Neydi bu?"

Pino, madenci lambasını yere tuttu. Toprak zeminde iki yumruk büyüklüğünde bir buz kütlesi vardı. Sonra duvarlara ve buz kütlesinin etrafındaki toprağa vuran gölgeleri fark etti. Bacanın dibine gitti, elini tuttu ve küçük ama hiç durmayan soğuk bir esinti hissetti.

"Hava geliyor!" dedi, kardeşine sarılarak.

Bay D'Angelo, "Şimdi kazacak mıyız?" diye sordu.

"Şimdi kazacağız," dedi Pino.

"Sence bunu yapabilir misin?" diye sordu Bayan Napolitano.

"Başka seçeneğimiz yok," dedi Pino, baca borusuna bakarak. Soluk bir ışık gördü ve bacanın çatıdan ne kadar yükseğe çıktığını hatırladı. Sonra açık kapıya ve girişi kapayan beyaz duvara baktı. Kapı çerçevesinin üst kısmı alçaktı – bir buçuk metre kadar mıydı acaba? Yukarı doğru açı yapan bir tünel hayal etti. Ama ne kadar uzun olmalıydı?

Mimo da aynı şeyleri düşünmüş olacak ki, "En azından üç metre kazmamız gerek," deyiverdi.

"Daha da fazla," dedi Pino. "Doğrudan ilerleyecek bir baca kazamayız. Bir açıdan sonra yukarı doğru sürünebilmek için kapıya doğru yönelmeliyiz."

Buz baltalarının, küçük baltaların ve odun sobasının küçük metal küreğini kullanarak çığ enkazını kazmaya koyuldular. Kapı çerçevesine doğru yetmiş derecelik bir açıyla kazıyor, içinden geçilecek kadar geniş bir geçit çıkarmaya çalışıyorlardı. İlk metrenin ilk kısmı göreceli olarak kolaydı. Kar gevşekti. Baltayı her savuruşlarında küçük kütleler, çakıl taşı boyutunda buz olukları ve kalıntılar döküldü.

"Karanlık çökmeden dışarı çıkmış oluruz," dedi Mimo, karı kulübenin en derin kısmına atarak.

Pino'nun karbür lambası sönünce etraf zifiri karanlık oldu.

"Lanet olsun," dedi Mimo.

"Anne," diye sızlanmaya başladı Anthony.

"Kazmak için etrafı nasıl göreceğiz?" diye sordu Bayan Napolitano.

Pino, bir kibrit yakıp çantasının içine baktı ve üç adak mumundan ikisini çıkardı. Mimo'da da öyle. Mumları yakıp kapı aralığının yukarısına ve yanına koydu. Artık güvenebilecekleri güçlü ışıklı bir kafa lambaları olmasa da gözleri kısa süre içinde titreyen ışığa uyum sağladı ve yeniden çığ kalıntılarıyla boğuşmaya, artık buzdan ve kardan oluşmuş yekpare bir kütle izlenimi veren o şeyi kazıp yontmaya başladılar. Çığın içindeki sürtünmenin yarattığı aşırı ısının etkisiyle kalıntıların bazı yerleri beton kadar sertleşmişti.

Çok yavaş ilerleyebiliyorlardı. Ama çıkardıkları her parça bir kutlama nedeniydi ve yavaş yavaş tünel şekil almaya başlamıştı. Pino'nun omuzlarından daha genişti. Önce bir metre, sonra neredeyse iki metre uzadı. Belli bir çalışma düzenleri vardı: öndeki adam buzu ve karı yontarken diğer ikisi karı D'Angelo ailesinin ve Bayan Napolitano'nun bir köşesine sinerek tünelin büyümesini izledikleri kulübenin dışına atıyorlardı.

"Bütün bu kara yerimiz yetecek mi?" diye sordu hamile kemancı.

"Mecbur kalırsak sobayı çalıştırıp bir kısmını eritiriz," dedi Pino.

Saat akşam sekizi gösterdiğinde, Pino'nun tahminlerine göre,

kapının dört metre dışına çıkmışlardı ama artık Pino durmaları gerektiğine karar verdi. Balta sallayacak hali kalmamıştı. Yemek yemesi ve uyuması gerekiyordu. Hepsinin yemek yemesi ve uyuması gerekiyordu.

Mimo ve Bay D'Angelo sobanın parçalarını yeniden bir araya getirirken Pino da çantalarda kalan erzakları bölüştürdü. Erzaklardan birinin yarısını altıya bölmüştü. Kurutulmuş et, kurutulmuş meyve, ceviz ve peynir yediler. Pino, mumu söndürüp sobayı yakmadan önce daha çok çay içip dip dibe duruyorlardı.

Gece boyunca iki kez rüyasında canlı canlı bir tabutun içinde gömüldüğünü gördü ve aniden uyanıp diğerlerinin nefesini ve soğuyan sobanın tik tik çıkan sesini dinledi. Kar, toprak zeminde erimişti ve kısa süre sonra soğuk toprağın üstünde yatıyor olacağını biliyordu. Ama o kadar yorgundu, kasları o kadar acılı ve sancılıydı ki bunu umursamadı ve üçüncü kez uykuya daldı.

Mimo, onu saatler sonra dürttü. Kalan iki mumdan birini yakmıştı.

"Saat sabahın altısı," dedi kardeşi. "Buradan çıkma zamanı geldi."

İçerisi yeniden soğumuştu. Pino'nun kemikleri sızlıyor, bütün eklemleri ağrıyordu. Ama kalan son yemeği ve önceki gece sobada erittiği suyu paylaştırdı.

Tünele ilk giren Bay D'Angelo oldu. Orada yirmi dakika kaldı. Mimo, otuz dakika kaldıktan sonra dışarı çıktığında terden ve eriyen kardan sırılsıklam olmuştu.

"Baltayı ve mumu orada bıraktım," dedi. "Yeniden yakmanız gerekecek."

Pino, tahminlerine göre artık beş metreye varmış olan tünelin içine girdi. Duvara çarpınca durdu ve kalan son dört kibritinden birini yaktı. Mumun ışığı gittikçe küçülüyordu.

Öfke içinde buza ve kara saldırdı. Kar parçalarını kesti, biçti, parçaladı. Çıkardığı donmuş parçaları arkasına fırlattı.

"Yavaşla!" diye seslendi Mimo, otuz dakika sonra. "Sana yetişemiyoruz."

Pino durdu, uzun bir yarış yapmış gibi nefeslendi ve tünelin tavanından sıklıkla düşen su tanelerinin altında küçücük kalmış olan muma baktı.

Uzanıp mumu aldı ve baltasıyla kestiği bir çıkıntıya koydu. Sonra bu kez daha yavaş ve belli bir strateji uygulayarak yeniden kazmaya başladı. Yüzeydeki çatlaklara bakıp oraları derinleştirmeye çalıştı. Parçalar on on iki santim kalınlığında üçgenler ya da daha tuhaf şekiller halinde kopmaya başlamıştı.

Kar çok farklı, diye geçirdi içinden, granülleri eliyle yoklarken. Kırılgandı ve kristaller neredeyse annesinin en kaliteli mücevherleri gibi yontulmuştu. Oturup bu tür karın yukarıdan girmiş olabileceğini düşündü. O sert kar ve buzun içinde kendilerine yol kazmaya çalışırlarken tavanın çökebileceğini hiç düşünmemişti. Şimdi ise düşünebildiği tek şey buydu ve eli ayağı buz kesmişti.

"Sorun ne?" diye seslendi Mimo, tünelin içinde ağabeyine doğru sürünürken.

Pino'nun cevap vermesine fırsat kalmadan mumun alevi titreyerek söndü ve Pino'yu yeniden mutlak bir karanlığa boğdu. Artık kendisinin de o mum gibi ölmek ve siyaha dönmek üzere olduğu fikrinden yorulmuş Pino, yüzünü ellerinin arasına aldı. Duygu dalgaları –korku, terk edilmişlik ve şüphe– üstüne çöreklenmişti.

"Neden?" diye fısıldadı. "Biz ne...?"

"Pino!" diye bağırdı Mimo. "Pino, yukarı bak!"

Pino, başını kaldırdığında tünelin zifiri karanlık olmadığını gördü. Tünelin tavanında donuk, gümüş renkli bir ışıltı vardı. Çaresizlik gözyaşları yerini sevinç gözyaşlarına bıraktı.

Neredeyse yüzeye varmışlardı ama Pino'nun da korktuğu gibi beyaz kar parçalandı iki kez üstüne düştü. Pino geri çekilip karı eşeledikten sonra baltasını savurarak son direnişi de kırdı.

Baltasını geri çektiğinde parlak gün ışığı içeri süzüldü.

"Başardım," diye bağırdı. "Başardım!"

Bayan Napolitano, Bayan D'Angelo ve çocuklar neşe içinde bağırırken Pino da başını ve omuzlarını kar kabuğundan dışarı çıkarmaya çalışıyordu. Fırtına dineli epey olmuş, geride kokusu ve tadı muhteşem olan soğuk bir dağ havası bırakmıştı. Gökyüzü açık ve kobalt mavisiydi. Güneş doğuda, bir dizi tepenin ardında doğalı çok olmamıştı. Elli metre genişliğinde ve on beş metre uzunluğunda olduğunu tahmin ettiği molozlu arazinin üstü yeni-

den on beş santimlik toz karla kaplanmıştı. Groppera kayalığında, karın üstündeki tırtıklı bir yarık gördü.

Yarık yüzünden dağın bazı yerleri çıplak kalmıştı. Kaya, çamur ve küçük ağaçlar yeni yağan kara karışmıştı. Yıkımı gören ve çığın bütün gücünü hisseden Pino, hayatta kalmalarının bir mucize olduğunu anladı.

Bayan D'Angelo da, tıpkı çocuklarını dışarı çıkaran kocası gibi öyle düşünüyordu. Bayan Napolitano'dan sonra Mimo da dışarı çıktı. Pino yeniden kulübeye girdi, kayakları ve çantaları aldıktan sonra her birini geçitten yukarı çıkardı.

Son kez tünelden çıkarken kendini bitkin ve minnettar hissediyordu. *Dışarı çıkmamız bir mucize. Bunu başka türlü nasıl açıklayabilirsin?*

"Orası neresi?" diye sordu Anthony, vadinin aşağısını işaret ederek.

"Orası, dostum, Val di Lei," dedi Pino. "Şu dağları görüyor musunuz? Onlar da Pizzo Emet ve Pizzo Palù. O tepelerin aşağısında, şu ağaçların orada, İtalya İsviçre'ye dönüşüyor."

"Çok uzak görünüyor," dedi Judith.

"Beş kilometre falan," dedi Pino.

"Bunu başarabiliriz," dedi Bay D'Angelo. "Herkes herkese yardım etsin."

"Ben yapamam," dedi Bayan Napolitano.

Pino, arkasına döndüğünde hamile kemancının kocaman bir kar parçasının üstünde oturduğunu, bir elinin karnında, ötekinin de keman kutusunda olduğunu gördü. Giysileri buzla kaplıydı.

"Elbette yapabilirsiniz," dedi Pino.

Kadın, başını iki yana salladı ve ağlamaya başladı. "Tüm bunlar. Çok fazla. Kanamam var."

Pino, Bayan D'Angelo, "Bebek, Pino," diyene kadar kemancının ne demek istediğini anlamamıştı.

İçi sıkıldı. Bebeği kaybedecekti yani, öyle mi? Hem de burada mı?

Ah, Tanrım. Hayır. Lütfen, hayır.

"Hareket edemiyor musunuz?" diye sordu Mimo.

"Hiç hareket etmemem lazım," dedi Bayan Napolitano.

"Ama burada kalamazsınız," dedi Mimo. "Ölürsünüz."

"Hareket edersem de çocuğum ölebilir."

"Bunu bilemezsiniz."

"Vücudumun bana böyle söylediğini hissedebiliyorum."

"Ama kalırsanız ikiniz de burada ölürsünüz," diyerek ısrar etti Mimo.

"Öylesi daha iyi," dedi kemancı. "Bebeğim ölürse ben de yaşayamam. Siz gidin!"

"Hayır," dedi Pino. "Sizi, Rahip Re'ye söz verdiğimiz gibi İsviçre'ye götüreceğiz."

"Bir adım bile atamam!" diye bağırdı Bayan Napolitano, öfke içinde.

Pino, onunla kalmaya ve diğerlerini Mimo ile göndermeye karar verdi ama sonra etrafına baktı, bir süre daha düşündü ve, "Belki de adım atmanıza gerek kalmaz," deyiverdi.

Çantasını bıraktı, deri ve çelikten ayı kapanlarının bağlı olduğu uzun, ahşap kayaklarını taktı ve botlarını sıkıca sarana kadar uğraştı.

"Hazır mısınız?" diye sordu Bayan Napolitano'ya.

"Neye hazır mıyım?"

"Sırtıma çıkmaya," dedi Pino. "Sizi sırtımda taşıyacağım."

"Ayağında kayaklayken mi?" dedi kemancı, korku içinde. "Hayatım boyunca hiç kayak yapmadım ben."

"Daha önce çığın altında da kalmamıştınız," dedi Pino. "Zaten kayağı siz yapmayacaksınız, ben yapacağım."

Kadın, şüpheci gözlerle Pino'ya baktı. "Ya düşersek?"

"Buna izin vermeyeceğim," dedi, neredeyse yürümeye başladığından beri kayak yapan on yedi yaşındaki bir çocuğun özgüveniyle.

Kadın, olduğu yerde öylece oturmaya devam etti.

"Bebeğinizi kurtarmanız ve özgür kalmanız için size bir şans veriyorum," dedi Pino, keman kutusunu çantasından çıkararak.

"Stradivarius'um ile ne yapıyorsun?"

"Denge sağlıyorum," dedi Pino, kutuyu sanki bir arabanın direksiyonuymuş gibi önünde tutarak. "Kemanınız, tıpkı bir orkestra gibi bize liderlik edecek."

Bayan Napolitano, bir süre gökyüzüne baktıktan sonra korkudan titreyerek kardan uzaklaştı.

"Omuzlarıma tutunun, boynuma değil," dedi Pino, yeniden sırtını dönerek. "Bacaklarınızı da sıkı sıkı belime sarın."

Bayan Napolitano, Pino'nun omuzlarını tuttu. Pino eğildi, kollarını kadının dizlerine sardı ve sırtına tırmanmasına yardım etti. Kemancı, bacaklarını Pino'ya sardı ve Pino da kadının bacaklarını bıraktı. Çantasından daha ağır değildi.

"Kendinizi ata binmiş bir jokey gibi hayal edin," dedi Pino, uzunlamasına tuttuğu kemanı önüne doğru uzatarak. "Ve sakın bırakmayın."

"Bırakmak mı? Hayır, asla. Böyle bir şey kesinlikle aklımın ucundan bile geçmez."

Pino, bir şüphe pırıltısı hissetse de bunu göz ardı etti, ayaklarını sürüdü ve kayaklarını otuz metre kadar uzaktaki çığ arazisinin dış kenarına doğru yokuş aşağı çevirdi. Kaymaya başladılar. Yeni yağmış karın içinden fırlayan tümsekler ve pürüzlü buz kütleleri vardı. Hızlandıkları sırada bunlardan kaçınmaya çalıştı. Ama sonra bir tanesi kaçınılamayacak şekilde önlerinde beliriverdi. Tam üstünden geçince havalandılar.

"Aaaa!" diye çığlık attı Bayan Napolitano.

Pino, sakar bir şekilde yere indi, kayakları yamuldu ve bir an için kayaklarının ayaklarından fırlayacağını, hamile kemancıyla birlikte donmuş birikintilerin içine sert bir şekilde düşeceklerini sandı.

Ama sonra bir kütüğe çarpmak üzere olduklarını gördü. İçgüdüsel olarak sola doğru bir hamle yaparak kütükten kurtuldu ve sonra bir hamle daha yaptı. Bu iki hamle sayesinde dengesini yeniden buldu ve kayaklar hızlandı. Pino ve Bayan Napolitano, molozlu araziden çıkarak yumuşak bir toz karın içinde yol almaya başladılar.

Keman kutusunu önünde tutan Pino, gülümseyerek bacaklarını birbirine yapıştırdı ve karın iyice içine daldı. Sonra, Rahip Re'nin öğrettiği gibi, bacaklarını serbest bıraktı ve böylelikle ayakları havaya kalktı. Bu hareketle her virajın başında anlık olarak hafifledi ki bu da ağırlığına yön vermesini ve neredeyse hiç çaba harcamadan kayaklarla viraj almasını sağladı. Kayaklar sola

doğru kavis çizdikten sonra sağda uzun, iç içe geçmiş kıvrımlar yarattı, hızlandı, üstünden geçtiği kar yığınları patlayıp yağmur gibi yüzlerine yağdı.

Bayan Napolitano, saniyelerdir tek kelime etmemişti. Pino, kadının etrafına bakmayı bırakıp yalnızca biricik hayatına tutunduğunu fark etti.

"Heeeeeeey!" diye bağırdı Pino'nun kulağına. "Kuş gibiyiz, Pino! Uçuyoruz!"

Bayan Napolitano kıkırdadı ve bir tümseğin üstünden her geçişlerinde "hop!" sesleri çıkarmaya başladı. Donmuş göle, ormana ve hepsinin ardındaki özgürlüğe doğru yokuş aşağı uzun, yüksek ve tembel slalomlar yaparken Pino, kadının çenesini sağ omzuna bastırdığını hissetti ve o an nereye gittiklerini aslında gördüğünü anladı.

Pino, kısa süre içinde bu dikey düşüşün sona ereceğini fark etti. O zaman önlerindeki yol düzleşecekti. Uyluk kemikleri alev alev yansa da, kayakları son dik yokuşa, İsviçre'de sıkışıp kalmış olan İtalya'nın donmuş üçgenine doğru sürdü.

Pino, şu anda dönmeyecekti. Burada slaloma gerek yoktu. Hafifçe kıvrılarak aşağı doğru dümdüz giderken kemanla dengesini korumaya çalışıyordu. Kayaklar tıslադı ve karın üstüne doğru çıktı. Son yokuştan aşağı saatle otuz, kırk, belki de elli kilometre hızla iniyordu. Dizi seğirecek olsa kendilerini felaketin kucağında bulabilirlerdi. Tepenin düzleştiği noktayı gördü ve düzlüğü alabilmek için bacaklarını yeniden dikleştirdi.

Gölün kenarından geçtiler. Pino, rüzgârı kesmek için eğilmişti ve neredeyse ağaç sınırına ulaşmışlardı. Sonunda durduklarında ağaçlara bir kar topu atışı mesafesinden bile yakındılar.

İkisi de bir an hiç konuşmadı.

Sonra Bayan Napolitano gülmeye başladı. Pino'nun beline sardığı bacaklarını bıraktı ve ellerini de omuzlarından çekti. Yere indi ve karnını tutarak yumuşak karda diz çöktü, hayatında hiçbir şeyden bu kadar zevk almamış gibi kahkaha atmaya başladı. Pino da onun kahkaha ve kıkırdamalarına eşlik ediyordu. Bulaşıcıydı sanki. Kadının yanına çöktü ve ağlayana kadar güldü.

Ne çılgınca bir şeydi bu yaptığımız. Böyle bir şeyi kim...?

"Pino!" diye seslendi bir erkek sesi keskince.

Pino, tedirginlik içinde başını kaldırdığında ağaçların arasında dikilen Bay Bergstrom'u gördü. Elinde tabancası vardı ve endişeli görünüyordu.

"Başardık, Bay Bergstrom!" diye bağırdı Pino.

"Bir gün geciktin," dedi Bergstrom. "Açık alandan çık. Kadını da ormana, görülemeyeceği bir yere getir."

Pino, kendini toplayıp kayaklarını ayağından çıkardı. Kemanını Bayan Napolitano'ya verdi. Bayan Napolitano oturup kemanına sarıldı, "Pino, bence artık her şey yoluna girecek," dedi. "Bunu hissedebiliyorum."

"Yürüyebilecek misiniz?" diye sordu Pino.

"Deneyebilirim," dedi cevapladı kemancı. Pino, ayağa kalkmasına yardım etti.

Elini ve dirseğini tutarak karın içinden patikaya çıkmasına yardım etti.

"Nesi var?" diye sordu Bergstrom, herkes ağaçların arasına karıştıktan sonra.

Bayan Napolitano, yüzünde parlak bir ışıltıyla bebekten ve kanamadan söz etti. "Ama sanırım artık ne kadar uzağa yürümemi isterseniz yürüyebilirim."

"O kadar uzağa yürümeyeceğiz. Yalnızca birkaç yüz metre," dedi Bergstrom. "İsviçre'ye varınca size ateş yakarım. Aşağı inip bir kızakla geri döneceğim."

"Sanırım birkaç yüz metreyi yürüyebilirim," dedi. "Ateş yakma fikri de kulağa cennet gibi geliyor. Bay Bergstrom, siz hiç kayak yaptınız mı?"

İsviçreli adam, Bayan Napolitano'nun biraz alık olduğunu düşünüyormuş gibi yüzüne baktıktan sonra başını evet anlamında salladı.

"Harika değil mi?" dedi kemancı. "Şu ana kadar yaptığınız en muhteşem şey değil mi?"

Pino, Bay Bergstrom'u ilk kez gülümserken gördü.

Ağaçların arasında beklerlerken İsviçreli adama fırtınadan ve çığdan bahsettiler. Bir yandan da Mimo ile D'Angelo ailesinin yavaşça tepeden inişlerini seyrettiler. Bayan D'Angelo'nun kucağında kızı vardı. Bay D'Angelo, Pino'nun çantasını ve batonlarını

taşıyor, oğlu da peşi sıra geliyordu. Derin karın içinde neredeyse bir saat yürüdükten sonra gölün yukarısındaki düzlüğe nihayet ulaşmışlardı.

Pino, kayaklarıyla yanlarına gitti ve Judith'i sırtında taşıyarak ormana getirdi. Kısa süre içinde hepsi ağaçların arasında ve güvendeydiler.

"Burası İsviçre mi?" diye sordu Anthony.

"İsviçre'ye yakınız," dedi Bergstrom.

Kısa bir moladan sonra sınıra doğru yürümek için yeniden yola koyuldular. Pino, ormanın içinden geçen çok kullanılmış patikada Bayan Napolitano'ya yardım ediyordu. İtalya'nın İsviçre'ye dönüştüğü ağaçlık alana vardıklarında durdular.

"İşte," dedi Bay Bergstrom. "Artık Nazilerden kurtuldunuz."

Bayan D'Angelo'nun yanaklarından yaşlar süzüldü.

Kocası, ona sarılıp gözyaşlarını öptü. "Artık güvendeyiz, canım," dedi. "Biz bu kadar şanslıyken diğerleri..."

Durdu ve nefesi kesildi. Karısı yanağını okşadı.

"Sana olan borcumuzu nasıl ödeyeceğiz biz?" dedi Bayan Napolitano, Pino'ya ve Mimo'ya.

"Ne borcu?" dedi Pino.

"Ne borcu mu! Sen bize o kâbus fırtınanın ortasında yol gösterdin ve bizi o kulübeden çıkardın. Beni kayakla şu dağdan aşağı indirdin!"

"Başka ne yapacaktım ki? İnancımı mı kaybetseydim? Vaz mı geçseydim?"

"Sen mi? Asla!" dedi Bay D'Angelo, Pino'nun elini sıkarak. "Sen boğa gibisin. Asla vazgeçmiyorsun."

Sonra Mimo'ya sarıldı. Bayan D'Angelo da, tıpkı çocukları gibi, Mimo'ya sarıldı. Bayan Napolitano ise en uzun Pino'ya sarıldı.

"Bana uçmayı gösterdiğin için binlerce kez teşekkür ederim, genç adam," dedi. "Yaşadığım sürece bunu asla unutmayacağım."

Pino gülümsedi ve gözlerinin yaşardığını hissetti. "Ben de unutmayacağım."

"Senin için yapabileceğim başka bir şey yok mu?" diye sordu.

Pino, tam hayır diyeceği sırada keman kutusunu fark etti. "Biz İtalya'ya dönerken bizim için çalın. Müziğiniz uzun tırmanış ve kayak için ruhlarımızı canlandıracak."

Bu, kadının çok hoşuna gitmişti. Dönüp Bergstrom'a baktı. "Sorun olmaz, değil mi?"

"Burada sizi durduracak kimse yok," dedi Bergstrom.

Bayan Napolitano, İsviçre Alpleri'nin tepesinde, karlı ormanın ortasında keman kutusunu açıp yayını reçineledi. "Ne çalmamı istersin?"

Nedendir bilinmez, Pino'nun aklına babası, Tullio ve Beltramini ailesiyle Milano'daki bombardımandan kaçmak için trene binip şehir dışına çıktıkları o ağustos gecesi gelmişti.

"*Nessun Dorma*," dedi Pino. "'Kimse Uyumasın.'"

"Bunu uyurken bile çalabilirim ama senin için çalacağım, *con smania*," dedi, gözleri yaşararak. "Hadi, gidin şimdi. Eski dostlar vedalaşmaz."

Bayan Napolitano, aryanın giriş nağmelerini öyle kusursuz çaldı ki Pino, orada kalıp bütün eseri dinlemek istedi. Ama onun da kardeşinin de önünde daha aşacakları çok yol vardı ve hangi zorluklarla yüzleşeceklerini kim bilebilirdi?

İki kardeş çantalarını sırtladı ve ormanın içinden yürümeye başladı. Bayan Napolitano ve diğerleri kısa süre içinde gözden kaybolmuştu bile ama kadının aryayı tutkuyla çalışını, incecik ve soğuk Alp havasında uçuşan her notayı hâlâ duyabiliyorlardı. Bayan Napolitano tempoyu arttırdığında, o muzaffer aryanın melodisini Pino'nun kalbine dokunan, ruhunu titreten bir radyo dalgası gibi çaldığında ağaçların bittiği sınıra ulaşmış, kayaklarını takmakla meşgullerdi.

Pino, gölün başladığı noktada durup uzaktan yayılan kreşendoyu dinledi. Keman sustuğunda derin etkisi hâlâ üstündeydi.

Aşk gibi, diye düşündü Pino. *Âşık olduğumda da herhalde böyle hissedeceğim.*

İnanılmaz derecede mutlu olan Pino, kayaklarının altına derileri yapıştırarak Mimo'nun ardından parlak kış güneşinde tepeden yukarı, Groppera'nın kuzey buz yalağına doğru yola koyuldu.

ON İKİNCİ BÖLÜM

26 Nisan 1944

Pino, bir çangırtı sesine uyandı. Bayan Napolitano ile D'Angelo ailesini İsviçre'ye götürmesinin üstünden hemen hemen iki buçuk ay geçmişti. Yatağın içinde doğrulup oturdu. Bir başka Val di Lei yolculuğundan sonra Rahip Re uyumasına izin verdiği için minnettardı. Ayağa kalkınca hiç ağrısının olmadığını fark etti. Artık ağrı hissetmiyordu. Kendini iyi, güçlü hissediyordu – hiç olmadığı kadar güçlüydü. Neden olmasındı ki? Bayan Napolitano'nun o ve Mimo için keman çalmasının ardından İsviçre'ye en azından on iki kez daha gitmişti.

Çangırtıyı bir kez daha duyunca pencereden dışarı baktı. Boyunlarına çan asılı yedi öküz birbirini itekliyor, kendileri için konan saman balyalarına ulaşmaya çalışıyordu.

Pino, öküzleri yeterince izledikten sonra üstünü giydi. Boş yemekhaneye gireceği sırada dışarıdan gelen bağırıp çağıran, tehditler yağdıran erkek sesleri duydu. Telaşa kapılan Bormio kardeş mutfaktan dışarı fırladı. Birlikte Casa Alpina'nın ön kapısına gidip kapıyı açtılar. Rahip Re dışarıda, küçük verandanın hemen önünde duruyor ve sakin gözlerle bir tüfeğin namlusuna bakıyordu.

Boynuna daha yeni bir kırmızı fular takmış olan Tito, tüfeğin diğer ucundaki rahibe bakıyordu. Yılbaşı gecesi düzenlenen partide Tito'nun yanında olan üç pislik de hemen onun arkasındaydı.

"Kış boyunca seninkilere ödeme yapmayacaklarsa, İtalya'nın kurtulmasına yardım etmeyeceklerse Emet'i kullanmamalarını söylemiştim," dedi Tito. "Şimdi paramı almaya geldim."

"Bir rahipten haraç almak," dedi Rahip Re. "Iyice terfi etmişsin, Tito."

Tito, rahibe baktı ve tüfeğinin emniyet mandalını açtı ve, "Direnişe yardım etmek için," dedi.

"Ben gerillaları destekliyorum," dedi rahip. "Doksanıncı Garibaldi Tugayı'nı. Senin onlardan olmadığını biliyorum, Tito. Hiçbiriniz değilsiniz. Bence o atkıları takmanızın tek nedeni, amaçlarınıza uyuyor oluşu."

"Bana istediğimi ver, ihtiyar adam ya da bana yardım et. Yoksa okulunu yaktıktan sonra seni de veletlerini de öldürürüm."

Rahip Re tereddüt etti. "Sana para vereceğim. Yemek de. Ama silahını indir."

Tito, bir an rahibi inceledi. Sağ gözü seğiriyordu. Dilini ağzının sağ köşesinde gezdirdi, sonra gülümsedi, silahını indirdi ve, "Tamam ama sakın pintilik edeyim deme, yoksa içeride şöyle ufak bir gezintiye çıkarım."

"Burada bekle," dedi Rahip Re.

Rahip, arkasına döndüğünde Bormio'yu, onun arkasında ise Pino'yu gördü.

Rahip Re içeri girdi ve, "Onlara üç günlük bir porsiyon yap," dedi.

"Rahip?" dedi aşçı.

"Yap hadi, kardeşim, lütfen," dedi Rahip Re, içeri doğru yürümeye devam ederken.

Bormio kardeş, gönülsüz bir şekilde dönüp rahibi takip etti. Pino'yu kapının eşiğinde bırakmışlardı. Tito, Pino'yu görünce sinsice gülümseyerek, "Kimler varmış burada," dedi. "Yılbaşı partisindeki eski dostum. Neden dışarı gelip bana ve çocuklara merhaba demiyorsun?"

"İstemiyorum," dedi Pino, adamın sesindeki öfkeyi duyup umursamayarak.

"İstemiyor musun?" dedi Tito ve silahını Pino'ya doğrulttu. "Seçme şansın var mı sence?"

Pino gerilmişti. O adamdan gerçekten nefret ediyordu. Yürüdü ve küçük verandadan uzaklaştı. Tito'nun tam karşısına dikilip ona ve silahına soğuk bir ifadeyle gözlerini dikti. "Görüyorum ki hâlâ benden çaldığın botları giyiyorsun," dedi. "Bu kez ne istiyorsun? İç çamaşırımı mı?"

Tito, dudaklarının kenarını yaladı, botlarına bakıp gülümsedi. Sonra tüfeğinin kabzasını sertçe sallayarak bir adım öne geldi. Silah, Pino'nun testislerine isabet etmişti. Acı içinde yere yığıldı.

"Ne mi istiyorum, velet?" dedi Tito. "İtalya'yı Nazi pisliğinden temizlemeye çalışan birine biraz saygı göstermeni istiyorum desem?"

Pino, kusmamaya çalışarak çamurun içinde iki büklüm oldu.

"Söyle," dedi Tito, Pino'nun başında dikilirken.

"Ne söyleyeyim?" dedi Pino, zar zor.

"Tito'ya saygı duyduğunu. Tito'nun Splügen'deki işleri yöneten gerilla lideri olduğunu. Senin de, çocuk, yalnızca Tito'ya cevap verdiğini."

Pino, canı ne kadar yansa da başını iki yana salladı. Sıktığı dişlerinin arasından, "Buradaki işleri yöneten tek bir kişi var, o da Rahip Re. Ben yalnızca ona ve Tanrı'ya cevap veririm."

Tito, tüfeğinin kabzasını tam Pino'nun kafasının üstüne doğru kaldırdı. Pino, adamın kafasını ezeceğinden emindi. Kafasını korumak için testislerini bıraktı ve hiçbir zaman gelmeyen bir darbeye karşı tortop oldu.

"Dur!" diye kükredi Rahip Re. "Dur, yoksa Tanrı şahidim olsun ki Almanları buraya çağırıp onlara seni nerede bulabileceklerini söylerim!"

Tito, tüfeğini omzuna doğru yasladı ve verandaya çıkan Rahip Re'ye doğrulttu.

"Bizi ele mi verirsin? Öyle mi?" dedi Tito.

Pino, birden Tito'nun üstüne saldırıp diz kapağına bir tekme savurdu. Tito iki büklüm oldu, tüfeği ateş aldı ve mermi Rahip Re'nin yanından geçip Casa Alpina'nın yan tarafına saplandı.

Pino, yeniden Tito'nun üstüne atlayıp bir kez daha, sert bir şekilde, tam burnunun üstüne vurdu ve bir çatırtının ardından burnundan kan fışkırdığını gördü. Sonra tüfeği alıp ayağa kalktı ve hızla Tito'nun kafasını nişan aldı.

"Kesin şunu, lanet olsun!" dedi Rahip Re. Pino'nun önüne atılarak onunla Tito'nun Pino'yu nişan alan adamlarının arasına girdi. "Sana amacınız için para ve üç günlük yemek vereceğimi söyledim. Akıllı davran. Bunları al ve başka bir şey olmadan önce buradan çekip git."

"Vurun onu!" diye bağırdı Tito, koluyla kanını silip Pino'ya ve rahibe bakarak. "İkisini de vurun!"

Bir nefeslik durgunluk, sessizlik ve şaşkınlık yaşandı. Sonra Tito'nun adamları teker teker tüfeklerini indirdiler. Pino, rahatlayarak tuttuğu nefesini verdi, bacaklarının arasında kükremeye devam eden donuk ateş karşısında yüzünü buruşturdu ve silahı Tito'nun yüzünden uzaklaştırdı. Şarjörü açıp kalan son mermiyi sürgüden çıkardı.

Pino, Tino'nun adamlarının yemeği ve parayı almalarını bekledi. Adamlardan ikisi, Tito'nun onlara savurduğu küfürleri ve lanetleri duymazdan gelerek koluna girdiler. Pino, Tito'nun boş tüfeğini üçüncü adama uzattı.

"Doldur şunu! Onları öldüreceğim!" diye bağırdı Tito, dudaklarından ve çenesinden kan süzülürken.

"Boş ver, Tito," dedi biri. "Tanrı aşkına, adam rahip."

İki adam Tito'nun kollarını kendi omuzlarına sardı ve onu Casa Alpina'dan uzaklaştırmak için ellerinden gelenin en iyisini yaptı. Ama çete liderinin gözü hâlâ arkadaydı.

"Bu iş bitmedi," diye haykırdı Tito. "Özellikle de senin için, velet. Bu iş bitmedi!"

Pino, Rahip Re'nin yanında duruyordu. Sarsılmıştı.

"İyi misin?" diye sordu rahip.

Pino, uzun bir süre sessizliğini koruduktan sonra, "Rahip, o adamı öldürmeyerek doğru yapıp yapmadığımı kendime sormam günah mı?" dedi.

"Hayır, günah değil ve sen de onu öldürmeyerek doğru olanı yaptın," dedi rahip.

Pino, başını hızlı hızlı aşağı yukarı salladı ama alt dudağı titriyordu ve boğazındaki düğümü yutma çabası bütün gücünü tüketiyordu. Her şey o kadar hızlı, o kadar...

Rahip Re, Pino'nun sırtını sıvazladı. "İnancını yitirme. Sen doğru olanı yaptın."

Pino, yeniden başını onaylarcasına salladı ama ağlamaktan korktuğu için rahibin gözlerine bakamadı.

"Sen böyle silah tutmayı nereden öğrendin?" diye sordu Rahip Re.

Pino gözlerini sildi, boğazını temizledi ve boğuk bir sesle konuştu, "Dayım Albert. Onun da bu tüfek gibi Mauser marka bir av tüfeği vardı. Bana o öğretti."

"Cesur mu davrandın, aptalca mı, bir türlü karar veremiyorum."

"Tito'nun sizi öldürmesine izin veremezdim, Rahip."

Rahip gülümsedi. "Bu yüzden sana minnettarım. Bugün ölmeye hazır değildim."

Pino, gülerken yüzünü ekşitti. "Ben de öyle."

Yeniden okulun içine girdiler. Rahip Re, Pino'ya buz getirirken Pino da Bormio kardeşin hazırladığı kahvaltıyı silip süpürdü.

"Büyüyorsun ve sanırım sana yetişemeyeceğiz," diye homurdandı Bormio.

"Herkes nerede?" diye sordu Pino.

"Mimo ile kayak yapıyorlar," dedi Rahip Re. "Öğle yemeği için dönecekler."

İkinci porsiyon yumurtasını, sosisini ve çavdar ekmeğini yediği sırada iki kadın ve dört çocuk utangaç bir edayla yemekhaneye girdi. Hemen arkalarında otuzlu yaşlarında bir adam ve iki küçük erkek çocuğu vardı. Pino, onların hemen sığınmacı olduğunu anlamıştı. Birileri tarafından avlanan insanların yüzündeki ifadeyi hemen tanır hale gelmişti.

"Sabah yeniden yola çıkabilecek misin?" diye sordu Rahip Re.

Pino, şöyle bir kıpırdandığında kasıklarının ağrıdığını hissetti. "Evet," dedi buna rağmen.

"Güzel. Bana bir iyilik yapabilir misin?"

"Her şeyi yaparım, Rahip," dedi Pino.

"Şapelin kulesine git ve Campodolcino'dan gelecek sinyali bekle," dedi. "Kitaplarını da yanına alıp ders çalışabilirsin."

Yirmi dakika sonra Pino, şapelin kulesine dikkatli bir şekilde bir merdiven dayadı. Sırtında kitap çantası vardı ve testisleri hâlâ ağrıyordu. Kuleye güneş vurmuştu ve hava şaşırtıcı derecede sıcaktı. Hatta üstündeki giysi miktarına göre fazla sıcaktı.

Şapelin kulesinin içine giden dar geçitte durup çanın bulunması gereken boşluğa baktı. Rahip Re, oraya hâlâ bir çan yerleştirmemişti. Pino, dar bir kepengi açıp uçurumdaki yarıktan baktı.

Oradan baktığında bir kilometre kadar aşağıdaki Campodolcino'daki papaz konutunun iki üst penceresini de görebiliyordu.

Pino, kitap çantasını alıp Rahip Re'nin ona verdiği dürbünü çıkardı. Dürbünle baktığında konutun ne kadar yakın göründüğüne bir kez daha şaşırdı. İki pencereyi dikkatle izledi. Panjurlar kapalıydı. Bu, bir tür Alman devriyesinin Splügen geçidinde gezindiği anlamına geliyordu. Gün ortasında geçide giden yolda aşağı yukarı bir saat devriye geziyor olmalılardı.

Pino, saatine baktı. On bire çeyrek vardı.

Orada öylece durdu, ılık bahar havasının tadını çıkarıp ladin ağaçlarının arasında uçuşan kuşları izledi. Esnedi, inanılmaz derecedeki uyuma isteğinden kurtulmak için başını iki yana salladı ve yeniden dürbünle etrafa baktı.

Neyse ki otuz dakika sonra panjurlar açıldı. Devriye geçip gitmiş, vadide Chiavenna yönüne doğru yürümüştü. Pino, esneyerek o gece Motta'ya daha kaç sığınmacı geleceğini düşündü. Çok fazla gelirse ayrı gruplara bölünmeleri gerekirdi. Pino bir grubu, Mimo ise diğerini alırdı.

Kardeşi, son birkaç aydır epey büyümüştü. Mimo artık çocuk değildi ve dağlarda herkes kadar dayanıklıydı. Pino, hayatında ilk kez kardeşini en iyi arkadaşı olarak gördüğünü, Carletto'dan bile daha yakın olduğunu fark etti.

Ama Carletto'nun iyi olup olmadığını, annesinin ve Bay Beltramini'nin nasıl olduklarını merak etti. Başını eğip kederle geçide baktı. Oraya uzanabilir, düşmeyeceğinden emin olabilir ve o güzel, o ılık havada uyuklayabilirdi.

Bunu yapmayacaktı, kararını vermişti. Düşüp belini kırabilirdi. Merdivenden inecek, şapelin sıralarından birinde uyuyacaktı. Şapelin içi o kadar sıcak değildi ama paltosu ve şapkası vardı. Sadece yirmi dakika gözlerini dinlendirecekti.

Pino, bir şey onu uyandırdığında rüyasız uykusunun ne kadar uzun sürdüğünü ve ne kadar derin olduğunu bilemedi. Sersemleyerek gözlerini açtı ve onu uyandıranın ne olduğunu anlamaya çalıştı. Şapele ve kuleye baktı...

Uzaktan bir çan sesi duydu. Neydi bu? Nereden geliyordu?

—

Pino kalktı, esnedi ve çan sesi sustu. Sonra metale vuran bir çekiç gibi yeniden çınlamaya başladı. Sonra yine durdu. Pino kitap çantasını, dürbünü ve el fenerini geçitte bıraktığını fark etti. Merdivenden yukarı çıktı, çantayı aldı ve tam panjuru kapayacağı sırada gürültü yeniden başladı. Pino, sesin Campodolcino'daki kiliseden geldiğini anladı.

Ne kadar uyuduğunu görmek için saatine baktı. On bir yirmi mi? Çan, genelde saat başı çalardı. Şimdi ise tekrar tekrar çalışıyordu ve...

Pino, dürbünü alarak aşağı, pencereye doğru baktı. Sol panjur kapalıydı, sağ pencerede ise bir ışık yanıp sönüyordu. Bunun ne anlama geldiğini düşünürken ışığın önce bir saniyeliğine, ardından daha uzun yandığını fark etti. Işık durup yeniden yanında Pino bunun bir işaret olduğunu anladı. Mors alfabesi miydi bu?

Fenerini alıp iki kez yaktı. Aşağıdaki ışık iki kez yanıp söndü ve sonra kararda. Çan sesi sustu. Sonra ışık yeniden yandı, kısa ve uzun uzun yanıp söndü. Söndüğünde ise Pino, çantasından kalem ve kâğıt çıkarıp ışığın yeniden yanmasını bekledi. Işığın yanıp sönme aralıklarını ışık tamamen sönene kadar kenara not etti.

Pino, Mors alfabesini ya da Campodolcino'daki gözcünün ne söylemeye çalıştığını bilmiyordu ama bunun iyi bir şey olamayacağının farkındaydı. Kendi ışığını iki kez yaktı, söndürdü ve merdivenden aşağı indi. Okula doğru hızla koştu.

Mimo'nun "Pino!" diye bağırdığını duydu.

Kardeşi, okulun üstündeki tepeden aşağı doğru kayıyor, batonları sert bir şekilde sağa sola sallıyordu. Pino, onu görmezden gelerek Casa Alpina'ya koştuğunda Rahip Re ile Bormie kardeşi giriş holünde sığınmacılarla konuşurken buldu.

"Rahip," dedi nefes nefese. "Bir sorun var."

Pino, rahibe çandan, panjurlardan ve aşağıda yanıp sönen ışıklardan söz etti. Rahibe kâğıdı gösterdi. Rahip Re, kâğıda şaşkın gözlerle baktı. "Benden Mors alfabesini bilmemi nasıl bekliyorlar?"

"Sizin bilmenize gerek yok," dedi Bormio kardeş. "Ben biliyorum."

Rahip Re, kâğıdı Bormio'ya verirken, "Nasıl?" diye sordu.

"Şeyden öğrenmiştim..." dedi aşçı. Benzi solmuştu.

Kan ter içinde kalan Mimo tam içeri daldığı sırada, Bormio kardeş de, "Motta'daki Nazilerden," deyiverdi.

"Onları yukarıdan gördüm!" diye bağırdı Mimo. "Madesimo'da dört ya da beş kamyon var ve askerler kapı kapı geziyor. Elimizden geldiğince hızlı bir şekilde aşağı kaydık."

Rahip Re, sığınmacılara baktı. "Onları saklamamız gerek."

"Her yeri arayacaklar," dedi Bormio kardeş.

Sığınmacılardan birinin annesi titreyerek ayağa kalktı. "Kaçmalı mıyız, Rahip?"

"İzinizi sürerler," dedi Rahip Re.

Pino'nun aklına onu o sabah uyandıran öküzler geldi.

"Rahip," dedi yavaşça. "Benim bir fikrim var."

Bir saat sonra, Pino çan kulesine vardığında oldukça gergindi ve Rahip Re'nin dürbününden bakarken Alman ordusunun Kübelwagen'inin ormanda, Madesimo'dan gelen araba yolunda ilerlediğini gördü. Cip tarzındaki aracın tekerlekleri dönerken dört bir yana çamur ve kar sıçratıyordu. Hemen ardından daha büyük bir Alman kamyonu hantal hantal belirdi ama Pino onu görmezden gelerek önden giden ve daha küçük olan aracın çamurlu ön camından içeriyi görmeye çalıştı.

Kübelwagen neredeyse yana doğru kayınca Pino da öndeki yolcu koltuğunda oturan subayın üniformasını ve yüzünü gördü. Uzaktan bile onu tanımıştı. Onu daha önce yakından da görmüştü.

Korkuya kapılan Pino, merdivenden indi ve sunağın arkasındaki kapıya koştu. Arkasından çınlayan öküz çanlarını umursamadan Casa Alpina'nın arka kapısından içeri girip mutfağa, oradan da yemekhaneye geçti.

"Rahip, Albay Rauff geldi!" dedi nefes nefese. "Milano'daki Gestapo'nun başı!"

"Sen nereden...?"

"Onu bir keresinde dayımın deri mağazasında görmüştüm," dedi Pino. "Bu, o."

Pino, kaçmamak için kendini zor tuttu. Meina'daki katliam emrini veren Albay Rauff'tu. Masum Musevilerin göle atlamaları-

nı ve kurşuna dizilmelerini emretmiş bir insan bir rahiple Musevileri kurtaran bir grup çocuğu mu öldürmeyecekti?

Rahip Re, verandaya çıktı. Ne yapacağını bilemez haldeki Pino, giriş holünde öylece dikiliyordu. Fikri yeterince iyi miydi? Yoksa Naziler Musevileri bulup Casa Alpina'daki herkesi öldürecek miydi?

Rauff'un aracı kar ve çamur birikintisinin içinde kayıp durduğunda Tito'nun günün daha erken saatlerinde onları tehdit ettiği yerden uzakta değildi. Gestapo albayı Pino'nun hatırladığından farklı değildi: kelleşiyordu, ortalama bir vücut yapısı vardı, gıdılıydı, burnu keskin, düz dudakları ince, hiçbir şeyi ele vermeyen düz gözleri ise koyu renkliydi. Siyah çizmeleri baldırlarını örtüyordu, uzun siyah çift göğüslü deri ceketi çamurlanmıştı ve kurukafa totemli kasketi siperlikliydi.

Rauff, gözlerini rahibe dikmişti ve araçtan inerken neredeyse gülümseyecekti.

"Size ulaşmak her zaman bu kadar zor mudur, Rahip Re?" diye sordu Gestapo albayı.

"Baharda zor olabiliyor," dedi rahip. "Siz beni tanıyorsunuz ama ben..."

"Standartenführer Walter Rauff," dedi Rauff, iki kamyon da tam arkasında durduğu sırada. "Milano Gestapo şefi."

"Uzun yoldan gelmişsiniz, Albay," dedi Rahip Re.

"Milano'da bile hakkınızda bazı söylentiler duyduk, Rahip."

"Söylentiler mi? Kimden duydunuz? Ne konuda?"

"İlahiyatçıyı hatırlıyor musunuz? Giovanni Barbareschi'yi? Kardinal Schuster için ve görünüşe göre sizin için çalışıyormuş."

"Barbareschi kısa süreliğine burada çalıştı," dedi Rahip Re. "Ne olmuş ona?"

"Onu geçen hafta tutukladık," dedi Rauff. "San Vittore Hapishanesi'nde."

Pino, ürpertilerini bastırmaya çalıştı. San Vittore, Naziler ele geçirmeden çok önce Milano'nun korkunçluğuyla nam salmış bir hapishanesiydi.

"Hangi suçla?" diye sordu Rahip Re.

"Evrakta sahtecilik," dedi Rauff. "Sahte belge hazırlamış. Bu konuda da epey iyiymiş."

"Bu konuda hiçbir şey bilmiyorum," dedi Rahip Re. "Barbareschi, buradaki yürüyüşlerde rehberlik eder, mutfağa yardım ederdi."

Gestapo şefi bunu komik bulmuş olmalıydı. "Rahip, bizim kulağımız her yerdedir, bunu biliyorsunuz. Gestapo, Tanrı gibidir. Biz her şeyi duyarız."

Rahip Re gerilmişti. "Albay, siz ne düşünürseniz düşünün, Tanrı'nın sevgi dolu imgesiyle yaratılmış da olsanız onun gibi olamazsınız."

Rauff, rahibe doğru bir adım attı ve buz gibi bakışlarını rahibin gözlerinin içine dikti. "Rahip, sizin kurtarıcınız ya da infazcınız olabilirim, hiç şüpheniz olmasın."

"Bu yine de sizi Tanrı yapmaz," dedi Rahip Re, korkusuzca.

Gestapo şefi gözlerini uzun bir süre rahipten ayırmadı ve sonra subaylarına döndü. "Etrafı kolaçan edin, bu platoyu karış karış arayın. Ben de şuraya bakacağım."

Askerler kamyonlardan dışarı atlamaya başladı.

"Ne arıyorsunuz, Albay?" diye sordu Rahip Re. "Belki size yardım edebilirim."

"Rahip, burada Musevileri mi saklıyorsunuz?" diye sordu Rauff kısaca. "İsviçre'ye gitmelerine yardım mı ediyorsunuz?"

Pino'nun ağzındaki tat ekşimiş, dizlerinin bağı çözülmüştü.

Rauff biliyor, diye düşündü telaş içinde. *Hepimiz öleceğiz!*

"Albay, ben başı dertte olan herkese sevgi gösterilmesini ve onlara sığınak sunulmasını öğütleyen Katolik inancına sadığım. Burası aynı zamanda Alpler'e giden yol. Dağa tırmanan herkesin her zaman yardıma ihtiyacı olur. İtalyan, İsviçreli ya da Alman olması bir şeyi değiştirmez."

Rauff'un aklı karışmış gibiydi. "Bugün yardım ettiğiniz biri var mı, Rahip?"

"Sadece size yardım ediyorum, Albay."

Titrememeye çalışan Pino, zar zor yutkundu. *Nereden biliyorlar?* Zihni buna bir cevap bulmaya çalışıyordu. *Barbareschi bir şeyler mi anlattı? Hayır.* Hayır, Pino bunu anlayamıyordu. *Ama nasıl...?*

"O halde yardım edin, Rahip," dedi Gestapo şefi. "Bana okulunuzu gösterin. Her bir köşesini görmek istiyorum."

"Bundan mutluluk duyarım," dedi rahip ve kenara çekildi.

Albay Rauff verandaya çıktı, çizmelerindeki çamurları ve karı silktikten sonra Luger tabancasını çekti.

"O ne için?" diye sordu Rahip Re.

"Aşağılık insanların hızla cezalandırılması için," dedi Rauff ve hole girdi.

Pino, Rauff'un içeri girmesini beklemiyordu. Gestapo şefi sert gözlerini gözlerine diktiğinde donup kaldı.

"Seni tanıyorum," dedi Rauff. "Gördüğüm bir yüzü asla unutmam."

Pino kekeledi, "San Babila'da, yengemin ve dayımın deri mağazasında mı görmüştünüz?"

Albay, Pino'yu süzmeye devam ederek başını yana eğdi. "Adın ne senin?"

"Giuseppe Lella," dedi Pino. "Dayımın adı Albert Albanese. Karısı, benim yengem Greta, Avusturyalıdır. Galiba siz onla konuşmuştunuz."

"Evet," dedi Rauff. "Doğru. Sen neden buradasın?"

"Babam bombalardan kaçmam ve ders çalışmam için beni buraya yolladı. Tıpkı buradaki diğer çocuklar gibi."

"Ahh," dedi Rauff. Bir anlık tereddütten sonra yürümeye devam etti.

Pino'ya bakarken Rahip Re'nin yüzü oldukça sert görünüyordu. Sonra Gestapo şefinin arkasına düştü ve şef, boş yemekhanenin geniş girişinde durdu.

Rauff, etrafına bakındı. "Temiz bir yer, Rahip. Bu hoşuma gitti. Diğer çocuklar nerede? Bu aralar kaç çocuk var burada?"

"Kırk," dedi Rahip Re. "Üçü grip olduğu için yataklarında, ikisi mutfaktaki işlere yardım ediyor, on beşi kayakta ve geri kalanı da Madesimo'daki bir çiftlikten kaçan öküzleri yakalamaya çalışıyor. Kar erimeden onları yakalayamazsanız dağlarda vahşileşirler."

"Öküzler," dedi Albay Rauff, her şeyi inceleyerek: masaları, bankları, akşam yemeği için çoktan dizilen çatal bıçağı gördü. Bormio kardeşin iki çocukla birlikte patates soyduğu mutfağın kapılarını açtı.

"Tertemiz," dedi Rauff, onaylar bir edayla. Sonra arkasından kapıları yeniden kapadı.

"Biz Saint Rio bölgesi boyunca onay gören bir okuluz," dedi Rahip Re. "Öğrencilerimizin çoğu Milano'nun seçkin ailelerindendir."

Gestapo şefi yeniden Pino'ya bakarak, "Bunu anladım zaten," dedi.

Albay, yatakhanelerin içine, Pino ile Mimo'nun odasına baktı. Rauff, kısa dalga radyosunu saklayan gevşek yer döşemesi üzerine bastığında Pino neredeyse kalp krizi geçirecekti. Ama gerilim dolu bir andan sonra albay, yoluna devam etti. Her depoya ve Bormio kardeşin uyuduğu odaya baktı. En sonunda kapalı ve kilitli bir kapının önünde durdu.

"Burada ne var?" diye sordu.

"Burası benim odam," dedi Rahip Re.

"Açın," dedi Rauff.

Rahip Re, elini cebine sokup anahtarını çıkararak kilidi açtı. Pino, daha önce Rahip Re'nin uyuduğu odayı hiç görmemişti. Kimse görmemişti. Kapısı her zaman kapalı ve kilitli dururdu. Rauff kapıyı açınca Pino odanın küçük olduğunu gördü. İçeride dar bir yatak, küçük bir dolap, fener, kaba yontulmuş bir masayla sandalye, İncil ve duvardaki Meryem Ana resminin yanına asılmış bir haç vardı.

"Burada mı yaşıyorsunuz?" diye sordu Rauff. "Bunlar sizin eşyalarınız mı?"

"Bir inanç adamının başka neye ihtiyacı olur ki?" dedi Rahip Re.

Albay, bir süre derin düşüncelere dalıp gitti. Arkasına döndüğünde, "Sade bir hayat yaşıyorsunuz. Bir amaç için, her şeyi reddederek ve asil bir sadakatle yaşıyorsunuz. Bana ilham verdiniz, Rahip Re. Subaylarımın büyük bir kısmının sizden öğrenecekleri var. Salò ordusunun büyük bir kısmının sizden öğrenecekleri var."

"Bunu bilemiyorum," dedi rahip.

"Siz Sparta inanışındansınız," dedi Rauff, içtenlikle. "Buna saygı duyuyorum. Böyle yoksunluklar her zaman büyük savaşçılar yaratmıştır. Kalbinizde bir savaşçı var mı, Rahip?"

"İsa için savaşıyorum, Albay."

"Anlıyorum," dedi Rauff, kapıyı kaparken. "Ama gelin görün ki siz ve bu okul hakkında bazı sinir bozucu söylentiler var."

"Nedenini anlayamıyorum," dedi Rahip Re. "Her yere baktınız. Eğer isterseniz kileri de inceleyebilirsiniz."

Gestapo şefi uzun bir süre sessizliğini koruduktan sonra, "Adamlarımdan birini yollayıp oraya baktıracağım," dedi.

"Ona nereden gideceğini göstereyim," dedi rahip. "Fazla uzağı eşelemesine gerek yok."

"Eşelemek mi?"

"Ambar girişinde hâlâ en az bir metrelik kar var."

"Gösterin bana," dedi Rauff.

Arkalarında Pino ile birlikte dışarı çıktılar. Rahip Re köşeyi tam döndüğü sırada şapelin arkasındaki alaçamlardan çocukların bağırış çağırışları duyuldu. Dört SS askeri çoktan oraya doğru yürümeye başlamıştı bile.

"Ne oluyor?" diye sordu Albay Rauff ve hemen ardından ağaçların oradan bir öküz, karın içinde bağırıp ağır ağır yürüyerek çıkageldi.

Mimo ve başka bir çocuk, ellerinde ince dallarla hayvanın peşine düşmüş, SS askerlerinin bakışları altında öküzü okulun karşısındaki çitli alana sürmeye çalışıyordu.

Nefes nefese kalan Mimo gülümseyerek bağırdı, "Diğer bütün öküzler uçurumun oradaki ormanda, Rahip Re. Etraflarını çevirdik ama diğerlerini bu öküz gibi getiremedik."

Rahibin cevap vermesine fırsat kalmadan Albay Rauff araya girdi, "Bir V çizip ilk baştakini istediğiniz yere doğru sürmelisiniz. Diğerleri arkadan gelecektir."

"Ben çiftlikte büyüdüm," dedi, Rahip Re'nin bakakaldığı Gestapo şefi.

Mimo, kararsız gözlerle Rahip Re'ye baktı.

"Size göstereyim," dedi Rauff. Pino, bayılacağını sandı.

"Gerek yok," dedi rahip alelacele.

"Hayır, eğlenceli olur," dedi albay. "Yıllardır yapmamıştım." Rauff, askerlerine baktı. "Siz dördünüz benimle gelin." Sonra Mimo'ya döndü. "Ormanda kaç çocuk var?"

"Yirmi?"

"Yeter de artar bile," dedi albay ve alaçamlara doğru yürümeye başladı.

"Ona yardım et, Pino!" diye fısıldadı Rahip Re.

Pino, her ne kadar istemese de Almanların peşinden koştu.

"Çocukların nerede durmasını istiyorsunuz, Albay?" diye sordu Pino, sesinin titremediğini umarak.

"Öküzler şu anda nerede?" dedi Rauff.

"Ah, uçurumun orada kıstırmıştık," dedi Mimo.

Ağaçların oraya varmak üzerelerdi ve henüz görünmeyen öküzler inleyip böğürüyordu. Pino, arkasına dönüp canını kurtarmak için kaçmak istese de yürümeye devam etti. Bu durum Gestapo şefini canlandırmışa benziyordu. Rauff'un gözleri donuk ve karanlıkken bir anda kocaman olmuş, ışıldamaya başlamıştı. Heyecan içinde gülümsüyordu. Pino, durum kötüye giderse nereye kaçabileceğini görmek için etrafına bakındı.

Albay Rauff, uçurumdan platoya doğru hilal şeklinde yayılan ormanlık alana girdi.

"Öküzler sağda, şurada," dedi Mimo.

Rauff, silahını çekerek Mimo'nun ardından karların arasına daldı. Ormanın içindeki kar, dışındaki kadar derin değildi. Öküzler her yerde dolaşmış, karı darmaduman etmiş ve her yere dışkılamıştı.

Mimo'nun ardından Gestapo şefi de dalların arasından eğilerek yürüdü ve en büyük alaçamlardan birinin altından geçti. Pino'nun karnına ağrılar giriyordu. SS askerleri de Rauff'un peşinden ilerliyordu. Pino ise en arkadaydı. En büyük ağacın dallarının altında eğilerek geçtiği sırada gözü havadan salınarak düşen bir tomar iğne yaprağa takıldı. Başını kaldırıp yukarı baktığında ağaç tepelerinde saklanan Musevilerden hiçbirini göremedi. Ayak izleri de öküzler tarafından yok edilmişti.

Tanrı'ya şükür, diye geçirdi içinden Pino, Rauff ormanın içine yayılmış durumdaki Casa Alpina çocuklarına doğru yürürken. Kıskaca aldıkları son altı öküz başlarını sağa sola sallıyor, burunlarından soluyor ve arkalarındaki uçurum dışında bir kaçış yolu arıyordu.

"Ben söylediğimde ortadaki altı çocuk geri çekilip üç kişilik

iki gruba ayrılsın," dedi Rauff, el ayalarını birbirine yapıştırıp parmaklarını ayırarak. "Böyle bir V oluşturmamız gerek. Öküzler hareket ettiğinde diğer çocukların öne koşup onları götürmek istediğimiz yere yönlendirmesi gerek. Her iki tarafta da V şeklinde kalın. İnekler ve öküzler Museviler gibidir –takip ederler. Sizinle birlikte geleceklerdir."

Pino, adamın son olarak söylediğini duymazdan gelse de ilk baştaki talimatları ortadaki çocuklara bağırarak iletti. Altı çocuk hızlı adımlarla geri çekildiler ve yanlara doğru açıldılar. İlk öküz koşmaya başlayınca sürünün geri kalanı da çılgınca koşuşturmaya başladı. Hayvanlar böğürüp altından geçtikleri dalları kırarak ormanın içine fırlamışlardı. Çocuklar bağırarak yanlardan onları sıkıştırmaya, hayvanları tek bir sıra haline sokmaya çalışıyorlardı.

"Evet! Evet!" diye bağırdı Albay Rauff, uçurum bölgesinden ayrılan son öküzün ardından koşarken. "İşte bu iş böyle yapılır!"

Pino, ağaçların arasından ilerleyen gestapo şefinin peşinde yürürken mesafesini koruyordu. Öküzler, her iki yanlarındaki çocuklarla birlikte ağaçlık alandan çıktılar. Rauff'un da içinde bulunduğu Naziler de peşleri sıra geliyordu. Rauff, dönüp arkasına bir kez bile bakmadı. O sırada Pino, başını kaldırıp en büyük köknarlardan birine baktı. On iki metre yukarıda, dalların arasında ağacın gövdesine sarılmış birinin belli belirsiz gölgesini gördü.

Yavaşça ormanın dışına çıktığında öküzlerin çoktan çitle çevrilmiş alanın içine girdiğini ve saman balyalarını yemeye koyulduklarını gördü.

"Ahhh," dedi Albay Rauff, nefes nefese. Rahip Re'ye neşe içinde bakarken Pino çıkageldi. "Çok eğlenceliydi. Çocukken bunu çok yapardım."

"Hoşunuza gittiği belli," dedi rahip.

Gestapo şefi öksürdü, güldü ve başını onaylarcasına salladı. Sonra teğmene bakarak Almanca bir şeyler söyledi. Teğmen bağırmaya ve ıslık çalmaya başladı. Bahçedeki yapıları ve Motta'daki sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen evleri arayan askerler koşarak kamyonlara bindi.

"Rahip, şüphelerim devam ediyor," dedi Albay Rauff, elini uzatırken.

Pino nefesini tuttu.

Rahip, kendisine uzatılan eli tutup sıktı. "Ne zaman isterseniz bekleriz, Albay."

Rauff, Kübelwagen'e geri döndü. Rahip Re, Bormio kardeş, Pino, Mimo ve diğer çocuklar sessizce durup Alman kamyonlarının uzaklaşmasını izlediler. Rauff ve askerleri Madesimo'ya giden çamurlu çift yola girip beş yüz metre gittikten sonra herkes büyük bir sevince boğuldu.

"Hepinizin ağaçlarda saklandığını bildiğinden emindim," dedi Pino, saatler sonra. O ve Rahip Re artık rahatlayan sığınmacılarla birlikte yemek yiyorlardı.

İki çocuğun babası, "Albayın geldiğini görebiliyordum. Tam bizim ağacın altından geçti. Hem de iki kez!" dedi.

Herkes yalnızca ölümden dönen insanların güldüğü gibi gülmeye başladı. Olanlara inanamıyormuş gibi, minnetle ve bulaşıcı bir neşeyle.

"Etkileyici bir plan," dedi Rahip Re, Pino'nun omzuna dokunup şarap kadehini kaldırırken. "Pino Lella'ya."

Bütün sığınmacılar kadehlerini kaldırıp aynısını yaptı. Pino, herkesin odak noktasında olmaktan utanmıştı. Gülümsedi. "Mimo sayesinde oldu."

Ama bu konuda iyi, hatta mutlu hissediyordu. Nazileri bu şekilde kandırmak onu güçlü kılmıştı. Kendi yöntemleriyle onlarla savaşmıştı. Hepsi savaşmışlardı ve gittikçe büyüyen direnişin bir parçasıydılar. İtalya, Almanya değildi. İtalya, asla Alman olamazdı.

Alberto Ascari, zili hiç çalmadan Casa Alpina'ya geldi. Elinde şapkasıyla yemekhane kapısında belirdi, "Affedersiniz Rahip Re ama Pino'ya acil bir mesajım var. Babası amcamın evini aradı, Pino'yu bulup mesajı ona iletmemi istedi."

Pino, içinde kocaman bir boşluk hissetti. Ne olmuştu? Kim ölmüştü?

"Ne oldu?" diye sordu.

"Baban bir an önce eve gitmeni istiyor," dedi Ascari. "Milano'ya. Hayat memat meselesi olduğunu söyledi."

"Kimin hayatı?" dedi Pino, ayağa kalkarak.

"Sanırım senin, Pino."

ÜÇÜNCÜ KISIM

İNSAN KATEDRALLERİ

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

On iki saat sonra Pino, Ascari'nin elden geçirilmiş Fiat'ının yolcu koltuğunda oturuyordu ve Madesimo'dan Campodolcino'ya inen virajlı yolun kenarındaki uzun çizgileri fark etmiyordu bile. Limon yeşili bahar yapraklarına bakmıyor, havadaki açan çiçeklerin kokusunu duymuyordu. Aklı hâlâ Casa Alpina'da ve oradan ayrılmaya ne kadar gönülsüz olduğundaydı.

"Kalıp yardım etmek istiyorum," demişti Rahip Re'ye bir gece önce.

"Yardımına benim de ihtiyacım var," dedi rahip, "ama durum ciddi gibi, Pino. Babana itaat edip eve gitmelisin."

Pino, sığınmacıları işaret etti. "Onları Val di Lei'ye kim götürecek?"

"Mimo," dedi Rahip Re. "Onu ve diğer çocukları iyi eğittin."

Pino öyle mutsuzdu ki ancak bölük pörçük uyuyabilmişti. Ascari onu Chiavenna'daki tren istasyonuna götürmek için geldiğinde neşesi kaçıktı. Neredeyse yedi aydır Casa Alpina'daydı ama sanki ona yıllar geçmiş gibi geliyordu.

"Fırsatını bulduğunda beni görmeye gelecek misin?" diye sordu Rahip Re.

"Elbette, Rahip," dedi Pino. Birbirlerine sarıldılar.

"Tanrı'nın senin için yaptığı plana inan," dedi rahip. "Ve kendine dikkat et."

Bormio kardeş ona yolculuk için erzak verdikten sonra sarıldı.

Pino, vadiye varana kadar on kelime bile etmedi.

"İyi tarafından bakalım," dedi Ascari. "Bana kayak yapmayı öğrettin."

Pino, usulca gülümsedi. "Hızlı öğreniyorsun. Keşke ben de sürücülük derslerimi bitirebilmiş olsaydım."

"Pino, bu konuda şimdiden çok, çok iyisin," dedi Ascari. "Arabaya nasıl dokunacağını, onu nasıl hissedeceğini biliyorsun ve bu pek sık rastlanan bir şey değildir."

Bu iltifat Pino'nun epey hoşuna gitmişti. Ascari harika bir sürücüydü. Alberto, onu direksiyonun arkasında yapabildikleriyle şaşırtmaya devam ediyordu ve bunu kanıtlamak istercesine, arabayı vadiden aşağı, Chiavenna'ya doğru öyle tehlikeli sürdü ki Pino'nun nefesi kesildi.

"Gerçek bir araba yarışında neler yapabileceğini düşünmek bile korkutucu, Alberto," dedi Pino, istasyona girdiklerinde.

Ascari gülümsedi. "Sabırlı ol, der amcam her zaman. Bu yaz geri dönecek misin? Eğitimini tamamlayacak mısın?"

"Bunu çok istiyorum," dedi Pino, elini sıkarak. "Kendine iyi bak, dostum. Çukurlardan uzak dur."

"Her gün," dedi Ascari ve istasyondan uzaklaştı.

Pino o kadar alçak bir irtifaya inmişti ki bulunduğu yer Motta'dan hemen hemen otuz derece daha sıcaktı. Chiavenna'nın dört bir yanı çiçek açmıştı. Kokuları ve polenleri yoğun bir şekilde havanın içinde asılı kalmıştı. Güney Alpleri'nde bahar her zaman muhteşem olmadığı için Pino bilet alma, kimliğini Alman ordusunun bir askerine gösterme ve Como'ya, oradan da Milano'ya giden güney trenine binme konusunda çok isteksizdi.

Girdiği ilk vagon bir bölük Faşist askerle doluydu. Hemen oradan çıkıp ilerlemeye devam ettiğinde bulduğu vagonda bir avuç insan vardı. Yorgunluktan serseme döndüğü için çantasını yerleştirip sırt çantasını da yastık olarak kullanarak uykuya daldı.

Üç saat sonra tren, defalarca bomba isabet eden ama Pino'nun hatırladığı kadarıyla yerinde duran Milano garına girdi. Değişen tek şey, artık aktarma merkezini İtalyan askerlerinin korumuyor oluşuydu. Naziler kontrolü tamamen ele geçirmişti. Trendeki Faşist askerlerle arasındaki mesafeyi koruyarak peronda istasyonun öteki ucuna yürürken Alman birliklerinin Mussolini'nin adamlarına tepeden baktığını gördü.

"Pino!"

Babası ve dayısı Albert, onu karşılamak için hızla yanına doğru yürüdü. İkisi de Noel'deki hallerinden oldukça yaşlı görünü-

yordu. Şakaklarındaki saçlar beyazlamıştı, yanakları hatırladığı hallerinden daha çökük ve solgundu.

Michele, "Ne kadar büyümüş görüyor musun, Albert?" diye bağırdı.

Dayısı Pino'ya baktı. "Yedi ayda bir çocuktan kocaman, iri yarı bir adama dönüşmüşsün! Rahip Re seni neyle besledi böyle?"

"Bormio kardeş harika bir aşçı," dedi Pino dayısıyla babasının onu baştan ayağa süzmesinden hoşnut bir halde aptal aptal sırıtarak. İkisini de gördüğüne o kadar mutlu olmuştu ki öfkelenmeyi neredeyse unutacaktı.

"Baba, neden eve gelmem gerekti?" diye sordu, hep beraber istasyondan ayrılırlarken. "Casa Alpina'da güzel şeyler yapıyorduk, önemli şeyler."

Dayısının yüzünde kederli bir ifade belirdi. Başını iki yana salladı, "Burada iyi ya da kötü hiçbir şeyden bahsedemeyiz. Sadece bekleyeceğiz, tamam mı?" dedi kısık bir sesle.

Taksiye bindiler. On buçuk aylık bir bombardımanın sonunda Milano bir şehirden çok savaş alanına benziyordu. Bazı mahallelerdeki binaların neredeyse yüzde yetmişi yerle bir olmuştu ama caddeler kullanılır durumdaydı. Pino, bunun nedenini kısa süre içinde anladı. Boş bakışlı, kambur sırtlı o gri üniformalı adamlar caddelerdeki her tuğlayı, her taşı temizliyordu.

"Kim onlar?" diye sordu. "O grili adamlar?"

Albert dayı elini Pino'nun bacağına koydu, parmağıyla sürücüyü gösterdi ve başını iki yana salladı. Pino, taksi sürücüsünün dikiz aynasından onlara baktığını gördü ve eve varana kadar konuşmamaya boyun eğdi.

Duomo'ya ve San Babila'ya yaklaştıkça ayakta kalmayı başarmış daha çok binayla karşılaştı. Birçoğunda hiç hasar yoktu. Kançılaryayı geçtikleri sırada dışarıda duran Nazi makam aracını gördüler. Kaputtaki flamaya bakacak olunursa, içinde bir general vardı.

Gerçekten de, katedralin etrafındaki caddeler yüksek rütbeli Alman subayları ve onların araçlarıyla doluydu. San Babila'ya girmek için taksiden inip kum torbalarıyla çevrilmiş ve ayrıntılı bir şekilde kuvvetlendirilmiş bir kontrol noktasından geçmeleri gerekiyordu.

Kimliklerini gösterdikten sonra Milano'nun en az zarar görmüş bölgelerinden birinde sessizce yürümeye başladılar. Mağazalar, restoranlar ve barlar açık olup içleri Nazi subayları ve onların kadınlarıyla dolup taşıyordu. Pino'nun babası, onu daha önce yaşadıkları yerden yaklaşık dört sokak ötedeki, aynı moda sokağında bulunan ama La Scala'ya, Galleria'ya ve Piazza Duomo'ya daha yakın olan Corso del Littorio'ya götürdü.

"Kimliğini bir kez daha çıkar," dedi babası, kendi kimliğini çıkarırken.

Pino, apartmana girdiklerinde karşısında eli silahlı iki Waffen-SS askeri görünce bu duruma bir hayli şaşırmıştı. Naziler San Babila'daki bütün apartmanlarda nöbet mi tutuyordu yoksa?

Nöbetçi askerler Michele'yi ve Pino'nun dayısını tanıdıkları için kimliklerine yalnızca üstünkörü bakmakla yetindiler. Ama girmelerine izin vermeden önce Pino'nunkini uzun uzun, dikkatli gözlerle incelediler. Yukarı çıkmak için kafes asansörü kullandılar. Beşinci kata çıkarlarken Pino, kapının önünde dikilen iki SS askeri daha gördü.

Altıncı kata varınca asansörden çıktılar, kısacık koridoru aşıp Lella'ların yeni evine girdiler. Bu ev Via Monte Napoleone'deki kadar geniş değildi ama oldukça rahat mobilyalarla döşenmişti. Annesinin dokunuşları evin her yerinde kendini belli ediyordu.

Babası ve dayısı, Pino'ya çantalarını yere bırakıp onları takip etmesini sessizce işaret ettiler. Çift kanatlı kapıdan geçip terasa çıktılar. Katedralin kuleleri gökyüzünün doğusuna yükseliyordu. Albert dayı, "Artık konuşmamızda bir sakınca yok," dedi.

"Apartmanın girişinde ve aşağı katta neden Naziler var?"

Babası, teras duvarından aşağı inen anteni işaret etti. "Bu anten, aşağıdaki dairede bulunan bir kısa dalga radyoya bağlı. Almanlar eski ev sahibi olan diş hekimini şubatta evden çıkardılar. Eve usta getirip baştan aşağı yenilediler. Duyduğumuza göre Milano'ya gelen yüksek rütbeli Naziler orada kalıyormuş. Eğer Hitler de geldiyse orada kalmıştır."

"Hemen altımızdaki katta mı?" dedi Pino. Bu fikir onu germişti.

"Burası yeni ve tehlikeli bir dünya, Pino," dedi Albert dayı. "Özellikle de senin için."

"Seni eve bu yüzden getirdik," dedi babası, Pino'nun cevap vermesini beklemeden. "On sekiz yaşını doldurmana yirmi günden az kaldı. Artık askere çağrılabilirsin."

Pino, gözlerini kısarak baktı. "Peki?"

"Askere çağrılmayı beklersen seni Faşist ordusuna dâhil ederler," dedi dayısı.

"Ve bütün yeni İtalyan askerleri Almanlar tarafından Rus cephesine gönderiliyor," dedi Michele, ellerini ovuşturarak. "Gözden çıkarılıp ölüme gönderilecek askerlerden biri olacaksın, Pino. Öleceksin ve biz buna izin veremeyiz. Hem de savaş bitmeye bu kadar yakınken."

Savaş bitmeye yakındı. Pino, bunun doğru olduğunu biliyordu. Önceki gün, Rahip Re'de bıraktığı kısa dalga alıcısından müttefiklerin yeniden, Almanların güçlü toplar yerleştirdiği uçurumun tepesindeki bir manastır olan Monte Cassino'da savaştığını duymuştu. En sonunda manastır ve Almanlar, müttefiklere ait bombardıman uçaklarıyla tarumar edilmişti. Manastırın aşağısındaki kasaba da öyle. Roma'nın güneyindeki Gustav Hattı'nın surlarına konuşlanmış olan müttefik birlikleri dağılmaya çok yakındı.

"Ne yapmamı istiyorsunuz yani?" diye sordu Pino. "Saklanayım mı? Müttefikler Nazileri kovana kadar Casa Alpina'da kalmam daha iyi olurdu."

Babası başını iki yana salladı. "Askerlik şubesi çoktan peşine düştü. Senin orada olduğunu biliyorlardı. On sekizinci yaşını doldurduğun günlerde biri Casa Alpina'ya gidip seni buraya getirecekti."

"Peki ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu Pino bir kez daha.

"Askere yazılmanı istiyoruz," dedi Albert dayı. "Askere yazılırsan sana zarar gelmeyeceğinden emin olabiliriz."

"Salò cephesiyle mi?"

İki adam birbirine baktı ve sonra babası konuştu, "Hayır, Almanlarla."

Pino, midesine krampların girdiğini hissetti. "Nazilere mi katılacağım yani? Gamalı haç mı taşıyacağım? Hayır. Asla."

"Pino," diye söze başladı babası, "bu..."

"Son altı aydır ne yaptığımı biliyor musunuz siz?" dedi Pino öfke içinde. "Musevileri ve sığınmacıları, masum insanları makineli tüfekle taramaktan başka bir şey düşünmeyen o Nazilerden kurtarmak için Groppera üzerinden İsviçre'ye kaçırıyorum ben! Bunu yapamam ve yapmayacağım da."

İki adam da Pino'yu bir süre sessizce izlediler.

En sonunda Albert dayı, "Sen çok değişmişsin, Pino," dedi. "Yalnızca bir erkek gibi görünmüyorsun, bir erkek gibi konuşuyorsun da. Bu yüzden, demem o ki kendin İsviçre'ye kaçıp savaştan uzak kalmaya karar verene kadar, öyle ya da böyle, savaşın içine çekileceksin. İki seçenekten ilki, askere çağrılmayı beklemen. Üç haftalık bir eğitimden sonra Sovyetlerle savaşmak üzere gemiyle kuzeye gönderileceksin. Sovyetlerde savaşan İtalyanların ilk senedeki ölüm oranı neredeyse yüzde elli. Bu, on dokuzuncu doğum gününü görme ihtimalinle aynı."

Pino, dayısının sözünü kesecek gibi olunca dayısı elini kaldırarak sözüne devam etti. "Sözüm bitmedi. Diğer seçeneğin, tanıdığım birinin seni 'Organization Todt' ya da 'OT' adındaki Alman ordusunun bir kanadına alması. Onlar savaşmıyorlar. Bir şeyler inşa ediyorlar. Onlarla güvende olursun ve muhtemelen bir şeyler öğrenirsin."

"Ben Almanlara karşı savaşmak istiyorum, onlara katılmak değil."

"Bu bir önlem," dedi babası. "Senin de söylediğin gibi, savaş kısa süre sonra bitecek. Sen muhtemelen acemi birliğinden bile sağ çıkamayacaksın."

"İnsanlara ne derim ben?"

"Bunu kimse bilmeyecek," dedi Albert dayı. "Soranlara hâlâ Rahip Re ile birlikte Alpler'de olduğunu söyleriz."

Pino tek kelime etmedi. Mantığı anlasa da ağzında buruk bir tat bırakmıştı. Bu direniş değildi. Bu hileydi, hurdaydı, ödleklere göreydi.

"Buna şimdi mi cevap vermem gerekiyor?" diye sordu Pino.

"Hayır," dedi babası. "Ama bir iki gün içinde cevap vermelisin."

Albert dayı, "Bu arada," dedi, "benimle mağazaya gel. Tullio için yapabileceğin bir şey var."

Pino gülümsedi. Tullio Galimberti! Onu görmeyeli... yedi ay mı olmuştu? Tullio'nun hâlâ Milano'da Albay Rauff'u takip edip etmediğini merak ediyordu. Son romantik ilişkisini merak ediyordu.

"Geleceğim," dedi Pino. "Bana ihtiyacın yoksa tabii, baba?"

"Hayır, gidebilirsin," dedi Michele. "Benim biraz muhasebe işleriyle ilgilenmem gerek."

Pino ile dayısı evden çıkıp yeniden asansöre bindiler ve beşinci kattaki dairenin önündeki nöbetçileri gördüler. Girişteki devriyeler onlar çıkarken başlarını salladılar.

Sokağa sapıp Albanese Bavulları'na doğru yürürlerken Albert dayı Pino'ya Alpler hakkında soru sormaya başladı. Rahip Re'nin icat ettiği sinyal sisteminden, Pino'nun tüyleri diken diken eden sayısız badireyi atlatmasını sağlayan soğukkanlılığından ve becerisinden çok etkilenmişti.

Neyse ki bavul mağazasında hiç müşteri yoktu. Albert dayı kapıya "Kapalı" levhasını koyup panjuru kapadı. Greta yenge ve Tullio Galimberti mağazanın arka tarafından çıkıp geldi.

"Şuna bak, nasıl da büyümüş!" dedi Greta yenge, Tullio'ya.

"Kocaman olmuş," dedi Tullio. "Yüzü de çok değişmiş. Bazı kızlar onu yakışıklı bile bulabilir. Tabii benim yanımda değilken."

Tullio hâlâ şakacıydı ama bir zamanlar kibre kaçan özgüveni yaşadığı zorluklar sonucunda biraz törpülenmişe benziyordu. Çok kilo vermişti ve sigaraları arka arkaya yakarken sürekli olarak ötede bir yere dalıp gidiyordu.

"O senin takip ettiğin Albay Rauff denen Nazi'yi dün buralarda gördüm."

Tullio'nun beti benzi attı. "Dün Rauff'u mu gördün?"

"Onla konuştum," dedi Pino. "Onun bir çiftlikte büyüdüğünü biliyor muydun?"

"Hiç bilmiyordum," dedi Tullio, gözlerini Albert dayıya dikerek.

Pino'nun dayısı bir süre tereddüt ettikten sonra, "Biz senin sır tutabileceğine inanıyoruz, öyle değil mi?" diye sordu.

Pino, başını evet anlamında salladı.

"Albay Rauff, Tullio'nun yakalanıp sorguya çekilmesini istiyor.

Yakalanırsa Hotel Regina'ya götürülecek, işkence görecek ve sonra San Vittore Hapishanesi'ne gönderilecek."

"Barbareschi ile mi?" dedi Pino. "Evrakta sahtecilik yapan Barbareschi ile mi?"

Odadaki herkes şaşkın gözlerle ona baktı.

"Sen onu nereden tanıyorsun?" diye sordu Tullio.

Pino her şeyi açıkladıktan sonra ekledi, "Rauff, onun San Vittore'de olduğunu söyledi."

Tullio, ilk kez gülümsedi. "Dün geceye kadar oradaydı. Barbareschi kaçtı!"

Pino, hayrete düşmüştü. İlahiyatçıyı, bombardımanın ilk günü gördüğü haliyle hatırlıyordu. Onun bir sahtekâra dönüştüğünü ve hapisten kaçtığını kafasında canlandırmaya çalıştı. San Vittore, Tanrı aşkına!

"İyi bir haber bu," dedi Pino. "Sen burada mı saklanıyorsun, Tullio? Bu sence akıllıca mı?"

"Gezinip duruyorum," dedi Tullio, bir sigara daha yakarak. "Her gece."

"Bu da işleri bizim için iyice zorlaştırıyor," dedi Albert Amca. "Rauff'un ilgisini çekmeden önce Tullio şehirde özgürce gezinebiliyor, direniş için çeşitli görevler üstlenebiliyordu. Artık bunu yapamıyor. Önceden de söylediğim gibi, senin bizim için yapabileceğin bir şey olabilir."

Pino heyecanlanmıştı. "Direniş için her şeyi yaparım."

"Bu gece sokağa çıkma yasağından önce iletilmesi gereken bazı belgelerimiz var," dedi Albert dayı. "Sana bir adres vereceğiz. Belgeleri oraya götürüp teslim edeceksin. Bunu yapabilir misin?"

"Ne belgesi bunlar?"

"O seni ilgilendirmez," dedi dayısı.

Tullio, açık açık konuştu, "Ama Naziler o belgeler üstündeyken seni yakalar ve yazanları anlarlarsa, seni infaz ederler. Daha küçük konularda bile öyle yaptılar."

Pino, dayısının uzattığı pakete baktı. Önceki günden ve Nicco'nun el bombasını tutarak öldüğü gün dışında gerçek anlamda Nazi tehdidi olarak adlandırılabilecek çok az şeye maruz kalmıştı. Ama Almanlar artık Milano'nun her yerindeydi. Aralarından herhangi biri onu durdurup üstünü arayabilirdi.

"Ama bunlar önemli belgeler, değil mi?"

"Evet."

"O halde yakalanmayacağım," dedi Pino ve paketi aldı.

Bir saat sonra dayısının bisikletiyle deri mağazasından ayrıldı. Kendi belgelerini San Babila'daki ve katedralin batı tarafındaki kontrol noktasında gösterdi ama kimse üstünü aramadı ya da onla ilgilenmedi bile.

Şehrin içinde dolanıp Milano'nun güneydoğudaki çeyreğinde bulunan adrese ancak akşama doğru vardı. Şehrin merkezinden uzaklaştıkça daha büyük yıkımlar gördü. Pino, bisikletini perişanlık ve yoksunluk içindeki yıkık sokaklara doğru sürdü. Bombanın açtığı bir çukura gelince yavaşlayıp kenarında durdu. Bir gece önce yağmur yağmıştı. Çukurun dibinde biriken pis su korkunç bir koku yayıyordu. Çocuklar gülüyordu. Kirden simsiyah olmuş dört beş tanesi yanmış bir yapının iskeletine tırmanıyor, orada oyun oynuyordu.

Onlar burada mıydı? Bombaları hissettiler mi? Yangınları gördüler mi? Anne babaları var mı? Yoksa sokak çocuğu mu bunlar? Nerede yaşıyorlar? Burada mı?

Yıkımın içinde yaşayan çocukları görmek onu üzmüştü ama Tullio'nun yönlendirmelerini takip ederek yoluna devam etti. Yanan bölgeyi geçip daha az binasını kaybeden başka bir mahalleye girdi. Gördüğü manzara ona birkaç tuşu kırılmış, birkaç tuşu çıkmış, birkaçı ise kararan fonda sarı ve kırmızı görünen kırık dökük bir piyanoyu hatırlattı.

Aradığı apartmanlar yan yanaydı. Tullio'nun talimatlarına uyarak hayat dolu görünen sağdakinin içine girdi. Koridorlarda yüzü gözü is içinde çocuklar dolaşıyordu. Dairelerin çoğunun kapısı açıktı, odalar hayatın yıktığı insanlarla doluydu. Bir dairede çalan plaktan yayılan *Madam Butterfly* aryasını kuzeni Licia'nın söylediğini fark etti.

"Kimi arıyorsun?" dedi, üstü başı pislik içindeki bir çocuk.

"On altı B," dedi Pino.

Çocuk, çenesiyle koridorun öteki ucunu işaret etti.

Pino'nun çalmasıyla zinciri takılı kapı hafifçe aralandı.

Bir adam, ağır aksanlı bir İtalyancayla, "Ne?" diye sordu.

"Baka, beni Tullio gönderdi," dedi Pino.

"Yaşıyor mu o?"

"İki saat önce yaşıyordu."

Bu, adamı memnun etmişe benziyordu. Zinciri çekip kapıyı Pino'nun tek odalı dairenin içine girebileceği kadar açtı. Baka Slavdı, kısa boyluydu, güçlü yapılıydı, gür siyah saçları, gür kaşları, düz bir burnu, kaslı kol ve omuzları vardı. Pino ondan daha uzun olmasına rağmen adamın varlığı gözünü korkutmuştu.

Baka, Pino'yu bir süre süzdükten sonra, "Bir şey getirdin mi, getirmedin mi?" diye sordu.

Pino, cebindeki zarfı çıkarıp adama uzattı. Baka, zarfı tek kelime etmeden alıp yanından uzaklaştı.

"Su ister misin?" diye sordu. "Şurada. İç ve git. Sokağa çıkma yasağı başlamadan önce dön."

Pino'nun uzun bisiklet yolculuğu nedeniyle içi yanmıştı. Birkaç yudum su içtikten sonra etrafına bakınınca Baka'nın kim ve ne olduğunu anladı. Daracık yatağının üstündeki koyu deri valizin içinde dayanıklı kopçalar ve kayışlar vardı. Valizin içi, içinde kompakt kısa dalga radyo, el jeneratörü, iki anten, alet edevat ve yedek kristalle dolu takviye ceplerle özel olarak tasarlanmıştı.

Pino radyoyu işaret etti. "Buradan kimle konuşuyorsun?"

"Londra ile," diye homurdandı, belgeleri okurken. "Yepyeni. Üç gün önce elimize geçti. Eskisi bozulduğu için iki hafta boyunca sessizdik."

"Ne kadardır buradasın?"

"On altı hafta önce şehrin dışına paraşütle indim ve yürüyerek geldim."

"Bunca zamandır bu evde misin?"

Radyo operatörü söylenmeye başladı. "Öyle olsaydı Baka on beş hafta önce ölü bir adam olurdu. Nazilerin artık radyoları bulmaya yarayan makineleri var. Üç makineyi kullanarak... nasıl derler... iletim yerimizi üçgen içine alıyorlar. Böylece bizi öldürüp radyoları yok edebilirler. Bugünlerde verici radyo bulundurmanın cezasını biliyor musun?"

Pino, başını iki yana salladı.

"Soru yok, hiçbir şey yok," dedi Baka, bıçak sesi çıkarıp gülümseyerek parmağıyla boğazını keser gibi yaptı.

"O yüzden geziniyor musun?"

"İki günde bir, gün ortasında, Baka riske girip bavulunu alarak uzun bir yürüyüşe çıkıyor ve başka bir boş daireye gidiyor."

Pino'nun daha sormak istediği birçok soru olsa da evde yeterince uzun kaldığını hissediyordu. "Sonra görüşür müyüz?"

Baka, gür kaşlarını kaldırıp omuzlarını silkti. "Böyle şeyleri kim bilebilir ki?"

Pino, evden de apartmandan da hızla çıktı. Ilık bahar öğleden sonrasının ışığında bisikletine binip yanık ve boş arazinin içinden geçerken kendini yeniden iyi ve işe yarar hissediyordu. Görevi ne kadar küçük olursa olsun savaşarak ve riske girerek doğru olanı yaptığını biliyor, kendini çok daha iyi hissediyordu. Almanlara katılmayacaktı. Direnişe katılmayacaktı. Söylenebilecek başka bir şey yoktu.

Pino bisikletini kuzeye, Piazzale Loreto'ya doğru sürüyordu. Tam Bay Beltramini tentelerini açtığı sırada meyve ve sebze standına vardı. Carletto'nun babası, Pino'nun onu son görüşünden beri korkunç derecede yaşlanmıştı. Yüzünde endişe ve stres vardı.

"Merhaba Bay Beltramini," dedi. "Benim. Pino."

Bay Beltramini, gözlerini kısarak Pino'yu baştan ayağa süzdükten sonra başını geriye doğru itti ve bir kahkaha patlattı. "Pino Lella? Sen Pino Lella'yı yemiş gibi görünüyorsun!"

Pino güldü. "İşte bu komikti."

"Ahhh, genç dostum, gülmeyi ve sevmeyi bilmezsen hayatın yoluna çıkardığı güçlüklerden sağ çıkamazsın. Hem gülmek ve sevmek aynı şey değil midir?"

Pino, bunu kısa bir süre düşündü. "Galiba öyle. Carletto burada mı?"

"Yukarıda, annesine yardım ediyor."

"Annesi nasıl?"

Bay Beltramini'nin kocaman gülümsemesi soldu. Başını iki yana salladı. "İyi değil. Doktor altı ay verdi. Daha kısa da olabilirmiş."

"Üzüldüm efendim."

"Onunla geçirdiğim her ana minnettarım," dedi manav. "Yukarı çıkıp Carletto'yu çağırayım."

"Teşekkürler," dedi Pino. "Bayan Beltramini'ye selamlarımı iletin."

Bay Beltramini kapıya doğru adım attığı sırada bir anda durdu. "Oğlum seni özledi. Sahip olduğu en iyi arkadaşının sen olduğunu söylüyor."

"Ben de onu özledim," dedi Pino. "Ona mektup yazmam gerekirdi ama oradaki işlerimiz... epey zordu."

"Bunu anlayışla karşılayacaktır ama ona göz kulak olacaksın, değil mi?"

"Olacağıma söz verdim," dedi Pino. "Sözümden de asla dönmem."

Bay Beltramini, Pino'nun pazılarına ve omuzlarına dokundu. "Tanrım, yarış atı gibi olmuşsun!"

Dört beş dakika sonra kapıdan Carletto belirdi. "Selam."

"Selam," dedi Pino, koluna hafifçe dokunarak. "Seni görmek harika."

"Öyle mi? Seni görmek de harika."

"Buna gerçekten inanıyor gibi değilsin ama."

"Annem zor bir gün geçirdi."

Pino, karnında bir sancı hissetti. Kendi annesini Noel'den beri görmemişti ve aniden Porzia'yı, hatta Cicci'yi özledi.

"Bunu düşünemiyorum bile," dedi Pino.

On beş dakika sohbet edip şakalaştıktan sonra gün ışığının solmakta olduğunu fark ettiler. Pino, daha önce hiç sokağa çıkma yasağını yaşamamıştı ve gece olmadan çok önce yeni evine girmiş olmak istiyordu. İlerleyen günlerde buluşmanın planlarını yaptıktan sonra tokalaştılar ve ayrıldılar.

Carletto'dan uzaklaşmak Pino'nun içini acıtmıştı. Eski dostu sanki kaybolmuş, içine kapanmıştı. Bombalar düşmeye başlamadan önce Carletto, tıpkı babası gibi enerjik ve komikti. Şimdi ise donuklaşmış, içi sanki Pino'nun sokakları temizlerken gördüğü adamlar gibi grileşmişti. San Babila'daki kontrol noktasındaki nöbetçi Pino'yu tanıyıp girmesini işaret etti. *Üstümde silah olabilirdi*, diye geçirdi içinden Pino, pedalını çevirmeye başlarken. Tam o sırada arkasından biri bağırdı.

Başını çevirip baktığında kontrol noktasındaki askerlerin makineli tüfeklerini bel seviyesinde tutarak arkasından koştuklarını gördü. Dehşete kapılarak durdu ve ellerini havaya kaldırdı.

Askerler koşarak Pino'nun yanından geçti ve köşeyi döndü.

Pino'nun kalbi öyle hızlı atıyordu ki başı döndü ve birkaç dakika boyunca olduğu yerde donakaldı. Orada neler olmuştu? Adamlar nereye koşuyordu? Sonra korna sesleri duydu. Bir ambulans mıydı bu? Yoksa polis arabasından mı geliyordu?

Bisikletini köşeye kadar ittirdi, etrafa bakındı ve üç Nazinin otuzlarının sonlarındaki bir adamın üstünü aradığını gördü. Adam bir bankanın duvarına dayanıp ellerini havaya kaldırmış, bacaklarını iki yana ayırmıştı. Üzgündü ve Almanlardan biri adamın belindeki tabancayı çekince daha da üzüldü.

"*Per favore!*" diye bağırdı adam. "Bunu yalnızca mağazamı korumak ve bankaya gitmek için kullanıyorum!"

Askerlerden biri Almanca bir şeyler haykırdı. Askerler birkaç adım geri gitti. Bir tanesi tüfeğini çıkarıp adamı başının arkasından vurdu. Adam bir bez bebek gibi duvarın dibine yığılıverdi.

Pino, korku içinde geri çekildi. Askerlerden biri onu fark edip bağırmaya başlayınca

bisikletine atladı, manyak gibi pedal çevirip geriye dönerek Corso del Littorio'daki evine yakalanmadan girmeyi başardı.

Apartman girişindeki SS askerleri yeniydi ve Pino'ya öncekinden daha dikkatle baktılar. Bir tanesi Pino'nun üstünü aradı ve asansöre binmesine izin vermeden önce iki kez kimliğini inceledi. Kafes asansör kalktığında vurulan adamın görüntüsü Pino'nun zihninde dönüp duruyordu.

Hissizleşen ve usanan Pino, elini kaldırıp kapıyı çalacağı sırada yeni evinden gelen leziz kokuları fark etti. Kapıyı dayısı açtı ve onu içeri davet etti.

"Senin için endişelendik," dedi Albert dayısı, kapıyı kaparken. "Geri dönmen uzun sürdü."

"Arkadaşım Carletto'yu görmeye gittim," dedi Pino.

"Tanrı'ya şükür. Sorun çıkmadı, değil mi?"

"Almanları bir adamı tabancası olduğu için öldürürken gördüm," dedi Pino donuk bir tavırla. "Adam sanki bir hiçmiş gibi vurdular. Bir hiçmiş gibi."

Dayısının cevap vermesine fırsat kalmadan koridorda Porzia belirdi, kollarını iki yana açıp, "Pino!" diye bağırdı.

"Anne?"

—

Pino öyle bir duygu seline kapılmıştı ki hızla annesine koştu. Porzia'yı sarmalayıp havaya kaldırdı, etrafında döndürüp öptü ki bu da annesi korku ve mutluluk içinde bağırmasına sebep oldu. Sonra onu bir kez daha etrafında döndürdü.

"Tamam, tamam, bu kadar yeter! Beni yere indir!"

Pino, annesini nazikçe halıya bıraktı. Porzia elbisesini düzelttikten sonra oğluna baktı ve başını iki yana salladı. "Baban büyüdüğünü söylemişti ama ben... Domenico'm? O da senin kadar büyüdü mü?"

"Benden uzun değil ama daha güçlü, anne," dedi Pino. "Mimo artık sert bir çocuk oldu."

"Güzel." Porzia'nın yüzü güldü, gözleri yaşarmaya başladı. "Büyük oğlumla yeni evimde olmaktan çok mutluyum."

O sırada babası mutfaktan çıkıp yanlarına geldi.

"Sürprizini beğendin mi?" diye sordu Michele. "Annen seni görmek için Rapallo'dan trenle geldi."

"Sürprizi beğendim. Cicci nerede?"

"Hasta," dedi Porzia. "Arkadaşlarım onunla ilgileniyorlar. Sana sevgilerini iletmemi istedi."

"Greta nerede?" diye sordu Michele. "Akşam yemeği neredeyse hazır."

"Mağazayı kapatıyor," dedi Albert dayı. "Az sonra gelir."

O anda kapı çalınca Pino'nun babası açtı.

İçeri çılgına dönmüş bir halde Greta girdi, kapının kapanıp kilitlenmesini bekledikten sonra hıçkırarak konuşmaya başladı, "Gestapo, Tullio'yu yakaladı!"

"Ne?" diye bağırdı Albert dayı. "Nasıl?"

"Mağazadan erken çıkmaya karar vermişti. Bu gece annesinde kalacaktı. Galiba onu mağaza yakınlarında bir yerde yakaladılar ve Hotel Regina'ya götürdüler. Ünlü tetikçi Sonny Mascolo her şeyi görmüş. Ben mağazayı kapatırken anlattı."

Odayı bir kasvet bürümüştü. Tullio, Gestapo karargahındaydı. Pino, o anda ne tür bir acı çektiğini hayal bile edemiyordu.

"Tullio'yu mağazadan çıktığı andan itibaren takip mi etmişler?" diye sordu Albert dayı.

"Ara sokaktan gittiği için pek sanmıyorum," dedi Greta yenge.

Kocası başını iki yana salladı. "Doğru olmasa bile öyle düşünmeliyiz. Hepimiz artık SS'ler tarafından izleniyor olabiliriz."

Pino, kendini kapana kısılmış gibi hissediyordu. Etrafındakilerde de aynı tepkileri görebiliyordu.

"O halde karar verildi," dedi Porzia, yukarıdan bir ferman gelmişçesine. "Pino, sen yarın sabah askerlik şubesine gideceksin, Almanlara katılacaksın ve savaş bitene kadar güvende olacaksın."

"Peki sonra ne yapacağım, anne?" diye çıkıştı Pino. "Gamalı haç üniformam yüzünden müttefikler tarafından vurulacak mıyım?"

"Müttefikler yaklaştığında üniformanı çıkarırsın," dedi annesi, oğluna sert gözlerle bakarak. "Ben kararımı verdim. Sen hâlâ küçüksün ve kararları senin adına ben veriyorum."

"Anne," diye mızmızlandı Pino, "bunu yapamazsın..."

"Yaparım ve yapacağım da," dedi annesi keskin bir dille. "Tartışma bitmiştir."

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

27 Temmuz 1944
Modena, İtalya

Anne babasının Almanların safına katılmasını emretmelerinin üstünden on bir haftadan uzun bir süre geçmişti ve Pino, omzunda yarı otomatik bir Gewehr 43 ile Modena tren istasyonuna doğru yürüyordu. Üstünde Organization Todt'un yaz üniforması vardı: baldır uzunluğunda siyah deri postal; zeytin yeşili pantolon, gömlek ve kasket; siyah bir deri kemer; kılıfı içinde bir Walther tabanca. Sol kolunun üst kısmındaki kırmızı beyaz bant üniformasını tamamlıyor, onu âdeta damgalıyordu.

Bandın beyaz üst kısmında "ORG.TODT" yazıyordu. Altındaki kırmızı dairenin ortasında kocaman, siyah bir gamalı haç vardı. Öteki omzundaki yamada ise rütbesi yazıyordu: Vorarbeiter, ya da kıdemli er.

Vorarbeiter Lella'nın, artık Tanrı'nın onun için yaptığı planlara pek inancı kalmamıştı. Sahiden, istasyona girdiği sırada bu çıkmaz nedeniyle hâlâ öfkeliydi. Onu buna annesi mecbur etmişti. Casa Alpina'dayken önemli, iyi ve doğru bir şey yapıyor, kişisel riski ne olursa olsun, bir cesaret abidesi olarak insanlara rehberlik ediyordu. O zamandan bu yana hayatı acemi er talim kampında geçmişti. Devamlı yürüyor, jimnastik yapıyor, Almanca öğreniyor ve başka gereksiz beceriler ediniyordu. Gamalı haça her baktığında onu yırtmak ve gerillalara katılmak üzere kendini dağlara vurmak istiyordu.

"Lella," diye seslendi Pino'nun Frontführer'i, ya da birlik lideri, onu düşüncelerinden koparark. "Pritoni'yi al ve üçüncü peronu koru."

Pino, hiçbir coşku ibaresi göstermeden başını onaylarcasına salladıktan sonra o zamana kadar evinden hiç ayrı kalmamış Cenovalı tombul bir çocuk olan Pritoni'yi de alarak işinin başına gitti. Yüksek tavanlı istasyonun en çok kullanılan iki yolunun arasındaki yükseltilmiş peronda pozisyon aldılar. Alman askerler yoldaki açık vagonlara sandık sandık silah yüklüyorlardı. Diğer yol ise boştu.

"Bütün gece burada dikilmekten nefret ediyorum," dedi Pritoni. Sigara yakıp bir fırt çekti. "Ayakların ve ayak bileklerim hâlâ şişik ve ağrıyor."

"Çatı kirişlerine yaslanıp ayaklarına sırayla yüklen."

"Onu denedim. Ayaklarım hâlâ ağrıyor."

Pritoni, Pino onu duymazdan gelmeye başlayana kadar sürekli şikâyet edip durdu. Alpler, ona zor koşullarla mızmızlanmamayı öğretmişti. Bu, enerji kaybından başka bir şey değildi.

Bunun yerine savaşı düşünüyordu. Talim eğitimi sırasında savaşa dair tek bir kelime duymamıştı. Ama tren istasyonunu koruma görevine getirildiği hafta, Korgeneral Mark Clark'ın BM Beşinci Ordusu'nun 5 Haziran'da Roma'yı özgürlüğüne kavuşturduğunu öğrenmişti. Ne var ki o zamandan beri müttefikler kuzeye, Milano'ya doğru ancak on altı kilometre ilerlemeyi başarmıştı. Pino, savaşın hâlâ ekimde, en geç de kasımda biteceğine inanıyordu. Gece yarısına doğru esnemeye başladı ve savaştan sonra ne yapacağını düşündü. Okula geri mi dönecekti? Alpler'e mi dönecekti? Ne zaman hayatına bir kadın...

Hava saldırısı sirenleri ağlayıp inlemeye başladı. Uçaksavar silahlar açıldı. Bombalar yağıyor, öfke içinde vızıldayan savaş uçakları Modena'nın merkezine pike yapıyordu. İlk başta bombaların sesi uzaktan geliyordu. Daha sonra bir tanesi tren bakım istasyonunda patladı. Sonraki üç bomba hızlı bir şekilde art arda istasyona isabet etti.

Pino, bir ışık gördü ve hemen sonrasında patlamalar onu perondan geriye ve havaya fırlattı. Sırtında hâlâ çantası takılı halde, sert bir şekilde boş tren raylarına düştü ve bir an gözleri karardı. Bir başka patlamayla kendine geldi, tepesine cam ve enkaz parçaları yağarken içgüdüsel olarak top gibi kıvrıldı.

Saldırı sona erdiğinde ayağa kalkmaya çalıştı. Duman kokusu alıyordu ve yangını görebiliyordu. Başı dönüyordu ve kulakları öfkeli bir okyanus gibi kükrüyordu. Her şey parçalanmıştı ve etraf kırık bir kaleydoskobu andırıyordu. O anda Pritoni'nin bedeninin arkasındaki raylarda yattığını gördü. Cenovalı çocuk patlamanın etkisinden kaçamamıştı. Şarapnel parçası kafasının büyük bir kısmını parçalamıştı.

Pino, emekleyerek orada uzaklaştı ve kusmaya başladı. Başı öylesine sert zonkluyordu ki patlayacağını sandı. Tabancasına uzandı, yeniden perona çıkmaya çalıştı ve bir kez daha kusmadan önce bunu başardı. Kulaklarında daha da gürültülü bir kükreme yankılanıyordu. Ölen ve yaralanan askerleri görünce başı yeniden dönmeye başladı, kendini güçsüz hissetti. Bayılmak üzereydi. Tren istasyonunun çatısını hâlâ destekleyen çelik kirişlerden birine tutundu.

Sağ kolunda yoğun ve ateşli bir acı vardı. O sırada sağ elinin işaret parmağının ve orta parmaklarının neredeyse koptuğunu ancak o zaman fark edebilmişti. Parmaklarının eliyle tek bağlantısı doku ve deriydi. İşaret parmağının kemiği ortadaydı. Yarasından kan fışkırıyordu.

Bir kez daha bayıldı.

Pino'nun parmakları, götürüldüğü sahra hastanesinde Alman cerrahlar tarafından dikildi ve travma tedavisi uygulandı. Hastanede dokuz gün kaldı.

6 Ağustos'ta Pino, geçici süreliğine görev için uygun olmadığına karar verilerek terhis edildi ve on günlük nekahet dönemini geçirmesi için evine yollandı. Nemli, yağmurlu bir yaz günü bir gazete kamyonunun arkasında Milano'yu seyrederek evine dönen Pino, Alpler'de kalan ve bir amacı olan o mutlu çocuktan çok uzaktı. Kendini zayıf ve hayal kırıklığına uğramış hissediyordu.

Ama Organization Todt üniformasının da işe yaradığı yerler vardı. Pino'nun birçok kontrol noktasından geçmesini sağlıyordu. Kendini kısa süre içinde çok sevdiği San Babila'nın sokaklarında yürürken buldu. Anne babasının yıllardır görmediği birçok arkadaşını görüp selam verdi. Üniformasına ve kolundaki bantta

yer alan gamalı haça baktılar ve onu tanımıyor ya da istemiyor gibi davrandılar.

Pino, henüz eve olmasa da Albanese Bavulları'na çok yaklaşmıştı, o yüzden ilk olarak oraya gitti. Via Monte Napoleone'nin kaldırımında yürürken bir Daimler-Benz G4 Offroader gördü. Altı tekerlekli bu Nazi makam aracı deri mağazasının hemen önüne park etmişti. Kaportası açıktı. Sürücüsü eğilmiş, yağmurun altında motoru tamir etmeye çalışıyordu.

Omuzlarına trençkot almış bir Nazi subayı satış yerinden çıkıp keskin bir dille Almanca bir şeyler söyledi. Sürücü doğrulup başını iki yana salladı. Subay, yüzünde tiksinti dolu bir ifadeyle yeniden mağazaya girdi.

Arabalara olan merakını hiçbir zaman kaybetmeyen Pino, arabanın yanında durup, "Sorun ne?" diye sordu.

"Seni neden ilgilendiriyor?" dedi sürücü.

"İlgilendirmiyor," dedi Pino. "Sadece motorlardan biraz anlarım da."

"Ben de hiç anlamam," dedi sürücü. "Bugün motor çalışmıyor. Çalıştığında da geri tepiyor. Rölantide çalışıyor ve sarsılıyor."

Pino, iyileşmekte olan elini unutmadan ne yapabileceğini düşündü ve kaportanın altına baktı. G4'ün motoru sekiz silindirliydi. Bujileri ve kablo başlarını kontrol ettiğinde doğru şekilde birbirlerinden ayrı olduklarını gördü. Hava filtresine baktığında pis olduğunu fark edip hemen temizledi. Benzin filtresi de tıkanmıştı. Sonra karbüratörü kontrol etti ve vida başlarının parladığını gördü. Biri kısa süre önce ayarlara bakmış olmalıydı.

Sürücüden bir tornavida aldı ve sağlam olan eliyle vidaların çoğunu sıktı. "Şimdi deneyin."

Sürücü arabaya bindi ve kontağı çevirdi. Motor çalıştı, geri tepti ve siyah bir duman çıkardı.

"Gördün mü?"

Pino, başını sallayarak Alberto Ascari olsaydı ne yapardı diye düşündü ve karbüratörün ayarını bir kez daha kurcaladı. Dayısının mağazasının ön kapısının açıldığını duydu, "Tekrar deneyin", dedi.

Bu kez motor kükreyerek çalıştı. Pino, gülümseyerek aletleri yere bıraktı ve kaportayı kapadı. O sırada az önceki Alman suba-

yın kaldırımda, Albert dayıyla Greta yengenin yanında durduğunu gördü. Trençkotunu çıkarmıştı. Pino, adamın rütbelerinden tümgeneral olduğunu anladı.

Greta yenge, generale Almanca bir şeyler söyledi, adam da ona cevap verdi.

"Pino," dedi yengesi, "General Leyers senle konuşmak istiyor."

Pino yutkundu ve arabanın ön kısmına yürüdü, generalle formasının ve göze çarpan bandının aynı olduğunu fark etse de, onu *"Heil Hitler,"* diyerek gönülsüzce selamladı.

"Emirlerini ve Organization Todt'da nereye yerleştirildiğini görmek istiyor, Pino," dedi Greta yenge.

"Modena," dedi Pino. Elini cebine sokup generale kimliğini gösterdi.

Leyers, kimliğe baktıktan sonra Almanca bir şeyler söyledi.

"Şu anki durumunda araba kullanıp kullanamayacağını soruyor," dedi Greta yenge.

Pino çenesini kaldırdı, parmaklarını esnetti, "Elbette, efendim," dedi.

Yengesi, Pino'nun söylediklerini Almancaya tercüme etti. General yeniden bir şeyler söyleyince Greta yenge da cevap verdi.

Leyers, Pino'ya baktı, "Almanca biliyor musun?" diye sordu.

"Biraz," dedi Pino. "Konuşabildiğimden daha çoğunu anlıyorum ama."

"Vous parlez français, Vorarbeiter?"

"Oui, mon général. Très bien." Evet, general, çok iyi.

"Artık benim şoförümsün o halde," dedi general. "Diğeri arabalara dair hiçbir şey bilmeyen geri zekâlının teki. Elin bu haldeyken araba kullanabileceğinden emin misin?"

"Evet," dedi Pino.

"O halde Wehrmacht karargâhına, Alman Evi'ne, yarın sabah, ah, altı kırkta diye bildir. Arabayı oradaki hizmet parkında bulacaksın. Torpidoya bir adres bırakacağım. O adrese gidip beni alacaksın. Anlıyor musun?"

Pino, başını aşağı yukarı salladı. *"Oui, mon général."*

General Leyers, sert bir şekilde başını salladıktan sonra makam

aracının arka koltuğuna yerleşti ve keskin bir dille bir şeyler söyledi. Şoför, Pino'ya hin gözlerle baktı ve araba hızla oradan ayrıldı.

"İçeri gel, Pino!" diye bağırdı Albert dayı. "Tanrım! İçeri gir!"

"Şoföre ne söyledi?" diye sordu Pino, yengesine, dayısının arkasından içeri girerlerken.

"Ona ancak askeriyenin tuvaletinde çalışabilecek bir ahmak olduğunu söyledi," dedi Greta yenge.

Dayısı mağazanın kapısını açtı, levhanın "Kapalı" kısmını çevirdi ve yumruklarını zafer kazanmışçasına salladı. "Pino, az önce yaptığının farkında mısın?"

"Hayır," dedi Pino. "Pek sayılmaz."

"O, Tümgeneral Hans Leyers!" dedi Albert dayı, uçarı bir sesle. "Resmî unvanı *Generalbevollmächtiger für Reichsminister für Rüstung und Kriegsproduktion für Italien.* Yani, 'Reich'ın İtalya'daki Askerî Gücünden ve Savaştan Sorumlu Bakanlığı Mutlak Yetkilisi."

Pino'nun anlamadığını görünce, "'Mutlak Yetkili' tam bir otorite demek," dedi. "Bir Reich bakanının tüm otoritesine sahip olan ve Nazi savaş makinesi için gereken her şeyi yapmakta özgür olan üst rütbelilere verilir."

"Feldmareşal Kesselring'den sonra Tümgeneral Leyers, İtalya'daki en güçlü Almandır," dedi Albert dayı. "Hitler'in Reich Silahlanma ve Savaş Üretimi Bakanlığından Albert Speer'in tam otoritesiyle çalışıyor ve bu da onun Führer'den iki adım geri olduğu anlamına geliyor! Leyers'in olmasını istediği her şey olur. Wehrmacht'ın İtalya'da ihtiyaç duyduğu her şeyi Leyers sağlar ya da fabrikalarımızı onu üretmeye zorlar ya da bizden çalar. Nazilerin bütün silah, top, mühimmat ve bombalarını o yapıyor. Bütün o tankları. Kamyonları."

Pino'nun dayısı durdu, gözlerini aydınlanan bir şeye dikti ve sonra konuştu, "Tanrım, Pino, Leyers burasıyla Roma arasındaki her tank tuzağının, koruganın, mayının ve istihkâmın yerini biliyordur. Tüm bunları o yaptı, değil mi? Elbette o yaptı. Anlamıyor musun, Pino? Sen artık büyük generalin özel şoförüsün. Leyers nereye giderse oraya gideceksin. O ne görürse onu göreceksin. O ne duyarsa onu duyacaksın. Sen bizim Alman Üst Komutası'ndaki ajanımız olacaksın!"

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Başı hâlâ bu ani ve keskin değişimle dönen Pino, 8 Ağustos 1944 günü erken kalktı. Üniformasını ütüledi ve babası daha yataktan çıkmadan kahvaltısını etti. Kahvesini yudumlayıp tostunu yerken, Albert dayının Pino'nun Tümgeneral Hans Leyers'in şoförü olarak yürüteceği bu gizli görevini kendisi ve Greta yenge dışında kimsenin bilmemesine karar verdiğini hatırladı.

"Kimseye söyleme," dedi Albert dayı. "Ne babana ne annene ne de Mimo'ya. Carletto'ya da. Kimseye söyleme. Birine söylersen o da başkasına söyler, o kişi de gider üçüncü bir kişiye söyler ve kısa süre içinde Gestapo kapına dikilerek işkence etmek üzere seni alıp götürür. Anlıyor musun?"

"Dikkatli olmalısın," dedi Greta yenge. "Ajan olmak çok tehlikelidir."

"Tullio'ya sor," dedi Albert dayı.

"O nasıl?" dedi Pino, yakalanıp işkence görme fikrini aklından silmeye çalışarak.

"Naziler kız kardeşinin geçen hafta onu görmesine izin verdi," dedi yengesi. "Kardeşi, Tullio'nun dayak yediğini ama asla konuşmadığını söyledi. Zayıflamış ve midesinde rahatsızlık varmış ama moralinin yerinde olduğunu söyledi. Gerillalarla birlikte savaşmak için kaçacağından söz etmiş."

Tullio kaçacak ve savaşacak, diye düşündü Pino, San Babila uyanmaya başladığında sokaklarda aceleyle yürürken. *Ve ben bir ajanım. Yani ben de artık direnişin bir parçası sayılırım, değil mi?*

Pino, sabah 6.25 civarında Porta Romana'daki Alman Konutu'ndaydı. Yönlendirildiği oto hizmet parkına geldiğinde bir tamirciyi Leyers'in Daimler-Benz makam aracının kaportasının altında bir şeyler yaparken gördü.

"Orada ne yapıyorsun?" diye sordu Pino.

Kırklarındaki bir İtalyan olan tamirci kaşlarını çattı. "İşimi."

"Ben General Leyers'in yeni şoförüyüm," dedi Pino, karbüratör ayarlarına bakarak. İki tanesi çıkarılmıştı. "Karbüratörü kurcalamayı bırak."

Kafası karışan tamirci heyecan içinde konuştu, "Öyle bir şey yapmadım."

"Yaptın," dedi Pino, tamir kutusundan bir tornavida alıp karbüratörün ayarlarını düzelterek. "İşte, şimdi bir aslan gibi mırlayacak."

Tamirci, sürücü kapısını açıp basamağa bastıktan sonra koltuğa oturan ve etrafına bakan Pino'yu seyretti. Açılır tavan. Deri koltuklar. Önde çanak, arkada da bank koltuklar vardı. G4, ksinlikle Pino'nun şu ana kadar kullanmaya çalıştığı en büyük araçtı. Altı tekerleği ve yerden yüksekliğiyle neredeyse her yere gidebilirdi ve Pino da asıl amacın bu olduğunu tahmin ediyordu.

Savaşın Mutlak Yetkili Generali nereye gider? Bu arabayla ve mutlak otoritesiyle istediği her yere gider.

Pino, emirlerini hatırlayınca torpidoya baktı ve Via Dante'deki adresi gördü. Adresi bulmak kolay olacaktı. Yaralarını azdırmak istemediği için elini vitese yerleştirdi ve tutuşunu sıkılaştırdı. Sonra debriyajı test etti ve vitesleri hissetti. Sağ elinin yüzük ve baş parmağını kullanarak anahtarı çevirdi. Motorun saf gücünün titreşimi direksiyona vurmuştu.

Pino, debriyajı bıraktığında araba sertçe sarsıldı. Vitesin üstündeki eli kaydı. Dainler öne fırladı ve stop etti. Pino tamirciye baktığında adamın alaycı bakışlarla sırıttığını gördü.

Onu yok sayarak yeniden motoru çalıştırdı ve bu kez debriyajı kavradı. Oto hizmet parkından önce birinci viteste, sonra ikinci viteste geçti. Milano'nun merkezine giden ve at arabası zamanlarında yapılmış olan yollar, en hafif tabirle, daracıktı. Daimler'in direksiyonundaki Pino, kendini virajlı yollarda mini tank kullanıyor gibi hissediyordu.

Karşılaştığı iki aracın sürücüleri, Daimler'in çamurluğunun her iki tarafında dalgalanan kırmızı Nazi general flamasına görünce hemen yoldan çekildiler. Pino, arabayı Leyers'in ona bırak-

tığı Via Dante'deki adresin hemen ardındaki kaldırıma park etti.

Birçok yaya dönüp ona baksa da hiçbiri uçuşan Nazi general flamalarına karşı gelmeye cesaret edemedi. Anahtarları aldı, arabadan indi ve küçük apartmanın girişine doğru ilerledi. Merdivenin yanındaki kapalı kapının önündeki taburede oturan kalın camlı gözlük takmış kocakarı Pino'ya baksa da onu görmemiş gibiydi.

"Üç B'ye gidiyorum," dedi Pino.

Kocakarı tek kelime etmeden başını onaylarcasına salladı ve gözlüğünün ardından göz kırptı. Pino, üçüncü kata çıkarken kadının tüyler ürpertici olduğuna karar verdi. Saatine baktı. Kapıyı sertçe çaldığı sırada sabah tam altıyı kırk geçiyordu.

Ayak sesleri duydu. Kapı içeri doğru açıldı ve Pino'nun bütün hayatı değişti.

Hizmetçi, arduaz mavisi gözleriyle gülümseyerek ona baktı, "Generalin yeni şoförü siz misiniz?"

Pino, cevap vermek istese de bunu yapamayacak kadar büyülenmişti. Kalbi göğsünden fırlayacak gibiydi. Konuşmaya çalıştı ama hiç ses çıkaramadı. Yüzü âdeta yanıyordu. Parmağını yakasına götürdü. En sonunda başını evet anlamında sallamayı başardı.

"Umarım araba kullanışın da konuşman gibi değildir," dedi hizmetçi gülerek. Bir eliyle koyu sarı saç örgüsüyle oynarken diğer eliyle de Pino'yu içeri davet etti.

Pino, kadının yanından geçerken kokusuyla başı öyle döndü ki düşeceğini sandı.

"Ben Dolly'nin hizmetçisiyim," dedi Pino'nun arkasından. "İsmim..."

"Anna," dedi Pino.

Pino dönüp arkasına baktığında kapı kapalıydı, hizmetçinin gülümsemesi silinmişti ve Pino'ya bir tehdit unsuruymuş gibi bakıyordu.

"Adımı nereden biliyorsun?" diye sordu. "Kimsin sen?"

"Pino", diye kekeledi. "Pino Lella. Annemle babamın San Babila'da çanta mağazası var. Sana geçen sene La Scala yakınlarındaki fırından çıkarken sinemaya gitmeyi teklif etmiştim ve sen de benim kaç yaşımda olduğumu sormuştun."

Anna'nın gözleri belli belirsiz, gömülü bir anıyı hatırlamaya başlıyormuş gibi kocaman açıldı. Sonra güldü, ağzını eliyle kapadı ve Pino'yu yeniden süzdü. "Sen o çılgın çocuğa hiç benzemiyorsun."

"On dört ayda çok şey değişebilir."

"Belli oluyor," dedi. "O kadar oldu mu?"

"Bir ömür sanki," dedi Pino. "*You Were Never Lovelier*[*]."

Anna kaşlarını çattı. Canı sıkılmıştı. "Anlamadım?"

"Film," dedi. "Fred Astaire. Rita Hayworth. Beni ekmiştin."

Çenesini de omuzlarını da düşürdü. "Ekmiştim, değil mi?"

Kısa süren rahatsız edici bir sessizlikten sonra Pino devam etti. "İyi ettin. Sinema o gece bombalandı. Kardeşimle içerideydik ama ikimiz de dışarı çıkmayı başardık."

Anna, Pino'ya baktı. "Ciddi misin?"

"Yüzde yüz."

"Eline ne oldu?" dedi.

Pino, bandajlı eline baktı ve, "Birkaç dikiş atıldı sadece," dedi.

Ortalıtka görünmeyen ağır aksanlı bir kadın, "Anna!" diye seslendi. "Anna! Sana ihtiyacım var, lütfen!"

"Geliyorum, Dolly," diye karşılık verdi Anna. Holdeki bankı işaret etti. "General Leyers hazır olana kadar orada oturabilirsin."

Pino kenara çekildi. Hizmetçi daracık holde oldukça yakınından geçip gitti. Nefesi kesilen Pino, evin derinliklerinde kaybolurken hizmetçinin sallanan kalçasını seyretti. Oturup yeniden nefes almaya başladığında Anna'nın kadınsı yasemin kokusu hâlâ havada asılıydı. Ayağa kalkıp evin içinde dolaşarak onu yeniden görmeyi, yeniden koklamayı düşündü. Bu riske girmeye karar verince kalbi deli gibi çarptı.

Daha sonra Pino, bazı seslerin yaklaşmakta olduğunu duydu. Bir kadınla bir adam Almanca konuşup gülüşüyorlardı. Pino, hazır ola geçti. Kısa holün öteki ucunda kırklarının başlarında bir kadın belirdi. Kadın, üstündeki fildişi renkli dantelli saten sabahlığı ve boncuklu altın renkli terlikleriyle ona doğru zarif bir şekilde yürüyordu. Dansçı kızlar gibi uzun bacaklı ve güzeldi. Göğüsleri sarkık, gözleri yeşildi, omuzlarına ve yüzüne na-

[*] *"Daha Güzel Olamazdın" -yhn*

zikçe düşen saçları isyankâr saçları kumraldı. Günün bu erken saatinde bile yüzünde makyaj vardı. Sigarasını içerken Pino'ya baktı.

"Şoför olmak için uzunsun ve yakışıklısın da," dedi, ağır Alman aksanlı İtalyancasıyla. "Çok yazık. Uzun erkekler savaşlarda hep ölürler. Kolay hedeflerdir."

"Sanırım başımı aşağıda tutmam gerekecek."

"Hımmm," dedi ve sigarasından bir nefes aldı. "Ben Dolly. Dolly Stottlemeyer."

"Vorarbeiter Lella, Pino Lella," dedi. Önceki kekelemesinden eser kalmamıştı.

Dolly pek etkilenmişe benzemiyordu. İçeri seslendi. "Anna? Generalin kahvesini hazırladın mı?"

"Geliyor, Dolly," diye seslendi Anna.

Hizmetçi ve General Leyers, aynı anda kısacık hole çıkıverdiler. Pino hemen hazır ola geçti, selam verdi ve ona doğru yürüyen Anna'ya baktı. Elindeki termosla çıkageldiğinde kokusu Pino'nun etrafını sardı. Pino, Anna'nın ellerine ve parmaklarına baktı, ne kadar mükemmel olduklarını, ne kadar...

"Termosu al," diye fısıldadı Anna.

Pino, irkilerek termosu aldı.

"Generalin valizini de," diye mırıldandı Anna.

Kızaran Pino beceriksizce Leyers'in önünde eğildikten sonra kocaman deri valizi aldı. İçi tıka basa dolu olmalıydı.

"Araba nerede?" diye sordu general Fransızca.

"Ön tarafta, *mon général*," diye cevapladı Pino.

Dolly, generale Almanca bir şeyler söyledi; general başını onaylarcasına sallayarak cevap verdi.

Sonra Leyers gözlerini Pino'ya dikerek söylenmeye başladı, "Orada öylece dikilip yüzüme neden bir *Dummkopf* gibi bakıyorsun? Valizimi arabaya götür. Arka koltuğa. Ortaya. Birazdan gelirim."

Pino telaşlanmıştı. "Emredersiniz, *mon général*. Arka koltuğa, ortaya."

Evden çıkmadan önce son kez cesaretini toplayıp Anna'ya baktı ve Anna'nın ona zihinsel sorunları varmış gibi baktığını

görünce bütün keyfi kaçtı. Evden çıktı ve generalin valizini merdivenlerden aşağı indirirken Anna'yı en son ne zaman düşündüğünü hatırlamaya çalıştı. Beş, altı ay önce miydi? Doğrusu, onu bir daha göreceğine artık inanmıyordu ama işte yeniden karşısına çıkmıştı.

Girişteki göz kırpan kocakarının yanından geçip dışarı çıkarken aklında Anna'dan başka hiçbir şey yoktu. Kokusu. Gülümseyişi. Kahkahası.

Anna, diye geçirdi içinden. *Ne güzel isim. Söylemesi çok kolay.*

General Leyers gecelerini Dolly ile mi geçiriyordu? Pino, bunun böyle olmasını umdu. Yoksa bu alışılmadık bir şey miydi? Haftada bir falan mı oluyordu? Pino, çaresizce bunun böyle olmamasını umdu.

Sonra Anna'yı bir kez daha görmek istiyorsa aklını başına toplaması gerektiğini fark etti. Leyers'in asla işten çıkarmayacağı kusursuz bir şoför olmalıydı, buna karar vermişti.

Nihayet Daimler'in yanına vardı. Valizi arka koltuğa yerleştirirken içinde ne olabileceğini merak etti. Valizi tam açmaya çalışacağı sırada arkada oluşan yaya trafiğini fark etti. Etrafta Alman askerleri vardı.

Pino, valizi yerleştirdikten sonra kapıyı kapadı ve arabanın etrafından dolaşarak makam aracının sürücü koltuğuna yürüdü. Artık arkada kalan apartmanı görebiliyordu. Arka kapıyı açıp valizi yaklaştırdı. Üstünde bir delik bulunan kilide baktı. Dördüncü kata bakıp generalin yemeğini yemesinin ne kadar sürebileceğini düşündü.

Her saniye zaman kaybediyorum, diye düşündü Pino ve kilidi açmayı denedi. Kilitliydi.

Dördüncü katın penceresine baktığında perdelerin biri elinden bırakmış gibi uçuştuğunu gördü. Arka kapıyı kapadı. Kısa bir süre sonra Dolly'nin apartmanının kapısı açıldı ve General Leyers dışarı çıktı. Pino, arabanın etrafında koşup öteki taraftaki kapıyı açtı.

Nazi Savaş Yetkilisi, Pino'ya bakmadan valizinin yanına oturdu, oturduğu gibi de kilidi kontrol etti.

—

Pino, generalin arkasından kapıyı kapadığında kalbi küt küt atıyordu. Ya Nazi dışarı çıktığında valizin içine bakıyor olsaydı? Direksiyona geçip dikiz aynasına bakarken kalbi bu düşünceyle daha da hızlı attı. Leyers, askerî şapkasını kenara koyduktan sonra yakasının altında ince, gümüş bir zincir çıkardı. Anahtar o zincirin ucundaydı.

"Nereye gidiyoruz, *mon général*?" diye sordu Pino.

"Ben sana bir şey söyleyene kadar konuşma," dedi Leyers, keskin bir dille. Bir yandan da valizinin kilidini açmaya çalışıyordu. "Anladın mı beni, Vorarbeiter?"

"*Oui, mon général*," dedi Pino. "Anladım."

"Sen harita okuyabilir misin?"

"Evet."

"Güzel. Como'ya doğru sür. Milano'dan çıktığında dur ve flamalarımı indir. İkisini de torpidoya koy. Bu sırada sessiz ol. Konsantre olmam gerek."

Hareket ettikten sonra General Leyers okuma gözlüklerini taktı ve kucağında duran kalın bir tomar kâğıdı yakından incelemeye koyuldu. Dün Albanese Bavulları'nda, bu sabah da Dolly Stottlemeyer'in evinde Pino, Leyers'e uzun uzun bakamayacak kadar telaşlıydı. Artık arabayı sürerken ara sıra generale bakıyor, adamı yakından inceliyordu.

Pino, Leyers'in ellilerinin ortasında olduğunu fark etti. Sağlam bir vücudu vardı ve özellikle de omuzları yapılıydı. Boğalarınkini andıran boğazı beyaz gömleğiyle ceketinin arasından görünüyordu. Geriye atılmış briyantinli gri saçları gittikçe seyrekleştiği için oldukça geniş olan alnı belirginleşmişti. Raporları incelerken ve sonrasında onları arka koltuktaki ayrı bir yığının içine atarken kalın ve koyu kaşları gözlerini gölgeliyordu.

Leyers, tamamen işine konsantre olmuş durumdaydı. Pino'nun, Daimler'i Milano'dan düzgün bir şekilde çıkardığı süreçte, Leyers'in başını bir kez olsun önündeki işten kaldırdığını görmemişti. Arabayı durdurup aşağı inerek flamaları kaldırırken bile işine devam etmişti. Kucağındaki planı incelerken Pino, "Como, *mon général*," dedi.

Leyers, gözlüklerini düzeltti. "Stadyum. Arkadan dolaş."

Birkaç dakika sonra Pino, Viale Giuseppe Sinigaglia'daki futbol stadyumunun uzun batı tarafında yol almaya başlamıştı. Makam aracını gören girişteki silahlı dört nöbetçi hazır ola geçti.

"Gölgeye park et," dedi General Leyers. "Arabayla birlikte beni bekle."

"*Oui, mon général.*"

Pino, arabayı park ettikten sonra dışarı fırladı ve saniyeler içinde arka kapıyı açtı. Bunu fark etmemiş gibi olan Leyers, elinde valiziyle dışarı çıktı ve sanki Pino yokmuş gibi yanından geçip gitti. Stadyumun içinde gözden kaybolmadan önce nöbetçilere de aynı muameleyi yaptı.

Günün erken saatleriydi ve ağustos sıcağı çoktan etkisini göstermeye başlamıştı. Pino, stadyumun öteki tarafındaki Como Gölü'nün kokusunu alabiliyordu. Göle inip batıya, Alpler'e ve Casa Alpina'ya bakma hayalleri kurdu. Rahip Re'nin ve Mimo'nun nasıl olduğunu merak etmişti.

Annesini ve son çanta tasarımlarının nasıl olduğunu, Pino'nun yaşadıklarını bilip bilmediğini düşündü. Hüzünlenmişti. Porzia'yı, özellikle de hayatındaki her şeyle başa çıkışını özlemişti. Bombardıman başlayana kadar, Pino hiçbir şeyin annesini korkutabileceğini düşünmezdi. O zamandan beri Porzia ve Cicci Rapallo'yda yaşıyor, savaşı radyodan dinliyor ve her şeyin bitmesi için dua ediyorlardı.

Saklanmak edilgen bir durumdu ve bu nedenle Pino, annesinin yanında olmadığı için mutluydu. O saklanmıyordu. İtalya'daki Nazi gücünün merkezinde bir casustu o. İçi ürperdi ve ilk kez casus olmanın, çocukken oynadıkları oyunlardaki gibi bir ispiyoncu değil, bir askerî eylem olarak casus olmanın ne demek olduğunu düşündü.

Peki ne bulmaya ya da görmeye çalışıyordu? Ayrıca nerede bulmaya ya da görmeye çalışıyordu? Ortada bir valiz olduğu ve valizin dolu olduğu kesindi. Pino, General Leyers'in Como'da ve Milano'da ofisleri olduğunu da tahmin ediyordu. Ama o ofislere girmesine hiç izin verilecek miydi?

Bunu öngöremiyordu ve şu anda generali beklemek dışında

yapabileceği bir şey olmadığı için yeniden Anna'yı düşünmeye başladı. Onu bir daha asla göremeyeceğini sanmıştı ama o buradaydı işte, generalin metresinin hizmetçisiydi! Bu ne kadar mümkündü? Her şey sanki bir...

En az on iki Alman kamyonu homurdanıp siyah dizel dumanını savurarak Pino'nun yanından geçti ve sokağın kuzey ucunda durdu. Silahlı Organization Todt askerleri araçtan dışarı atlayıp etrafa yayıldılar ve silahlarını başka kamyonların arka taraflarına doğrulttular.

"*Raus!*" diye bağırarak kasaların kapağını açtılar. Brandayı geri çektiklerinde şaşkınlık içinde etrafına bakınan kırk adam ortaya çıktı. "*Raus!*"

Hepsi bir deri bir kemik kalmıştı, üstleri başları pislik içindeydi, sakalları düzensizdi ve uzamış saçları darmadağındı. Birçoğu ölü gibi boş bakıyordu, gri pantolonları ve üstleri yırtık pırtıktı. Göğüslerine, üstlerinde ne yazdığını çıkaramadığı mektuplar iliştirilmişti. Elleri kelepçeliydi ve ancak ayaklarını sürüyerek yürüdükleri sırada nöbetçiler saldırıya geçerek birkaçına tüfeklerinin kabzasıyla vurdu. Kamyonlar art arda boşalırken insanların sayısı kısa süre içinde üç yüze, belki de daha da fazlasına çıktı. Herkes kitle halinde stadyumun kuzey ucuna doğru hareket ediyordu.

Pino, Milano'daki merkez tren bakım istasyonunda sokakları bomba kalıntılarından temizleyen adamların da bu adamlara benzediklerini fark etti. Bunlar Musevi miydi? Nereden gelmişlerdi?

Onlara verdiği isimle grili adamlar, stadyumun kuzeybatı köşesini geçip doğuya, göle doğru yürümeye başladılar ve gözden kayboldular. Aklına General Leyers'in ona Daimler'in yanında beklemesini için verdiği emir, sonra da Albert dayının onun casus olmasını istemesi geldi. Pino, girişe yakın duran dört nöbetçinin yanından hızlı adımlarla geçti. İçlerinden biri Almanca bir şeyler söyledi ama Pino anlamadı. Başını evet anlamında salladı, güldü ve kendinden emin davranmanın kendinden emin olmak kadar etkili olduğunu düşünerek yürümeye devam etti.

Köşeyi döndü. Grili adamlar ortadan kaybolmuştu. Bu nasıl mümkün olabilirdi?

O sırada stadyumun kuzey ucundaki bir açılır kapanır kapı-

nın açıldığını gördü. İçeriden silahlı iki nöbetçi çıktı. Pino, Tullio Galimberti'yi ve onun hemen hemen bütün zor işleri yapmanın püf noktasının başka biri gibi, oraya ait olan biri gibi davranmakta gizli olduğunu söylediğini hatırladı.

Pino, nöbetçileri selamladıktan sonra karanlığın için giren tünele daldı. Eğer durdurulacaksa şimdi durdurulacaktı ama oynadığı kumar başarılı oldu ve nöbetçiler tek kelime etmedi. Nedenini hemen anlamıştı. Tünelin içindeki yan koridorlarda kendi üniformasına benzeyen OT üniformaları giymiş birçok adam kutu ve sandık istiflemekle meşguldü. Nöbetçiler Pino'nun da onlardan biri olduğunu düşünmüş olmalıydı.

Pino, tünelin ağzına varmak üzereyken gölgelerin içinde durdu ve etrafına baktığında grili adamların en yakındaki koridorda sıra olduklarını gördü. Arkalarında, stadyumun güney ucundaki kamuflaj ağı kaldırılmış ve yerine sabitlenmişti. Pino, ağın altındaki römorklarda altı havan topu saydı. Bunun yanı sıra bir düzine ağır makineli tüfek ve akla hayale sığmayacak kadar çok tahta kasa vardı. Burası bir ikmal deposuydu. Cephane çöplüğü de olabilirdi.

Pino, kalan son birkaç grili adamı hazır ola sokmaya çalışan OT askerlerine dikkat kesildi. O sırada General Leyers, tahminen elli metre uzakta ve stadyum boyunca uzanan başka bir tünelden çıkageldi. Bir OT yüzbaşıyla bir çavuş da hemen arkasından yürüyordu.

Pino, tünelin duvarına sıkı sıkı yaslandı ve etrafta merakla gezinirken yakalanırsa neler olabileceğini işte esas o an düşünmeye başladı. Sorguya çekileceği muhakkaktı. Dayak da yiyebilirdi. Belki de daha kötüsü olurdu. Kendinden emin bir tavırla az önce geldiği yola sapmayı, Leyers ne zaman dönerse dönsün onu beklemeyi ve güne devam etmeyi düşündü.

Ama o sırada General Leyers, dimdik ve bir Nazi Reich Bakanı'nın tüm otoritesiyle, onlu gruplar halinde otuz sıra oluşturmuş, kendi aralarında yaklaşık bir metre, sıraların arasında ise üç metre boşluk bırakmış grili adamların önünde durdu. Leyers, ilk adamı bir süre inceledikten sonra Pino'nun duyamadığı bir şeyler söyledi.

Yüzbaşı not defterine bir şeyler yazdı. Çavuş, tüfeğinin nam-

lusunu doğrulttu ve grili ilk adam gruptan ayrıldı. Tarlaya doğru ağır adımlarla yürüdü, arkasına döndü ve Leyers'e baktı. Leyers ise sıradaki bütün adamlara teker teker aynı şeyi yapmakla meşguldü. Gözünün önündeki her adamı inceledikten sonra resmî bir bilgi veriyordu. Yüzbaşı duyduklarını defterine yazıyor, çavuş ise silahını doğrultuyordu. Bazıları ilk adamla birlikte gitti. Diğerleri ise diğer iki gruptan birine katıldı.

Onları derecelendiriyor. Sınıflandırıyor.

Gerçekten de, esirlerin en iri yarıları ve güçlüleri diğer iki gruptan daha küçük bir kümenin içinde duruyorlardı. İkinci ve daha büyük gruptaki adamlar daha hırpalanmış gibiydiler ama yine de haysiyetlerini korumaya çalışıyorlardı. Üçüncü ve en büyük kümedeki adamlar ise sınıra ulaşmış gibilerdi, birer iskelete dönmüşlerdi ve artan sıcak nedeniyle düşüp ölecek gibi duruyorlardı.

Leyers, sınıflandırma sürecinde Alman liyakatine bir model oluşturuyordu. Bir adama değer biçmesi beş saniyeden fazla sürmüyordu. Hükmünü veriyor ve bir sonrakine ilerliyordu. Üç yüz adamı sınıflandırması on beş dakikayı geçmedi. Yüzbaşına ve çavuşa bir şeyler söyledikten sonra adamlar ona *Sieg Heil* selamı verdi. General Leyers ise bu Nazi selamına coşkuyla karşılık verdikten sonra çıkışa doğru uzun adımlarla yürüdü.

Arabaya gidiyor!

Pino, dilindeki metal tadı yutarak geri döndü. Koşmak istiyordu ama generalin amaç güden otoriter yürüyüşünü kendine model edinmeye zorladı. Kuzey kapısından dışarı çıktığında nöbetçilerden biri ona Almanca bir şeyler sordu. Pino'nun cevap vermesine fırsat kalmadan dikkatlerini Pino'nun arkasından tünelde ağır ağır yürüyen grili adamların sesi çekti. Pino, sanki belli bir mesafeden bu geçit töreninin liderliğini yapıyormuşçasına yürümeye devam etti.

Köşeyi döndü. Stadyum yolunu ortaladığında Leyers dışarı çıktı ve Daimler'e doğru yürüdü. Pino artık var gücüyle koşuyordu.

Leyers kapıdan çıktığında aralarındaki mesafe yetmiş beş metreydi. Ama Pino, makam aracına on iki adım kala soluğu genera-

lin yanında aldı ve savrularak durmayı başardı. Selam verdi, nefesini yatıştırmaya çalıştı ve kapıyı açtı. Saçlarındaki ter gözlerinin arasından burun kemiğine düştü.

General Leyers bunu görmüş olsa gerek ki arabaya binmeden önce durdu, Pino'ya yakından baktı. Pino'nun alnında daha fazla ter taneciği belirdi ve yüzüne aktı.

"Sana arabanın yanında beklemeni söylemiştim," dedi Leyers.

"*Oui, mon général*," dedi Pino nefes nefese. "Ama çişimi yapmam gerekti."

General yüzünü hafifçe buruşturarak arabaya bindi. Pino, kapıyı arkasından kaparken buhar banyosu yapmış gibi hissediyordu. Her iki koluyla yüzünü silip şoför koltuğuna oturdu.

"Varenna," dedi General Leyers. "Orayı biliyor musun?"

"Gölün doğu kolunun doğu kıyısında, *mon général*," dedi Pino ve makam aracını çalıştırdı.

Varenna yolunda dört kontrol noktasında durduruldular ama her defasında devriye Leyers'i arabanın arka koltuğunda görünce hızla el işareti vererek onlara yolu açtı. General, Pino'yu Lecco'da espresso ve hamur işi bir şeyler alması için küçük bir kafede durdurduktan sonra yol boyunca yiyip içti.

Varenna dolaylarına vardıklarında General Leyers'in talimatlarıyla şehirden uzak kaldılar ve güney Alpler'inin eteklerine doğru yol aldılar. Yol hızla kapısı olan bir çayıra çıkan iki yönlü bir patikaya dönüştü. Leyers, Pino'ya kapıdan geçip tarlaya çıkmasını söyledi.

"Arabanın bu yolu çıkabileceğinden emin misiniz?" diye sordu Pino.

General, Pino'ya aptala bakar gibi baktı. "Bu altı tekerlekli bir araç. Ben nereye dersem oraya gider."

Pino, vitesi bire getirdi ve çukurlu bir yüzeyde şaşırtıcı derecede kolay bir şekilde ilerleyen küçük bir tank gibi kapıdan geçtiler. General Leyers, arabayı altı boş kamyonun ve kamyonlara göz kulak olan iki OT askerinin durduğu uzak köşeye park etmesini söyledi.

Pino, arabayı söylenen köşeye çektikten sonra motoru durdurdu.

Dışarı çıkmasına fırsat kalmadan general, "Not da alabilir misin sen?" diye sordu.

"Oui, mon général."

Leyers, valizini karıştırıp içinden stenograf defteriyle kalem çıkardı. Sonra gömleğinin içindeki zinciri ve zincire bağlı olan anahtarı çıkarıp valizi kilitledi.

"Beni takip et," dedi. "Sana söylediklerimi yaz."

Pino, not defterini ve kalemi aldıktan sonra arabadan indi. Arka kapıyı açınca Leyers dışarı çıktı, hızlı adımlarla kamyonların yanından geçip ormanın içine giren yola saptı.

Sabahın neredeyse sabahın on biriydi. Cırcırböcekleri sıcaktan ses çıkarıp duruyordu. Güzel ve yeşil kokan orman havası Pino'ya Carletto ile birlikte bombardıman sırasında uyudukları çimenle kaplı yamacı hatırlatmıştı. Yolun dik bir açıyla aşağı indiği yerde açığa çıkmış ağaç kökleri ve çıkıntılar vardı.

Birkaç dakika sonra ağaçların arasından, tünele doğru kıvrılan tren yoluna çıktılar. General Leyers tren yoluna doğru yürüdü. Pino, kayanın üstünde çınlayan çelik sesini ancak o zaman duydu. Tünelin içinde yüzlerce çekiç vuruyormuş gibiydi. Havaya patlayıcı kokusu yayılmıştı.

Tünelin dışındaki devriyeler hazır ola geçti ve önlerinden geçip giden Leyers'i selamladılar. Pino, bütün gözleri üstünde hissederek generalin arkasından yürüdü. Tünel kasvetliydi ve derinliklerine girdikçe kasvet daha da arttı. Attıkları her adımda çekiç sesi yaklaşıyor, kulakları daha da çok tırmalıyordu.

General durdu, elini cebine soktu ve pamuk yumakları çıkardı. Bir tanesini Pino'ya uzatarak ikiye bölerek kulak kanallarına sokmasını söyledi. Pino, kendine söyleneni yaptı ve bu, yalnızca general yanı başında bağırırsa onun söylediklerini duyacağı kadar işe yaradı.

Tünele doğru ilerleyen bir kıvrımı döndüler. Tavandaki parlak elektrik ampullerinin yansıttığı keskin ışık, tünelin her iki tarafındaki duvarlara kazma ve çekiçle saldıran grili adamlardan oluşan küçük ordunun siluetini gözler önüne sermişti. Etraf bir şey patlamış gibi kokuyordu. Şiddetli hücumun etkisiyle parça parça kayalar yerinden kopup adamların ayaklarının dibine düşüyordu. Tekmeledikleri bu parçalar, diğer adamlar tarafından tren raylarındaki cevher taşıyıcılara yükleniyordu.

Pino, buranın cehennemden farksız olduğunu düşündü ve

hemen buradan çıkıp gitmek istedi. Ama General Leyers hiç durmadan yürümeye devam ediyordu. O sırada yanında durduğu OT nöbetçisi ona bir fener verdi. General, feneri yolun her iki tarafındaki kazılara doğru tuttu. Grili adamlar bazı yerlerde duvarı bir metre kazmışlar, Pino'nun iki buçuk metre yüksekliğinde ve yirmi dört metre uzunluğunda olduğunu tahmin ettiği delikler açmışlardı.

Kazıların yanından geçip gittiler. On beş metre sonra yolun her iki tarafındaki duvarlar da dört buçuk metre derinliğinde, iki buçuk metre yüksekliğinde ve otuz metre uzunluğunda kazınmıştı. Yolun iki tarafındaki bu boşlukların büyük bir kısmı tahta kasalarla doldurulmuştu. Birçoğu apaçıktı ve cephane görünüyordu.

General Leyers, her sandığın içindeki numuneleri inceledikten sonra çavuşa Almanca bir şeyler sordu. Çavuş, Leyers'e belgelerin iliştirildiği bir dosya verdi. Leyers, birçok sayfaya göz attıktan sonra Pino'ya baktı.

"Yaz, Vorarbeiter," diye emretti. "7.92x57mm mavzer: 6.4 milyonu güneye gönderilmeye hazır."

Pino, duyduklarını hızla yazdıktan sonra başını kaldırıp baktı.

"9X19mm Parabellum," dedi Leyers. "Milano'daki Waffen-SS'e 225.000 adet. Modena'nın güneyine 400.000. Cenova'daki SS'e 250.000."

Pino, elinden geldiğince hızlı yazıyordu ve zar zor ayak uyduruyordu. Başını kaldırdığı sırada general, "Yazdıklarını bana oku," dedi.

Pino, söyleneni yapınca Leyers tek bir hareketle başını salladı. Yürümeye devam ederken bir yandan kasaların üstünde yazanlara bakıyor, bir yandan da notlar ve emirler yağdırıyordu.

"*Panzerfaust*," dedi, Leyers. "Altı..."

"Özür dilerim, *mon général*," dedi Pino. "*Panzer* kelimesini bilmiyorum..."

"100mm roket el bombası," dedi General Leyers sabırsızlıkla. "Feldmareşal Kesselring'in isteği üzerine yetmiş beş kasa Gotik Hattı'na. 88mm tank kurtarıcı. Yine Kesselring'in isteği üzerine Gotik Hattı'na 40 fırlatıcı ve bin roket."

Yirmi dakika daha böyle sürüp gitti. General emirler yağdı-

rıyor, makineli tüfekten Karabiner 98ks'ye, Wehrmacht standart piyade tüfeğinden Solothurn uzun menzilli tüfeklere ve ona uyacak kalın 20x138mm'lik cephaneye kadar her şeyin gönderileceği yeri söylüyordu.

Tünelin üst kısmından bir albay belirdi, selam verdi ve Leyers ile konuştu. Leyers ise dönüp öteki yöne doğru yürümeye başladı. Albay, generalle aynı hizaya gelmek adına koştururken konuşmaya devam etti. Pino ise biraz arkalarındaydı.

En sonunda albay sustu. General Leyers başını hafifçe öne eğdi, askerî bir kesinlikle döndü ve albaya Almanca bir şeyler söyleyerek sözlü olarak saldırmaya başladı. Albay karşılık vermeye çalıştı ama Leyers'in tiradına devam ettiğini görünce bir adım geri attı. Bu, Leyers'i daha da öfkelendirmişe benziyordu.

Etrafına baktığında Pino'nun öylece dikildiğini gördü ve kaşlarını çattı.

"Sen, Vorarbeiter," dedi. "Gidip kaya yığınının yanında bekle."

Pino, başını öne eğdi ve aceleyle yanlarından geçerken generalin yeniden bağırdığını duydu. Önündeki çekiçler ve çatırdayan taş nedeniyle Leyers'i orada beklemek istiyordu. Tam bu fikre kapıldığı sırada gürültü patırtı sona erdi ve yerini yere düşen aletlerin sesi aldı. Pino kazı alanına vardığında ellerinde çekiç ve kazma olan adamlar sırtlarını duvara yaslamış oturuyordu. Birçoğu başını ellerinin arasına almıştı. Diğerleri ise boş gözlerle tünelin tavanına bakıyordu.

Pino, daha önce hiç böyle adamlar gördüğünü sanmıyordu. Onlara; hızlı hızlı nefes alış verişlerine, kan ter içinde kalışlarına ve çatlak dudaklarının içinde dillerini dolaştırmalarına bakmak bile tahammül sınırlarını zorluyordu. Etrafına bakındı. Duvarın dibinde büyük bir süt güğümü, onun hemen yanında ise içinde kepçe olan bir bakraç vardı.

Adamları göz hapsine alan nöbetçilerden hiçbirinin onlara su verdiği yoktu. Her kim olurlarsa olsunlar, orada olmak için her ne yapmış olurlarsa olsun suyu hak ediyorlar, diye düşündü gittikçe öfkelenen Pino. Süt güğümüne gitti, kapağını açtı ve bakracı doldurdu.

Nöbetçilerden biri itiraz edecek olunca Pino hemen, "General Leyers," deyiverdi ve itiraz hemen geri çekildi.

Pino, kendine en yakın adama doğru yürüyüp biraz su verdi. Elmacık kemikleri öyle çökmüş, ağzı öyle açık kalmıştı ki yüzü bu haliyle bir kafatasına benziyordu. Ama başını arkaya itti, ağzını açtı ve Pino suyu doğrudan boğazına döktü. İşi bitince bir sonraki adamın yanına gitti ve böyle böyle ilerledi.

Yalnızca birkaç tanesi Pino'ya bakabilmişti. Kepçeyi yeniden suyla doldururken yedinci adam ayağının dibindeki kayalara baktı ve İtalyanca küfürler ederek Pino'yu hakarete boğdu.

"Ben İtalyanım, pislik herif," dedi Pino. "Su istiyor musun, istemiyor musun?"

Adam başını kaldırıp baktığında Pino onun ne kadar genç olduğunu gördü. Aynı yaşta bile olabilirlerdi ama bu adam Pino'nun kavrayamayacağı kadar harap ve yaşlı görünüyordu.

"Milanolu gibi konuşuyorsun ama üstünde Nazi üniforması var," dedi çatlak sesiyle.

"Durum biraz karmaşık," dedi Pino. "Suyu iç."

Adam sudan bir yudum aldıktan sonra diğer yedi adam kadar büyük bir iştahla geri kalanı da kafasına dikti.

"Kimsin sen?" dedi Pino, su bitince. "Diğerleri kim?"

Adam, Pino'ya bir böceğe bakar gibi baktı. "Adım Antonio," dedi. "Biz köleyiz. Hepimiz öyleyiz."

ON ALTINCI BÖLÜM

Köle mi? diye geçirdi içinden Pino, aynı anda hem tiksinti hem de acıma duygularıyla dolarak.

"Buraya nasıl geldin?" diye sordu. "Musevi misin?"

"Burada Museviler de var ama ben Musevi değilim," dedi Antonio. "Direnişteydim. Turin'de savaştım. Naziler beni esir aldılar, atış mangasına katmak yerine bu cezayı verdiler. Diğerleri Polonyalı, Slav, Rus, Fransız, Belçikalı, Norveçli ve Danimarkalı. Göğüslerine dikilmiş mektuplarda nereden geldikleri yazıyor. Naziler, istila ve fethettikleri her ülkeden güçlü kuvvetli erkekleri toplayıp köle olarak kullanıyorlar. Buna da 'zorla çalıştırma,' gibi saçma sapan bir şey diyorlar ama bu düpedüz kölelik. Nazilerin her şeyi bu kadar çabuk nasıl inşa ettiklerini sanıyordun? Fransa kıyılarındaki tüm o istihkâmı mesela? Ve güneydeki o muazzam savunmaları? Hitler'in, tıpkı Mısır'daki firavunlar gibi bir köle ordusu var ve... Yusuf'un oğlu Yice İsa adına, işte Firavun'un köle efendisinin ta kendisi!"

Antonio, bu son sözlerini fısıldayarak söylemiş, Pino'nun arkasından tünelin içine korkuyla bakmıştı. Pino arkasına döndüğünde General Leyers'in su bakracına ve Pino'nun elindeki kepçeye bakarak onlara doğru yürüdüğünü gördü. Leyers, nöbetçilere bağırarak Almanca bir şeyler söyledi. İçlerinden biri suyu almak için yerinden fırladı.

"Sen benim şoförümsün," dedi, Pino'nun yanından ayaklarını sertçe yere vurarak yürürken. "İşçilere hizmet edemezsin."

"Özür dilerim, *mon général*," dedi Pino, hızla arkasından koşarak. "Çok susamış görünüyorlardı ve kimse de onlara su vermiyordu. Bu çok... yani, aptalca."

Leyers, bir anda arkasına dönüp Pino'nun burnunun dibine girdi. "Neymiş o aptalca olan?"

"Çalışan birine su vermemek onu zayıf düşürür," diye kekeledi Pino. "Daha hızlı çalışmalarını istiyorsanız daha çok su ve yemek vermeniz gerek."

General öylece, Pino ile burun buruna durup ruhunu görmeye çalışırcasına gözlerine bakmaya devam etti. Gözlerini kaçırmamaya çalışmak Pino için çok zor oluyordu.

"İşçilerle ilgili bir politikamız var," dedi Leyers kısaca, en sonunda, "ve bugünlerde yemek bulmak çok zor. Ama su konusunda neler yapabileceğime bir bakacağım."

Pino'nun gözlerini kırpmasına fırsat bile kalmadan general arkasına dönüp yürümeye devam etti. Pino, Leyers'in arkasından dışarı çıkıp parlak ve sıcak yaz gününe karışırken dizlerinin bağı çözülmüştü. Daimler'e vardıklarında general not defterini istedi. Pino'nun üstüne yazdığı sayfaları yırtıp evrak çantasının içine koydu.

"Garda Gölü, Gargno, Salò'nun kuzeyi," dedi Leyers ve yeniden, valizinden çıkardığı, bitmez tükenmez görünen dosyaların ve raporların içine daldı.

Pino, daha önce bir kez Salò'ya gitmişti ama oraya nasıl gidildiğini hatırlamadığı için generalin torpidoda tuttuğu ayrıntılı kuzey İtalya haritasına baktı. Gargno'nun Salò'nun yaklaşık yirmi kilometre kuzeyinde, gölün batı kıyısında olduğunu gördü ve rotasını çizdi.

Makam aracını çalıştırdı, motorun homurtusuyla çayırlara doğru yol almaya başladılar. Bergamo'ya vardıklarında hava pırıl pırıl ve sıcaktı. Öğle olduktan kısa bir süre sonra benzin, yemek ve su almak üzere Wehrmacht kampında durdular.

Leyers, arka koltukta çalışmaya devam ederek yemeğini yedi ve her nasılsa üstüne bir kırıntı bile dökmemeyi başardı. Pino, yeniden anayola çıktı ve Garda Gölü'nün batı kıyısı boyunca kuzeye doğru yol aldı. Yaprak kımıldamıyordu. Ayna gibi olan suyun yansıması kuzey ucunda yükselen Alpler'i iyiden iyiye güzelleştiriyordu.

Altın çiçek tarlalarının arasından ve bin yıllık bir kilisenin önünden geçtiler. Aynadan generale baktığında ondan nefret ettiğini fark etti. Adam bir Nazi köle amiriydi. *İtalya'nın yerle bir*

olmasını, sonra Hitler'in istediği gibi yeniden inşa edilmesini istiyor. Tanrı aşkına, Hitler'in mimarı için çalışıyor.

Pino'nun bir parçası izbe bir yer bulmak, arabadan inmek, silahını çıkarıp adamı öldürmek istiyordu. Tepelere doğru gidip Garibaldi gerilla birliklerinden birine katılabilirdi. Güçlü General Leyers ölüp gidebilirdi. Bu hiç de fena bir şey sayılmazdı, değil mi? Savaşın seyrini değiştirmez miydi? Bir nebze de olsa?

Ama Pino, bir suikastçı olmadığını hemen hatırlamıştı. Kimseyi öldüremezdi, böyle bir adamı bile...

"Salò'ya gelmeden önce flamalarımı koy," dedi Leyers arka koltuktan.

Pino, kenara çekip ön çamurluklara flamaları yeniden astı. Salò'ya varıp oradan da devam ettikleri süre boyunca flamalar dalgalanıp durdu. Boğucu bir sıcak vardı. Gölün suyu öylesine davetkâr görünüyordu ki Pino arabayı kenara çekip üniforması ve bandajlarıyla içine dalmak istedi.

Sıcak Leyers'i etkilemişe benzemiyordu. Ceketini çıkarmıştı ama kravatını gevşetmemişti. Gargnano'ya vardıklarında Leyers onu, tepedeki ellerinde makineli tüfek taşıyan Kara Gömlekliler tarafından korunan evin kapısına çıkaran bir dizi dar sokaktan geçirerek gölden uzaklaştırdı. Faşist komandolar, Daimler'e ve kırmızı Nazi flamalarına attıkları bir bakışla kapıyı onlara açtılar.

Yol, asma yaprakları ve çiçeklerle kaplı, gittikçe genişleyen bir villaya doğru kıvrılıyordu. Burada daha da çok Kara Gömlekli vardı. İçlerinden biri Pino'ya park etmesini işaret etti. Pino, arabayı park ettikten sonra dışarı çıktı ve arka kapıyı açtı. General Leyers arabadan inince Faşist askerler sopalarla dürtülmüş gibi dik durdular ve bakışlarını Leyers'ten kaçırdılar.

"Arabanın yanında mı durayım, *mon général*?" dedi Pino.

"Hayır, benimle geliyorsun," dedi Leyers. "Çevirmen ayarlamadım, bu iş hemen çözülmeli."

Pino'nun Leyers'in neyden bahsettiğine dair en ufak bir fikri olmasa da arkasından giderek Kara Gömlekler'in yanından yürüyüp bir kemerin altından geçti. Her iki tarafında da çiçeklenmiş tarlalar bulunan villaya taş basamaklardan çıkılıyordu. Villanın ön tarafındaki revaka ulaştıktan sonra taş terastan geçtiler.

General Leyers, köşeyi döndükten sonra terasa çıktı, bir anda

durdu, topuklarını birbirine vurdu ve şapkasını çıkardıktan sonra önceden çalışılmış bir hürmetle başını öne eğdi.

"Il Duce."

Pino, kuşku dolu gözlerini kocaman açarak Nazi'nin arkasına doğru yürüdü.

Benito Mussolini ile aralarında beş metre bile yoktu.

İtalyan diktatörün üstünde ten rengi binici pantolonu, dizin hemen altına gelen çok parlak çizmeler vardı. Göğsünün altına kadar açık olan beyaz tuniğinden gri kılları ve gömleğin alt düğmelerini zorlayan ihtiyar adam göbeğinin üst kısımları görünüyordu. Il Duce'nin kocaman kel kafası ve meşhur çene kemiğinin üstündeki derisi kızarmıştı. Elinde bir kadeh kırmızı şarap, hemen yanındaki masada ise yarısı boş bir karaf vardı.

"General Leyers," dedi Mussolini başını onaylarcasına sallayarak. Sonra çapaklı gözlerini Pino'ya çevirdi. "Sen de kimsin?"

Pino kekeledi, "Bugün generalin çevirmenliğini yapacağım, Duce."

"Ona nasıl olduğunu sor," dedi Leyers Pino'ya, Fransızca. "Bugün ona nasıl yardım edebileceğimi sor."

Pino, soruları İtalyanca sordu. Mussolini başını geriye attı ve bir kahkaha attıktan sonra alaycı bir hava takındı. "Il Duce mi nasılmış?"

Kolsuz beyaz bluzundan fışkıran muhteşem göğüsleriyle esmer bir kadın terasta belirdi. Güneş gözlüğü takmıştı ve onun da elinde bir kadeh şarap vardı. Kırmızı dudaklarının arasında bir sigara için için yanıyordu.

"Söyle onlara, Clara," dedi Mussolini. "Mussolini nasıl?"

Kadın sigarasından bir nefes çekip dumanını üfledi, "Mussolini bugünlerde kendini bok gibi hissediyor."

Pino, şaşkınlığını gizlemeye çalıştı. Kadının kim olduğunu biliyordu. İtalya'daki herkes o kadını tanırdı. Claretta Petacci, diktatörün adı çıkmış metresiydi. Fotoğrafı gazetelerde hep çıkardı. Pino, bu kadının şimdi tam önünde olduğuna inanamıyordu.

Mussolini gülmeyi bıraktı, ciddileşti ve Pino'ya baktı, "Generale bunu söyle. Il Duce'nin bugünlerde kendini bok gibi hisset-

tiğini söyle. Ve Il Duce'ye kendini bok gibi hissettiren nedenleri düzeltip düzeltemeyeceğini sor."

Pino, söylenenleri generale tercüme etti. Rahatsız olmuş general, "Ona, birbirimize yardım edebileceğimizi söyle," dedi. "Milano'daki ve Turin'deki saldırıların sonunu getirmenin bir yolunu bulursa onun için elimden geleni yapacağımı söyle."

Pino, Leyers'in söylediklerini kelimesi kelimesine tercüme etti.

Diktatör homurdandı. "İşçilerimin ücretini tedavüldeki parayla öder ve can güvenliklerini sağlarsa saldırıları sonlandırabilirim."

"Onlara ödemeyi İsviçre frangıyla yapacağım ama bombardımanları kontrol edemem," dedi Leyers. "Birçok fabrikanın operasyonlarını yer altına indirdik ama hepsinin can güvenliğini sağlayabileceğim kadar tünel yok. Zaten konu İtalya ise savaşta bir dönüm noktasındayız. Son istihbaratlar, yedi müttefik tümeninin Fransa'nın işgali nedeniyle İtalya'dan oraya geçtiğini gösteriyor ve bu da Gotik Hattı'nın ihtiyaçlarını karşılayabildiğim sürece kış boyunca varlığını sürdüreceği anlamına geliyor. Ama silahları ve parçaları çalıştıracak uzman makinistlerim olmadığı sürece bunun teminatını veremem. O yüzden saldırıları benim için sonlandırabilir misiniz, Duce? Führer'in desteğinizden mutluluk duyacağından eminim."

"Bir telefon görüşmeme bakar," dedi Mussolini, parmaklarını şaklattı ve biraz daha şarap koydu.

"Harika," dedi General Leyers. "Size başka nasıl yardımcı olabilirim?"

"Ülkemin kontrolü konusuna ne dersiniz?" dedi diktatör buruk bir edayla, kadehini kafasına dikerken.

Pino'nun çevirisinden sonra general derin bir nefes aldı, "Kontrol zaten sizin elinizde, Duce. Saldırıların sonlanması için size gelmemin nedeni de bu."

"Kontrol Il Duce'de mi?" dedi Mussolini alaycı bir ifadeyle ve sonra başını sallayarak onu cesaretlendiren metresine baktı. "O halde neden askerlerim Almanya'da hendek kazıyor ya da doğu cephesinde ölüyor? Neden Kesselring ile görüşülmüyor? Neden

İtalya'ya dair kararlar ülkenin başbakanı masada yokken alınıyor? Neden Hitler o lanet telefona çıkmıyor?"

Diktatör, son soruyu bağırarak sormuştu. Pino, duyduklarını çevirirken Leyers oldukça durgun görünüyordu.

"Führer'in neden telefonlarınıza çıkmadığına dair bir tahminim yok, Duce. Ama üç cephede savaşmak insanı çok meşgul eden bir iş."

"Hitler'in lanet telefonlarıma neden çıkmadığını biliyorum!" diye haykırdı Mussolini ve kadehini masaya vurdu. Önce generale, sonra Pino'ya baktı ve bu bakış Pino'ya bir iki adım geri gidip gitmemesi gerektiğini düşündürdü. "Koskoca İtalya'da en çok kimden nefret ediliyor?" dedi Mussolini, soruyu Pino'ya sorarak.

Telaşa kapılan Pino, ne söyleyeceğini bilemedi ve sonra duyduklarını çevirmeye başladı.

Mussolini, Pino'nun sözünü kesti, onunla konuşmaya devam ederek göğsüne vurdu, "İtalya'da en çok nefret edilen adam Il Duce, tıpkı Hitler'in Almanya'nın en çok nefret edilen adamı olması gibi. Ama anlayacağın üzere, bu Hitler'in umurunda bile değil. Il Duce, insanların sevgisini önemser ama Hitler sevgi için bir köpek dışkısından bile vazgeçmez. Onun umurunda olan tek şey korkudur."

Pino, diktatör içindekileri açığa vururken hızına yetişmek için elinden geleni yapıyordu. "Clara, İtalya'da en çok nefret edilen adamın neden kendi ülkesinin kontrolünü kaybettiğini biliyor musun?"

Metresi sigarasını söndürüp dumanını dışarı üfledi, "Adolf Hitler yüzünden."

"Doğru!" diye bağırdı Il Duce. "Çünkü Almanya'da en çok nefret edilen adam, İtalya'da en çok nefret edilen adamdan nefret ediyor! Çünkü Hitler Nazi çoban köpeklerine İtalya'nın başbakanına davrandığından daha iyi davranıyor! Benim elimi kolumu bağladı ve..."

"Bu saçmalığa ayıracak zamanım yok," diyerek Pino'ya terslendi Leyers. "Birkaç gün içinde Feldmareşal Kesselring ile ayarlayacağımı ve Führer'in de bir hafta içinde telefon etmesini beklemesini söyle. Şimdilik yapabileceğimin en iyisi bu."

Pino, söylenenleri İtalyancaya tercüme ettiğinde Mussolini'nin öfke patlaması yaşayacağını düşünüyordu.

Ne var ki bu imtiyazlar diktatörün hoşuna gitmişe benziyordu. Tuniğinin düğmelerini iliklemeye başladı. "Kesselring ile ne zaman görüşeceksiniz?"

"Zaten onunla görüşmek için yola çıktım, Duce," dedi Leyers. "Emir subayını gece olmadan aratacağım. Herr Hitler'in dikkatini çekmek ise biraz daha zaman alır."

Mussolini, bir devlet adamına yakışır şekilde başını salladı. Sanki hayalî gücünün bir kısmını geri kazanmıştı ve artık onu evren üzerinde kullanacaktı.

"Harika, General Leyers," dedi Mussolini, manşetlerini düzelterek. "Ben de gece olmadan saldırıları sonlandıracağım."

Leyers, topuklarını birbirine vurup başını öne eğdi. "Feldmareşal'in ve Führer'in bundan memnun olacağından eminim. Zaman ayırdığınız ve harekete geçeceğiniz için bir kez daha teşekkür ederim, Duce."

General geri dönüp büyük adımlarla yürümeye başladı. Ne yapması gerektiğinden emin olamayan Pino, bir anlık tereddütten sonra hızlı bir şekilde başını eğerek Mussolini'ye ve Claretta Petacci'ye selam verdikten sonra köşeyi dönüp kemerin altından geçerek gözden kaybolan Leyers'in arkasından hızla koştu. Generale yetiştikten sonra sağ omzunun yanında yürüdü ve nihayet arabaya vardıklarında adımlarını sıklaştırarak öne geçti ve arka kapıyı açtı.

Tereddüt eden General Leyers, bir an Pino'yu süzdü ve, "Aferin, Vorarbeiter," dedi.

"Teşekkür ederim, *mon général*," dedi heyecanla.

"Şimdi, beni bu deli saçması tımarhaneden çıkar," dedi Leyers ve arabaya bindi. "Beni Milano'daki telefon santraline götür. Yerini biliyor musun?"

"Elbette, *mon général*," dedi Pino.

Leyers, valizinin kilidini açtı ve kendini yeniden işe verdi. Pino, arabayı sessizce sürerken dikiz aynasından bakarak kendisiyle tartışıyordu. General ona iltifat ettiğinde bundan gurur duymuştu. Şimdi de bunun nedenini merak ediyordu. Leyers Naziydi, köle amiriydi, savaşın usta mimarlarından biriydi. Pino, böyle

birinden gelen bir iltifat için nasıl gururlanabilirdi? Olamazdı bu. Olmamalıydı. Ama olmuştu işte ve şimdi kafasına takılmıştı.

Milano yakınlarına vardıklarında Pino, General Leyers'in yarım günden biraz daha fazla şoförlüğünü yaparak ne kadar çok şey öğrendiğiyle gurur duymaya karar verdi. Dayısı buna inanamayacaktı. Mussolini ve Claretta Petacci ile konuşmuştu! İtalya'daki kaç casus böyle bir şey söyleyebilirdi ki?

Pino, Hannibal'in savaş filleriyle takip ettiği ve onları rekor bir zamanda Piazzale Loreto'ya ulaştırdığı rotayı izledi. Bay Beltramini'nin ihtiyar bir kadına yardım ettiği meyve sebze standının başında olduğunu görünce kavşaktan döndü. Yanından geçerken ona el sallamak istemişti ama sağa yaklaşacağı sırada yoluna bir Alman kamyonu çıktı. Neredeyse çarpışacaklardı. Makam aracının direksiyonunu tam zamanında kırmayı başardı.

Şoförün bunu yaptığına inanamıyordu. Görmemişler miydi...

Flamaları. Milano'ya girmeden önce generalin flamalarını çıkarmayı unutmuştu. Kavşakta bir tur daha atması gerekti. Bu sırada Carletto'nun kaldırımda en sevdiği kafelerden birine doğru yürüdüğünü gördü.

Pino, hızını arttırıp olaysız bir şekilde Viale Abruzzi'ye saptı ve sıkı korunan bir telefon santralinin önüne park ediverdi. Sıkı Nazi varlığı onu önce şaşırtsa da daha sonra telefon santralini kontrol edenin iletişimi de kontrol ettiğini düşündü.

"Burada üç saatlik işim var," dedi General Leyers. "Senin beklemene gerek yok. Burada kimse arabaya dokunmaya cesaret edemez. Akşam beşte dönmüş ol."

"*Oui, mon général*," dedi Pino ve arka kapıyı açtı.

Leyers içeri girene kadar bekledikten sonra Piazzale Loreto'ya, Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'ne geri döndü. Daha bir sokak bile yürümemişken o kadar çok berbat bakışa maruz kaldı ki gamalı haç kol bandını çıkarıp arka cebine koymak aklına geldi.

Bu, işleri kolaylaştırmıştı. İnsanlar artık ona pek bakmıyordu. Üniforması üstündeydi ve ne SS ne de Wehrmacht'tı. İnsanların umurunda olan tek şey de buydu.

Adımlarını sıklaştırmaya başladı. Bay Beltramini'nin tam

ileride üzümleri çuvala koyduğunu gördü. Ama o gerçekten Carletto'yu görmek istiyordu. Dört ay olmuştu ve eski dostuna anlatacak çok şeyi vardı.

Pino sokağa saptı, konvoy halinde ilerleyen Alman kamyonlarının önünden sağa girdi. Kaldırımdaki insanları incelerken Carletto'nun ona sırtı dönük bir şekilde oturduğunu gördü.

Gülmeye başladı, yürümeye devam etti ve Carletto'nun bir şeyler okuduğunu gördü. Bir sandalye çekip oturdu ve, "Umarım güzel ve genç bir kadın beklemiyordun," dedi.

Carletto, başını kaldırıp Pino'ya baktı. Arkadaşı, Pino'ya ilk başta nisanın son günlerindekinden daha yorgun ve daha korkmuş göründü. Ama sonra Carletto Pino'yu tanıdı ve bağırmaya başladı. "Aman Tanrım, Pino! Öldüğünü sanmıştım!"

Oturduğu yerden fırladı ve Pino'ya sımsıkı sarıldı. Sonra onu geri iterek buğulu gözleriyle baştan ayağa süzdü. "Gerçekten öldün sanmıştım."

"Sana bunu kim söyledi?"

"Biri babama bombalandığı sırada Modena tren istasyonunda nöbetçi olduğunu, kafanın bir kısmının parçalandığını söylemiş! Bunu duyunca mahvoldum."

"Hayır, hayır!" dedi Pino. "Kafası parçalanan kişi yanımdaki çocuktu. Benim de neredeyse şuram kopacaktı."

Carletto'ya bandajlı elini gösterip dikilen parmaklarını oynattı.

Carletto, Pino'nun omzuna vurdu ve gülümsedi. "Hayatta olduğunu bilmek bile yeter," dedi. "Galiba hiç olmadığım kadar mutluyum!"

"Ölümden dönmek çok güzel," dedi ve gülümsedi Pino. "Sipariş verdin mi?"

"Sadece espresso söyledim," dedi Carletto, yeniden sandalyesine otururken.

"Bir şeyler yiyelim," dedi Pino. "Hastaneden çıkmadan önce maaşımı aldım, ben ısmarlayacağım."

Bu, eski dostunu daha da mutlu etmişti. Prosciutto'ya sarılı kavun topları, salam, ekmek, sarımsaklı zeytinyağı ve boğucu sıcakta çok iyi giden soğuk domates çorbası sipariş ettiler. Yemeklerinin gelmesini beklerlerken, Pino Carletto'nun hayatının son dört ayının nasıl geçtiğini dinledi.

Bay Beltramini'nin ticaret yaptığı kişiler şehir dışında olduğu için sebze ve meyve standında işler tıkırındaydı. Şehirde devamlı olarak meyve sebze bulunan nadir yerlerden biriydi ve genelde dükkân kapanmadan önce her şey satılmış oluyordu. Carletto'nun annesi ise bambaşka bir hikâyeydi.

"Bazen daha iyi oluyor ama hiç gücü kalmadı," dedi Carletto. Gerginliği Pino'nun gözünden kaçmamıştı. "Geçen ay çok hastalandı. Zatürre oldu. Babam annemin öleceğini sandı ve çok üzüldü ama annem bir şekilde kendini toparlayıp hastalığı yendi."

"Bu çok iyi," dedi Pino, garson tabakları önlerine koymaya başladığı sırada. Gözlerini Carletto'nun arkasındaki meyve standına dikti. Alman kamyon konvoyunun arasındaki boşluklardan Bay Beltramini'nin bir müşteriyle ilgilendiğini gördü.

"Pekâlâ, bu da yeni Faşist üniforması mı, Pino?" diye sordu Carletto. "Daha önce görmedim sanırım."

Pino, yanağının içini kemirmeye başladı. Alman ordusuna katıldığı için o kadar utanıyordu ki arkadaşına Organization Todt'tan asla bahsetmemişti.

Carletto devam etti. "Peki neden Modena'daydın? Benim tanıdığım herkes kuzeye gitti."

"Durum biraz karışık," dedi Pino, konuyu değiştirmeye çalışarak.

"Bu ne demek?" diye sordu arkadaşı, kavun toplarından birini yerken.

"Sır tutabilir misin?" dedi Pino.

"En iyi arkadaşlar ne için vardır ki?"

"Doğru," dedi Pino, sonra öne eğilip fısıldadı. "Bu sabah, Carletto. İki saat bile olmamıştır. Mussolini ve Claretta Petacci ile konuştum."

Carletto, şüpheci gözlerle arkasına yaslandı. "Uyduruyorsun."

"Hayır, uydurmuyorum. Yemin ederim."

Kavşakta bir araba kornaya bastı.

Postacı çantası taşıyan bir bisikletli arabadan kaçmak için iki arkadaşa doğru öyle bir hamle yaptı ki Pino, adamın Carletto'ya çarpacağını sandı. Carletto da adamdan kaçmak için yana doğru eğilmişti.

"Aptal!" dedi Carletto, sandalyesinden kalkmadan bisikletliye

doğru dönerek. "Trafiğin aksi istikametinde, kaldırımdan gidiyor. Birine zarar verecek!"

Pino, bisikletliyi arkadan görünce koyu renkli gömleğinin altında, tam yaka hizasındaki kırmızılığı gördü. Kaldırımda yürüyen yayaların arasına daldığı sırada uzun Alman konvoyunda üç kamyon daha sıkışık Viale Abruzzi'ye doğru yavaşça döndü. Bisikletli, posta çantasını omzundan çıkardı, sol elini direksiyondan kaldırmadan sağ eliyle çantanın sapını tuttu ve bisikletini Viale Abruzzi'ye doğru döndürerek kamyonlardan birinin tam karşısına çıktı.

Pino, az sonra neler olacağını anlayınca yerinden fırlayıp, "Hayır!" diye bağırdı.

Bisikletli, çantayı branda örtünün içinden kamyonun kasasına fırlattıktan sonra sıvıştı.

Bay Beltramini de fırlatılan çantayı görmüştü. Kamyonla arasında en fazla altı metre vardı ve ellerini tam kaldırmaya başladığı sırada kamyon havaya uçarak ateş topuna dönüştü.

Pino ve Carletto, patlamanın etkisiyle bir sokak ötedeki yerlerinde sarsıldılar. Pino, kendini yere attı, başını fırlayan parçalardan ve şarapnellerden korumaya çalıştı.

"Baba!" diye bağırdı Carletto.

Yerinden fırladı, Piazzale Loreto'nun üstüne yağan patlama maddesine aldırış etmeden yangına, birliği taşıyan kamyonun küle dönen iskeletine ve meyve standının tentesinin paçavraları altında kalan kaldırıma yığılıp kalan babasına doğru koştu.

Carletto, babasının yanına bölgeyi kontrol altına almak üzere diğer kamyonlardan çıkan Wehrmacht askerlerinden önce vardı. Askerlerden ikisi Pino'nun yolunu kesti ama Pino kırmızı kol bandını çıkarıp takarak onlara gamalı haçını gösterdi.

"Ben General Leyers'in emir subayıyım," dedi, kekeleyen bir Almancayla. "Oraya gitmem gerek."

Askerler Pino'ya yol verince Pino da yanmaya devam eden kamyonun sıcaklığından koşarak uzaklaştı. Çığlık atan, inleyen insanların farkındaydı ama umurunda olan tek kişi, kaldırıma çökmüş, kucağında babasının kavrulmuş, kan içindeki başını tutan Carletto'ydu. Bay Beltramini'nin önlüğü patlamanın etkisiyle kararmış, kana bulanmıştı ama Bay Beltramini hâlâ yaşıyordu. Gözleri açıktı ve zar zor nefes alıyordu.

Carletto, gözyaşlarını tutarak başını kaldırdığında Pino'yu gördü. "Ambulans çağır."

Pino, her yönden Piazzale Loreto'nun etrafını çeviren sirenleri duydu.

"Geliyorlar," dedi ve kaldırıma çöktü. Bay Beltramini düzensiz bir şekilde nefes alıyor, her yeri seğiriyordu.

"Hareket etme baba," dedi Carletto.

"Annen," dedi Bay Beltramini, donuklaşan gözleriyle. "Onunla ilgilen..."

"Sakin ol baba," dedi oğlu, ağlayıp babasının yanık saçlarını okşayarak.

Bay Beltramini sarsılarak öksürdü. Korkunç bir acı çektiğini düşünen Pino, güzel bir anıyla dikkatini dağıtmaya çalıştı.

"Bay Beltramini, biz tepedeyken babamın keman çaldığı, sizin de karınıza şarkı söylediğiniz o geceyi hatırlıyor musunuz?" diye sordu Pino.

"*Nessun Dorma*," diye fısıldadı Bal Beltramini, düşüncelere dalıp gülümsedi.

"*Con smania*'yı söylemiştiniz ve daha önce bunu bu kadar güzel söylediğinizi hiç duymamıştım," dedi Pino.

Bir an üçü de bütün o acının ve korkunun dışına çıkıp kendi evrenlerine çekildiler ve kendilerini o şehir dışındaki yamaçta masum bir anı paylaşırken buldular. O sırada Pino, ambulansların sireninin yaklaştığını duydu. Kalkıp bir doktor aramayı düşündü ama kalkmaya çalıştığı sırada Bay Beltramini koluna yapıştı.

Carletto'nun babası, şaşkın gözlerle Pino'nun taktığı korkutucu kol bandına bakıyordu.

"Nazi mi?" dedi zar zor soluyarak.

"Hayır, Bay Beltramini..."

"Hain misin yoksa?" dedi manav, yorgun düşerek. "Pino?"

"Hayır, Bay..."

Bay Beltramini yeniden öksürdü, sarsıldı ve bu kez çenesinden aşağı koyu renkli bir kan aktı. Başını Carletto'ya doğru çevirip tek kelime etmeden dudaklarını oynatarak oğluna baktı. Bir anda, sanki ruhu ölümü kabul etmiş gibi ama oyalanarak, hiç can çekişmeden ve uçup gitmek için acele de etmeden teslim oldu.

Carletto hıçkırarak ağlamaya başladı. Pino da öyle.

Arkadaşı, babasına sarılıp sallanarak keder içinde inlemeye başladı. Kaybının acısı aldığı her nefesle, vücudundaki her kası, her kemiği eğip bükene kadar büyüdükçe büyüdü.

"Çok üzgünüm," diye ağladı Pino. "Ah, Carletto, çok üzgünüm. Onu ben de çok severdim."

Carletto, babasını sallamayı bırakıp öfkeden körleşen gözlerle Pino'ya baktı. "Kes şunu!" diye bağırdı. "Bunu bir daha asla söyleme! Nazisin sen! Sen bir hainsin!"

Pino'nun çenesi sanki yirmi yerinden kırılmış gibiydi.

"Hayır," dedi. "Göründüğü gibi değil..."

"Benden uzak dur!" diye bağırdı Carletto. "Babam gördü. Senin ne olduğunu gördü. Üstelik bana da gösterdi!"

"Carletto, bu yalnızca bir kol bandı."

"Beni yalnız bırak! Seni bir daha asla görmek istemiyorum! Asla!"

Carletto, başını öne eğip babasının cansız bedeninin üstüne kapandı. Omuzları titriyor, göğsünden acı dolu sesler yükseliyordu. Pino öylesine yorgundu ki tek kelime edemedi. En sonunda ayağa kalkıp geri çekildi.

"İlerle," dedi Alman subay. "Ambulanslara kaldırımda yol aç."

Pino güneye, telefon santraline doğru yürümeden önce Beltramini'lere son kez baktığında patlamanın kalbinin de bir kısmını parçalara ayırdığını hissetti.

Bu kayıp hissi yedi saat sonra, Daimler'i Dolly Stottlemeyer'in oturduğu apartmanın önüne park ederken hâlâ ona işkence etmeye devam ediyordu. General Leyers arabadan indikten sonra valizini Pino'ya verdi. "İlk günün zorlu geçti."

"*Oui, mon général.*"

"Bombacının boynunda kırmızı bir atkı gördüğünden emin misin?"

"Gömleğinin altına sıkıştırmıştı ama evet."

General sert bir ifade takınarak sabahtan beri daha da ağırlaşmış olan valizi taşıyan Pino ile birlikte apartmana girdi. İhtiyar kocakarı onu bıraktıkları yerde, taburesinde oturuyordu ve kalın gözlüklerinin ardından gözlerini kırparak onlara baktı. Leyers,

kadına hiç bakmadan doğrudan Dolly'nin evine çıkan merdivenleri aşıp kapıyı çaldı.

Kapıyı Anna açtı. Pino'nun kalbi onu görünce bir nebze de olsun tamir olmuştu.

"Dolly yemek için sizi bekledi, General," dedi Anna, Leyers yanından geçerken.

O gün Pino'nun başına gelen onca şeye rağmen, Anna'yı yeniden görmek ilk iki seferde de olduğu gibi büyüleyici bir deneyim olmuştu. Bay Beltramini'nin öldüğünü görmenin ve arkadaşını kaybetmenin acısını hâlâ yaşasa da Anna'ya her şeyi anlatabilirse onun tüm bunları bir şekilde anlamlandırabileceğine inanıyordu.

"İçeri girecek misin, Vorarbeiter?" diye sordu Anna sabırsızlık içinde. "Yoksa öylece dikilip bana mı bakacaksın?"

Pino irkilerek Anna'nın yanından geçti. "Sana bakmıyordum."

"Bal gibi de bakıyordun."

"Hayır, bambaşka bir yerdeydim. Kendi zihnimde."

Bir şey söylemeden kapıyı kapadı.

Koridorun öteki ucundan Dolly göründü. Generalin metresi siyah stiletto, siyah ipek çorap, dar siyah etek ve inci renkli kısa kollu bir bluz giymişti. Saçları yeni yapılmıştı.

"General, bombardımanı gördüğünü söyledi," dedi Dolly, bir sigara yakarak.

Pino, başını evet anlamında salladıktan sonra valizini banka koyduğunda Anna'nın da onu izlediğini hissetti.

"Kaç ölü var?" diye sordu Dolly ve bir nefes çekti.

"Çok fazla Alman ve... epey Milanolu," dedi.

"Korkunç olmalı," dedi Dolly.

General Leyers yeniden belirdi. Kravatını çıkarmıştı. Dolly'ye Almanca bir şeyler söyledi ve Dolly de başını onaylarcasına sallayıp Anna'ya baktı. "General yemek yemek istiyor."

"Elbette Dolly," dedi Anna. Yeniden Pino'ya baktıktan sonra hızlı adımlarla koridorda yürüyerek gözden kayboldu.

Leyers, Pino'yu süzerek ona doğru yürüdü ve valizini aldı. "Sabah saat tam yedide burada ol."

"*Oui, mon général*," dedi Pino ve orada dikilmeye devam etti.

"Serbestsin, Vorarbeiter."

Pino oyalanmak, Anna'yı beklemek istiyordu ama selam verdikten sonra evden ayrıldı.

Daimler'i hizmet parkına geri götürürken o gün yaşadıklarını gözden geçirmeye çalıştı ama zihni ölmekte olan Bay Beltramini'nin, Carletto'nun kederiyle yönetilen öfkesinin ve ön holden ayrılmadan önce Anna'nın yüzüne bakışının görüntüleriyle allak bullak olmuştu.

Sonra Mussolini ve metresiyle tanışmasını hatırladı ve gece devriyesine Daimler'in anahtarlarını verip San Babila sokaklarından eve doğru yürümeye koyulduğunda tüm bunların bir halüsinasyon olup olmadığını düşündü. Ağustos gecesi basık ve sıcaktı. Havada leziz yemek kokuları vardı ve birçok Nazi subayı kafelerin dış mekânlarında oturmuş bir şeyler içiyor, kafa çekiyordu.

Pino, Albanese Bavulları'na varınca mağazanın arka tarafındaki dikiş odasının kapısına yürüdü. Kapıyı çaldı, dayısı açınca duygularının dalgalandığını hissetti.

"Eee?" dedi Albert dayı, Pino içeri girdikten sonra. "Nasıl geçti?"

Pino'nun içi acıyla doluydu. "Nereden başlayacağımı bilmiyorum bile," diyerek gözyaşlarına boğuldu.

"Tanrı aşkına, ne oldu?"

"Bir şeyler yiyebilir miyim? Sabahtan beri boğazımdan tek bir lokma geçmedi."

"Elbette, elbette. Greta sana safranlı risotto yaptı. Yemeğini bitirdikten sonra bize her şeyi başından sonuna kadar anlatırsın."

Pino, gözyaşlarını sildi. Dayısının önünde ağlamaktan hiç hoşlanmamıştı ama içi bir anda duyguyla dolmuş ya da patlak bir boru gibi taşmıştı. Tek kelime etmeden yengesinin yaptığı risottodan iki tabak yedi ve sonra General Leyers ile geçirdiği o gün boyunca başına gelen her şeyi anlattı.

Albert dayı, Almanların fabrikaları ve mühimmatı yer altına indirdiklerine dair haberleri duyduklarını söylemesine rağmen hem kendisi hem karısı tren tünelindeki köleleri öğrendiklerinde şaşkınlıklarını gizleyemediler.

"Gerçekten Mussolini'nin evine gittin mi?" dedi Greta yenge.

"Villasına gittim," dedi Pino. "O da Claretta Petacci de oradaydı."

"Olamaz."

"Olur," diyerek ısrar etti Pino ve fabrika saldırılarının Mussolini'ye Kesselring'in masasında bir yer ayrılması ve Adolf Hitler ile telefon görüşmesi ayarlanması sözüne karşılık çözüleceğine dair duyduklarını tekrar etti. Sonra en kötü kısmı yeni baştan anlattı: Bay Beltramini'nin Pino'nun bir hain olduğunu düşünerek öldüğünü ve en yakın arkadaşının onun bir Nazi, bir yüz karası olduğu gerekçesiyle bir daha asla görmek istemediğini.

"Bu doğru değil," dedi Albert dayı not aldığı defterden kafasını kaldırdı. "Bu bilgileri verdiğin için sen bir kahramansın. Bunları Baka'ya vereceğim, o da senin gördüklerini müttefiklere iletecek."

"Ama Carletto'ya söyleyemem," dedi Pino. "Ve babasına da..."

"Bu konuda anlayışsız olmaktan nefret ediyorum Pino ama umurumda değil. Pozisyonun, bundan herhangi birine söz edemeyeceğin kadar değerli ve hassas. Şimdilik her şeyi yutman ve arkadaşlığınızın senin her şeyi açığa çıkardığın gün kurtulacağına inanman gerek. Ben ciddiyim, Pino. Sen düşman hatları ardındaki bir casussun. İnsanların sana edeceği hakaretleri duymazdan gel ve Leyers'e elinden geldiğince uzun bir süre elinden geldiğince yakın ol."

Pino, başını onaylarcasına salladıysa da içinde hiç coşku yoktu. "Yani öğrendiklerimin bir yardımı olacağını mı düşünüyorsun?"

Albert dayı homurdandı. "Como yakınlarındaki tünelde büyük bir mühimmat deposu olduğunu biliyoruz artık. Nazilerin köle kullandığını biliyoruz. Hitler telefonlarına cevap vermediği için Mussolini'nin iktidarsız, güçsüz ve öfkeli bir adam olduğunu biliyoruz. Tek bir günde daha ne öğrenmeyi umut edebilirim ki?"

Pino, bu durumdan hoşnuttu. Esnedi. "Uyumam gerek. General beni erkenden bekliyor."

Pino, dayısına da yengesine de sarıldıktan sonra aşağı inip küçük fabrikanın içinden geçti. Sokak kapısı açıldı. Radyo operatörü Baka içeri girdi, Pino'ya baktı ve üniformasını inceledi.

"Durum çok karışık," dedi Pino ve oradan ayrıldı.

Pino eve yürürken babası çoktan uyumuştu. Pino, apartmanın lobisindeki güvenlik kontrolünden hızlıca geçti. Alarmını kurdu, üstünü değiştirdi ve kendini yatağına bıraktı. Korkunç görüntü-

lerin, düşüncelerin ve duyguların zihninde yarattığı girdap yüzünden bir daha asla uyuyamayacağından emindi.

Ama en sonunda dönüp duran anılarını Anna ile sınırlandırmayı başardığında rahatladı ve hizmetçiyi aklından hiç çıkarmadan karanlığın içine daldı.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

9 Ağustos 1944
06.45

Pino, Via Dante'ye park ettiği Daimler'den dışarı çıktı. Dolly'nin oturduğu apartmana girdi, gözlerini kırpan kocakarının yanından geçip merdivenlere yöneldi. Generalin metresinin kapısını çalmak için sabırsızlanıyordu.

Kapıyı Dolly açınca hayal kırıklığına uğradı. General Leyers, çoktan koridora çıkmıştı, porselen fincandan kahvesini içiyor ve bir an önce evden çıkmak ister görünüyordu.

Pino, hemen koşup generalin valizini aldı. Hizmetçiyi hâlâ göremamişti. Daha da büyük bir hayal kırıklığıyla Dolly'ye ve evin kapısına doğru döndü.

Dolly içeri seslendi, "Anna? Generalin yemeğini getir."

Bir süre sonra hizmetçi, Pino'nun gerginliğine bir son vererek elinde termosla ve kahverengi kese kâğıdıyla çıkageldi. General, evin kapısına yöneldi, Pino ise Anna'nın yanına gitti, "Ben alayım onları," dedi.

Pino, Anna'nın gülümseyerek uzattığı termosu kolunun altına koyduktan sonra içinde öğle yemeğinin olduğu kese kâğıdını da aldı.

"İyi günler," dedi Anna. "Dikkat et."

"Elimden geleni yaparım," dedi Pino, gülümseyerek.

"Vorarbeiter!" diye haykırdı General Leyers.

Pino irkildi, arkasına döndü ve valizi aldı. Aceleyle Leyers'in peşine düştü, evin kapısını açık tutan ve yanından geçerken ona kurnaz bir bakış atan Dolly'nin yanından geçti.

Leyers, o sabah Alman Konutu'nda Feldmareşal Kesselring ile

dört saatlik bir toplantı yaptı. Pino, masaya davet edilmemişti. General, öğleden sonra toplantı salonundan öfke içinde ve mutsuz çıktıktan sonra Pino'ya onu telefon santraline götürmesini söyledi.

Pino sıkıntıdan patlar halde Daimler'in koltuğunda oturuyoru ya da daha çok yayılmış vaziyetteydi. hYemek yemek için bir yerlere gitmek istiyordu ama arabadan ayrılmak da istemiyordu. Piazzale Loreto'dan birkaç sokak uzaktaydı ve gidip Carletto'yu bulup ona bir hain olmadığını anlaması için birtakım şeyler anlatmalı mıydı, bunu düşünüyordu. Bu, Pino'nun kendini daha iyi hissetmesini sağlayabilirdi ama bunu gerçekten yapmalı mıydı?

Hoparlörden gelen ve gittikçe yaklaşan bir ses duydu.

Tepesinde beş tane hoparlör olan bir SS aracı Viale Abruzzi'ye girmişti.

"Bütün Milanolulara uyarımızdır," diye haykırdı bir adam İtalyanca. "Alman askerlerinin dünkü korkakça bombardımanı sineye çekilmeyecek. Bombacıyı bugün ihbar etmezseniz yarın cezalandırılırsınız. Tekrar ediyorum: Bütün Milanolulara uyarımızdır..."

Pino öylesine acıkmıştı ki uzaklaştığı sırada hoparlörleri Piazzale Loreto'nun sokaklarını çınlatan aracı izlerken çökük ve asabi hissediyordu. Alman askerleri akşama doğru yanından geçip gittiler ve bombacıya dair aynı uyarının basılmış kopyalarının bir kısmını telefon direklerine astılar, bir kısmını da binalara yapıştırdılar.

Üç saat sonra, General Leyers telefon santralinden fırtına gibi çıktı ve öfke içinde Daimler'in arka koltuğuna yerleşti. Pino, o sabah altıdan beri hiçbir şey yememişti. Sürücü koltuğuna otururken sersem gibi hissediyordu ve oldukça gergindi.

"*Verdammte Idioten,*" dedi Leyers sert bir sesle. "*Verdammte Idioten.*"

Pino, bunun ne demek olduğunu bilmiyordu, dikiz aynasından arkaya baktığında General Leyers'in koltuğu üç kez yumrukladığını gördü. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş, kan ter içinde kalmıştı. Pino, generalin öfkesini ona yönelteceği korkusuyla başka yöne baktı.

Leyers, arka koltukta derin derin nefes alıyordu. Pino, en so-

nunda yeniden dikiz aynasından baktığında generali gördü: gözlerini kapamıştı, ellerini göğsünde birleştirmişti, yavaş ve düzgün şekilde nefes alıp veriyordu. Uyuyor muydu yoksa?

Pino, bekleyip bütün vücudunu sarsan açlığını bastırmaktan başka ne yapabileceğini bilmiyordu.

On dakika sonra General Leyers, "Kançılarya. Orayı biliyor musun?" diye sordu.

Pino, dikiz aynasından baktığında Leyers'in yüzündeki anlaşılmaz ifadenin geri döndüğünü fark etti. "*Oui, mon général.*" Bir şeyler yemek için ne zaman durabileceğini sormak istediyse de dilini tuttu.

"Flamaları çıkar. Bu, resmî bir ziyaret değil."

Pino, kendisinden isteneni yaptıktan sonra kontağı çevirip arabayı çalıştırdı. Generalin kançılaryadan ne istediğini merak ediyordu. Via Pattari'ye girip şehrin içinden geçerken Leyers'e bakmaya devam ediyordu. Ama general düşüncelerinin içinde kaybolmuştu ve hiç açık vermiyordu.

Kançılaryanın kapısına vardıklarında güneş batmıştı. Kapıda nöbetçi yoktu. Leyers, arabayı parka çekmesini söyledi. Pino, iki katlı bir kemerle çevrili olan parke taşlı avluya girdikten sonra Daimler'i durdurdu ve arabadan indi. Avlunun ortasında bir çeşme fokurduyordu. Alacakaranlık uyuşuk bir sıcakla birlikte çökmüştü.

Pino, kapısını açtıktan sonra General Leyers arabadan indi. "Sana ihtiyacım olabilir," dedi.

Pino, bu akşam kimle konuşacaklarını merak etmişti. Sonra bir anda her şeyi anladı ve kalbi deli gibi çarpmaya başladı. Schuster ile konuşacaklardı. Milano kardinalinin efsanevi bir hafızası vardı. Tıpkı Albay Rauff gibi o da Pino'yu kesinlikle hatırlayacaktı ama Gestapo şefinden farklı olarak kardinal, Pino'nun adını da unutmamış olacaktı. Gamalı haçı görecek, onu sert bir şekilde yargılayacak ve muhtemelen sonsuz bir sefaletle lanetleyecekti.

General Leyers, son basamağa ulaştıktan sonra sola doğru ilerledi, ağır bir ahşap kapının yanında durup kapıyı çaldı. Kapı, Leyers'i tanıdığında yüzü ekşiyen ihtiyar bir rahip tarafından

açıldı. Rahip kenara çekilerek Leyers'in içeri girmesine izin verdi ve Pino'ya kem gözlerle baktı.

Tablalı bir koridordan geçip Katolik resimlerin on beşinci yüzyıl goblenlerine işlendikleri, on üçüncü yüzyıl haçlarına oyuldukları, altınlı ve yaldızlı işlemelerle her köşeye asıldıkları süslü ve etkileyici bir oturma odasına girdiler. Odada İtalyan tarzı olmayan tek şey, krem renkli sade cübbesi ve kırmızı takkesiyle kel bir adamın başında oturup sırtı Pino ile Leyers'e dönük şekilde bir şeyler yazdığı çalışma masasıydı. Kardinal Schuster, rahip kapının çerçevesini tıklatana kadar onları fark etmemiş gibiydi. Schuster, bir an yazmayı bıraktı ama sonra başını kaldırıp yüzünü onlara dönmeden önce düşüncesini sonlandırmadan önce dört beş saniye daha yazmaya devam etti.

Leyers, şapkasını çıkarınca Pino da istemeye istemeye aynısını yaptı. General, Schuster'e doğru yürüdü ama başını hafifçe arkaya çevirerek Pino ile konuşmaya başladı. "Kardinale beni bu kadar çabuk huzurlarına kabul ettiği için minnettar olduğumu söyle ama konu çok önemli."

Pino, kardinalin onu net bir şekilde görmesini zorlaştırmak adına generalin arkasında kaldı ve Leyers'in söylediklerini İtalyancaya tercüme etti.

Schuster, Pino'yu görmek için öne doğru eğildi. "Generale ona nasıl yardım edebileceğimi sor."

Pino, halıya bakarak söylenenleri Fransızcaya çevirmeye başladığı sırada kardinal bir anda sözünü kesti. "İletişim daha kolay olacaksa Almanca bilen bir rahip çağırabilirim."

Pino, duyduklarını Leyers'e aktardı.

General, başını iki yana salladı. "Ne onun zamanını harcamak isterim ne de kendimin."

Pino, Schuster'e Leyers'in çeviriden bu haliyle memnun olduğunu söyledi.

Kardinal omuzlarını silkti. "Sayın Kardinal," dedi Leyers. "On beş Alman askerinin dün Piazzale Loreto'daki gerilla bombardımanında öldürüldüğünü duymuşsunuzdur. Albay Rauff'un ve Gestapo'nun da bombacının şafak sökmeden ihbar edilmesini istediklerini de bildiğinizden eminim. Aksi takdirde şehir acımasız bir misillemeyle karşı karşıya kalacak."

"Biliyorum," dedi Kardinal Schuster. "Ne kadar acımasız peki?"

"Gerillaların Alman askerlerine uyguladıkları herhangi bir şiddet eylemi, sivil erkeklere de uygulanacak bir şiddet eylemiyle karşılık bulacak," dedi general. "Bu kararı benim vermediğimden emin olabilirsiniz. Bu onursuzluk General Wolff'a ait."

Generalin söylediklerini büyük bir şaşkınlıkla İtalyancaya çeviren Pino, potansiyel bir misillemenin Schuster'in yüzünde de aynı etkiyi yarattığını gördü.

"Naziler böyle bir yol izlerlerse halkı karşınıza alır, direnişi sağlamlaştırırsınız," dedi kardinal. "Sonunda size merhamet göstermezler."

"Sizinle aynı fikirdeyim, Sayın Kardinal, ve ben de aynısını söyledim," dedi General Leyers. "Ama sesimi ne burada ne de Berlin'de duyan var."

"Peki benden ne yapmamı istiyorsunuz?" diye sordu kardinal.

"Ceza uygulanmadan önce bombacının teslim olmasını istemekten başka yapabileceğiniz pek bir şey olduğunu sanmıyorum, Sayın Kardinal."

Schuster, bir an düşüncelere daldıktan sonra konuşmaya başladı. "Bu ne zaman olacak?"

"Yarın."

"Beni bizzat bilgilendirdiğiniz için teşekkürler, General Leyers," dedi kardinal.

"Sayın Kardinal," dedi Leyers, başını eğdi, topuklarını birbirine vurdu ve kapıya doğru döndü. Pino, bir anda Schuster'in tam karşısında kalmıştı.

Kardinal, Pino'yu tanımış gibi baktı.

"Sayın Kardinal," dedi Pino İtalyanca. "Lütfen General Leyers'e beni tanıdığınızı söylemeyin. Ben sizin sandığınız gibi biri değilim. Size yalvarırım, ruhumu bağışlayın."

Rahip, bütün şaşkınlığına rağmen başını evet anlamında salladı. Pino başını eğip selam verdikten sonra arkasına döndü ve Leyers'i takip etti ve az önce içeride duyduklarını düşünerek kançılaryanın avlusuna çıktı.

Bombardıman sabah geri mi tepecekti? Bu hiç iyi bir şey değildi. Almanlar ne yapacaktı? Yetişkin erkeklere karşı gerekli şiddet eylemleri mi düzenlenecekti? Böyle söylemişti, değil mi?

Arabaya vardıklarında Leyers, "En son kardinal ile ne konuştunuz?" diye sordu.

"Ona iyi akşamlar diledim, *mon général*," dedi Pino.

Leyers, Pino'yu bir süre süzdükten sonra, "Dolly'ye gidiyoruz, öyleyse," dedi. "Ben elimden geleni yaptım."

Askıdaki misilleme yüzünden mutsuz olsa da Anna'yı düşününce katedralin etrafındaki virajlı sokaklarda cesaret edebildiği kadar hızlı gitti ve en sonunda Dolly Stottlemeyer'in evine vardılar. Arabayı park edip arka kapıyı açtı ve valizi almaya çalıştı.

"Valizi ben taşırım," dedi general. "Sen arabada kal. Sonra yine dışarı çıkmamız gerekebilir."

Bunu duyan Pino'nun ciğerlerindeki hava sönüvermişti.

Leyers, Pino'nun yaşadığı hayal kırıklığını fark ettiyse bile ön kapıdan içeri girip gözden kaybolurken bunu hiç belli etmedi. O sırada Pino'nun açlık sancıları intikam duygusuyla geri döndü. Ne yapmalıydı? Hiçbir zaman yemek yemeyecek miydi? Hiçbir zaman bir şeyler içmeyecek miydi?

Sefil haldeki Pino, başını kaldırıp apartmana baktığı sırada Dolly'nin pencerelerindeki karartma perdelerinin arasından sızan ışık parçalarını gördü. Anna da hayal kırıklığına uğramış mıydı acaba? O sabah Pino'ya gülümsediğine hiç şüphe yoktu ve bu gülümseme sıradan, alelade bir gülümseme de değildi, öyle değil mi? Pino'nun zihninde Anna'nın gülümsemesinde çekicilik, olasılık ve umut vardı. Ona kendine dikkat etmesini söylemişti ve adıyla hitap etmişti, değil mi?

Pino her hâlükârda onu göremeyecekti. Bu gece imkânsızdı. Bu gece arabada uyuyacak ve açlıktan ölecekti. Zaten ağrıyan kalbi gök gürleyince daha da ağrıdı. Sağanak başlamadan önce Daimler'in kanvas üst kısmını kapadı. Kulakları fırtınadan sağır olmuş, kendine acır bir vaziyette sürücü koltuğuna yığılmıştı. Bütün gece böyle dışarıda mı uyuyacaktı? Yemek olmadan? Su olmadan?

Yarım saat geçmişti ve bir saat daha. Yağmur hız kesmişti ama yine de çatıya tıkır tıkır vuruyordu. Pino'nun midesi ağrıyordu.

Dayısına gidip olanları anlatmayı ve biraz yemek yemeyi düşündü. Ama ya Leyers aşağı inip giderse? Ya eğer...

Öndeki yolcu kapısı açıldı.

Elinde bir sepet leziz kokulu yemekle Anna arabaya bindi.

"Dolly, acıkmış olabileceğini düşündü," dedi, kapıyı kaparken. "Karnını doyurmam ve yemeğini yerken sana arkadaşlık etmem için beni gönderdi."

Pino gülümsedi. "General'in emri mi bu?"

"Dolly'nin emri," dedi Anna, etrafına bakınarak. "Bence arka koltukta yemek daha kolay olacak."

"Orası generalin alanı."

"Onun Dolly'nin yatak odasında işi var," dedi Anna ve aşağı inip arka kapıyı açarak yeniden arabaya bindi. "Gece boyunca olmasa bile uzun bir süre o odadan çıkmaz."

Pino güldü, kapısını açtı, yağmurun altında başını eğerek arka koltuğa oturdu. Anna, sepeti generalin genelde valizini koyduğu yere koydu. Ufak bir mum yakıp bir tabağın üstüne koydu. Titreyen ışık makam aracının içini altın sarıya boyarken, Anna da septin üstündeki havluyu çekti. Sepetin içinde kızarmış iki tavuk budu, taze ekmek, gerçek tereyağı ve bir kadeh kırmızı şarap vardı.

"Teslim oluyorum," dedi Pino. Bu, Anna'yı güldürmüştü.

Başka bir gece olsa, Pino Anna'nın gülüşünü seyredebilirdi ama o kadar açtı ki kıkırdamakla yetindi ve yemeğini yemeye koyuldu. Bir yandan Anna'ya sorular sormuş, onun Trieste'li olduğunu, on dört aydır Dolly için çalıştığını ve bu işi Dolly'nin ilanını gazetede gören bir arkadaşı vasıtasıyla bulduğunu öğrenmişti.

"Buna ne kadar ihtiyacım vardı, bilemezsin," dedi Pino, yemeğini bitirirken. "Karnım zil çalıyordu. Kurt gibi acıkmıştım."

Anna güldü. "Ben de zaten dışarıdan bir kurt uluması duymuştum."

"Tam adın bu mu?" diye sordu Pino. "Anna mı?"

"Anna-Marta'yı da kullanıyorum."

"Soyadın yok mu?"

"Artık yok," dedi hizmetçi, sakinleşip sepeti toplamaya başlayarak. "Artık gitmem gerek."

"Dur," dedi Pino. "Biraz daha kalamaz mısın? Senin kadar hoş ve zarif biriyle hiç tanışmamıştım."

Elini umursamazca savurdu ama gülümsemekten de geri durmadı. "Seni dinliyorum."

"Doğruları söylüyorum."

"Kaç yaşındasın sen, Pino?"

"Üniforma giyip silah taşıyacak yaştayım," diye cevap verdi Pino. Keyfi kaçmıştı. "Anlatamayacağım şeyler yapacak yaştayım."

"Ne gibi?" dedi, duydukları ilgisini çekmiş gibiydi.

"Bunun hakkında konuşamam," diye ısrar etti Pino.

Anna mumu söndürünce karanlığa gömüldüler. "O halde benim gitmem gerek."

Pino'nun itiraz etmesine fırsat vermeden Daimler'den aşağı indi ve kapıyı da arkasından kapadı. Pino arka koltuktan kalkmaya çabalarken Anna'nın merdivenleri çıkıp apartmanın ön kapısına doğru ilerleyen gölgesini yakalamayı başardı.

"*Buona notte, signorina Anna-Marta,*" dedi Pino.

"İyi geceler, Vorarbeiter Lella," dedi Anna ve içeri girdi.

Yağmur dinmişti ve Pino, uzun bir süre öylece durup Anna'nın gözden kaybolduğu noktaya baktı ve makam arabasının arka koltuğunda geçirdikleri o anı, kokusu hâlâ arabanın içinde gezinirken yeni baştan yaşayıp durdu. Kokusunu yemeği bitirdikten sonra kurt gibi aç olduğunu söylediğinde Anna'nın attığı kahkaha sırasında fark etmişti. Böyle kokan başka bir şey var mıydı bu dünyada? Böyle gözüken bir kadın var mıydı peki? Bu kadar güzel. Bu kadar esrarengiz.

En sonunda yeniden sürücü koltuğuna oturup şapkasını gözlerinin üstüne çekti. Aklı hâlâ Anna'daydı ve ona söylediği her şeyi sorguluyor, Anna'nın söylediği her şeyi de sanki onun yapbozunun birer ipucuymuşçasına parçalara ayırıyordu. Bay Beltramini'nin ölümünün dehşeti, hain olarak yaftalanmak... Tüm bunlar bilincinden silinip gitmişti. Uyku onu kollarına alana kadar tek bildiği hizmetçiydi.

Pencere sertçe tıklatılınca Pino bir anda uyandı. Hava yeni yeni aydınlanıyordu. Arka kapı açıldı. Pino'nun ilk mutlu düşüncesi, Anna'nın yeniden onu doyurmak için aşağı inmiş olduğuydu. Ama başını çevirip arkasına baktığında gördüğü siluet General Leyers'e aitti.

"Flamalarımı as," dedi Leyers. "Beni San Vittore Hapishanesi'ne götür. Çok zamanımız yok."

Torpido gözüne uzanıp flamaları alan Pino, esnememek için kendini zor tuttu. "Saat kaç, *mon général*?"

"Sabah beş," diye çıkıştı Leyers. "O yüzden kımılda!"

Pino, makam aracından dışarı fırlayıp flamaları astıktan sonra bu flamalar sayesinde berbat namıyla bilinen San Vittore'ye gidene kadar kontrol noktalarından hızlıca geçebilecek olmalarına güvenerek gaza bastı. 1870'lerde inşa edilmiş olan bu hapishanenin merkezî bir gôbeğe bağlı üç katlı altı koğuşu vardı. San Vittore açıldığında oldukça modern olsa da yetmiş dört senelik bir bakımsızlık nedeniyle insanların günün her saati hayatta kalabilmek için savaştıkları leş bir hücreler ve koridorlar yığınına dönüşmüştü. Artık Gestapo kurallarıyla yönetildiği için Pino, Hotel Regina dışında en çok buradan korkuyordu.

Hapishanenin yüksek doğu duvarının paralelindeki Via Vico'da, açık bir kapının önünde durmuş iki kamyonla karşılaştılar. İlk kamyon kapıdan geri geri giderek geçiyordu. Diğeri ise sokakta aylak aylak gezerek yolu kapıyordu.

General Leyers arabadan inip kapıyı sert bir şekilde kapadığında şehirde şafak sôküyordu. Pino da arabadan indi, karşı sokağa yürüyen ve selam duran nôbetçilerin yanından kapıdan içeri giren Leyers'i takip etti. Hapishanenin iki zıt kolunun merkezî gôbekle bağlandığı yerde darlaşan kocaman, üçgen şeklindeki avluya girdiler.

Pino, kapıdan içeri dôrt adım girdikten sonra etrafına bakmak için durdu. Silahlı sekiz Waffen-SS askeri solda, saat on yönünde, Pino'dan yaklaşık yirmi beş metre uzakta duruyordu. Önlerinde ise SS yüzbaşı vardı. Yüzbaşının yanında duran Gestapo Albay Walter Rauff siyah binici kırbacını arkasında tutmuş, olan biteni büyük bir ilgiyle izliyordu. Leyers, Rauff ile yüzbaşının yanına gitti.

Pino, Rauff'un kendisini fark etmesini istemediği için geride durmuştu.

Kamyonun arkasındaki kapaklar açıldı. Kara Tugaylar'ın Muti Lejyonu'ndan bir birlik aşağı indi. Mussolini'ye fanatik bir adanmışlık duygusu besleyen elit Faşist komandolar, sıcak havaya

rağmen, siyah balıkçı yaka giymişlerdi, şapkalarında ve göğüslerinde çenesiz kurukafa sembolü vardı.

"Hazır mısınız?" dedi SS yüzbaşı İtalyanca.

Kara Gömlek, "İndirin onları," diye bağırarak Pino'nun yanından geçti.

Nöbetçiler dörderli iki gruba ayrılarak hapishanenin kanatlarının duvarlarında bulunan açık kapılara doğru ilerlediler. Esirler, ayaklarını sürüyerek dışarı çıkmaya başladı. Pino adamları daha iyi görmeye çalışarak ilerledi. Bazıları bir adım daha atamayacak gibi görünüyordu. Daha dayanıklı görünenlerin öyle sakalları ve öyle uzun saçları vardı ki Pino içlerinde tanıdığı biri olup olmadığını kestiremedi.

Sonra, sol taraftaki kapıdan uzun boylu, etkileyici bir genç adam avluya çıktı. Pino ruhban okulu öğrencisi, Kardinal Schuster'in emir subayı ve direniş için sahte evrak düzenleyen Barbareschi'yi hemen tanımıştı. Yeniden yakalanmış ve tutuklanmış olmalıydı. Diğerleri zar zor yürüyerek dağınık bir düzen oluşturdular. Bir yandan korku dolu gözlerle Kara Gömlek komandolarına bakıyorlardı. Barbareschi, cüretkâr bir tavırla en ön sıraya girdi.

"Kaç kişiler?" dedi Albay Rauff.

"Yüz kırk sekiz," diye bağırdı nöbetçilerden biri.

"İki tane daha," dedi Rauff.

Sağ kapıdan çıkan son adam, gözlerine düşen saçlarını geriye atmak için başını salladı. "Tullio!" diye hafifçe soludu Pino.

Tullio Galimberti, onu duymamıştı bile. Yerlerine geçen son adamların arasında onu duyan kimse olmamıştı. Tullio, güçlükle yürüyerek kamyonun arkasında gözden kayboldu. Kara Gömlek komutanı öne doğru geldi. General Leyers, Albay Rauff'un ve SS yüzbaşının karşısına geçti. Pino, tartıştıklarını görebiliyor ve duyabiliyordu. En sonunda Rauff, binici kırbacıyla Kara Gömlek'i işaret ederek Leyers'i susturacak bir şey söyledi.

Faşist komutan sol tarafında uzak bir yeri işaret ederek bağırdı, "Sen, oradaki, saymaya başla. Her onuncu adam bir adım öne gelsin ve sayım baştan başlasın. "

Solda, en uzak noktadaki adam bir an durduktan sonra saymaya başladı, "Bir."

"İki," dedi ikinci.

Bütün sıra, zayıf görünümlü bir adam, "On," deyip tereddüt ederek bir adım öne gelene kadar saymaya devam etti.

"Bir," dedi on birinci adam.

"İki," dedi on ikinci.

Bir süre sonra Barbareschi, "Sekiz," dedi.

İkinci onuncu adamın ardından üçüncü onuncu adam da birer adım öne geldiler. Onlara on iki adam daha katıldı ve hepsi toplanan esirlerin önünde omuz omuza duruyordu. Sayım hâlâ devam ederken Pino ayak uçlarındaydı ve General Leyers'in Kardinal Schuster ile konuştuklarını hatırlıyordu.

Tullio'nun "On," diyerek on beşinci adam olduğunu duyunca dehşete kapıldı.

"Siz on beşiniz kamyona binin," dedi Kara Gömlek. "Geri kalanlar hücrelerine dönsün."

General Leyers'e gitmekle Tullio'ya gitmek arasında kalan Pino, ne yapacağını bilmiyordu. Ama Leyers'e giderse, Tullio'nun yakın arkadaşı olduğunu ve direnişte casusluk yaptığı için San Vittore'ye getirildiğini kabul ederse, Leyers ondan şüphelenmeye başlar mıydı?

"Burada ne yapıyorsun, Vorarbeiter?" diye sordu Leyers.

Pino, yaşanan bu sahneden öylesine etkilenmişti ki yanına gelip gözlerini ona diken Leyers, aklından uçup gitmişti.

"Özür dilerim, *mon général*," dedi Pino. "Bir çevirmene ihtiyacınız olabileceğini düşündüm."

"Şimdi arabaya git," dedi Leyers. "Şu kamyon çıktıktan sonra da arabayı buraya getir."

Pino, onu selamladıktan sonra hapishanenin kapılarının arasından Daimler'e koşarak bindi. San Vittore'nin dışına park etmiş olan kamyon hareket etmeye başladı. Güneşin ilk ışıkları hapishanenin üst duvarlarına ve kapının kemerine vurmaya başladığı sırada Pino, makam aracını çalıştırdı. Tullio'yu ve diğer on dört kişiyi taşıyan kamyon, gölgelerin içinde hapishanenin avlusundan dışarı çıktı.

Pino, arabayı kapıya doğru sürdü. General, Pino'nun kapısını açmasını beklemekle uğraşmadı. Arka koltuğa kurulduğunda yüzü kontrol edemediği öfkesiyle doluydu.

"*Mon général?*" diye sordu Pino, ikisi de orada bir süre öylece oturduktan sonra.

"Canı cehenneme," dedi Leyers. "Onları takip et, Vorarbeiter."

Daimler, şehrin içinde ağır ağır ilerleyen kamyonlara hızlı bir şekilde yetişti. Pino, generale neler olduğunu sormak istedi. Ona, Tullio'dan bahsetmek istedi ama buna cesareti yoktu.

Duomo'nun önündeki piazzanın etrafında seyrederken katedralin en yüksek kulesine baktı ve kilisenin alçak kısımlarındaki çörtenler kopkoyu, derin gölgelerin içindeyken kulenin güneşe çoktan kavuştuğunu gördü. Bu manzara onu derinden sarsmıştı.

"*Mon général?*" dedi Pino. "Konuşmamamı söylediğinizi biliyorum ama o kamyondaki adamlara ne olacağını söyleyebilir misiniz?"

Leyers cevap vermedi. Pino, azarlanmaktan korkarak aynaya baktığında generalin buz gibi bir tavırla ona baktığını gördü.

"Olacakları senin ataların icat etti," dedi Leyers.

"*Mon général?*"

"Eski Romalılar buna "kırım" diyorlar, Vorarbeiter. İmparatorlukları boyunca bu yöntemi kullandılar. Kırımın sorunu, taktiğin asla uzun süre işe yaramaması."

"Anlamıyorum."

"Kırım, psikolojik olarak işe yarıyor," diye açıkladı Leyers. "İğrenç bir korku salarak isyan tehdidini bastırmak için tasarlanmış. Ama tarihi açıdan bakarsak, misilleme olarak sivillere şiddet uygulamak itaatten çok nefret doğuruyor."

Şiddet mi? diye geçirdi içinden Pino. *Peki ya misilleme? Leyers'in kardinali uyardığı şiddet eylemleri mi?* Tullio ve diğerlerine ne yapacaklardı? General Leyers'e Tullio'nun yakın arkadaşı olduğunu söylemek bir işe yarar mıydı, yoksa...

Paralel sokaklarda hoparlörlerden gelen tiz sesleri duydu. Adam İtalyanca konuşuyor, "ilgili bütün vatandaşları" Piazzale Loreto'ya çağırıyordu.

Kara Gömlek Faşistleri'nden iki birlik kavşakta güvenlik çemberi oluşturmuştu. Ama kamyonların ve General Leyers'in aracının geçmesine izin verdiler. Kamyonlar Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebze dükkânına doğru ilerledi, dükkâna varmadan kısa

bir süre önce durdu, geri geldi ve araçların arka kısımları birçok binanın boş ortak duvarına bakacak şekilde döndü.

"Kavşaktan dön," dedi Leyers.

Pino, tentesi hâlâ yırtık olan meyve standının önünden hızlı bir şekilde geçerken oraya isabet eden bombanın görüntüsü gözünün önüne geldi. O anda Carletto'nun dükkândan fırladığını, kamyonlara baktıktan sonra Daimler'e döndüğünü gördüğünde şok içinde kalmıştı.

Pino gaza bastı ve hızlı bir şekilde gözden kayboldu. Kavşağın dörtte üçünü döndüğü sırada Leyers Pino'ya, benzin pompalarının üstünde kocaman bir demir kiriş sistemi olan Esso istasyonuna gitmesini emretti. Bir çalışan gergin bir şekilde dışarı çıktı.

"Ona deponun tamamını doldurmasını ve buraya park edeceğimizi söyle," dedi Leyers.

Pino, adama Leyers'in söylediklerini iletince adam general flamalarına baktı ve koşuşturmaya başladı.

Hoparlörlerden duyurular yayılmaya devam ederken önce meraklı birkaç Milanolu toplandı ama sonra yeni eklenenlerle birlikte Piazzale Loreto'ya her yönden akın eden yayalar kocaman bir kalabalık yarattı.

Kara Gömlekler, meyve standının batısına otuz metrelik, kamyonların da her iki yönünden kuzeye doğru kırk beş metrelik ahşap bariyerler koydular. Sonuç olarak, kamyonların etrafında oluşan geniş açık alanda bariyerlere yanaşan bir kalabalık birikti.

Pino, kısa süre içinde burada bin, belki de daha fazla kişinin olduğunu anladı. Daimler'i Tullio'nun kamyonundan ayıran 150 metrenin ortasında ikinci bir Nazi makam aracı belirdi, kavşaktan döndü ve durdu. Pino, bulunduğu mesafe ve açıdan arabanın içinde kim olduğunu göremiyordu. Piazzaya daha çok insan akın etmeye başladı, öyle çok ki görüş alanı çok geçmeden kapanmıştı.

"Göremiyorum," dedi General Leyers.

"*Non, mon général*," dedi Pino.

Leyers durup pencereden baktı. "Tırmanabilir misin?"

Bir dakika sonra Pino, benzin pompasının üstüne çıkıp alçaktaki kirişlerden birinin üstüne tırmandı. Demir kirişe ve baş hizasındaki ikinci kirişe sıkı sıkı tutundu.

"Görebiliyor musun?" diye sordu General Leyers aşağıdan, makam aracının yanında dikilerek.

"*Oui, mon général.*" Piazzada toplanmış olan bin beş yüz kişinin başının üstünden net ve engelsiz bir şekilde görebiliyordu. Kamyonlar hâlâ oradaydı ve kapakları kapalıydı.

"Oraya çıkmama yardım et," dedi Leyers.

Pino, aşağı baktığında generalin pompalardan birinin üstüne çoktan çıktığını ve elini ona doğru uzattığını gördü. Yukarı çıkmasına yardım etti. Pino kirişe sarılırken Leyers de başının üstündeki çapraz kirişe tutundu.

Uzaktaki Duomo'nun çanları dokuz kez çaldı. Hapishane avlusundaki Kara Gömlek komutanı yakındaki bir kamyonun sürücü bölmesinden aşağı atladı. Faşist, esirleri taşıyan kamyonun arkasında gözden kayboldu.

Kısa süre içinde on beş esir teker teker, meyve standının sağ duvarına doğru omuz omuza, yüzleri gittikçe huzursuzlanan kalabalığa bakacak şekilde yürümeye başladı. Tullio kamyondan inen yedinci adamdı. O sırada Pino, nasıl olacağını bilmese de ne olacağını seziyordu ve düşmemek için çelik kirişe kollarını sarmak zorunda kaldı.

Boş kamyon oradan ayrılırken kalabalık ona yol verdi. Taşıma aracı kısa süre içinde kavşağa varmıştı bile. Kara Gömlekliler'den şapkalı silahlı adamlar diğer taşıma aracının arkasından atladı ve o araç da meydandan uzaklaştı. Makineli tüfekli Faşist komandolar, esirlerden en fazla on beş metre uzakta sıraya girdiler.

"Komünist bir gerilla bir Alman askerini ya da Salò ordusundan bir askeri öldürdüğünde cezası merhamet gösterilmeksizin ivedi bir şekilde uygulanacaktır."

Piazzada kuşku dolu fısıltılar dışında çıt çıkmıyordu.

Esirlerden biri Faşistlere ve atış mangasına bağırmaya başladı. Bu, Tullio'ydu.

"Sizi korkaklar!" diye haykırdı Tullio. "Sizi hainler! Nazilerin pis işlerini yapıyorsunuz ve yüzünüzü saklıyorsunuz. Siz bir avuç dolusu..."

Makineli tüfekler açıldı ve önce Tullio'nun sesini kesti. Pino'nun arkadaşı merminin etkisiyle geriye doğru savrulduktan sonra kaldırıma yığıldı.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

Pino, atış devam ettikçe ve daha da çok insan yere düştükçe kolunu ağzına kapatarak çığlık attı. Deliye dönen kalabalık dehşet içinde ağlıyor, Piazzale Loreto'nun duvarlarını kana ve et parçasına bürüyen makineli tüfekli adamlardan uzaklaşmaya çalışıyordu. Atış sona erdikten uzun bir süre sonra duvarlardaki kan ve et parçaları akarak on beş şehidin etrafını sardı.

Gözleri kapalı olan Pino, aşağı doğru kayarak kirişin üstüne ata biner gibi oturdu. Piazzale Loreto'dan gelen çığlıkları sanki çok uzaktalarmış ve boğuklarmış gibi duyuyordu. *Dünyanın işleyişi bu değil,* demeye çalıştı kendi kendine. *Dünya böyle hasta ve canavar değil.*

Rahip Re'nin ona daha yüksek bir görev verişini hatırladı ve sonra kendini ölmüş ve ölmekte olanlar için Selam Sana Ey Meryem duasını okurken buldu. Son dizedeydi, "Kutsal Meryem, Tanrı'nın Annesi, biz günahkârlar için dua et, şimdi ve zamanı geldiğinde..."

"Vorarbeiter! Lanet olsun!" diye bağırdı General Leyers. "Beni duyuyor musun?"

Pino, şaşkınlık içinde etrafına ve taş kesen buz gibi yüzüyle hâlâ kirişin üstünde duran Nazi'ye baktı.

"Aşağı in," dedi Leyers. "Gidiyoruz."

Pino'nun aklına gelen ilk şey, generalin ayaklarını çekerek onu en az dört metre yukarıdan beton zemine sırtüstü düşürmek oldu. Sonra kendi de aşağı atlayacak, öldüğünden emin olmak için onu kendi elleriyle boğacaktı. Leyers, bu vahşete izin vermişti. Öylece durup...

"Sana *aşağı in* dedim."

Zihninin bir parçasını sonsuza kadar yanmış gibi hissederek

söyleneni yaptı. Leyers, onun arkasından aşağı indi ve Daimler'in arka koltuğuna oturdu. Pino, kapısını kapatıp direksiyonun başına geçti.

"Nereye, *mon général*?" diye sordu uyuşuk bir şekilde.

"Onlardan birini mi tanıyordun?" diye sordu Leyers. "Çığlık attığını duydum."

Pino tereddüt etti, gözleri yaşla dolmuştu. "Hayır," dedi en sonunda. "Yalnızca daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim."

General, onu dikiz aynasından bir süre inceledikten sonra, "Hadi," dedi. "Burada başka işim kalmadı."

Diğer Alman makam arabası çoktan dönmüş, kontrol noktasına doğru ilerlemeye başlamıştı ki Pino Daimler'in motorunu çalıştırdı. İkinci aracın arka penceresi açıktı. Albay Rauff'un onlara baktığını fark etti. Gazı köklemek ve Gestapo şefinin arabasına çarpmak istiyordu. Rauff'un arabası Daimler gibi değildi. Rauff'u öldürebilir, dünyayı sonsuza kadar daha iyi bir yer haline çevirebilirdi.

"Onlar gidene kadar bekle," dedi General Leyers.

Pino, Albay Rauff'un şehrin içinde kaybolmasını bekledikten sonra Daimler'i çalıştırdı.

"Nereye, *mon général*?" dedi yeniden. Tullio'nun onu öldüren mermilerle savrulmadan önce infazcılarına hiddetlenişi gözünün önünden gitmiyordu.

"Hotel Regina," dedi Leyers.

Pino, o yöne doğru yol almaya başladı. "*Mon général*, cesetlere ne olacağını sorabilir miyim?"

"Karanlık çökene, yakınları gelip alana kadar orada kalacaklar."

"Bütün gün mü?"

"Albay Rauff Milano'nun geri kalanının, özellikle de gerillaların Alman askerleri öldürüldüğünde neler olacağını görmesini istiyor," dedi Leyers, kontrol noktasından ayrılırlarken. "Vahşi aptallar. Bunun Alman askerlerini öldürmek isteyen İtalyanların sayısını arttırmaktan başka bir işe yarayacağını görmüyorlar mı? Sen, Vorarbeiter, Almanları öldürmek istiyor musun? Beni öldürmek istiyor musun?"

Pino, bu soru karşısında şaşkına dönmüştü ve adamın zihni-

ni okuyup okumadığını merak etti. Ama başını iki yana salladı. "*Non, mon général.* Ben de herkes gibi barış ve huzur içinde yaşamak istiyorum."

Nazi Savaş Yetkilisi sessizleşip düşüncelere daldığında Pino, Gestapo karargâhına geri döndü. Leyers aşağı indi, "Üç saatin var," dedi.

Pino, onu bekleyen görevden çok korksa da Daimler'den çıktı ve gamalı haç kol bandını çıkardı. Yeni çanta mağazasına gitti ama orada çalışan kız babasının Albanese Bavulları'na gittiğini söyledi.

Pino, dericiye girdiğinde içeride yalnızca Michele, Albert dayı ve Greta yengenin olduğunu gördü.

Dayısı onu görünce hızla tezgâhın arkasından fırladı. "Hangi cehennemdeydin sen? Meraktan deliye döndük!"

"Eve gelmedin," dedi babası. "Ah, Tanrı'ya şükür, döndün."

Greta yenge Pino'ya baktıktan sonra, "Neler oldu?" diye sordu.

Pino, bir süre tek kelime bile edemedi. Sonra gözyaşlarına hâkim olarak, "Naziler ve Faşistler San Vittore'de bombardımana misilleme olarak kırım yaptılar," deyiverdi. "On beşi bulana kadar her onuncu erkeği aldılar. Sonra onları Piazzale Loreto'ya götürüp makineli tüfeklerle tarayarak öldürdüler. İçlerinden biri..." Gözyaşlarına boğuldu. "Tullio'ydu."

Albert dayı ile babası beyninden vurulmuşa döndü.

"Bu doğru olamaz!" dedi Greta yenge. "Başka birini görmüş olmalısın."

"Oydu," dedi Pino, ağlayarak. "Tullio çok cesurdu. Onlara ateş etmek üzere olan adamlara bağırdı, onların korkak olduğunu söyledi... ve... ah, Tanrım, bu... korkunçtu."

Albert dayı kendini kaybeden Greta yengeya sarılırken Pino da babasının yanına gidip ona sarıldı. "Onlardan nefret ediyorum," dedi Greta yenge. "Kendi insanlarımdan nefret ediyorum."

Greta yenge sakinleşince, "Ben gidip annesine söyleyeyim," dedi Albert dayı.

"Güneş batana kadar Tullio'nun cesedini alamaz," dedi Pino. "Cesetleri, gerillalar Almanları öldürdüğünde neler olacağına dair bir uyarı olarak teşhir ediyorlar."

"Domuzlar," dedi dayısı. "Bu bir şeyi değiştirmez. Yalnızca bizi güçlendirir."

"General Leyers de öyle söylüyor."

Öğle vakti Pino, Hotel Regina'nın önünü ve hemen yakınına park etmiş olan Daimler'i görebilecek şekilde La Scala'nın merdivenlerinde oturuyordu. Kederden uyuşmuştu. Karşı caddedeki büyük Leonardo heykeline bakıp aceleci adımlarla geçip giden yurttaşların konuşmalarını dinlerken yine ağlamak istedi. Herkes yaşanan vahşetten söz ediyordu. Aralarından birkaçı Piazzale Loreto'nun artık lanetli bir yer olduğunu söylüyordu. Bütün olanlar zihninde canlanıp durdukça Pino da onlarla aynı fikirde olduğuna karar verdi.

Saat üç olduğunda Leyers, en sonunda Gestapo karargâhından çıktı. Arabaya bindi ve Pino'ya yeniden telefon santraline sürmesini söyledi. Pino, santralin önüne park edip Leyers'i beklerken Tullio'yu düşündü. Merhametli gece çökmeye başlamıştı. Pino, arkadaşının cesedinin artık teslim alınabileceğini ve gömülmek üzere hazırlanabileceğini düşünerek biraz olsun rahatladı.

Saat yedide general telefon santralinden çıktı, makam aracının arka koltuğuna oturdu ve, "Dolly'nin evine," dedi.

Pino, Dolly'nin Via Dante'deki evinin önüne park etti. Leyers, Pino'ya kilitli valizini taşıttı. Lobideki kocakarı gözlüklerinin arkasından gözlerini kırpıştırdı ve önünden geçip Dolly'nin dairesine giden merdivenleri çıkarlarken arkalarından havayı kokladı. Anna kapıyı açtığında üzgün olduğu her halinden belliydi.

"Geceyi burada mı geçireceksiniz, General?" diye sordu Anna.

"Hayır," dedi Leyers. "Dolly'yi akşam yemeği için dışarı çıkarmayı düşünüyorum."

Dolly, bir elinde kokteyl bardağı ve üstünde sabahlığıyla koridora çıktı. "Harika bir fikir," dedi. "Bütün gün evde oturup seni beklemekten fenalık geldi, Hans. Nereye gidelim?"

"Köşedeki şu yere," dedi Leyers. "Yürüyebiliriz. Buna ihtiyacım varmış gibi hissediyorum." Durdu ve sonra Pino'ya baktı. "Sen burada kalıp yemek yiyebilirsin, Vorarbeiter. Geri döndüğümde bu gece sana daha fazla ihtiyacım olup olmayacağını söylerim."

Pino, başını onaylarcasına sallayıp banka oturdu. Mutsuz gö-

rünen Anna, yemek odasından dışarı çıkıp Pino'yu görmezden gelerek, "Bu akşam ne giymek istersin, Dolly?" diye sordu.

General Leyers iki kadının arkasından gitti ve hepsi evin derinliklerinde kayboldu. Bunların hiçbiri Pino'ya gerçekmiş gibi gelmiyordu. Leyers, on beş insan o sabah soğukkanlılıkla öldürülmemiş gibi hayatına devam ediyordu. Onun aşağılık biri olduğuna karar verdi. Leyers, mermilerin hedefi olan adamlardan son nefeslerine kadar kan fışkırmasını izleyebilir, sonrasında da metresiyle yemeğe çıkabilirdi.

Anna geri döndü ve alışıldık bir ev işiymiş gibi, "Acıktın mı, Vorarbeiter?" diye sordu.

"*Per favore*, zahmet olacaksa istemem, *signorina*," dedi Pino, Anna'nın yüzüne bakmadan.

Kısa bir sessizlikten sonra hizmetçi iç çekti ve farklı bir tonla, "Zahmet falan olmaz, Pino," dedi. "Senin için bir şeyler ısıtabilirim."

"Teşekkürler," dedi Pino. Generalin valizinin ayağının dibinde olduğunu fark ettiği için hâlâ Anna'ya bakmıyor ve kilit açmayı biliyor olmayı diliyordu.

İçeriden yükselen boğuk sesler duydu. Leyers ve metresi tartışıyorlardı. Başını kaldırdığında hizmetçinin gittiğini gördü.

Bir kapı sert bir şekilde açıldı. Dolly, Pino'nun oturduğu koridordan geçti. "Anna?" diye seslendi.

Anna, hızla yemek odasına, oradan da oturma odasına geçti. "Efendim Dolly?"

Hizmetçi, Dolly'nin Almanca söylediklerini anlamış olacak ki hemen odadan çıktı. O sırada general, üstünde üniformasına ait pantolon, ayakkabı ve kolsuz atletiyle çıkageldi.

Pino hemen ayağa kalktı. Leyers, onu görmezden gelerek oturma odasına geçti ve Dolly'ye Almanca bir şeyler söyledi. Dolly, ona kısa bir yanıt verdi ve general dakikalarca gözden kayboldu. Bu sırada Dolly, kendine bir viski koyup pencere kenarında sigara içmeye başladı.

Pino, sanki Leyers'e dair bir şey o anda gözüne takılmış ama bunu tam olarak da anlamlandıramamış gibi kendini tuhaf hissediyordu. Neydi bu?

General geri döndüğünde üstünde yeni ütülenmiş bir gömlek ve kravat vardı. Tek omzunun üstüne ceketini atmıştı.

"Birkaç saate döneriz," dedi Leyers Pino'ya, yanından geçerken.

Generalle Dolly'nin arkasından bakarken aynı tuhaflığı bir kez daha hissetmişti. Sonra az önceki gömleksiz Leyers'i hatırlamaya çalıştı ve...

Aman Tanrım, dedi.

Kapı kapandı. Pino, bir tahtanın gıcırdadığını duydu. Başını çevirdiğinde Anna'nın orada öylece dikildiğini gördü.

"Bakkal, direnişten on beş kişinin bu sabah Piazzale Loreto'da kurşuna dizildiğini söyledi," dedi, ellerini ovuşturarak. "Bu doğru mu?"

Yeniden midesine kramplar giren Pino, "Ben gördüm," dedi. "Bir arkadaşım da aralarındaydı."

Anna, ağzını kapadı. "Ah, seni zavallı... Lütfen mutfağa gel. Şnitzel, gnocchi ve sarımsaklı tereyağı var. Generalin en iyi şaraplarından birini açacağım. Hayatta anlamaz."

Çok kısa süre sonra iki tarafı tezgâhla çevrili tertemiz mutfağın sonundaki küçük masa kurulmuştu bile. Bir de mum yanıyordu. Anna, Pino'nun karşısına geçip şarabını yudumlamaya başladı.

Dana eti mi? diye geçirdi aklından Pino, masaya oturup tabağından yayılan muhteşem aromayı koklarken. En son ne zaman dana eti yemişti? Bombardımandan önce mi? Bir ısırık aldı.

"Ahh," diye inledi. "Bu harika."

Anna gülümsedi. "Büyükannem, huzur içinde uyusun, tarifi bana o öğretmişti."

Pino, yemeğini yedi. Sohbet ettiler. Anna'ya Piazzale Loreto'da gördüğü sahneyi anlatınca Anna başını öne eğerek iki elinin arasına aldı. Başını kaldırıp Pino'ya baktığında gözleri kan çanağına dönmüş, buğulanmıştı.

"İnsanlar nasıl böyle zalim olabiliyorlar?" diye sordu Anna, mumun parafini akıp şamdanın etrafını sararken. "Ruhları için hiç korkmuyorlar mı?"

Pinoi Rauff'u ve şapkalı Kara Gömlekler'i düşündü.

"Öyle adamların ruhlarını umursadıklarını sanmıyorum,"

dedi Pino, etini bitirirken. "Zaten ruhlarını şeytana satmışlar ve daha da dibe batmak onları rahatsız etmiyor."

Anna, bir süre Pino'nun arkasındaki boşluğa baktı. Sonra yeniden Pino'ya dönerek, "Peki nasıl oluyor da bir İtalyan çocuğu güçlü bir Nazi generalinin şoförü oluyor?" diye sordu.

Duyduğu soru karşısında üzülen Pino, "Ben çocuk değilim," dedi. "On sekiz yaşındayım."

"On sekiz."

"Sen kaç yaşındasın?"

"Yirmi dört sayılır. Biraz daha yemek ister misin? Ya da şarap?"

"Öncelikle tuvaleti kullanabilir miyim?" dedi Pino.

"Koridorun sonunda, sağdan ilk kapı," dedi Anna ve şarap şişesine uzandı.

Pino, oturma odasından geçip düşük voltajlı iki ampulün aydınlattığı halıyla kaplı loş hole çıktı. Sağdaki ilk kapıyı açtı, ışığı yaktı ve kendini içinde küvet, üstü kozmetik ürünleriyle kaplı makyaj masası ve bir kapı daha bulunan zemini çinili bir banyoda buldu. İkinci kapının önünde durdu, bir anlık tereddütten sonra nazikçe kolu zorladı. Kol döndü.

Kapı açıldığında girdiği karanlık odada Leyers'in ve metresinin kokusu öylesine güçlüydü ki bir an durdu. İçinden bir ses devam etmemesi, mutfağa, Anna'nın yanına dönmesi konusunda onu uyarıyordu.

Işığı açtı.

Etrafa hızlı bir bakış attığında odanın sol kısmının generale ait olduğunu anladı. Orada her şey düzenli ve belirgin bir şekilde derli topluydu. Pino'ya daha yakın olan Dolly'nin kısmı ise bir tiyatronun bakımsız giysiliğini andırıyordu. İki rafta şık elbiseler, etekler ve bluzlar vardı. Kaşmir süveterler çekmecelerden taşıyordu. Dolap kapılarından renkli ipek şallar, sayısız korse ve jartiyerler sarkıyordu. Ayakkabılar yatağın kenarına dizilmişti ve Dolly yalnızca burada düzene teslim olmuştu. Ayakkabıların arkasında, kitap yığınlarının ve şapka kutularının arasında kocaman, açık bir mücevher kutusunun durduğu sıradan bir masa vardı.

Pino, öncelikle odanın daha düzenli olan kısmına gidip şifonyerin üstüne baktığında bir tabağın içindeki kol düğmelerini, giy-

si fırçasını, çekeceği ve tıraş setini gördü. Ama aradığı şey burada değildi. Komodinde de hiçbir şey yoktu.

Belki de yanılmışımdır, diye düşündü ve sonra başını iki yana salladı. *Yanılmadım ben.*

Ama Leyers gibi biri bunu nereye saklardı ki? Pino, döşeğin ve yatağın altına baktı, tam generalin tıraş setini karıştırmaya başlayacaktı ki aynada bir şey fark etti, odanın Dolly'ye ait tarafındaki karmaşanın içinde bir şey.

Yatağın etrafını dolaştı, parmak uçlarında ilerleyip Dolly'nin eşyalarına dokunmamaya çalıştı ve en sonunda mücevher kutusuna ulaştı. Dizi dizi inciler, altın tasmalar ve sayısız başka kolye kapağın içindeki kancalara asılmıştı.

Hepsini kenara itti ve daha sade bir şey aramaya başladı. O sırada...

İşte! Pino, ucunda generalin valizinin anahtarının asılı olduğu ince zinciri kancadan çıkarırken bütün vücudunun gerildiğini hissetti. Anahtarı pantolonunun cebine koydu.

"Ne yapıyorsun?"

Kalbi deli gibi çarpan Pino, arkasına döndü. Anna, yatak odasının kapısında kollarını önünde birleştirmiş, elinde bir kadeh şarapla dikiliyordu ve şüpheciliği yüzünden okunuyordu.

"Etrafa bakınıyordum," dedi Pino.

"Dolly'nin mücevher kutusuna mı?"

Omuzlarını silkti. "Sadece bakıyordum."

"Sadece bakmıyordun," dedi Anne öfke içinde. "Cebine bir şey koyduğunu gördüm."

Pino, ne diyeceğini ya da yapacağını bilmiyordu.

"Bir hırsızsın demek," dedi Anna, tiksinerek. "Bunu tahmin etmeliydim."

"Ben hırsız değilim," dedi Pino, Anna'ya doğru yürüyerek.

"Öyle mi?" dedi Anna, geriye doğru bir adım atarak. "O halde nesin?"

"Ben... bunu söyleyemem."

"Söylemezsen seni burada gördüğümü Dolly'ye söylerim."

Pino, ne yapacağını bilemiyordu. Ona vurup kaçabilirdi, ya da...

"Ben casusum... Müttefikler için çalışıyorum."

Anna, umursamaz bir tavırla güldü. "Casus mu? Sen mi?"

Bu, Pino'yu öfkelendirmişti.

"Benden daha iyi casus mu olur?" dedi Pino. "Onunla her yere ben gidiyorum."

Anna sessizleşti, yüzüne şüpheci bir ifade yerleşti. "Bana nasıl casus olduğunu anlat."

Pino, bir anlık tereddütten sonra ona hızlı bir şekilde Casa Alpina'yı, orada yaptıklarını, anne babasının onun hayatından endişe ederek onu Organization Todt'a katılması konusunda ikna ettiklerini, onu Modena'da bombalanan tren istasyonundan bir Alman hastanesi yatağına düşüren, sonrasında General Leyers'in dayısının bavul mağazasının önüne park etmiş makam aracının ön koltuğuna oturtan tesadüflerle örülü yolunu anlattı.

"İster inan ister inanma," dedi en sonunda. "Ama ben hayatımı senin ellerine bıraktım. Leyers öğrenirse ölürüm."

Anna, Pino'yu süzdü. "Cebine ne koydun?"

"Valizinin anahtarını," dedi Pino.

Sanki anahtarı onun üstünde denemiş gibi Anna bir anda değişti, şüphesi yavaşça yumuşak bir gülümsemeye dönüşmüştü. "Hadi, açalım şu valizi!"

Pino, rahatlayarak derin bir nefes aldı. Anna ona inanmıştı ve Leyers'e söylemeyecekti. Valizi açarken suç ortaklığı yaparsa ve general bunu öğrenirse, Anna da ölürdü.

"Bu gece başka planlarım var," dedi Pino.

"Ne planıymış bu?"

"Göstereyim," dedi Pino ve onu yeniden mutfağa götürdü.

Mum masanın üstünde yanmaya devam ediyordu. Mumu alıp masanın üstüne dökerek ufak bir parafin havuzu oluşturdu.

"Yapma öyle," dedi Anna.

"Hemen çıkar," dedi Pino, elini cebine sokup anahtarla zinciri çıkararak.

Anahtarı zincirden söktü, parafin donup macun kıvamına gelene kadar bekledi ve sonra anahtarı yumuşakça üstüne bastırdı. "Şimdi bunun bir kopyasını yapacağım ve böylelikle valizi istediğim zaman açabileceğim," dedi. "Kürdan ve spatula var mı?"

Anna, Pino'ya tereddüt dolu gözlerle ve şaşkınlıkla ona bak-

tıktan sonra dolaptan bir kürdan çıkardı. Pino, anahtarı nazikçe parafinden ayırdıktan sonra sıcak suda yıkadı. Anna masaya spatulayı koydu ve Pino da bu spatulayla parafini masadan ayırdı. Soğuyan kalıbı bir peçeteye sardıktan sonra gömleğinin cebine soktu.

"Şimdi ne yapacaksın?" diye sordu Anna, ışıldayan gözlerle. "Bu çok heyecan verici!"

Pino gülümsedi. Bu *gerçekten de* heyecan vericiydi. "Valize bakıp anahtarı Dolly'nin mücevher kutusuna geri koyacağım."

Bunun Anna'nın hoşuna gideceğini düşündü ama hizmetçi kız yüzünü astı.

"Sorun ne?" diye sordu Pino.

"Şey," dedi Anna, omuzlarını silkerek, "söylediğin gibi, anahtarı yaptıktan sonra valizi istediğin zaman açabilirsin. Acaba anahtarı yerine koyduktan sonra..."

"Sonra ne?"

"Beni öpsen?" dedi Anna, sakin bir tavırla. "Bunu istemiyor musun?"

Pino, bunu inkâr edecekti ama sonra vazgeçti. "Bunu hayal edebileceğinden bile daha çok istiyorum."

Anahtarı geri koyup Dolly'nin yatak odasının kapısını kapadı. Anna, onu yüzünde komik bir gülümsemeyle mutfakta bekliyordu. Pino, Anna'nın işaret ettiği sandalyeye oturunca Anna da şarap kadehini bir kenara koyup Pino'nun kucağına oturdu. Kollarını omuzlarına dolayıp onu öptü.

Anna'ya sarılıp yumuşacık dudaklarını dudaklarında ilk kez hissedince, kusursuz kokusunu içine çekince Pino, solo keman büyüleyici bir melodinin ilk notalarını çalıyormuş gibi hissetti. Müzik öyle hoş bir şekilde titriyordu ki bütün vücudu ürperdi.

Anna, öpüşmeyi kesip alnını alnına dayadı.

"Böyle olacağını düşünmüştüm," diye fısıldadı.

"Ben de böyle olması için dua etmiştim," dedi Pino nefes nefese. "Seni daha ilk görüşümde."

"Ne şanslıymışım," dedi Anna ve yeniden Pino'yu öptü.

Pino, kendini bu kadar iyi hissediyor oluşuna şaşırarak Anna'ya daha sıkı sarıldı. Sanki çellolar da kemana katılmış, san-

ki Pino'nun kayıp bir parçası bulunmuş ve Anna'nın dokunuşları, dudaklarının tadı ve gözlerinin nezaketiyle iyice yerine oturmuştu. Tanrı izin verene kadar ona sarılmaktan başka bir şey istemiyordu. Üçüncü kez öpüştüler. Pino, Anna'nın boynuna sokuldu ki bu Anna'nın hoşuna gitmişe benziyordu.

"Sana dair her şeyi bilmek istiyorum," diye mırıldandı Pino. "Nereli olduğunu ve..."

Anna, hafifçe geri çekildi. "Söyledim ya, Triste'liyim."

"Küçükken nasıl bir kızdın?"

"Tuhaftım."

"Olamaz."

"Annem öyle söylerdi."

"O nasıl biriydi?"

Anna, parmağını Pino'nun dudaklarına götürüp gözlerinin içine baktı. "Çok bilge biri bir keresinde bana kalplerimizi açıp yaralarımızı birbirimize gösterdiğimizde insan oluruz, kusurlu ve bir bütün oluruz, demişti."

Pino, kaşlarını çattığını hissetti. "Yani?"

"Ben yaralarımı sana göstermeye hazır değilim. İnsan tarafımı, kusurlarımı ve beni bir bütün olarak görmene hazır değilim. Benim istediğim... bizim... paylaşabileceğimiz bir fantezi olmamız, savaşa karşı bir yanıltmaca."

Pino, elini uzatıp Anna'nın yüzünü okşadı. "Güzel bir fantezi, olağanüstü bir yanıltmaca."

Anna, onu dördüncü kez öptü. Pino, göğsünde titreyen tellere bir de nefesli çalgıların eklendiğini hissetti. Aklı ve bedeninde tek bir şey vardı; Anna-Marta'nın müziği, dahası değil.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

General Leyers ve Dolly akşam yemeğinden döndüklerinde Pino ön holdeki bankta oturuyordu ve yüzü gülüyordu.

"İki saattir orada mı oturuyorsun?" diye sordu Leyers.

Keyfi yerinde ve sarhoş olan Dolly, Pino'ya baktı. "Bu, Anna için bir trajedi olsa gerek."

Pino kızardı ve gözlerini kıkırdayıp yanından süzülerek geçen Dolly'den kaçırdı.

"Gidebilirsin, Vorarbeiter," dedi Leyers. "Daimler'i hizmet parkına bırak ve saat altıda burada ol."

"*Oui, mon général.*"

Pino, sokağa çıkma yasağı yaklaşırken Daimler'i sürüyor, bir yandan da hayatının en güzel akşamını hayatının en kötü gününün sonunda yaşadığını düşünüyordu. On iki saatlik bir zaman dilimi içinde, dehşetten kedere, kederden Anna'yı öpmeye kadar, mümkün olan her duyguyu tatmıştı. Anna ondan hemen hemen altı yaş büyüktü, bu doğruydu ama umurunda bile değildi. Hatta bu onu daha çekici kılıyordu.

Pino, arabayı hizmet parkına bıraktıktan sonra Lella'ların Corso Matteotti'deki evine doğru yürürken aklı yine Tullio'nun ölümünü gördüğünde hissettiği duygularla Anna'yı öperken hissettiği müzik arasında gidip geliyordu. Nazi nöbetçileri geçip kafes asansöre doğru yürürken, *Tanrı verdi, Tanrı aldı*, diye geçirdi içinden. *Bazen ikisi aynı günde de olabiliyor.*

Bir grup arkadaşıyla müzik yapmadığı zamanlarda, Pino'nun babası genelde erken yatardı. Bu nedenle Pino, evin ön kapısını açarken onun için bir ışığın açık bırakılmış olmasını ve evi sessiz bulmayı bekliyordu. Ama karartma perdelerinin arkasındaki ışıklar ışıl ışıldı ve yerde duran valizleri hemen tanıdı.

"Mimo!" diye bağırdı usulca. "Mimo, sen mi geldin?"

Kardeşi mutfaktan çıktı, ağabeyine doğru sırıtarak koştu ve ona sıkıca sarıldı. Mimo, ancak üç santim kadar uzamıştı belki ama Pino'nun Casa Alpina'dan ayrılışından beri geçen on beş hafta içinde kesinlikle kilo almıştı. Pino, Mimo'nun kollarındaki ve sırtındaki kalın kasları hissedebiliyordu.

"Seni görmek harika, Pino," dedi Mimo. "Gerçekten harika."

"Burada ne yapıyorsun?"

Mimo sesini alçalttı. "Babama kısa bir süreliğine eve gelmek istediğimi söyledim ama gerçek şu ki Casa Alpina'da keyfimiz ne kadar yerinde olursa olsun, burada gerçek bir savaş verilirken orada saklanmaya artık tahammül edemiyorum."

"Ne yapacaksın peki? Gerillalara mı katılacaksın?"

"Evet."

"Daha çok küçüksün. Babam izin vermez."

"Sen söylemezsen babamın haberi olmaz."

Pino, kardeşinin cesareti karşısında onu hayranlıkla izledi. Henüz on beş yaşındaydı ve hiçbir şeyden korkmuyor, kendini gözünü kırpmadan her tehlikeye atabiliyordu. Ama Nazilerle savaşmak için bir gerilla grubuna katılmak şansını zorlamak anlamına gelebilirdi.

Mimo titrek parmağıyla ağabeyinin kırmızı bandını ve cebindeki gamalı haçı işaret etmeden önce kardeşinin yüzündeki kanın çekilişini görebilmişti. "Bu ne?"

"Ah," dedi Pino. "Üniformamın bir parçası ama düşündüğün gibi değil."

"Nasıl düşündüğüm gibi değil?" dedi Mimo öfke içinde, üniformanın tamamını görmek için geri geri giderek. "Sen Naziler için mi savaşıyorsun, Pino?"

"Savaşmak mı? Hayır," dedi Pino. "Ben şoförüm. Hepsi bu."

"Almanların emrindesin."

"Evet."

Mimo'nun tükürmek ister gibi bir hali vardı. "Neden direniş için, İtalya için savaşmıyorsun?"

Pino, bir anlık tereddütten sonra konuştu. "Çünkü askerlikten kaçmam gerekecekti ve bu da beni bir asker kaçağı haline

getirecekti. Bugünlerde Naziler asker kaçaklarını vuruyor, hiç duymadın mı?"

"Yani bana bir Nazi olduğunu, İtalya'ya ihanet ettiğini söylüyorsun, öyle mi?"

"Dünya sadece siyah ya da beyaz değildir."

"Tabii ki öyledir," dedi Mimo bağırarak.

"Bu, Albert dayıyla annemin fikriydi," diye bağırdı Pino. "Beni Rus cephesinden korumak istedikleri için ben de diğerlerine katıldım – OT'ye, Organization Todt. Onların işi bir şeyler inşa etmek. Ben yalnızca savaşın bitmesini beklerken bir subayın şoförlüğünü yapıyorum."

"Susun!" dedi babaları, odaya girerek. "Aşağıdaki nöbetçiler sizi duyacak!"

"Bu doğru mu, baba?" dedi Mimo, zar zor fısıldayarak. "İnsanlar birlik olup İtalya'yı kurtarmaya çalışırken Pino savaştan sağ kurtulmak için Nazi üniforması mı giyiyor?"

"Ben öyle söylemezdim," dedi Michele. "ama evet, annen, Albert dayı ve ben, en iyisinin bu olduğunu düşündük."

Bu, küçük oğlunu yatıştırmaya yetmemişti. Mimo, ağabeyine dudak bükerek baktı. "Kimin aklına gelirdi? Pino Lella korkakların yolunu seçiyor."

Pino, Mimo'ya öyle sert ve öyle hızlı bir şekilde vurdu ki kardeşinin burnu kırıldı ve yere yığıldı.

"Senin ağzından çıkanı kulağın duymuyor," dedi Pino. "Hem de hiç."

"Kesin şunu!" dedi Michele, iki kardeşin arasına girerek. "Ona sakın bir daha vurma!"

Mimo, elindeki kanı gördükten sonra Pino'ya küçümseyen gözlerle baktı. "Devam et, beni dövmeye çalış, Nazi ağabeyim benim. Siz Almanların bildiği tek şey budur."

Pino, İtalya için gördüğü ve yaptığı şeyleri anlatarak kardeşinin yüzünü dağıtmak istedi ama bunu yapamazdı.

"Sen istediğine inan," dedi Pino ve kardeşinin yanından uzaklaştı.

"Alman domuzu," diye bağırdı Mimo arkasından. "Adolf'un küçük yavrusu savaştan sağ salim kurtulacak, değil mi?"

Pino, sarsılarak yatak odasının kapısını kapayıp kilitledi. Üs-

tünü çıkarıp yatağa girdi ve saatinin alarmını kurdu. Işığı kapadı, moraran parmak boğumlarının acısını hissetti ve hayatın ona karşı acımasız davrandığını düşünerek yattı. Tanrı'nın onun için istediği bu muydu? Tek bir gün içinde kahramanını kaybetmek, aşkı bulmak ve kardeşinin hakaretlerine katlanmak mıydı?

Zihnindeki girdap, bu üçüncü gecede de bir kez daha en sonunda Anna'nın hatıralarıyla yavaşladı. Uyuyakalmıştı.

On beş gün sonra bir Waffen-SS askeri, altı katıra ağır iki havan topunu dik, çorak bir dağ yamacından çıkartmaya çalışıyordu. Hayvanlar kırbaçlandıkça acı ve korku içinde böğürüyor, toynaklarını toprağa geçiriyor, orta İtalya'nın Arezzo şehrinin kuzeyindeki Apenin Dağları'na tırmanırken ortalığı toz bulutuna çeviriyordu.

"Etraflarından dolan ve çabuk ol, Vorarbeiter," dedi General Leyers arka koltuktan, başını meşgul olduğu işten kaldırarak. "Çimento döktürmem gerek."

"*Oui, mon général*," dedi Pino, katırların etrafından dolanıp hızını artırarak. Art arda esnedi. Kendini o kadar yorgun hissediyordu ki çamurun içine yatıp uyuyabilirdi.

Leyers'in çalışma ve yolculuk etme hızı afallatıcıydı. Piazzale Loreto'daki infazlardan sonraki günlerde Pino ile birlikte günde on dört, on beş, bazen de on altı saati yollarda geçiriyorlardı. Leyers, farları kanvasla yarı yarıya kapayarak, mümkün oldukça gece yolculuk etmeyi seviyordu. Pino'nun azıcık bir ışıkla Daimler'i yoldan çıkarmadan sürmesi için saatlerce yola odaklanması gerekiyordu.

Zavallı katırları geçtiklerinde saat öğlen ikiydi ve şafak henüz sökmeden araba kullanmaya başlamıştı. Sürekli hareket halinde olduğu için mutfakta öpüştüklerinden beri Anna ile hiç yalnız kalamamış oldukları gerçeği onu çileden çıkarıyordu. Anna'yı, onu kollarına aldığında nasıl hissettiğini, dudaklarının dudaklarına değişini düşünmeden edemiyordu. Esnedi ama bu mutlu düşünce onu gülümsetmişti.

"Yukarı," dedi General Leyers, ön camdan bozuk ve kuru bir araziyi işaret ederek.

Pino, Daimler'i büyük taşlar ve kayalar kapayana kadar sürdü.

"Buradan itibaren yürüyeceğiz," dedi Leyers.

Pino, arabadan inerek arka kapıyı açtı. "Not defterinle kalemini de getir," dedi arabadan inen general.

Pino, arka koltuktaki valize baktı. Albert dayının bir arkadaşının nezaket göstererek yapmış olduğu yedek anahtar artık bir haftadan fazladır elindeydi ama deneme şansını hiç yakalayamamıştı. Torpidodaki haritanın altından not defteriyle kalemi aldı.

Kayaların ve ayaklarının altından kayıp giden taşların arasından tepeye vardılar. Haritada bir yengecin açık kıskacını andıran uzun ve birbiriyle bağlantılı iki tepenin çevrelediği vadi manzarasıyla karşılaştılar. Güneyde çiftliklerle ve üzüm bağlarıyla bölünmüş geniş bir ova vardı. Kuzeyde, yengecin patisinin iç kısmında kalan tepede bir ordu adam acımasız sıcağın altında çalışıyordu.

Leyers tepeye, adamların yanına büyük bir kararlılıkla yürüdü. Dağın tepesindeki ve aşağısındaki adamların sayısı karşısında şaşkına dönen Pino, generali takip etti. Adamlar o kadar kalabalıktı ki birbirinin üstüne binen karıncaları andırıyorlardı.

Yaklaştıkça karıncalar perişan halde, gri renkli insanlara dönüştüler. Bin beş yüz, belki daha fazla köle makineli tüfek yuvaları ve ağır silah platformları için çimento karıştırıyor, taşıyor, döküyordu. Vadinin zeminini kazıp tank tuzakları yerleştiriyorlardı. Yokuşları dikenli telle çeviriyor, Alman askerlerinin siper olarak kullanmaları için kazma ve küreklerle toprağı kazıyorlardı.

Her köle grubunun başında, onları daha çok çalışmaları için dürten bir Waffen-SS askeri vardı. Pino çığlıklar duydu ve kölelerin dövülüp kırbaçlandıklarını gördü. Sıcaktan bayılanlar diğer köleler tarafından kenara çekilip kaderlerine terk ediliyor, taşların üstünde yatıyor, yakıcı sıcakta ölüme terk ediliyorlardı.

Bu, Pino'ya eski zamanlardan bir sahne gibi, mezarlarını inşa etmeleri için birçok nesli köleleştiren firavunların güncel halleri gibi görünmüştü. Leyers, yüksek bir noktada durdu. Askerlerin emrindeki fethedilmiş adamlardan oluşan geniş kalabalığa bakarken, en azından yüz ifadesi olarak, artık onların berbat durumundan etkilenmiyor görünüyordu.

Firavun'un köle efendisi, diye geçirdi içinden Pino.

Turin'den gelen gerilla savaşçı Antonio, Leyers için böyle söylemişti.

Köle efendisinin ta kendisi.

Pino'nun içinde General Leyers için kaynayan yeni bir nefret vardı. San Vittore Hapishanesi'ndeki kırım kadar barbarca bir şeye karşı savaşmış olan bir adamın içinde en ufak bir çatışma yaşamadan ya da kendinden hiç tiksinmeden bir köle ordusuna hükmetmesini anlayamıyordu. Ama ağaç gövdelerini ve kayaları dik yamaçlara yığan buldozerleri izlerken Leyers'in yüzünden okunan hiçbir şey yoktu.

General, Pino'yu işaret ettikten sonra aşağıyı gösterdi. "Müttefik askerleri saldırdığında bu engeller onları doğrudan makineli tüfeklerimize yöneltecek."

Pino, sahte bir coşkuyla başını salladı. "*Oui, mon général.*"

Birbiriyle bağlantılı makineli tüfek yuvalarının ve havan topu teçhizatının arasında yürürlerken Pino, Leyers'i takip ediyor ve not alıyordu. Yürüdükçe ve etrafı gördükçe, general de o kadar sertleşiyor, tedirgin oluyordu.

"Şöyle yaz," dedi. "Çimento birçok yerde çok kalitesiz. İtalyan tedarikçilerin sabotaj düzenlemesi olası. Üst vadi savaş için tamamen güçlendirilmemiş. Kesselring'i on bin işçiye daha ihtiyacım olduğu konusunda bilgilendirin."

On bin köle, diye düşündü Pino, tiksinerek duyduklarını yazarken. *Ve onların Leyers için hiçbir anlamı yok.*

General, daha sonra üst rütbeli OT ve Alman ordu subaylarıyla toplantı yaptı. Pino, komuta koruganındaki generalin bağırıp tehditler yağdırdığını duyabiliyordu. Toplantı bittiğinde subayların astlarına bağırdığını duydu, onlar da kendi otoritelerinin altındakilere bağırıyordu. Bu, bir dalganın yükselerek Waffen-SS askerlerine ulaşmasını izlemek gibiydi. SS'ler de Leyers'in emirlerinin yükünü kölelerin omuzlarına yüklüyor, onları kırbaçlayıp tekmeliyor, daha sıkı ve daha hızlı çalışmaları için gereken her yolu deniyorlardı. Pino, her şeyin farkındaydı. Almanlar, er ya da geç, Müttefiklerin buraya gelmesini bekliyordu.

General Leyers, yenilenen çalışma temposundan hoşnut görünüyordu. "Burada işimiz bitti," dedi, Pino'ya dönerek.

Yamaç boyunca geriye doğru yürüdüler. General, ara sıra durarak devam eden işleri izliyordu ama bunun dışında durmak bil-

mez bir makine gibiydi. Bir kalbi var mıydı? Pino, bunu merak etmişti. Peki ya bir ruhu?

Başında Daimler'in durduğu patikaya yaklaştıkları sırada Pino, gri giysili yedi adamın toprağı kazdığını, kazmalarını savurarak SS'in dikkatli bakışları altında taşları ve killi toprağı yardığını gördü. Aralarından bazıları, bir keresinde gördüğü o kuduz köpek gibi mahvolmuş, delirmiş görünüyordu.

Pino'ya en yakın duran köle diğerlerinden daha tepede duruyor, beceriksizce kazıyordu. Durdu, artık dayanamıyormuş gibi ellerini kazmanın sapına koydu. SS askerlerinden biri ona bağırmaya başladı ve tepeye doğru yürüdü.

Köle uzaklara baktığında Pino'nun orada dikilmiş, kendisine bakmakta olduğunu gördü. Güneş yüzünden teni tütün suyu rengine dönmüştü ve sakalları Pino'nun hatırladığından daha vahşi bir hal almıştı. Çok da kilo vermişti ama Pino, onun Leyers'in şoförlüğünü yaptığı ilk gün gittiği tünelde su verdiği köle Antonio olduğuna yemin edebilirdi. SS askeri, kölenin kafasına tüfeğinin dipçiğiyle vurmadan hemen önce göz göze geldiklerinde Pino, Antonio'ya hem acımış hem de utanmıştı. Köle yere düştü ve dik bentten aşağı yuvarlandı.

"Vorarbeiter!"

Pino, irkilerek arkasına baktı. Elli metre uzakta duran General Leyers, gözlerini ona dikmişti.

Pino, artık kıpırdamayan köleye son kez baktıktan sonra, bunun sorumlusunun Leyers olduğunu düşünerek generale doğru hızlı adımlarla yürüdü. Adama vurulmasını emreden general değildi ama yine de Pino'nun zihninde her şeyden o sorumluydu.

Pino, Albert dayının dikiş odasına girdiğinde karanlık çoktan çökmüştü.

"Bugün çok kötü şeyler gördüm," dedi Pino, yeniden duygusallaşarak. "Duydum da."

"Anlatsana," dedi Albert dayı.

Pino, elinden gelenin en iyisini yaparak Leyers ile geçen sahneyi ve SS askerinin mola verdiği için Antonio'yu nasıl öldürdüğünü anlattı.

"Bu SS askerlerinin hepsi kasap," dedi Albert dayı, başını notlarından kaldırıp bakarak. "Misilleme hükmü yüzünden artık her gün zulüm hikâyeleri duyar olduk. Sant'Anna di Stazzema'da SS birlikleri beş yüz altmış masumu taradı, işkence etti ve yaktı. Casaglia'da, sunağın başındaki bir rahibi ve ayin sırasında da üç ihtiyar insanı vurdular. Cemaatten yüz kırk yedi kişiyi kilisenin mezarlığına götürüp makineli tüfeklerle taradılar."

"Ne?" dedi Pino, şaşkına dönerek.

"Daha da devam ediyor. Geçen gün, Bardine di San Terenzo'da, senin gibi elliden fazla genç İtalyan erkek dikenli tellerle boğulup ağaçlara asıldı."

Pino, her bir Nazi'den tiksiniyordu. "Bu adamların durdurulması gerek."

"Her gün onlara karşı yürütülen savaşa daha da çok insan katılıyor," dedi Albert dayı. "Senin verdiğin bilgiler bu yüzden önemli. Bugün nereye gittiğinizi bana haritadan gösterebilir misin?"

"O işi hallettim bile," dedi Pino, generalin haritasını torpidodan çıkararak.

Haritayı kesim tezgâhlarından birinin üstünde açarak, dayısına gün içinde görüp kabataslak işaretlediği ağır silahların, makineli tüfek yuvalarının, silah depolarının ve cephanelerin yerlerini, Leyers'in müttefiklere yön değiştirterek onları makineli tüfeklerin tuzağına düşürecek istiflenmiş molozları gösterdi.

"Leyers'in söylediğine göre, tüm bu alandaki çimento kalitesizmiş, zayıfmış," dedi Pino, haritadan işaret ederek. "Leyers, bu konuda epey endişeliydi. Müttefikler ilk olarak burayı bombalayabilir, karaya saldırı düzenlemeden önce orayı havaya uçurabilir."

"Akıllıca," dedi Albert dayı, bölgenin enlem ve boylamını not alarak. "Bunu ileteceğim. Bu arada, Leyers ile gezdiğin, hani köleleri ilk kez gördüğün zamanki şu tünel var ya? O tünel dün yerle bir edildi. Gerillalar Almanlar tünele girene kadar bekledikten sonra her iki ucundan da tüneli dinamitle havaya uçurdular."

Bunu duyan Pino, kendini daha iyi hissetmişti. Gerçekten de bir fark yaratabiliyordu.

"O valizi açabilirsem çok iyi olacak," dedi Pino.

Dayısı, "Haklısın," dedi. "Bu sırada da sana küçük bir kamera alalım."

Bu fikir Pino'nun hoşuna gitmişti. "Casus olduğumu kim biliyor?"

"Sen, ben ve yengen."

Bir de Anna, diye geçirdi içinden ama başka bir şey söyledi. "Müttefikler bilmeyecek mi? Ya gerillalar?"

"Onlar seni yalnızca sana taktığım kod adından tanıyorlar."

Bu fikir şimdi Pino'nun daha da çok hoşuna gitmişti. "Gerçekten mi? Neymiş kod adım?"

"Gözlemci," diye cevapladı Albert dayı. " 'Gözlemci, şu ve şu pozisyonlarda makineli tüfek yuvalarına rastlamıştır,' derken gibi. 'Gözlemci, güney yönünde birlik malzemelerine rastlamıştır," derken gibi. Bilerek kimliksiz bir isim seçildi. Böylece, Almanlar raporları bulurlarsa kim olduğunu anlayamazlar."

"Gözlemci," dedi Pino. "Sade ve öz."

"Ben de aynen öyle düşündüm," dedi Albert dayı, haritanın başından kalkarak. "Artık haritayı katlayabilirsin ama önce şu kalem izlerini sileceğim."

Pino, kendine söyleneni yaptı ve kısa bir süre sonra oradan ayrıldı. Aç ve yorgun olduğu için önce eve doğru yürümeye başladı ama günlerdir Anna'yı görmediği için vazgeçip Dolly'nin evine doğru yürüdü.

Oraya varır varmaz neden gittiğini merak etti. Sokağa çıkma yasağı başlamak üzereydi. Üstelik öylece yukarı çıkıp, kapıyı çalıp Anna ile görüşmek istediğini söyleyemezdi, değil mi? General, ona eve gidip uyumasını emretmişti.

Tam uzaklaşacağı sırada Anna'nın mutfağın yanındaki odasına çıkan bir merdiven olduğunu söylediğini hatırladı. Gökyüzündeki ay ışığına minnettar bir halde apartmanın arka tarafına giderek Anna'nın odasının ve penceresinin olası yerini tayin etti. Üç kat yukarıdaydı. Acaba Anna odasında mıydı? Yoksa hâlâ bulaşıkları ve Dolly'nin giysilerini yıkamakla mı meşguldü?

Orada olup olmadığını anlamaya çalışarak bir avuç dolusu çakıl taşı alıp arkasına yaslandı ve hepsini teker teker fırlatmaya

başladı. Aradan on saniye ve sonra yine bir on saniye daha geçti. Tam gideceği sırada yukarıda bir pencerenin açıldığını duydu.

"Anna!" diye seslendi usulca.

"Pino?" dedi Anna da, usulca.

"Arka taraftan odana çıkacağım."

"General ve Dolly hâlâ burada," dedi, şüpheci bir sesle.

"Sessiz oluruz."

Uzun bir sessizlikten sonra, "Bir dakika," dedi Anna.

Anna arka kapıyı açtıktan sonra birlikte yukarı çıktılar. Öndeki Anna birkaç adımda bir durup etrafı dinliyordu. En sonunda yatak odasına ulaştılar.

"Çok açım," diye fısıldadı Pino.

Anna kapıyı açtı, Pino'yu içeri itti ve fısıldayarak karşılık verdi. "Sana yiyecek bir şeyler getireceğim ama burada kalmalı ve sessiz olmalısın."

Anna, kısa süre sonra generalin en sevdiği yemek olan domuz budu ve kızarmış erişteden artanlarla geri geldi. Pino, yemeği Anna'nın yaktığı tek bir mumun ışığında yedi. Anna yatakta oturmuş, şarap içerek Pino'yu seyrediyordu.

"Midem bayram etti," dedi Pino, yemeği bitince.

"Güzel," dedi Anna. "Biliyorsun, ben bir mutluluk öğrencisiyim. Gerçekten istediğim tek şey bu – mutluluk, hayatımın sonuna kadar her gün mutluluk. Bazen mutluluk bize gelir. Ama genelde onu senin araman gerek. Bunu bir yerde okumuştum."

"İstediğin tek şey bu mu? Mutluluk mu?"

"Daha ne olsun?"

"Peki mutluluğu nasıl bulursun?"

Anna, bir anlık sessizlikten sonra, "Öncelikle etrafına bakıp yanı başında sahip olduğun nimetleri fark ederek başlarsın," diye cevapladı. "Fark ettiğinde ise minnettar olursun."

"Rahip Re de aynısını söylüyor," dedi Pino. "Ne kusurun olursa olsun, her gün şükretmen gerektiğini söylüyor. Tanrı'ya ve daha iyi bir yarına inanmanı da."

Anna gülümsedi. "İlk kısmı doğru. İkincisinden emin değilim."

"Neden?"

"Daha iyi yarınlar söz konusu olduğunda defalarca hayal kı-

rıklığına uğradım," dedi ve Pino'yu öptü. Pino da ona sarılıp öperek karşılık verdi.

Sonra duvarların ardından tartışma sesleri duydu – Leyers ve Dolly tartışıyorlardı.

"Neden kavga ediyorlar?" diye fısıldadı Pino.

"Her zamanki nedenden. Generalin Berlin'deki karısı. Pino, artık gitsen iyi olacak."

"Gerçekten mi?"

"Şimdi git," dedi Anna. Sonra da Pino'yu öpüp gülümsedi.

1 Eylül 1944'te, İngiliz Sekizinci Ordusu Gotik Hattı'nun Arezzo'nun kuzeyindeki yengeç kıskacının tepelerindeki en zayıf noktaları havaya uçurduktan sonra doğuya, Adriyatik Kıyıları'na doğru döndü. Savaş acımasız bir hal almıştı, Monte Cassino ve Anzio'dan sonra İtalya'daki en kanlı savaş buydu. Müttefikler, onları kıyıdaki Rimini şehrinden ayıran tahkimata bir milyondan fazla havan topu ve top yağdırmışlardı.

Dokuz acımasız günden sonra Amerika Birleşik Devletler'nin Beşinci Ordusu, Nazileri Giogo Geçidi'nin dağlık bölgelerine sürdü ve İngilizler Gotik Hattı'nın doğu ucuna düzenledikleri saldırıları yoğunlaştırdı. Müttefikler, kıskaç harekatı düzenleyerek kuzeyi çevrelediler ve Almanların Onuncu Ordusu'nu, yeniden kurulmasına fırsat vermeden, teslim olmaya zorladılar.

Pino ve Leyers, Torraccia yakınlarındaki yüksek bir bölgeye çıkıp Coriano şehrinin ve şehri çevreleyen ağır Alman savunmasının bombalanmasını izledi. Kara kuvvetleri saldırıya geçmeden önce, şehir yedi yüzden fazla ağır bombardımana maruz kaldı. Coriano tüyler ürperten, göğüs göğse iki günlük bir mücadeleden sonra düştü.

Toplamda, iki hafta içinde o bölgede on dört bin Müttefik askeri ve on altı bin Alman öldü. Ağır kayıplara rağmen Alman panzeri ve birlikleri geri çekilip kuzeyi ve kuzeybatıyı kapsayan yeni bir savaş hattında yeniden kurulmayı başardı. Gotik Hattı'nın geri kalanı ayaktaydı. Pino'nun verdiği bilgilerle bile İtalya'daki müttefik ilerleyişi Fransa'daki ve batı cephesindeki asker ve mühimmat kaybıyla durma noktasına gelmişti.

Ayın daha sonraki günlerinde, Milano'daki makine işçileri saldırıya devam etti. Bazıları fabrikaları terk ederken ekipmanlarını sabote etti. Tank üretimi durdu.

General Leyers, günlerce uğraşarak tank üretim hattı oluşturmaya çalıştı ve ekim ayının başlarında Fiat'ın Mirafiore fabrikasının greve gitmek üzere olduğunu öğrendi. Doğrudan, Turin'in dışında bir bölge olan Mirafiore'ye gittiler. Pino, generalle Fiat'ın müdürü arasında, yavaşça çalışan bir üretim hattının üstündeki odada çevirmenlik yaptı. Odadaki gerginlik büyüktü.

"Daha çok kamyona ihtiyacım var," dedi General Leyers. "Sahada daha çok zırhlı araç ve makine parçası gerekli."

Fabrika müdürü Calabrese, iş elbisesi giymiş şişman ve terli bir adamdı. Ama Leyers'e kafa tutmaktan korkmamıştı.

"Benim insanlarım köle değil, General, "dedi Calabrese. "Hayatlarını idame ettirebilmek için çalışıyorlar – hayatlarını idame ettirebilmeleri için de onlara ödeme yapılmalı."

"Ödemeleri yapılacak," dedi Leyers. "Söz veriyorum."

Calabrese yavaşça gülümserken hiç ikna edici görünmüyordu. "Keşke o kadar kolay olsa."

"Ben size on yedinci fabrikada yardım etmedim mi?" diye sordu general. "Oradaki bütün makine parçalarını alıp Almanya'ya geri göndermem emredilmişti."

"Şu anda bunun bir önemi yok, değil mi? On yedinci fabrika müttefik saldırısında yerle bir edildi."

Leyers, Calabrese'ye bakarak başını iki yana salladı. "İşlerin nasıl yürüdüğünü biliyorsunuz. Birbirimizin sırtını kaşırsak hayatta kalırız."

"Madem öyle söylüyorsunuz, General," dedi Calabrese.

Leyers, Fiat'ın müdürüne doğru bir adım atıp Pino'ya baktı. "Seri üretim hattındaki herkesi Organization Todt'a almak ya da Almanya'ya sürgüne göndermek için gereken bütün güce sahip olduğumu ona hatırlat."

Calabrese oldukça gerilmişti. "Kölelik mi diyorsunuz yani?"

Pino, tereddüt etse de Calabrese'nin söylediklerini tercüme etti.

"Gerekirse," dedi Leyers. "Bu fabrikayı ya kendi isteğinizle ya da benim zorumla terk etmek size kalmış."

"Ödememizin yapılacağına dair verdiğiniz sözden daha güçlü bir güvenceye ihtiyacım var."

"Siz benim unvanımın farkında mısınız? Yaptığım işin? Üretilecek tankların sayısına ben karar veriyorum. Dikilecek külotların sayısına ben karar veriyorum. Ben..."

"Siz Albert Speer için çalışıyorsunuz," dedi Fiat'ın müdürü. "Onun otoritesine sahipsiniz. Onunla telefonda görüşün. Speer ile. Patronunuz bana güvence verebilirse, o zaman bakarız."

"Speer mi? O silik herifin benim patronum olduğunu mu sanıyorsunuz?" dedi, hakarete uğramış gibi görünen general. Daha sonra Fiat'ın müdürünün telefonunu kullanmak için izin istedi. Dakikalarca telefonda konuştu ve Almanca sayısız hararetli tartışmaya girdikten sonra başını salladı. "*Jawohl, mein Führer.*"

Leyers, telefonda Almanca konuşmaya devam ederken odadaki herkesin olduğu gibi Pino'nun da tüm dikkati ondaydı. Leyers, konuşmanın yaklaşık üçüncü dakikasında ahizeyi kulağından uzakta tuttu.

Adolf Hitler'in bağırıp çağıran sesi odanın içinde yankılandı.

Leyers, soğuk bir şekilde gülümseyerek Pino'ya baktı. "Signor Calabrese'ye Führer'in ona ödeme güvencesini bizzat vermek istediğini söyle."

Calabrese, telefonu tutmaktan sonra elektrik akımlı bir kabloyu tutmayı tercih edecekmiş gibi görünse de telefonu altı ve ahizeyi kulağından birkaç santim uzakta tuttu. Hitler, nutuk atar gibi öfke içinde konuşmaya devam ediyor, boğazını yırtarcasına bağırıyordu. Bu sırada muhtemelen ağzından köpükler de saçıyordu. Fiat'ın müdürünün alnından ter boşandı. Elleri titremeye başladı ve o sırada kararını verdi.

Telefonu Leyers'e verirken, "Ona, Herr Hitler'e güvenceyi kabul ettiğimizi söylemesini söyle," dedi Pino'ya.

"Akıllıca bir seçim," dedi Leyers ve sonra telefona geri dönerek yatıştırıcı bir sesle konuşmaya başladı. "*Ja, mein Führer. Ja. Ja. Ja.*"

Kısa bir süre sonra telefonu kapadı.

Calabrese, kendini sandalyesine bıraktığında giysisi ter içinde kalmıştı. General Leyers, telefonu kaparken müdüre baktı. "Şimdi kim olduğumu anladınız mı?"

Fiat'ın müdürü Leyers'e ne baktı ne de cevap verdi. Başını itaatkâr bir tavırla hafifçe sallamakla yetindi.

"Harika o zaman," dedi general. "Haftada iki kez üretim raporlarını görmek istiyorum."

Leyers, valizini Pino'ya verdi ve odadan çıktılar.

Dışarıda neredeyse hava kararmıştı ama hava hâlâ güzeldi.

"Dolly'ye," dedi general, Daimler'e binerken. "Sakın konuşma. Düşünmem gerek."

"*Oui, mon général*," dedi Pino. "Çatı açık mı kalsın, yoksa kapayayım mı?"

"Açık kalsın," dedi general. "Temiz hava istiyorum."

Pino, Daimler'i çalıştırmadan önce çuval bezinden far perdelerini taktı ve yalnızca yolu görmesine yeten yarım ışıkla Milano'ya doğru doğuya yol almaya başladı. Ama bir saat içinde ay, gökyüzünün doğusunda yükseldi ve yumuşacık ışığını manzaraya yansıtarak Pino'nun rotayı takip etmesini kolaylaştırdı.

"Mavi ay," dedi Leyers. "Bir ay içinde çıkan o iki aydan ilki. Yoksa ikincisi miydi? Hep karıştırıyorum."

General, Turin'den ayrıldıklarından beri ilk kez konuşuyordu.

"Ay bana sarı gibi geldi, *mon général*," dedi Pino.

"Bu terimin renkle ilgisi yok, Vorarbeiter. Normalde tek bir mevsimde, şu an sonbahardayız mesela, üç ay vardır ve üç de dolunay. Ama bu sene, bu gece, şu anda, üç aylık döngüde dördüncü ay çıktı. Bir ayda ikinci kez. Astronomlar, çok nadir rastlandığı için buna 'mavi ay' diyor."

"*Oui, mon général*," dedi Pino, uzun ve düz yolda arabayı sürerken, ufukta bir alamet gibi yükselen aya bakarak.

Her iki tarafı da uzun, geniş ağaçlar ve ağaçların arkasında tarlalarla çevrilmiş bir yola geldiklerinde, Pino'nun artık ayı düşündüğü yoktu. Adolf Hitler'i düşünüyordu. Telefondaki gerçekten de Führer miydi? Hitler olacak kadar deli bir hali vardı. Leyers'in Fiat'ın müdürüne sorduğu o soru aklından çıkmıyordu: *Şimdi kim olduğumu anladınız mı?*

Pino, arka koltukta yolculuk eden Leyers'in siluetine bakıp cevabı kendi zihninde verdi: *Kim olduğunuzu bilmiyorum ama artık kim için çalıştığınızı bildiğime eminim.*

Hemen sonra arkalarında, batıda, daha büyük bir aracın moto-

runun homurtusunu duydu. Dikiz aynasından ve yan aynalardan baktıysa da onlara doğru yaklaşmakta olan bir araç olduğunu gösteren herhangi bir ışık gözüne çarpmadı. Ses gittikçe artıyordu.

Pino, yeniden baktığında General Leyers'in etrafına bakındığını, hemen arkasında da ağaçların ardında kocaman bir şey olduğunu gördü. O sırada bir avcı uçağının kanatları ve burnu ay ışığında belirdi. Motorunun homurtusu gittikçe artıyor, onlara doğru yaklaşıyordu.

Pino, Daimler'in frenine var gücüyle bastı. Kaydılar. Avcı uçağı üstlerine bir gece kuşunun gölgesi gibi çöktü ve pilot makineli tüfeklerinin tetiğini çekerek kayan makam aracının önündeki yolu taradı.

Sonra durdu. Avcı uçağı irtifa aldı ve Pino'nun soluna açı yaptıktan sonra ağaçların tepelerinin ardında kayboldu.

"Sıkı tutunun, *mon général*!" diye bağırdı Pino ve sonrasında arabayı geriye doğru çevirdi. Geri gittiği sırada direksiyonu sağa çevirdi, vitesi küçülttü ve sonra birinci vitese takarak farları kapadı ve gazı kökledi.

Daimler kanalın öteki tarafına geçip ağaçların arasından kısa süre önce sürülmüşe benzeyen bir tarlaya daldı. Pino, ağaç yığınının başladığı noktaya doğru ilerledikten sonra durdu ve motoru kapadı.

"Bunu nasıl..." diye başladı Leyers söze. Dehşet içinde olduğu her halinden belliydi. "Sen ne..."

"Dinleyin," diye fısıldadı Pino. "Geri geliyor."

Avcı uçağı, ilk seferde yaptığıyla aynı şekilde, arabayı yakalayıp arkadan onu havaya uçurmak istercesine batı yönünden gelerek yola doğru alçaldı. Pino, ağaç dallarının arasından birkaç saniye uçağı fark edemedi ama sonra büyük gümüş kuş üstlerinden geçip otoyolda yükselti ve ayların en nadirine doğru giden bir siluete dönüştü.

Pino, uçağın gövdesindeki beyaz halkaların ortasında siyahlıklar olduğunu gördü. "İngiliz," dedi.

"O halde bir Spitfire bu," dedi Leyers. ".303 Browning makineli tüfekleri var."

Pino, Daimler'i çalıştırdıktan sonra bekledi, etrafa kulak ka-

barttı ve kolaçan etti. Avcı uçağı şimdi daha dar bir açıyla dönüyor ve altı yüz metre önlerindeki ağaçların üstüne doğru geliyordu.

"Buralarda olduğumuzu biliyor," dedi Pino ve sonra ayın muhtemelen çatıdan ve ön camdan yansıdığını fark etti.

Daimler'i vitese taktı, ön çamurluğun sol kısmını çitin etrafındaki çalılıkların içine doğru gömmeye çalıştı ve uçak iki yüz metre kadar yaklaştığında motoru durdurdu. Başını eğdi, uçağın üstlerinden geçip uzaklaştığını hissetti.

Daimler yeri kazıdı, hızlandı, sürülmüş tarla boyunca çamur parçaları fırlatıp tekerlek izi bırakarak ilerledi. Pino, uçağın üçüncü kez üstlerinden geçip geçmeyeceğini merak ederek sürekli arkasına bakıyordu. Tarlanın uzak bir köşesine yaklaşırken ağaçların arasındaki bir başka boşluğa girdi. Aracın burnu, yol kenarındaki kanalın kıyısına bakıyordu.

Motoru ikinci kez çalıştırıp kulak kesildi. Uçağın homurtusu uzaktan geliyordu ve gittikçe kayboluyordu. General Leyers gülmeye başladı ve sonra Pino'nun omzuna vurdu.

"Kedi fare oyununda doğuştan yeteneklisin sen!" dedi. "Benim aklıma bunlardan birini bile yapmak gelmezdi. Hem de hiç vurulmadan."

"*Merci, mon général*!" dedi Pino, sırıtarak Daimler'i çalıştırıp yeniden doğuya doğru yol alırken.

Ama kısa süre içinde kendiyle çatışmaya başladı. Bir parçası bir kez daha generalin övgüsünü almaktan hoşnut olduğu için dehşete kapılmıştı. Ama akıllı ve kurnaz davranmıştı, değil mi? İngiliz pilotu kesinlikle alt etmişti ve bundan zevk almıştı.

Yirmi dakika sonra tepeye vardıklarında önlerinde dolunay vardı. Karanlık gökyüzünden dışarı fırlayan Spitfire, ayın önünden geçip tam üstlerine doğru uçmaya başladı. Pino, frenlere abandı. Daimler bir kez daha altı vitesiyle tiz sesler çıkararak kaydı.

"Kaçın, *mon général*!"

Pino, araba daha durmamışken aşağı atladı ve Spitfire'ın makineli tüfekleri açılmış, kurşunları yolun kırma taşlarına yağmaya başlamış olmasına rağmen dengesiz ve uzun tek bir adımla kendini hendeğe attı.

Pino, kanalın içindeyken rüzgârın üstünden esip geçtiğini his-

setti. Kurşunlar çeliğe saplanıp camı kırıyordu. Parçalar sırtına yağarken kıvrıldı, başını korumaya ve nefes almaya çalıştı.

Sonra kurşunlar durdu ve Spitfire batıya doğru uçmaya devam etti.

YİRMİNCİ BÖLÜM

Uçak artık uzaktan gelen bir vızıltıya dönüşünce Pino nefes alabildi ve karanlığın içine fısıldadı. "*Mon général*?"

Cevap gelmedi. "*Mon général*?"

Cevap yoktu. Ölmüş müydü? Pino, bundan mutluluk duyacağını sanmıştı ama şimdi tek görebildiği, bu ölümün yaratacağı olumsuzluklardı. Leyers yoksa casusluk da yoktu. Artık hiçbir bilgi...

Bir şeyin hareket edip inlediğini duydu.

"*Mon général*?"

"Evet," dedi Leyers zayıf bir sesle. "Buradayım." Pino'nun arkasındaydı ve doğrulup oturmaya çalışıyordu. "Bayılmış olmalıyım. Hatırladığım son şey kanalın içine daldığımızdı ve sonra... sonra ne oldu?"

Pino, generalin kıyıya çıkmasına yardım ederken olanları anlatmaya başladı. Daimler geri tepiyor, tereddüt ediyor, sarsılıyordu ama bir şekilde yine de çalışıyordu. Pino, kontağı kapayınca motor merhametli bir şekilde öldü. Bagajdan fener ve alet çantasını aldı. Feneri açtı ve General Leyers şaşkınlık içerisinde yanında dikilirken ışığıyla arabayı inceledi. Kurşunlar Daimler'i önden arkaya kadar delik deşik etmiş, buhar tüten kaportaya isabet etmişti. Makineli tüfek arabanın ön camını da paramparça etmiş, ön ve arka koltukları delmiş, gövdede birçok delik açmıştı. Ön sağ tekerlek ve sol arkada dışta kalan tekerlek patlamıştı.

"Şunu tutabilir misiniz, *mon général*?" diye sordu Pino, feneri uzatarak.

Leyers, boş gözlerle baktıktan sonra feneri tuttu.

Pino, kaportayı açtığında motor bloğuna beş kurşun isabet ettiğini ama güçsüz .303 darbelerinin kaportayı deldikten sonra

gerçek bir zarar veremeyecek kadar enerji kaybettiğini gördü. Buji kablosu kopmuştu, diğeri de kopmak üzereydi. Radyatörde de delik vardı. Ama bunun dışında güç merkezi, Alberto Ascari'nin deyimiyle, işe yarar görünüyordu.

Pino, kopan buji kablosunun iki parçasını bir bıçak yardımıyla bağladı, kabloyu daha zayıf olan diğer kabloya yara bandıyla yapıştırdı. Lastik kitini bulup içinden yamaları ve radyatör deliğinin her iki tarafını mühürlemek için kullandığı kauçuk yapıştırıcıyı çıkardı. Sonra, çıkardığı dış sağ lastiği patlak ön sol lastiğin yerine taktı. Patlak dış arka sol lastiği de çıkarıp attı. Daimler eskisi gibi çalışmasa da en azından artık ihtiyar bir tiryaki gibi sarsılarak öksürmüyordu.

"Bence araba bizi Milano'ya götürür, *mon général* ama ötesine geçebilir miyiz, orasından emin değilim."

"Milano'nun ötesi önemli değil," dedi Leyers, arka koltuğa otururken sesi daha kendindeymiş gibi geliyordu. "Daimler çok göze çarpan bir hedef. Araba değiştireceğiz."

"*Oui, mon général*," dedi Pino ve makam aracını vitese taktı.

Araba sarsılarak durdu. Yeniden denedi, daha fazla benzin pompaladı ve araba çalıştı. Ama altı tekerlek yerine dört tekerlekle yol alan Daimler, artık dengesini yitirmişti. Titreyerek paytak paytak ilerliyorlardı. İkinci vites gitmişti. Üçüncü vitese geçmek için motorun devrini cesaret edebildiği kadar yükseltmesi gerekti ama makul bir hıza ulaştıklarında titreşimler biraz sakinledi.

Sekiz kilometreyi artlarında bıraktıklarında, General Leyers feneri istedi, valizini karıştırdı ve içinden bir şişe çıkardı. Kapağını açıp bir yudum aldıktan sonra ön koltuğa uzattı. "Al," dedi. "Scotch viski. Bunu hak ettin. Hayatımı kurtardın."

Pino, hiç arka koltuğa bakmadan, "Benim yerimde kim olsa aynısını yapardı," dedi.

"Hayır," dedi Leyers, dudak bükerek. "Çoğu insan donup kalır ve makineli tüfeklere hedef olarak ölürdü. Ama sen – sen korkmadın. Soğukkanlı davrandın. Sen benim 'genç dava adamı' dediğim türdeki adamlardansın."

"Ben de öyle düşünmek isterim, *mon général*," dedi Pino, Leyers'in övgü dolu sözleri karşısında keyiflenip şişeyi alarak. Viskiden bir yudum alınca sıcaklığını midesinde hissetti.

Leyers, şişeyi geri aldı. "Milano'ya kadar bu kadarı sana yeter."

General güldü. Daimler'in içindeki titreşimlerin arasından Pino, Leyers'in şişeyi ağzına dikerek yudumlamaya devam ettiğini duydu.

Leyers, mutsuz bir edayla güldü. "Vorarbeiter Lella, bazı yönlerin bana birini hatırlatıyor. Hatta iki kişiyi."

"*Oui, mon général*?" dedi Pino. "Kim onlar?"

Nazi, sessizleşip bir yudum aldı. "Oğlumu ve yeğenimi."

Pino, bunu hiç beklemiyordu.

"Oğlunuz olduğunu bilmiyordum, *mon général*," diye cevapladı Pino ve aynaya baktığında arka koltuktaki gölgelerin içinde bir adam siluetinden daha fazlasını göremedi.

"Hans-Jürgen. On yedi oldu sayılır. Çok zekidir. Senin gibi beceriklidir."

Pino, nasıl tepki vereceğini tam olarak kestiremedi. "Ya yeğeniniz?"

Bir anlık sessizlikten sonra Leyers, içini çekerek konuştu. "Wilhelm. Willy derdik ona. Kız kardeşimin oğlu. Feldmareşal Rommel'in emrinde çalışıyordu. El Alamein'da öldü." Durdu. "Her nedense annesi tek çocuğunun kaybından dolayı beni suçluyor."

Pino, Leyers'in sesindeki acıyı duyabiliyordu. "Buna üzüldüm, *mon général*. Ama yeğeniniz Rommel'e hizmet ediyormuş. Çöl Tilkisi'ne."

"Willy, genç bir dava adamıydı," dedi general boğuk bir sesle, içkisinden bir yudum almadan önce. "Tehlike arayan bir liderdi. Bu, yirmi sekiz yaşındayken, pirelerin kuşattığı Mısır çölünün ortasında, hayatına mal oldu."

"Willy tank kullanıyor muydu?"

Leyers, boğazını temizledi. "Yedinci Panzer'de."

"Hayalet Tümen."

General Leyers, başını yana eğdi. "Sen bunları nereden biliyorsun?"

BBC, diye geçirdi içinden Pino ama bunun iyi bir fikir olmadığına karar verdi. "Bütün gazeteleri okudum. Sinemada da bir haber filmi vardı."

"Gazete okumak," dedi Leyers. "Bu kadar genç biri için alı-

şıldık bir şey değil. Ama hem Hans-Jürgen hem de Willy sürekli gazete okurdu, özellikle de spor sayfalarını. Birlikte spor müsabakalarını izlemeye giderdik. Willy ile Berlin Olimpiyatları'nda koşan Jesse Owens'ı izlemiştik. Harikaydı. Bir siyahî bizim en iyi adamımızı geçince Führer nasıl da sinirlenmişti. Ama Jesse Owens? Vorarbeiter, o zenci fiziksel açıdan bir dâhiydi. Willy sürekli böyle söylerdi ve haklıydı da."

Sezsizliğe boğuldu, düşüncelere daldı, anıları hatırladı ve acıya gömüldü.

"Başka çocuğunuz var mı?" diye sordu Pino en sonunda.

"Küçük bir kızım var, Ingrid," dedi, yeniden yüzü gülerek.

"Onlar nerede? Hans-Jürgen ve Ingrid?"

"Berlin'deler. Karın Hannelise ile birlikte."

Pino, başını sallayarak yola odaklandı. General Leyers ise yavaş ve sabit bir hızla scotch viskisini içmeye devam ediyordu.

"Dolly çok iyi bir dost," dedi general bir süre sonra. "Onu uzun zamandır tanıyorum, Vorarbeiter. Çok severim. Ona çok şey borçluyum. Ona sahip çıkıyorum ve her zaman da çıkacağım. Ama benim gibi bir adam Dolly gibi bir kadınla evlenmek için karısını terk etmez. İhtiyar bir keçinin en verimli çağındaki dişi kaplanı kafeslemeye çalışması gibi bir şey olurdu bu."

Yeniden viskisini yudumlamadan önce hayranlıkla ve öfkeyle güldü.

Pino, Leyers'in, rütbe ve yaş farkı nedeniyle sekiz hafta boyunca soğuk bir tavır takınmasından sonra içini böyle açması karşısında şaşkına dönmüştü. Ama generalin konuşmaya devam etmesini istiyordu. Kim bilir daha neler yumurtlayacaktı?

Leyers, sessizleşerek yeniden içkisini yudumladı.

"*Mon général*?" dedi Pino en sonunda. "Size bir soru sorabilir miyim?"

"Ne soracaksın?" derken Leyers'in dili şişmiş gibiydi.

Pino, kavşakta durdu, Daimler'in motorunun geri tepmesi karşısında yüzünü buruşturdu ve sonra dikiz aynasına bakarak konuştu. "Gerçekten Adolf Hitler için mi çalışıyorsunuz?"

Leyers, sonsuzluk kadar uzun gelen bir süre boyunca sessiz kaldı. Sonra kelimeleri ağzında hafifçe yuvarlayarak konuştu. "Vorarbeiter, defalarca Führer'in solunda oturdum. İkimizin de

babası gümrük memuru olarak çalıştığı için insanlar aramızda bir bağ olduğunu söyler. Böyle işte. Ama ben iş bitirici bir adamım, güvenilir bir adamım. Hitler de buna saygı duyuyor. Ama..."

Pino, dikiz aynasından baktığında generalin yeniden viskisini yudumladığını gördü.

"Ama?" dedi Pino.

"Ama İtalya'da olmam iyi bir şey. Hitler gibi bir adama çok yakın olursan, günün birinde yanarsın. Bu yüzden mesafemi koruyorum. İşimi yapıyorum. Saygısını kazanıyorum, daha fazlasını değil. Anlıyor musun?"

"*Oui, mon général.*"

Dört beş dakika sonra General Leyers yeniden viskisinden bir yudum aldı. "Ben mühendislik eğitimi aldım, Vorarbeiter. Doktora yaptım. En başında, genç bir adamken hükümetle silah ve sözleşme konusunda çalıştım. Milyonlarca kron. Büyük adamlarla, Flick ve Krupp gibi sanayicilerle nasıl pazarlık etmem gerektiğini öğrendim. Bu yüzden de Flick ve Krupp gibi adamlar bana çok şey borçlu."

Leyers, bir an durduktan sonra devam etti. "Sana biraz nasihat vereceğim, Vorarbeiter. Hayatını değiştirebilecek bir nasihat."

"*Oui, mon général?*"

"İyilik yapmak," dedi Leyers, "hayatın boyunca şaşılacak bir şekilde işine yarar. İnsanlara iyilik yaparsan, başarılı olabilmeleri için insanlara sahip çıkarsan, sana borçlanırlar. Yaptığın her iyilikle güçlenir, desteklenirsin. Bu, doğanın kanunudur."

"Öyle mi?" dedi Pino.

"Evet," dedi Leyers. "Bu yolda asla dara düşmezsin, çünkü iyiliğe senin de ihtiyacın olacağı zamanlar gelir ve işte kurtuluşun tam orada seni bekliyor olur. Bu yöntem hayatımı defalarca kurtardı."

"Bunu aklımın bir köşesine yazacağım."

"Sen zeki bir çocuksun, tıpkı Hans-Jürgen gibi," dedi general ve güldü. "İyilik yapmak çok, çok kolay bir şeydir ama onlar sayesinde Hitler'den önce iyi yaşadım, Hitler'in emrinde iyi yaşadım ve Hitler'den çok sonra da iyi yaşamaya devam edeceğimi biliyorum."

Pino, aynaya baktığında Leyers'in viski şişesini kafasına diken

karanlık siluetini gördü. "Yaşadığı yıllardan daha yaşlı bir adamdan son bir nasihat duymak ister misin?"

"*Oui, mon général*?"

"Hayat oyununun mutlak lideri, ön saflarda duran, herkesin gördüğü ve baktığı o adam olmayı asla istemezsin," dedi Leyers. "Zavallı Willy'min hatası işte buydu. Ön saflarda, ışığın tam altında yer aldı. Anlayacağın, Vorarbeiter, hayat oyununda gölgelerin içindeki, hatta gerekirse karanlığın içindeki adam olmak her zaman daha iyidir. Böylece işleri yürütürsün ama asla ve asla görünmezsin. Tıpkı... operadaki hayalet gibi. Tıpkı..."

Viski şişesi yere düştü. General usulca küfür etti. Hemen sonra valizini kucaklayıp yastık gibi kullanırken boğulur gibi nefes almaya, horlamaya ve osurmaya başladı.

Dolly'nin evine vardıklarında neredeyse gece yarısı olmuştu. Pino, yarı baygın haldeki generali Daimler'in içinde, bir daha çalışmaz korkusundan motoru da çalışır durumda bırakıp arabadan indi. Lobiden ve kocakarının boş taburesinin yanından geçerek Dolly'nin evine çıktı. Anna, kapıyı arka arkaya üçüncü kez çalana kadar açmadı.

Uyumaya hazırlanan Anna, üstündeki geceliği ve sabahlığıyla yorgun ve tatlı görünüyordu.

"Dolly'ye ihtiyacım bar," dedi Pino.

"Ne oldu?" dedi Dolly, siyahlı altın renkli sabahlığıyla koridorda yürüyerek.

"General," dedi Pino. "Çok fazla..."

"Çok mu içti?" dedi General Leyers, elinde valiziyle açık kapıdan içeri girerek. "Bu saçmalık, Vorarbeiter. Bir şeyler daha içeceğim, sen de öyle. Bize katılır mısın, Dolly?"

Pino, Lazarus'un dirilişini izler gibi Leyers'i izledi. General, Pino'nun yanından geçtiğinde nefesi leş gibi alkol kokuyordu ve gözleri kan çanağına dönmüştü ama ne dili dolanıyordu ne de sallanıyordu.

"Neyi kutluyoruz, Hans?" dedi Dolly, bir anda neşelenerek. Anna, kadının partilere her zaman hazır olduğunu söylemişti.

"Mavi ayı," dedi general, valizini yere koyarken. Dolly'yi şehvetli bir şekilde öptükten sonra kolunu omzuna attı ve yeniden

Pino'ya baktı. "Vorarbeiter Lella'nın hayatımı kurtarmasını kutluyoruz. Bu, içkiyi hak ediyor!"

Dolly ile birlikte köşeyi dönüp oturma odasına girdi.

Anna, yüzünde şaşkın bir gülümsemeyle Pino'ya bakıyordu. "Öyle mi oldu?"

"Ben kendi hayatımı kurtardım," diye fısıldadı Pino. "O da arada kaynadı."

"Vorarbeiter!" diye bağırdı Leyers oturma odasından. "İçki! Ve güzel Anna'ya da!"

Oturma odasına girdiklerinde generalin gözlerinin içi gülüyor, viski kadehlerini cömertçe dolduruyordu. Dolly, kendi kadehini yudumlamaya başlamıştı bile. Pino, Leyers'in hâlâ nasıl ayakta durduğunu bilmiyordu ama general içkisini yudumlayıp "Spitfire'daki Sinsi Pilot ile Daimler'deki Gözü Pek Vorarbeiter arasındaki Mavi Ayda Bir Kez Gerçekleşen Düello" olarak adlandırdığı olayı tüm ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu. Leyers, Spitfire'ın son dönüşü sırasında Pino'nun frenleri kökleyip Leyers'a bağırarak koşmasını söylediği anı yeniden anlattığı sırada Dolly ve Anna, oturdukları koltuğun tam ucundaydı. Sonrasında makineli tüfekleri ve Daimler'in neredeyse mahvoluşunu anlattı.

General Leyers, hikâyesi bitince kadehini kaldırdı. "Bir iki iyilik borçlu olduğum Vorarbeiter Lella'ya."

Dolly ve Anna alkışladılar. Dikkatleri üstüne çeken Pino'nun yüzü kızardı ama o da gülümseyerek kadehini kaldırdı. "Teşekkür ederim, General."

Evin kapısı sert bir şekilde çaldı. Anna, kadehini bırakıp koridora çıktı. Pino da arkasından gitti.

Hizmetçi kapıyı açtığında apartmanın kapıcısı kocakarı yırtık pırtık geceliği ve elinde mumlu feneriyle onlara bakıyordu.

"Komşularınız gürültüden uyuyamıyor," diyerek fırça çekti ve gözlüklerinin arkasından gözlerini kırpıştırdı. "Sokakta motoru geri tepen kamyon gibi bir şey var ve gecenin köründe eğlenmeye devam ediyorsunuz!"

"Unutmuşum," dedi Pino. "Hemen aşağı inip motoru kapayacağım."

Dolly ve Leyers, koridorun başında göründü.

"Neler oluyor?" diye sordu Dolly.

Anna, neler olup bittiğini açıklayınca, "Signora Plastino, hepimiz şimdi yatacağız," dedi. "Uykunuzu böldüğümüz için özür dilerim."

Kocakarı burnundan soludu ve öfkesinden ödün vermeden elindeki mumlu fenerle arkasına dönüp pis geceliğini sürüyerek merdivenlerden aşağı indi. Pino, mesafesini koruyarak kadının arkasından yürüdü.

Makam aracının motorunu kapayıp çok sarhoş olan General Leyers ve Dolly yatak odalarına çekildikten sonra, en sonunda Anna ile mutfakta yalnız kalmıştı.

Anna sosisli, brokolili ve sarımsaklı bir yemek ısıtıp bir kadeh Pino'ya, bir kadeh de kendine şarap koydu. Sonra Pino'nun karşısına oturdu, elini çenesine dayadı ve ona avcı uçağıyla ilgili, hedef alınmanın ve biri tarafından öldürülmeye çalışılmanın nasıl bir his olduğuna dair sorular sordu.

"Korkutucuydu," dedi, leziz yemekten aldığı lokmalar arasında bir süre durup düşündükten sonra. "Ama sonrasında, düşünme şansım olduğunda daha çok korktum. Her şey çok çabuk gelişmişti, anlıyor musun?"

"Hayır ve anlamak da pek istemiyorum. Silahlardan hiç hoşlanmam."

"Neden?"

"İnsanları öldürmeye yararlar ve ben bir insanım."

"İnsanları öldüren çok şey var. Dağa tırmanmaktan korkar mısın?"

"Evet," dedi. "Sen korkmaz mısın?"

"Korkmam," dedi Pino, şarabını içerek. "Dağa tırmanmayı ve kayak yapmayı severim."

"Ya uçaklarla düello yapmayı?"

"Gerektiğinde," dedi ve güldü. "Bu arada yemek harika. Sen gerçekten müthiş bir aşçısın."

"Eski bir aile tarifi, teşekkürler," dedi Anna, omuzlarını öne doğru yuvarlayıp Pino'nun yüzünü inceleyerek. "Sen sürprizlerle dolusun, biliyor musun?"

"Öyle mi?" diye sordu Pino, tabağını geri iterek.

"Bence insanlar senin değerinin farkında değil."

"Güzel."

"Ciddiyim. Ben de değildim."

"Öyle mi?"

"Evet. Seninle gurur duyuyorum, hepsi bu."

Pino'nun yüzü kızardı. "Teşekkürler."

Anna, Pino'ya bir süre daha uzun uzun baktı ve Pino, Anna'nın kendilerine bir dünya yaratmışa benzeyen gözlerinin içine düştüğünü hissetti.

"Hiç senin gibi biriyle karşılaştığımı sanmıyorum," dedi en sonunda.

"Umarım karşılaşmamışsındır. Yani, bu güzel bir şey, değil mi?"

Anna arkasına yaslandı. "Dürüst olmam gerekirse, güzel olduğu kadar korkutucu da."

"Seni korkutuyor muyum?" dedi Pino, kaşlarını çatarak.

"Yani, evet. Bir bakımdan."

"Hangi bakımdan?"

Gözlerini kaçırıp omuzlarını silkti. "Daha farklı, daha iyi olmak istememe neden oluyorsun. Daha genç olmak istememe."

"Ben seni olduğun gibi seviyorum."

Anna, şüphe dolu gözlerini ona dikti. Pino'nun uzattığı eline uzun bir süre baktıktan sonra gülümseyip elini tuttu.

"Sen özel birisin," dedi Pino. "Bir fantezi için yani."

Anna, içtenlikle gülümsedi, ayağa kalktı ve Pino'nun kucağına oturdu.

"Bana gerçekten özel olduğumu kanıtla," dedi ve onu öptü.

Öpüşmeleri bitince alınlarını birbirine değdirip el ele tutuştular. "Sen benim ölümüme neden olabilecek sırlarımı biliyorsun ama ben sana dair çok az şey biliyorum."

Uzun bir süre sonra Anna, bir karar verdi ve üniformasının kalbinin üstüne gelen kısmına dokundu. "Sana yaralarımdan birinden bahsedeceğim. Eski bir yara bu."

Anna, çocukluğunun ilk yıllarının harika olduğundan bahsetti. Balık tüccarı olan babası Trieste'liydi ve kendi teknesi vardı. Annesi Sicilya'lıydı, her konuda batıl inançları vardı ama iyi ve şefkatli bir anneydi. Marinanın yanında güzel bir evleri, sofralarında lezzetli yemekleri vardı. Anna, annesi arka arkaya düşük yaptıktan sonra doğan tek çocuktu ve anne babasının göz bebe-

giydi. Annesiyle mutfağa girmeye bayılıyordu. Babasıyla tekneyle açılmaya bayılıyordu, özellikle de doğum gününde.

"Babamla şafak sökmeden Adriyatik'e açılırdık," dedi Anna. "Karanlığın içinde kilometrelerce batıya doğru yol alırdık. Sonra babam tekneyi doğuya çevirip dümeni bana verirdi. Tekneyi dosdoğru gün doğumuna doğru sürerdim. Buna bayılırdım."

"Kaç yaşındaydın?"

"Ah, ilk seferinde beş olabilirim."

Dokuzuncu doğum gününde, Anna ve babası erken kalkmışlardı. Yağmur yağıyordu ve hava rüzgârlı olduğu için gün doğumuna doğru gidemezlerdi ama Anna yine de denize açılmak istemişti.

"Biz de denize açıldık," dedi, sessizleşti ve sonra boğazını temizledi. "Fırtına sertleşti. Çok sertleşti. Babam bana can yeleği giydirdi. Dalgalar tekneyi dövüp duruyordu, biz de alabanda ilerliyorduk. Büyük bir dalga teknemizi alabora edip bizi denize dökecek kadar sert bir şekilde çarptı. Ben Trieste'li başka balıkçılar tarafından o gün daha sonradan kurtarıldım ama babam hiçbir zaman bulunamadı."

"Ah, Tanrım," dedi Pino. "Bu korkunç bir şey."

Anna, başını evet anlamında sallarken akan gözyaşları Pino'nun göğsüne damladı. "Annemle ilgili daha kötü anılarım var ama o yaramı başka zaman anlatırım. Uykum geldi. Sen de gitsen iyi olur."

"Yine mi?"

"Evet," dedi, gülümsedi ve Pino'yu bir kez daha öptü.

Pino, kalmayı umutsuzca istediği halde Dolly'nin evinden saat 02.00 gibi çıkarken kendini iyi hissediyordu. Kapıyı kapayan Anna'nın yüzünün görüntüden kayboluşundan nefret ediyordu ama onu yeniden görmek için sabırsızlanıyor oluşu hoşuna gidiyordu.

Aşağı kattaki lobi ve kocakarının taburesi boştu. Pino, dışarı çıkıp Daimler'in üstündeki kurşun deliklerine baktı ve nasıl olup da hayatta kalmayı başardıklarını merak etti. Eve gidip uyuyacak, sabah dayısının yanına gidecekti. Anlatacak çok şeyi vardı.

—

Ertesi sabah, Greta yenge saatlerce kuyrukta bekleyip karneyle aldığı ekmeği kesip kızartırken, Albert dayı da Pino'nun son görüştüklerinden beri yaşadıklarını not alıyordu. Son olarak Pino, General Leyers'in sarhoşluk hikâyesini anlattı.

Albert dayı uzun bir süre oturduktan sonra sorular sormaya başladı. "Fiat'ta her gün kaç kamyon ve zırhlı aracın üretildiğini söyledin sen?"

"Yetmiş," dedi Pino. "Sabotaj olmasaydı daha çok üretebiliyor olacaklardı."

"Bunu öğrendiğime sevindim," dedi Albert dayı, not alarak.

Greta yenge sofraya kızarmış ekmek, tereyağı ve küçük bir kavanoz reçel koydu.

"Tereyağı ve reçel!" dedi Albert dayı. "Bunları nereden buldun?"

"Herkesin bir sırrı vardır," dedi Greta yenge gülümseyerek.

"Belli ki General Leyers'in bile sırları varmış," dedi Albert dayı.

"Özellikle onun var," dedi Pino. "Doğrudan Hitler'e rapor verdiğini biliyor muydun? Toplantılarda Führer'in soluna oturduğunu?"

Dayısı başını iki yana salladı. "Leyers, düşündüğümüzden çok daha güçlü ve bu yüzden o valizin içinde ne olduğunu çok merak ediyorum."

"Ama valizi yanından hiç ayırmıyor ya da gittiği yerlerde valize hep ihtiyacı oluyor."

"Ama ipuçları bırakıyor. Haftanın büyük bir kısmını saldırılar ve sabotajlarla uğraşarak geçirdi ki bu da saldırıların ve sabotajların işe yaradığı anlamına geliyor. Bu da fabrikalarda daha çok sabotaja ihtiyacımız var demek. Nazilerin makinelerinin bütün dişlerini bir bir kıracağız."

"Almanların ödemeyle ilgili sorunları da var," dedi Pino. "Fiat, Hitler'in verdiği ödeme garantisiyle çalışıyor, nakitle değil."

Albert dayı Pino'yu süzerek bu sözlerini düşündü. "Kıtlık," dedi en sonunda.

"Ne?" dedi Greta yenge.

"Yemek kuyrukları gittikçe kötüleşiyor, değil mi?"

Greta yenge, başını evet anlamında salladı. "Her geçen gün kuyruklar uzuyor. Hemen hemen her şeyde."

"Daha da uzayacak," dedi kocası. "Nazilerin ödeyecek parası yoksa, ekonomileri çökmeye başladı demektir. Gittikçe daha çok dükkânımıza el koyacaklar ve bu da daha çok kıtlığa, Milano'daki herkes için daha çok sefalete yol açacak."

"Öyle mi dersin?" dedi Greta yenge, önlüğüyle oynayarak.

"Kıtlık, uzun vadede illa kötü bir şey demek değil. Daha fazla sefalet, daha fazla acı, daha çok insanın son Alman da ölene ya da İtalya'dan sürülene kadar savaşmak isteyeceği anlamına gelir."

1944 ekiminin ortalarında olanlar, Albert dayının haklılığını kanıtlar nitelikteydi.

Güzel bir sonbahar sabahı Pino, General Leyers'in yeni makam arabası olan dört kapılı Fiat sedanı güzel Milano'dan güneydoğuya doğru kullanıyordu. Po Nehri'nin vadisinde hasat zamanıydı. Adamlar ekinleri biçiyor, bahçeleri, koruları ve bağları çapalıyordu. Leyers, alışkanlık gereği, Fiat'ın da arka koltuğunda oturuyordu, valizi açıktı ve raporları kucağındaydı.

Yalama hücumundan sağ salim kurtulduklarından beri Leyers, Pino'ya daha dostane yaklaşıyordu ama o geceki empatisinden ve samimiyetinden pek de eser kalmamıştı. Aynı şekilde Pino, generalin içtiğini de bir daha görmemişti. Talimatlara uydu ve bir saat içinde şehir dışındaki geniş bir çayırlığa vardılar. Yan yana park etmiş elli Alman kamyonu, Panzer tankları ve zırhlı araçların yanı sıra yedi ya da sekiz bin de asker vardı, bütün tabur oradaydı. Birçoğu Organization Todt'tandı ama arkalarında çok sayıda SS askeri vardı.

General Leyers arabadan çıktığında yüzü gergindi. Generali gören bütün tabur hazır ola geçti. Leyers'in yanına gelen teğmen, onu istiflenmiş silah kasalarının yanına götürdü. Leyers, kasaların üstüne tırmanıp hızlı ve güçlü bir Almancayla konuşmaya başladı.

Pino, arada yakalayabildiği tek tük cümleden ve kelimeden, generalin anavatandan ve Alman kardeşlerinin ihtiyaçlarından söz ettiğini anladı ama her ne söylüyorsa, birlikleri coşturmayı başarmıştı. Askerler dimdik duruyordu, omuzlarını geriye atmışlardı ve onları cesaretlendiren generali hayranlıkla izliyorlardı.

General Leyers, konuşmasını bitirdikten sonra bağırarak Hit-

ler hakkında bir şeyler söyledi ve sonra kolunu kaldırıp Nazi selamı verdi. "*Sieg heil!*" diye haykırdı.

"*Sieg heil!*" diye karşılık verdi askerler, gürleyerek.

Pino'nun aklı içinde yükselen korkuyla karışmıştı. Leyers onlara ne söylemişti? Neler oluyordu?

General, yanında birçok subayla birlikte bir çadıra girerek gözden kayboldu. Sekiz yüz asker kamyonların yarısına binip yarısını boş bıraktı. Dizel motorlar çalıştı. Araçlar çayırın dışına doğru kıvrılarak ilerlerken içi dolu her bir kamyonun ardında boş bir kamyon vardı. Bazı ikililer kuzeye, taşraya doğru giderken geri kalanı resmî geçitteki savaş filleri gibi ağır ağır güneye yol aldı.

Leyers çadırdan çıktı. Fiat'ın arka koltuğuna otururken yüzü hiçbir şeyi ele vermiyordu. Pino'ya, dünya üzerindeki en bereketli arazi olan Po Nehri vadisinden geçerek güneye doğru gitmesini söyledi. Üç kilometreyi geride bıraktıkları sırada Pino, içinde ekin ambarı da bulunan küçük bir çiftliğe çıkan yolda bir kızın oturduğunu gördü. Hıçkırıyordu. Annesi ise ön taraftaki küçük verandada oturmuş, yüzünü ellerinin arasına almıştı.

Pino, yolun yakınlarındaki kanalda bir adamın yüzüstü yattığını, beyaz tişörtünün kurumuş kandan mora döndüğünü gördü. Dikiz aynasından baktı. Leyers tüm bunları gördüyse de tepki vermedi. Başı öne eğikti, bir şeyler okuyordu.

Yol, akarsu yatağına indikten sonra her iki tarafı biçilmiş tarlalarla dolu geniş bir düzlüğe çıktı. En fazla bir kilometre sonra karşılarına bir dizi evden oluşmuş küçük bir yerleşim bölgesi çıktı. Buradaki ekin ambarı taştandı ve daha büyüktü.

Alman kamyonları yol üstüne ve çiftlik avlularına park etmişti. Waffen-SS askerlerinden oluşan birlikler, yaklaşık yirmi beş kişiyi avluda toplamış, diz çöktürmüş ve ellerini başlarının arkasında koydurtmuştu.

"*Mon général?*" dedi Pino.

Leyers, arka koltukta başını kaldırıp küfretti ve Pino'ya durmasını söyledi. Aşağı inip SS askerlerine bağırdı. İlk Todt askerinin omuzlarında kocaman ekin çuvalları vardı. Diğer yirmi kadar asker de ekin çuvallarıyla onun arkasından ilerliyordu.

Leyers'in söyledikleri karşısında SS, ailelere ayağa kalkmalarını emretti. Grup olarak oturmalarına izin verildikten sonra

ekinlerinin, rızıklarının ve bekalarının çalınarak Nazi araçlarına yüklenmesini izlediler.

Çiftçilerden biri oturmayı reddetti ve Leyers'e bağırmaya başladı. "En azından bize yiyeceğimiz kadarını bırakabilirsiniz. Yapabileceğiniz en makul şey bu."

Generalin cevap veremeden bir SS askeri çiftçiye tüfeğinin dipçiğiyle vurup onu yere devirdi.

"Bana ne söyledi?" diye sordu Leyers, Pino'ya.

Pino, çiftçinin söylediklerini tercüme etti. General dinledi, düşündü ve sonra Todt subaylarından birini çağırdı. "*Nehmen sie alles!*"

Sonra arabaya doğru yürüdü. Pino, Leyers'in emrini anlayacak kadar Almanca bildiği için mutsuz olmuştu. *Nehmen sie alles.* Her şeyi alın.

Pino, generali öldürmek istedi ama bunu yapamadı. Öfkesini yutup devam etti. Ama Leyers'in *her şeyi* almasına gerek var mıydı?

Pino, Fiat'a binerken kölelikten yağmaya kadar gördüğü her şeyi hatırlayacağına dair verdiği sözü sessizce tekrar etti. Savaş bittiğinde müttefiklere her şeyi anlatacaktı.

Öğlenin ilk saatlerinde hâlâ arabayla yol alıyorlar, Almanlar hâlâ Leyers'in emriyle çiftliklerdeki değirmenlere ayrılan ekinleri, pazara ayrılan sebzeleri ve kesime ayrılan besi hayvanlarını çalıyordu. İnekleri başlarından vurup bağırsaklarını deştikten sonra bütün olarak kamyonlara atıyorlardı. Soğuk havada hayvan leşlerinin buharı tütüyordu.

Arada bir general, Pino'ya durmasını söylüyor, aşağı inip bir iki Todt subayıyla konuşuyordu. Sonra Pino'ya sürmeye devam etmesini emrediyor, raporlarına geri dönüyordu. Pino, sürekli dikiz aynasından bakıyor, Leyers'in her geçen dakika nasıl değiştiğini düşünüyordu. *Gördüklerimizden nasıl etkilenmez? Nasıl...*

"Benim pis bir adam olduğumu mu düşünüyorsun, Vorarbeiter?" dedi Leyers arka koltuktan.

Pino, aynaya baktığında generalin ona baktığını gördü.

"*Non, mon général,*" dedi Pino, mutlu bir yüz ifadesi takınmaya çalışarak.

"Evet, öyle düşünüyorsun," dedi Leyers. "Bugün yapmak

zorunda kaldıklarımdan sonra benden nefret etmesen şaşardım zaten. Benim bir parçam da benden nefret ediyor. Ama uygulamam gereken emirler var. Kış geliyor. Ülkem kuşatma altında. Bu yemek olmazsa halkım açlıktan ölür. Bu yüzden de İtalya'nın gözünde, senin gözlerinde, ben bir katilim. Kendi vatanımda ise değeri bilinmemiş bir kahraman olacağım. İyi. Kötü. Her şey bakış açısıyla ilgili, öyle değil mi?"

Pino, aynadan generale bakıp onun sınırsız ve gaddar olduğunu, bir amaç uğruna hemen hemen her zulmü meşrulaştıracak türde bir adam olduğunu düşündü.

"*Oui, mon général*," dedi Pino ve kendine hâkim olamadı. "Ama şimdi de benim halkım açlıktan ölecek."

"Bazıları ölebilir," dedi Leyers. "Ama ben daha büyük bir otoriteye karşılık veriyorum. Bu görevdeki hevesimi kaybedersem... Böyle bir şey olmasına izin vermeyeceğim. Beni Milano'ya, gara götür."

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

Nazilerin İtalyan çiftliklerinden, bostanlarından ve bağlarından topladıkları ganimetlerle dolup taşan kamyonlar gara giden yollarda ilerliyordu. Pino, General Leyers'in arkasından gara girdi ve Alman askerlerinin ekin çuvallarını, şarap fıçılarını, sebze meyveyle dolu sepetleri vagonlara yükledikleri perona vardı.

Leyers bütün sistemi anlamış gibiydi, astlarını soru yağmuruna tutuyor, peronlarda bir oraya bir buraya yürürken Pino'ya alması gereken notları söylüyordu.

"Dokuz tren bu gece Brenner'den geçerek kuzeye gidecek," dedi general bir an sonra. "Innsbruck'a sabah yedide, Münih'e öğlen birde, Berlin'e ise akşam beşte varacak. Toplamda üç yüz altmış yemek vagonu..."

Leyers, Pino'ya yazacaklarını dikte etmeyi bırakınca Pino da başını kaldırıp ona baktı.

Yedi Waffen-SS askeri yollarını kapamıştı. Arkalarında peşi sıra dizilmiş yedi dayanıksız ve eski yük vagonları en uzaktaki peronun yanındaki yolda duruyordu. Bir zamanlar arabalar muhtemelen ambar kırmızısıydı ama artık boyaları kabarıp soyulmuş, tahtaları dağılıp çatlamıştı ve yolculuğa hiç uygun görünmüyorlardı.

SS askerleri, Leyers'in tehditkâr sözlerinden sonra kenara çekildi. General, yük vagonlarına doğru yürürken Pino da hemen arkasındaydı. Pino, başını kaldırıp baktığında "Binario 21" yazan levhayı gördü.

Şaşırmıştı, daha önce duymuştu ama ne olduğunu tam olarak çıkaramıyordu. Ganimetin yüklenmesi nedeniyle istasyonun içinde oluşan gümbürtüde Pino, ancak son vagona bindiğinde çocukların ağladığını duydu.

General, duyduğu bu ses karşısında donup kaldı. Yük vagonunun duvarlarındaki yarıklara ve çatlaklara baktığında birçok çaresiz gözün de ona ve Bayan Napolitano'nun Peron 21'in Musevilerin kuzeye giden trenlere bindirilip ortadan kaldırıldığı peron olduğunu söylediğini hatırlayan Pino'ya baktığını gördü.

"Lütfen," diye yakardı vagondaki bir kadın İtalyanca. "Bizi nereye götürüyorsunuz? Hapishaneden sonra bizi burada böylece bırakamazsınız! Burada hiç yer yok. Burası..."

Leyers, yüzünde sert bir ifadeyle Pino'ya baktı. "Ne söylüyor?"

Pino, söylenenleri tercüme etti.

Generalin alnı ter içindeydi. "Ona Polonya'daki bir Organization Todt çalışma kampına gittiğini söyle. Orası..."

Lokomotifin motoru homurdandı. Tren üç yüz metre kadar ilerledi. Bu, vagonların içindeki yüzlerce erkeğin, kadının ve çocuğuna haykırmasını tetikledi. Herkes çığlık çığlığa dışarı çıkmak istiyor, nereye gittiklerini soruyor ve azıcık da olsa merhamet görmek için yalvarıyordu.

"Polonya'daki bir çalışma kampına gidiyorsunuz," dedi Pino, ağlayan kadına.

"Bizim için dua et," dedi kadın ve sonra tekerlekler rayların üstünde gıcırdadı, tren Binario 21'den uzaklaşmaya başladı.

Son vagonun arka duvarındaki çatlaktan üç küçük parmak çıktı. Tren hızlanırken parmaklar da sanki Pino'ya el sallıyordu. Pino, trenin arkasından baktı ve tren gözden kaybolduktan çok sonra bile o parmakların görüntüsü gözlerinin önünden gitmedi. Koşup o insanları özgür kılmak, onları güvenli bir yere almak istiyordu ama bozguna uğramış bir şekilde öylece kalakaldı. Çaresizdi ve asla unutamayacağı o parmakların görüntüsü karşısında ağlamamak için kendini zor tuttu.

"General Leyers!"

Pino, yüzü kireç gibi olan generalle birlikte sesin geldiği yöne döndü. Acaba o da parmakları görmüş müydü?

Gestapo Albay Walter Rauff, perondan hızla onlara doğru yürüyordu ve yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti.

"Albay Rauff," dedi Leyers.

Pino, generalden bir adım geri çekilerek ayaklarının altındaki peronu inceledi. Bir şekilde General Leyers'in şoförü olmuş olan

Casa Alpina'daki İtalyan çocuktan şüphelenebileceği korkusundan Rauff'un onu tanımasını istemiyordu.

Gestapo albayı, Leyers'e bağırmaya başlayınca Leyers de aynı şekilde karşılık verdi. Pino, konuşulanların pek azını anlamıştı ama Rauff'un Joseph Goebbels'in adını telaffuz ettiğini duydu. Leyers ise Adolf Hitler'den söz ederek ona tepki gösterdi ve Pino, bu iki adamın vücut dilinden ne konuştuklarını anladı. Rauff, bir Reich bakanı olan Goebbels'in emrindeydi. Ama Leyers ise doğrudan Führer'e bağlıydı.

Savrulan tehditlerle ve buz gibi soğuk bir konuşmayla geçen uzun dakikalardan sonra küplere binmiş olan Rauff bir adım geri atarak selam verdi. "*Heil Hitler*!"

Leyers, selama daha sönük bir coşkuyla karşılık verdi. Rauff, perondan tam ayrılacağı sırada gözlerini Pino'ya dikip saniyeler boyunca süzdü. Pino, albayın bütün dikkatinin üzerinde gezindiğini hissedebiliyordu.

"Vorarbeiter," diye seslendi General Leyers. "Gidiyoruz. Arabayı getir."

"*Jawohl, General*," dedi Pino, en güzel Almancasıyla. Ardından hızla iki Nazi subayının yanından geçti, Rauff'a asla bakmasa da kahverengi gözlerini üstünde hissediyordu.

Pino, attığı her adımda geri çağrılmayı bekliyordu. Ama Rauff tek kelime etmedi ve Pino Peron 21'den bir daha asla geri dönmek zorunda kalmamak için dua ederek ayrıldı.

General Leyers, makam aracının arka koltuğuna otururken o her zamanki sır vermeyen yüz ifadesi geri dönmüştü.

"Dolly'ye," dedi.

Pino, dikiz aynasından arkaya baktığında Leyers'in gözlerini ufka diktiğini gördü. Çenesini kapalı tutması gerektiğini biliyordu ama başaramadı. "*Mon général*?"

"Ne oldu, Vorarbeiter?" diye sordu Leyers, pencereden dışarı bakmaya devam ederek.

"Vagonlardaki insanlar gerçekten Polonya'da bir OT çalışma kampına mı gidiyor?"

"Evet," dedi general. "Adı Auschwitz."

"Neden Polonya peki?"

General, bu soru karşısında gözlerini Pino'ya çevirdi ve öfkesini neredeyse bağırarak dile getirdi. "Bu sorular da nereden çıktı, Vorarbeiter? Sen yerini bilmiyor musun? Kim olduğumu bilmiyor musun?"

Pino, sanki ensesine koca bir şaplak yemiş gibi hissetti. "*Oui, mon général.*"

"O halde çeneni kapalı tut. Bir daha asla bana ya da başkasına dair soru sormak yok. Sen sadece sana söyleneni yap. Anladın mı beni?"

"*Oui, mon général,*" dedi Pino, sarsılarak. "Özür dilerim, *mon général.*"

Dolly'nin evine vardıklarında, Leyers valizi yukarıya kendisinin çıkaracağını söyledi ve Fiat'ı hizmet parkına götürmesini emretti.

Pino, generalin arkasından merdivenlerden çıkmak ya da apartmanın arka tarafına geçip Anna'ya onu içeri almasını söylemek istiyordu ama güneş henüz batmamıştı ve yakalanmaktan korkuyordu. Dolly'nin evinin pencerelerine uzun uzun baktıktan sonra o gün gördüklerini Anna'ya anlatmayı ne kadar çok istediğini düşünerek apartmanın önünden ayrıldı. Şiddet. İhlal. Çaresizlik.

O gece ve sonraki birçok gece boyunca o kırmızı tren ve Peron 21, Pino'nun rüyalarından bir türlü çıkmadı. Sürekli onun için dua etmesini isteyen kadının yalvarışlarını duyuyordu. Sallanan o zavallı, o küçücük parmaklar gözünün önünden gitmiyor, o parmakların binlerce yüzü olan, kurtarılamamış bir çocuğa ait olduğu fikri rüyalarından çıkmıyordu.

Sonraki haftalar ve günler boyunca Pino, General Leyers'i kuzey İtalya'nın dört bir yanına götürdü. Çok az uyudular. Direksiyon başındaki Pino, sık sık Peron 21'deki o yüzünü görmediği çocuğu ve konuştuğu kadını merak etti. Ölümüne çalıştırılmak üzere Polonya'ya mı gitmişlerdi? Yoksa Naziler onları öylesine bir yere götürüp Meina'da ve İtalya'nın lanetlenmiş birçok yerinde olduğu gibi kurşuna mı dizmişlerdi?

Pino, araba kullanmadığı zamanlarda kendini yorgun ve güçsüz hissediyor, Leyers'in makine takımları için fabrikaları yağmalamasını ve inşaat malzemelerine, araçlara ve yiyeceklere el

koymasını izliyordu. Şehirlerin tamamı temel mallardan mahrum bırakılmış, bu mallar da Almanya'ya ya trenle gönderilmiş ya da Gotik Hattı'ndaki askerlere dağıtılmıştı. Tüm bunlar olurken Leyers sabırlı ve acımasızdı, kendini tamamen görevine adamıştı.

"Sana müttefiklerin Brenner Geçidi'ndeki tren raylarını bombalamaları gerektiğini söyleyip duruyorum," dedi Pino, dayısına. 1944 yılının ekim ayının sonlarına doğru bir geceydi. "Yolu kesmezlerse hiçbirimizin yiyecek yemeği kalmayacak ve üstelik kış geliyor."

"Bu mesajı Baka ile iki kez yollattım," dedi Albert dayı, hüsran içinde. "Ama dünya Fransa'ya odaklanmış ve İtalya'yı unutmuş durumda."

27 Ekim 1944 Cuma günü, Pino General Leyers'i yeniden Benito Mussolini'nin Gargnano'daki villasına götürdü. Ilık bir sonbahar günüydü. Alpler'deki meşe ağaçlarının yaprakları kıpkırmızı görünüyordu. Mavi gökyüzü billur gibiydi ve Garda Gölü'nün yüzeyinden hem ağaçların hem de gökyüzünün görüntüsü yansıyordu. Pino, dünyada kuzey İtalya'dan daha güzel bir yer olup olmadığını merak etti.

Leyers'in arkasından villanın kemerinin altından geçerek boş ve yaprakla kaplı terasa çıktı. Mussolini'nin ofisine açılan çift kanatlı kapı, her nasılsa, açık kalmıştı ve Il Duce'yi içeride, masasının yanı başında dikilirken buldular. Binici pantolonunun askıları yanlarına düşmüştü ve ceketi ütüsüzdü. Diktatör, telefonu kulağına yapıştırmıştı ve yüzünde kinci bir ifade vardı.

"Claretta, Rachele delirmiş," diyordu Il Duce. "Seninle konuşmaya geliyor. Onunla konuşma. Seni öldüreceğini söylüyor. O yüzden kapıyı kapat ve... Tamam, tamam, beni geri ara."

Mussolini telefonu kapadı, başını iki yana salladı ve tam o sırada General Leyers ile Pino'yu fark etti. "Generale, karısının Dolly nedeniyle delirip delirmediğini sor."

Pino, söyleneni yaptı. Leyers, Il Duce'nin metresini biliyor olması karşısında şaşırmıştı. "Karım birçok şeye delirir ama Dolly'den haberi yok. Size nasıl yardımcı olabilirim, Duce?

"Neden Feldmareşal Kesselring sürekli sizi bana yolluyor, General Leyers?"

"Bana güveniyor. Siz de bana güveniyorsunuz."

"Öyle mi?"

"Onurumu sorgulamanıza yol açacak bir şey yaptım mı hiç?"

Mussolini, kendine biraz şarap koyduktan sonra başını iki yana salladı. "General, neden Kesselring orduma onu kullanacak kadar güvenmiyor? Benim Salò için savaşmak isteyen çok sadık, iyi eğitilmiş, gerçek Faşistlerim var ve kışlalarında öylece oturuyorlar."

"Bence de bu çok anlamsız, Duce ama Feldmareşal'in ordusu benimkinden çok daha büyük. Ben yalnızca bir mühendisim."

Telefon çaldı. Mussolini, telefonu açıp kılağına götürdü. "Rachele?"

Diktatör, ahizeyi kulağından uzaklaştırdı ve karısının çığlık çığlığa bağıran sesi net bir şekilde odada yankılanırken yüzünü buruşturdu. "Gerillalar! Bana şiir yolluyorlar, Benito! Bir dizede sürekli aynı şey söyleniyor, 'Hepinizi Piazzale Loreto'ya götüreceğiz!' Beni suçluyorlar, seni suçluyorlar ve senin o sürtük metresini suçluyorlar! O kadın bu yüzden ölecek!"

Diktatör, sert bir şekilde ahizeyi yuvasına oturttu, epey sarsılmış görünüyordu. Sonra karısının söylediklerinin ne kadarını duyduğunu görmek için Pino'ya baktı. Pino yutkundu ve halının dikişlerine hayranlıkla baktı.

"Duce, ajandam epey yüklü," dedi Leyers.

"Geri çekilmeye mi hazırlanıyorsunuz?" dedi Mussolini, alaycı bir gülümsemeyle. "Brenner Geçidi'ne doğru mu koşacaksınız?"

"Gotik Hattı hâlâ direniyor."

"Yer yer delikler açıldığını duydum," dedi Il Duce ve şarabı kafasına dikti. "General, Hitler'in son bir tahkimli mevzi inşa ettiği doğru mu? Alman Alpleri'nde, yer altında bir yere inşa ediyormuş. En sadık destekçileriyle oraya çekilecekmiş, doğru mu?"

"İnsanlar böyle hikâyeler üretip duruyor. Ama ben birinci ağızdan böyle bir şey duymadım."

"Eğer doğruysa, o yer altı istihkamında bana da yer olacak mı?"

"Ben Führer adına konuşamam, Duce."

"Ben öyle duymadım," dedi Mussolini. "Ama en azından Albert Speer ile konuşabilirsiniz. Böyle bir istihkam söz konusuysa, Hitler'in mimarı bunu kesinlikle biliyor olmalı."

"Reich bakanını gördüğüm zaman bunu ona soracağım, Duce."

"İki kişilik bir odaya ihtiyacım olacak," dedi diktatör ve kendine biraz daha şarap koydu.

"Dikkate alıyorum bunu," dedi general. "Şimdi gitmeliyim. Turin'de bir toplantım var."

Mussolini, tartışmaya hazır gibi görünüyordu ama o sırada telefon çaldı. Yüzünü buruşturarak ahizeyi kaldırdı. Leyers, ofisten çıkmak üzere arkasına döndü. Pino, Leyers'in arkasından yürümeye başladığı sırada Mussolini'nin sesini duydu. "Claretta? Kapıyı kapadın mı?" Bir anlık sessizlikten sonra Il Duce âdeta kükredi. "Rachele orada mı? Kendine zarar vermeden önce korumana onu kapıdan uzak tutmasını söyle!"

Terastan çıkıp merdivenlerden inerken bağırtılar devam ediyordu.

General Leyers, Fiat'a bindikten sonra başını iki yana salladı. "Nereden buradan her ayrılışımda kendimi tımarhaneden çıkmışım gibi hissediyorum?"

"Il Duce çok tuhaf şeyler söylüyor," dedi Pino.

"Ülkeyi nasıl yönettiğini anlayamıyorum," dedi Leyers. "Ama iktidar tamamen onun elindeyken tren sisteminin Alman saatleri gibi işlediğini söylerler."

"Alpler'de, yer altında bir istihkam olduğu doğru mu?" diye sordu Pino.

"Böyle bir şeye inanmak için deli olmak gerek."

Pino, generale Adolf Hitler'in de pek akıllı sayılamayacağını hatırlatmak istedi ama hiçbir şey söylememenin daha iyi olacağına karar vererek arabayı sürmeye devam etti.

31 Ekim 1944 Salı günü, güneş battıktan kısa bir süre sonra General Leyers, Pino'ya onu Milano'nun yaklaşık on beş kilometre kuzeydoğusundaki Monza şehrindeki tren istasyonuna götürmesini söyledi. Pino yorgunluktan ölüyordu. Neredeyse hiç aralıksız yollardalardı, artık uyumak ve Anna'yı görmek istiyordu. Yalama hücumuna maruz kaldıkları geceden beri en fazla on dakika görüşebilmişlerdi.

Ama Pino emirlere uydu ve Fiat'ı kuzeye doğru sürdü. Ayın

ikinci dolunayı, gerçek mavi ay tam tepedeydi ve soluk ışığı kırsalı koyu bir turkuaza boyamıştı. Monza istasyonuna vardıklarında general arabadan inince, Organization Todt nöbetçileri selam durdu. Nöbetçiler, Pino gibi genç İtalyanlardı ve savaştan sağ kurtulmaya çalışıyorlardı.

"Onlara manevra istasyonundaki bir nakil işlemini denetlemek için geldiğimi söyle," dedi General Leyers.

Pino, generalin söylediklerini İtalyancaya çevirince devriyeler de başlarını onaylarcasına salladı ve peronun uzak kısmını işaret etti.

Küçük bir kamyon istasyonda durdu. İki OT askeri ve yırtık pırtık gri giysiler içinde dört adam kamyondan indi. Göğüslerinde yamaları vardı. Üç tanesinde "OST", dördüncüsünde ise "P" yazıyordu.

"Sen burada bekle, Vorarbeiter," dedi General Leyers Pino'ya, dostane bir sesle. "Geç kalmam, en fazla bir saat sürer. Sonra da özlemini duyduğumuz şekilde uyuru ve hanım arkadaşlarımızı görürüz. Tamam mı?"

Pino, kendini dayak yemiş gibi hissetmişti. Gülümseyerek başını evet anlamında salladı. Banklardan birine uzanıp hemen uyumak istiyordu. Ama Leyers'in askerlerden birinden fener alıp peronun uzağına doğru ilerlemesi onu heyecanlandırdı.

Valizi yanında değildi!

İstasyonun önündeki Fiat'ın içindeydi. En fazla bir saat, demişti Leyers. Ama valizi karıştırmak için yeterli bir zamandı bu, değil mi? Albert dayı, ona aradığını söylediği o kamerayı vermemişti. Ama generalin kamerası Pino'daydı ve içinde yeni bir film vardı. Leyers, ağır silahları yerleştirebileceği yerlerin fotoğrafını çekmek için kamerayı arabada tutma konusunda ısrar etmişti. Feneral fotoğraf çektiğinde ise her zaman, bitmemiş bile olsa eski filmi çıkarıp yerine yenisini takıyordu.

Pino, önemli bir şeyle karşılaşırsa belgelerin fotoğrafını çekmeye, filmi almaya ve yerine torpidodaki yeni filmlerden birini koymaya karar verdi.

Fiat'a doğru iki adım attığı sırada canını yorgunluktan başka bir şeyin sıktığını fark etti. Leyers'in dört köleyi ve iki OT askerini peşine takıp uzaklaşmasıydı onu rahatsız eden. Tam olarak

çözemese de Leyers'in dolunayın ışığında neyin naklini yapmaya çalıştığını merak etti. Hem general neden onun nakliyatı görmesini istememişti? Bu çok tuhaftı. Leyers'in gittiği yerlere genelde Pino da giderdi.

Yakınlardan bir tren ıslığı duyuldu. İki yön arasında kalan Pino, içindeki sesi dinleyerek perona, Leyers'in kaybolduğu noktaya doğru yürüdü. Manevra istasyonuna vardığında generale ya da generalin yanındaki herhangi birine görünmeden istasyondan uzaklaştı. O sırada istasyona gürleyerek bir nakliye treni girdi ve tiz bir sesle durdu.

Pino, trenin vagonlarından birinin altına girdi ve rayların üstünden sürünerek ilerledi. Öteki tarafa vardığında bazı sesler duydu. Trenin altından sağ tarafına baktığında generalin fenerinin ışığında iki OT askerinin siluetini gördü. Pino'ya doğru geliyorlardı.

Pino, vagonun tekerleklerine sıkı sıkı yapışıp askerlerin yanından geçip gidişini izledi. Sağına baktığında Leyers'in sırtı ona dönük bir şekilde yaklaşık altmış metre uzakta durduğunu gördü. General, grili dört adamı seyrediyordu. Sıra oluşturmuşlardı ve nakliye treninin bir vagonundaki malzemeleri yan raydaki tekli vagona taşıyorlardı. Malzemeler çok büyük değildi ama kölelerin onları yüklenip ağırlığı öteki vagona taşımaları için bütün güçleriyle çalışmaları gerekiyordu.

Pino, dayısına Leyers'in valizinde gördüklerini söyleyemezse bile, en azından generalin akşam çöktükten sonra ne taşıdığını ve neden köleleri nakliyat sırasında bizzat görmek istediğini söyleyebilmek istiyordu.

Nakliyat treninin öteki tarafına sürünerek ilerledikten sonra, ayaklarının üstüne olabildiğinde hafif basarak ilerledi. Vagonlar onunla Leyers arasındaydı ve yaklaştıkça gürültü çıkaran ağır metal malzemeleri duyduğu için minnettardı. Pat. Pat. Çat.

Zamanlamanın ritmini yakalayıp ona göre hareket etti. Grupla aynı hizaya geldiğini hissedene kadar adım adım gitti, sonra yüz vagonunun altında dizlerinin ve ellerinin üzerinde emekledi. Öteki tarafa baktığında generalle arasında on metre bile olmadığını gördü.

Leyers, feneri rayların arasındaki küllere tutuyor, adamlar da

hemen ayaklarının dibine düşen ışığın pırıltısında çalışıyordu. Pino, Leyers'in yanındaki vagondan bir adamın dar dikdörtgen malzemeler uzattığını gördü ama malzemeler bir adamdan diğerine bel hizasının üstünden geçerek paslı turuncu renkteki vagona taşındığı için bunların ne olduğunu tam olarak göremedi.

Bu da neydi böyle...

Sıradaki üçüncü adam bir tanesini neredeyse yere düşürecekti. Leyers'in o yöne çevirdiği fenerin ışığı adamın ellerindeki malzemeye yansıdı. Pino'nun ağzı açık kalmıştı.

Bu, bir tuğlaydı. Altından yapılmış bir tuğla.

"*Das ist genug,*" dedi Leyers, Almanca. "Bu kadar yeter."

Dört köle işçi sabırsızlık içinde generale baktı. General, feneri yük vagonlarına doğru tutarak hepsinin kapanıp kilitlenmesi gerektiğini işaret etti.

Pino, altın nakliyatının tamamlandığını anladı. Bu da Leyers'in az sonra istasyona ve Fiat'a gideceği anlamına geliyordu. Yavaşça geri geri gitti ve sonra hemen üstündeki vagonun kapısının kapandığını duyunca adımlarını hızlandırdı.

Trenin öteki tarafına geçince ayağa kalkınca ikinci vagonun kapısı da kapandı. Pino, parmak uçlarında sakince, otların bittiği yerdeki küllerin üstünden ilerleyince adımları da sessizleşti.

Bir dakika içinde tren peronuna çıkmaya başlamıştı bile. Yüz vagonunun lokomotifi rayın uzak ucunda homurdandı. Tekerlekler gıcırdadı, inledi ve hızlandı. Vagonların arasındaki bağlantı manşonları gacırdadı. Bütün raylardan sert ve sabit bir pat, pat, pat sesi geliyordu. Pino'ysa silahların çatırtısını hâlâ net bir şekilde duyabiliyordu.

İlkinden şüphe etti ama iki ila dört saniye aralıklarla ve Leyers'in olduğu yerden gelen ikinci, üçüncü ve dördüncü silah sesinden hiç şüphesi yoktu. Her şey on beş saniyeden daha kısa bir süre içinde olup bitti.

Leyers'in nakliye alanından uzaklaşmasını emrettiği iki OT askeri silah seslerini duymuş gibi perona geldiler.

Pino, dehşet ve gittikçe büyüyen bir öfkeyle, *Dört köle öldü,* diye geçirdi içinden. *Altın hilesinin dört şahidi öldü.* Tetiği Leyers çekmişti. Onları soğukkanlılıkla infaz etmişti. Ve bu planı o geceden çok daha önce yapmıştı.

Yük treninin son vagonu da perondan geçip gecenin içine gürültüyle ilerlerken Pino'nun içi altınla yüklü olduğunu varsaydığı ganimetlerle doluydu. Tren istasyonunda da hazine vardı. Acaba altınlar ne kadardı?

Dört masum adamı öldürecek kadar, diye düşündü Pino. *Yeterince...*

General Leyers'in çizmelerinin patırtısını duyduktan sonra ayın aydınlattığı gecenin içinde karanlık gölgesini gördü. Leyers, feneri açıp peronda gezdirdiği sırada ışığı engellemek için kolunu kaldıran ve generalin onu da öldürebileceği düşüncesiyle bir anda telaşlanan Pino'yu gördü.

"İşte buradasın, Vorarbeiter," dedi General Leyers. "Silah seslerini duydun mu?"

Pino, en iyi stratejinin aptalı oynamak olduğuna karar verdi. "Ne silahı, *mon général*?"

Leyers, düşünceli bir tavırla başını iki yana sallayarak peronda ilerledi. "Dördü. Hiçbiri ıskalamadı. Daha önce hiç bu kadar iyi ateş edemezdim."

"*Mon général*? Anlamadım."

"İtalya'ya bir şey naklediyordum, onu koruyordum," dedi. "Sırtımı döndüğümde ise dört işçi fırsattan istifade edip kaçmaya çalıştılar."

Pino kaşlarını çattı. "Siz de onları vurdunuz mu?"

"Onlara ateş ettim," dedi General Leyers. "Ya da üstlerine ve arkalarından ateş ettim. Ben berbat bir nişancıyımdır. Pek de umurumda değildi aslında. Umurumda değil. Şansları açık olsun." Leyers, ellerini birbirine çarptı. "Beni Dolly'ye götür, Vorarbeiter. Zor bir gün oldu."

General Leyers yalan söylüyorsa, eğer dört köleyi de öldürdüyse, aynı zamanda yetenekli bir oyuncuydu ya da vicdansızın biriydi. Pino, Milano'ya dönerken aklından bu düşünceler geçiyordu. Sonra yeniden, Leyers'in Peron 21'deki Museviler karşısında sarsıldığını hatırladı. Belki de bazı konularda vicdanlıyken bazılarında değildi. Generalin keyfi yolculuk boyunca yerindeydi, kendi kendine kıkırdıyordu ya da ara sıra dudaklarını neşeyle şapırdatıyordu. Neden olmasındı ki? Kısa süre önce altınla dolu bir hazineyi zulasına saklamıştı.

General, bunu İtalya için yaptığını, koruduğunu söylemişti ama Pino Fiat'ı Dolly'nin evinin önüne çekerken şüpheleri devam ediyordu. Leyers neden zaten İtalya'dan bu kadar çok şey çalmışken İtalya için herhangi bir şeyi korusundu? Üstelik Pino, altın söz konusu olduğunda insanların tuhaf ve mantıksız davrandıklarını bilecek kadar çok hikâye duymuştu.

Via Dante'deki eve vardıklarında General Leyers elinde valiziyle arabadan indi.

"Yarın izinlisin, Vorarbeiter," dedi Leyers.

"Teşekkür ederim, *mon général*," dedi Pino, başını sallayarak.

Pino'nun bir günlük izne ihtiyacı vardı. Anna'yı görmeye de ihtiyacı vardı ama bir kadeh viski için yukarı davet edilmediği aşikardı.

General, ön kapıya doğru hareket ettikten sonra durdu.

"Yarın arabayı kullanabilirsin, Vorarbeiter," dedi. "Hizmetçiyle istediğin yere gidebilirsin. Keyfinize bakın."

Ertesi sabah, Pino tam ön kapıdan girdiği sırada Anna da aşağı, lobiye inmişti. Taburede oturup gözlerini kırpıştıran kocakarıyı tereddüt içinde selamladıktan sonra birbirlerini görmenin mutluluğuyla gülerek apartmandan çıktılar.

"Çok güzelmiş," dedi Anna, Pino'nun yanındaki yolcu koltuğuna otururken.

Pino, üstünde OT üniforması olmadığı için kendini çok iyi hissediyordu. Artık tamamen farklı biriydi. Anna da öyle. Üstünde mavi bir elbise vardı, siyah topuklu ayakkabı giymişti ve omuzlarına da ipek bir şal almıştı. Ruj ve rimel sürmüştü, bir de...

"Ne oldu?" dedi Anna.

"Çok güzelsin, Anna. Seni görünce şarkı söylemek istiyorum."

"Çok tatlısın," diye karşılık verdi Anna. "Dolly'nin pahalı Fransız ruju bozulmayacak olsa seni öperdim."

"Nereye gidelim?"

"Güzel bir yere. Savaşı unutabileceğimiz bir yere."

Pino, bir süre düşündükten sonra, "Bildiğim bir yer var," dedi.

"Ama unutmadan söyleyeyim," dedi Anna, elini çantasına sokup içinden bir zarf çıkararak. "General Leyers, bunun kendi imzaladığı bir yolculuk belgesi olduğunu söyledi."

Pino, Cernobbio yolunda belgeyi nöbetçi askerlere gösterdiğinde adamların tavrının nasıl değiştiğini görünce oldukça şaşırdı. Anna'yı Como Gölü'ndeki en sevdiği yere, gölün batı kolunun güney ucundaki küçük parka götürüyordu. Bu rüzgârlı ve berrak sonbahar gününde hava alışılmadık derecede ılıktı. Açık mavi gökyüzüyle karlı tepelerin görüntüsü birbirine karışmış iki suluboya tablo gibi göle düşmüştü. Pino terleyince kalın gömleğini çıkardı ve kolsuz beyaz atletiyle kaldı.

"Çok güzel," dedi Anna. "Burayı neden sevdiğini anladım."

"Buraya binlerce kez gelmişimdir ama hâlâ gerçek değilmiş gibi geliyor. Sanki Tanrı'nın bir yansıması, insana dair hiçbir yanı yok, anlıyorsun, değil mi?"

"Anlıyorum."

"Burada bir fotoğrafını çekeyim," dedi Anna, General Leyers'in kamerasını çıkararak.

"Bunu nereden buldun?"

"Torpidodan. Sadece filmi alacağım, kamerayı geri koyacağım."

Pino, bir an tereddüt ettikten sonra omuzlarını silkti. "Peki."

"Yan dursana," dedi Anna. "Çeneni havaya kaldır, saçlarını geriye at. Gözlerini görmek istiyorum."

Pino, Anna'nın söylediğini yapmaya çalışsa da rüzgâr kıvırcık saçlarını gözlerine düşürüp duruyordu.

"Dur," dedi Anna. Elini çantasına sokup beyaz bir saç bandı çıkardı.

"Onu takmayacağım," dedi Pino.

"Ama fotoğrafta gözlerini görmek istiyorum."

Pino, bandı takmadığı takdirde Anna'nın ne kadar üzüleceğini görünce söylediğini yaptı ve onu güldürmek için komik bir yüz ifadesi takındı. Yan döndü, çenesini kaldırdı ve gülümsedi.

Anna, kameraya iki kez bastı. "Mükemmel. Seni hep böyle hatırlayacağım."

"Saç bandıyla mı?"

"Böylece gözlerini görebildim," diyerek karşı çıktı Anna.

"Biliyorum," dedi Pino ve Anna'ya sarıldı.

Ayrıldıklarında Pino, gölün kuzeyini işaret etti. "Orası, karlı

çizginin altını görüyor musun? Orası Motta, Rahip Re'nin yönettiği Casa Alpina orada. Sana bahsetmiştim."

"Hatırlıyorum," dedi Anna. "Sence onlara hâlâ yardım ediyor mudur? Rahip Re?"

"Elbette," dedi Pino. "Hiçbir şey onun inancını kıramaz."

Sonra aklına Peron 21 geldi. Yüzünden belli olmuş olmalıydı ki, "Sorun ne?" diye sordu Anna.

Pino, ona veronda gördüklerini, kırmızı yüz vagonları uzaklaşırken kendini ne kadar berbat hissettiğini ve el sallayan küçücük parmakları anlattı.

Anna, içini çekti ve Pino'nun sırtını sıvazladı. "Her zaman kahraman olamazsın, Pino."

"Öyle diyorsan."

"Öyle diyorum. Dünyanın sorunlarını sırtında taşıyamazsın. Hayatında bir mutluluk bulmalı ve geri kalanla elinden gelenin en iyisini yapmalısın."

"Ben senin yanındayken mutluyum."

Anna'nın kafası karışmış gibiydi ama sonra gülümsedi. "Benim de öyle olduğumu biliyorsun."

"Bana annenden söz etsene," dedi Pino.

Anna gerilmişti.

"Acı veren bir yara mı?"

"En acılarından biri hem de," dedi Anna ve göl kıyısında yürümeye başladılar.

Anna, Pino'ya annesinin babası denizde boğulduktan ve kızı kurtulduktan sonra yavaş yavaş delirmeye başladığını anlattı. Annesi Anna'yı babasının ölümünden ve doğumundan sonraki düşüklerinden sorumlu tutmuştu.

"Uğursuz olduğumu düşünüyordu," dedi Anna.

"Senin mi?" dedi Pino ve güldü.

"Komik değil," dedi Anna, tüm ciddiyetiyle. "Annem bana korkunç şeyler yaptı, Pino. Bana kendimle ilgili doğru olmayan şeyler düşündürttü. Beni rahiplere götürüp şeytan bile çıkarttırdı."

"Olamaz."

"Oldu. Zamanı gelince oradan ayrıldım."

"Trieste'den mi?"

"Evden ve kısa süre sonra da Trieste'den," dedi Anna ve göle doğru baktı.

"Nereye gittin peki?"

"Innsbruck'a. Bir iş ilanına başvurdum ve Dolly ile tanıştım. İşte şimdi buradayım. Hayatın insanı sürekli görmen gereken yerlere ve tanışman gereken insanlara sürüklemesi ne tuhaf, değil mi?"

"Benimle ilgili de aynısını mı düşünüyorsun?"

Bir anda esen rüzgârla Anna'nın saçları yüzünü kapadı. "Galiba. Evet."

Pino, General Leyers ile tanışmasının da Tanrı'nın planı olup olmadığını düşünürken Anna saçlarını geriye atarak gülümseyince tüm bu düşünceler de aklından uçup gitti.

"Paris'ten gelen şu ruju hiç beğenmedim," dedi Pino.

Anna güldü. "Daha nereye gidebiliriz? Başka güzel bir yer var mı?"

"Sen seç."

"Trieste civarlarında sana birçok yer gösterebilirim. Ama burada hiçbir yer bilmiyorum."

Pino, gönülsüzce göle bakarak düşündü. "Bildiğim bir yer var."

Bir saat sonra, Pino makam aracını tren raylarına sokarak babasıyla Bay Beltramini'nin "*Nessun Dorma*"yı, "Kimse Uyumasın"ı çalıp söyledikleri tepenin yoluna saptı.

"Neden burası?" diye sordu Anna şüpheci gözlerle. Karanlık bulutlar gökyüzünü kaplamaya başlamıştı.

"Tepeye varınca sana göstereceğim."

Dışarı çıkıp tepeye tırmanmaya başladılar. Pino, 1943 yazında her gece trenlerin Milano'dan ayrıldığını, herkesin gür ve tatlı kokulu çimlere sığındığını ve Carletto ile birlikte Michele'nin ve Bay Beltramini'nin küçük bir şan ve keman mucizesi yarattıklarını anlattı.

"Nasıl yaptılar bunu?"

"Sevgiyle," dedi Pino. "*Con smania*, tutkuyla çaldılar ama tut-

ku sevgiden geliyordu. Başka bir açıklaması yok. Bütün güzellikler sevgiden gelmez mi?"

"Galiba öyle," dedi Anna ve uzaklara baktı. "Kötülükler de öyle."

"Bu da ne demek?"

"Başka zaman anlatırım, Pino. Şu anda çok mutluyum."

Tepeye ulaşmışlardı. On beş ay önce buradaki çadırlar yeşil, verimli ve masumdu. Şimdi ise bütün bitki örtüsü solup kahverengiye dönmüştü. Uzun çimler donuklaşmış, sadece sapları kalmıştı ve bütün meyve ağaçları çıplak kalmıştı. Gökyüzü kararmıştı. Önce çiselemeye başladı, ardından yağmur boşandı. Arabaya ulaşmak için tepeden aşağı koşmaya başladılar.

Arabaya bindiklerinde, "Pino, burası mı Cernobbio mu diye sorarsan, Cernobbio derim," dedi Anna.

"Ben de öyle," dedi Pino, yağmur yol yol aktığı ön camdan tepede toplanan sise bakarak. "Hatırladığım kadar güzel değil ama arkadaşlarım ve ailem buradaydı. Babam hayatının en güzel keman performansını sergilemişti ve Bay Beltramini de karısına şarkı söylemişti. Tullio ve Carletto da..."

Duygularına yenilen Pino, başını direksiyonu tutan ellerinin üstüne koydu.

"Pino, neyin var?" diye sordu Anna, telaşlanarak.

"Herkes beni terk etti," dedi hıçkırıklara boğularak.

"Kim terk etti?"

"Tullio ve en iyi arkadaşım, hatta kardeşim bile. Benim bir Nazi ve hain olduğumu düşünüyorlar."

"Onlara casus olduğunu söylesen olmaz mı?"

"Bunu sana bile söylememem gerekiyordu."

"Ah, bu ağır bir yük," dedi Anna, Pino'nun omzunu okşayarak. "Ama Carletto da Mimo da savaş bittiğinde eninde sonunda öğrenecekler. Ya Tullio? Sevdiğin ve kaybettiğin insanların yasını tuttuktan sonra hayatın karşına çıkardığı yeni insanları karşılamak ve onları sevmek yapılabilecek en iyi şeydir."

Pino, başını kaldırdı. Uzun bir süre birbirlerine baktıktan sonra Anna elini Pino'nun avucuna koyup iyice sokuldu. "Ruj artık umurumda bile değil."

DÖRDÜNCÜ KISIM

EN ACIMASIZ KIŞ

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Kuzeydoğu rüzgârlarının etkisiyle kuzey İtalya'da sıcaklıklar 1944 kasımı boyunca gittikçe düşmüştü. İngiliz Feldmareşal Alexander, GAP olarak bilinen ayaktakımı İtalyanların direniş güçlerinin gerilla orduları oluşturarak Almanlara saldırmalarını istedi. Milano sokaklarına gökten bomba yerine vatandaşları savaşa katılmaya zorlayan bildiriler yağıyordu. Direniş saldırılarının hızı artmıştı. Naziler her köşe başında rahatsız ediliyordu.

Aralık geldiğinde Alpler karla kaplanmıştı. Dağlardan gelen ardı arkası kesilmeyen fırtınalar Milano'yu beyaz bir örtüyle kaplamış, Roma'ya kadar ulaşmışlardı. Leyers ve Pino, Apenin Dağları'ndaki Gotik Hattı boyunca savunma istihkamlarını deli gibi dolaşıyorlardı.

Alman askerlerini duman tüten beton makineli tüfek yuvalarının etrafında, topların başında ve derme çatma tentelerin altında buldular. Daha fazla battaniye gerekli, dedi OT subayları Leyers'e. Daha fazla yemek gerekliydi. Daha fazla kalın yün ceket ve çorap da gerekliydi. Kış soğuğu iyiden iyiye bastırınca yüksek rakımda bulunan bütün Nazi askerleri büyük zorluklarla karşı karşıya kalmıştı.

General Leyers, askerlerin içinde bulunduğu bu zorlu koşullardan etkilenince neye ihtiyaçları olduğunu görmek için Pino'yu da kendini de daha çok zorladı. Cenova'daki bir değirmene battaniye, Milano ve Turin'deki fabrikalara da yün çorapla ceket sipariş etti. Bu üç şehirdeki bütün pazarları boşaltarak İtalyanları daha da büyük bir sefalete mahkûm etmişti.

Aralık ayının ortasından itibaren, Leyers daha çok sığır yakalayıp kesmeyi ve Noel'de Toskana'daki şaraphanelerden çalınan sandık sandık şarapla birlikte kendi birliklerine iletmeye karar verdi.

22 Aralık 1944 Cuma günü sabah erken saatlerde, Leyers Pino'ya bir kez daha Monza'daki gara gitmesini emretti. General, valizini de alıp Fiat'tan indi ve Pino'ya beklemesini söyledi. Gün aydınlıktı. Pino, yakalanma korkusundan Leyers'i takip edemedi. General geri döndüğünde valiz ağırlaşmıştı.

"Lugano'nun yukarısındaki İsviçre sınırına git," dedi Leyers.

Pino, valizin içinde ikiden fazla altın külçesi olduğunu düşünerek arabayı sürmeye başladı. Sınıra ulaştıklarında general Pino'ya beklemesini söyledi. Leyers, İsviçre'ye girip fırtınanın içinde gözden kaybolduğunda yoğun bir kar yağışı vardı. İnsanın kemiklerini donduran sekiz koca saat sonunda Leyers geri döndü ve Pino'ya Milano'ya dönmesini emretti.

"İsviçre'ye altın götürdüğünden emin misin?" dedi Albert dayı.

"Garda başka ne yapmış olabilir ki?" diye sordu Pino. "Cesetleri mi gömdü? Altı hafta sonra mı?"

"Haklısın. Ben..."

"Sorun ne?" diye sordu Pino.

"Nazi radyo avcıları işlerinde iyiler, fazla iyiler. Yayınlarımıza çok daha hızlı sızıyorlar. Baka geçen ay neredeyse iki kez yakalanacaktı. Bunun cezasını da gayet iyi biliyorsun."

"Ne yapacaksın?"

Greta yenge, lavabodaki bulaşıkları yıkamayı bırakıp yeğenini süzen kocasına baktı. "Albert," dedi, "Bence bunu sorman bile hiç adil değil. Çocuk elinden geleni yaptı. Artık başka biri denesin."

"Elimizde başka kimse yok," dedi dayısı.

"Bunu Michele ile konuşmadın bile."

"Bunu Pino'ya yaptıracaktım."

"Neyi?" dedi Pino, hüsran içinde.

Dayısı, bir anlık tereddütten sonra, "Annenle babanın evinin altındaki daire var ya?" dedi.

"Nazilerin VIP yeri mi?"

"Evet. Şimdi bunun tuhaf bir fikir olduğunu düşünebilirsin."

Greta yenge, "Albert, bu öneriyi ilk yaptığında bunun çılgınca olduğunu düşündüm ama şimdi, daha fazla düşündükçe kesinlikle delilik olduğuna karar verdim."

"Sanırım bunun kararını Pino'ya bırakacağım."

Pino esnedi. "Ne yapmamı istediğini söyle ya da söyleme, iki dakika sonra eve gidip uyuyacağım."

"Babanın evinin altındaki dairede Nazilere ait bir kısa dalga radyo var," dedi Albert dayı. "Pencereden dışarıya bir kablo sarkıyor ve annenle babanın terasının dış duvarındaki radyo antenine doğru çıkıyor."

Pino, kabloyu hatırlasa da konuşmanın nereye gideceğini bilemez halde şaşkınlık içerisinde dinlemeye devam etti.

"İşte," dedi dayısı, "Alman radyo avcıları yasadışı antenlerden yayın yapan yasadışı radyoların peşindeyse, yasadışı radyomuzu Nazilerin yasal antenine bağlayarak onları atlatabiliriz. Anladın mı? Onların kablolarına eklenecek, radyomuzu bağlayacak ve sinyalimizi bilinen bir Alman anteninden göndereceğiz. Radyo avcıları geldiklerinde, 'Bu bizden,' diyecekler ve yollarına devam edecekler."

"Kimsenin Nazi radyosunda olmadığını bilirlerse terasa çıkmazlar mı?"

"Yayınları bitene kadar bekledikten sonra sinyalimizi onlar yayından çıkar çıkmaz veririz."

"Ya evde radyoyu bulurlarsa?" diye sordu Pino.

"Bu hiç iyi olmaz."

"Babam senin bu düşüncelerinin farkında mı?"

"Michele'ye öncelikle senin Alman üniforması içinde gerçekte neler yaptığını söylemeni istiyorum."

Annesiyle babası ona Organization Todt'a katılmasını salık vermiş olsa da, Pino babasının gamalı haç kol bandı karşısında nasıl bir tepki verdiğini, bakışlarını çevirip utanç içinde nasıl dudak büktüğünü görmüştü.

Her ne kadar babasına gerçeği söyleme şansı onu neşelendirse de, "Bunu ne kadar az kişi bilse o kadar iyi olur sanıyordum," dedi Pino.

"Öyleydi de. Ama Michele direniş için nasıl risklere girdiğini öğrenirse planımı kabul eder."

Pino, her şeyi enikonu düşündü. "Diyelim ki babam kabul etti. Radyoyu yukarıya nasıl taşıyacaksın? Yani lobideki nöbetçileri nasıl atlatacaksın?"

Albert dayı gülümsedi. "İşte senin devreye girdiğin nokta da bu, evlat."

O akşam, aile evinde, Pino'nun babası gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

"Sen gerçekten casus musun?"

Pino, başını evet anlamında salladı. "Sana söyleyememiştik ama artık söylememiz gerekti."

Michele, başını iki yana salladıktan sonra Pino'yu yanına çağırıp beceriksizce sarıldı.

"Üzgünüm," dedi.

Pino, duygularını bastırıp, "Biliyorum," dedi.

Michele, sarılmayı bıraktıktan sonra parlayan gözlerle Pino'ya baktı. "Sen cesur bir adamsın. Benden çok daha cesur ve benim tahmin edemeyeceğim kadar yeteneklisin. Seninle gurur duyuyorum, Pino. Bu savaş bitmeden başımıza ne gelirse gelsin, bunu bilmeni istedim."

Bunları duymak Pino için dünyalara bedeldi. "Baba..." dedi ağlamaklı bir sesle.

Babası elini konuşmasına devam edemeyen Pino'nun yanağına götürdü. "Eğer radyoyu nöbetçileri atlatarak yukarı çıkarmayı başarırsan, ben de radyoyu burada saklarım. Üzerime düşeni yapmak istiyorum."

"Teşekkürler, baba," dedi Pino en sonunda. "Noel'de annemle Cicci'yi görmeye gitmeni bekleyeceğim. Böylelikle bu konuda bir şey bildiğini inkar edebilirsin."

Michele'nin yüzü düştü. "Annen çok üzülecek."

"Ben gelemem, baba. General Leyers'in bana ihtiyacı var."

"Eğer Mimo bizimle konuşmanın bir yolunu bulursa ona bundan bahsedebilir miyim?"

"Hayır."

"Ama o sanıyor ki..."

"Onun ne sandığını biliyorum ve daha iyi bir zamana kadar bununla yaşamak zorundayım," dedi Pino. "Ondan en son ne zaman haber aldınız?"

"Üç ay falan olmuş mudur? Eğitim için güneye, Piedmont'a gideceğini söylemişti. Onu durdurmaya çalıştım ama senin kardeşinin inadını kırmanın yolu yok. Pencerenin dışındaki çıkıntıdan atlayıp kaçmış. Altıncı kattan. Kim böyle bir şey yapar?"

Pino, eskiden kendisinin de benzer bir kaçış rotası izlediğini hatırlayıp kızardı. "Domenico Lella," dedi gülümsememeye çalışarak. "Tek ve biricik. Onu özlüyorum."

Michele gözlerinin yaşını sildi. "Bu çocuğun başına ne belalar açtığını ancak Tanrı bilir."

Ertesi akşamın geç saatlerinde, General Leyers'in arabasında geçirilen bir zor günün daha ardından Pino, Dolly'nin mutfağında oturmuş boşluğa bakarak Anna'nın leziz risottosundan yiyordu.

Anna, Pino'nun bacağına küçük bir tekme attı.

Pino irkildi. "Ne oldu?"

"Bu gece bambaşka yerlerdesin."

Pino içini çekerek, "Uyuduklarından emin misin?" diye fısıldadı.

"Dolly'nin odasında olduklarından eminim."

Pino, fısıldamaya devam ediyordu. "Seni bu işe karıştırmak istemiyordum ama düşündükçe ikimiz için de tehlikeli olabilecek önemli bir konuda büyük bir yardımın dokunabileceğine karar verdim."

Anna, Pino'ya önce heyecanla baktı ama daha sonra yüzü düştü ve korkuya kapıldı. "Hayır dersem bunu tek başına mı yapacaksın?"

"Evet."

Uzun bir sürelik sessizlikten sonra, "Ne yapmam gerek?" diye sordu Anna.

"Karar vermeden önce senden ne yapmanı istediğimi öğrenmek istemiyor musun?"

"Ben sana güveniyorum, Pino," dedi Anna. "Bana yalnızca ne yapmam gerektiğini söyle."

Savaşın, yıkımın ve çaresizliğin ortasında bile Noel arifesi umudun ve nezaketin yeşerdiği bir gündü. Pino bunu, günün erken saatlerinde General Leyers *Weihnachtsmann*'ı, Noel Baba'yı Gotik Hattı'nda çalıntı ekmek, sığır eti, şarap ve peynir dağıtımını izlerken çalınca anlamıştı. Bunu, aynı günün akşamı Anna ile birlikte binlerce Milanoluyla Duomo'daki üç devasa kubbenin etrafında ayin için toplandıklarında bir kez daha anladı. Naziler, geleneksel gece yarısı kutlaması için sokağa çıkma yasağını kaldırmayı reddetmişlerdi.

Ayini Kardinal Schuster yönetiyordu. Anna rahibi pek göremese de Pino, Schuster'ı vaazini verirken görebilecek ve rahibin, İsa'nın doğumunun zorluğu hakkındaki bir konuşmayla onu dinleyen güruhu nasıl düzene soktuğunu izleyebilecek kadar uzundu.

"'Kalbinizi ferah tutun,'" dedi Milano kardinali. "Efendimiz ve kurtarıcımız Yüce İsa'nın bu üç kelimesi bütün kurşunlardan, toplardan ya da bombalardan daha kudretlidir. Bu üç kelimeyi şiar edinenler korkusuz ve güçlüdür. 'Kalbinizi ferah tutun.' Bu kelimeleri şiar edinenler zorbaları ve onların korku ordularını yener. Bin dokuz yüz kırk dört senedir bu böyle olmuştur. Her zaman böyle olacağına da yemin ediyorum."

Koro ilahi söylemek için ayağa kalktığında Pino'nun etrafındaki kalabalığın büyük bir kısmı Kardinal Schuster'in cüretkâr vaazıyla coşmuştu. Koroya katılmak üzere ağızlarını açtıklarında Pino, yıkılmış, savaştan yılmış yüzlerin umutlandığına, sayısız insanın bu umutsuzluk zamanlarında bile yeniden keyiflendiğine şahit oldu.

"Şükranlarını sundun mu?" dedi Anna, ayin sonrası katedralden ayrılırken. Elindeki alışveriş torbasını diğer eline aldı.

"Sundum," dedi Pino. "Tanrı'ya seni bana hediye olarak verdiği için şükrettim."

"Bu çok hoş."

"Doğru da. Sen beni korkusuz yapıyorsun, Anna."

"Bense her zamanki kadar korkuyorum."

"Korkma," dedi Pino, kolunu omzuna koyarak. "Benim kork-

tuğumda bazen yaptığım şeyi yap: başka biri, çok daha cesur ve zeki biri olduğunu hayal et."

Karanlığın içinden, La Scala'nın zarar görmüş enkazının yanından geçip deri mağazasına doğru giderlerken, "Galiba bunu yapabilirim," dedi Anna. "Yani başka biri gibi davranabilirim."

"Bunu yapabileceğini biliyorum," dedi Pino ve yanında Anna ile kendini yenilmez hissederek Albert dayının mağazasına doğru yürüdü.

Ara sokaktaki arka kapıyı çaldılar. Albert dayı fabrikanın dikiş odasının kapısını açtı ve içeri girdiler. Tabaklanmış deri kokusu bütün odayı sarmıştı. Kapı kilitlendiğinde dayısı ışığı yaktı.

"Bu kim?" diye sordu Albert dayı.

"Arkadaşım," dedi Pino. "Anna-Marta. Bana yardım edecek."

"Sana bunu tek başına yapmanın daha iyi olacağını söylediğimi sanıyordum."

"Okkanın altına giren ben olduğuma göre bunu kendi istediğim şekilde yapacağım."

"Nasıl yapacaksın yani?"

"Bunu söyleyemem."

Albert dayı bundan pek memnun olmuşa benzemiyordu ama Pino'ya saygı da duyuyordu. "Nasıl yardım edebilirim peki? Neye ihtiyacın var?"

"Üç şişe şaraba. Biri açılmış ve mantarı yeniden yerine konmuş olsun lütfen."

"Getiriyorum," dedi dayısı ve yukarıya, eve çıktı.

Pino, sokak kıyafetlerini çıkarıp üniformasını giymeye başladı. Anna, alışveriş çantasını bir kenara koyup atölyenin içinde dolaşmaya, kesim tezgâhlarını, dikiş istasyonlarını ve kimisi bitmiş kimisi yarım kalmış deri malların doldurduğu rafları incelemeye başladı.

"Burayı sevdim," dedi.

"Ne?"

"İçinde yaşadığın bu dünyayı. Kokuları. Bu güzel zanaatkârlığı. Benim için rüya gibi bir şey bu."

"Galiba daha önce hiç böyle bakmamıştım ama evet, güzeldir."

Albert dayı, yanında Greta yenge ve Baka ile birlikte aşağı indi.

Radyo operatörünün elinde Pino'nun nisan ayında gördüğü şeritler ve sahte bir taban olan tabaklanmış valiz vardı.

Dayısı, hâlâ deri eşyaları hayranlıkla izleyen Anna'ya bakıyordu.

"Anna işlerine bayıldı," dedi Pino.

Dayısı yumuşamıştı. "Öyle mi? Beğendin mi?"

"Hepsi kusursuz yapılmış," dedi Anna. "Bunu yapmayı nereden öğrendiniz?"

"Öğretiliyor," dedi Greta yenge, Anna'ya şüpheci gözlerle bakarak. "Bir usta öğretiyor. Sen kimsin? Pino'yu nereden tanıyorsun?"

"Birlikte çalışıyoruz diyebilirim," dedi Pino. "Ona güvenebilirsin. Ben güveniyorum."

Greta yenge ikna olmasa da bir şey söylemedi. Baka, valizi Pino'ya verdi. Radyo operatörü yakından paspal ve bitkin görünüyor, uzun zamandır kaçak göçek yaşıyormuş hissi uyandırıyordu.

"Ona dikkat et," dedi Baka, radyoyu işaret ederek. "Sesi her yere ulaşıyor ama çok hassas bir şeydir."

Pino, valizi aldığında ne kadar hafif olduğunu fark etti. "Bunu aranmadan San Babila'ya sokmayı nasıl başardın?"

"Tünellerden soktu," dedi Albert dayı, saatine bakarak. "Artık acele etmen gerek, Pino. Bunu sokağa çıkma yasağından sonra denemenin bir anlamı yok."

"Anna, alışveriş torbanı ve açılmamış iki şişeyi getirebilir misin?" diye sordu Pino.

Anna, bayıldığı el yapımı deri çantayı bırakıp Pino'nun ihtiyaçlarını aldı ve onunla birlikte mağazanın arka kısmına geçti. Pino valizi açtı, içine şarabı ve alışveriş torbasındakileri koyduktan sonra radyonun bileşenleriyle jeneratörü saklayan sahte tabanı kapadı.

"Tamam," dedi Pino, valizi kapadıktan sonra. "Gidebiliriz."

"Bana sarılmadan olmaz," dedi Greta yenge ve Pino'ya sarıldı. "Mutlu Noeller, Pino. Tanrı yardımcın olsun." Anna'ya baktı. "Sana da, küçük hanım."

"Mutlu Noeller, *signora*," dedi Anna ve gülümsedi.

Albert dayı, Anna'nın beğendiği deri çantayı ona uzattı. "Cesur ve güzel Anna-Marta'ya mutlu Noeller."

Anna'nın ağzı açık kalmıştı ama değerli bir oyuncak bebeğe uzanan küçük bir kız gibi çantayı aldı. "Hayatım boyunca hiç böyle muhteşem bir hediye almamıştım. Onu asla yanımdan ayırmayacağım. Teşekkürler! Teşekkürler!"

"Rica ederiz," dedi Greta yenge.

"Kendinize dikkat edin," dedi Albert dayı. "İkiniz de. Mutlu Noeller."

Kapı kapandığında, onları bekleyen şeyin ağırlığı Pino'nun omuzlarına çöktü. Amerikan malı kısa dalga vericiyle yakalanmak, ölüm fermanını imzalamaktan farksızdı. Pino, sokağın ortasında durup tıpayı çıkardı ve Albert dayının açtığı leziz Chianti şişesinden büyük bir yudum aldıktan sonra Anna'ya verdi.

Anna, birkaç yudumun ardından kocaman bir yudum aldı ve Pino'ya çılgınca gülümseyerek onu öptü. "Bazen yalnızca inanman gerekir."

"Rahip Re hep böyle söyler," dedi Pino, gülümseyerek. "Özellikle de sonuçları ne olursa olsun, doğru olan buysa."

Sokaktan çıktılar. Valizi Pino taşıyordu, Anna da şarabı yeni çantasına koydu. El ele tutuştular ve birkaç zikzak çizip sanki dünyadaki son iki kişi onlarmış gibi kıkırdadılar. Sokağın sonundaki Nazi kontrol noktasından gürültülü kahkahalar yükseliyordu.

"İçmişler galiba," dedi Anna.

"Daha iyi," dedi Pino ve annesiyle babasının yaşadığı apartmana doğru yürüdü.

Eve yaklaştıkça Anna Pino'nun elini daha da sıkı tutuyordu.

"Sakin ol," dedi Pino usulca. "Sarhoşuz ve dünyanın umurunda değiliz."

Anna, şaraptan büyük bir yudum aldı. "Önümüzdeki birkaç dakika ya her şeyin sonu ya da her şeyin başı olacak."

"Hâlâ geri dönebilirsin."

"Hayır Pino, ben senin yanındayım."

Apartmanın ön tarafındaki merdivenleri çıkıp kapıyı açarlarken Pino, bir anlığına telaşa kapılıp şüpheye düştü ve Anna'yı buraya getirmenin, hayatını yok yere riske atmanın bir hata olup olmadığını düşündü. Ama sonra kapıyı açınca Anna ona yaslandı ve Noel şarkıları söyleyerek kahkahalara boğuldu.

Başka biri ol, diye geçirdi Pino içinden ve lobiden sendeleyerek geçerken Anna'ya katıldı.

Pino'nun tanımadığı silahlı iki Waffen-SS nöbetçisi asansörün ve merdivenin başında durmuş, dikkatli gözlerle onlara bakıyordu.

"Bu da nesi?" dedi biri İtalyanca. Diğeri ise makineli tüfeğiyle kendilerini korumaya çalışıyordu. "Siz kimsiniz?"

"Ben burada oturuyorum, altıncı katta," dedi Pino, dili dolanarak. Kimliğini adamlara uzattı. "Michele Lella'nın oğluyum. Adım Giuseppe. Organization Todt'un sadık bir askeriyim."

Alman askeri kimliğini alıp inceledi.

Anna, keyifli bir tavırla Pino'nun koluna girmişti. "Sen kimsin?" diye sordu diğer asker.

"Anna," dedi Anna ve hıçkırdı. "Anna-Marta."

"Belgelerini göster."

Anna gözlerini kırpıştırdı, çantasını açtı ama sonra başını sarhoş bir tavırla salladı. "Ah, olamaz. Bu yeni çantam, Noel hediyem. Kimliğimi diğer çantamda, Dolly'nin evinde unutmuşum. Dolly'yi tanıyor musunuz?"

"Hayır. Senin burada işin ne?"

"İş mi?" diyerek homurdandı Anna. "Ben hizmetçiyim."

"Lella'ların hizmetçisi çoktan çıktı."

"Hayır," dedi Anna, elini savurarak. "General Leyers'in hizmetçisiyim."

Bu, askerlerin dikkatini çekmişti. Özellikle de Pino, "Ben de generalin özel şoförüyüm," diyince. "Noel arifesi nedeniyle bize izin verdi ve..." Pino, boynunu açığa çıkararak başını sağ omzuna doğru eğdi, askerlere doğru bir adım attı ve süklüm püklüm gülümsedi. "Annemle babam evde yok," diye ekledi kısık ve tehlikeli bir sesle. "Bu gece çalışmıyoruz. Ev boş. Anna ile yukarı çıkıp, anlarsınız ya işte, kutlarız diye düşünmüştük."

İlk nöbetçinin kaşları onaylarcasına yukarı kalktı. Anna, kendisine bakan diğer nöbetçiye sırnaşık bir gülümsemeyle karşılık verdi.

"Tamam mı?" dedi Pino.

"*Ja, ja*," dedi nöbetçi, gülerek Pino'ya kimliğini iade ettikten sonra. "Yukarı çıkın. Sonuçta Noel'deyiz."

Pino, kimliğini alıp gelişigüzel bir şekilde cebine sıkıştırdı. "Size minnettarım."

"İkimiz de minnettarız," dedi Anna utangaç bir tavırla ve yeniden hıçkırdı.

Pino, en sonunda özgür kaldıklarını düşünerek merdivenlere yöneldiği sırada valizdeki şişeler birbirine çarptı.

"Valizin içinde ne var?" diye sordu diğer nöbetçi.

Pino, kızarıp gülmeye başlayan Anna'ya baktı. "Pino'nun Noel hediyesi," dedi Anna.

"Gösterin," dedi nöbetçi.

"Olmaz," diyerek itiraz etti Anna. "Sürpriz bozulur."

"Açın dedim," diye ısrar etti ikinci nöbetçi asker.

Pino, yeniden kızarıp omuzlarını silken Anna'ya baktı.

Pino, içini çekti, eğildi ve valizin iplerini çözdü.

Kapağı kaldırdığında iki şişe Chianti; kırmızı saten bir büstiyer ve ona uyumlu külot, jartiyer ve kırmızı jartiyer çorabı; siyah beyaz bir Fransız hizmetçi kostümü ve jartiyer lastiği, külot, siyah ipek çorap; siyah dantelli sutyen ve külot ortaya çıktı.

"Sürpriz," dedi Anna usulca. "Mutlu Noeller."

İlk asker kahkahalara boğularak hızlıca Almanca bir şeyler söyledi ama Pino anlamadı. Diğer asker de gülmeye başlayınca Anna da onlara katıldı ve söylediği Almanca şeyler askerleri daha da güldürdü.

Pino, neler olup bittiğini bilmiyordu ama fırsattan istifade ederek şarap şişelerinden birini aldı ve valizi kapadı. Şarabı askerlere doğru uzattı. "Size de mutlu Noeller."

"*Ja*?" dedi nöbetçi asker, şarabı alarak. "Güzel mi?"

"*Magnifico*. Siena yakınlarında bir şaraphaneden."

SS askeri şişeyi hâlâ sırıtan askere uzattıktan sonra yeniden Pino ile Anna'ya baktı. "Teşekkürler. Sana da hizmetçi kadına da mutlu Noeller."

İki nöbetçi asker ve Anna yeniden kahkahalara boğuldu. Pino ile birlikte kafes asansöre doğru yürürlerken Pino da nedenini anlamasa bile gülmeye başladı.

Asansör yükselmeye başladığında Nazi askerler keyif içinde sohbet edip şarap şişesini açmaya uğraşıyorlardı. Asansör üçüncü

kata vardığında ve Pino ile Anna artık gözden kaybolduğunda, "Başardık!" diye fısıldadı Anna.

"Onlara ne söyledin?"

"Edepsiz bir şey."

Pino güldü, uzanıp Anna'yı öptü. Anna, valizin üstünden geçip Pino'ya sarıldı. Beşinci kattan ve ikinci Waffen-SS askerlerinin gözlerinin önünden birbirlerine sarılmış halde geçtiler. Pino, gözlerini açıp askerlere baktığında karşısında iki kıskanç erkek gördü. Eve girdikten sonra kapıyı kapayıp ışığı açtılar, valizi ve radyoyu dolaba koyduktan sonra sarmaş dolaş koltuğa oturdular.

"Daha önce hiç böyle hissetmemiştim," dedi Anna, parlayan gözlerini kocaman açarak. "Aşağıdayken ölebilirdik."

"Böylelikle asıl önemli olanın ne olduğunu görmüş oldun," dedi Pino, yumuşak öpücüklerini Anna'nın yanaklarına ve yüzüne kondurarak. "Başka hiçbir şeyin önemi yok. Ben... ben galiba seni seviyorum, Anna."

Pino, Anna'nın da aynısını söylemesini umuyordu ama Anna ciddi bir ifade takınarak kendini geri çekti. "Hayır, böyle söyleme."

"Neden?"

Anna, biraz zorlandıktan sonra cevap verdi. "Benim kim olduğumu bilmiyorsun. Tam olarak bilmiyorsun."

"Seni her gördüğümde kalbimde çalmaya başlayan müziği ne durdurabilir ki?"

Anna, bakışlarını kaçırdı. "Dul olduğum gerçeği olabilir mi?"

"Dul mu?" dedi Pino, hüzünlü bir sesle. "Evli miydin sen?"

"Dul kalman için evlenmiş olman gerekir," dedi Anna, Pino'yu süzerek.

"Sen dul olmak için fazla gençsin."

"Eskiden buna üzülürdüm, Pino. Şimdiyse bu yalnızca herkesin söylediği bir şey."

"Pekâlâ," dedi Pino, öğrendikleriyle mücadele etmeye devam ederek. "Bana ondan söz etsene."

Bu, görücü usulü bir evlilikti. Anna'yı kocasının ölümünden sorumlu tutan annesi, bir an önce onu başından atmak ve çeyiz olarak gelecek eve konmak için sabırsızlanıyordu. Adamın adı Christian'dı.

"Çok yakışıklıydı," dedi Anna, acı içinde gülümseyerek. "Subaydı. Evlendiğimiz gün benden on yaş büyüktü. Düğün gecesinden ve iki günlük balayından sonra gemiyle Kuzey Afrika'ya gönderildi. Bundan üç sene önce, Tobruk diye bir çöl şehrini korurken öldü."

"Onu sevmiş miydin?" diye sordu Pino, boğazı düğümlenerek.

Anna, çenesini kaldırdı. "Mussolini'nin o aptal savaşına katılmak için yola çıktığında onun için delirip delirmediğimi mi merak ediyorsun? Hayır. Onu tanımıyordum bile. Gerçek aşkın alevlenip yanması için hiç zamanımız olmamıştı. Ama bana geri döneceğine inandığım zamanlarda ona âşık olma fikrinden hoşlandığımı itiraf etmeliyim."

Pino, Anna'nın gerçekleri anlattığını hissedebiliyordu. "Ama sen... onunla seviştin, değil mi?"

"O benim *kocamdı*," dedi Anna öfke içinde. "İki gün seviştikten sonra savaşa gidip öldü ve ben de kendi başımın çaresine bakmak zorunda kaldım."

Pino, bu duyduklarını bir süre düşündü. Anna'nın meraklı, yaralı gözlerine baktığında göğsündeki müziğin kıpırdandığını hissetti. "Umurumda bile değil," dedi. "Sana öncekinden bile daha çok hayranım, seni öncekinden bile daha çok takdir ediyorum."

Anna, gözlerini kırpıştırarak gözyaşlarından kurtulmaya çalıştı. "Bunu öylesine söylemiyorsun, değil mi?"

"Hayır," dedi Pino. "Şimdi seni sevdiğimi söyleyebilir miyim?"

Anna, bir an tereddüt ettikten sonra utangaç bir tavırla Pino'ya sokuldu. "Beni sevdiğini gösterebilirsin de," dedi.

Bir mum yaktılar ve üçüncü Chianti şişesini de içtiler. Anna, Pino için soyundu. Pino'nun da soyunmasına yardım etti ve ikisi oturma odasının yerine yastıklardan, kırlentlerden, çarşaflardan ve battaniyelerden yaptıkları yatağa uzandılar.

O Anna olmasaydı, Pino teninin ve dokunuşlarının heyecanına kapılabilirdi. Ama Anna'nın dudaklarının çağrısının ve gözlerinin büyüsünün ardında, Pino çok daha ilginç ve ilkel bir şeye kapılmıştı. Sanki Anna insan değil bir ruhtu, bir melodiydi, aşkın mükemmel bir enstrümanıydı. Birbirlerini okşadılar, birleştiler ve Pino, o ilk heyecanla Anna'nın ruhunun olduğu kadar vücudunun da en derinlerine karıştığını hissetti.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

O gece Pino için Anna ve düetlerinin zevki dışında ne uyku vardı ne de savaş.

1944'ün Noel gününde şafak sökerken birbirlerinin kollarına sokulmuşlardı.

"Dünyanın en güzel hediyesi bu," dedi Pino. "Dolly'nin kıyafetlerini çıkardığında bile."

Anna güldü. "Zaten bedeni bana uymuyor."

"Nöbetçi askerlerin defile istememelerine sevindim."

Anna yeniden güldü ve yavaşça Pino'ya vurdu. "Ben de öyle."

Pino, yorgun düşüp kendini derin ve mutlu bir uykuya teslim edeceği sırada yatak odalarının önündeki koridordan yaklaşan ayak seslerini duydu. Hemen yattığı yerden fırlayıp sandalyenin üstünde kılıfında duran Walther'ini aradı. Silahı aldıktan sonra etrafı kolaçan etmeye başladı.

Tüfeğini çoktan ağabeyine doğrultmuş olan Mimo, "Mutlu Noeller, Nazi çocuk," dedi.

Mimo'nun yüzünün sol yanında derin ve mor bir yara izi vardı. Bedeninin geri kalan kısmı, Gotik Hattı'ndaki Alman askerleri gibi savaşla yoğrulmuş görünüyordu. Albert dayının eline geçen raporlarda Mimo'nun tuzağa düşürülüp sabotaja maruz kaldığı, savaştığı ve savaşta da büyük bir cesaret gösterdiği yazılıydı. Mimo'nun gözlerindeki pası gören Pino, raporların doğru olduğunu anlamıştı.

"Yüzüne ne oldu?" diye sordu.

Mimo kibirle gülümsedi. "Bir Faşist bıçağını savurdu ve beni ölüme terk etti, ödlek."

"Kim o ödlek?" dedi Anna, çarşaflara sarınıp öfke içinde ayağa kalkarak.

Mimo, Anna'ya baktıktan sonra Pino'ya dönerek başını iki yana salladı. "Yalnızca ödlek ve hain olmakla kalmamış, bir de Noel'de annemle babamın evine orospu getirip onu yatak odasında becermişsin!"

Pino, öfkelenmeyi bile beklemeden tabancasını kabzasından tutup kardeşine doğrulttu. Walther, Mimo'nun yaralı yanağına çarpıp dengesini sarstı. Mimo, acı içinde inliyordu. Pino, iki büyük adımla koltuğun yanına gelip kardeşinin yüzünü yumruklamaya çalıştı. Mimo, aniden geri çekildi ve ağabeyine tüfeğin dipçiğiyle saldırdı. Pino, silahı yakalayıp çektikten sonra Mimo'nun karnına, tıpkı Casa Alpina'dayken Tito'nun ona vurduğu gibi vurdu. Nefesi kesilen Mimo, yemek odasının zeminine kapaklandı.

Pino, tüfeği bir kenara attıktan sonra Mimo'nun üstüne oturdu, boğazına yapıştı, yaralasın ya da yaralamasın, kardeşinin yüzüne tek ve sert bir yumruk indirmek istedi. Ama tam güç kazanmak için geri çekildiği sırada Anna çığlık attı.

"Hayır, Pino! Biri duyarsa her şey mahvolur."

Pino, kardeşine vurmayı çok istiyordu ama boğazını bırakıp ayağa kalktı.

"Kim o?" diye sordu Anna.

"Kardeşim," dedi Pino tiksinerek.

"O eskidendi," dedi Mimo yattığı yerden, aynı nefretle.

"Fikrimi değiştirip seni Noel günü gebertmeden önce buradan defol," dedi Pino.

Mimo, ağabeyine saldırmak ister gibi baktıktan sonra dirseklerinden güç alarak kalkmaya çalıştı. "Bir gün, ve o gün çok yakında gelecek Pino, bir hain olduğun için kendinden nefret edeceksin. Naziler düşecek ve işte o zaman, umarım Tanrı yardımcın olur."

Mimo, ayağa kalkıp tüfeğini aldı. Arkasına bakmadan yatak odalarına doğru giden koridoru yürüdü ve gözden kayboldu.

"Keşke ona söyleseydin," dedi Anna, Mimo gittikten sonra.

"Bilmemesi gerek. Bu, onun iyiliği için. Ve benim iyiliğim için de."

Pino, aniden titrmeye başlamıştı. Anna, vücuduna sardığı battaniyeleri açtı. "Üşümüş ve yalnız kalmış görünüyorsun."

Pino, gülümseyerek Anna'ya sokuldu. Anna, battaniyeleri hem kendine hem Pino'ya sardıktan sonra ona sıkı sıkı sarıldı. "Noel sabahında, hayatımın en güzel gecesinden sonra böyle bir şey yaşadığın için üzgünüm."

"Hayatının en güzel gecesi miydi?"

"Sen doğuştan yeteneklisin," dedi Anna ve Pino'yu öptü.

Pino, güçsüz bir tavırla gülümsedi. "Gerçekten mi?"

"Ah, Tanrım, evet."

Anna ile Pino yeniden yatağa uzandılar, birbirlerine sarıldılar ve haftalar boyunca uyuyamayacakları o son güzel uykuya daldılar.

Sonraki günlerde İtalya'da kopan fırtınaların ardı arkası kesilmedi. Yeni yılın beraberinde getirdiği sert Rus rüzgârları ve karı, bütün manzarayı donuk beyaza ve somurtkan bir griye boyamıştı. Milano, kaydedilmiş en acımasız kışı yaşıyordu.

Şehrin büyük bir kısmı ölüm tarlasına dönmüştü. Enkazın ve bomba kalıntılarının ortasındaki yanmış binalar, Pino'ya, Tanrı'nın savaşın yaralarını gizlemek için bütün gücünü kullanarak neredeyse hiç durmadan yağdırdığı karla kaplı gökyüzünü çiğneyen siyah beyaz tırtıklı dişler gibi bakıyordu.

Milanolular, Tanrı'nın bu soğuk çabalarının acısını çekiyordu. Leyers'in erzakları yağmalaması sonucu ısıtma yağı nadir bulunur olmuş, Almanların tesislerine ayrılmıştı. İnsanlar şehrin muhteşem eski ağaçlarını yakacak olarak kullanmak üzere kesmeye başlamıştı. Molozlardan ve ayakta kalan binalardan kamp ateşinin dumanı yükseliyordu. Milano'nun gölgeleriyle meşhur o sokaklarından geriye çotuklar kalmıştı. Parkların büyük bir kısmı saldırıya uğramış, kelleşmişti. Yanabilecek her şey yakılmıştı. Bazı mahallelerde havada kömür sobası kadar pis bir hava vardı.

General Leyers, ocak ayının ilk yarısında neredeyse hiç durmadı ve bu, Pino'nun da nadiren durması anlamına geliyordu. Soğukta kalmış birliklerin karınlarının doyduğundan emin olmak için Gotik Hattı'na giden karlı ve tehlikeli yolu defalarca kattettiler.

Buna rağmen Leyers, İtalyanların içinde bulunduğu sefalet karşısında kayıtsız görünüyordu. İtalyanların Almanların savaş

gayretleri için yaptıklarını ya da onlara sağladıklarını görmezden geliyordu. Generalin bir şeye ihtiyacı olduğunda askerî hizmette kullanmak üzere ona el koyuyordu. Pino'ya göre Leyers, onla ilk tanıştığındaki o aşağılık haline geri dönmüştü. Soğuktu, gaddardı, etkiliydi, bir görevi olan ve görevini başarmaya kararlı bir mühendisti.

Ocak ayının ortasında, buz gibi bir öğleden sonra general, Pino'ya onu Monza garına götürmesini emretti. Gardayken valizi iyice ağırlaşmıştı. Sonrasında Lugano üzerindeki İsviçre sınırına gitmek istedi.

Leyers, bu kez ortadan beş saat boyunca kayboldu. Onu sınıra getiren sedandan indiğinde, valizi sanki İtalya'dan ayrıldığında olduğundan iki kaz ağırdı. Sınırı geçip Fiat'a sendeleyerek yürüdü.

"*Mon général*?" dedi Pino, Leyers valiziyle arka koltuğa kurulurken. "Şimdi nereye gidiyoruz?"

"Önemli değil," dedi Leyers. İçki kokuyordu. "Savaş bitti."

Pino, olduğu yerde kalakaldı. Leyers'i doğru duyup duymadığından emin olamıyordu.

"Savaş bitti mi?"

"Bitmiş olabilir," dedi general tiksinerek. "Ekonomik bir çöküş yaşıyoruz, askerimiz geri çekiliyor ve Hitler için yapılan zalimce eylemlerin karşılığı alınmadı. Beni Dolly'ye götür."

Pino, Fiat'ı geri döndürdü ve generalin söylediklerini anlamlandırmaya çalışırken arabayı tepeden aşağı doğru sürdü. Ekonomik çöküşün ne olduğunu biliyordu. Nazilerin Fransa'nın doğusundaki Ardenler Taarruzu'nun ardından geri çekildiklerini ve Budapeşte'nin düşmek üzere olduğunu dayısından biliyordu zaten.

Hitler için yapılan zalimce eylemler. Bu ne anlama geliyordu? Museviler mi? Köleler mi? Zulüm mü? Pino, Leyers'e ne demek istediğini zormak istiyordu ama sorarsa olabileceklerden korkmuştu.

Devamlı olarak içki matarasını yudumlayan general, Milano'ya dönüş yolu boyunca sessizce oturmuştu. Şehrin merkezine yaklaştıklarında bir şey dikkatini çekince Pino'ya yavaşlamalarını söyledi. Hâlâ ayakta duran binalardan birine gözlerini dikmiş,

sanki bu binaların bir sırrı varmış gibi onları incelemeye başlamıştı.

Dolly'nin evine vardıklarında, "Düşünmek, plan yapmak için zamana ihtiyacım var, Vorarbeiter," dedi Leyers. "Arabayı hizmet parkına bırak. Pazartesi sabahı saat sekize kadar kendini izinli say."

"Pazartesi," dedi Pino. "*Oui, mon général.*"

Pino'nun arka kapıyı açmak için dışarı çıkmasını beklemeyen Leyers, sendeleyerek kaldırıma çıktı ve Dolly'nin oturduğu apartmana doğru yürüyerek boş ellerle gözden kayboldu. Valizi unutmuştu... Pino, dönüp arka koltuğa baktı. Valiz orada, yerdeydi.

Pino, üstünü değiştirmek için eve uğradıktan sonra hemen Albert dayısına gitti. Arabayı mağazanın önüne park ettikten sonra beklediğinden daha hafif olan valizi aldı. Mağazanın penceresinden içeri baktığında Greta yengenin iki Alman subayı beklediğini gördü, mağazanın arka kısmına yürüyüp dikiş odasının kapısını çaldı.

Kapıyı açan işçi Pino'yu süzdükten sonra, "Bugün üniforman nerede?" diye sordu.

"Bugün izinliyim," dedi Pino, baştan ayağa incelenmenin verdiği rahatsızlıkla kadının yanından geçip giderken. "Dayıma yukarıda, mutfakta olduğumu söyler misin?"

Kadın, başını evet anlamında salladı ama durumdan hiç de memnun görünmüyordu.

Albert dayı geldiğinde keyfi kaçık görünüyordu.

"İyi misin?" diye sordu Pino.

"İçeri nasıl girdin?"

Pino, ona nasıl girdiğini anlattı.

"Mağazayı dikizleyen birini gördün mü?"

"Hayır ama dediğim gibi, pek dikkat etmedim. Sence..."

Dayısı başını evet anlamında sallıyordu. "Gestapo. Geri çekilmemiz, yavaşlamamız, becerebilirsek gölgelerin arasına karışmamız gerek."

Gestapo mu? Acaba onu elinde valizle General Leyers'in makam aracından çıkarken görmüş olabilirler miydi?

İzlenmiş olma ihtimali ona aniden oldukça gerçekçi gelmişti.

Gestapo, Albert dayının peşinde miydi? Alman Üst Komutası'nın içindeki bir casusun peşindeler miydi? İnfazcılarına bağıran Tullio'yu hatırlamıştı. Yakalanıp duvar dibine götürüldüğünde onunla aynı cesareti gösterebilir miydi, bilmiyordu.

Gestapo ajanlarının her an kapıdan içeri dalmasını beklerken General Leyers'in İsviçre ziyaretini, ziyaretten sarhoş dönüşünü, savaşın bittiğini söyleyişini ve valizini bırakıp nasıl uzaklaştığını hatırladı.

"Aç şunu," dedi Albert dayı. "Yengene tercüme ettireceğim."

Dayısı mutfaktan çıkınca Pino da parafin kalıptan yaptığı anahtarı sessizce dua ederek ilk kilide soktu. Kilit biraz zorladıktan sonra açıldı. İkincisi ise daha kolay dönmüştü.

Greta yenge mutfağa geldiğinde yüzü kireç gibiydi ve Pino'nun valizden çıkardığı dosyaları ilk olarak ne zaman gördüğünden emin olamıyordu.

"Bakmak bile istemiyorum," dedi ama en üstte duran dosyayı açıp içindeki sayfaları incelemeye koyuldu. Albert dayı tam o sırada mutfağa geri döndü. "Bunlar Gotik Hattı'ndaki istihkam planları. Bütün kesit burada. Kamerayı al."

Albert dayı aceleyle kamerayı aldı ve sayfaların fotoğrafını çekip müttefiklerin işine yarayabilecek haritaları kaydetmeye başladılar. Bir dosyada İtalya'ya, oradan da Avusturya'ya giden trenin ayrıntılı tarifesi vardı. Diğerlerinde mühimmat ve bulunduğu yerler belirtilmişti.

En altta tamamlanmamış, Leyers'in İtalya'daki SS'in başındaki isim olan General Karl Wolff'a el yazısıyla yazdığı mektup vardı. Leyers, mektupta savaşın kaybedilme ihtimalinden, hızla küçülen sanayiden, kar yağmadan önceki müttefik ilerleyişinden ve Hitler'in savaş generallerini dinlemeyi reddedişinden söz etmişti.

"'Daha fazla devam edemeyeceğimiz gerçeğiyle yüzleşmeliyiz,'" diye okudu Greta yenge. "'Savaşa devam edersek ne bizden ne de vatanımızdan geriye bir şey kalacak.' Bu kadar. İmza yok. Henüz bitirmemiş."

Albert dayı bir süre düşündü. "Mektupta yazılamayacak kadar tehlikeli bir şey. Bunu not alacağım ve Baka'ya sabahleyin iletmesini söyleyeceğim."

Kendini Lella'ların evindeki dolapları ve kitaplıkları elden ge-

çiren bir marangoz gibi gösteren radyo operatörü, Noel'den beri her gün müttefiklere radyo bağlantısı üstünden gizli gizli haber iletiyordu. Şimdilik hiçbir sorun yaşanmamıştı.

"Şimdi benden ne yapmamı istiyorsun?" dedi Pino, dosyaları yeniden valize koyduktan sonra.

"Valizi ona geri götür," dedi Albert dayı. "Bu gece. Valizi birinin hizmet parkında bulup sana getirdiğini söyle."

"Kendinize dikkat edin," dedi Pino ve sessizliğe gömülen atölyeden sokağa çıktı.

Fiat'ın neredeyse yanına vardığı sırada, "*Halt,*" diye bir ses duydu.

Elinde Leyers'in valiziyle donup kalan Pino'nun yüzüne fener ışığı düştü.

Bir SS teğmeni, arkasında Milano'daki Gestapo lideri Albay Walter Rauff ile birlikte Pino'ya doğru yürüdü.

"Kimliğin," dedi teğmen İtalyanca.

Pino, valizini yere koyduktan sonra elinden geldiğince sakin olmaya çalışarak içinde General Leyers'in mektubunun da bulunduğu kimlik belgelerini uzattı.

"Neden üstünde üniforman yok?" diye sordu teğmen.

"General Leyers bana iki gün izin verdi," dedi Pino.

O ana kadar, Tullio'nun ölüm emrini veren Albay Rauff, ağzını açıp tek kelime etmemişti. "Bu ne peki?" diye sordu sonra, valizi çizmesiyle dürterek.

Pino, ölmek üzere olduğuna yemin edebilirdi. "General Leyers'in valizi, Albay. Dikişi söküldüğü için tamir ettirmek üzere deri mağazasına götürmemi istedi. Şimdi de ona geri vermeye gidiyorum. Gelmek ister misiniz? Belki bunu ona sormak istersiniz? Ben yanından ayrılırken sarhoştu ve kötü bir durumdaydı."

Rauff, Pino'yu baştan ayağa süzdü. "Neden tamirat için *buraya* geldin?"

"Milano'daki en iyi derici burası. Bunu herkes bilir."

"Dayının mağazası olması da cabası," dedi Rauff.

"Evet, o da var," dedi Pino. "İnsanın başı sıkışınca aile çok işe yarıyor. Son zamanlarda hiç öküz güttünüz mü, Albay?"

Rauff, Pino'ya uzun uzun bakınca Pino fazla ileri gittiğini ve her şeyi mahvettiğini düşündü.

"Geçen seferden sonra hiç gütmedim," dedi en sonunda Gestapo şefi ve bir kahkaha patlattı. "General Leyers'e selamlarımı ilet."

"İleteceğim," dedi Pino, başını eğerek. Rauff ve adamları oradan ayrıldı.

Pino, valizi arka koltuğa koyarken kan ter içinde kalmıştı. Ön koltuğa oturup direksiyonu tuttu.

"Ah, Tanrım," diye fısıldadı. "Ah, yüce Tanrım."

Titremesi kesilir kesilmez Fiat'ın kontağını çevirdi ve Dolly'nin evine doğru sürdü. Kapıyı Anna açmıştı ve oldukça tedirgin görünüyordu.

"General çok sarhoş ve kızgın," diye fısıldadı. "Dolly'ye vurdu."

"Vurdu mu?"

"Sonra sakinleşti ve pişman olduğunu söyledi."

"Sen iyi misin?"

"İyiyim. Ama bence şu anda onunla konuşmak için doğru bir zaman değil. Savaşı kaybeden geri zekâlılar ve hainler hakkında konuşup duruyor."

"Valizi vestiyerin oraya koy," dedi Pino. "Bana iki gün izin verdi. Bana gelebilir misin? Babam yine annemi görmeye gitti."

"Bu gece olmaz," dedi Anna. "Dolly'nin bana ihtiyacı olabilir. Yarın olur mu?"

Pino, uzanıp Anna'yı öptü. "Sabırsızlanıyorum."

Fiat'ı hizmet parkında bıraktıktan sonra ailesinin yaşadığı eve döndü. Mimo'yu düşündü. Albert dayı, ona kardeşinin neler yaptığına dair pek bir şey anlatmamıştı ve bu da doğru bir şeydi. Pino Mimo'nun gerilla eylemleri konusunda sorgulanacak olursa, soğukkanlılığını koruyarak bilmediğini söyleyebilirdi. Ama kardeşinin yaşadığı şüphe götürmez zorlukları çok merak ediyordu. Özellikle de Albert dayı Mimo'nun savaştaki lakabının "yırtıcı" olduğunu söyledikten sonra.

Alpler'deki sevgi dolu anıları, kutsal bir amaç için birlikte çalışıp dağlara birlikte tırmandıklarını hatırladıkça, Pino, Mimo'nun onun ödlek bir hain olduğunu düşünmesine daha da çok üzülü-

yordu. Evde tek başına otururken, General Leyers'in İsviçre sınırında söylediklerinin doğru olmasını, savaşın gerçekten bitmiş olmasını, hayatın, hayatının yeniden güzel olmasını çaresizce umdu.

Gözlerini kapayıp savaşın sona ereceği ve bunu öğreneceği anı hayal etmeye çalıştı. İnsanlar sokaklarda dans mı edecekti? Milano'da Amerikalılar mı olacaktı? Elbette olacaktı. Altı aydır Roma'da değiller miydi? Bu harika değil miydi? Bu çok zarif değil miydi?

Bu düşünceler Pino'nun Amerika'ya gitme, İtalya dışındaki dünyayı görme rüyalarını yeniden canlandırmıştı. *Belki de geleceğe kavuşmanın tek yolu budur,* diye düşündü. *Öncelikle onu aklında canlandırmalı, hayalini kurmalısındır.*

Saatler sonra evdeki telefon susmamacasına çalmaya başladı.

Pino, sıcacık yatağından çıkmak istemese de telefon çalmaya devam edince açmak zorunda olduğunu anladı. Battaniyenin altından çıkıp buz gibi koridorda sendeleyerek yürüdü ve ışığı açtı.

Sabahın dördü mü? Bu saatte kim arar ki?

"Lella'ların evi," dedi Pino.

"Pino?" edi Porzia, çatlak bir sesle. "Sen misin?"

"Evet anne. Ne oldu?"

"Çok kötü şeyler oldu," dedi annesi ve ağlamaya başladı.

Pino, telaştan bir anda ayılmıştı. "Babama mı bir şey oldu?"

"Hayır," diyerek burnunu çekti Porzia. "Baban yan odada uyuyor."

"O halde ne oldu?"

"Lisa Rocha'yı, çocukkenki en iyi arkadaşımı hatırlıyor musun?"

"Lecco'da yaşıyor. Kızıyla küçükken gölde oynardım."

"Gabriella, o öldü," dedi Porzia, gözyaşlarına boğularak.

"Ne?" dedi Pino, kızı evlerinin bahçesindeki salıncakta nasıl salladığını hatırlayarak.

Annesi burnunu çekti. "Sağ salimdi, Codigoro'da çalışıyordu ama evini özlemiş ve annesiyle babasını ziyarete gelmiş. Babası, Lisa'nın kocası, Vito, çok hastaydı ve Gabriella onun için endişeleniyordu."

Porzia, Gabriella Rocha'nın ve bir arkadaşının bir gün önce

öğleden sonra Codigoro'dan otobüsle ayrıldığını anlattı. Görünüşe göre şoför, zaman kazanmaya çalışmış, Legnago şehrinin içinden geçen bir rota izlemişti.

"Orada gerillalarla Faşistler arasında bir savaş varmış," dedi Porzia. "Otobüs Legnago'nun batısına, mezarlığın ve meyve bahçesinin yakınlarına yaklaştığında, Nogara kasabası dolaylarında savaşın ortasında kalmış. Gabriella kaçmaya çalışmış ama yaylım ateşiyle öldürülmüş."

"Ah, bu korkunç bir şey," dedi Pino. "Bunu duyduğuma çok üzüldüm anne."

"Gabriella hâlâ orada, Pino," dedi Porzia zorlanarak. "Arkadaşı kaçıp Lisa'yı aramadan önce cesedi mezarlığa götürmeyi başarmış. Lisa ile az önce telefonda konuştum. Kocası hasta ve gidip kızlarını alamaz. Sanki dünyadaki her şey içinden çıkılmaz bir hal almış gibi."

Annesi hıçkırıklara boğulmuştu.

Pino, kendini berbat hissetti. "Gidip onu almamı mı istiyorsun?"

Annesi ağlamayı bırakıp burnunu çekti. "Gidebilir misin? Onu evine, annesine götürebilir misin? Bu benim için dünyalara bedel."

Pino, ölmüş bir kızın cesedini taşıma düşüncesinden pek hoşlanmasa da bunu yapması gerektiğini biliyordu. "Legnago ve Nogara arasındaki mezarlıkta mı?"

"Arkadaşı onu orada bırakmış, evet."

"Hemen gidiyorum anne."

Üç saat sonra Pino, üstüne kalın kış giysilerini geçirdikten sonra General Leyers'in Fiat'ına binerek Mantua'dan doğuya, Nogara'ya ve Legnago'ya giden köy yoluna girdi. Buz gibi sabah havasında kar yağıyordu. Fiat, tekerlek izleriyle dolu buz tutmuş yolda sarsılarak ilerliyordu.

Pino çiftliklere doğru ilerledi, yoldan ahşap çitler ve yığma taş duvarlarla ayrılan karla kaplı ekin alanlarından geçti. Sedanı Nogara'nın batısına doğru zar zor sürüp yamaçtan aşağı bakmak için durdu. Solundaki kocaman, duvarla çevrili mezarlığın etrafında yapraksız zeytin ve meyve ağaçları vardı. Zemin sağ tarafta

daha dikti ama çorak meyveliklere, tarlalara ve çiftlik evlerini barındıran bir ovaya buradan hızlı bir çıkış vardı.

Usul usul yağan karın içinde bu manzara oldukça pastoral görünebilirdi ama yanan otobüs mezarlığın yanındaki yolu kapamıştı ve dahası, savaşın patırtısı, gürültüsü ve çığlıkları tepeden yüzlerce metre aşağısında çınlamaya devam ediyordu. Pino, kararlı duruşunun paramparça olduğunu hissetti.

Benim işim bu değil, diye geçirdi içinden ve geri dönmeye yeltendi. Ama kulaklarında Porzia'nın Gabriella'yı annesine getirmesi için yakarışları çınlıyordu. Üstelik kızı, çocukluk arkadaşını, öylece kurda kuşa bırakmak yanlış olurdu.

Pino, torpidoya uzanıp General Leyers'in dürbününü aldı. Arabadan ısıran soğuğun içine indi ve dürbünüyle aşağıdaki vadiyi taradı. Anında bir hareket fark edince Faşist Kara Gömlekliler'in yolun güneyini, kırmızı fularlı gerillaların ise kuzeyi ve mezarlık duvarı boyunca uzanan doğudaki yolu tuttuğunu anladı. Bu yol Pino'dan en fazla beş yüz metre uzaktaydı. İki orduya da ait olan cesetler yolu, kanalları, tarlaları ve korulukları kaplamıştı.

Pino, bunu bir süre düşündükten sonra kafasında oluşturduğu plan onu çok korkutsa da en iyisi buydu. Tepeden aşağı inme korkusu yüzünden uzun bir süre boyunca olduğu yerde kalakaldı. Düşüncelerini ele geçiren *ya-eğer* sorularının her biri bir öncekinden daha can sıkıcıydı.

Tepeden inme kararını verdikten sonra tehlikeleri düşünmekten vazgeçti. Paltosunun cebindeki dolu Walther'i kontrol ettikten sonra eldivenlerini taktı ve bagajdaki iki beyaz çarşafı yanına aldı. Bunları cesedi saracağı birer kefen olarak düşünmüştü ama artık başka bir işe yarayacaklardı. Çarşaflardan birini etek gibi beline bağladı, diğerini de yün beresiyle ceketinin üstüne şal gibi sardı.

Kuzeye doğru ilerleyip yoldan uzaklaştı. Çarşaflara sarınmış halde kar fırtınasının içinden tepenin gövdesine doğru hayalet gibi ilerledikten sonra aşağı doğru yöneldi, gittikçe aşağı inerek en yakındaki zeytinliğin siperine ulaştı.

İki yüz metre daha ilerledikten sonra doğuya, korunun kuzeyindeki taş duvara doğru ilerledi. Dürbünle yağan karın içine

baktığında sağ taraftaki, hepsi de ihtiyar zeytin ağaçlarının dibine yüzükoyun yatmış, yolu geçmeye çalışan Faşistlere ateş eden gerillaların siluetlerini görebiliyordu.

Eğilerek yürüyor, vücudunu mümkün olduğunca taş duvarın ardında tutmaya çalışıyordu. Faşistlerin cephesinden makineli tüfeklerle atış yapıldığını, kurşunların ağaçlara saplandığını, taş duvardan sektiğini duydu. Kurşunlar bir gerillaya isabet ettiğinde ıslak bir gümbürtü geliyor, üstelik bu sık sık oluyordu.

Yaylım ateşinden sonra yankılanan sessizlikle her iki tarafın yaralıları acı içinde karılarını ve annelerini haykırıyor; İsa'ya, Meryem Ana'ya ve yüce Tanrı'ya onlara yardım etmeleri ya da bu işkenceye bir son vermeleri için yalvarıyordu. Acı çeken sesler Pino'nun zihnine sızıp onu taşa çevirdiği sırada yaylım ateşi yeniden başladı. Hareket edemiyordu. Ya kurşunlar ona isabet ederse? Ya ölürse? Annesi onu kaybederse ne yapardı? Karın üstüne, taş duvarın arkasına sırtüstü yattı, titremelerini kontrol edemiyordu ve evine dönmeyi düşünüyordu.

O sırada gözünün önüne Mimo'nun ona ödlek bir hain olduğunu söylediği an geldi ve Pino, taş duvarın arkasına saklandığı için kendinden utandı. *İçinizi ferah tutun*, demişti Kardinal Schuster, Noel arifesinde. *İçini ferah tut. İnancını kaybetme*, demişti Rahip Re, hatırlayamayacağı kadar çok kez.

Pino eğilerek ileriye, yüz metre kadar doğuya ilerleyerek taş duvarın gittikçe yok olduğu noktaya ulaştı. Bir an tereddüt ettikten sonra sağ tarafta, yaklaşık yetmiş metre uzaktaki gerillaların ağaçların arasına daldığını görünce başka bir zeytinliğin arka kısmına doğru koştu. Yolun Faşistlerce tutulan tarafından ağır makineli bir silahla ateş açıldığını duydu.

Pino, karın içine daldı ve ihtiyar bir ağacın gövdesine sarıldı. Kurşunlar korunun batısından doğusuna kadar sarmış, ağaçların ve, acı dolu çığlıklara bakılırsa, gerillaların kol ve bacaklarını parçalamıştı. Makineli tüfeklerin hayvani kükremesi ve yaralıların çığlıkları dışındaki her şey, Pino'nun gözüne bir an kabus gibi ağır akan ve karla kaplı göründü.

Ağır silah savrularak Pino'ya doğru geliyordu. Ayakları üzerinde güçlükle doğrulan Pino, hemen arkasından yaklaşan kurşun-

lardan var gücüyle kaçtı. Kurşunların hemen dibindeki ağaçlara saplandığını duydu ama mezarlık duvarının köşesini döneceği sırada başardığını anlamıştı.

Karın altında kalan bir ağaç kökü ayağına takılıp onu yere devirdi. Pino, ayağa kalkmaya çabalasa da ayağını attığı anda zemin kaydı ve Pino karın örttüğü drenaj çukuruna kafa üstü düştü.

Makineli tüfek kurşunları başının üstünde uçuşup mezarlık duvarının köşesini paramparça etti, kayayı ve harcı parçaladıktan sonra öteki tarafa savruldu.

Yüzüstü karda yatan Pino, yetişkin erkeklerin ve erkek çocuklarının korkunç çığlıklarının yeniden yükseldiğini, yardım istediklerini ya da bunun artık bir sona ermesi için yalvardıklarını duydu. Onların acıları Pino'nun karın üstünden kalkıp ayaklanması için itici bir güç olmuştu. Drenaj çukurunun içinde bir süre dikilerek düştüğü yere baktığında anlamıştı; düşmeyip de mezarlığa doğru yürümeye devam etseydi muhtemelen ortadan ikiye ayrılarak ölecekti.

Güneye doğru bir hareketlenme gördü. Faşist Kara Gömlekli askerler yola doğru yaklaşıyordu. Pino, çarşafa daha çok sarılarak çukurdan çıktı ve kocaman adımlar attıktan sonra mezarlığın iki buçuk metrelik arka duvarının ardında gözden kayboldu.

Pino, çarşafları top haline getirip duvarının üstünden attı. Sonra eğildi, zıpladı ve duvarın buzlanmış üst kısmına tutundu. Tekmeler eşliğinde kendini yukarı çekerek bir bacağını öteki tarafa attı ve sonra kendini mezarlığın bahçesine bırakarak karın derinliklerine gömüldü. Yaralananların ve sakat kalanların yakarışları susmak bilmiyordu.

O sırada bir silah sesi duyuldu. Dümdüz çıkan sesine bakacak olunursa, düşük kalibreli bir silahtan gelmişti. Sonra aynı ses bir kez daha ve bir kez daha duyuldu.

Pino, Walther tabancasını paltosunun cebinden çıkarıp beyaz kefenlerini yeniden omzuna geçirdi ve hızlı adımlarla kar kaplı mezar taşlarının, heykellerin ve mozolelerin arasından mezarlığın ön kısmına doğru yürüdü. Gabriella'nın arkadaşının onu bu kadar uzağa taşıyamayacağını düşünerek cesedin önünde bir yerlerde olduğuna karar verdi.

Mezarlık duvarlarının dışında yeniden silah sesi duyuldu, arından beşinci ve altıncı kez silah patladı. Pino, yürümeye devam ederken dört bir yanı kolaçan ediyordu ama mezarlık bahçesinde kimseyi göremedi. Yoldan görülmemek için bahçenin içinde iyice uzaklaştıktan sonra ön girişe en yakın mezarlara ulaştı.

Dürbünle mezarlığın ön duvarındaki açık alanı incelediyse de hâlâ bir şey göremiyordu. Geri çekilip ilk mezar taşıyla ikincinin arasına baktı ve Gabriella Rocha'yı ya da onun olduğunu tahmin ettiği bedeni karın elli santim altında buldu. Cesede doğru dümdüz ilerledi. Yedinci ve sekizinci el silah sesi mezarlığın duvarının dışında yankılanırken ön kapıya baktı ve kimseleri göremeyince rahatladı.

Porzia'nın en yakın arkadaşının kızı, onu kapıdan ve yoldan koruyan geniş bir mezarın dibinde sırtüstü yatıyordu. Pino, karla kaplı bedenin yanında diz çöktü, içeri doğru eğildi ve yüzündeki toz karı üfleyerek temizledi. Kızın yüzü güzeldi ve buz mavisiydi, gözleri kapalıydı, dudakları sanki cennete giderken komik bir şey duymuşçasına gülümser gibi kıvrılmıştı. Pino, kızın yüzündeki ve kahverengi saçlarındaki karı biraz daha üflediğinde karın buz kristallerinin içine sızarak başının altında donuk kırmızı bir hare çizdiğini fark etti.

Yüzünü ekşiterek kızın kafasını kaldırdığında boynunun kaskatı kesildiğini fark etti ama kurşunun başından girip çıktığı yeri bulmayı başardı – kurşun pek zarar vermemiş, yalnızca omuriliğinin beyinle birleştiği yerin her iki tarafında kanlı birer delik açılmıştı. Pino, kızın kafasını bırakıp kalan karı da temizlerken çocukken ne kadar eğlendiklerini hatırlayıp kızın acı çekmeden ölmüş olmasının iyi olduğunu düşündü. Önce hayatta ve dehşet içindeydi, sonra bir kez daha nefes alamadan sakince ölmüştü.

Pino, çarşafları serdikten sonra Walther'i mezarın bir kenarına bıraktı ve Gabriella'yı ilk çarşafa doladı. Kumaşı kızın etrafından geçirirken cesedi halat kullanmadan duvarın üstünden nasıl geçireceğini düşünmeye başladı.

İkinci çarşafı almak için arkasına döndüğünde bunun artık hiçbir önemi olmadığını anladı. Üç Faşist asker kapıdan geçip mezarlık bahçesine çoktan girmişlerdi. Kırk metre ötede tüfeklerini Pino'ya doğrultmuşlardı.

"Ateş etmeyin!" diye bağırdı Pino, yeniden diz çökûp ellerini havaya kaldırarak. "Ben gerilla değilim. Ben Milano'daki Alman Üst Komutası'ndan Tümgeneral Hans Leyers için çalışıyorum. Beni kızın cesedini Lecco'daki annesine götürmem için buraya yolladı."

Askerlerden ikisi şüpheci gözlerle kana susamış bakışlar attılar. Üçüncü asker, silahını yere indirmeden kahkahalar atarak Pino'ya doğru yürüdü. "Bu, şu ana kadar gerillalardan duyduğum en güzel bahane ve bu nedenle de beynini havaya uçuracak oluşum büyük bir yazık olacak."

"Yapmayın," diye uyardı onları Pino. "Söylediklerimi kanıtlayacak belgelerim var. İşte, paltomun içinde."

"Senin o sahte belgelerin umurumuzda bile değil," dedi Kara Gömlekli, kibirle sırıtarak.

Pino, "Il Duce'ye beni bu kızın cesedinin icabına bakmam için rahat bırakmak yerine neden vurduğunu anlatmak mı istiyorsun?" deyince asker on metre uzakta birden durdu.

Bu sözler Faşist askeri etkilemişe benziyordu. Sonra asker kıs kıs gülmeye başladı. "Şimdi de Mussolini ile dost olduğunu mu söylüyorsun?"

"Dost değil. General Leyers onu ziyaret ettiğinde Mussolini'nin tercümanlığını yapıyorum. Hepsi gerçek. Belgeleri göstermeme izin verdin. O zaman anlarsınız."

"Raphael, bir kontrol edelim istersen, ha?" dedi diğer Kara Gömlekli, gergin bir sesle.

Raphael, bir an tereddüt ettikten sonra belgeleri göstermesini işaret etti. Pino, Organization Todt kimliğini, General Leyers'in imzalı mektubunu ve Salò Cumhuriyeti'nin başkanı olan Benito Mussolini imzalı serbest geçiş belgesini gösterdi. Bu, Pino'nun Leyers'in valizinden çaldığı tek şeydi.

"Silahlarınızı indirin," dedi Raphael en sonunda.

"Teşekkürler," dedi Pino rahatlayarak.

"Seni buraya girdiğin için vurmadım ya, çok şanslısın," dedi Raphael.

Pino ayağa kalktığında, "Sen neden Salò ordusunda değilsin?"

diye soruverdi. "Nasıl oluyor da bir Nazinin şoförlüğünü yapıyorsun?"

"Uzun hikâye," dedi Pino. "*Signore*? Tek istediğim kızın cesedini evine, yıkılmış halde kızını gömmeyi bekleyen annesine götürmek."

Raphael, Pino'ya küçümseyen gözlerle baktı. "Pekâlâ, götür bakalım."

Pino, tabancasını alıp kılıfına soktuktan sonra Gabriella'yı ikinci çarşafa doladı. Elini paltosunun cebine sokup OT gamalı haç kol bandını çıkarıp taktı. Sonra eğildi ve cesedi kucakladı.

Kız çok ağır değildi ama onu sıkıca göğsüne bastırmadan önce pozisyonunu ayarlaması gerekti. Başını sallayıp selam verdikten sonra, her adımını izleyen Kara Gömlekliler'in gözlerini üstünde hissederek yağan derin karın içinden, mezar taşlarının arasından yürüyüp uzaklaştı.

Pino, mezarlık kapısından dışarı çıktığında bulutların arasından güneş ışığı süzülüyor, solundaki yanmış otobüsün üstünde parlıyor ve kar tanelerini toprağa düşen mücevherler gibi göz kamaştırıcı gösteriyordu. Ama yolun uzaktaki tepesine doğru tırmanmaya başladığında Pino'nun gökyüzünden uçuşarak gelen elmaslara baktığı yoktu. Gözleri sağa sola kayıyor, kırmızı fularlarının altındaki ölü gerillaların başını baltayla, testereyle ve bıçakla kesen Kara Gömlekliler'e bakıyordu.

Yola bakan çit direklerine çoktan on beş, belki de yirmi baş asılmıştı. Çoğunun gözleri açıktı ve yüzlerinde ölümün işkencesi vardı. Pino'nun kollarındaki kızın cesedi, bedensiz adamların sessiz ve karanlık bakışlarının altında aniden taşınamayacak kadar ağırlaşmıştı. Pino Gabriella'yı kucağından indirmek, onu orada bırakıp etrafını saran vahşetten kaçarak uzaklaşmak istiyordu. Kızı yere bıraktı, tek dizinin üstüne çöküp başını öne eğdi, gözlerini kapadı ve Tanrı'ya ona devam edecek gücü vermesi için dua etti.

"Romalılar böyle yaparmış," dedi Raphael arkasından.

Pino, şaşkın gözlerle dönüp Faşiste baktı. "Ne?"

"Sezar, imparatoru öfkelendirdikleri takdirde olacaklar karşısında onları adil bir şekilde uyarmak için yol kenarlarına düş-

manlarının kellelerini asarmış. Bence bu eylem hâlâ aynı etkiyi yaratıyor. Il Duce görse gurur duyardı. Sence de öyle değil mi?"

Pino, boş gözlerle Kara Gömlekli'ye baktı. "Bilmiyorum. Ben yalnızca bir şoförüm."

Gabriella'yı yeniden kucakladı, sayısı gittikçe artan kanlı çitlere asılmış başlara ya da kalan cesetlerin başlarını kesmekle meşgul Faşistlerin cani hareketlerine bakmamaya çalışarak karlı yolda yürümeye başladı.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pino, Lecco'ya varıp da soluğu Gabriella'nın cesediyle Porzia'nın en yakın arkadaşının kapısında aldığında kadıncağız kendini kaybetti. Pino, kadının kızı yas giysileri içinde defnetmeye hazırlanan kadınların bulunduğu masaya yatırmasına yardımcı olduktan sonra hiçbir teşekkür beklemeden dışarı çıktı. Ölünün yanında duracak hali yoktu ve yaşayanların yankılanan acısını bir dakika daha dinleyemeyecekti.

Fiat'a binip çalıştırdıktan sonra vitesi değiştirmedi. Başları kesilmiş cesetler onu derinden sarsmıştı. Savaşta insan öldürmek başkaydı, cesedin başını kesmek başkaydı. Bunlar nasıl barbarlardı böyle? Kim böyle bir şey yapabilirdi?

Savaş kuzey İtalya'ya ulaştığından beri gördüğü korkunçlukları düşündü. Küçük Nicco'nun el bombasını tutuşunu, Tullio'nun yaylım ateşiyle öldürülüşünü, tüneldeki köleleri, Peron 21'deki kırmızı yük vagonundan dışarı çıkan küçük parmakları düşündü ve şimdi de karlı çitlere asılı bedensiz başları düşünüyordu.

Neden ben? Neden benim bunları görmem gerekiyor?

Pino, kendisinin de İtalya'nın da sonu gelmeyecek gibi görünen zulümlere mahkûm edildiğini hissediyordu. Şimdi nasıl bir işkenceyle karşılaşacaktı? Şimdi kim ölecekti? Ve nasıl korkunç bir şekilde olacaktı bu?

Başı bu ve bunun gibi onlarca karanlık soruyla dönüp durdu. Sinirleri gerildi, korkuya ve sonra telaşa kapıldı. Hareketsiz oturuyordu ama hızlıca nefes alıp veriyor, terliyor ve ateşi çıkıyordu. Kalbi sanki yokuş yukarı koşuyormuşçasına çırpınıyordu. Bu şekilde Milano'ya dönemeyeceğini anladı. Sessiz ve uzak, çığlık attığında kimsenin umursamayacağı bir yere ihtiyacı vardı. Dahası, ona yardım edecek, konuşabileceği birine ihtiyacı vardı.

Pino, kuzeye doğru baktığında nereye gideceğini ve kimi görmek istediğini anladı.

Fiat'a binip Como Gölü'nün, güzelliğine hiç aldırış etmeden, doğu kıyısı boyunca ilerleyip Chiavenna'ya ulaştıktan sonra Splügen Geçidi'nden mümkün olduğunca hızlı geçmeye odaklandı.

Campodolcino'dan sonraki yolu geçmek çok zor olmuştu. Madesimo'ya doğru tırmanan uzun yolu aşabilmek için tekerleklere zincir taktı. Arabayı Motta'ya giden tren yolunun yanına park ettikten sonra çizme iziyle dolu, üstü yeni yağan yirmi beş santimlik karla kaplanmış patikayı tırmanmaya koyuldu.

En sonunda güneş açmıştı. Esen sert rüzgârla son bulutlar da dağıldığında Pino, platoya ulaşmıştı ve ısıran soğuğun içinde nefes nefeseydi. Manzarayı bırakıp Casa Alpina'ya konsantre oldu. Sığınağı gördüğünde kendini öyle çaresiz hissetti ki plato boyunca koştu ve yangın alarmına basar gibi verandadaki zile bastı.

O sırada Pino, göz ucuyla binanın yan kısmından silahlı dört adamın kendisine doğru geldiğini fark etti. Adamlar kırmızı fularlıydı ve tüfeklerini ona doğrultmuşlardı.

Pino, ellerini yukarı kaldırdı. "Ben Rahip Re'nin arkadaşıyım."

"Üstünü arayın," dedi içlerinden biri.

Pino, General Leyers'in ve Mussolini'nin belgelerini telaş içinde ceplerinden çıkarmaya çalıştı. Gerillalar sırf bu yüzden bile onu vurabilirdi.

Ama adamlar Pino'nun yanına gelemeden önce kapı açıldı ve Rahip Re çıkageldi. "Evet?" dedi. "Size nasıl yardımcı olabilirim?"

Pino, beresini çıkardı. "Benim, Rahip Re. Pino Lella."

Rahibin gözleri önce olanlara inanamadığı için, ardından neşe ve şaşkınlıkla kocaman açıldı. "Öldüğünü sanmıştık!" diye bağırarak Pino'ya sarıldı.

"Ölmek mi?" dedi Pino, ağlamamak için kendini zor tutarak. "Neden öyle düşündünüz ki?"

Rahip bir adım geri atarak neşe içinde Pino'ya baktı. "Önemli değil. Önemli olan hayatta olman!"

"Evet, Rahip," dedi Pino. "İçeri gelebilir miyim? Sizinle konuşabilir miyim?"

Rahip Re, gerillaların onları seyrettiğini fark etti. "Ona kefilim, dostlarım," dedi. "Onu yıllardır tanırım ve bu dağlarda ondan daha iyisi yoktur."

Bu sözler gerillaları etkilediyse de Pino farkında değildi. Rahip Re'nin arkasından o tanıdık koridorda ilerlerken burnuna Bormio kardeşin pişirdiği ekmeklerin kokusu geldi, ardından kısık sesle inleyip konuşan adamları duydu.

Casa Alpina'nın yemekhanesinin yarısından fazlası saha hastanesine dönüştürülmüştü. Pino'nun Campodolcino'dan tanıdığı doktor, yanında hemşiresiyle birlikte şöminenin yanına dizilmiş karyolalarda yatan dokuz yaralı adamdan biriyle ilgileniyordu.

"Doksanıncı Garibaldi üyeleri," dedi Rahip Re.

"Tito'nun adamları değil mi yani?"

"Doksanıncı Garibaldi, o kabadayıları aylar önce vadiden sürdü. Son aldığımız bilgilere göre, Tito ve adamları Brenner Geçidi yolunda eşkıyalık yapıp insanları soyuyorlarmış. Korkaklar. Burada gördüğün adamlar cesur ruhlar."

"Konuşabileceğimiz bir yer var mı, Rahip? Sizi görmek için çok uzun bir yoldan geldim."

"Öyle mi? Elbette," dedi Rahip Re ve Pino'yu kendi odasına götürdü.

Rahip küçük bankı işaret etti. Pino ellerini ovuşturarak banka oturdu.

"Rahip, günah çıkarmak istiyorum," dedi Pino.

Rahip Re'nin yüzünde endişeli bir ifade vardı. "Ne için?"

"Buradan ayrıldıktan sonraki hayatıma dair," dedi Pino ve Rahip Re'ye hayatının en kötü günlerini anlattı.

General Leyers'i, köleleri, ölen babası kollarında yatarken Carletto Beltramini'nin ona lanetler yağdırışını, San Vittore Hapishanesi'ndeki katliam seremonisini, Tullio Galimberti'nin yaylım ateşine tutulmasını, Mimo'nun onla dalga geçişini ve kesik başların ölü bakışları altında o sabah mezarlıktan ayrılışını anlatırken dört kez gözyaşlarına boğuldu.

"Neden başıma böyle şeyler geldiğini bilmiyorum," diye ağladı Pino. "Bu çok fazla, Rahip. Kaldıramayacağım kadar fazla."

Rahip Re, elini Pino'nun omzuna koydu. "Bana da çok fazla göründü Pino ama korkarım Tanrı'nın senden istemeyeceği kadar çok değil."

"Tanrı benden ne yapmamı istiyor?" diye sordu Pino, şaşkınlık içinde.

"Gördüklerine ve duyduklarına tanıklık etmeni," dedi rahip. "Tullio'nun ölümü yok yere olmamalı. Piazzale Loreto'daki katiller adalete hesap vermeli. Bu sabahki Faşistler de öyle."

"Ölenleri parçalara ayırmalarını görmek... Bilemiyorum Rahip... İnsanlığa, insanların özünde iyi olduklarına, böyle vahşi değil iyi olmadıklarına olan inancımı sorgulamaya başladım."

"Böyle şeyler gören herkes insanlığa inancını sorgular," dedi rahip. "Ama çoğu insan *gerçekten* özünde iyidir. Buna inanman gerek."

"Naziler bile mi?"

Rahip Re, bir an tereddüt etti. "Nazileri açıklayamam. Nazilerin de Nazileri açıklayabileceklerini sanmıyorum."

Pino sümkürdü. "Galiba ben o yemekhanedeki adamlardan biri olmak istiyorum, Rahip. Açık açık savaşmak istiyorum. Önemli bir şey yapmak istiyorum."

"Tanrı, senin daha farklı bir şekilde ve daha büyük bir amaç için savaşmanı istiyor. Aksi takdirde seni bulunduğun yere getirmezdi."

"General Leyers'in arkasından iş çevirmek," dedi Pino, omuzlarını silkerek. "Rahip, Anna ile buluştuğum zamanlar dışında, kendimi en son burada, Casa Alpina'da, insanların Val di Lei'ye ulaşmasına, hayatlarının kurtulmasına yardım ederken iyi hissettim."

"Bak," dedi Rahip Re, "ben uzman değilim ama hayatın pahasına edindiğin bilgilerle birçok müttefikin hayatını kurtardığına inanmam gerek."

Pino, daha önce olaya hiç bu açıdan bakmamıştı. "General Leyers..." dedi, gözyaşlarını silerek, "size anlattıklarımdan sonra onun kötü biri olduğunu düşünüyor musunuz, Rahip?"

"Bir adamı ölümüne çalıştırmak, bir adamı öldürmek için vurmaktan farksız," dedi rahip. "Yalnızca silah seçimi farklı."

"Ben de öyle düşünüyorum," dedi Pino. "Leyers bir an bambaşka biri olup bir anda canavara dönüşebiliyor."

"Gördüklerin ve bana anlattıklarından sonra, bir gün o canavarı kafesleyeceğine, günahlarının bedelini Tanrı'nın huzurunda hesap vermeden önce ona bu dünyada ödeteceğine inanıyorum."

Pino, bunu duyduktan sonra kendini daha iyi hissetmeye başladı. "Bunun olmasını çok isterim."

"O halde olacak. Milano'daki kançılaryaya gerçekten gittin mi?"

"Bir kez gittim," dedi Pino.

"Peki ya Mussolini'nin Gargnano'daki villasına?"

"İki kez gittim," dedi Pino. "Tuhaf bir yer, Rahip. Oraya gitmek hiç hoşuma gitmiyor."

"Nasıl bir yer olduğunu bilmek istemem. Ama bana şu Anna'yı biraz daha anlat bakalım."

"Komik bir kız. Güzel ve zeki de. Benden altı yaş büyük ve dul ama onu seviyorum, Rahip. O henüz bilmiyor ama savaştan sonra onunla evlenmeyi planlıyorum."

İhtiyar rahip gülümsedi. "O halde Anna'ya olan sevginden yola çıkarak insanlığa yeniden güven ve Tanrı'ya olan sevgin sayesinde de gücünü geri kazan. Karanlık zamanlardan geçiyoruz Pino ama ben gerçekten bulutların artık dağılacağını ve güneşin yeniden İtalya'ya doğacağını seziyorum."

"General Leyers bile savaşın bittiğini söylüyor."

"O halde generalinin bu konuda haklı çıkması için dua edelim," dedi Rahip Re. "Akşam yemeğine kalacak mısın? Geceyi burada geçirebilir, yaralılarla konuşabilirsin. Bu gece uçağı düşürülen iki Amerikalı pilot gelecek, onların Val di Lei'ye gitmek için rehbere ihtiyaçları olabilir. Bunu yapar mısın?"

Amerikalılar! diye geçirdi içinden Pino. Bu çok heyecan verici olabilirdi. Val di Lei'ye tırmanmak vücuduna iyi gelebilir, iki Amerikalıya yardım etmek ruhunu onarabilirdi. Ama sonra General Leyers'i ve Pino'nun makam aracının arka koltuğunda bir

cesetle bütün kuzey İtalya'yı dolaştığını öğrenirse neler yapabileceğini düşündü.

"Rahip, aslında," dedi Pino, "benim geri dönmem gerek. Generalin bana ihtiyacı olabilir."

"Ya da Anna'nın."

Pino, Anna'nın ismini duyunca gülümsedi. "Ya da Anna'nın."

"Zaten öyle olması gerek," dedi Rahip Re gülerek. "Pino Lella. Âşık bir genç adam."

"Evet, Rahip."

"Kendine dikkat et oğlum. Onun kalbini kırma."

"Kırmam Rahip. Asla."

Pino, Casa Alpina'dan çıkarken kendini arınmış hissediyordu. Akşam yaklaşıyordu, hava temizdi ve soğuk ısırıyordu. Groppera kayalığı kobalt mavisi gökyüzünde çan kulesi gibi yükseliyordu ve Motta'daki plato Pino'nun gözüne yeniden Tanrı'nın en büyük katedrallerinden biriymiş gibi görünüyordu.

Karanlık çöktükten kısa bir süre sonra aceleyle hizmet parkından çıkan Pino, kendini tek bir günde üç hayat yaşamış gibi hissediyordu. Apartmanın lobisine girdiğinde Anna'yı orada dikilmiş, nöbetçi askerlerle şakalaşırken buldu.

"İşte geldin!" dedi Anna, şarabının ilk kadehini içmiş gibi bir hali vardı.

Nöbetçilerden biri bir şey söyleyince öteki gülmeye başladı. "Ne kadar şanslı olduğunu bilip bilmediğini merak etmiş," dedi Anna.

Pino, SS askerine bakarak gülümsedi. "Biliyorum, söyle ona. Seninleyken kendimi dünyadaki en şanslı adammışım gibi hissettiğimi de söyle."

Anna, "Çok tatlısın," dedikten sonra Pino'nun söylediklerini Almancaya tercüme etti.

Nöbetçilerden biri tek kaşını şüpheci bir tavırla kaldırdı ama diğeri onaylarcasına başını salladı. Belki de onu dünyadaki en şanslı adammış gibi hissettiren kadını hatırlamıştı.

Askerler Pino'nun kimliğini istemediler. Pino, Anna ile birlikte kısa süre sonra kafes asansöre binmişti bile. Beşinci katı

geçtiklerinde Anna'ya sarılıp onu tutkulu bir şekilde öptü. Evin bulunduğu kata vardıklarında birbirlerinden ayrıldılar.

"Beni özledin mi?" diye sordu Anna.

"Saçma bir şekilde," dedi Pino ve asansörden çıkarlarken Anna'nın elini tuttu.

"Sorun ne?" diye sordu Anna, Pino anahtarı kilide soktuğu sırada.

"Sorun yok," dedi Pino. "Sadece... bu savaşı yeniden seninle unutmam gerek."

Anna, elini nazikçe Pino'nun yanağına koydu. "Bu, kulağa harika bir fantezi gibi geliyor."

İçeri girip kapıyı kapadılar ve neredeyse otuz saat boyunca dışarı çıkmadılar.

Pino, Pazartesi sabahı Dolly'nin önüne on dakika erken gitti. Bir süre oturup Anna ile geçirdiği o zamanın durduğu, savaş yerine zevkin ve Prens Calaf'ın aryasındaki gibi muzaffer ve neşeli bir aşkın baş döndürücü mutluluğunun yaşandığı saatlerin anısının tadını çıkardı.

Fiat'ın arka kapısı açıldı. Üstünde uzun, gri, ipek iş paltosuyla General Leyers, valizini arabaya koyduktan sonra kendi de bindi.

"Monza," dedi Leyers. "Tren istasyonuna."

Pino, Fiat'ı vitese taktığında kar atıştırmaya başlamıştı. Leyers'in yeniden çalıntı altınların peşine düşüp onları İsviçre'ye götürecek olması onu öfkelendirmişti.

Pino, günün gözlerinin önünde uzayıp gittiğini görebiliyordu. Bütün gününü Lugano'nun üst kısmındaki sınırda park halinde, general gizli saklı işler çevirirken saatlerce donarak geçirecekti. Ne var ki Leyers, gardan döndüğünde Pino'ya İsviçre sınırına değil, Milano'daki gara gitmesini söyledi.

Gara vardıklarında neredeyse öğlen olmuştu. Leyers, Pino'nun taşımasına izin vermediği ağır valizini, Peron 21'in acı soğuğunda bekleyen, kırmızısı solmuş yük vagonlarından oluşan külüstür trene doğru ilerlerken bir bu eline bir diğer eline geçirip durarak taşıdı.

Pino, treni bir daha görmemek için dua etmişti ama işte ora-

daydı. Tanrı'ya vagonlardaki suntaların arasından sallanan küçük parmaklar görmemek için yalvararak trene doğru korku içinde yürüdü. Ama her yaştan onlarca çıplak parmağı daha otuz metreden görmüştü bile. Vagonların içindeki sesler yardım çığlıkları atarken parmaklar da merhamet dileniyordu. Vagondaki suntaların arasından, çoğu insanın üstündeki giysilerin eylül ayında aynı vagonlarda gördüğü insanların giysilerinden daha kalın olmadığını fark etti.

"Donuyoruz!" diye bağırdı bir ses. "Lütfen!"

"Kızım!" diye seslendi bir başka ses. "Ateşler içinde yanıyor. Lütfen."

General Leyers, bu yakarışları duyduysa da duymazdan gelerek on Waffen-SS üyesiyle birlikte trenin kalkmasını bekleyen Albay Rauff'a doğru yürüdü. Pino beresini aşağı indirdi ve generali geriden takip ederek yürümeye devam etti. Rauff'a en yakın duran iki SS askerinin elinde saldırıya hazır, kısa zincirlerle bağlı Alman kurtları vardı. Onlardan etkilenmemiş gibi görünen Leyers, sakince Rauff'a bir şeyler söyledi.

Gestapo albayı, kısa bir süre sonra nöbetçi askerlere onu yalnız bırakmalarını emretti. Pino, demir bir direğin gölgesi altında durmuş, generalle Rauff'un Leyers valizini işaret edene kadar devam eden hararetli tartışmasını izliyordu.

Rauff, sorgulayan gözlerle önce generale, sonra valize ve sonra yeniden Leyers'e baktıktan sonra bir şeyler söyledi. Leyers, başını onaylarcasına sallayarak karşılık verdi. Gestapo albayı SS nöbetçilerine bağırarak emir verince iki asker arkadaki yük vagonuna gidip kapıları açtı. Kadınlardan, erkeklerden ve çocuklardan oluşan seksen kişi, yirmi ineklik bir alana tıkılmıştı. Korku içinde titriyorlardı.

"Vorarbeiter," dedi General Leyers.

Pino, Rauff ile göz göze gelmeden Leyers'e doğru yürüdü. "*Oui, mon général.*"

"Birinin 'Kızım hasta,' dediğini duydum."

"*Oui, mon général*," dedi Pino. "Ben de duydum."

"Anneye hasta kızı bana göstermesini söyle."

Pino'nun kafası karışsa da açık vagondaki insanlara doğru döndü ve generalin söylediklerini tercüme etti.

Hemen sonra bir kadın, kucağında dokuz yaşlarında solgun ve ter içinde bir kızla kalabalığın içinden sıyrıldı.

"Ona kızını kurtaracağımı söyle," dedi General Leyers.

Pino, bir an duraksadıktan sonra söyleneni yaptı.

Kadın hıçkırıklara boğuldu. "Teşekkürler. Teşekkürler."

"Kıza tıbbi yardım bulacağımı ve bir daha Peron 21'e gelmemesini sağlayacağımı söyle," dedi general. "Ama kız tek gelsin."

"Ne?" dedi Pino.

"Söyle ona," dedi Leyers. "Tartışmaya kapalı. Kızı ya kurtulacak ya da kurtulmayacak ve ben de daha makbul birini bulacağım."

Pino, ne düşüneceğini bilemez halde kadına duyduklarını tercüme etti.

Kadın yutkundu ama tek kelime edemedi.

Etrafında toplanan kadınlar, "Kurtar onu," dediler. "Kurtar!"

En sonunda, hasta kızın annesi onaylarcasına başını salladı. Leyers, "Kızı arabama götürüp orada bekleyin," dedi SS askerlerine.

Nazilerin tereddüt ettiğini gören Albay Rauff, itaat etmeleri için askerlere bağırdı. Zayıf ve ateşler içindeki kız, annesinin kollarından alındığında deli gibi ağlamaya başladı. Leyers, vagondaki diğer insanların dışarı çıkarılmasını emrederken kızın Bağırışları ve çığlıkları bütün istasyondan duyuluyordu. İnsanların önünde yürüyüp her birini süzerken yirmili yaşlarına yaklaşan bir kızın önünde durdu.

"Ona güvenli bir yere götürülmek isteyip istemediğini sor," dedi Leyers.

Pino, generalin söylediğini tercüme edince kız da hiç tereddüt etmeden başını evet anlamında salladı.

General Leyers, iki Waffen-SS askerine kızı arabasına götürmelerini emretti.

General, insanları inceleyerek ilerlemeye devam etti. Pino, Leyers'in özel şoförlüğünü yaptığı ilk gün, generalin Como'daki stadyumda köleleri nasıl sınıflandırdığını unutamıyordu. Birkaç dakika içinde General Leyers, onlu yaşlarında iki erkek çocuk daha seçmişti. Çocuklardan biri gelmeyi reddetse de babası ve annesi onu gitmeye zorladı.

"Götürün onu," dedi adam, sert bir dille. "Güvende olacaksa, sizindir."

"Hayır baba," dedi çocuk. "İstemiyorum..."

"Umurumda değil," dedi annesi, bir yandan oğluna sarılıp bir yandan ağlarken. "Git. Bizi merak etme."

SS askerleri çocukları alıp götürürken, Leyers de diğerlerine yük vagonlarına dönmelerini emreden Rauff'a bakarak başını salladı. Pino insanların, özellikle de seçilen son çocuğun annesiyle babasının trene binmelerini izlerken dayanılmaz bir dehşet içindeydi. Anneyle baba, vagona binmeden önce kayıp sevgilerini ve neşelerini son kez görmek istercesine sürekli arkalarına bakıyorlardı.

Doğru olanı yaptınız, diye düşündü Pino. *Çok hazin ama doğru olanı yaptınız.*

Pino, insanlar yük vagonuna bindikten sonra kapının kapanıp sürgülenmesini izleyemedi.

"Gidelim," dedi Leyers.

Yürüyüp Albay Rauff'un yanından geçtiler. Generalin valizi Gestapo şefinin ayaklarının dibindeydi.

Fiat'a vardıklarında, trenden indirilen dört kişi arabanın içinde titreyerek bekleşiyordu. Üç tanesi arka, biri ön koltuktaydı. Onlara iki SS askeri göz kulak oluyordu. Leyers iki askeri de gönderirken bundan pek hoşnut olmuş gözükmüyorlardı.

General, arka kapıyı açıp gülümseyerek içeri baktı. "Vorarbeiter, onlara Organization Todt'tan olduğumu ve adımın Tümgeneral Hans Leyers olduğunu söyle. Lütfen onlara bunu tekrarlamalarını söyle."

"Tekrar mı etsinler, *mon général*?"

"Evet," diye bağırdı Leyers, öfke içinde. "Adımı. Rütbemi. Organization Todt'u."

Pino, kendine söyleneni yaptı. Çocuklar, hatta hasta küçük kız bile generalin adını, rütbesini ve Organization Todt'u tekrarladı.

"Mükemmel," dedi general. "Şimdi onları Peron 21'den kimin kurtardığını sor."

Pino, bu durumu yadırgasa da söyleneni yaptı ve dört çocuk görev bilinciyle generalin adını tekrarladı.

"Uzun ve güzel bir hayatınız olsun. Bugün hamursuz bayra-

mıymış gibi Tanrı'ya şükredin," dedi Leyers ve arabanın kapısını kapadı.

General, Pino'ya bakarken nefesi buz gibi havada bulut gibi yayıldı. "Onları kançılaryaya, Kardinal Schuster'e götür, Vorarbeiter. Onları saklasın ya da İsviçre'ye götürsün. Daha fazlasını getiremediğim için üzgün olduğumu söyle."

"*Oui, mon général*," dedi Pino.

"Beni saat altıda telefon santralinden al," dedi. Arkasına dönüp yeniden tren istasyonuna yürüdü. "Yapacak çok işimiz var."

Pino, Leyers'in arkasından baktıktan sonra arabaya döndü ve az önce olup bitenleri anlamlandırmaya çalıştı. *Neden böyle... Nasıl...* O sırada bunların hiçbirinin bir önemi olmadığına karar verdi. Önemli olan tek şey, bu dörtlüyü kançılaryaya götürmekti. Arabaya binip kontağı çevirdi.

Hasta olan Sara ağlıyor, annesine gitmek için inliyordu.

"Nereye gidiyoruz?" dedi, daha büyük olan kız.

"Milano'daki en güvenli yere," dedi Pino.

Fiat'ı kançılaryanın bahçesine park ettikten sonra onlara arabada beklemelerini söyledi. Sonra kardinalin evine çıkan karlı merdivenleri aşıp kapıyı çaldı.

Tanımadığı bir rahip kapıyı açtı. Pino, onlara kim olduğunu, kim için çalıştığını ve arabada kimlerin olduğunu söyledi.

"Neden yük vagonlarına bindirilmişlerdi?" diye sordu rahip.

"Sormadım ama galiba Museviler."

"Neden o Nazi generali Kardinal Schuster'in Musevilerle başını belaya sokacağını düşünmüş?"

Pino, taş kalpli rahibe bakıp küplere bindi, ufak tefek adamın başında dimdik yükseldi.

"Leyers'in neden böyle düşündüğünü bilmiyorum," dedi. "Ama Kardinal Schuster'in bir buçuk senedir Musevilere İsviçre'ye kaçmaları için yardım ettiğini biliyorum, çünkü ben de ona yardım ettim. Şimdi, ne istediğini kardinale sormamız daha iyi olmaz mı?"

Tüm bunları öyle tehditkâr bir ses tonuyla söylemişti ki rahip ezilip büzülüverdi. "Söz veremem. Kardinal kütüphanesinde çalışıyor. Ama gidip..."

"Hayır, ben gideceğim," dedi Pino. "Yolu biliyorum."

Bir hışımla rahibin yanından geçip koridoru aşarak kütüphanenin kapısını çaldı.

"Rahatsız edilmek istemediğimi söylemiştim, Rahip Bonnano," diye seslendi Schuster içerden.

Pino, beresini çıkarıp kapıyı açtı ve başını eğerek içeri girdi. "Özür dilerim Lord Kardinal ama durum acil."

Kardinal Schuster, meraklı gözlerle Pino'ya baktı. "Seni tanıyorum."

"Pino Lella, Lord Kardinal. General Leyers'in şoförüyüm. Dört Museviyi Peron 21'de trenden indirdi. Onları size getirmemi ve trenden daha fazlasını indiremediği için üzgün olduğunu iletmemi istedi."

Kardinal dudaklarını büktü. "Öyle mi?"

"Buradalar. Generalin arabasında."

Schuster tek kelime etmedi.

"Sayın Kardinal," dedi Rahip Bonnano, "sizin bizzat böyle bir konuya dâhil olamayacağınızı..."

"Neden olamayacakmışım?" dedi Schuster keskin bir dille ve Pino'ya döndü. "İçeri getir onları."

"Teşekkürler, Lord Kardinal," dedi Pino. "Kızlardan birinin ateşi var."

"Doktor çağırırız. Rahip Bonnano o işi halleder, değil mi Rahip?"

Rahip pek emin görünmüyordu. Yerlere kadar eğilerek selam verdi. "Derhal, Sayın Kardinal."

Pino, dört çocuğu da kardinalin kütüphanesine getirip Rahip Bonnano'nun onlara battaniye ve sıcak çay getirmesini izledikten sonra, "Benim gitmem gerek, Lord Kardinal," dedi.

Schuster, Pino'yu süzdükten sonra onu kaçakların duyamayacağı bir yere doğru götürdü.

"Senin şu General Leyers'ı bir türlü anlayamıyorum," dedi kardinal.

"Ben de öyle. Her gün değişip duruyor. Sürprizlerle dolu."

"Evet," dedi Schuster, düşünceli gözlerle. "*Gerçekten* de sürprizlerle dolu, değil mi?"

YİRMİ BEŞİNCİ BÖLÜM

Alpler'den acımasız rüzgârlarla gelen kutup havası, 1945 yılının ocak ayının sonlarından şubat başlarına kadar Milano'yu terk etmedi. General Leyers un, şeker ve yağ gibi başlıca gıda malzemelerine el konmasını emretmişti. Kalan gıdalardan alabilmek için insanların oluşturduğu uzun kuyruklarda isyanlar çıkıyordu. Bombardımanın neden olduğu sağlıksız koşullarda tifüs ve kolera gibi hastalıklar türemişti. Şehrin büyük kısımlarında salgın vardı. Pino için, Milano lanetlenmiş bir yerdi ve halkın bu kadar kalpsizce cezalandırılması karşısında hayrete düşüyordu.

Hava ve Leyers'in insafsızlığı kuzey İtalya'da nefret doğurmuştu. Soğuk hava şartlarına rağmen Pino, üstünde gamalı haç varken yanından geçip gittiği her küskün İtalyanın yüzünde oluşan öfkenin sıcaklığını hissedebiliyordu. Tiksinti belirten tikler. Kin dolu seğirmeler. Ondan iğrendiklerini gösteren kasılmalar. Pino, bütün tepkileri ve dahasının farkındaydı. Onlara bağırmak, gerçekte ne yaptığını söylemek istiyordu ama kararından dönmedi, utancını bastırdı ve yoluna devam etti.

General Leyers, dört Museviyi kurtardıktan sonra dengesizleşmişti. Günlerce çılgınca, hiç uyumadan çalışıyor, sonra umutsuzluğa kapılarak Dolly'nin evinde sarhoş oluyordu.

"Bir bakıyorsun mutlu, bir bakıyorsun yerlerde," dedi Anna, şubat başlarında bir öğleden sonra, Dolly'nin bir sokak aşağısındaki kafeden çıkarlarken. "Bir gece savaş bitiyor, ertesi gece devam ediyor."

Via Dante'yi kar kaplamıştı ve hava buz gibiydi ama güneş öyle parlaktı ki değişiklik olsun diye yürümeye karar verdiler.

"Savaştan sonra ne olur?" diye sordu Pino, Parco Sempione'ye yaklaştıklarında. "Dolly'e yani?"

"Brenner Geçidi'ne giden yol açıldıktan sonra Leyers onu Innsbruck'a götürecek", dedi Anna. "Dolly, oraya şu anda trenle gitmek istiyor ama Leyers bunun güvenli olmadığını söylüyor. Trenler Brenner'da bombalanıyor. Ama bence Leyers Dolly'ye burada ihtiyaç duyuyor, tıpkı onun da orada bana bir süre ihtiyaç duyacağı gibi."

Pino'nun karnına sancılar girdi. "Dolly ile Innsbruck'a mı gideceksin?"

Anna, Castello Sforzesco'yu çevreleyen tarihî hendeğin göstergesi olan karın içindeki uzun, geniş ve derin çukurun yanında durdu. On beşinci yüzyıldan kalma taş kale 1943'te bombalanmıştı. Her iki taraftaki ortaçağda inşa edilmiş yuvarlak kuleler enkaza dönmüştü. Açılır kapanır köprünün üstünde yükselen kulede oluşan hasar, karın içinde siyah ve kabuk tutmuş bir yarayı andırıyordu.

"Anna?" dedi Pino.

"Sadece Dolly yerleşene kadar," dedi Anna, bombalanan kuleyi bir sırrı varmış gibi inceleyerek. "Milano'ya dönmek istediğimi biliyor. Ve sana dönmek istediğimi de."

"Güzel o zaman," dedi Pino ve Anna'nın eldivenli elini öptü. "En azından on beş metrelik kar. Yolu temizlemek haftalar sürer."

Anna, kaleyi incelemeyi bırakıp Pino'ya döndü. "General, kar durduktan sonra bir ay, belki de daha fazla sürebileceğini söyledi," dedi umut dolu bir sesle.

"Umarım daha fazla sürer," dedi Pino ve Anna'ya sarılarak onu kanat sesleri ikisini birbirinden ayırana kadar öptü.

Kalenin merkezdeki kulesinde bombaların açtığı deliklerden simsiyah kuzgunlar fırlamıştı. Üç kuzgun gaklayıp ciyaklayarak uzaklara uçarken en büyüğü de yaralı kulenin üstünde aylak aylak daireler çiziyordu.

"Eve dönmeliyim," dedi Anna. "Sen de öyle."

El ele Via Dante'ye yürüdüler. Dolly'nin eviyle aralarında bir apartman kaldığı sırada Pino, General Leyers'in ön kapıdan çıkıp park halindeki Fiat'a doğru yürüdüğünü gördü.

"Gitmeliyim," dedi Pino ve Anna'ya bir öpücük gönderdikten sonra hızla Leyers'in yanına koştu. Fiat'ın kapısını açarken, "Binlerce kez özür dilerim, *mon général*," dedi.

General dikleşti. "Nerelerdeydin sen?"

"Yürüyüş yapıyordum," dedi Pino. "Hizmetçiyle birlikte. Sizi nereye götüreyim?"

Leyers, Pino'yu azarlayacak gibi baktıktan sonra pencereye döndü ve Anna'nın yaklaştığını gördü.

Uzun bir iç çektikten sonra, "Kardinal Schuster'e," dedi.

Yirmi dakika sonra Pino, Fiat'ı kemerin altından geçirip kançılaryanın araçla dolup taşan avlusuna soktu. Arabayı park ettikten sonra inip generalin kapısını açtı.

"Sana ihtiyacım olabilir," dedi Leyers.

"*Oui, mon général*," dedi Pino ve Nazinin arkasından karlı avluyu yürüyerek Kardinal Schuster'in evine giden dış merdivenleri çıktı.

General Leyers kapıyı çaldığında karşısında Giovanni Barbareschi'yi buldu.

Genç ilahiyatçı yeniden mi kaçmıştı? Leyers, San Vittore Hapishanesi'deki katliam töreninden sağ kurtulan taklitçiyi tanımış gibi değildi. Ama Pino onu tanımıştı ve kol bandıyla Nazizm sembolünü taşıdığı için her zamankinden daha da çok utanmıştı.

"General Leyers, Sayın Kardinal'i görmeye geldi."

Barbareschi, kenara çekildi. Pino, bir an tereddüt ettikten sonra ilahiyatçının onu anımsamaya çalışan bakışları altında önünden geçti. Pino, Barbareschi'nin onu San Vittore Hapishanesi'nin bahçesinden hatırlamaması için dua ediyordu. Ama Leyers'i orada görmüş olmalıydı. Generalin katliamı durdurmaya çalıştığını da görmüş müydü? Kardinal Schuster'in özel kütüphanesine girdiler. Milano kardinali masasının arkasında, ayakta duruyordu.

"Gelmeniz çok nazikçe, General Leyers," dedi Schuster. "Signor Dollmann'ı tanıyor musunuz?"

Pino, odadaki diğer adama şaşkın gözlerle bakmamak için kendini tuttu. İtalya'daki herkes onu tanırdı. Uzun boylu, ince, zarif yapılı, alışılmadık derecede uzun parmaklı, belirgin ve çalışılmış bir gülüşe sahip bu adamın adı Eugen Dollmann'dı ve gazetelere sık sık çıkardı. Hitler ne zaman İtalya'ya gelse ya da Mussolini ne zaman Almanya'ya gitse onların tercümanlığını yapardı.

Pino, söylenenleri Leyers için Fransızcaya çevirirken Dollmann onu durdurdu.

"Ben tercüme edebilirim, sana gerek yok," dedi Dollmann, elini savuşturarak.

Pino, odadan çıkıp çıkmaması gerektiğini düşünerek başını onaylarcasına salladı ve kapıya doğru yürüdü. Dışarı çıkmadığını bir tek Barbareschi fark etmiş gibiydi. Dollmann ayağa kalktı, elini uzattı ve Leyers ile Almanca konuştu. General gülümsedi, başını eğerek selam verdi ve cevapladı.

Dollmann, İtalyanca olarak Kardinal Schuster'e, "Tercümeleri benim yapmamı kabul etti," dedi. "Şoföründen gitmesini isteyeyim mi?"

Kardinal, Leyers ile Barbareschi'nin arkasındaki Pino'ya baktı.

"Kalsın," dedi Schuster ve ardından Leyers'e baktı. "General, geri adım atıldığı takdirde Hitler'in bütün dünyayı yakacağını ve Milano'nun kalan son birkaç hazinesini de talan edeceğini duydum."

Dollmann, söylenenleri tercüme etti. Leyers, her şeyi dinledikten sonra hızlıca cevap verdi. Tercüman, "General de aynı şeyleri duymuş ve kardinale bu görüşü desteklemediğini söylemek istiyor. O bir mühendis, mimari ve sanat aşığı. Gereksiz her türlü yıkıma karşı."

"Peki ya yeni mareşal, Vietinghoff?" diye sordu kardinal.

"Bence, yeni mareşal doğru olanı yapmaya ikna edilebilir."

"Onu ikna etmek ister misiniz?"

"Bunu denemek isterim, Sayın Kardinal," dedi Leyers.

"O halde çabalarınızı kutsuyorum," dedi Kardinal Schuster. "Beni bilgilendirirsiniz, değil mi?"

"Bilgilendireceğim, Sayın Kardinal. Sizi aynı zamanda önümüzdeki günlerde halka yapacağınız konuşmalar konusunda uyarmak isterim. Sizin hapse girmeniz, hatta daha kötü şeyler yaşamanız için fırsat kollayan güçlü insanlar var."

"Buna cesaret edemezler," dedi Dollmann.

"Saf olmayın. Yoksa Auschwitz'i duymadınız mı?"

Bunu duyan kardinalin gardı düşmüş gibiydi. "Tanrı huzurunda bir zillet."

Auschwitz mi? diye geçirdi içinden Pino. *Kırmızı yüz vagonlarının gittiği çalışma kampı mı?* Vagonun kenarından dışarı fırlayan küçük parmakları hatırladı. O çocuğa ne olmuştu acaba? Ya diğerlerine? Öldükleri muhakkaktı ama... *bir zillet*?

"Görüşmek üzere, Sayın Kardinal," dedi Leyers, topuklarını birbirine vurarak arkasına döndü.

"General?" diye seslendi kardinal.

"Sayın Kardinal?"

"Şoförünüze iyi bakın," dedi Schuster.

Leyers, Pino'ya sert bir bakış attı ama sonra bir şey hatırlamış olacak ki yumuşayarak, "Başka ne yapabilirim ki?" dedi. "Bana ölen yeğenimi hatırlatıyor."

Auschwitz

Pino, General Leyers'i Turin'in Mirafiore sokağındaki Fiat fabrikasında gerçekleştireceği görüşmeye götürürken o kelime, o yer, o OT çalışma kampı aklından çıkmıyordu. Leyers'e zilletin ne demek olduğunu sormak istese de sormaya çekindi, vereceği tepkiden korktu.

Fiat'ın müdürü olan ve Leyers'i yeniden gördüğüne üzülen Calabrese ile toplantıya girdiklerinde bile sorularını kendine sakladı.

"Yapabileceğim hiçbir şey yok," dedi Calabrese. "Çok fazla sabotaj düzenlendi. Artık üretim yapamıyoruz."

Pino, Leyers'in öfkeyle patlayacağından emindi. Ama Leyers, "Dürüstlüğünüz takdire şayan," dedi. "Fiat'ın korunması için çalıştığımı bilmenizi isterim."

Calabrese, bu duyduğuna pek inanmış görünmüyordu. "Neden koruyorsunuz?"

"Mutlak bir yıkımdan," dedi general. "Führer, geri adım atılırsa dünyayı yakacağını söyledi ama ben, şirketinizin ve ekonominizin temelinin sağlam kalması için çalışıyorum. Ne olursa olsun, Fiat yoluna devam edecek."

Müdür, bir süre düşündükten sonra, "Üstlerime bunu söyleyeceğim," dedi. "Teşekkürler, General Leyers."

—

"Onlara iyilik yapıyor," dedi Pino yengesinin ve dayısının mutfağında otururken. Aynı gece geç saatlerdi. "Onun yöntemi bu."

"En azından Kardinal Schuster'e Milano'yu koruması için yardım ediyor," dedi Albert dayı.

"Taşrayı yağmaladıktan sonra," dedi Pino öfke içinde. "İnsanları ölene kadar çalıştırdıktan sonra. Yaptıklarını gördüm."

"Gördüğünü biliyoruz," dedi Greta hala. Endişeli görünüyordu. Dayısı da öyleydi.

"Sorun ne?" diye sordu Pino.

"Bu sabah kısa dalga yayında rahatsız edici haberler duyduk," dedi Albert dayı. "Polonya'daki, adı Au'lu bir şey olan bir toplama kampı varmış."

"Auschwitz," dedi Pino, midesi bulanarak. "Ne oldu?"

Albert dayı, Ruslar 27 Ocak'ta Auschwitz'e vardığında, kampın bir kısmının havaya uçurulduğunu ve kayıtların yandığını söyledi. Kampı yöneten SS askerleri, yanlarında elli sekiz bin Musevi esiri köle olarak aldıktan sonra oradan kaçmıştı.

"Geride yedi bin Musevi bıraktılar," dedi Albert dayı, boğuk bir sesle.

Greta yenge, perişan halde başını iki yana salladı. "Naziler onları ölümüne çalıştırdıkları için iskelete dönmüşlerdi."

"Size söylemedim mi?" diye bağırdı Pino. "Ben bu anlara tanık oldum!"

"Bu, senin bize anlattıklarından da kötü," dedi Albert dayı. "Hayatta kalanlar, Nazilerin kampı terk etmeden önce havaya uçurdukları yapıların Musevileri zehirlemek için kullanılan gaz odaları ve cesetlerini yakmak için kullanılan krematoryumlar olduğunu söylediler."

"Yükselen dumanın yıllar boyunca kampın üstündeki gökyüzünü kapladığını söylediler, Pino," dedi yengesi, gözyaşlarını silerek. "Orada yüz binlerce insan öldü."

Pino'nun zihninde o parmaklar, o küçücük parmaklar sallandı, hasta kızın annesini ve oğlunun kurtarılmasını isteyen babanın görüntüsü gözlerinin önüne geldi. Birkaç hafta önce hepsi Auschwitz'e gitmişti. *Ölmüşler miydi? Zehirlenip yakılmışlar mıydı? Yoksa Berlin'e götürülen kölelerden mi olmuşlardı?*

İşte o anda Almanlardan, her birinden ve özellikle de Leyers'ten nefret etmişti.

General, Auschwitz'in bir Organization Todt çalışma kampı olduğunu söylemişti. *Bir şeyler inşa ediyorlar*, demişti. *Ne gibi? Gaz odası gibi mi? Krematoryum gibi mi?*

Musevileri öldürmek için gaz odaları inşa eden, kanıtları gizlemek için de krematoryumlar inşa eden insanlarla aynı üniformayı, OT üniforması giymiş olması düşüncesi Pino'yu utanca boğmuş, midesini bulandırmıştı. Ona göre bu kampları inşa edenler, kampları yönetenler kadar suçluydu. Leyers de bunu biliyor olmalıydı. Sonuçta o, Hitler'in adamıydı.

20 Şubat 1945'te, Pino ve General Leyers saatlerce yol aldıktan sonra Osteria Ca'Ida kasabasına vardılar. Son yirmi dakikaları güneydoğuya bakan yüksek bir araziye, yaklaşık üç kilometre uzaktaki ortaçağdan kalma bir kale olan Monte Castello'ya doğru çıkan dik bir yolda, soğuk ve kaygan çamurun içinde geçmişti.

Pino, önceki sonbaharda buraya defalarca geldiği için Leyers, kaleyi nasıl tahkim edebileceğini daha iyi anlamak için uzaktan inceleme yapabildi. Monte Castello kuzeye, Bologna'ya ve Milano'ya giden bir yolun sekiz yüz metre yukarısına uzanıyordu. Gotik Hattı'nı tutmak için o yolu kontrol altına almak şarttı.

Önceki ay kale, Leyers'in Belvedere ve Della Toraccia şehirlerinde inşa ettiği mazgallı siperlerle birlikte dört kez müttefik saldırılarını önlemişti. Ama şimdi, bu soluk ve soğuk sabah, Monte Castello kuşatma altındaydı.

Pino, kalenin üstüne ve etrafına düşen topçu mermilerinin ıslığı ve gürlemesine karşı kulaklarını kapamak zorunda kaldı. Patlamalar karşısında göğsüne çekiç iniyormuş gibi hissediyordu. Her darbede yükselen molozlar ve alevler yağlı bir duman kümesine dönüşüyor, bu küme yükseliyor, dalgalanıyor ve gri gökyüzünü siyaha boyuyordu.

Pino, uzun yün paltosunun içinde dürbünüyle savaş meydanını inceledikten sonra güneybatıya, tepelere ve dağlara bakan Leyers'i titreyerek seyretti. Çıplak gözle baktığında askerlerin do-

nuk beyaz ve boz kış tepelerinin üzerinde hareket ederken görebiliyordu.

"ABD Onuncu Dağ Tümeni, Della Toraccia için savaşıyor," dedi General Leyers, dürbünü Pino'ya vererek. "Çok iyi eğitildiler. Çok dayanıklı askerlerdir."

Pino, dürbünle baktığında savaştan kesitler gördü. "Dürbün," dedi Leyers.

General, Pino'nun hızla uzattığı dürbünü alarak güneydoğuya, Monte Castello'nun eteklerine baktı, önce lanetler yağdırdı, ardından alaycı bir tavırla güldü.

"İşte," dedi, dürbünü yeniden Pino'ya vererek. "Birkaç zenci piçin ölümünü izle."

Pino, tereddüt etse de dürbünle baktığında Brezilya Sefer Kuvvetleri'nden gelen birlikleri dağın güneybatısının eteklerindeki açık alanda gördü. Saldırıya geçen ilk askerler, dağın eteklerinden kırk metre uzaktayken bir adam mayına basarak çamur, duman ve kan pusunun içinde parçalara ayrıldı. Sonra başka bir asker ve daha sonra üçüncü bir asker de mayına bastıktan sonra savaş meydanı Almanların makineli tüfekle yukarıdan açtıkları yaylım ateşiyle toz duman oldu.

Ama müttefik topları ve havan topları kaleyi bombalamaya devam ediyordu. Kuşluk vakti, kalenin her iki tarafında da oyuklar oluşmuştu ve Brezilyalılar dalga dalga gelmeye devam ediyordu. Bir kısmı en sonunda mayınlı araziyi geçmeyi başarmış, Monte Castello'nun eteklerine varmış ve dört saat sürecek olan ölümcül tırmanışa geçmişti.

Tüm bunlar olurken, General Leyers ve Pino soğuğun içinde öylece dikilerek Onuncu Dağ Tümeni'nin Della Toraccia'yı fethedişini, göğüs göğse mücadeleyi ve Brezilyalıların öğleden sonra beş civarında Monte Castello'yu ele geçirişini izlemişti. Müttefik topları artık durduğunda dağ yamacında büyük çukurlar oluşmuştu. Kalenin enkazından dumanlar tütüyordu. Almanlar geri püskürtülmüştü.

"Burada yenilgiye uğradım ve birkaç gün içinde Bologna kaybedilmiş olacak," dedi General Leyers. "Beni Milano'ya geri götür."

Geri dönüş yolunda general tek kelime etmedi, arada en sonunda Dolly'nin evinin önündeki kaldırımın kenarında durana

kadar başını öne eğdi, bir yandan notlar alıp bir yandan da valizindeki belgeleri karıştırıp durdu.

Pino, elinde valizle Leyers'in peşinde düştü, lobideki kocakarının önünden geçti ve merdivenleri çıktı. General Leyers, evin kapısını çaldı ve Pino, kapıyı bedenini tamamen saran siyah yün elbisesiyle Dolly açınca şaşkına döndü.

Dolly'nin gözleri sarhoşmuş gibi nemliydi. Yüksek topukluları üstünde sendeliyor, sigarası için için yanıyordu. "Eve gelmen ne kadar da harika, General," dedi ve sonra Pino'ya baktı. "Maalesef Anna kendini iyi hissetmiyor. Bir tür mide mikrobu. Yaklaşmaman daha iyi."

"O halde hiçbirimiz yaklaşmayalım," dedi General Leyers, geri çekilerek. "Hasta olmamam gerek. Şimdi olmaz. Bu gece başka bir yerde uyuyacağım."

"Olmaz," dedi Dolly. "Burada kalmanı istiyorum."

"Bu gece olmaz," dedi Leyers soğuk bir tavırla ve arkasında ona öfke içinde bağıran Dolly'i bırakarak uzaklaştı.

Pino, saat 07.00'de geri dönmüş olma emrini aldıktan sonra generali Alman karargâhına bıraktı.

Arabayı hizmet parkında bırakıp eve doğru yorgun adımlarla yürürken aklında o gün tanık olduğu katliam ve yıkım vardı. Kendi güvenli gözetleme noktasından kaç askerin ölümünü görmüştü? Yüzlercesinin mi?

Tüm bu gaddarlıklar Pino'yu tüketmişti. Savaştan nefret ediyordu. Savaşı başlattıkları için Almanlardan nefret ediyordu. Ne içindi bu savaş? Daha büyük postalları olan biri gelip seni yolundan temizleyene kadar bir adamın kafasını postalınla ezip onu kör etmek için miydi? Pino'ya göre savaşlar cinayet ve soygun demekti. Bir ordu tepeyi çalmak için adam öldürüyor, diğer ordu ise tepeyi geri çalmak için başka bir adamı öldürüyordu.

Nazilerin bozguna uğrayıp geri çekilmesini gördüğüne sevinmesi gerekirdi, bunu biliyordu ama kendini boşlukta ve yalnız hissediyordu. Anna'yı görmek için yanıp tutuşuyordu. Göremiyor oluşu içinde aniden bir ağlama isteği doğurdu ama duygularını bastırıp zihnini zorlayarak savaşa dair hatırladıklarıyla arasına bir duvar inşa etti.

Bu duvar, kimliğini apartmanın lobisindeki nöbetçi askerlere gösterirken, kafes asansörün içinde beşinci kattaki Waffen-SS askerlerini geçerken ve elini cebine sokup anahtarlarını çıkarırken de varlığını devam ettirdi. Kapıyı açtığında boş bir eve gireceğini, yere düşeceğini ve her şeyden vazgeçeceğini düşünüyordu.

Ama Greta yenge evdeydi ve kendini babasının kollarına atmıştı. Pino'yu gördüğünde daha da derinden hıçkırmaya başladı.

"Bu öğleden sonra Albay Rauff'un adamları mağazaya geldi," dedi Michele, üst dudağı titriyordu. "Sonra mağazanın altını üstüne getirip dayını tutukladılar ve Hotel Regina'ya götürdüler."

"Hangi suçlamayla?" diye sordu Pino, kapıyı kapatırken.

"Direnişin bir parçası olmak suçuyla," dedi Greta yenge ağlayarak. "Casus olmak suçuyla. Gestapo'nun casuslara neler yaptığını biliyorsun."

Michele'nin çenesi titremeye başladı, yanaklarından yaşlar süzüldü. "Onu duydun mu, Pino? Albert'e ne yapacaklar? Eğer itirafçı olur ve onlara senden bahsederse sana neler yaparlar?"

"Albert dayı hiçbir şey anlatmaz."

"Ya anlatırsa?" diye sordu Michele. "O zaman seni de alıp götürürler."

"Baba..."

"Kaçmanı istiyorum, Pino. Generalin arabasını çal, pasaportunla birlikte İsviçre sınırına git. Sana yeteri kadar para vereceğim. Lugano'da yaşayabilir, savaşın bitmesini bekleyebilirsin."

"Hayır baba," dedi Pino. "Bunu yapmayacağım."

"Sana söylediklerimi yapacaksın!"

"Ben on sekiz yaşındayım!" diye bağırdı Pino. "İstediğimi yaparım."

Bunu öylesine güçlü ve kararlı bir tavırla söylemişti ki babası şaşkına döndü ve Pino da ona bağırdığı için pişman oldu. Bir anda ağzından çıkıvermişti işte.

"Baba, özür dilerim," dedi Pino titreyerek ve sakinleşmeye çalışarak. "Ama savaşın yeterince dışında kaldım zaten. Artık kaçmayacağım. Radyo hâlâ çalışıyorken ve savaş devam ediyorken bunu yapamam. O zamana kadar General Leyers'in yanında olacağım. Üzgünüm ama böyle olması gerekiyor."

—

On gün sonra, 2 Mart 1945 günü öğleden sonra, Pino, General Leyers'in Fiat'ının yanında durmuş, Garda Gölü'nün doğusundaki tepelere inşa edilmiş olan villaya bakarak içeride olan biteni merak ediyordu.

Villanın önünde park etmiş yedi araba daha vardı. Şoförlerden ikisinin üstünde Waffen-SS, birinde ise Wehrmacht üniforması vardı. Diğerleri sivil giysiler giymişti. Pino da Leyers'in emirleri gereğince sivil giysiler içindeydi. Dışarıda beklediği sürenin büyük bir kısmı boyunca diğer şoförleri yok sayarak evi büyülenmiş gözlerle izledi, çünkü yaklaşık yirmi dakika önce General Leyers'in arkasından içeri giren Alman subaylarından ikisini tanımıştı.

Biri İtalya'daki SS'in lideri olan General Wolff, diğeri de İtalya'daki bütün Alman kuvvetlerinin kumandanı olarak Kesselring'in yerine geçen Feldmareşal Heinrich Von Vietinghoff'tu.

Vietinghoff neden burada? Peki ya Wolff? Neyin peşindeler?

Pino, bu soruları en sonunda sabrı taşana kadar kendine sorup sorup durdu. Fiat'tan dışarı çıktı, hafif hafif yağan karın içinde park alanının kenarlarını saran sedir ağaçları boyunca yürüdü. Diğer şoförlerin kendisini izliyor olma ihtimaline karşı durup çişini yaptıktan sonra sedir ağaçlarının arasında gözden kayboldu.

Ağaçların oluşturduğu çitleri siper olarak kullanarak villanın kuzey duvarına ulaştı, duvarın dibinde eğilip gizlice ilerlemeye başladı, pencerelerin altında durup konuşulanlara kulak kesildi ve sonra ayağa kalkıp içeri baktı.

Üçüncü pencerenin altındayken birilerinin bağırdığını duydu. "*Was du redest ist Verrat!*" diye kükredi bir ses. "*Ich werde an einer solchen Diskussion nicht teilnehmen*!"

Pino, söylenenleri tam anlamasa da bir kapının sertçe kapandığını duydu. Biri villadan ayrılıyordu. *General Leyers miydi bu?*

Hemen villanın yan tarafından sedir çite doğru fırladı. Çit boyunca koşarken boşlukların arasından baktı ve Feldmareşal Vietinghoff'un villadan bir hışımla çıktığını gördü. Şoförü arabadan çıkıp arka koltuğun kapısını açtı ve hemen oradan ayrıldılar.

Pino, bir an karar veremedi. Pencereye geri dönüp konuşmaları biraz daha mı dinleseydi, yoksa arabaya dönüp şansını hiç zorlamadan orada mı bekleseydi?

Leyers, ön kapıdan dışarı çıkarak kararı Pino yerine vermiş oldu. Pino, çitin arasından çıkıp koşarak soluğu generalin yanında alırken Vietinghoff'un gitmeden önce söylediklerini unutmamaya çalıştı.

Was du redest ist Verrat!

Oldukça mutsuz görünen ve her an bir yavru kedinin kafasını ısırıp koparabilecek gibi duran General Leyers'in kapısını açarken bu cümleyi sessizce tekrar edip durdu. Ön koltuğa oturduğu sırada Alman generalden dalga dalga gelen öfkeyi hissedebiliyordu.

"*Mon général?*"

"Gargnano," dedi Leyers. "Akıl hastanesine."

Pino, arabayı Mussolini'nin Garda Gölü'nün yukarısında bulunan villasının kapılarının arasından sürerken karşılarına çıkabileceklerden korkuyordu. General Leyers ön kapıda kendini takdim ederken Il Duce'nin emir subaylarından biri bunun pek de doğru bir zaman olmadığını söyledi.

"Elbette doğru bir zaman değil," diye çıkıştı Leyers. "Buraya gelmemin nedeni de bu zaten. Beni ona götürmezsen seni vururum."

Emir subayı sinirlenmişti. "Hangi yetkiyle?"

"Adolf Hitler'in yetkisiyle. Ben buraya Führer'in doğrudan bana verdiği emirler üzerine geldim."

Emir subayı hâlâ sinirliydi ama başını onaylarcasına salladı. "Pekâlâ, beni takip edin."

Pino ile generali kütüphaneye götürüp kapıyı nazikçe açtı. Akşam olmak üzereydi ama buna rağmen Mussolini'nin kütüphanesindeki ışıklar yanmıyordu. Tek ışık, çift kanatlı kapılardan içeri süzülen ışıktı. Bu solgun ışık demeti odayı çaprazlama bölünce etrafa saçılmış kitaplar, kâğıtlar, kırık camlar, darmaduman edilmiş mobilyalar ortaya çıktı.

Müthiş bir öfke nöbeti geçirdiği her halinden belli olan Il Duce, masasının arkasına oturuyordu, dirseklerini masaya dayamıştı, sert çenesi avuçlarındaydı ve masasının ardından hayatının enkazına bakar gibi yere bakıyordu. Claretta Petacci, Mussolini'nin önündeki rahat bir koltuğa uzanmıştı. Bir eliyle dumanı tüten

sigarasını tutarken diğerindeki boş şarap kadehini göğsüne bastırmıştı. Pino, onların saatlerdir aynı pozisyonda donup kaldıklarını düşündü.

"Duce?" dedi General Leyers, savaş alanına dönen odanın derinliklerine doğru yürüyerek.

Mussolini onu duymuş olsa bile belli etmedi, yalnızca Leyers ile Pino gittikçe ona doğru yaklaşırken masasının üstüne dalgın gözlerle baktı. Ne var ki diktatörün metresi onları duymuştu ve yüzünde rahatlamışçasına yorgun bir gülümsemeyle başını çevirip onlara bakıyordu.

"General Leyers," dedi Petacci, dili dolanarak. "Zavallı Beno için zor bir gün oldu. Umarım ona daha fazla sorun yaratmazsınız?"

"Duce ile dürüst bir konuşma yapmamız gerek," dedi general.

"Ne konuda?" diye sordu Mussolini, başını kaldırmadan.

Pino, artık iyice yaklaştığı kukla diktatörün İtalya haritasına baktığını fark etti.

"Duce?" diye söze girdi Leyers yeniden.

Mussolini başını kaldırıp generale tuhaf bir bakış attı. "Etiyopya'yı fethettik, Leyers. Şimdi de müttefik domuzları zencileri kuzeye, Toskana topraklarına getirdi. Zenciler Bologna ve Roma sokaklarında da kol geziyor! Yaşamaktansa şu anda ölmek benim için bin kat daha iyi. Sizce de öyle değil mi?"

Leyers, Pino'nun tercümesinden sonra bir anlık tereddütten sonra, "Duce," dedi, "böyle bir konuda size akıl veremem."

Mussolini'nin gözleri, uzun zaman önce kaybolmuş bir şeyi arar gibi etrafta gezindikten sonra yeni ve parlak bir nesne karşısında büyülenmiş gibi parladı.

"Bu doğru mu?" diye sordu kukla diktatör. "Sevgili Hitler'in elinde gizli bir süper silah olduğu doğru mu? Daha önce görmediğimiz türde bir füze, bir roket, bir bomba? Führer'in, bu süper silahı düşmanları yaklaşınca kullanacağını, her birini bir dizi yıkıcı darbeyle yok edeceğini duydum."

Leyers, yeniden tereddüte düştü. "Gizli bir silahı olduğuna dair söylentiler var, Duce."

"İşte!" dedi Mussolini, parmağını havaya kaldırıp ayağa fırlayarak. "Biliyordum! Sana söylemedim mi, Clara?"

"Söyledin, Beno," diye cevapladı metresi. Kendine bir içki daha koyuyordu.

Mussolini, az önce ne kadar büyük bir düşüşteyse şimdi de o kadar büyük bir yükselişteydi. Masasının etrafında uzun adımlarla dolanırken heyecan, hatta neredeyse neşe içindeydi.

"V-2 roketi gibi, değil mi?" dedi. "Yalnızca çok daha güçlü, koca bir şehri yerle bir edecek kapasitede, değil mi? Yalnızca siz Almanlar böyle bir şeyi yapabilecek o bilimsel mühendis beynine sahipsiniz!"

Leyers, bir süre tek kelime etmedikten sonra başını evet anlamında salladı. "Teşekkürler, Duce. İltifatınıza minnettarım ama ben buraya, durum sarpa sararsa nasıl bir plan uygulayacağınızı öğrenmek için gönderildim."

Bu Mussolini'nin kafasını karışmış gibiydi. "Güçlü bir roket bomba söz konusu. Elimizde güçlü bir roket bomba varken uzun vadede durum nasıl sarpa sarabilir ki?"

"Ben beklenmedik durumlara karşı plan yapma taraftarıyım," dedi Leyers.

"Ah," dedi diktatör ve gözleri fır dönmeye başladı.

"Valtellina, Beno," dedi Claretta Petacci.

"İşte bu," dedi Mussolini, yeniden konuya odaklanarak. "Bizi püskürtürlerse, buranın kuzeyinde, İsviçre'nin tam karşısında bulunan Valtellina Vadisi'ne benimle birlikte gelecek yirmi bin kişilik bir birliğim var. Beni ve Faşist dostlarımı Herr Hitler azami yıkım gücüne sahip roketini fırlatana kadar korurlar!"

Mussolini sırıtarak etrafına bakıyor, o mükemmel günü yaşama umuduyla eğleniyordu.

General Leyers, uzun bir süre boyunca hiçbir şey söylemedi ve Pino yan gözlerle ona baktı. Hitler'in elinde bir süper silah mı vardı? Bunu Berlin'e yeterince yaklaştıkları takdirde müttefiklerin üstünde kullanacak mıydı? Leyers, bunun cevabını biliyor bile olsa hiç belli etmiyordu.

General, topuklarını birbirine vurduktan sonra eğilerek selam verdi. "Teşekkür ederim, Duce. Öğrenmek istediğimiz tek şey buydu."

"Bizi uyarırsın, değil mi Leyers?" dedi Mussolini. "Hitler o muhteşem roket bombasını kullanacağı zaman biri uyarırsın, değil mi?"

"Bunu ilk öğreneceklerin arasında olacağınızdan eminim," dedi General Leyers arkasına dönerken.

Diktatörün metresinin önünde durdu. "Siz de Valtellina'ya gidecek misiniz?"

Claretta Petacci, kaderine çok uzun zaman önce razı olmuşçasına gülümsedi. "Ben Beno'mu güzel zamanlarda sevdim, General. Kötü zamanlarda daha da çok seveceğim."

Pino, o gün geç vakit, Mussolini ziyaretini anlatmadan önce, Garda Gölü'nün doğudaki tepelerinde bulunan villanın penceresinin altında duyduğu birkaç kelimeyi tekrar etti.

"*Was du redest ist Verrat.*"

Greta yenge koltukta doğrulup oturdu. Albert dayı hapse atıldığından beri onlarda yaşıyor, Baka'ya günlük radyo yayınlarında yardımcı oluyordu.

"Bunu söyleyenin Vietinghoff olduğundan emin misin?" diye sordu.

"Hayır, emin değilim ama ses çok öfkeliydi ve hemen arkasından Feldmareşalin villadan öfke içinde çıktığını gördüm. Ne demek bu?"

"*Was du redest ist Verrat*," dedi Greta yenge. "Önerdiğin şey, ihanettir."

"İhanet mi?" dedi Pino.

Babası öne doğru eğildi. "Yani Hitler'e karşı bir darbe falan mı?"

"Vietinghoff ile bu şekilde konuşuyorlarsa, bence darbe söz konusu," dedi Greta yenge. "Wolff da orada mıydı? Ya Leyers?"

"Diğerleri de. Ama onları hiç görmedim. Bizden önce gelip bizden sonra gittiler."

"Tehlike çanlarını duyuyorlar," dedi babası. "Ve hayatta kalmak için entrikalar düzenliyorlar."

"Müttefiklerin bunu bilmesi gerek," dedi Pino. "Mussolini'yi ve Hitler'in sahip olduğuna inandığı süper silahı da."

"Leyers bu süper silah hakkında ne düşünüyor?" diye sordu Greta yenge.

"Bilmiyorum. Çoğu zaman yüzü duvar gibi. Ama öğrenecektir. Hitler için çalışmaya top üreterek başladığını bana kendi söylemişti."

"Baka sabah geliyor," dedi babası. "Londra'nın öğrenmesini istediklerini yaz, Pino. Senin notunu da diğer yayınlarla birlikte yollarım."

Pino, kalem ve kâğıt aldıktan sonra raporunu yazdı. Greta yenge, Pino'nun kulak misafiri olduğu ihaneti not etti.

Pino, en sonunda esneyerek saatine baktı. Neredeyse dokuz olmuştu. "Generale gitmem, yarın için emirlerimi öğrenmem gerek."

"Yarın gece eve gelecek misin?"

"Sanmıyorum baba."

"Dikkatli ol," dedi Michele. "Savaş sonsuza dek sona ermek üzere olmasaydı, generallerin ihanetten söz edişini duymazdın."

Pino, başıyla onayladıktan sonra paltosunu almaya gitti. "Bana Albert dayıyı soran olmadı. Sen onu bu sabah San Vittore'de gördün, değil mi? Nasıldı?"

"Zayıflamış ama bu kötü bir şey değil," dedi Greta yenge, ruhsuzca gülümseyerek. "Denemelerine rağmen onu konuşturmayı başaramamışlar. Diğer tutsakların büyük bir kısmını tanıyor oluşu işine yarıyor. Birbirlerini koruyorlar."

"Orada daha fazla kalmayacak," dedi Pino.

Dolly'nin evine gitmek üzere sokakları arşınlarken Pino'daki şimdiyle savaşın bittiği gün arasındaki zaman hissi çok kısaydı, bitmek bilmez derecede uzun ve Anna ile dolu dolu olan savaş sonrasından çok daha kısaydı.

Anna ile geçireceği sonsuz bir gelecek düşünceleri, onu hızla Dolly'nin kapısına ulaştırmıştı bile. Neyse ki kapıyı açan Anna olmuştu. Gülümsüyordu, artık hasta değildi ve Pino'yu gördüğüne çok sevinmişti.

"General ve Dolly dışarı çıktı," dedi Anna, Pino'yu içeri alırken.

Kapıyı kapayıp kendini Pino'nun kollarına attı.

Geç vakit, Anna'nın yatağında şakıyan bedenleri ter ve aşkla parlıyordu.

"Seni özledim," dedi Anna.

"Aklımdan hiç çıkmıyorsun," dedi Pino. "General Leyers'i takip etmem ya da gittiğimiz yerleri, gördüklerimizi ezberlemem gerekirken seni düşünmem kötü mü?"

"Hiç kötü değil," dedi Anna. "Aksine, çok tatlı."

"Ciddiyim. Ayrı olduğumuzda müziğin bir anda durduğunu hissediyorum."

Anna, Pino'ya baktı. "Sen özel birisin, Pino Lella."

"Hayır, pek özel sayılmam."

"Öylesin," diye ısrar etti Anna, parmağını göğsünde gezdirerek. "Cesursun. Komiksin. Ve güzelsin de."

Pino, utanarak güldü. "Güzel mi? Yakışıklı değil miyim?"

"Yakışıklısın," dedi Anna, yanağını okşayarak. "Ama bana olan aşkınla öyle dolusun ki ışıltısı dışına vuruyor, kendimi güzel hissettiriyor ve bu da seni güzel görmemi sağlıyor."

"O halde güzeliz," dedi Pino ve Anna'ya iyice sokuldu.

Pino, şimdiyle savaşın bitişine kadar geçecek sürenin gözüne çok kısa göründüğünü, ne var ki savaştan sonrasının görünmez bir ufka kadar süreceği hissine kapıldığını anlattı.

"İstediğimiz her şeyi yapabiliriz," dedi Pino. "Hayat sonsuz."

"Mutluluğun peşine koşup tutkuyla yaşayabilir miyiz?"

"Gerçekten tek istediğin bu mu? Mutluluğun peşine düşüp tutkuyla yaşamak mı?"

"Sen başka türlüsünü yapabilir misin?"

"Hayır," dedi Pino, Anna'yı öpüp onu daha da çok severek. "Galiba gerçekten yapamam."

YİRMİ ALTINCI BÖLÜM

Sonraki iki hafta boyunca General Leyers ile Pino, neredeyse hiç durmadan yollardaydılar. Leyers, Como'daki gar ziyaretlerinden sonra iki kez İsviçre'ye gitti. Leyers'in Monza yerine Como'ya gitmesi, Pino'ya generalin altın dolu vagonu hareket ettirdiğini düşündürdü. Lugano gezileri dışında Leyers, zamanının büyük bir kısmını kuzeye giden yolların ve tren hatlarının durumunu inceleyerek geçiriyordu.

Pino, nedenini sormadı ve sormak da haddine değildi ama 15 Mart'ta Brenner Geçidi'ne giden yolda ilerlerken, generalin ne yapmak niyetinde olduğu apaçık ortadaydı. Avusturya'ya giden geçide çıkan tren rayları devamlı olarak bombalanmıştı. Her iki yönde de hizmet durmuştu ve grili adamlar hattı onarmaya çalışıyordu.

Brenner Geçidi yolu, vadiye inen bütün yolu kaplamış durumdaki kar yığınının arasından geçiyordu. Yükseğe çıktıkça kar kütlesi de yükseliyor, en sonunda çatısı olmayan kumlu beyaz bir tünel gibi görünüyordu. En sonunda karşılarına çıkan virajda devasa Brenner drenajının kusursuz manzarasıyla karşılaştılar.

"Dur," dedi Leyers ve elinde dürbünüyle dışarı çıktı.

Pino'nun dürbüne ihtiyacı yoktu. Önlerinde uzanan yolu ve Brenner Geçidi'nin üst kısmına, oradan da Avusturya'ya giden yolu kapayan karı kazarken, parçalarken ve kürerken esir edilmiş tek bir organizma gibi görünen grili adamları görebiliyordu.

Sınırdan epey uzaktalar, diye düşündü Pino ve daha yukarı kesimlere baktı. Oradaki karın kalınlığı on ya da on iki metre olmalıydı. Avusturya yakınlarındaki karaltılar da çığ izine benziyordu. Bu karaltıların altında on beş metrelik bir kar yığını ve yolda da dökünтüler vardı.

Leyers de benzer bir fikre kapılmıştı. Köleleri gözetleyen Waffen-SS birliklerinin bulunduğu bölgeye geldiklerinde general arabadan indi ve rütbesinden binbaşı olduğu anlaşılan görevliyle konuşmaya başladı. İki adam bağıra çağıra tartışıyorlardı. Öyle ki Pino bir ara tekme tokat kavga edeceklerini sandı.

General Leyers arabaya döndüğünde hâlâ öfkeliydi.

"Bu kadar yavaş hareket ederlerse İtalya'dan asla çıkamayız," dedi. "Kamyona, çapa kepçeye ve buldozere ihtiyacım var. Gerçek makineler istiyorum. Yoksa imkânsız."

"*Mon général?*" dedi Pino.

"Kapa çeneni ve arabayı sür, Vorarbeiter."

Pino, generalin üstüne gitmemesi gerektiğini bildiği için sustu, Leyers'in biraz önce ne söylemiş olabileceğini düşündü ve en sonunda neyin peşinde olduklarını anladı.

General Leyers'e kaçış rotasıyla ilgilenme görevi verilmişti. Almanların geri çekilmek için bir yol çizmeleri gerekiyordu. Tren rayları havaya uçurulmuştu. Bu nedenle Brenner Geçidi yolu İtalya'dan kaçmak için en güvenli yoldu ve karla kapanmıştı. Diğer geçitler İsviçre'ye çıkıyordu ama İsviçre son birkaç gündür Alman trenlerinin ya da kafilelerinin sınırlarından geçişlerini durdurmuştu.

Şu andan itibaren, diye düşündü Pino, *Naziler kapana kıstırıldı.*

O gece Pino, Baka'ya İtalya ile Avusturya arasındaki muazzam kar engelini anlatan bir mesaj yazdı. Gerillaların ya da müttefiklerin daha çok çığa yol açmak için yolun üst kısmındaki karlı tepeleri bombalamaya başlaması gerektiğini söyledi.

Beş gün sonra, Pino ve Leyers Brenner'a geri döndü. Pino, generalin müttefik bombalarının yolu kar duvarlarıyla kapayan dev heyelanlara neden olduğu haberleri karşısında deliye döndüğünü görünce gizli gizli keyiflenmişti.

Saatler geçtikçe Leyers daha da dengesizleşiyor, bir an çok konuşkanken bir anda sessizleşip surat asıyordu. Generalin mart sonuna doğru altı gününü İsviçre'de geçirmesi Pino'ya Anna ile neredeyse sınırsız bir zaman sundu. Pino, Leyers'in neden Dolly'yi Lugano'ya ya da Cenevre'ye götürmediğini merak etmişti.

Ama bunların hiçbiri üzerine çok uzun süre düşünmedi. O âşıktı ve aşk herkese yaptığı gibi onun da zaman kavramını şaşırtmıştı. Anna ile geçen her an nefes kesiciydi ve hemen sona eriyordu, oysa ayrı olduklarında zaman bitmek bilmez bir özlemle doluyordu.

1945 yılının mart ayı yerini nisana bıraktığında sanki kozmik bir değişim yaşandı. Soğuk ve karlı hava kuzey İtalya'yı ele geçirmiş, müttefik ilerleyişi yerini ilkbaharın son sıcaklarıyla eriyen kara bırakmıştı. Pino, General Leyers'i neredeyse her gün Brenner Geçidi yoluna götürüyordu. O sıralar yolda çapa kepçeler çalışıyor, damperli kamyonlar karı ve çığ kalıntılarını taşıyıp götürüyordu. Güneş, mekanik kepçelerin yanında karları küreyen grili adamların gücünü tüketiyordu. Adamların yüzleri kardan yansıyan parlak güneş ışığından yanmıştı, kasları erimiş karın ve buzun ağırlığıyla bükülmüş, iradeleri de yıllardır süren kölelikle kırılmıştı.

Pino onları teselli etmek, cesaretlerini kaybetmemelerini ve savaşın bitmek üzere olduğunu söylemek istiyordu. *Artık aylar değil, yalnızca haftalar kaldı. Sabredin. Hayata tutunun.*

8 Nisan 1945'te, karanlık çöktükten uzun bir süre sonra, Pino ve General Leyers, Bologna'nın kuzeydoğusundaki Molinella kasabasına vardılar.

Leyers, oradaki Wehrmacht karargâhında bir karyolada yatarken, Pino da Fiat'ın ön koltuğunda düzensiz bir uyku çekti. Şafak sökerken daha yükseklere, Argenta kasabasının batısına çıkmışlardı. Oradan, kıyı yakınlarındaki bir haliç olan Comacchio Gölü'ne akan Senio Nehri'nin her iki tarafındaki düz ve ıslak araziyi görebiliyorlardı. Göl, müttefiklerin Leyers'in nehrin kuzey yakasına inşa ettiği istihkamların etrafına yanaşmasını engelliyordu.

Tank tuzakları. Mayın tarlaları. Siperler. Makineli tüfek yuvaları. Pino, kilometrelerce uzaktan bile hepsini net bir şekilde görebiliyordu. Arkalarında, müttefik topraklarındaki nehrin öteki tarafında, Rimini'ye ve Adriyatik Denizi'ne giden ya da oralardan gelen tek bir kamyon dışında hareket eden hiçbir şey yoktu.

O gün, o tepede, bahar kuşları ve böcekler dışında saatlerce

pek az ses duyuldu. Ilık bir esinti sürülen tarlaların kokusunu taşıyordu. Tüm bunlar Pino'ya toprağın savaşı tanımadığını, doğanın insanların birbirine yaşattığı dehşete rağmen var olmaya devam ettiğini düşündürdü. Doğa, insanları ve insanların öldürmeye, fethetmeye karşı duydukları ihtiyacı biraz olsun umursamıyordu.

Sabahın son saatleriydi. Sıcaklık artmıştı. Öğlene doğru uzaktan gümbürtüler, Rimini'nin sularından yükselen patlama yankıları duydular ve kısa süre sonra Pino, denizin üzerini kaplayan dumanı fark etti. Neler olup bittiğini merak etmişti.

Sanki General Leyers de onu duymuştu.

"Gemilerimizi bombalıyorlar," dedi sakince. "Yolumuzu kesiyorlar ama beni de orada yok etmeye çalışacaklar."

Öğleden sonraydı ve hava bir yaz günü kadar sıcak olmasına rağmen o kadar kuru değildi. Kavurucu sıcağa rağmen kışın düşen bütün nem yerden buharlaşarak uçmuş, havayı boğucu ve ağır bir hale sokmuştu. Leyers nöbetine devam ederken Pino da arabanın gölgesinde oturuyordu.

"Savaştan sonra ne yapacaksın, Vorarbeiter?" diye sordu Leyers bir süre sonra.

"*Moi, mon général?*" dedi Pino. "Bilmiyorum. Belki okula dönerim. Belki annemle babama bakmak için çalışırım. Ya siz?"

General Leyers, dürbününü gözünden çekti. "Ben henüz o kadar ilerisini göremiyorum."

"Ya Dolly?"

Leyers, bu terbiyesizliği için Pino'yu azarlaması gerekip gerekmediğini düşünürcesine başını yana eğdi ama onun yerine, "Brenner açıldığında onunla ilgilenilecek," dedi.

İkisi de güneyde gümbürtülü, monoton bir gürültü duydular. Leyers, dürbünü yeniden kaldırıp gökyüzüne baktı.

"Başlıyor," dedi.

Pino, ayağa fırlayıp elini gözlerine siper ederek baktığında güneyden onarlı olarak yan yana, yirmili olarak da arka arkaya sıralanmış ağır bombardıman uçaklarını gördü. İki yüz savaş uçağı üstlerine doğru uçarak öylece yakınlarından geçti ki Pino uçakların silah yüklerini başından aşağı dökmelerinden korktu.

Bir mil uzakta ve bir mil yukarıdalardı, yana yatarak gövde-

lerini sergilediler ve bomba bölmelerini açtılar. Bombardıman uçaklarının yol gösterici olanları irtifa kaybetti, kanatlarını ayarladı ve Gotik Hattı ile Alman topraklarına saldırdı. Attıkları bombalar arkalarından vızıldayarak geliyor, gökyüzünden dalış yapan sayısız balık gibi görünüyordu.

İlk bomba tam Alman savunmasının arkasına isabet edip patlayarak etrafı enkaz yağmuru içinde bıraktı, ışın ve alevlerden bir gökkuşağı yarattı. Gotik istihkâmının arkasına bombalar yağdıkça alazlanmış çukurlar ve bakır kırmızısı yangınlar bir şiddet ve yıkım halısı içinde doğudan halice ve denize yuvarlanıyordu.

İlk dalgadaki son roketten on dakika sonra ikinci, üçüncü ve nihayet dördüncü roket de geldi – toplamda sekiz yüz ağır bombardıman uçağı anlamına geliyordu bu. Hantal uçaklar ağır silahlarını aynı hızda ama bir iki derecelik farkla bırakıyorlardı. Böylelikle yeni bombalar Almanların cephe gerisinin farklı yerlerine düşüyordu.

Silah depoları patlıyor, petrol kaynakları sızıyordu. Kışlalar, yollar, kamyonlar, tanklar ve geçici ikmal depoları ilk saldırıda yerle bir olmuştu. Sonra orta dereceli ve hafif dereceli bombardıman uçakları nehrin üstünde alçak uçtu, savunma hattına saldırdı. Leyers'in tank tuzaklarının bazı kısımları havaya uçmuştu. Makineli tüfek yuvaları parçalara ayrıldı. Top mevzileri düştü.

Sonraki dört saatte müttefiklerin bombardıman uçakları bölgeye yirmi bin bomba bıraktı. Hava saldırıları arasındaki boşluklarda, müttefiklere ait iki bin ağır silah Gotik Hattı'nı otuz dakika boyunca yaylım ateşine tuttu. Öğleden sonranın son saatleri yaşanırken güneş nehri kaplayan dumanın içinde parlıyor, gökyüzü cehennem gibi ve kasvetli görünüyordu.

Pino, Leyers'e baktı. General, titreyen elleriyle tuttuğu dürbünüyle düşen savunma hattının güneyine bakarken bir yandan da Almanca küfürler yağdırıyordu.

"*Mon général?*" dedi Pino.

"Geliyorlar," dedi Leyers. "Tanklar. Cipler. Ağır silahlar. Bütün orduları bize doğru ilerliyor. Askerlerimiz ellerinden geldiğince direnecek ve birçoğu o nehir için ölecek. Ama bir zaman sonra ki bu yakın bir zaman, oradaki her asker bozguna uğrayan

kimsenin kaçamayacağı o seçimle karşı karşıya kalacak: geri çekilecek, teslim olacak ya da ölecek."

Gün, yerini alacakaranlığa bıraktığında, alev makineli müttefik askerleri Alman siperlerini ve makineli tüfek yuvalarını istila etti. Siyah ve yıldızsız bir geceydi. Göğüs göğüse savaş karanlığın içinde sürüp giderken Pino'nun görebildiği tek şey, patlayıcıların ışığı ve yangının yavaş kırbacıydı.

"Sabah her yeri istila etmiş olurlar," dedi Leyers en sonunda. "Bitti artık."

"İtalya'da, şişman kadın şarkı söyleyene kadar hiçbir şey bitmemiştir deriz, *mon général*," dedi Pino.

General, "Operadan nefret ederim," diye söylendikten sonra arabaya doğru yürüdü. "Elimdeki seçenekler tükenmeden önce beni Milano'ya götür."

Pino, bunun tam olarak ne anlama geldiğini bilmese de istekli bir şekilde direksiyonun başına geçti. *Naziler şu anda geri çekilebilir, teslim olabilir ya da ölebilir,* diye düşündü. *Savaşın kendisi bile ölmekte. Artık huzura ve, işte, Amerikalılara yalnızca günler kaldı!*

Pino, gece boyunca Milano'ya doğru araba kullanırken nihayet bir Amerikalıyla tanışacak olma düşüncesi keyfini yerine getirmişti. Belki de koca bir Amerikan ordusuyla bile tanışabilirdi! Anna ile evlendikten sonra, kuzeni Licia Albanese gibi Amerika'ya gidebilir, annesinin çantalarını ve Albert dayının deri ürünlerini New York'a, Chicago'ya ve Los Angeles'a götürebilirdi. Orada bir servet kazanabilirdi!

Pino, bu fikri düşündükçe tüyleri ürperdi ve daha az önce hayal bile edemeyeceği bir geleceğin ışıltısına kapıldı. Milano yolu boyunca bir kez bile az önce tanık olduğu korkunç yıkımı düşünmemişti. Hayatında güzel ve yararlı bir şeyi *con smania* yapmak istiyordu ve tüm bunları Anna'ya anlatmak için sabırsızlanıyordu.

Seni Nehri boyunca uzanan Gotik Hattı, aynı gece geç saatlerde yerle bir edilmişti. Sonraki akşam, Yeni Zelanda'dan ve Hindistan'dan gelen müttefik güçleri, geri çekilip kuzeyde yeniden toplanan Alman ordusuyla birlikte Leyers'in düşen savunmasının yaklaşık beş kilometre gerisindeydi. 14 Nisan'da, korkunç

bir bombardımanın ardından Amerikan Beşinci Ordu'su Gotik Hattı'nın batı duvarını kırarak kuzeye, Bologna'ya doğru ilerledi.

Geçen her gün, müttefiklerin ilerleyişine dair yeni haberleri beraberinde getiriyordu. Pino, her gece Baka'nın kısa dalga radyosundan BBC'yi dinliyordu. Her gün de Leyers'i cephe cephe dolaştırıyor ya da onu kaçış rotalarına götürüyordu. Buralarda, İtalya'yı istila ettiklerinden daha düşük bir hızla kaçan Almanların oluşturduğu uzun sıraları izliyorlardı.

Nazi savaş makinesi Pino'ya sakat görünüyordu. Yalpalayan tankların hızlarını kaybetmesine ve savaş travması yaşayan piyadelerin topları çeken katırların arkasından nasıl yürüdüklerine bakınca her şeyi görebiliyordu. Açık kamyonlardaki yaralı onlarca Alman, kavurucu sıcak güneşin ışınlarına maruz kalıyordu. Pino, hepsinin hemen oracıkta ölmesini umuyordu.

Pino ile Leyers, iki üç günde bir Brenner Geçidi'ne gidiyorlardı. Hava ısınınca kar da erimiş, buzlu pis sular geçitten akarak yer altı tünellerini ve yolu çökertmişti. Rotanın sonuna geldiklerinde, buz gibi su buharlı kazıcıların ve damperli kamyonların yanında çalışmaya devam eden kölelerin açık bileklerine ve kaval kemiklerine kadar geliyordu. 17 Nisan'da, grili adamlar Avusturya sınırından bir buçuk kilometre kadar uzaktaydı. İçlerinden biri suya düşüverdiğinde SS askerleri onu dışarı çekip bir kenara fırlattılar.

Bu olay, General Leyers'in gözünden kaçmamıştı.

"Onları tam gün çalıştırın," dedi sorumlu yüzbaşıya. "Bir hafta içinde bütün Wehrmacht Onuncu Ordusu bu yola varmış olacak."

YİRMİ YEDİNCİ BÖLÜM

21 Nisan 1945 Cumartesi

Organization Todt subayları, Turin'deki OT ofisinin bahçesinde beş adet kocaman belge yığınının üstüne benzin dökerken General Leyers bir kenarda durmuş seyrediyordu. Leyers'in başıyla işaret verdiği subaylardan biri elindeki kibritle belgeleri yaktı. Yüksek bir ıslık sesinin ardından bir anda ortalığı alevler ve duman kapladı.

General, belgelerin yanışını büyük bir ilgiyle izlerken Pino'nun da ondan geri kalır yanı yoktu.

Bu belgelerde Leyers'in Dolly'nin yatağından sabahın üçünde çıkıp hepsini yok ettirecek kadar önemli ne vardı? Sonrasında orada bekleyip hepsinin yandığından emin olmak istemesinin sebebi neydi? O belgelerde Leyers'i bir şekilde suçlu gösteren kanıtlar mı vardı? Öyle olmalıydı.

Pino'nun tüm bunları düşünmesine fırsat kalmadan General Leyers OT subaylarına bağırdıktan sonra Pino'ya döndü.

"Padua," dedi.

Pino, arabayı güneye doğru sürdü ve Milano'nun etrafında dönüp Padua'ya doğru yol aldı. Yoldayken savaşın neredeyse bittiği düşünceleriyle uyuklamamak için kendini zor tuttu. Müttefikler Argenta boşluğunda Leyers'in savunmasını yıkmıştı. ABD ordusunun Onuncu Dağ Tümeni, Po Nehri'ne yaklaşıyordu.

Leyers, Pino'nun yorgunluğunu sezmiş olacak ki elini cebine sokup küçük bir şişe çıkarıp içindeki küçük beyaz hapı Pino'ya uzattı. "İç bunu. Amfetamindir bu. Seni ayık tutar. Hadi. Ben de aynısından kullanıyorum."

Pino, hapı aldıktan kısa süre sonra ayılmıştı ama asabileşmişti

de. Başı ağrıdığı sırada Padua'ya vardılar ve general orada bir yığın daha OT belgesinin yandığını gördü. Sonra yeniden Brenner Geçidi'ne gittiler. Artık Nazileri Avusturya'ya giden açık yoldan ayıran kar yığını iki yüz elli metreden azdı. Leyers'e bu yığının önlerindeki kırk sekiz saat içinde kırılacağı söylendi.

22 Nisan Pazar sabahı Pino, Leyers'in Verona'daki OT belgelerini yok edişini izledi. Öğleden sonra, Brescia dosyaları da alev almıştı. Durdukları her yerde, her yangından önce, general valizini OT ofisine taşıyor, belgeleri yakmadan önce dosyaları karıştırıyordu. Leyers, Pino'nun durdukları her yerde daha da ağırlaşan valize dokunmasına izin vermiyordu. Akşamın ilk saatlerinde Bergamo'daki OT belgelerinin yanışını da izledikten sonra Leyers'ın Como stadyumunun arkasındaki ofisine döndüler.

Ertesi sabah, 23 Nisan Pazartesi günü, General Leyers OT subaylarının stadyumdaki çukurda belgelerden ve dosyalardan oluşan devasa bir kamp ateşi yakışlarını izledi. Belgelerin yakıldığı ateşi saatler boyunca seyretti. Belgelere yaklaşmasına izin verilmeyen Pino, Nazi kayıtlarının dumana ve uçuşan küllere dönüşmesini gittikçe artan bir sıcağın içinde, otururken oradan izledi.

O gün, akşama doğru Milano'dan döndüklerinde iki SS Panzer birliği Duomo'nun etrafındaki sokakları kapamıştı. Leyers bile içeri alınmadan önce dikkatle arandı. Gestapo karargâhı olan Hotel Regina'ya girdiklerinde Pino, tüm bunların nedenini anlamıştı. Albay Walter Rauff sarhoştu, öfkeliydi ve üstünde adı yazan her şeyi yakmaya çalışıyordu. Ama Gestapo şefi, Leyers'i görünce yüzü güldü ve onu hemen ofisine çağırdı.

Leyers, Pino'ya baktı. "Bugünlük işin bitti ama sabah dokuzda toplantım var. Beni sekiz kırk beşte Dolly'nin evinden al."

"*Oui, mon général*," dedi Pino. "Araba?"

"Sende kalsın."

General Leyers, Rauff'un arkasından içeri girdi. Pino, bu kadar çok belgenin yok edilmesinden hiç hoşlanmamıştı. Nazilerin İtalya'da yaptıklarının kanıtları ortadan kayboluyordu ve bu konuda müttefikleri haberdar etmek dışında yapabileceği hiçbir şey yoktu. Fiat'ı kendi evinin iki sokak ötesine park edip kol bandını

da koltukta bıraktı –gamalı haçı yukarı bakacak şekilde bırakmıştı– ve yeniden lobideki nöbetçi askerlerin önünden geçti.

Michele, parmağını dudaklarına götürdü, Greta yenge de evin kapısını kapadı.

"Baba?" dedi Pino.

"Ziyaretçimiz var," dedi babası sessizce. "Kuzenimin oğlu Mario."

Pino, gözlerini kısarak baktı. "Mario mu? O savaş pilotu değil miydi?"

"Öyleyim," dedi Mario, gölgelerin içinden çıkıp gelerek. Kısa boylu, kare omuzlu bir adamdı ve yüzünde kocaman bir gülümseme vardı. "Geçen gece vuruldum ama paraşütle yere inip buraya kadar gelmeyi başardım."

"Mario, savaş bitene kadar burada saklanacak," dedi Michele.

"Baban ve yengen bana senin neler yaptığını anlattı," dedi Mario, Pino'nun sırtına vurarak. "Cesaret ister."

"Ah, bilmiyorum," dedi Pino. "Bence Mimo çok daha zor zamanlar geçirmiştir."

"Bu çok saçma," dedi Greta dayı, Pino ellerini kaldırarak teslim olmadan önce.

"Üç gündür duş almadım," dedi. "Sonra da generalin arabasını götürmem gerek. Hayatta olmana sevindim, Mario."

"Ben de öyle, Pino," dedi Mario.

Pino, koridoru yürüyüp yatak odasının yanındaki banyoya girdi. Dumanlı giysilerini çıkardıktan sonra kokuyu vücudundan ve saçlarından atmak için duşa girdi. En güzel giysilerini giyip yanaklarına da babasının tıraş sonrası losyonundan biraz sürdü. Anna'yı görmeyeli dört gün olmuştu ve onu etkilemek istiyordu.

Yemek odasına, Baka'ya yakılan belgeleri anlatan bir not bıraktı; babasıyla, yengesiyle ve kuzeniyle vedalaştıktan sonra çıktı.

Alacakaranlık çöküyordu ama binalardan ve kırma taşlardan yansıyan ısı, insanın içine sauna gibi işliyordu. Pino, yürürken kendini iyi hissediyordu. Günlerce araba kullandıktan, ayakta dikilip olanı biteni izledikten sonra sıcak ve nem eklemlerine iyi gelmişti. Fiat'a binip kontağa uzandığı sırada arka koltukta biri hareket etti ve tabancasının soğuk ağzını kafasının arkasına dayadı.

"Sakın kıpırdama," dedi adam. "Ellerini direksiyona koy. Silahın var mı?"

"Hayır," dedi Pino, sesinin nasıl titrediğini fark ederek. "Ne istiyorsun?"

"Sence ne istiyorum?"

Pino, adamın sesini tanıyınca aniden beyninin parçalara ayrılacağını düşünerek korkuya kapıldı.

"Sakın, Mimo," dedi. "Annemle babam..."

Pino, tabancanın çeliğinin başından uzaklaştığını hissetti.

"Pino, sana söylediklerim yüzünden çok üzgünüm," diye söze başladı Mimo. "Ne yaptığını artık biliyorum, casussun ve ben... cesaretine hayranım. Davana bağlılığına da."

Pino'nun boğazı düğüm düğüm olmuştu ama sonra sinirlenivердi. "O halde neden başıma silah dayıyorsun?"

"Silahlı olup olmadığını bilmiyordum. Beni öldürmeye çalışabileceğini düşündüm."

"Ben küçük kardeşimi asla vurmam."

Mimo, koltuğa doğru uzanıp Pino'ya sarıldı. "Beni affeder misin?"

"Elbette," dedi Pino, öfkesini bir kenara bırakarak. "Tüm bunları bilemezdin ve Albert dayı da böylesinin daha güvenli olacağını düşündüğü için sana anlatmama izin yoktu."

Mimo, başını onaylarcasına salladı ve gözlerini koluna sildi. "Beni, senin ne yaptığını bana anlatan bir gerilla komutanı buraya yolladı. Sana emirlerini ileteceğim."

"Emir mi? Ben emirlerimi General Leyers'ten alıyorum."

"Artık değil," dedi Mimo, ağabeyine bir kâğıt uzatarak. "Ayın yirmi beşinde Leyers'i tutuklayıp onu bu adrese getireceksin."

General Leyers'i tutuklamak mı? İlk başta bu fikir Pino'nun sinirlerini bozsa da daha sonra Leyers'in başına silah dayadığını hayal edince keyfi yerine geldi.

Generali *tutuklayacaktı* ve sonra da casus olduğunu itiraf edecekti. Bu gerçeği Nazinin yüzüne çarpacaktı. *Bunca zamandır burnunun dibindeydim. Yaptığın her şeyi gördüm, köle efendisi.*

"Tamam," dedi Pino en sonunda. "Bu benim için onurdur."

"O halde savaş bittiğinde görüşürüz," dedi Mimo.

"Nereye gidiyorsun?"

"Savaşa dönüyorum."

"Nasıl? Ne yapacaksın?"

"Bu gece tankları sabote edeceğiz. Bir de Nazilerin Milano'dan çekilmesini bekliyoruz. Sonra onları pusuya düşürerek bir daha İtalya'ya gelmeyi akıllarından bile geçirmemelerini sağlayacağız."

"Ya Faşistler?"

"Onları da. Her şeye yeni baştan başlayacaksak temiz bir sayfaya ihtiyacımız var."

Pino, başını iki yana salladı. Mimo daha yeni on altısına basmıştı ve savaştan nasibini çoktan almıştı.

"Savaş bitmeden sakın ölme," dedi Pino.

"Sen de öyle," dedi Mimo, arabadan çıkıp gölgelerin içine karışarak.

Pino, kardeşinin gidişini izlemek için arkasına döndü ama hiçbir şey göremedi. Mimo, bir hayaletten farksızdı.

Düşündükçe yüzü güldü ve General Leyers'in arabasına günlerdir, en azından Anna'yı son gördüğü günden beridir ilk kez güzel şeyler hissederek baktı.

O akşam arabayı saat sekiz civarında Dolly'nin evinin önüne park ederken Pino'nun kalbi sızladı. Lobideki kocakarıya el salladıktan sonra merdivenlerden üçüncü kata çıktı ve Dolly'nin kapısını coşkuyla çaldı.

Anna, kapıyı gülümseyerek açtı. Pino'nun yanağına bir öpücük kondurduktan sonra, "Dolly çok üzgün," dedi. "General neredeyse dört gündür eve uğramadı."

"Bu gece gelecek," dedi Pino. "Bundan eminim."

"Lütfen bunu ona söyle," dedi Anna ve Pino'yu koridora yönlendirdi.

Dolly Stottlemeyer, oturma odasındaki koltuktaydı ve üstünde Leyers'in beyaz tuniklerinden biri dışında pek bir şey yoktu. Kadehindeki sek viskisi buzluydu ve günün birinci, ikinci ve hatta beşinci kadehini bile çoktan içtiği belliydi.

Dolly, Pino'yu görünce küçük düşmüş bir kadın gibi çenesini sıktı. "Hansie'm nerede benim?"

"General, Wehrmacht karargâhında," dedi Pino.

"Şu anda Innsbruck'ta olmamız gerekiyordu," dedi Dolly, kelimeleri yuvarlayarak.

"Geçit yarın açılıyor," dedi Pino. "Bana da sizi de yanında götüreceğini daha geçen gün söyledi."

Dolly'nin gözleri yaşarmıştı. "Öyle mi dedi?"

"Evet, onu duydum."

"Teşekkürler," dedi Dolly ve titreyen eliyle kadehini kaldırdı. "Bana ne olacağını bilmiyordum." Viskisini yudumladı, gülümsedi ve ayağa kalktı. "Siz ikiniz gidin şimdi. Benim kendimi güzelleştirmem gerek."

Dolly, onlara doğru sendeleyip duvara tutunduktan sonra koridorda kayboldu.

Yatak odasının kapısının kapandığını duyduklarında soluğu mutfakta aldılar. Pino, Anna'yı etrafında döndürdükten sonra kucakladı ve onu öptü. Anna, bacaklarını Pino'ya sararak öpücüğüne aynı şehvetle karşılık verdi. Dudakları en sonunda ayrılınca, "Sana yemek hazırladım," dedi Anna. "Sevdiğin sosisli ve brokolili yemek var, bir de ekmekle tereyağı."

Pino, açlıktan ölmek üzere olduğunu fark edince istemese de Anna'yı yere indirdi. "Tanrım, seni çok özledim," dedi usulca. "Şu anda senin yanında olmanın nasıl müthiş bir şey olduğunu bilemezsin."

Anna, neşeyle gülümseyen yüzüyle Pino'ya baktı. "Böyle olacağı hiç aklıma gelmezdi."

"Benim de," dedi Pino ve onu yeniden ve yeniden öptü.

Sarımsak ve zeytinyağıyla sotelenmiş sıcak sosis ve brokoli yanında ekmek ve tereyağı yediler, generalin şarabından biraz daha içtikten sonra ön kapının çaldığını, Dolly'nin de kapıdaki kişiye seslenip endişelenmemesini, hemen kapıyı açtığını söylediğini duyunca Anna'nın odasına çekildiler. Bu sıcakta, küçücük ve karanlık odasında Anna'nın kokusu Pino'nun her yanını kaplamış, onu hemen sarhoş etmişti. Zifiri karanlıkta vücuduna baktı, yatağının gıcırdadığını duydu ve hemen yanına gitti. Yanına yatıp elini uzattığında Anna'nın çoktan soyunmuş olduğunu ve onu arzuladığını gördü.

Hizmetçinin kapısı iki kez üst üste çalındı.

Pino, 24 Nisan 1945 sabahı irkilerek uyandı ve kafası karışmış bir halde etrafına bakındığı sırada göğsünde uyuyan Anna doğrularak "Evet?" diye seslendi.

"Saat yediyi kırk geçiyor," dedi Dolly. "Generalin şoförünün yirmi dakika içinde hazır olması gerek. Anna, bizim de valiz yapmamız gerek. Brenner temizlenmiş."

"Bugün mü gidiyoruz?" dedi Anna.

"Mümkün olduğunca çabuk," diye cevapladı Anna.

Anna ile Pino, öylece yatıp Dolly'nin topuklarının mutfağa giden koridorda çınlamasını bekledi.

Pino, Anna'yı şefkatle öptü. "Hayatımın en muhteşem gecesiydi."

"Benim de öyle," dedi Anna, Pino'nun gözlerine rüyadalarmış gibi bakarak. "Bu harika geceyi hiçbir zaman unutmayacağım."

"Asla."

Yeniden öpüştüklerinde dudakları birbirine pek dokunmadı. Pino nefes verince Anna içine çekti, Anna nefes verince de Pino içine çekti. Pino, yan yana olduklarında tek vücuda dönüştüklerini bir kez daha hissetmişti.

"Seni nasıl bulacağım?" dedi Pino. "Yani, Innsbruck'ta."

"Oraya vardığımızda annenle babanın evini ararım."

"Neden annemle babama şu anda gitmiyorsun? Ya da en azından Dolly'nin valizi bitince?"

"Oraya yerleşirken Dolly'nin bana ihtiyacı olacak," dedi Anna. "Bir an önce Milano'ya dönmek istediğimi biliyor."

"Biliyor mu?"

"Evet. Ona işe yeni bir hizmetçi alması gerektiğini söylemiştim."

Pino, Anna'yı öptü ve birbirlerinden ayrılıp giyindiler. Pino, kapıdan çıkmadan önce Anna'ya sarıldı, "Birbirimizi bir daha ne zaman göreceğimizi bilmiyorum," dedi.

"Söz veriyorum, seni haberdar edeceğim. Mümkün olan ilk anda seni arayacağım."

Pino, Anna'nın gözlerinin içine baktı, güçlü ellerini yüzünde gezdirdi, "Savaş bitmek üzere," dedi. "Geri döndüğünde benimle evlenir misin?"

"Evlenmek mi?" dedi Anna, gözlerindeki yaşlar parlıyordu. "Emin misin?"

"Hiç bu kadar emin olmamıştım."

Anna, Pino'nun avcunu öperek fısıldadı, "O halde, evet."

Pino, sevincin içini kreşendo kadar güçlü bir şekilde kapladığını hissetti. "Evet mi?"

"Elbette. Bütün kalbimle, Pino. Bütün ruhumla."

"Basmakalıp olduğunu biliyorum," dedi Pino, "ama şu an beni İtalya'daki en mutlu, en şanslı adam kıldın."

"Bence ikimiz de birbirimizi çok mutlu ve şanslı kıldık," dedi Anna, Pino'yu bir kez daha öperek.

Generalin çizmelerinin mutfaktan gelen sesini duyan Pino, Anna'yı cesaret ettiği kadar uzun süre sarmaladıktan sonra, "Aşkımız sonsuz olacak," diye fısıldadı.

"Sonsuza dek sürecek," dedi Anna.

Ayrıldılar. Pino, Anna'ya son kez baktıktan sonra göz kırptı ve zihnindeki güzelliği, kokusu ve dokunuşuyla öylece bırakıp evden ayrıldı.

General Leyers, önce Gestapo karargâhına gitti ve bir saat sonra Hotel Regina'dan çıktı. Telefon santraline vardıklarında, Milano uyuşuk bir sıcağın altında kavrulurken Leyers saatlerce ortadan kayboldu.

Pino, gölgeye sığındığı sırada yanından geçip giden insanların, sanki sert bir fırtınanın yaklaştığını hissetmişçesine endişeli olduğunu fark etti. Anna'yı düşündü. Onu bir daha ne zaman görecekti? Bir hafta ya da bir ay sonra göreceği fikri içini parçaladı. Ama savaştan sonraki zaman nasıl olacaktı? Sonsuz. Anna, ani teklifine evet demişti! Onu sonsuza dek sevecekti ve Pino da onu sonsuza dek sevecekti. Ne olursa olsun, artık Pino'nun geleceğinde kesin olan bir şey vardı ve bu da onu sakinleştiriyordu.

Kalbini ferah tut, diye düşündü Pino ve kendinden daha büyük olanın, sonsuz olanın parçası olmanın güvenine kendini teslim etti. İkisi için muhteşem bir hayat hayal ediyor, yarının gebe

olduğu mucizelere şimdiden âşık oluyordu. Bir yüzüğe ihtiyacı vardı, değil mi? Belki...

Pino, Piazzale Loreta'dan, Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'nden birkaç sokak uzakta olduğunu fark etti.

Carletto orada mıydı acaba? Annesi nasıldı? En eski dostunu görmeyeli, zavallı babasının ölü bedenini kucağında tutan Carletto'dan sendeleyerek uzaklaşalı sekiz aydan fazla olmuştu.

Pino'nun bir parçası telefon santralinden uzaklaşıp her şeyi anlatmak istiyordu ama Carletto'nun ona inanmaması ihtimali elini ayağını bağlıyor, generalin keyfini ter içinde, aç ve bıkkın bir şekilde öylece beklemeye devam etmesine sebep oluyordu. Zamanı geldiğinde Mimo'dan Carletto'ya her şeyi anlatmasını...

"Vorarbeiter!" diye bağırdı General Leyers.

Pino, bir anda sıçradı, selam durdu ve elinde valiziyle çoktan Fiat'ın arka kapısına varan generale doğru koştu. Generalin yüzünde sabırsız ve sıkkın bir ifade vardı. Pino, sıcak havayı bahane göstererek özür diledi.

Leyers, gökyüzüne ve şehri kavuran güneşe baktı. "Nisan sonlarında hava hep böyle midir?"

"*Hayır, mon général*," dedi Pino, rahatlayarak kapıyı açarken. "Çok nadir böyle sıcak olur. Bu sene havaya dair her şey birer istisna. Nereye gidiyoruz?"

"Como'ya," dedi Leyers. "Geceyi orada geçireceğiz."

"*Oui, mon général*," dedi Pino, dikiz aynasından arkada valizini karıştıran Leyers'e bakarak. "Dolly ve Anna ne zaman Innsbruck'a gidecek?"

Bir şeye dalmış gitmiş olan general, başını kaldırıp bakmadı. "Şimdiye kadar çoktan yola çıkmış olduklarını düşünüyorum. Başka soru sorma. İşim var."

Pino, arabayı Como'ya ve oradan da stadyuma sürdü. Üç gün önce çukurda yakılan kamp ateşini görmüştü. Küller artık gitmişti ve sahada kamp kurmuş birçok Organization Todt askeriyle subayı vardı. Tribünlerin üstüne tente gerip, tatildelermiş gibi tentelerin gölgesine uzanmışlardı.

Leyers içeri girdiğinde, Pino Fiat'ın ön koltuğunda kıvrılıp yatmıştı. Ama stadyumdan yankılanan gürültüden Alman askerlerinin içki içtiğini anladı. Leyers de muhtemelen onlarla birlik-

teydi. Kaybetmişlerdi ama savaş bitmişti ya da kısa süre sonra bitecekti. Galiba bu sarhoş olup derin bir uykuya dalmak için yeterli bir nedendi.

Pino, ertesi sabah, 25 Nisan 1945 Çarşamba günü, Fiat'ın yolcu penceresinin yumruklanmasıyla uyandı. Güneşin doğduğunu görünce şaşırdı. Deliksiz uyumuş, rüyasında Anna'yı görmüş ve...

Arabanın kapısı açıldı ve bir OT askeri General Leyers'in Pino'yu içeri çağırdığını söyledi.

Pino kıvrıldığı yerde doğruldu, parmaklarını saçlarının arasında gezdirdi ve aynadan kendine baktı. Saçları pisti ama sorun yoktu. Askerin arkasından Leyers'in karargâhına girdi, birçok salonu geçip penceresi çukura bakan odaya girdi.

Generalin üstünde sivil giysiler vardı ve simsiyah saçları, dar siyah bıyığı olan kısa boylu bir adamla kahve içiyordu. Dönüp Pino'ya baktıktan sonra başını salladı.

"İngilizceyi mi, İtalyancayı mı tercih edersin?" dedi adam Amerikan aksanıyla.

Adamdan daha uzun olan Pino, "İngilizce olabilir," dedi.

"Max Corvo," dedi adam elini uzatarak.

Pino, bir an tereddüt ettikten sonra adamın elini sıktı. "Pino Lella. Nerelisiniz?"

"Amerika. Connecticut. Generale SHO'dan, Stratejik Hizmetler Ofisi'nden olduğumu ve Allen Dulles'ı temsil ettiğimi söyle."

Pino, bir süre tereddüt ettikten sonra duyduklarını general için Fransızcaya tercüme etti. General, başını onaylarcasına salladı.

"General Leyers, adamlarınızın kışlalarından çıkmayacağının ve silahlarını bırakmaları istendiği takdirde sıfır direniş göstereceklerinin garantisini vermenizi istiyoruz."

Pino, söylenenleri tercüme etti ve Leyers başını evet anlamında salladı. "Feldmareşal Vietinghoff imzalı bir anlaşma söz konusu olduğunda adamlarım buna boyun eğecektir. Ona, Milano'yu yıkımdan kurtarmak için çalışmaya devam edeceğimi söyle."

"Amerika Birleşik Devletleri buna minnettardır, General Leyers," dedi Corvo. "Bir haftadan kısa bir süre içinde elinize yazılı, imzalı bir şey geçecektir diye düşünüyorum."

Leyers, başıyla onayladı. "Görüşmek üzere. Bay Dulles'a selamlarımı iletin."

Pino, tercüme ettikten sonra, "Son üç gündür kuzey İtalya'da belgeleri yakmakla meşguldü," diye ekledi.

Corvo, başını yana eğdi. "Bu doğru mu?"

"Evet," dedi Pino. "Herkes belge yakıyor. Hepsini."

"Tamam," dedi SHO temsilcisi. "Söylediğin için teşekkür ederim."

Corvo, generalin ve Pino'nun elini sıktıktan sonra oradan ayrıldı.

Pino, tuhaf bir sessizliğin hüküm sürdüğü sırada öylece durdu.

"Adam gitmeden önce ona ne söyledin?" diye sordu Leyers.

"Connecticut'ın nasıl bir yer olduğunu sordum, o da hiçbir yerin İtalya kadar güzel olmadığını söyledi."

General, Pino'yu şöyle bir süzdü. "Gidelim. Kardinal Schuster ile randevum var."

Öğleden sonra ikide şehre geri döndüklerinde, Milano hareketli ve isyankârdı. Fabrikaların düdükleri ötüyordu. Kondüktörler ve şoförler ellerinde kalan son tramvaylardan ve troleybüslerden inmiş, kuzeye giderken şehirlerinden geçen Alman kafilesine zarar vermeye çalışıyordu. Pino, bir kavşakta durdurulduğunda uzaktan bir tabancanın ateş aldığını duyduğuna yemin edebilirdi.

Sesi duyunca arka koltukta oturan General Leyers'e baktı ve bu Naziyi tutuklayıp en başından beri casusluk yaptığını söylemekten ne kadar büyük bir zevk alacağını düşündü. *Bunu nerede yapmalıyım? Ve nasıl yapmalıyım? Arabada mı? Yoksa yol üstünde bir yerde mi?*

Duomo'ya yaklaştıkça daha çok Nazi görür oldular. Çoğu Waffen-SS'ti, katildi, tecavüzcüydü, yağmacıydı ve köle muhafızıydı. Sokaklarda, Gestapo karargâhının etrafındalardı. Katedralin içindeki, etrafındaki ve kançılaryanın etrafındaki Panzer tanklarının arkasına sığınıyorlardı. Pino, bahçesinde çok fazla araba olduğu için kançılaryanın kapıların dışına park etmek zorunda kalmıştı.

Pino, Leyers'i merdivenlere doğru takip ettiği sırada yolları bir rahiple kesişti. "Sayın Kardinal sizinle bugün ofisinde görüşecek, General."

Schuster'in şatafatlı resmî ofisine girdiklerinde, Milano kardinali beyaz elbiseli bir yargıç gibi masasında oturuyordu ve kırmızı piskoposluk tacı da arkasındaki raftaydı. Pino, kalabalık odada göz gezdirdi. İlahiyatçı Giovanni Barbareschi, kardinalin sol omzunun orada dikiliyordu. Hitler'in İtalyanca tercümanı Eugen Dollmann da hemen yanı başlarındaydı. Dollmann'ın yanında SS General Wolff ve iş giysileri içinde Pino'nun tanımadığı birçok adam vardı.

Pino, kardinalin masasının sol kenarında oturan ve elinde baston tutan öfkeli ihtiyar adamı, yanında metresi olmasaydı tanıyamayacaktı. Benito Mussolini, aşırı gerilmiş bir yay gibi allak bullak olmuştu. Solgun teni ter içinde olan kukla diktatör zayıflamış görünüyordu ve midesi ağrıyormuş gibi iki büklüm olmuştu. Il Duce'nin elini okşayan Claretta Petacci, bir yandan da onu teselli etmek için iyice yanına sokulmuştu.

Mussolini ile metresinin arkasında kırmızı fularlı iki adam vardı. *Gerilla liderleri,* diye düşündü Pino.

"İstediğiniz herkes burada, Sayın Kardinal," dedi Barbareschi.

Schuster, her birine teker teker baktı. "Burada konuşulan her şey burada kalacak. Anlaştık mı?"

Tercüme için Dollmann varken neden kendisinin de odada olduğunu merak eden Pino da dâhil olmak üzere herkes teker teker başını onaylarcasına salladı.

"Amacımız, Milano'nun daha fazla acı çekmesini engellemek ve geri çekilirken akacak Alman kanını sınırlandırmak. Tamam mı?"

Mussolini, başını evet anlamında salladı. Dollmann'ın tercüme etmesinden sonra Wolff ve Leyers de aynı şeyi yaptı.

"Güzel," dedi kardinal. "General Wolff? Bize bildirmek istediğiniz bir haber var mı?"

"Son birkaç günde iki kez Lugano'ya gittim," dedi SS generali. "Müzakereler beklenenden yavaş ilerliyor ama yine de ilerliyor. İmzalamamız gereken belge üç ya da dört gün içinde elimize geçer."

Mussolini, birden uyuşukluğunu üstünden attı. "Ne belgesi? Ne müzakeresi?"

Wolff önce kardinale, ardından General Leyers'e baktı.

Leyers, "Duce, savaş kaybedildi," dedi. "Hitler, sığınağında deliye döndü. Hepimiz bu çatışmayı mümkün olan en az sayıda ölüm ve yıkımla sonlandırmaya çalışıyoruz."

Bastonunun üstüne çökmüş olan Mussolini'nin teni kül renginden pancara döndü. Il Duce'nin dudaklarının köşesinde küçük salya balonları vardı. Dudaklarını büktü, keskin çenesini kaldırdı ve bastonunu Wolff ile Leyers'e sallayarak bağırıp çağırmaya başladı.

"Sizi Nazi piçleri," diye kükredi Mussolini. "Almanya bir kez daha İtalya'yı sırtından bıçakladı! Radyoya çıkacağım! Bütün dünyaya ihanetinizi anlatacağım!"

"Böyle bir şey yapmayacaksınız, Benito," dedi Kardinal Schuster.

"Benito mu?" diye bağırdı Mussolini hiddetle. "Kardinal Schuster, bana 'Ekselansları' diye hitap edeceksiniz!"

Kardinal, derin bir nefes aldıktan sonra başını eğdi. "Ekselansları, kitleler ayağa kalkıp isyan etmeden önce bir teslimiyet konusunda bir uzlaşmaya varmak çok önemli. Böyle bir uzlaşmaya varılmazsa anarşi doğar ve ben de bunu önlemek istiyorum. Bu amaç yoluna baş koymaya niyetli değilseniz, Duce, sizden gitmenizi rica etmek durumunda kalacağım."

Mussolini odaya şöyle bir bakış attıktan sonra tiksinerek başını iki yana salladı ve elini metresine doğru uzattı. "Clara, bize nasıl ihanet ettiklerini görüyor musun? Artık tek başımızayız."

Petacci, Faşist liderin elini tuttu. "Ben hazırım, Duce."

Ayağa kalkıp kapıya doğru yürümeye başladılar.

"Ekselansları," diye seslendi Kardinal Schuster. "Bekleyin."

Piskopos, raftan bir kitap alıp Mussolini'ye uzattı. "Bu, Aziz Benedict'in hikâyesi. Günahlarınızın bağışlanması için dua edin ve sizi bekleyen kederli günlerde bu kitapta teselli arayın."

Mussolini, yüzünü ekşiterek baktıktan sonra kitabı alarak metresine verdi. Dışarı çıkarken, "Hepsini vurdurmam gerekirdi," dedi.

Kapı arkalarından sertçe kapandı.

"Devam edelim mi?" dedi Kardinal Schuster. "General Wolff? Alman Yüksek Komutası isteğime karşılık verdi mi?"

"Vietinghoff bu sabah bana yazdı. Askerlerine saldırgan eylemlerde bulunmamalarını, onlarla iletişime geçilene kadar kışlalarından çıkmamasını emretmiş."

"Tam anlamıyla bir teslimiyet sayılmasa da bu da bir başlangıç," dedi Kardinal Schuster. "Duomo etrafında da hâlâ çekirdek bir grup SS var. Albay Rauff'a sadıklar mı?"

"Öyle olduklarını sanıyorum," dedi Wolff.

"Ama Rauff size cevap veriyor," dedi Schuster.

"Bazen."

"O halde ona bir emir verin. Onun ve üniformalı canavarların ülkeden ayrılmadan önce daha fazla katliam yapmalarını yasaklayın."

"Katliam mı?" dedi Wolff. "Neyden bahsettiğinizi tam olarak..."

"Bana hakaret etmeyin," diye çıkıştı Milano kardinali. "İtalya'da ve İtalyanlara yapılanları örtbas edemezsiniz. Ama daha fazla kıyım yaşanmasının önüne geçebilirsiniz. Anlaştık mı?"

Wolff, bir hayli tedirgin görünse de başını evet anlamında salladı. "Emirleri şimdi yazacağım."

"Ben onları sizin için iletirim," dedi Barbareschi.

Kardinal Schuster, ilahiyatçıya baktı. "Emin misin?"

"Haberleri aldığında bana işkence eden o adamın gözlerinin içine bakmak istiyorum."

Wolff, emirleri bir kâğıda yazdıktan sonra Schuster'in parafiniyle mühürledi ve ilahiyatçıya vermeden önce yüzüğünü parafine bastırdı. Barbareschi odadan çıkarken onları içeri getiren rahip döndü ve, "Kardinal Schuster," dedi. "San Vittore'deki tutuklular isyan çıkardı."

YİRMİ SEKİZİNCİ BÖLÜM

Alacakaranlık çökene kadar kançılaryadan çıkmadılar. General Wolff gitmişti. General Leyers ile Kardinal Schuster ise Almanların ve direnişin tutuklu ticareti yapabilmelerinin yollarını tartışıyorlardı.

Pino, ancak güneşin batışıyla gece yarısı olmadan önce Leyers'i esir alması gerektiğini hatırladı. Gerillaların generali götüreceği adres dışında daha belirgin talimatlar vermiş olmasını dilerdi. Öte yandan tıpkı Mimo'ya tanklara sabotaj düzenlemesi görevi verdikleri gibi, Pino'ya da bir sorumluluk, bir görev vermişlerdi. Ayrıntıları çözmek Pino'ya kalmıştı.

Ama makam aracına vardığında Pino, her zaman arka koltuğa oturan generali tutuklamanın en iyi yolunun ne olduğuna hâlâ karar verememişti.

Fiat'ın arka kapısını açtığında Leyers'in valizinin orada olduğunu gördü ve kendine küfür etti. Onlar içerideyken valiz hep buradaydı. Müsaade isteyip zamanını valizin içindeki, muhtemelen Leyers'in yangınlardan kurtardığı dosyalara bakarak geçirebilirdi.

General Leyers, Pino'ya hiç bakmadan arabaya bindi ve "Hotel Regina," dedi.

Pino, Walther'ini çekip Leyers'i hemen tutuklamayı düşündü ama kendinden emin olamayınca kapıyı kapayıp direksiyonun başına geçti. Dar sokakları tıkayan Alman araçları yüzünden Gestapo karargâhına dolambaçlı bir yoldan gitmek zorundaydı.

Piazza San Babila yakınlarına vardıklarında silahlı askerlerle dolu bir Alman kamyonunun biraz ötedeki otoparkın çıkışında durduğunu gördü. Sokağın ortasında duran biri, makineli tüfeğini Nazi kamyonunun ön camına doğrultmuştu. Silahlı adam ona doğru döndüğünde Pino şaşkına döndü.

"Mimo," dedi nefesini tutup frene basarak.

"Vorarbeiter?" dedi General Lyers.

Pino, onu duymazdan gelip arabadan indi. Artık silahını Almanlara doğru sallayıp, "Nazi domuzları, silahlarınızı çıkarıp kamyondan aşağı atın," diye bağıran kardeşinden en fazla yüz metre uzaktaydı. "Sonra hepiniz kaldırıma yüzüstü yatın."

Bir sonraki saniye Pino'ya hiç bitmeyecek gibi geldi.

Almanların kıpırdamadığını gören Mimo, bir anda ateş açtı. Kurşunlar otoparkın üstüne vızıldayarak yağıyordu. Ardından çınlamaya başlayan sessizli sırasında kamyonun arkasındaki bütün Almanlar silahlarını atmaya başladı.

"Vorarbeiter!" dedi Leyers. Pino, generalin de arabadan inip olan biteni arkasından izlediğini görünce şaşırdı. "Hotel Regina'yı boş ver. Beni Dolly'ye götür. Orada önemli belgeler unuttuğumu hatırladım ve..."

Mimo'dan cesaret alan Pino, bir an bile tereddüt etmeden tabancasını çıkardı, arkasına döndü ve silahı Leyers'in karnına dayadı. Generalin yüzündeki şaşkınlık ifadesi hoşuna gitmişti.

"Bu da ne demek oluyor, Vorarbeiter?" dedi Leyers.

"Tutuklandınız demek oluyor, *mon général*," dedi Pino.

"Vorarbeiter Lella," dedi general sabırlı bir şekilde. "O silahını indir, olan biteni unutalım. Beni Dolly'ye götür. Belgelerimi alayım ve..."

"Seni hiçbir yere götürmeyeceğim, köle efendisi!"

Bu duydukları generalin yüzüne tokat gibi çarpmıştı. Yüzünde öfkeli bir ifade oluştu.

"Benimle böyle konuşmaya nasıl cüret edersin! Seni bu ihanetin yüzünden vurabilirdim!"

"Sana ve Hitler'e ihanet etmek benim için onurdur," dedi Pino, en az general kadar öfkeli bir sesle. "Arkana dön, ellerini başının arkasına koy, *mon général*, yoksa seni dizlerinden vururum."

Leyers, heyecan içinde ağzında bir şeyler gevelese de Pino'nun gayet ciddi olduğunu görünce söylediklerini yaptı. Pino, uzanıp Leyers'in iç giysileriyleyken üstünde taşıdığı tabancayı aldı ve Walther'ini sallayarak, "Arabaya bin," dedi.

Leyers, arka koltuğa doğru hamle yaptığı sırada Pino, sürücü koltuğuna oturmasını işaret etti.

Pino, tabancasını General Leyers'in başına doğrultarak arka koltuğa oturup kapıyı kapadı. Leyers'in sık sık yaptığı gibi önkolunu valize dayadı, gülümsedi ve bu rol değişiminin tadını çıkardı. Bunu hak ettiğini ve en sonunda adaletin tecelli edeceğini hissediyordu.

Leyers'in önündeki camdan dışarı baktı. Kardeşi yirmi Nazi askerini yüzüstü yere yatırmış, ellerini de başlarına koydurmuştu. Mimo, karşı kaldırımda şarjörünü boşalttığı silahları bir kenara yığıyordu.

"Bu şekilde olması gerekmiyor, Vorarbeiter," dedi Leyers. "Param var, çok var."

"Alman parası mı?" diyerek homurdandı Pino. "Şu anda olmasa bile ileride hiçbir işime yaramaz. Şimdi geri dön ve bana sık sık söylediğin gibi, ben sana bir şey söylemeden sen ağzını açma."

General bir an durduktan sonra arabayı çalıştırdı ve üç noktalı dönüş gerçekleştirdi. Bu sırada Pino, arka pencereyi açarak, "Evde görüşürüz Mimo!" diye bağırdı.

Kardeşi şaşkınlık içinde başını kaldırıp arabaya baktığında ona kimin seslendiğini anladı ve yumruğunu başının üstüne doğru kaldırdı.

"İsyan, Pino!" diye bağırdı Mimo. "İsyan!"

Leyers onları San Babila'dan çıkarıp Mimo'nun gerilla komutanları vasıtasıyla ilettiği adrese doğru götürürken Pino, içinin ürperdiğini hissetti. Leyers'i neden o adrese götürmesi gerektiğine dair hiçbir fikri yoktu ve umurunda da değildi. Artık sakladığı hiçbir şey yoktu. Artık casus değildi. Artık başkaldırının bir parçasıydı ve kambur şekilde arabayı kullanan generale emirler yağdırırken kendini çok haklı hissediyordu.

On dakika geçtikten sonra Leyers, "Alman parasından da fazlasına sahibim," dedi.

"Umurumda bile değil," dedi Pino.

"Altınlarım var. Gidip..."

Pino, tabancasının namlusuyla Leyers'in başını dürttü. "Altınlarının olduğunu biliyorum. İtalya'dan çaldığın altınlar bunlar. Kölelerinden dördünü uğruna öldürdüğün altınlar. Ben onları istemiyorum."

"Öldürmek mi?" dedi Leyers. "Hayır Vorarbeiter, öyle değil..."

"Umarım yaptıkların yüzünden atış mangasının karşısına geçirirler seni."

General Leyers gerildi. "Bunu gerçekten demek istiyor olamazsın."

"Kapa çeneni. Tek bir söz daha duymak istemiyorum."

Leyers, o anda kaderine razı oldu ve asık suratla arabayı sürmeye devam etti. Bu sırada Pino'nun zihnindeki ses susmak bilmiyordu, *Eline geçen fırsatı kaçırma. Onu cezalandır. Arabayı kenara çeksin. Onu en azından bacağından vur. Kaderiyle yaralı ve acı çeker halde buluşsun. Cehenneme bu şekilde girmen gerekmiyor mu?*

General, bir süre sonra penceresini açıp özgürlüğün son anlarının tadını çıkarmak istercesine başını dışarı çıkardı. Ama Via Broni'deki adresin kapısına vardıklarında Leyers önüne bakıyordu.

Kırmızı fularlı eli silahlı bir adam kapıdan dışarı çıktı. Pino, generali tutuklama emri aldığını ve buraya gelmesindeki amacın onu teslim etmek olduğunu söyledi.

"Biz de sizi bekliyorduk," dedi nöbetçi ve kapının açılması için seslendi.

Leyers, arabayı içeri sokup park etti. Kapıyı açıp dışarı çıkmaya çalıştı. O sırada başka bir gerilla onu yakalayıp döndürdükten sonra ellerini kelepçeledi. Silahlı ilk adam valizini aldı.

Leyers, tiksinerek Pino'ya baktı ama tek kelime etmedi. Adamlar onu sürükleyerek kapıdan geçirdiler ve kapıyı arkalarından sertçe kapadılar. Pino, generale casus olduğunu hiç söylemediğini fark etti.

"Ona ne olacak?" diye sordu Pino.

"Mahkemeye çıkacak ve muhtemelen asılacak," dedi valizi tutan nöbetçi.

Pino, "Aleyhinde tanıklık etmek istiyorum," dedi boğazı ekşiyerek.

"Bu şansa erişeceğinizden eminim. Arabanın anahtarları?"

Pino, anahtarları adama uzattı. "Ben şimdi ne yapayım?"

"Eve gidin. İşte, bu mektubu alın. Gerillalar sizi durdurursa onlara bu mektubu gösterirsiniz."

Pino, mektubu alıp katladıktan sonra cebine koydu. "Bizi beni bırakabilir mi?"

"Üzgünüm," dedi adam. "Yürümeniz gerekecek. Endişelenmeyin, on ya da yirmi dakika sürer, çok zor değil."

"Kardeşim Mimo Lella'yı tanıyor musunuz?" diye sordu Pino.

Nöbetçi güldü. "O baş belasını hepimiz tanıyoruz ve bizim tarafımızda olduğu için çok mutluyuz."

Mimo'ya ettikleri övgülere rağmen Pino, kapıya doğru yürürken kendini kandırılmış ve ihanete uğramış hissediyordu. Neden Leyers'e casus olduğunu söylememişti ki? Neden o dosyalarda neyi yaktığını ona sormamıştı? Neydi onlar? Köleliğin kanıtları mı? Peki ya Dolly'nin evinden almak istediği o belgeler neydi?

O belgeler önemli miydi? Gerillalar valizi ve Leyers'in şenlik ateşinden kurtardığı dosyaların en azından bazılarını almışlardı. Üstelik Pino, generalin aleyhinde tanıklık edecek, onun yaptıklarını bütün dünyaya anlatacaktı.

Pino, kapıdan çıktığında Milano'nun güneydoğusunda, en çok bombalanan mahallelerden birindeydi. Karanlığın içinde bir şeyleri tekmeledi, tökezledi ve evin yolunu bulamadan ıssızlığın içindeki bir çukura düşmekten korktu.

Pek uzak sayılmayacak bir noktadan tüfek sesi geldi. Sonra tüfek bir kez daha ateş aldı ve hemen ardından otomatik silahlarla bir şeyler tarandı. Bir de el bombası patlamıştı. Pusuya düşürüldüğünü hisseden Pino, hemen yere çömeldi. Tam geriye dönüp evin yolunu arayacağı sırada uzaklarda Duomo'nun küçük çanlarının art arda çalmaya başladığını duydu. Ardından katedralin büyük çanları ve çan takımı da karanlığın içinde çınlamaya başladı.

Pino, onu bazilikaya doğru iten bir dürtü hissetti. Ayağa kalktı, sokaklarda patlayan tüfek seslerine aldırış etmeden çanlara ve Duomo'ya doğru yürümeye başladı. Başka kilise çanlarının da art arda çalmasıyla etrafta Paskalya sabahı havası esmeye başladı.

Sonra, hiçbir uyarı verilmeden, neredeyse iki senedir ilk kez, Milano'yu çevreleyen sokak lambaları titreşerek yandı, gece de şehrin savaşın gölgeleri içinde geçen uzun sefaleti de son buldu. Pino, lambaların parlaklığı ve bu parlaklığın Milano'nun enkazı ve mor renkli yanık yara izlerini açığa çıkarışı karşısında gözlerini kırpıştırdı.

Ama ışıklar açıktı! Ve çanlar çalıyordu! Pino, inanılmaz derecede rahatladığını hissetti. Bu muydu? Bitmiş miydi? Bütün o Alman birlikleri savaşmamayı kabul etmişti, öyle mi? Ama Mimo'nun tutukladığı askerler tehdit edilmeden silahlarını bırakmamışlardı.

Silah sesleri ve patlamalar kuzeydoğuya, gara ve Faşistlerin karargâhı olan Piccolo Tiyatrosu'na doğru ilerledi. Gerillalarla Faşistlerin Milano'nun kontrolünü ele geçirmek için savaşıyor olabileceğini düşündü. Bu bir sivil savaştı. Belki de orada Almanlar da vardı ve savaş üç cepheliydi.

Ne olursa olsun Pino, Duomo'ya doğru saparak batıya ilerledi ve savaştan uzaklaştı. Milanolular sokaklara akın etmiş, ayakta kalan apartmanlardaki karartma perdelerini yırtıyor, şehre daha çok ışık girmesini sağlıyordu. Bütün aileler pencerelerden sarkmış kutlama yapıyor, bağırarak Nazilerin denize dökülmesini istiyorlardı. Birçoğu da kendini sokağa atmış, rüyaları gerçek olmuş gibi ışıklara bakıyordu.

Bu mutluluk kısa sürdü. On farklı yönden makineli tüfeklerle ateş açıldı. Pino, bir durup bir ateş eden tüfeklerin sesinin uzaklardan da yakınlardan da geldiğini fark etti. Aklına Gabriella Rocha'nın yattığı mezarlığın etrafında alevlenen savaş gelmişti. *Savaş bitmedi,* dedi içinden. *Ayaklanma da öyle.* Kardinal Schuster'in ofisinde yapılan anlaşmalar ihlal ediliyordu. Savaşın hızını dikkate alan Pino, kısa süre içinde üç cepheli bir savaşın seslerini duyduğundan emin oldu: gerillalar Nazilere ve Faşistlere karşı savaşıyordu.

Komşu sokaklardan birinde el bombası patlayınca insanlar dağılıp evlerine kaçıştı. Pino, kararsız zikzaklar çizerek koşmaya başladı. Piazza Duomo'ya vardığında altı Alman Panzer tankının meydanın etrafında olduğunu, top ağızlarının ise dışarı çevrildiğini gördü. Katedralin hâlâ açık olan projektörleri bütün kiliseyi aydınlatıyordu ve çanlar çalmaya devam ediyordu ama bunun dışında piazza bomboştu. Pino yutkundu, meydanı çevreleyen binaların üst katlarında keskin nişancılar olmaması için dua ederek hızlı ve çapraz adımlarla açık alana doğru ilerledi.

—

Kazasız belasız katedralin köşesine vardıktan sonra görkemli kilisenin gölgesine doğru yürüdü, başını kaldırdığında yıllardır süren bombardımanın ve yangının yarattığı isin açık pembe mermerle kaplı dış cepheyi nasıl kararttığını fark etti. Pino, savaşın izlerinin Milano'yu günün birinde terk edip etmeyeceğini merak ediyordu.

O anda aklına Anna geldi. Dolly'nin Innsbruck'taki yeni evine yerleşip uykuya dalıp dalmadığını düşündü. Onu böyle güvende, sıcak ve bütün zarafeti içinde düşünmek içini rahatlatmıştı.

Gülümsedi ve adımlarını sıklaştırdı. On dakika içinde anne babasının evinin önüne varmıştı bile. Belgelerini çıkarmak için cebine baktıktan sonra merdivenlerden çıktı ve nöbetçi SS askerlerini karşısında bulacağını düşünerek ön kapıdan içeri girdi. Ama ortalıkta kimse yoktu. Kafes asansör beşinci katı geçtiğinde oradaki askerlerden de hiç iz yoktu.

Gitmişler! Hepsi kaçıyor!

Anahtarlarını çıkarıp deliğe soktuğunda kendini kuş gibi hafiflemiş hissediyordu. Kapıyı itip açtığında içeride küçük bir partinin hazırlandığını gördü. Babası kemanını ayaklığa yerleştirmiş, iki şişe Chianti açmış, bunları da oturma odasındaki masaya, diğer iki boş şişenin yanına koymuştu. Michele sarhoştu ve şöminenin başında kuzeninin oğlu pilot Mario ile birlikte gülüyordu. Ya Greta yenge? O da kocasının kucağına oturmuş, onu öpücüklere boğuyordu.

Albert dayı Pino'yu görünce muzaffer bir edayla kollarını havaya kaldırdı. "Hey, sen, Pino Lella! Buraya gel de dayına bir sarıl!"

Pino, kahkahalara boğulup koşarak herkese sarıldı. Şarap için Albert dayının San Vittore Hapishanesi'ndeki ayaklanmayı, Faşist nöbetçileri nasıl etkisiz hale getirdiklerini, hücreleri nasıl açıp herkesi serbest bıraktıklarını, abartılı tasvirlerle yeni baştan anlatışını dinledi.

"Greta ile tanışmam dışında hayatımın en iyi anı, o hapishanenin ön kapısından dışarı çıktığım andı," dedi Albert dayı, yüzü gülerek. "Prangalar açılmıştı. Özgürdük. Milano özgür!"

"Henüz tam olarak değil," dedi Pino. "Bu gece şehrin içinde

epey yürüdüm. Kardinal Schuster'in yaptığı anlaşmalar ihlal ediliyor. Her yerde çatışma var."

Daha sonra onlara Mimo'dan ve tek başına tüm o Alman askerlerini nasıl etkisiz hale getirdiğinden bahsetti. Babası şaşmış kalmıştı. "Tek başına mı yaptı?"

"Tamamen tek başına," dedi Pino, koltukları kabararak. "Bence ben çok cesaretliyim baba ama küçük kardeşim bambaşka bir şey."

Şarap şişesini alıp bir kadeh daha koyarken kendini oldukça iyi hissediyordu. Anna yanında olsaydı, bu isyanı ailesiyle birlikte kutlasaydı, işte o zaman kendini neredeyse mükemmel hissedebilirdi. Pino, onu bir daha ne zaman göreceğini ve ondan ne zaman haber alacağını düşündü. Telefonu kontrol ettiğinde çalıştığını görüp şaşırdı. Ama babası o gelmeden önce telefonun hiç çalmadığını söyledi.

Gece yarısından çok sonra, şarabın etkisiyle sersemleyip mayışan Pino, sürünerek yatağına gitti. Açık pencereden motoru çalıştırılan Panzer tanklarının homurtusunu, ardından da kuzeydoğuya doğru yol alırken tekerleklerin parke taşlarının üstünde çıkardıkları patırtıyı duydu. Tankların gittiği yönden gelen patlamaları ve otomatik tüfekleri duyana kadar uyuklamayı başarmıştı.

Gece boyunca, Milano'daki savaşın sesleri birbiri ardına yankılanan bir koro gibi hiç susmadı. Her ses çatışmayı terennüm ediyor, her şarkı kreşendoya ulaşıyor, daha sonra ekoya ve nağmelere dönüşüyordu. Pino, başını yastığa gömdü ve en sonunda derin bir uykuya dalıp rüya görmeye başladı: General Leyers'in yürürken ona tiksinti içinde baktığı o an, şehrin içinde koşarken onu hedef alan keskin nişancılar ve en çok da Anna ile geçirdiği o son gecenin nasıl da büyülü ve etkili olduğu, Tanrı'nın kusursuz bir lütfu olduğu rüyalarında dönüp durmuştu.

Pino, 26 Nisan Perşembe günü uyanıp saatine baktı.

Sabahın onu mu? En son ne zaman bu kadar çok uyumuştu? Bunu bilmiyordu ama muhteşem bir duyguydu. Sonra burnuna pişen domuz pastırmasının kokusu geldi. Domuz pastırması mı? Nereden bulmuşlardı ki?

Üstünü giyip mutfağa gittiğinde babasının gevrek domuz pastırmalarını tabağa koyduktan sonra Mario'nun elindeki taze yumurta dolu kâseyi işaret ettiğini gördü.

"Albert dayının gerilla olan bir arkadaşı getirdi bunları," dedi Michele. "Albert, koridorda onunla konuşuyor. Ben de dolaba sakladığım son espressoyu kullanıyorum."

Albert dayı içeri girdi. Oldukça akşamdan kalma ve biraz da endişeli görünüyordu.

"Pino, İngilizcene ihtiyaç var," dedi. "Hotel Diana'ya gidip Knebel adında bir adamı bulmanı istiyorlar."

"Knebel de kimmiş?"

"Bir Amerikalı. Tüm bildiğim bu kadar."

Bir Amerikalı daha mı? İki günde ikinci oluyor bu!

"Tamam," dedi, kızaran domuz pastırmasına, yumurtalara ve demlenen kahveye iştahla bakarak. "Ama şimdi mi gitmem gerek?"

"Kahvaltını ettikten sonra," dedi babası.

Pino, pilot Mario'nun yaptığı omleti domuz pastırması ve duble espresso eşliğinde midesine indirdi. En son ne zaman kahvaltıda böyle mükellef bir sofra gördüğünü düşündü ve hatırladı – Casa Alpina'da. Rahip Re'yi düşündü ve Bormio kardeş ile ne durumda olduklarını merak etti. Eline geçen ilk fırsatta Anna'yı Motta'ya götürerek rahiple tanıştıracak, rahipten onları evlendirmesini isteyecekti.

Bu düşünce onu daha önce hissetmediği kadar mutlu ve kendinden emin hissettirdi. Yüzünden de belli olmuş olacak ki Albert dayı bulaşıkları yıkarken yanına geldi ve fısıldayarak, "Öylece durmuş ahmak gibi gülümseyip boş boş bakıyorsun," dedi. "Bu, âşık olduğun anlamına geliyor."

Pino güldü. "Olabilir."

"Sana radyo konusunda yardım eden o genç hanım mı?"

"Anna. Senin çantaları beğenen kız."

"Baban biliyor mu? Annen?"

"Tanışmadılar. Yakında tanışırlar."

Albert dayı Pino'nun sırtını okşadı. "Genç ve âşık olmak. Savaşın ortasında böyle bir şeyin olabilmesi harika değil mi? Şahit olduğumuz bunca vahşete rağmen hayatın özünde iyilik olduğunun kanıtı gibi."

Pino, dayısına bayılıyordu. Bu adamın zihninde fırtınalar kopuyordu.

"Şimdi gitmem gerek," dedi Pino, ellerini kurulayarak. "Signor Knebel ile tanışmalıyım."

Pino, apartmandan çıkıp Viale Piave'deki Hotel Diana'ya doğru yürümeye koyuldu. Telefon santralinden ve Piazzale Loreto'dan pek uzak sayılmazdı. İki sokak sonra bir ceset gördü. Bir adama aitti bu ve kan gölü içinde yüzüstü yatıyordu. Ensesinde kurşun yarası vardı. İkinci ve üçüncü cesedi oturduğu apartmandan beş sokak sonra gördü: üstünde pijamaları olan bir erkekle bir kadına aitti bu cesetler ve sanki yataklarından sürüklenmiş gibi bir halleri vardı. Yürüdükçe daha çok cesetle karşılaşıyordu ve hemen hemen hepsi başından vurulmuştu, hemen hemen hepsi bu sıcakta kan gölü içinde yüzüstü yatıyordu.

Pino, dehşete kapılmıştı ve midesi bulanıyordu. Hotel Diana'ya varana kadar güneşin altında çürüyen yetmiş ceset saymıştı. Rotasının kuzey tarafından ara sıra silah sesi duyuluyordu. Biri, Milano'dan kaçmaya çalışan çok sayıda Kara Gömlekli'nin etrafının gerillalar tarafından çevrildiğini söylemişti. Faşistler ölümüne savaşıyordu.

Pino, Hotel Diana'nın ön kapısını ittirdiğinde kilitli olduğunu gördü. Kapıyı çaldı, bekledi ama kimse cevap vermedi. Arka tarafa gidip oradaki kapıyı denedi ve kapı açıldı. Kısa süre önce et pişirilmiş gibi kokan bir mutfağa girdi. Mutfağın öteki tarafındaki kapitone çarpma kapı karanlık, boş bir restorana açılırken diğer kapı da loş bir balo salonuna çıkıyordu.

Pino, balo salonunun kapısını açtıktan sonra, "Kimse yok mu?" diye seslendi.

Metalin tüfek mekanizması dolduruluyormuş gibi sürtündüğünü duyan Pino, ellerini havaya kaldırdı.

"Silahını bırak," dedi bir adam.

"Silahım yok," dedi Pino, sesinin nasıl titrediğini duyarak.

"Kimsin sen?"

"Pino Lella. Knebel adındaki Amerikalıyla görüşmek için buraya gelmem söylendi."

Boğuk bir kahkahanın ardından gölgelerin içinden üstünde

Amerikan ordusunun üniforması olan iri yarı, ince bir adamın çıktığını gördü. Adamın geniş bir burnu, kelleşmeye başlamış bir saç çizgisi ve kocaman bir gülümsemesi vardı.

"Silahını indir, Onbaşı Daloia," dedi. "Bu çocuk buraya davet edildi."

Kısa boylu ve kaslı Bostonlı Onbaşı Daloia, silahını indirdi.

Daha iri yarı olan Amerikalı, Pino'ya doğru yürüyüp elini uzattı. "Binbaşı Frank Knebel, Amerikan Beşinci Ordusu'ndan. Ordunun hava savunma ateşinden sorumluyum, *Stars and Stripes* için yazı yazıyorum ve psikolojik harekatlarla ilgileniyorum."

Pino, adamın söylediklerinin yarısını anlamamış olsa da başını onaylarcasına salladı. "Buraya yeni mi geldiniz, Binbaşı Knebel?"

"Dün gece geldim," dedi Knebel. "Bu öncü keşif grubuyla birlikte, sevkiyatlarım için şehri tanımak adına Onuncu Dağ Tümeni'nden önce geldim. Bana neler olup bittiğini anlat bakalım, Pino. Gelirken neler gördün?"

"İntikam için öldürülen insanlar kan gölleri içinde yatıyor. Naziler ve Faşistler kaçmaya çalışıyor," dedi Pino. "Gerillalar hepsini vuruyor. Ama dün gece, yıllardan sonra ilk kez ışıklar yandı ve bombardıman uçakları yoktu. Kısa bir süreliğine savaş gerçekten sona ermiş gibiydi."

"Bunu sevdim," dedi Knebel, not defterini çıkararak. "Hayat dolu. Bir kez daha söylesene."

Pino, söylediklerini tekrarlarken binbaşı da hepsini yazdı. "Sana gerilla savaşçısı diyorum, tamam mı?"

"Tamam," dedi Pino, kulağına hoş gelmişti. "Başka nasıl yardımcı olabilirim?"

"Bir tercümana ihtiyacım var. Senin İngilizce bildiğini duydum ve işte buradasın."

"Size İngilizce bildiğimi kim söyledi?"

"Kuşlar," dedi Knebel. "Olan biteni biliyorsun. Mesele şu ki benim de yardıma ihtiyacım var. Yardıma ihtiyacı olan bir Amerikalıya destek olur musun, Pino?"

Pino, binbaşının aksanını sevmişti. Hatta ona dair her şeyi sevmişti. "Elbette."

"Aferin sana," dedi Knebel, elini Pino'nun omzuna koyup uzun zamandır suç ortaklığı yapıyorlarmış gibi konuşmaya de-

vam ederek. "Şimdi, bugünlük senden iki şey isteyeceğim. İlki, beni o telefon santraline sokman. Böylece bir yerleri arayıp birkaç hikâye öğrenebilirim."

Pino, başını evet anlamında salladı. "Bunu yapabilirim. Başka ne istiyorsunuz?"

Knebel, dişlek bir şekilde gülümsedi. "Bize şarap bulabilir misin? Viski? Belki birkaç kız ve müzik?"

"Ne için?"

"Süper bir parti için," dedi Knebel, daha da çok sırıtarak. "Karanlık çöktükten sonra arkadaşlarım buraya gizlice gelecek. Şu orospu çocuğu savaş da neredeyse bittiğine göre biraz rahatlayıp kutlama yapmak isteyeceklerdir. Kulağa güzel geliyor, değil mi?"

Pino, binbaşının bulaşıcı kalitesi karşısında gülümsedi. "Çok eğlenceli geliyor!"

"Bunu yapabilir misin? Pikap ya da kısa dalga radyo bulabilir misin? Pistin tozunu attırabileceğimiz birkaç İtalyan güzeli getirir misin?"

"Bir de şarap ve viski. Dayımda ikisi de var."

"Dayın görev aşkından dolayı Gümüş Yıldız Madalyası ile ödüllendirilecek," dedi binbaşı. "Her şeyi bu gece dokuzda getirmiş olur musun?"

Pino, saatine baktığında öğlen olduğunu gördü. Başını onaylarcasına salladı. "Sizi telefon santraline götürüp işe koyulacağım."

Knebel, Amerikan askerlerine bakıp selam verdikten sonra, "Galiba bu çocuğu sevdim," dedi.

Onbaşı Daloia, "Buraya güzel birkaç sürtük getirirse ona Şeref Madalyası takarım, Binbaşı."

"Monte Cassino'da gösterdiği kahramanlık nedeniyle gümüş yıldıza hazır biri için oldukça anlamlı," dedi Knebel.

Pino, onbaşıyı yeniden süzdü.

"Madalyalar kimin umurunda?" dedi Daloia. "Bizim kadına, müziğe ve içkiye ihtiyacımız var."

"Üçünü de size bulacağım," dedi Pino. Onbaşı, onu şık bir şekilde selamladı.

Pino güldü ve binbaşının üniformasını inceledi. "Gömleğinizi çıkarın. Yoksa hemen göze batarsınız."

Knebel, söyleneni yaptıktan sonra tişörtüyle, şortuyla ve çizmeleriyle Pino'yu takip ederek Hotel Diana'dan çıktı. Telefon santraline vardıklarında gerilla nöbetçilerinin girişi tuttuklarını gördüler ama Pino onlara önceki gece aldığı mektubu gösterip Knebel'in Amerikalı okuyucular için Milano ayaklanmasının görkemli tarihini yazacağını söyleyince içeri girmelerine izin verildi. Pino, Knebel'i içinde masa ve telefon bulunan bir odaya götürdü. Knebel, telefona bağlandıktan sonra ahizeyi aldı, "Sana güveniyoruz, Pino," dedi.

"Evet efendim," dedi ve Onbaşı Daloia'nın yaptığı gibi selam vermeye çalıştı.

"Neredeyse oldu," dedi Knebel gülerek. "Şimdi bize unutulmaz bir parti düzenle."

Enerjiyle dolduğunu hisseden Pino, santralden çıkıp kuzeye, Corso Buenos Aires'ten Piazzale Loreto'ya doğru, Knebel'in bütün istediklerini sekiz buçuk saatte nasıl bulacağını düşünerek yürümeye başladı. Parmağında alyans olmayan yirmilerinde güzel bir kadın sokağın öteki tarafından endişeli bir ifadeyle Pino'ya doğru yürüdü.

Pino, anlık bir dürtüyle, "*Signorina, per favore,* bu gece bir partiye katılmak ister misiniz?" diye soruverdi.

"Parti mi? Bu gece mi? Seninle mi?" dedi kadın alaycı bir tavırla. "Hayır."

"Müzik, şarap, yemek ve Amerikalı zengin askerler olacak."

Kadın saçlarını geriye attı, "Milano'da henüz Amerikalı yok," dedi.

"Hayır, var ve bu gece saat dokuzda Hotel Diana'nın balo salonunda daha fazlası olacak. Gelecek misiniz?"

Kadın, bir an tereddüt ettikten sonra, "Yalan söylemiyorsun, değil mi?" diye sordu.

"Annemin ruhu üstüne yemin ederim ki yalan söylemiyorum."

"O halde bunu düşüneceğim. Hotel Diana mı dedin?"

"Evet. Dans elbisenizi giyin."

"Düşüneceğim," dedi kadın ve yürüyüp uzaklaştı.

Pino sırıttı. Gelecekti. Pino bundan neredeyse emindi.

Yürümeye devam etti ve çekici bir kadınla karşılaşınca aynı

şeyi söyleyerek hemen hemen aynı cevabı aldı. Üçüncü kadın farklı bir tepki verdi. Pino'nun partisine hemen gelmek istedi. Pino, otelde Amerikalı zengin askerler olacağını söyleyince de kadın dört arkadaşını yanında getireceğini söyledi.

Pino o kadar heyecanlıydı ki ancak o sırada Piazzale Loreto'nun köşesine ve Beltramini'nin Taze Sebze ve Meyveleri'ne ulaştığını fark etti. Kapı açıktı. Gölgelerin içinde bir siluet fark etti. "Carletto? Sen misin?"

Pino'nun en eski dostu kapıyı kapamaya çalıştı ama Pino kapıya omuz atarak kendinden daha ufak tefek olan Carletto'ya karşı geldi. Carltto sırtüstü yere düştü.

"Dükkânımdan çık!" diye bağırdı Carletto, sırtüstü geri geri giderek. "Hain. Nazi!"

Dostu çok zayıflamıştı. Pino, bunu kapıyı arkasından kapar kapamaz fark etti. "Ben Nazi de değilim hain de."

"Gamalı haçı gördüm! Babam da gördü!" diye çıkıştı Carletto, Pino'nun sol kolunu işaret ederek. "Tam oradaydı. Bu durumda Nazi olmuyorsun da ne oluyorsun?"

"Casus oluyorum," dedi Pino ve Carletto'ya her şeyi anlattı.

Eski dostu ona ilk başta inanmasa da Leyers'in adını duyup Pino'nun ona karşı casusluk yaptığını anlayınca fikrini değiştirdi.

"Öğrenselerdi seni öldürürlerdi Pino," dedi Carletto.

"Biliyorum."

"Buna rağmen mi yaptın bunu?" dedi dostu, başını iki yana sallayarak. "Aramızdaki fark bu. Sen riske girip harekeye geçiyorsun, bense... öylece izleyip korkuyorum."

"Artık korkacak hiçbir şey kalmadı," dedi Pino. "Savaş bitti."

"Öyle mi?"

"Annen nasıl?"

Carletto başını öne eğdi. "Öldü, Pino. Ocakta. Soğuklar sırasında. Yakıtımız ve satacak malımız kalmadığı için onu sıcak tutamadım. Öksüre öksüre öldü."

"Çok üzgünüm," dedi Pino, boğazı düğümlenerek. "Baban ne kadar komikse annen de o kadar zarifti. Burada olup ikisinin de defnedilmesine yardım etmek isterdim."

"Sen olman gereken yerdeydin, ben de öyle," dedi Carletto.

Öylesine kırılıp dökülmüş bir hali vardı ki Pino onu neşelendirmek istedi.

"Hâlâ bateri çalıyor musun?"

"Uzun zamandır çalmadım."

"Ama bateri setin hâlâ duruyor, değil mi?"

"Bodrumda."

"Buralarda yaşayan başka müzisyen tanıdıkların var mı?"

"Neden?"

"Eğlendir beni."

"Evet, sanırım var. Yani hâlâ hayattalarsa."

"Güzel. Hadi gidelim."

"Ne? Nereye?"

"Bizim eve, sana yiyecek bir şeyler almaya," diye cevapladı Pino. "Sonra şarap, yemek ve birkaç tane daha genç kadın bulacağız. Yeterince bulduktan sonra da bütün savaş sonu partilerini sonlandırmak için bir savaş sonu partisi düzenleyeceğiz."

YİRMİ DOKUZUNCU BÖLÜM

Milano'daki genel ayaklanmanın ikinci günü saat akşam dokuzda, Pino ve Carletto Albert dayının özel stokundan altı kasa şarap ve yirmi litre ev yapımı birayı Hotel Diana'ya götürmüşlerdi. Pino'nun babası da iki şişe grappa vermişti. Carletto da babasına yıllar önce birinin verdiği hiç açılmamış üç şişe viski bulmuştu.

Bu sırada, Onbaşı Daloia otelin bodrumunda sökülmüş bir sahne bulmuş, hemen onu balo salonunun uzak köşesine monte ettirmişti. Carletto'nun bateri seti sahnenin arka kısmındaydı. Bas davulu çalarak zillerinin ayarını yaparken trompetçi, klarnetçi, saksafoncu ve tromboncu da enstrümanlarını akort ediyordu.

Pino, Amerikalıların sahneye getirdikleri duvar piyanosunun başına geçti ve gergin bir ruh haliyle tuşlara basmaya başladı. Bir senedir piyano çalmamıştı. Her iki eliyle de birkaç akort çıkarınca durdu. Bu kadarı yeterliydi.

Kalabalık yuhalamaya ve bağırmaya başladı. Pino, bir oyuncu gibi elini alnına koyup yirmi Amerikan askerine, Yeni Zelanda mangasına, sekiz gazeteciye ve en az otuz Milanolu kadına baktı.

"Kadeh kaldıralım!" diye bağırdı Binbaşı Knebel ve elindeki şarap kadehini etrafa saçmasını umursamadan sahneye zıpladı. Kadehini kaldırdı. "Savaşın bitmesine!"

Kalabalık coşmuştu. Onbaşı Daloia, binbaşının yanına zıpladı, "Tuhaf siyah perçemleri ve seyrek kare bıyıkları olan katil diktatörlerin sonuna!"

Askerlerin arasında kahkaha ve neşe tufanı koptu.

Pino da gülüyordu ama bir yandan da kadınlara konuşulanları tercüme etmekle meşguldü. Askerlerle aynı fikirde olan kadınlar bağırarak kadehlerini kaldırdılar. Carletto, şarabından büyük bir yudum aldı ve dudağında kalan şapırtı yüzünü güldürdü.

Baterisinin bagetlerini vuran Carletto, "Sekizlik çal, Pino!" diye bağırdı.

Kollarını, dirseklerini, bileklerini ve ellerini yukarıda tutup parmaklarını tuşların üstünde gezdiren Pino, yüksek notalardan başladıktan sonra bombardıman başlamadan önce çalıştığı akortlardan birine dönüşen hareketli bir ritimle bas sesler çalmaya başladı.

Bu kez, tam bir dans salonu müziği olan "Pinetop's Boogie Woogie"nin bir yorumunu çalıyordu.

Carletto fırça bagetlere ve zillere gidince kalabalık iyice coştu ve en sonunda Carletto'ya bas gitar da eşlik etmeye başladı. Askerler İtalyan kızları çekip swing yapmaya, birbirine vuran elleri ve dizleriyle sallanıp dönen kalçaları arasında konuşmaya başladılar. Salondaki diğer askerler dans edenlerin etrafında durmuş, kadınlara gergin bir ifadeyle bakıyor ya da yerlerinden ayrılmadan bir ellerinde tuttukları kadehlerini yudumluyor, diğer ellerinin işaret parmağını sallıyorlardı. Kalçaları ve omuzları Pino'nun muzip boogie ritmine uyum sağlamıştı. Ara sıra aralarından bir sarhoşluğun etkisiyle eğlencesine çığlık atıyordu.

Klarnetçi bir solo çalmaya başladı. Saksafoncu ve tromboncu da öyle. Müzik, daha fazla çalınmasını isteyenlerin el çırpışları ve çığlıkları arasına karıştı. Trampetçi öne doğru bir adım atıp herkesi şöyle bir süzdükten sonra "Boogie Woogie Bugle Boy"un girişini çaldı.

Askerlerin büyük bir kısmı sözleri ezbere biliyordu ve diğer askerler içkilerini yudumlar, sevinçle bağırır, haykırır ve daha da çok içip her şeyi boş vermenin keyfine kendilerini kaptırırken dans çılgın bir hal almaya başladı. Pino, şarkıyı sonlandırdığında ter içindeki dansçılar tezahürat yapıp ayaklarını yere sertçe vurdular.

"Daha çok çal!" diye bağırdılar. "Bir kez daha!"

Pino kan ter içinde kalmıştı ama daha önce kendini hiç bu kadar mutlu hissetmemişti. Eksik olan tek şey Anna'ydı. Anna, Pino'yu piyano çalarken hiç görmemişti. Görse düşüp bayılırdı. Pino, gözünde canlanan görüntüye güldü ve Mimo'yu düşündü. Neredeydi? Hâlâ Nazilerle mi savaşıyordu?

Kardeşi savaşmaya devam ederken kendisi kutlama yaptığı için kendini biraz suçlu hissetti ama sonra kendine cömert bir kadeh şarap daha koyup aptal gibi gülümseyen Carletto'ya baktı.

"Hadi Pino," dedi Carletto. "Onlara istediklerini ver."

"Tamam!" diye bağırdı Pino kalabalığa. "Ama piyanistin içkiye ihtiyacı var! Grappa!"

Biri hızla bir kadeh içki getirdi. Pino, kadehi kafasına diktikten sonra bagetlerini çarpan Carletto'ya işaret verdi. Yeniden çalmaya başladıklarında Pino, hayatı boyunca duyduğu ya da çaldığı bütün örnekleri boogie-woogie ile karıştırıyordu.

"1280 Stomp." "Boogie Woogie Stomp." Big Bad Boogie Woogie."

Kalabalık müziğe bayılmıştı. Hayatı boyunca hiç bu kadar eğlenmemişti ve birden anne babasının verdikleri partilerde müzisyenleri ağırlamaya neden böylesine bayıldıklarını anladı.

O gece saat on bir civarında mola verdiklerinde, Binbaşı Knebel Pino'nun yanına gelip, "Muhteşemdi, asker," dedi. "Muhteşemdi!"

"Eğlendiniz mi?" dedi Pino sırıtarak.

"Hayatımda gördüğüm en güzel parti ve daha yeni başlıyor. Kızlardan biri buralarda oturuyormuş ve babasının bodrumunda her tür içki olduğuna yemin ediyor."

Pino, birkaç çiftin balo salonundan el ele ayrılarak yukarı çıktığını fark etti. Gülümseyip su ve şarap almaya gitti.

Carletto, Pino'nun yanına gelip kolunu omzuna attı. "Öğleden sonra gelip beni kıçımın üzerine devirdiğin için teşekkür ederim."

"Dostlar ne günler içindir?"

"Sonsuza dek mi?"

"Öldüğümüz güne kadar."

Pino'nun partiye davet ettiği ilk kadın yanlarına geldi, "Sen Pino musun?" diye sordu.

"Evet. Senin adın ne?"

"Sophia."

Pino elini uzattı. "Tanıştığımıza memnun oldum, Sophia. Eğleniyor musun bari?"

"Çok eğleniyorum ama İngilizce bilmiyorum."

"Askerlerden bazıları, mesela Onbaşı Daloia İtalyanca biliyor.

Diğerleri mi? Yalnızca dans et, gülümse ve vücudunu aşkın lisanına bırak."

Sophia güldü. "Çok kolaymış gibi anlatıyorsun."

"Seni izleyeceğim," dedi Pino ve yeniden sahneye çıktı.

Bir kadeh grappa'yı daha kafasına diktikten sonra yeniden boogie-woogie çaldılar, sonra kafalarına göre çaldılar ve yeniden boogie-woogie'ye döndüler. Kalabalık ayaklarını yere sertçe vurarak dans ediyordu. Gece yarısı olduğunda Pino, dans pistine baktı ve Sophia'nın geriye doğru eğilerek ağzı kulaklarındaki Onbaşı Daloia ile dans ettiğini, fırıl fırıl döndüğünü gördü.

Bundan daha iyisi olamazdı.

Pino, bir tane ve bir tane daha grappa içti. Piyanosunu çalmaya devam ederken burnuna dolan dans edenlerin ter kokusu ile kadınların parfüm kokusu birbirine karışıp onu başka türlü bir sarhoşluk içerisine sokmuştu. Saat iki civarında her şey bulanıklaştı ve ardından karardı.

Altı saat sonra, 27 Nisan 1945 Cuma gününün sabahında, Pino korkunç bir baş ağrısı ve mide bulantısıyla otel mutfağının zemininde gözlerini açtı. Zar zor banyoya gidip kusunca midesi biraz olsun düzeldi ama baş ağrısı iyice arttı.

Balo salonuna baktığında etrafa yayılmış insanları gördü: kimisi sandalyede, kimisi masaların üstünde, kimisiyle yerde yatıyordu. Carletto sahnede, baterisinin arkasında sırtüstü yatmıştı ve kolu yüzündeydi. Binbaşı Knebel koltuğa kurulmuştu. Onbaşı Daloia başka bir koltukta, Sophia ile sarmaş dolaştı. Bunu gören Pino, esneyerek gülümsedi.

Kendi yatağını ve akşamdan kalmışlığını yerde yatmak yerine yatağında yatarak atlatmanın ne kadar iyi olacağını düşündü. Su içtikten sonra Hotel Diana'dan çıktı, güneye, Porta Venezia'ya ve parklara doğru yürümeye başladı. Muhteşem bir gündü, gökyüzü masmaviydi ve haziran kadar sıcaktı.

Otelden çıktıktan bir sokak sonra Pino, ensesinden vurularak yüzüstü kan gölünün içinde yatan ilk cesedi gördü. Bir sonraki sokakta üç ölü gördü. Sekiz sokak sonra beş ölü gördü. Üniformalarına bakacak olursa ikisi Kara Gömlekli Faşistler'dendi. Üçünün üstünde ise uyku giysileri vardı.

O sabah gördüğü bütün ölümlere rağmen, Pino bir gecede Milano'da bir şeyin değiştiğini, kritik bir noktaya ulaşıldığını ve o parti yapıp uyurken o noktanın da aşıldığını anlamıştı, çünkü Porta Venezia yakınlarındaki sokaklar kalabalık ve şamatalıydı. Kemanlar çalıyordu. Akordeonlar da. İnsanlar dans ediyor, sarılıyor, gülüyor ve ağlıyordu. Pino, Hotel Diana'daki parti ruhunun dışarı taşarak uzun ve korkunç bir çilenin bitişini kutlayan herkesin aklını çelmiş gibi hissetti.

Eve kestirmeden gitmek için parkların içine daldı. İnsanlar çimenlerin üstüne uzanmış güneşleniyor, güzel zaman geçiriyordu. Pino, önündeki kalabalık yola baktığında kendisine doğru yürüyen tanıdık bir yüz gördü. Üstünde Özgür İtalyan Hava Kuvetleri üniforması olan kuzeni Mario'nun keyfi yerindeydi ve hayatının en güzel anlarını yaşıyormuş gibi bir hali vardı.

"Hey, Pino!" diye seslendi ve Pino'ya sarıldı. "Özgürüm! Artık evde oturmak zorunda değilim!"

"Bu harika," dedi Pino. "Nereye gidiyorsun?"

"Herhangi bir yere, her yere," dedi Mario, güneş ışığında parlayan pilot saatine bakarak. "Yalnızca yürüyüş yapmak ve Nazilerle Faşistler bozguna uğrayınca şehre hâkim olan neşeli havayı içime çekmek istedim. Bu duyguyu bilir misin?"

Biliyordu. Belli ki o gün Milano'daki herkes de bunu biliyordu.

"Ben eve gidip biraz uyuyacağım," dedi Pino. "Dün gece çok grappa içmişim."

Mario güldü. "Keşke seninle gelseydim."

"Çok eğlenirdin."

"Sonra görüşürüz."

"Görüşürüz," dedi Pino ve yürümeye devam etti.

En fazla altı metre uzaklaşmıştı ki arkasında bir tartışma yaşandığını duydu.

"*Fascista!*" diye bağırdı bir adam. "*Fascista!*"

Pino, arkasına döndüğünde ufak tefek, tıknaz bir adamın tabancasını Mario'ya doğrulttuğunu gördü.

"Hayır!" diye bağırdı Mario. "Ben pilotum ve Özgür..."

Tabanca ateş aldı. Kurşun Mario'nun ensesinden dışarı çıktı. Pino'nun kuzeni bez bebek gibi yere yığıldı.

"Faşist o! Bütün Faşistlere ölüm!" diye bağırdı adam ve tabancasını salladı.

İnsanlar çığlıklar atarak koşmaya başladı.

Pino, öyle büyük bir travmanın içindeydi ki ne yapacağını ya da ne söyleyeceğini bilemeden öylece Mario'nun bedenine ve başından boşanan kana baktı. Öğürmeye başladı. O sırada katil, eğilip Mario'nın bileğindeki saati çıkarmaya başladı.

Pino'nun içi öfkeyle yanıyordu. Tam saldıracağı sırada kuzeninin katili onu fark etti. "Neye bakıyorsun? Hey, o seninle konuşuyordu. Yoksa sen de mi Faşistsin?"

Pino, adamın tabancasını kendisine doğrultmaya çalıştığını görünce bir anda fırlayıp adama çalım yaptı. Tabanca adamın arkasına doğru fırlayıp bahçede kalan son birkaç ağaçtan birine çarptı. Pino, adam parktan kaçıp neredeyse San Babila'ya varana kadar hiç yavaşlamadı. Ancak o zaman kendine az önce tanık olduklarının yasını tutmaya izin verdi. İçtiği bütün su ağzına geldi ve böğrü ağrıyana kadar kustu.

Dolambaçlı bir yoldan eve doğru yürürken şaşkınlığını hâlâ üstünden atamamıştı.

Mario ile konuştuktan bir saniye sonra artık o yoktu. Kuzeninin rastgele ölümüyle sıcak sokaklara rağmen titreyip sarsılarak yürüyordu. Kimse güvende değil miydi?

Moda sokağına geldiğinde insanların dışarı kutlama yaptıklarını, ön verandalarında oturduklarını, güldüklerini, kahkaha attıklarını, yemek yiyip bir şeyler içtiklerini gördü. Opera binasını geçtiğinde bir kalabalıkla karşılaştı. Gözlerinin önünde ölüp giden Mario'yu görmemeye çalışarak kalabalığın içine karıştı. Gerillalar, Gestapo karargâhı olan Hotel Regina'yı güvenlik çemberine almışlardı.

"Neler oluyor?" diye sordu Pino.

"Hotel Regina'yı arıyorlar," dedi biri.

Pino, orada pek değerli şeyler bulamayacaklarını biliyordu. Her şeyin yakıldığına tanık olmuştu. General Leyers ve Albay Rauff'un o kadar çok belgeyi yaktığını görmüştü ki buna hâlâ şaşırıyordu. Zihni, Nazilerin yaktığı şeylere dair sorular sorarak

kuzeninin ölümünün yarattığı dehşetten onu kurtarmaya çalışıyordu. O belgelerde neler vardı? Hangi belgeleri yakmamışlardı ve neden?

İki gün öncesini, Leyers'i düşündü. Pino onu tutuklamadan önce, general Pino'dan onu Dolly'ye götürmesini istememiş miydi? Orada bıraktığı belgelere ve başka bir şeye daha dair bir şeyler gevelemişti. O belgelerden en azından iki kez söz etmişti.

Leyers'in Dolly'nin evinde onu suçlu çıkaracak bir şeyler bırakmış olma ihtimalini düşündükçe Mario'nun ölümünün etkisini üstünden biraz olsun atıp alarma geçti.

Dolly birkaç sokak ötede, Via Dante'deydi. Eve gidip babasına Mario'ya olanları anlatmadan önce Dolly'nin evine gidecekti. Belgeleri bulup onları Binbaşı Knebel'e verecekti. Amerikalıya Leyers hakkında anlatabilecekleriyle ortaya büyük bir hikâye çıkmalıydı. Pino ve Knebel, generali ve onun "zoraki işçilerini", onları nasıl ölüme sürüklediğini, onun Firavun'un köle efendisi olduğunu tüm dünyaya anlatacaklardı.

Yirmi dakika sonra Pino, Dolly'nin evine çıkan merdivenleri koşarak çıktı, lobiden ve kalın gözlükleri ardından gözlerini kırıştıran kocakarının önünden geçti. "Kim var orada?"

"Eski bir dost, Signora Plastino," dedi Pino ve merdivenleri çıkmaya devam etti.

Dolly'nin kapısına vardığında kırıldığını ve menteşelerinin ucunda sallandığını gördü. Valizler ve kutular açılmış, içlerindeki her şey ön koridora saçılmıştı.

Pino telaşlanmaya başladı. "Anna? Dolly?"

Mutfağa gittiğinde tabakların kırıldığını ve dolapların boşaltıldığını gördü. Titreyerek yeniden kusacağını düşündüğü sırada Anna'nın odasına ulaştı ve kapıyı açtı. Döşek yataktan çıkarılmıştı. Çekmecelerle dolaplar açık ve boştu.

Sonra döşeğin altından bir şeyin çıktığını gördü. Deri bir kayıştı bu. Eğildi, döşeği kaldırıp çekti. Dayısının Anna'ya Noel arifesinde verdiği el yapımı deri çantaydı bu. Anna'nın, *Hayatım boyunca hiç böyle muhteşem bir hediye almamıştım. Onu asla yanımdan ayırmayacağım,* diyen sesi kulaklarında yankılandı.

Neredeydi o? Pino'nun başı zonklamaya başladı. İki gün önce

mi, üç gün önce mi ayrılmıştı evden? Neler olmuştu? Çantasını asla burada bırakmazdı.

Sonra bunun cevabının kimde olabileceği aklına geldi. Merdivenlerden aşağı koşup soluğu kocakarının yanında aldı. "Dolly'nin evinde neler oldu? Nerede o? Hizmetçisi Anna nerede?"

İhtiyar kadının kalın camların ardından kırpışan gözleri, dudaklarındaki soğuk ve hoşnut gülümsemeyle her zamankinden iki kat büyük göründü.

"O Alman fahişelerini dün gece alıp götürdüler," diyerek kıkır kıkır güldü. "Onların arkasından o sapkın inden neler çıktı, bir bilsen. Akıl almaz şeyler."

Pino, şüphelerinin dehşete dönüştüğünü hissetti. "Nereye götürüldüler? Kim götürdü onları?"

Signora Plastino gözlerini kıstıktan sonra öne doğru eğildi ve Pino'yu baştan ayağa süzdü.

Pino, kadını sert bir şekilde kolundan tuttu. "Nereye?"

Kocakarı tısladı, "Seni tanıyorum. Sen de onlardan birisin!"

Pino, kadının kolunu bırakıp geri adım attı.

"Nazisin!" diye bağırdı kadın. "O bir Nazi! Bir Nazi, tam burada!"

Pino, ön kapıdan dışarı fırladığında ihtiyar kadının cırtlak sesi arkasından gelmeye devam ediyordu. "Durdurun onu! O bir hain! Bir Nazi! Alman fahişelerin dostu o!"

Mümkün olduğunca hızlı koşup kocakarının tiz alarmından uzaklaşmaya çalıştı. En sonunda durup duvara yaslandığında yönünü kaybetmiş, hissizleşmiş ve korkmuş hissediyordu. *Anna'yı ve Dolly'yi götürmüşler,* diye düşündü, olduğu yerde donup kalmasına neden olan bir dehşet içinde. *İyi de nereye? Hem onları kim alıp götürsün ki? Gerillalar mı?* Bundan emindi.

Pino, koşup bir gerilla bulabilirdi ama onu dinlerler miydi? Leyers'i teslim ettikten sonra verdikleri mektubu gösterirse dinlerlerdi, değil mi? Elini ceplerine soktu. Mektup yoktu. Bir kez daha arayıp taradı. Yoktu. Pekâlâ, gidip oralardaki bir gerilla kumandanıyla konuşacaktı. Ya da zaten mektup üstünde olmadığı için, Dolly'yi ve Anna'yı tanıyor diye onun bir işbirlikçi olduğunu

düşünürler miydi? Böylece Pino kendini tehlikeye mi atmış olurdu? Yardıma ihtiyacı vardı. Albert dayısına ihtiyacı vardı. Gidip onu bulacak ve kontaklarını kullanmasını söyleyerek...

Pino, uzaktan birinin bağırdığını ve tam olarak ne olduğunu anlayamadığı birtakım sesler duydu. Ama bağırma sesi gittikçe yükseliyor, daha vahşi sesler duyuluyordu. Şimdi yönünü hepten kaybetmiş gibiydi. Açıklayamayacağı nedenler yüzünden eve değil, sanki sesler onu çağırıyormuşçasına seslerin geldiği yere doğru yürümeye başladı. Hızla sokakların arasından geçti ve gürültüyü takip etti ta ki gürültünün Parco Sempione'den, Castello Sforzesco'nun içinden geldiğini fark edene kadar. Burası, o karlı gün Anna ile yürüyüp dönüp duran kuzgunları gördükleri yerdi.

Ya akşamdan kalma olduğu için ya yorgunluktan ya Anna'nın götürüldüğünü bilmenin verdiği felç eden korkudan ya da bu nedenlerin hepsi yüzünden aniden dengesini kaybetmiş gibi, düşüp bayılacak gibi hissetti. Zaman sanki yavaşlamıştı. Her dakika, Gabriella Rocha'nın cesedini almaya gittiği mezarlığın gerçeküstü görüntüsü gibiydi.

Fakat şimdi Pino, tıpkı tat ve dokunma duyularını kaybetmiş sağır bir adam gibi duyularını birer birer kaybediyordu sanki. Kurumuş bir çeşmenin yanından sersemlemiş gibi geçti, ortaçağdan kalma kalenin kemerli ana girişine bağlanan boş hendeğin üstündeki açık vaziyette duran köprüye doğru yol aldı.

Önünde bir grup insan vardı ve açılır kapanır köprünün üstünde birbirlerini itip kakarak kapıdan geçmeye çalışıyorlardı. Etrafındaki insan sayısı gittikçe artıyordu, onu sıkıştırıyorlardı ve yüzleri heyecandan kızarmıştı. Herkesin bağırıp çağırdığının, şakalaştığının farkındaydı ama kalabalıkla birlikte öne doğru hareket ederken konuşulanlardan tek kelime bile anlamıyordu. Yukarı baktı. Parlak mavi gökyüzündeki kuzgunlar, bombalanmış küllerin üstünde yeniden daireler çiziyordu.

Pino, girişe yaklaştığı sırada hâlâ kuşlara bakıyordu. Sonra biri onu içeri, ikinci kale duvarına –bu duvar diğeri kadar uzun değildi, üç kat yüksekliğindeydi– kadar yüz metre uzanan devasa, güneşten kavrulmuş ve bombalar yüzünden üstünde çukurlar açılmış bir avluya itti. Avluda düşmanlarını vurabilsinler diye ortaçağın okçuları için yapılmış pencereler vardı. İki kale duvarı

arasındaki açık alana vardığında Pino'nun etrafındaki kalabalık ayrılmıştı ve insanlar avlunun dörtte üçünü kaplamış silahlı gerilla savaşçılara ulaşmaya çalışan yüzlerce diğer insanın arasına katılmaya çalışıyorlardı. Savaşçıların sırtları Castello Sforzesco'nun duvarına dönüktü.

Pino, kalabalığa doğru yürürken bütün duyuları birer birer yerine geldi.

Önce koku duyusu yerine geldi ve sıcağın altında dip dibe duran tüm o insanların mide bulandıran kokuşmuşluklarının kokusunu aldı. Sonra parmaklarına ve ensesinin derisine dokunma duyusu geldi ve merhametsizce vuran güneşi hissetti. Sonra halkı ve halkın yuhalamalarını, intikam için ıslık çalışlarını duydu.

"Öldürün onları!" diye bağırıyorlardı – erkekler, kadınlar ve çocuklar aynıydı. "Onları dışarı çıkarın! Yaptıklarının hesabını ödetin!"

Kalabalığın önlerinde duranlar gördükleri bir şey karşısında onaylarcasına haykırmaya başladılar. İyice yaklaşmaya çalıştılar ama gerilla askerleri buna izin vermediler. Buna rağmen Pino, reddedilecek gibi değildi. Gücünü, uzun boyunu ve ağırlığını kullanarak kendine yol açtı ve ön taraftaki seyircilerle arasında en fazla üç kişi kalana kadar da ilerlemeyi bırakmadı.

Beyaz gömlekli, kırmızı fularlı, siyah pantolonlu ve kapüşonlu sekiz adam açık alana, savaşçıların arkasına doğru yürüdü. Omuzlarında karabina tüfekler vardı ve disiplini sağlamaya çalışarak Pino'nun yaklaşık kırk metre kadar önüne doğru ilerlediler.

"Neler oluyor?" diye sordu Pino, yaşlı bir adama.

"Faşistler," diye cevapladı yaşlı adam, dişsiz gülümsemesiyle ve ardından boğazını keser gibi yaptı.

Kapüşonlu adamlar üç metre aralıklarla sıra oluşturdular, silahlarını ve bedenlerini içerideki kale duvarına bakacak şekilde rahatça ayarladılar. Kalabalık kendi kendine sakinleşti ve aynı duvarın sol köşesindeki kapı açıldığında sustular.

Aradan on saniye geçti. Sonra yirmi. Sonra bir dakika geçti.

"Hadi ama!" diye bağırdı biri. "Hava çok sıcak. Onları dışarı çıkarın!"

Kapının eşiğinde dokuzuncu kapüşonlu adam belirdi. Bir

elinde tabanca vardı, öteki eliyle de kalın bir halatın ucundan tutuyordu. Dışarı çıktı. Hemen hemen iki metre uzunluğundaki halat arkasından sürüklenirken birinci adam belirdi: tıknazdı, tavuk bacaklıydı, ellili yaşlarındaydı ve üstünde yalnızca iç çamaşırı, çorapları ve ayakkabıları vardı.

İnsanlar gülmeye ve onayladıklarını alkışlayarak göstermeye başladı. Zavallı adam her an düşecekmiş gibi görünüyordu. Arkasından gelen adamın üstünde pantolon ve kolları kesik tişört vardı. Başını yukarıda tutuyor, cesur davranmaya çalışıyordu ama titremesi Pino'nun gözünden kaçmamıştı. Sonraki adam Kara Gömlekli'ydi, üniformalıydı ve kalabalık karşı çıkar gibi uğuldamaya başladı.

Sonra üstünde sutyeni, külotu ve sandaletleri olan orta yaşlarındaki bir kadın hıçkırarak kapıdan çıkmasıyla kalabalık çıldırdı. Kadının saçları kazınmıştı. Kafasına ve yüzüne rujla bir şeyler yazılmıştı.

Halatın bir metre kadar sonrasında ikinci dazlak kadın da dışarı çıktı ve onu üçüncü kadın izledi. Pino, dördüncü kadının da dışarı çıkıp sıcak güneşin altında gözlerini kırpıştırmaya başladığını görünce kemiklerine kadar irkilip titredi.

Bu, Dolly Stottlemeyer'di. Üstünde fildişi rengindeki sabahlığı ve yeşil terlikleri vardı. Leyers'in metresi infazcıları görünce dizginlerinden kurtulmaya çalışan bir at gibi halatı çekiştirmeye başladı. Topuklarını yere bastırıyor, dönüyor, debeleniyor ve İtalyanca bağırıyordu, "Hayır! Bunu yapamazsınız! Bu doğru değil!"

Gerillalardan biri öne doğru gelip Dolly'nin kürekkemiklerinin arasına tüfeğinin dipçiğiyle vurdu. Dolly'nin afallayıp tökezlemesi, Anna'nın kapıdan fırlamasına neden oldu.

Anna, iç çamaşırlarına kadar soyulmuş, saçları korkunç bir şekilde kırpılmıştı. Çıplak kafa derisinden saç öbekleri fırlıyordu. Dudaklarında o kadar çok kırmızı ruj vardı ki çizgi filmlerdeki grotesk yaratıkları andırıyordu. Atış mangasını görüp hıncahınç kalabalığın ölüm naraları attığını duyunca yaşadığı dehşet ikiye katlandı.

"Hayır!" dedi Pino ve sonra bunu çığlık atarak söyledi. "Hayır!"

Ama sesi, Castello Sforzesco'nun avlusunu yalayıp geçen, duvara dizilen mahkûmların etrafında yankılanan vahşilik ve kana susamışlık şarkılarının içinde boğulup gitti. Kalabalık önlere doğru sıkıştırınca Pino da her taraftan bastırılmış oldu. Çaresizlik ve mide bulantısı içinde, gözlerine inanamayarak Anna'nın Dolly'nin yanına doğru ittirilişini izledi.

"Hayır," dedi, boğazı sıkışmış, gözleri yaşlarla dolmuştu. "Hayır."

Anna aklını kaçırmış gibiydi, sarsılarak ağlıyordu. Pino, ne yapacağını bilmiyordu. Delirmek, savaşmak, bağırarak gerillalara Anna'yı serbest bırakmalarını söylemek istiyordu. Ama kocakarının onu hemen tanıyışı, ona Nazi ve hain diye seslenişi aklına geldikçe donup kalıyordu. Üstelik mektubu da yoktu. Pino'yu da o duvara dizebilirlerdi.

Gerilla lideri tabancasını çekip kalabalığı susturmak için havaya ateş etti. Korkudan dizlerinin bağı çözülen Anna, titreyip hıçkırarak duvara doğru düştü.

"Bu sekizi ihanetle, işbirlikçiliğiyle, fahişelikle, Milano'nun Nazi ve Salò işgalinden çıkar sağlamakla suçlanıyor. Ölümle cezalandırılacaklar. Çok yaşa yeni İtalya Cumhuriyeti!"

Kalabalık coşkuyla tezahürat yaptı. Pino'nun artık dayanamıyordu. Gözleri yaşlardan yanıyordu. Kalabalığın en önüne varana kadar dizleri ve dirsekleriyle insanları iterek hayal kırıklığı içinde etrafına saldırmaya başladı.

Gerillalardan biri onu fark edince tüfeğini göğsüne doğrulttu.

"Mektubum vardı ama bulamıyorum," dedi Pino, ceplerini yoklayarak. "Direniş yanlısıyım. Bir hata olmuş."

Gerilla, Pino'nun yüzüne hemen hemen hiç bakmadı. "Seni tanımıyorum. Mektup nerede?"

"Dün gece cebimdeydi ama ben... Partiye gittim ve..." dedi Pino. "Lütfen komutanla konuşmama izin verin."

"Seninle konuşmasını söyleyen herhangi bir belgen yoksa olmaz."

"Karnımızı doyurmamız gerekiyordu!" diye bağırdı bir kadın sesi. Pino, gerillanın arkasında duran kadına baktığında halat sırasında duran ilk kadının, "Karnımızı doyurmamız ve yaşamamız gerekiyordu," diyerek yalvardığını gördü. "Bu çok şey mi?"

Sıranın aşağısında, kaderine teslim olmuş gibi görünen Dolly, saçlarını arkaya doğru savurup başını kaldırmaya çalıştı ama başaramadı.

"Hazır mısınız?" dedi komutan.

Anna, "Hayır!" diye çığlık attı. "Ben fahişe değilim! Ben işbirlikçi değilim! Ben hizmetçiyim. Sadece buyum ben. Lütfen biri bana inansın. Ben sadece hizmetçiyim. Dolly, onlara söylesene. Dolly? Söyle onlara!"

Dolly'nin onu duymuş gibi bir hali yoktu. Atış mangasının omzuna doğru kaldırdığı silahlara bakıyordu.

"Tanrım!" diye inledi Anna. "Biri onlara benim sadece bir hizmetçi olduğumu söylesin!"

"Nişan alın."

Pino'nun ağzı açıldı. Onu artık şüpheci gözlerle inceleyen savaşçıya baktı. Diyaframını şişirip bağırarak bunun doğru olmadığını, onun masum olduğunu, bir yanlışlığın söz konusu olduğunu söylemek ve...

"Ateş!"

Tüfek sesleri zil ve timbal gibi yankılandı.

Kurşunlardan biri Anna-Marta'nın göğsüne isabet etmişti.

Aldığı darbenin etkisiyle sarsıldı, sanki ruhu Pino'nun ona baktığını hissetmiş ve son anında ona seslenmiş gibi şaşkın gözleriyle baktı, duvara doğru yığıldı ve tozun içinde can verdi.

OTUZUNCU BÖLÜM

Göğsü kanla kaplanırken Anna'nın vücudunun can çekiştiğini gören Pino, kalbindeki bütün aşkın, neşenin ve müziğin uçup gittiğini hissetti.

Etrafını saran kalabalık coşku içinde tezahürat yaparken, Pino'nun omuzları düşmüştü. Bütün benliğini ele geçirip onu inleten kederi öylesine güçlüydü ki tüm bunların gerçek olmadığını, sevgilisinin kan gölü içinde yatmadığını, kurşun yiyişini görmediğini, göz açıp kapayıncaya kadar canının onu terk ettiğini, kurtarılmak için yalvarıp yakardığını duymadığını düşündü.

Gösteri sona erince insanlar da oradan çıkmak için başka yöne doğru akın etmeye başladı. Pino öylece dikilip Anna'nın duvarın dibine düşmüş cesedine bakarken donuk bakışlarının onu ihanetle suçladığını düşündü.

"Git artık," dedi gerilla. "Bitti."

"Olmaz," dedi Pino. "Ben..."

"Başına bir iş gelmesini istemiyorsan git buradan," dedi asker.

Pino, Anna'ya son kez ürpererek baktıktan sonra arkasına döndü ve kalabalığın içindeki son insanlarla birlikte zar zor yürüyerek oradan çıktı. Kapıdan ve açılır kapanır köprüden geçerken az önce olanları bir türlü kavrayamıyordu. Sanki kendisi göğsünden vurulmuştu ve gerçek acıyı yavaş yavaş hissetmeye başlamıştı. Ama o sırada dank eden gerçekler omuzlarına bir yük gibi binip onu yok etmekle tehdit etti. Anna için direnmemişti. Güçlü ve hüzünlü erkeklerin dillere destan olan hikâyelerindeki ve librettolarındaki gibi aşkı için ölmemişti.

Pino'nun beyni başarısızlıkla yanıyordu. Kendinden nefret ede ede kalbi paramparça oldu.

Ben korkağın biriyim, diye geçirdi içinden karanlık çaresizliğinde ve neden böylesi bir cehenneme mahkûm edildiğini düşünüp durdu. Kalenin önündeki kavşağa geldiği sırada artık olanları kaldıramayacak durumdaydı. Başı döndü, midesi bulandı. Kuruyan çeşmeye doğru sendeleyerek yürüdü. Arka arkaya öğürüp kusarken bir yandan da ağladığının ve insanların onu izlediğinin farkındaydı.

En sonunda öksürüp tükürerek ve gözlerini silerek ayağa kalktığında çeşmenin öteki tarafındaki adam, "Onlardan birini tanıyordun, değil mi?" diye sordu.

Pino, adamın yüz ifadesindeki şüpheyi ve şiddet tehdidini görmüştü. İçinden bir ses Anna'ya olan aşkını kabul edip her şeye asil bir son vermesini söylüyordu. Ama adam adımlarını sıklaştırıp parmağını sallayarak ona doğru yürümeye başladı.

"Biri şu herifi yakalasın!" diye bağırdı.

İlkel hayatta kalma içgüdüsü galip gelmiş, Pino Via Beltrami'ye doğru çaprazlama şekilde hızla koşmaya başlamıştı. İnsanlar bağırmaya başladı. Bir adam Pino'yu yakalamaya çalıştı ama Pino yumruğuyla adamı kaldırıma devirdi. Peşindeki insanların bilincinde bir şekilde aceleyle koştururken yan tarafından önünü kesmeye çalışanları fark etti.

Adamların birinin yüzüne dirseğiyle vurdu, diğerinin kasıklarına tekme attı ve arabaların arasından Via Giuseppe Pozzone'ye saptı. Bir arabanın kaportasından atladıktan sonra soluğu Via Rovello'da aldı, bombanın açtığı ve içi suyla dolan çukurun üstünden zıplayıp peşindekilerle mesafesini açtı. Via San Tomaso'nun köşesine geldiğinde arkasına baktı ve altı adamın, "O bir hain! İşbirlikçi! Durdurun onu!" diye bağırarak arkasından koşmaya devam ettiğini gördü.

Ama Pino bu sokakları avucunun içi gibi biliyordu. İyice hızlanıp sağdaki Via Broletto'ya, oradan da soldaki Via Del Bossi'ye saptı. Piazza Della Scala'da izdiham vardı. Pino, "hain" bağırtıları hızına erişmeden önce bu kalabalığı ve Galleria'ya geçip geçemeyeceğinden korktu.

Sokağın çaprazında, büyük opera binasının duvarındaki kapı açıktı. Koşarak koridoru arkasında bıraktıktan sonra gölgelerin arasından bir karaltının için daldı. Dışarıdan görülmediğine emin olduktan sonra durup etrafı izledi, altı adamın da binanın önünden geçip piazzaya doğru koştuğunu görene kadar bekledi. Karanlığın içinde soluklanırken adamların gözden tamamen kaybolduğundan emin olmak istiyordu.

La Scala'nın iyice içlerine girdiğinde bir tenorun gamlar arasında yükselerek şarkı söylemeye başladığını duydu.

Arkasına döndüğünde ayağı yanlışlıkla metal bir şeye çarptı. Metalin sesi öyle yankılandı ki kapı eşiğine baktığında çeşmedeki adamın kaldırımdan içeri baktığını gördü.

Adam içeri doğru bir adım atıp ellerini birbirine çarptı. "Oradasın değil mi, seni hain?"

Pino, ağzını hiç açmadan en karanlık gölgenin içinde sabit durdu. Adamın ona doğru dönüp çok yavaşça yere eğildiğini göremeyeceğinden neredeyse emindi. Pino, ellerini yerde gezdirince, muhtemelen bombardımanın ardından gerçekleştirilen opera binasındaki tadilattan kalma çelik bir güçlendirme çubuğu buldu. Pino'nun başparmağı kadar kalındı, önkolu kadar uzun ve ağırdı. Çeşmedeki adam Pino'nun yalnızca birkaç metre uzağındayken ve daha iyi görebilmek için gözlerini kıstığı sırada Pino, çubuğu adamın kavalkemiğini hedef alarak savurdu ama çubuk adamın dizkapağına isabet etti.

Adam çığlık çığlığa bağırdı. Pino hızla ayağa kalktı, iki büyük adım attı ve adamın yüzüne yumruğunu indirdi. Adam yere yığıldı ama Pino'nu takip eden iki adam hemen arkadan beliriverdi. Pino arkasına dönüp ellerini önüne doğru uzatarak karanlığın iyice derinliklerine ilerledi, şarkı söylemeye başlayan tenora yaklaşmaya çalıştı. Onu takip eden adamlara kulak kesildiği için iki kez tökezledi ve pantolonu tellere takıldı. Bu nedenle tenorun söylediği aryayı ilk başta tanıyamadı.

Sonra bunun *Pagliacci, Palyaçolar* operasından "*Vesti la Giubba,*" "Kostümünü Giy," olduğunu fark etti. Arya buram buram keder ve kayıp kokuyordu, Pino'nun kaçış planlarının yerini kurşunun isabet ettiği o anın ve Anna'nın düşüşünün görüntüleri

aldı. Tökezledi, başını bir şeye çarptı, tepesinde yıldızlar gördü ve bayılacak gibi oldu.

Kendine geldiğinde arya ikinci dizesindeydi. Kalbi kırık palyaço Canio, kendi kendine devam etmesi gerektiğini, içindeki acıyı gizlemek için maske takıp zırh kuşanması gerektiğini söylüyordu. Pino, aryanın kayıtlarını onlarca kez dinlemişti, şimdiyse bu aryayla ve arkasındaki geçitlerden yankılanan ayak sesleriyle harekete geçmeliydi.

Yanağında havayı hissedene kadar el yordamıyla yolunu bulmaya çalıştı, sonra arkasına döndü ve önünde eğik bir ışık gördü. Koşmaya başlayıp kapıyı iterek açtığında kendini kocaman opera binasının sahne arkasında buldu. Buraya kuzeni Licia'nın provalarını izlemek için defalarca gelmişti. Genç bir tenor La Scala sahnesinin tam ortasında duruyordu. Pino, loş ışıkların altında üçüncü dizeye geçen tenoru gördü.

"Ridi, Pagliaccio, sul tuo amore infranto."

(*"Gülsene, palyaço, şu kırık dökük aşkına."*)

Pino, perdenin ardına geçip locaların bulunduğu koridora giden basamakları indi. Çıkışa doğru uzanan koridora baktığında tenor, *"Ridi del duol, che t'avvelena il cor!"* diyordu. (*"Gülsene, kalbini zehirleyen kederine."*)

Bu sözler Pino'ya onu zayıf düşüren birer ok gibi saplanırken tenor durup telaş içinde bağırdı, "Siz de kimsiniz? Ne istiyorsunuz?"

Pino, arkasına baktığında adamın Pino'yu takip eden ve tenorun yanına, sahneye çıkan üç adama seslendiğini duydu.

"Bir hainin peşindeyiz," dedi adamlardan biri.

Pino, kapıyı iterek açtığında kulak tırmalayıcı bir gıcırtı duyuldu. Merdiven sahanlığından aşağı inip lobiye çıktı. Kapılar açıktı. Dışarı fırlayıp gömleğini çıkardı ve üstünde yalnızca atleti kaldı.

Soluna baktı. Evi yalnızca beş altı sokak ötedeydi. Ama oraya gidip ailesini tehlikeye atamazdı. Bu nedenle tramvay raylarına doğru yürüyüp Leonardo da Vinci heykeli etrafında savaşın sona ermesini kutlayan insanların arasına karıştı. Dikkatinin dağılmamasına çalışsa da palyaçonun harap aryası sürekli kulaklarında

çınlıyor, yardım dileyen, kurşun darbesiyle iki büklüm olup yere yığılan Anna'nın görüntüsü gözlerinin önünden gitmiyordu.

Yere yatıp hıçkırıklara boğulmamak için kendini zor tuttu. Nazilerin geri çekilmesine çok sevinmiş gibi görünmek için zoraki gülümsüyordu. Galleria'dan geçerken nereye gittiğini pek bilmese de gülümsüyor ve durmadan yürüyordu.

Alışveriş merkezinden çıktığında gideceği yeri artık biliyordu. Piazza Duomo'da dev bir kalabalık toplanmış yemek yiyor, bir şeyler içiyor, müzik yapıyor ve dans ediyordu. Pino, kalabalığın arasına karışınca yavaşladı, gülümsedi ve normal görünmeye çalışarak dua etmek için katedrale giren insanlara katıldı.

Pino için Duomo, sığınak demekti. Peşinden katedralin içine girebilirlerdi ama onu dışarı çıkaramazlardı.

Ön kapıya neredeyse vardığı sırada arkasından bir adamın bağırdığını duydu. "Orada! Durdurun onu! O bir hain! Bir işbirlikçi!"

Pino, arkasına baktığında adamların piazzaya doğru geldiklerini gördü. Annesi yaşındaki kadınların peşinden bazilikaya girdi.

Vitraylı yüksek pencereler dışında Duomo'daki tek ışık, katedralin merkezindeki koridorların her iki tarafında bulunan nişlerden ve dua odalarından sızan dilek mumlarındaki titrek alevdi. Bunun dışında sunağın etrafında da birçok mum yanıyordu.

Mumlar varken bile katedralin içi o gün kömür karası bir gölgeden ibaretti. Pino da bunu fırsat bilerek hızlı davranıyordu. Duomo'nun solundaki dua odalarından uzaklaşıp sağ koridora ve günah çıkarma kabinlerine doğru ilerledi: yüksek ahşap kutunun dışında diz çöküp kabinin içindeki rahibe günahlarını affettiren adamın hiçbir mahremiyeti yoktu.

Bu, çok aşağılayıcıydı ve Pino bu kabinlerde günah çıkarmaktan nefret ederdi. Ama delikanlılık zamanlarında Duomo'nun kabinlerinin önünde diz çöktüğü zamanlarda kabinle duvar arasında otuz santim, en iyi ihtimalle de elli santim olduğunu biliyordu. Şamdanların en uzağındaki üçüncü kabinin arkasına girerken yeterince alanı olmasını umdu.

Kabinin arkasına titreyerek girip görünmemek için iyice çömelirken, kurtuluş gününde hiçbir rahibin günah çıkartmamasına sevinmişti. Arya yeniden kulaklarında çınlamaya başladı

onu Anna'nın ölümünün dehşeti izledi ta ki bunun etkisinden kurtulup kulak kesilene kadar. Kutsal Tespih duasını okuyan kadınların tıkırtıları ve mırıltıları arasında bir öksürük sesi duydu. Ardından ana kapılar gıcırdadı. Erkek sesleri yankılandı. Pino, başını uzatıp bakmamak için kendini zor tutup beklerken güçlü ayak sesleri duydu. Adamlar hızlı hareket ediyordu.

"Nereye gitti?" dedi içlerinden biri.

"Buralarda bir yerlerdedir," dedi diğeri. Sesi sanki günah çıkartma kabininin tam önünden geliyordu.

"Geliyorum," dedi bir erkek sesi, yaklaşan diğer ayak seslerinin arasından.

"Hayır, Rahip," dedi bir adam. "Bugün olmaz. Biz, eee, dua odalarından birine girip dua edeceğiz."

"Oraya giderken günah işlerseniz ben buradayım," dedi rahip ve ardından günah çıkartma kabininin kapısı açıldı.

Pino, kabinin rahibin ağırlığına uyum sağladığını hissetti. İki adamın katedralin iyice iç kısımlarına girdiğini duydu. Nefesini tutup sabrederek bekledi. Palyaçonun sesi bir kez daha kulaklarında çınladı. Pino, sesi bir kez daha bastırmak istedi ama arya aklından çıkmıyordu.

Yeniden gözyaşlarına boğulmaktan korktuğu için ilerlemeye karar verdi. Kabinin arkasından temkinli bir şekilde çıkmaya çalıştığı sırada ayakkabısı günah çıkarırken dizlerin dayandığı tahtaya takıldı.

"Ahh," dedi rahip. "Nihayet bir müşteri geldi."

Paravan geriye doğru kaydı ama Pino'nun görebildiği tek şey karanlıktı. Aklına geleni yapıp diz çöktü.

"Affet beni Rahip, günah işledim," dedi Pino boğuk bir sesle.

"Evet?"

"Hiçbir şey söylemedim," dedi Pino hıçkırarak. "Hiçbir şey yapmadım."

"Neden söz ediyorsun sen?" dedi rahip.

Daha çok itirafta bulunursa daha da çok çökeceğini hisseden Pino, ayağa kalkıp katedralin iç kısımlarına girdi. Haç şeklindeki yan kolların altından geçtikten sonra karşısına çıkan kapıyı he-

men hatırladı. Kapıdan geçip yeniden dışarı çıktığında artık Via dell'Arcivescovado'daydı.

Piazzaya doğru yürüyen birçok mutlu insanla daha karşılaştı. Bir değişiklik yapıp Duomo'nun arkasına yürüdü. Eve ya da Albert dayının mağazasına gitmeyi düşündüğü sırada Duomo'nun Corso Vittorio'ya açılan kapısından bir rahiple işçinin dışarı çıktığını gördü. Pino, bu iki adamın arkasındaki merdivenleri çocukken, okul gezisi sırasında çıkmıştı.

O sırada kapıdan dışarı bir işçi daha çıktı. Pino kapıyı kapanmadan tutarak otuz kat uzunluğundaki dik ve dar basamakları tırmanmaya başladı. Basamaklar bazilikanın uzun tarafını dolaşan, tepede, aslanağızları, kuleler ve Gotik kemerlerin arasındaki bir patikaya varıyordu. Pino, Duomo'nun en yüksek kulesinin üstündeki eski ve çok renkli Meryem Ana heykeline bakarken Meryem Ana'nın savaştan nasıl sağ çıktığını ve yıkımın ne kadarını gördüğünü düşündü.

Soğuk soğuk terleyerek çatıyı destekleyen kemerli payandaların arasından ve altından geçerken sıcak havaya rağmen titriyordu. En sonunda, katedralin ön kapılarının çok yukarısındaki balkona ulaştığında durdu. Kurşunlanarak delik deşik edilmiş bir etek gibi etrafını çevreleyen bombalanmış şehrine, bombalanmış hayatına baktı.

Başını gökyüzüne kaldırdı ve sonu olmayan bir ıstırapla, "Tanrım, onu kurtarmak için hiçbir şey söylemedim," dedi. "Hiçbir şey yapmadım."

Bu düşünceler onu yeniden yaşadığı trajedinin içine hapsetmişti. Hıçkırarak ağlamaya başladı. "Onca şeyden sonra... Onca şeyden sonra elimde hiçbir şey kalmadı."

Pino, piazzadan yükselen kahkahaları, müziği ve şarkıları duydu. Balkona çıkıp tırabzandan baktı. Doksan metre aşağıda, hemen hemen iki sene önce işçileri spot ışıklarını dikerken gördüğü noktada kemanlar, akordeonlar ve gitarlar çalınıyordu. Dönüp dolaşan şarap şişelerini, savaşın arka tarafında öpüşmeye, dans etmeye ve sevmeye başlayan çiftleri gördü.

Acı ve keder Pino'yu kemirip duruyordu. Bu azabın çekmesi gereken bir ceza olduğuna karar verdi. Başını eğdi, bunun Tanrı

ile arasında olduğunu... Kalbi kırık palyaçonun aryası kulaklarında yankılandı, Anna yeniden devrilip yere düştü ve yeniden ve... saniyeler içinde Tanrı'ya, hayata, aşka ve daha güzel yarınlara olan inancı uçup gitmişti.

Pino, mermer sütuna tutunup balkon tırabzanına tırmandı. Bir haindi, terk edilmişti ve yapayalnızdı. Mavi gökyüzünde sürüklenen şişkin bulutlara bakınca bulutların ve gökyüzünün ölürken seyretmek için yeterince güzel göründüğüne karar verdi.

"Yaptığım her şeyi gördün, Tanrım," dedi Pino, hayatında atacağı en kötü adımı atmak üzere tutunduğu sütunu bırakarak. "Ruhuma merhamet et."

OTUZ BİRİNCİ BÖLÜM

"Dur!" diye bağırdı bir adam arkadan.

Pino irkildi. Neredeyse bütün dengesini kaybedecek, neredeyse tırabzandan düşecek, neredeyse taş piazzaya ve ölüme otuz kat yukarıdan dalacaktı. Ama dağcılık refleksleri en derinlerine yerleşmişti. Parmakları sütunu yakaladı. Kendini yeterince sabitledikten sonra başını çevirip arkasına baktığında kalbinin göğsünden fırlayacağını hissetti.

Milano kardinali en fazla üç metre arkasında duruyordu.

"Ne yapıyorsun sen?" diye sordu Schuster.

"Ölüyorum," dedi Pino hissizce.

"Böyle bir şey yapamazsın. Benim kilisemde değil. Onca gün varken bugün değil. ," dedi kardinal. "Zaten çok fazla kan döküldü. Oradan in, genç adam. Hemen."

"Lord Kardinal, gerçekten böylesi daha iyi."

"Lord Kardinal mi?"

Kilisenin prensi gözlerini kıstı, gözlüklerini düzeltip yakından baktı. "Bana tek bir kişi böyle hitap eder. Sen General Leyers'in şoförüsün. Sen Pino Lella'sın."

"O yüzden yaşamaktansa aşağı atlamak çok daha iyi."

Kardinal Schuster, başını iki yana sallayıp Pino'ya doğru bir adım attı. "Duomo'da saklandığı düşünülen hain ve işbirlikçi sen misin?"

Pino, başını evet anlamında salladı.

"İn oradan o zaman," dedi Schuster, elini uzatarak. "Güvendesin. Sana sığınak olacağımın garantisini veriyorum. Benim korumam altındayken kimse sana zarar veremez."

Pino, ağlamak istiyordu, "Yaptıklarımı bilseniz böyle söylemezdiniz," dedi.

"Rahip Re'nin senin hakkında bana anlattıklarını biliyorum. Bu, seni korumam gerektiğini bilmeme yeter. Şimdi elimi tut. Beni böyle ayakta dikerek hasta ediyorsun."

Pino, aşağı bakınca Schuster'in elini ve kardinal yüzüğünü gördü ama elini tutmadı.

"Rahip Re bunu öğrense ne yapar?" dedi Kardinal Schuster.

Bunu duyunca Pino'nun içinde bir şeyler koptu. Kardinalin elini tuttu, aşağı indi ve yıkılmamaya çalışarak eğildi.

Schuster, elini Pino'nun titreyen omzuna koydu. "Her şey o kadar da kötü olamaz, oğlum."

"Daha da kötü, Lord Kardinal," dedi Pino. "En kötüsü. Cehennemlik bir şey."

"Bırak da buna ben karar vereyim," dedi Schuster, Pino'yu balkondan uzaklaştırırken.

Pino'yu katedralin kemerli payandalarından birinin gölgesine oturttu. Pino, aşağıda çalmaya devam eden müziği belli belirsiz fark ediyor, kardinalin birine yemekle su getirmesini söyleyişini belli belirsiz duyuyordu. Daha sonra Schuster, Pino'nun yanına çömeldi.

"Şimdi anlat bakalım," dedi kardinal. "Günah çıkarmanı dinleyeceğim."

Pino, Schuster'e Anna ile olan hikâyesinin ana hatlarını, bombardımanın ilk günü ona sokakta nasıl rastladığını ve on dört ay sonra General Leyers'in metresi aracılığıyla yollarının yeniden nasıl kesiştiğini, nasıl âşık olduklarını, nasıl evlenmeyi planladıklarını, Anna'nın bir saatten daha kısa bir süre önce atış mangasının önünde nasıl trajik bir şekilde öldüğünü anlattı.

"Onları durdurmak için hiçbir şey söylemedim," diye ağladı. "Onu kurtarmak için hiçbir şey yapmadım."

Kardinal Schuster gözlerini kapadı.

Pino, "Onu gerçekten sevdiysem..." dedi, "ben... ben onunla birlikte ölmeyi istemeliydim."

"Hayır," dedi piskopos, gözlerini açıp Pino'nun gözlerinin içine bakarak. "Annacığının bu şekilde ölmesi bir trajedi ama sen hayatta kalma hakkına sahiptin. Herkes bu temel, Tanrı'nın bahşettiği hakka sahiptir ve sen de hayatın için korkuya kapıldın."

Pino, ellerini havaya kaldırarak ağladı. "Son iki senedir hayatım için kaç kez korkuya kapıldığımı biliyor musunuz?"

"Bunu hayal bile edemiyorum."

"Her defasında, içine atıldığım tehlike ne olursa olsun, doğru olanı yaptığıma inandım ben. Ama... ben Anna'ya yeterince inanamadım..."

Yeniden ağlamaya başladı.

"İnanç, tuhaf bir yaratıktır," dedi Schuster. "Yıllar yılı aynı yere yuva yapan bir doğan gibi ama sonra uçup gider ve belki de yıllarda ortadan kaybolduktan sonra, her zamankinden daha güçlü bir şekilde geri döner."

"İnancımın tekrar dönüp dönmeyeceğini hiç bilmiyorum."

"Dönecek. Zamanla. Şimdi benimle gelir misin? Karnını doyuralım, sonra da sana geceyi geçirmen için bir yer bulacağım."

Pino, bunu düşündükten sonra başını iki yana salladı. "Sizinle çatıdan aşağı ineceğim, Lord Kardinal ama galiba karanlık çöktükten sonra burada sıvışıp eve, ailemin yanına gideceğim."

Schuster, bir an durduktan sonra devam etti, "Nasıl istersen oğlum. Tanrı seni korusun ve yanında olsun."

Karanlık çöktükten sonra Pino, annesiyle babasının apartmanına gizlice girdiğinde aklına hemen önceki Noel arifesi ve Anna'nın içinde radyo verici bulunan valizin güvenle yukarı çıkarılması için nöbetçi askerleri nasıl oyaladığı geldi. Kafes asansöre bindiğinde aklında içini ezip geçen başka anılar canlandı; beşinci kattaki nöbetçilerin önünden geçerken nasıl öpüştükleri ve...

Asansör durdu. Pino, ayaklarını sürüyerek ilerleyip kapıyı çaldı.

Greta yenge, yüzünde kocaman bir gülümsemeyle kapıyı açtı. "Nihayet geldin Pino! Sen ve Mario gelmeden akşam yemeğine oturmadık. Mario'yu gördün mü?"

Pino, zar zor yutkundu, "Öldü," dedi. "Herkes öldü."

Pino, eve girerken yengesi şaşkınlık içinde öylece kalakaldı. Albert dayı ve Pino'nun babası sesini duyunca oturma odasındaki koltuktan kalktılar.

"Ne demek öldü?" diye sordu Michele.

"Saatini almak isteyen adamın teki ona Faşist diyerek Porta

Venezia yakınlarındaki parkta başından vurdu," dedi Pino hissizce.

"Olamaz!" dedi babası. "Bu doğru olamaz!"

"Gözümle gördüm baba."

Babası kendine engel olamayıp ağlamaya başladı. "Ah, Tanrım. Ben bunu annesine nasıl söylerim?"

Pino, oturma odasındaki halıya bakınca Anna ile orada nasıl seviştiklerini hatırladı. Hayatı boyunca aldığı en güzel Noel hediyesi olmuştu bu. Albert dayının ardı arkası kesilmeyen sorularını duymuyordu bile. Tek istediği halıya uzanıp yasa boğulmaktı.

Greta yenge Pino'nun kolunu okşadı. "Her şey düzelecek, Pino," diye yatıştırmaya çalıştı onu. "Neler görmüş olursan ol, ne acılar çekmiş olursan ol, toparlanacaksın."

Pino'nun gözleri doldu, başını iki yana salladı. "Hayır, toparlanamayacağım. Hiçbir zaman."

"Ah, zavallı çocuğum," diye sızlandı Greta usulca. "Lütfen gelip bir şeyler ye. Bize olanları anlat."

Pino, "Anlatamam," dedi titrek bir sesle. "Artık düşünemiyorum bile ve aç da değilim. Sadece uyumak istiyorum." Sanki yeniden kışın ortasındalarmış gibi titriyordu.

Michele yanına gelip Pino'ya sarıldı. "O halde seni yatıralım. Sabah kendini daha iyi hissedeceksin."

Pino, odasına götürülürken nerede olduğunun bile farkında değildi. Yatağın kenarına oturduğunda kaskatı kesilmişti.

"Kısa dalga dinlemek ister misin?" diye sordu babası. "Artık güvenli."

"Benimki Rahip Re'de."

"Baka'nınkini getiririm."

Pino, umursamazca omuzlarını silkti. Michele, önce tereddüt etti ama sonra odadan çıkıp elinde Baka'nın radyosuyla geri geldi. Radyoyu sehpaya bıraktı.

"İstediğinde dinlersin."

"Teşekkürler baba."

"Bana ihtiyacın olursa koridorun öteki ucundayım."

Pino, başını onaylarcasına salladı.

—

Michele, kapıyı arkasından kapadı. Pino, babasının Albert dayı ve Greta yengeyle gittikçe kaybolan endişeli fısıltılar halinde konuştuğunu duyabiliyordu. Açık pencereden içeri kuzeye doğru tek bir el ateş edildiğini, insanların güldüğünü ve sokaklarda hayatlarına devam ettiğini duydu.

Sanki onu neşeleriyle kışkırtıyorlar, en kötü anında onu tekmeliyorlardı. Pencereyi kapadı. Ayakkabılarıyla pantolonunu çıkardı, öfke ve pişmanlıkla titreyerek ışığı kapadı. Uyumaya çalıştıysa da yalnızca arya değil, Anna'nın ölürkenki suçlayıcı simsiyah bakışları ve ruhu uçup giderken içinden silinen aşkı da aklından bir türlü çıkmıyordu.

Kısa radyoyu açıp davul zilinin hışırtısı üstünde yavaşça çalan piyano solosunu duyana kadar kanallar arasında gezdi. Yumuşacık, sıcacık bir caz parçasıydı bu çalan. Pino, gözlerini kapayıp kendini yaz esintisi kadar nazik ve oyuncu olan müziğe kaptırmaya çalıştı. Esintiyi hayal etmeye, onda huzuru, uykuyu ve boşluğu aramaya çalıştı.

Ama o sırada eser sona erdi ve "Boogie Woogie Bugle Boy" çalmaya başladı. Pino, aniden yattığı yerde doğruldu. Sanki şarkının her ritmi onu kışkırtıp işkence ediyordu. Kendini önceki gece Hotel Diana'da Carletto ile çalıp parti yaparken gördü. Anna o zaman hayattaydı ve ayak takımının eline geçmemişti. Eğer o an Dolly'nin evine gitmiş olsaydı...

Yeniden kendini yıkılmış hisseden Pino, radyoyu alıp duvara çalarak binlerce parçaya bölmek istedi. Ama aniden öyle bitkin, öyle yorgun hissetti ki radyodan parazit duyulana kadar düğmesini zar zor çevirdi. Cenin pozisyonunda yatmaya devam etti. Gözlerini kapadı, radyonun hışırtısını ve cızırtısını dinleyerek kalbindeki kocaman yaranın uyanmadan önce kalp atışlarını durdurmaya yetmesi için dua etti.

Pino'nun rüyalarında Anna hayattaydı. Anna gibi gülüyor, Anna gibi öpüyordu. Kendi parfümü kokuyor, ona sarılmasını ve gıdıklamasını istediğinde baktığı gibi yan yan cilveli bakışlar atıyordu ve...

Birinin onu omzundan sarstığını hissedince aniden uyandı. Pencereden içeri güneş ışığı süzülüyordu. Albert dayı ve baba-

sı yatağının yanında dikilmişti. Pino, onlara yabancılarmış gibi baktı.

"Saat on," dedi Albert dayı. "Neredeyse on dört saattir uyuyorsun."

Önceki günün kâbusu birden yeniden üstüne çöreklenmişti. Pino, uyumayı ve Anna'nın hâlâ hayatta olduğu rüyalarını görmeyi o kadar çok istiyordu ki neredeyse ağlamaya başlayacaktı.

"Bunun senin için çok zor olduğunu biliyorum," dedi Michele. "Ama yardımına ihtiyacımız var."

Albert dayı başıyla onayladı. "Cimiteri Monumentale'ye gidip Mario'nun cenazesini almalıyız."

Pino, yatağın içinde yuvarlanıp rüyalarında Anna'yı aramak istiyordu ama, "Onu parkta bıraktım," dedi. "Cenazesinden koşarak uzaklaştım."

"Dün gece sen uyuduktan sonra parka gidip baktım. Mezarlığa götürüldüğü ve son birkaç gündür sokaklarda bulunan diğer cenazelerin arasında onu arayabileceğimiz söylendi."

"O yüzden kalk," dedi Michele. "İki yerine üç kişi olursak Mario'yu daha çabuk buluruz. Bunu annesine borçluyuz."

"Beni tanırlar," dedi Pino.

"Ben varken tanımazlar," dedi Albert dayı.

Pino, bu iki adamı hiçbir şeyin durduramayacağını anlamıştı. "Bana bir dakika verin. Hemen hazırlanacağım."

Albert dayı ile babası odadan çıkınca Pino, zonklayan başına ve boğazıyla karnı arasındaki derin, ıssız bucaksız boşluğa rağmen ayağa kalktı. Beyni sürekli Anna'nın hatıralarını arayıp tarıyordu ama Pino kendine engel oldu. Onu düşünemezdi. Yoksa öylece yatıp yas tutardı.

Pino, temiz giysiler giydikten sonra oturma odasına gitti.

"Çıkmadan önce bir şeyler yemek ister misin?" diye sordu babası.

"İyiyim ben," dedi Pino, sesindeki hissizliği duyup umursamadan.

"En azından biraz su iç."

"İyiyim dedim!" diye bağırdı Pino. "Sağır mı oldun, ihtiyar?"

Michele, geriye doğru gitti. "Tamam Pino. Ben sadece yardım etmek istedim."

Onlara Anna'yı anlatamayacak durumda olan ve zaten anlatmak da istemeyen Pino, babasına baktı.

"Biliyorum baba," dedi. "Özür dilerim. Hadi, gidip Mario'yu bulalım."

Sabah on birdi ve dışarıdaki sıcaklık çoktan boğucu bir seviyeye ulaşmıştı. Sokaklarda yürürlerken neredeyse yaprak kımıldamıyordu. Nadir geçen tramvaylardan birine bindikten sonra yola Albert dayının benzin bulmayı başaran bir arkadaşının arabasıyla devam ettiler.

Pino, yolculuğa dair pek bir şey hatırlamıyordu. Milano, İtalya ve hatta dünya onun için yerle bir olmuş, parçalarına ayrılmış ve vahşileşmişti. Yara bere içindeki şehri, sanki Nazilerin geri çekilmesinden sonra geri dönmeye başlayan canlı hayatın bir parçası değilmiş gibi uzaktan izliyordu.

Araba onları mezarlığın bulunduğu piazzada bıraktı. Pino, Cimitero Monumntale'nin sekizgen anıt şapeli olan Famidio'ya doğru yürürken rüyası kâbusa dönüyor gibi hissediyordu. Şapelin sağında ve solunda uzun, iki katlı, kemerli açık hava revakları yükseliyordu.

Revaklardan yükselen keder çığlıklarının ardından uzaklardan duyulan tüfek sesini daha büyük bir patlayıcının derin homurtusu takip etti. Pino, artık bunları umursamıyordu bile. Bombalara kucak açabilecek haldeydi. Elinden gelse bir bombaya sarılıp fitilini çekiçle darmaduman ederdi.

Damperli kamyon kornaya bastı. Albert dayı, Pino'yu yoldan çekti. Pino, şaşkınlık içinde yanından geçip giden araca baktı. Araç, rüzgâr yönüne doğru devam ederken herhangi bir kamyondan farksızdı. Ölümün kokusu her yerdeydi. Kasasondaki cesetler odun gibi istiflenmişti. En üstteki morarıp şişen kadın, erkek ve çocuk cesetlerinin bazılarının üstünde giysi vardı, bazıları ise çıplaktı. Pino, iki büklüm olup öğürmeye başladıktan sonra kustu.

Michele sırtını sıvazladı. "Her şey yolunda Pino, sıcaktan oldu. Mendil ve kâfur getirmek aklıma da gelmişti."

Damperli kamyonlar yüz seksen derecelik bir dönüş yaptıktan sonra batıdaki revakların nispeten alçak kemerlerine doğru geri

geri gittiler. Bir manivela yardımıyla yüz ya da daha çok ceset kasadan sert bir şekilde çakılların üstüne dökûldü.

Pino, bu gördüğü manzara karşısında dehşete kapılmıştı. Anna da orada olabilir miydi? Gömülmüş müydü?

Sürücülerden birinin yüzlerce cesedin daha yolda olduğunu söylediğini duydu.

Albert dayı, Pino'nun kolunu çekiştirdi.

"Artık uzaklaş oradan," dedi.

Pino, itaatkâr bir köpek gibi dayısıyla babasının arkasından anıt şapele doğru yürüdü.

"Bir yakınınızı mı arıyorsunuz?" diye sordu, kapının iç kısmında duran bir adam.

"Kuzenimin oğlunu arıyoruz," dedi Michele. "Onu Faşist zannedip..."

"Başınız sağ olsun ama kuzeninizin oğlunun neden ya da nasıl öldürüldüğüyle ilgilenmiyorum," dedi adam. "Ben yalnızca cesedin yakınınız olduğunu söyleyip onu almanızı istiyorum. Bu, sağlık için oldukça büyük bir tehdit. Maskeniz var mı?"

"Mendilimiz ve kâfurumuz var," dedi Pino'nun babası.

"İş görür."

"Cesetler belli bir düzen içinde mi?" dedi Albert dayı.

"Hangi düzenle geldilerse o şekilde ve bulduğumuz yere koyduk. Aramanız gerek. Üstünde ne vardı, biliyor musunuz?"

"İtalyan Hava Kuvvetleri üniforması," dedi Michele.

"O halde onu bulursunuz. Şu merdivenleri çıkın. Alçak olan doğu revaklarından başlayıp ana galerilerdeki dikdörtgen koridorları gezin."

Adam, teşekkür etmelerini beklemeden sıradaki perişan aileye sevdiklerinin cesedini nasıl bulabileceklerini anlatmaya başladı. Michele, beyaz mendil uzatıp kâğıt torbadaki naftalinleri çıkardı. Kâfurları mendillerin ortasına koyduktan sonra uçlarını bağlayarak kese haline getirdi ve bunu dudaklarıyla burunlarına nasıl bastıracaklarını gösterdi.

"Bunu ilk Dünya Savaşı'nda öğrenmiştim," dedi.

Pino, keseyi alıp şöyle bir baktı.

"Daha alçaktaki galerileri arayacağız," dedi Albert dayı. "Pino, sen buradan başla."

—

Şapelin doğu tarafındaki açık yan kapıdan dışarı çıkıp kendini srevakların üst katında bulduğunda aklı durmuş gibiydi. Birbirine paralel açık kemerler galeriyi yaklaşık doksan metre boyunca dolaşarak geçitlerin üçlü kesişim noktasında bulunan sekizgen kuleye ulaşıyordu.

Başka bir gün olsa, bu dehlizler uzun zaman önce unutulmuş Lombardiya devlet adamlarının ve soylular sınıfının üyelerinin heykelleri dışında bomboş olurdu. Şimdi ise revaklar ve gerideki galeriler, Nazilerin geri çekilmesinin ardından günde hemen hemen beş yüz cesedin ulaştırıldığı devasa bir morga dönüşmüştü. Cesetler, açık havadaki dehlizlerin her iki tarafına, ayakları duvara, yüzleri de aradaki bir metrelik yola bakacak şekilde dizilmişti.

O sabah ölü galerilerini dolaşan başka Milanolular da vardı. İhtiyar kadınlar yas tutmak için dudaklarını ve burunlarını siyah dantel şallarla kapamıştı. Daha genç olan erkekler kadınların, kızların ve oğulların titreyen omuzlarına yol gösteriyordu. Et sinekleri dört bir yanda toplanmaya başlamıştı. Vızıldayarak uçuşuyorlardı. Pino, sinekleri gözlerinden ve kulaklarından uzak tutmak için üstlerine tükürdü.

Sinekler, takım elbiseli bir erkeğe ait olan en yakındaki cesedin üstüne üşüştü. Adam şakağından vurulmuştu. Pino, adama en fazla bir saniye bakmış olsa bile görüntü beynine kazınıvermişti. Aynısı, üstünde geceliği olan ve demir grisi saçlarında hâlâ tek bir bigudi duran ellilerindeki bir kadının cesedine baktığında da oldu.

Bir ileri bir geri giderek giysilere, cinsiyetlere, yüzler bakıp Mario'yu bulmaya çalışıyordu. Sonra bir zamanlar zengin ve güçlü Faşistlerle eşleri olduğunu tahmin ettiği çıplak çiftlere bir kereden fazla bakmayarak daha hızlı hareket etmeye başladı. Şişmanlardı. Yaşlılardı. Tenleri solmuş ve ölümün renklerini almıştı.

Koridorların sekizgen kesişim noktalarına doğru yürüdükten sonra sağa saptı. İlkinden daha uzun olan bu revak, mezarlık piazzasına yukarıdan bakıyordu.

Pino orada boğulmuş, lime lime edilmiş ve vurulmuş cesetler gördü. Ölüm bulanıklaşmıştı. Sayıları artık başa çıkamayacağı

kadar fazla olduğu için iki şeye odaklandı. *Mario'yu bul. Buradan çık.*

Kısa bir süre sonra kuzenini altı ya da yedi Faşist asker cesedinin arasında buldu. Mario'nun gözleri kapalıydı. Sinekler başındaki yaranın üstünde uçuşup duruyordu. Pino, etrafına bakındı ve koridorda boş bir çarşaf buldu. Çarşafı alıp Mario'nun cesedini sardı.

Artık yapması gereken tek şey Albert dayıyı ve babasını bulup oradan ayrılmaktı. Şapele doğru koşarken boğulacak gibi hissetti. Yakınlarını arayan insanların arasından nefes nefese ve kaygı içinde yürüdü.

Şapelin içinden geçip merdivenlerden alçak revaklara indi. Sağ tarafındaki aile bir cesedi kefenliyordu. Soluna baktığında dayısının galeriden kendisine doğru yürüdüğünü gördü. Dudaklarıyla burnunu kâfura bastırmıştı ve başını bir ileri bir geri sallıyordu.

Pino, dayısına doğru koştu. "Mario'yu buldum."

Albert dayı kâfur kesesini bırakıp kan çanağına dönen acınası gözlerle baktı. "Güzel. Nerede?"

Pino, cesedi nerede bulduğunu anlattı. Dayısı başını onaylarcasına salladıktan sonra elini Pino'nun önkoluna koydu.

"Dün gece neden bu kadar mutsuz olduğunu anladım," dedi boğuk bir sesle. "Ve ben... ben senin için çok üzgünüm. Çok hoş ve genç bir hanıma benziyordu."

Pino'nun midesine sancılar girdi. Kendine Anna'nın orada olmadığını söylemeye çalışmıştı. Ama başka nerede olabilirdi? Albert dayının arkasında kalan uzun galeriye doğru baktı.

"Nerede o?" diye sordu, galeriye doğru yürümeye çalışarak.

"Hayır," dedi Albert dayı, yolu kapatarak. "Oraya gitmiyorsun."

"Yolumdan çekil dayı, yoksa ben seni yolumdan çekmesini bilirim."

Albert, bakışlarını yere indirip yoldan çekildi. "Uzaktaki dehlizde, sağda. Göstermemi ister misin?"

"Hayır," dedi Pino.

OTUZ İKİNCİ BÖLÜM

Pino, önce Dolly Stottlemeyer'i buldu.

General Leyers'in metresinin üstünde hâlâ fildişi sabahlığı vardı. Dolly'nin göğüsleri arasındaki kan, krizantem çiçeği gibi açmış, boynunu bükmüş ve ardından kurumuştu. Terlikleri yoktu. Gözleri ve ağzı aralıktı ve ölüm sonrası katılık başlamıştı. Parmakları başparmaklarını sıkarken donmuştu, kırmızı ojeleri kızılgerdan yumurtasını andıran teninde iyice parlak görünüyordu.

Pino, başını kaldırdığında Anna'yı gördü. Gözleri yaşlarla buğulandı, tüm benliğini kaplayıp göğsünden ve soluk borusundan taşmaya çalışan duygularını baskılamaya çalışırken kesik kesik ve düzensiz nefes alıyordu. Ağzı açıktı, dudakları kederin sessiz sözcüklerinin şeklini almıştı, yürüdü ve Anna'nın yanına çöktü.

Anna'nın göğsünün altında kurşun deliği vardı ve çıplak karnında Dolly'ninkine benzer bir kan çiçeği açmıştı. Gerillaların dudaklarını daha cafcaflı göstermek için kullandığı aynı kırmızı rujla alnına *Fahişe* yazılmıştı.

Pino, bakışlarını yere çevirirken çaresizlikle dolmuştu, keder içinde yutkunuyor ve yaşadığı kayıpla titriyordu. Kâfur kesesini dudaklarına ve burnuna götürdü. Koridordaki berbat kokunun içinde nefes alırken kesenin ağzını açıp kâfuru kenara koydu. Onu yeniden hatırladığı Anna haline getirene kadar mendille Anna'nın alnındaki ve dudaklarındaki ruju sildi. Mendili kenara koydu, ellerini kavuşturdu ve ölümünün kokusunu ciğerlerine derin derin çekerek onu izledi.

"Oradaydım," dedi Pino. "Ölümünü gördüm ama hiçbir şey söylemedim, Anna. Ben..."

İki büklüm olmuş, gözleri acıyla yaşarmıştı.

"Ne yaptım ben?" diye inledi. "Ne yaptım?"

Yanaklarından gözyaşları süzülürken kalçalarının üstünde bir ileri bir geri sallanarak aşkının enkazına baktı.

"Sana ihanet ettim," dedi Pino boğulur gibi. "Noel arifesinde, ne olursa olsun, sen benim yanımdaydın. Ama ben senin yanında olamadım. Ben... nedenini bilmiyorum. Kendime bile açıklayamıyorum bunu. Keşke o duvarın dibinde, senin yanında olsaydım, Anna."

Anna'nın yanına çömelmiş dururken ne zamanın ne de yanından geçip giderken Anna'nın kırpılmış saçlarına bakarak fısıltılar halinde yorum yapan insanların farkındaydı. Hiçbir şey umurunda değildi. Artık Anna'yı yaralayamazlardı. Pino, Anna'nın yanı başındaydı ve artık kimse onu yaralayamazdı.

"Pino?"

Omzunda bir el hissedip başını kaldırdığında dayısıyla babasını gördü.

"Biz... her şeye sahip olacaktık, baba," dedi Pino şaşkınlık içinde. "Aşkımız sonsuza dek sürecekti. Biz bunu hak etmedik."

Michele'nin gözlerine yaşlar bürümüştü. "Çok üzgünüm Pino. Albert az önce anlattı."

"İkimiz de çok üzgünüz," dedi dayısı. "Ama şimdi gitmemiz gerek. Sana bunu söylemeyi hiç istemezdim ama onu artık burada bırakmamız gerek."

Pino, ayağa kalkıp dayısını öldüresiye dövmek istedi. "Ben onun yanında kalacağım."

"Kalamazsın," dedi Michele.

"Onu gömmem gerek baba. Cenaze töreni olmalı."

"Bunu yapamazsın," dedi Albert dayı. "Gerillalar cesetlere sahip çıkanların kimliğini araştırıyor. Senin de işbirlikçi olduğunu düşünürler."

"Umurumda bile değil," dedi Pino.

"Bizim umurumuzda," dedi Michele sertçe. "Bunun zor olduğunu biliyorum oğlum, ama..."

"Biliyor musun?" diye bağırdı Pino. "Eğer burada yatan annem olsaydı onu bırakır mıydın?"

Babası sinip geri çekildi. "Hayır, ben..."

Albert dayı onu durdurdu. "Pino, Anna da böyle olmasını isterdi."

"Anna'nın bunu isteyeceğini nereden biliyorsun?"

"Çünkü o Noel arifesinde, mağazaya geldiğinizde seni nasıl sevdiğini gözlerinde gördüm. Onun uğruna ölmeni istemezdi."

Pino, yeniden hislenerek Anna'ya baktı. "Ama bir cenaze töreni, bir mezar taşı bile olmayacak."

"Şapeldeki adama sahip çıkılmayan cesetlere ne yaptıklarını sordum, o da Kardinal Schuster tarafından kutsanacaklarını, yakılıp gömüleceklerini söyledi," dedi Albert dayı.

Pino'nun başı yavaşça öne ve arkaya sallandı. "Ama ben onu nerede..."

"Nerede mi göreceksin?" dedi babası. "İkinizin de çok mutlu olduğu yerlere gideceksin, Anna hep oralarda olacak. Sana söz veriyorum."

Pino, Anna ile raylarda durdukları, Anna'nın Pino'nun başında bant varken fotoğrafını çektiği ve her şeyin güllük gülistanlık göründüğü Como Gölü'nün güneybatısında, Cernobbio'daki o küçük parkı düşündü. Anna'nın soğuk yüzüne baktı. Onu böylece bırakmak ikinci ihaneti olacaktı ve bunun affı yoktu.

"Pino," dedi babası usulca.

"Geliyorum baba." Burnunu çekti, mendille gözlerini silince Anna'nın rujunun bir kısmı yüzüne bulaştı, daha sonra gözyaşı lekeli mendili Anna'nın sutyenine sıkıştırdı.

Seni sevdim Anna, diye düşündü. *Seni sonsuza dek seveceğim.*

Sonra eğildi, onu öptü ve vedalaştı.

Pino'nun dizlerinde derman yoktu. Koluna giren dayısı ve babasıyla oradan çıkarken arkasına bakmadı. Bakamadı. Baksaydı bir daha hareket edemezdi.

Şapele döndüğünde kimsenin yardımı olmadan yürüyebiliyordu. Anna'yı generalin hayatını kurtardıktan sonraki gece Dolly'nin mutfağındaki haliyle hatırlayıp, ona çocukken babasıyla denizde geçirdiği doğum günü sabahından söz edişini düşünerek cesedini hafızasından silmeye çalışıyordu.

Bu anı, Mario'yu kefenleyip üst galerideki cesetleri kontrol

eden gerillalara götürme sürecinin geri kalanını atlatmasını sağladı. Gerillalar Mario'nun üniformasını tanımış, geçmelerine izin vermişlerdi. Bir at arabası vasıtasıyla cesedi şehre götürerek aile dostu bir cenaze levazımatçısına teslim ettiler.

Eve ancak karanlık çöktükten sonra ulaşabildiler. Pino yorgunluktan, kederden, açlıktan ve susuzluktan dört dönüyordu. Yemek yemek için kendini zorladı ve çok fazla şarap içti. Önceki gece gibi yatağına gittikten sonra kısa dalga radyoyu parazitli bir kanala ayarladı. Gözlerini kapadı ve Anna'yı rüyalarında yeniden canlı görmek için dua etti.

Ama Anna o gece hayatta değildi. Pino, rüyasında Anna'nın öldüğünü ve Cimitero Monumentale'nin alçak galerilerinde tek başına yattığını gördü. Gözkapaklarının arkasından, karanlık bir yerde yukarıdan gelen ışığın etkisiyle görür gibi onu görmeyi başardı. Rüyasındaki kendisi Anna'ya yaklaşmaya her çalıştığında Anna daha da uzaklara kaçıp gidiyordu.

Bu gaddarlık onu acı içinde ağlattı. Pino, uyandığında Anna'nın öldüğü kâbusuyla yeniden sarsıldı. Nefes nefese kalmıştı ve patlayacağı korkusuyla ter içinde başını tuttu. Anna'yı aklından çıkarmaya çalıştı ama yapamadı ve uyuyamadı da. Uykusu kaçmıştı. Ya anılar ve pişmanlıklar onu paramparça ederken öylece uzanacaktı ya da yürüyecek ve hareketin çocukluğundaki gibi zihnini yatıştırmasına izin verecekti.

Pino saatine baktı. 29 Nisan 1945 Pazar günü, saat sabahın üçüydü.

Giyindi, evden çıktı, merdivenlerden inip boş lobiden geçti. Gece karanlıktı ve San Babila'dan kuzeye doğru Mario'nun cansız bedenini cenaze töreni için eve getirirken kullandıkları rotaya yakın bir rotadan ilerlerken sokak lambaları tek tüktü. Saat dördü on geçerken Cimitero Monumentale'ye varmıştı. Gerillalar onu durdurup kimliğini kontrol etti. Onlara nişanlısının içeride olduğunu söyledi. Biri cesedin orada olduğunu görmüştü.

"Onu nasıl göreceksin?" diye sordu nöbetçilerden biri.

Diğer nöbetçi sigara yaktı.

"Kibritlerinizden üç tanesini bana verebilir misiniz?"

"Hayır."

"Hadi ama Luigi," dedi ilk nöbetçi. "Çocuk ölen sevgilisini bulmaya çalışıyor, Tanrı aşkına."

Luigi sigarasından uzun bir nefes aldı, iç çekti ve Pino'ya kutuyu attı.

"Tanrı sizi kutsasın, *signore*," dedi Pino ve hızla piazzanın karşısına geçip revaklara doğru ilerledi.

Cesetlerin arasında yürümektense etraflarından dolanıp onu Anna'nın yattığı uzun koridora götüren kapıdan geçti. Anna'yı gördüğünü düşündüğü yere vardığında kibritlerden birini yakıp etrafına tuttu.

Anna yoktu. Etrafa bakınıp yönünü tayin etmeye çalıştı ve başaramadı. Kibrit söndü. Üç metre daha yürüyüp bir kibrit daha yaktı. Anna yoktu. Burada kimse yoktu. Galerinin zemini, Anna'nın bulunduğu yerin her iki tarafında da en az on iki metre boyunca boştu. Sahipsiz cesetler gitmişti. Anna gitmişti.

Durumun kesinliği karşısında Pino, boğulacak gibi oldu. Duvarın dibine çöküp gözyaşları bitene kadar hıçkırarak ağladı.

En sonunda merdivenlerden inip anıt şapelden uzaklaştığında, Anna'nın ölümünün yükünün hiçbir zaman kurtulamayacağı bir esaret olduğunu hissetti.

"Onu buldun mu?" diye sordu nöbetçi.

"Hayır," dedi Pino. "Babası benden önce davranmış olmalı. Trieste'li bir balıkçıydı."

Askerler birbirlerine baktılar. "Öyle olsa gerek," dedi Luigi. "Babasıyladır."

Pino, şehrin içinde amaçsızca gezerken, artık gerilla güçlerinin yoğun bir şekilde koruduğu garın önünden geçti. Aydınlatılmamış bir alana girip nerede olduğuna dair en ufak bir fikri bile kalmayana kadar yürüdü. Ama o sırada şafak, dalgayı andıran alçak bulutların üstünde sökmeye başladı ve Pino kısa süre sonra Piazzale Loreto ile Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'nin kuzeybatısında olduğunu anladı. Günün ilk ışıklarında koşup soluğu meyve standında aldı. Kapıyı çalıp üst kattaki merdivenlere doğru seslendi. "Carletto? Carletto, orada mısın? Ben Pino!"

Cevap gelmedi. Kapıya vurup seslenmeye devam etti ama arkadaşı cevap vermedi.

Pino, ümitsizliğe kapılarak güneye doğru yürümeye koyuldu. Santrali geçene dek nereye ve neden gittiğinin farkında değildi. Beş dakika sonra kendini Hotel Diana'nın mutfağında buldu, balo salonunun çift kanatlı kapısını itti. Burada Amerikan askerleri ve İtalyan kadınlar vardı – aradan iki sabah geçmişti ama her yer boş şişelerle kaplıydı, yerdeki kırık camlar ayakkabılarının altında çıtırdadı. Lobiye giden koridora baktı.

Binbaşı Frank Knebel oradaydı, duvara yaslanmış masada oturuyordu. Kahve içiyordu ve akşamdan kalma olduğu her halinden belliydi.

"Binbaşı?" dedi Pino, ona doğru yürüyerek.

Knebel, başını kaldırıp baktıktan sonra güldü. "Pino Lella, boogie-woogie çocuk! Sen nerelerdeydin dostum? Bütün kızlar seni sorup durdu."

"Ben..." Pino nereden başlayacağını bilmiyordu. "Sizinle biraz konuşabilir miyim?"

Binbaşı, Pino'nun gözlerindeki ciddiyeti gördü, "Elbette evlat," dedi. "Bir sandalye çeksene."

Pino'nun sandalye çekmesine fırsat kalmadan, on yaşlarında bir çocuk ön kapıdan hızla içeri dalıp bozuk bir İngilizceyle, "Il Duce, Binbaşı K!" diye bağırdı. "Mussolini'yi Piazzale Loreto'ya getiriyorlar!"

"Şu anda mı?" dedi Binbaşı Knebel, hızla ayağa fırlayarak. "Emin misin, Victor?"

"Babam, bunu o duymuş."

"Gidelim," dedi Knebel, Pino'ya. Pino tereddüt etti, binbaşıyla konuşmak, ona...

"Hadi Pino, tarihe tanıklık edeceksin," dedi Amerikalı. "Dün satın aldığım bisikletlere binelim."

Pino, Anna'nın ölümünün yarattığı sisin bir an aralandığını hissedip başını salladı. Il Duce'yi en son Kardinal Schuster'in ofisinde Hitler'in süper silahının devreye sokulması için yalvarırken ve Führer'in Bavyeralı gizli yer altı sığınağında bir yatak kapabilmeyi umarken bıraktıktan sonra ona neler olduğunu merak ediyordu.

Knebel'in resepsiyonun arkasına gizlediği iki bisikleti alıp

otelden çıktıkları sırada diğer insanlar, "Onu getirmişler! Il Duce ellerinde!" diye bağırarak Piazzale Loreto'ya doğru koşuyorlardı.

Pino ile Amerikalı binbaşı bisikletlerine atlayıp hızla pedal çevirdiler. Kısa süre içinde başka bisikletler de onlara katıldı, her biri kırmızı fularlarını ve bayraklarını sallayarak ve görevden alınan diktatörü görmek için can atarak hızla ilerlediler. Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'nin önünden geçip Piazzale Loreto'ya vardılar. Esso benzin istasyonunun ve Pino'nun Tullio Galimberti'nin infazına tanıklık ederken üstüne çıktığı direklerin etrafında küçük bir kalabalık toplanmıştı bile.

Pino ve Binbaşı Knebel, bisikletleri kenara koyduktan sonra direklerin üstüne tırmanan dört adamın yanına gitti. Adamların ellerinde halatlar ve zincirler vardı. Amerikalı gittikçe büyüyen kalabalığın önüne geçmek için kendine zar zor yol açarken Pino da onu takip etti.

Benzin pompalarının yanında on altı ceset vardı. Benito Mussolini çıplak ayaklarıyla tam ortada, iri kafası metresinin göğsündeydi. Kukla diktatörün gözleri boş ve donuktu, Pino'nun Garda Gölü'ndeki villada gördüğü delilik artık sadece bir anıydı. Il Duce'nin üst dudağı geri çekilince açığa çıkan dişleri, onu her an o meşhur tiratlarından birini çekmeye başlayacakmış gibi gösteriyordu.

Claretta Petacci, Mussolini'nin altındaydı ve başı cilve yapıyormuş öteki tarafa dönmüştü. Kalabalığın içindeki gerillalardan bazıları, Mussolini'nin infazcılar geldiği sırada metresiyle sevişti-ğini söylüyordu.

Pino etrafına bakındı. Kalabalık dörde katlanmıştı ve bir trajik operanın sonunda sahnede toplanan koro gibi dört bir yandan akın akın insanlar gelmeye devam ediyordu. Öfke içinde bağıran bu insanlar, Nazileri kapılarına kadar getiren adamdan kişisel intikamlarını almak istiyorlardı.

Biri Mussolini'nin eline oyuncak bir kraliyet asası tutuşturdu. Sonra Dolly'nin apartmanındaki kocakarıyla aynı yaşlarda bir kadın sallana sallana kalabalıktan ayrıldı, Il Duce'nin metresinin üstüne çömelip yüzüne işedi.

Pino'nun midesi kalktı ama kalabalık vahşileşmiş, kendini

kaybetmiş, ahlaksızlaşmıştı. İnsanlar kendini kaybetmiş gibi gülüyor, kutlama yapıyor ve anarşiden besleniyordu. Bazıları cesetleri daha da fazla aşağılamak için bağırırken halatlar ve zincirler elden ele geziyordu. Kalabalığın içinden çıkan bir kadın tabancasıyla Mussolini'nin kafasına beş el ateş etmesi cesetlerinin dövülmesi, etlerinin kemiklerinden sıyrılması için daha fazla insanın yuhalayıp ıslık çalmasına neden oldu.

İki gerilla kalabalığı geri püskürtmek için havaya ateş ettiler. Bir başka gerilla üstlerine yangın hortumu tutmaya çalıştı. Pino ve Knebel, o ana kadar çoktan geri çekilmişti ama diğerleri öfkelerini dışa vurmak için hevesli bir şekilde cesetlere yaklaşmaya devam ediyordu.

"Asın onları!" diye bağırdı koronun içinden bir ses. "Onları görebileceğimiz bir yere asın!"

"Kancaları dizlerinin arkasından sokun!" diye şakıdı bir diğeri. "Domuz gibi ipe dizin onları!"

Mussolini ayaklarından kirişe çekildi, başı ve kolları aşağıdaydı. Gittikçe artan kalabalık iyice delirdi. Neşe içinde ayaklarını yere vurdular, yumruklarını sallayıp destek çıktılar. Il Duce o ana dek öyle kötü dayak yemişti ki kafatası içe göçmüştü. Görüntüsü groteskten de öteydi, kâbusun içinde bir hayal ürünü gibiydi ve Pino'nun son bir senedir sürekli olarak konuştuğu adamla uzaktan yakından ilgisi kalmamıştı.

Sonra Claretta Petacci'yi kirişe çektiler. Eteği göğüslerine doğru düşünce külot giymediği açığa çıktı. Bir gerilla papazı kirişe tırmanıp Petacci'nin eteğini bacaklarının arasına sıkıştırınca, kalabalık adamın üstüne çöp yağdırmaya başladı.

Dört yüksek rütbeli Faşistin daha cesedi kirişlere asıldı. Gittikçe artan sıcağın altında cesetlere yapılan saygısızlık devam ederken en sonunda barbarlık Pino'nun kederden şaşkına dönen ruh haline fazla gelip onu hasta eti. Başı dönüyor, midesi bulanıyordu ve her an bayılacak gibiydi.

Bir adam ön saflara getirildi. Adı Starace'ydi.

Starace'yi Mussolini ile metresinin asılan cesetlerinin altına getirdiler. Starace, kolunu kaldırarak Faşist selamı verdikten sonra altı gerilla onu vurarak öldürdü.

Piazzale Loreto'daki kana susamış kalabalık delirmiş gibi şarkı

söyleyip daha fazla Faşistin öldürülmesi için bağırıp çağırıyordu. Ama Starace'nin vurulmasına şahit olmak, Pino'nun aklında yeniden Anna'nın ölüm anını getirmişti. Aklını kaçırıp kalabalığın içine karışabileceğini düşündü.

"Tiranlar işte böyle düşer," dedi Binbaşı Knebel, tiksinti içinde. "Bu hikâyeyi yazsam başlığı bu olurdu. 'Tiranlar işte böyle düşer."

"Ben gidiyorum, Binbaşı," dedi Pino. "Daha fazla dayanamayacağım."

"Ben de geliyorum dostum," dedi Knebel.

Sayısı yirmi bini, belki daha da fazlayı bulmuş olan kalabalığın içinde insanları ittirerek kendilerine yol açtılar. Ancak meyve standının karşısına vardıklarında saygısızlıklarını iletmek üzere Piazzale Loreto'ya gelen insanlara karşı rahatça yürüyebilecek duruma geldiler.

"Binbaşı?" dedi Pino. "Sizinle konuşmam gerek..."

"Evlat, bu sabah geldiğinden beri *seninle* konuşmak istediğimi biliyorsun," dedi Knebel, sokağın karşısına geçerlerken.

Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri'nin kapısı artık açıktı. Carletto kapının eşiğinde duruyor ve akşamdan kalma olduğu için hasta görünüyordu. Pino'ya ve Amerikalıya ruhsuzca gülümsedi.

"Bir hareket gecesi daha, değil mi Binbaşı?" dedi Carletto.

"Ona harekât denir," dedi Knebel gülerek. "Ama daha da iyisi oldu. İkinizi de aynı anda yakaladım."

"Anlamadım," dedi Pino.

"Çocuklar, Amerika'ya yardım etmek ister misiniz?" diye sordu binbaşı. "Bizim için bir şey yapmak ister misiniz? Zor bir şey? Tehlikeli bir şey?"

"Ne gibi?" diye sordu Carletto.

"Şu anda söyleyemem," dedi Knebel. "Ama hayati bir önemi var ve başarırsanız Amerika'da bir sürü arkadaşınız olacak. Hiç Amerika'ya gitmeyi düşündünüz mü?"

"Bunu hep düşünüyorum," dedi Pino.

"İşte fırsat," dedi binbaşı.

"Ne kadar tehlikeli peki?" diye sordu Carletto.

"Söyleyemem. Öldürülebilirsiniz."

Carletto biraz düşündükten sonra, "Ben varım," dedi.

Pino, kalbinin tuhaf bir mani içinde deli gibi çarptığını hissederek, "Ben de varım," dedi.

"Harika," dedi Knebel. "Araba bulabilir misiniz?"

"Dayımın arabası var ama tekerlekleri yok, olsaydı da fazla uzağa gidemezdi."

"Sam Amca tekerleklerin icabına bakar," dedi Knebel. "Bana anahtarları ve arabanın bulunduğu adresi verirseniz arabayı hazırlatırım ve yarından sonraki gün sabah üçte Hotel Diana'da sizi bekliyor olur. 1 Mayıs'ta. Tamam mı?"

"Ne yapacağımızı ne zaman öğreneceğiz?" dedi Carletto.

"Sabah üçte, yarından sonraki..."

Knebel bir anda durdu. O anda herkes tankların sesini duydu. Dizel motorlar kükrüyordu. Tekerlekler homurdanıyordu. Piazzale Loreto'ya koştuklarında, Pino'nun gözünün önüne savaş filleri geldi.

"Sherman'lar geliyor, dostlarım!" diye bağırdı Binbaşı Knebel, yumruğunu havaya savurarak. "İşte Amerikan Beşinci Ordusu Süvarileri. Savaş devam ettikçe şişman kadın şarkı söylüyor."

BEŞİNCİ KISIM

"İNTİKAM BENİMDİR," DEDİ TANRI

OTUZ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 Mayıs 1945 Salı

Pino ve Carletto, 02.55'te Hotel Diana'ya yaklaştıklarında birkaç saat önce sızdıkları sırada olduğu kadar sarhoşlardı. Tek fark şimdi midelerinin bulanıyor ve başlarının çatlıyor olmasıydı. Öte yandan Adolf Hitler ölmüştü. Nazi Führer, Berlin'deki yer altı sığınağında kendini vurmuş, Mussolini ile Petacci'nin Piazzale Loreto'da sallandırıldığı günün ertesinde metresiyle birlikte intihar etmişti.

Pino ve Carletto, önceki gün öğleden sonra haberleri duymuş, Bay Beltramini'nin viski şişelerinden birini bulmuşlardı. Meyve ve sebze standına çekilip Hitler'in ölümünü kutlamış, birbirlerine savaş hikâyeleri anlatmışlardı.

"Anna'yı gerçekten onla evlenecek kadar sevdin mi?" diye sordu Carletto bir zaman sonra.

"Evet," dedi Pino ve Anna'yı her düşündüğünde içini kaplayan o saf duyguları kontrol etmeye çalıştı.

"Günün birinde başka bir kız bulacaksın," dedi Carletto.

"Onun gibisini bulamam," dedi Pino, gözleri yaşararak. "O farklıydı, Carletto. O... Bilmiyorum, eşi benzeri yoktu."

"Annemle babam gibi."

"Özel insanlar," dedi Pino, başını onaylarcasına sallayarak. "İyi insanlar. Çok iyi insanlar."

Biraz daha içki içtikten sonra Bay Beltramini'nin en güzel esprilerini birbirlerine yeniden anlatarak güldüler. Bombardımanın ilk yazında, tepede geçirdikleri ve babalarının kusursuzca müzik yaptıkları o gece hakkında konuştular. Sayısız şeye ağladılar. Saat on bir olduğunda şişeyi bitirmişler, sarhoş olup kendilerini kayıt-

sızlığın ve anlamsızlığın kollarına bırakmış ama yeterince uyuyamamışlardı. Onları üç buçuk saat sonra uyandıran şey çalmakta olan bir alarmdı.

Mahmur gözlerle köşeyi döndüklerinde Pino, Albert dayının eski Fiat'ını Hotel Diana'nın önünde park halinde gördü. Yepyeni lastiklerini tekmeleyip hayranlıkla baktıktan sonra arabaya bindiler. Savaşın sona erişinin kutlandığı partinin hızı düşmüştü. Birkaç çift, gramofonda çalan çizik ve bozuk plak eşliğinde yavaşça dans ediyordu. Onbaşı Daloia, Sophia ile sarmaş dolaş halde merdivenlerden çıkarken ikisi de kıkırdıyordu. Pino, ikilinin gözden kaybolmasını bekledi.

Binbaşı Knebel, resepsiyonun arkasındaki kapıdan çıkıp onları gördüğünde gülümsedi. "İşte buradasınız. Eski dostum Pino'ya ve Carletto'ya güvenebileceğimi biliyordum. Sizden ne isteyeceğimi anlatmadan önce size birkaç hediye vereceğim."

Binbaşı, resepsiyonun arkasına doğru eğilip yepyeni iki Thompson döner şarjörlü makineli tüfek çıkardı.

Knebel, başını yana eğdi. "Hafif makineli tüfek kullanmayı biliyor musunuz?"

Pino, sızdığı andan beri ilk kez kendini tamamen uyanık hissetti ve şaşkınlık içinde makineli tüfeğe baktı. "Hayır," dedi.

"Hiç bilmiyorum," dedi Carletto.

"Gerçekten kolaydır," dedi Knebel, tüfeklerden birini yere koyup döner şarjörü açmak için sürgüyü çekerek. "Şarjörde halihazırda elli .45 ACP mermi var." Tüfeği tezgâha bıraktıktan sonra fişek yatağını temizleyip silah kabzasının arkasındaki ve üstündeki mandalı gösterdi. "Güvenliğiniz için," dedi. "Ateş etmek istediğinizde bu mandalı öne doğru itin. Güvende olmak istediğinizde de geriye doğru itin."

Binbaşı, Thompson'ı sağ eliyle arka kabzayı, sol eliyle de ön kabzayı tutarak yeniden ayarladı. Dipçiği sert bir şekilde göğsüne dayamıştı. "Ateş edişinizi kontrol etmek istiyorsanız bu üç temas noktası çok önemli. Yoksa silah geri teper ve namlunun ucu dört bir yanı tarar. Bunu kimse istemez, değil mi?"

"O yüzden iki elinizi de kabzaların üstüne yerleştirdikten sonra dipçiği kalçanıza bastırın – üç temas noktası. Kalçamı silahla birlikte nasıl çevirdiğimi görüyor musunuz?"

"Ya arabanın içinden ateş etmemiz gerekirse?" diye sordu Carletto.

Knebel, tüfeği sıkıca omzuna bastırdı. "Üç nokta: omuz, yanağım dipçikte, iki el. Kısa atışlar. Gerçekten bilmeniz gerekenler bu kadar."

Pino, öteki tüfeği aldı. Thompson'ın ağır ve kompakt oluşu hoşuna gitmişti. Kabzaları tuttu, sıkıca vücuduna bastırdı ve Nazilere kurşun yağdırdığının hayalini kurdu.

"Yedek mermileriniz," dedi binbaşı, iki kampanayı tezgâha koyarak. Elini cebine sokup bir zarf çıkardı. "Bunlar belgeleriniz. Müttefiklerin tuttuğu bütün kontrol noktalarından bunlarla geçeceksiniz. Sonrasında kendi başınasınız."

"Ne yaptığımızı söyleyecek misiniz?" diye sordu Carletto.

Knebel gülümsedi. "Bir Amerika dostunu Brenner Geçidi'nin üstüne çıkaracaksınız."

"Brenner mi?" dedi Pino, önceki gün Albert dayının söylediği bir şeyi hatırlayarak. "Brenner hâlâ savaşta. Orada anarşi var. Gerillalar, Avusturya'ya kaçmaya çalışan Alman kafilesinden olabildiğince çok askeri pusuya düşürüp öldürmeye çalışıyor."

Knebel'in yüzü donuktu, "Dostumuzun sınırda olmasına ihtiyacımız var."

"O halde bu bir intihar görevi," dedi Carletto.

"Bu, zorlu bir görev," dedi binbaşı. "Ama size bir harita vereceğiz, okuyabilmeniz için fener de var. Harita müttefiklerin en büyük kontrol noktalarını gösteriyor. Müttefiklerin ele geçirdiği topraklardan A4'ün kuzeyi Bolzano'yu gösterene kadar ayrılmayacaksınız."

Carletto, kısa bir sessizlikten sonra, "Bunu yapmak için iki şişe şaraba ihtiyacım olacak," dedi.

"Şunu dört yapalım," dedi Knebel. "Parti yapın. Gürültü etmeyin, yeter."

Pino, bir şey söylemedi. Carletto ona baktı. "Sen olsan da olmasan da ben gidiyorum."

Pino, eski dostunun gözünde daha önce hiç şahit olmadığı bir coşku gördü. Carletto, savaşa gidip ölmeye can atıyordu. Savaşla intihar. Bu düşünce Pino'nun da hoşuna gitmişti.

"Tamam o halde, oraya kimi götüreceğiz?" dedi Pino, Knebel'e bakarak.

Binbaşı ayağa kalktı ve tezgâhın arkasındaki kapıdan çıkıp gözden kayboldu. Kısa bir süre sonra kapı yeniden açıldı ve Knebel, arkasında siyah iş giysileriyle siyah trençkot giymiş bir adamla geri döndü. Adam kahverengi fötr şapkasını gözlerinin üstüne kadar çekmişti. Sol bileğine kelepçelenmiş kocaman dikdörtgen deri bir valizi zar zor çekiştiriyordu.

Binbaşı Knebel ve adam, tezgâhın arkasından çıktılar.

"Sanırım ikiniz birbirinizi tanıyorsunuz," dedi Knebel.

Adam, başını kaldırıp fötr şapkasının kenarının altından Pino'nun gözlerine baktı.

Pino, şaşkınlıktan küçük dilini yutmuştu. Öfke bütün benliğini ele geçirirken geriye doğru bir adım attı.

"Bu adam?" diye bağırdı Knebel'e. "O nasıl Amerika'nın dostu olabilir ki?"

Binbaşının yüz ifadesi sertleşti. "General Leyers bir kahramandır, Pino."

"Kahraman mı?" dedi Pino, yere tükürmek isteyerek. "O, Hitler'in köle efendisiydi. İnsanları ölüme sürükledi, Binbaşı. Gözümle gördüm. Kulaklarımla duydum. Hepsine şahit oldum."

Knebel, duydukları karşısında şaşırarak Nazi generaline baktı. "Pino, bunun doğru olup olmadığını ben bilemem. Ama bana gelen emirler onun korunmayı hak eden bir kahraman olduğunu söylüyor."

Leyers, konuşulanlardan tek kelime anlamadan öylece dikiliyor, Pino'nun hakir gördüğü bir keyifle onları izliyordu. Pino, bunu yapmayacağını söyleyeceği sırada aklına çok daha tatmin edici bir fikir geldi. Anna'yı ve Dolly'yi düşündü. Bütün köleleri düşündü ve en doğrusunun bunu yapmak olduğuna karar verdi. Sonuçta Tanrı'nın Pino Lella için bir planı vardı.

Pino, sevecen bir ifadeyle gülümsedi. "*Mon général,* valizinizi taşıyayım mı?"

Leyers, sert bir şekilde başını iki yana salladı. "Valizi kendim taşırım, teşekkürler."

"Hoşçakalın, Binbaşı Knebel," dedi Pino.

"Döndüğünde beni bul, dostum," dedi Knebel. "Senin için başka planlarım var. Burada olacağım ve sana tüm bunları anlatmayı bekleyeceğim."

Pino, başıyla onayladığında Amerikalı binbaşıyı ya da Milano'yu bir daha asla görmeyeceğinden emindi.

Makineli tüfeğini alıp otelden çıkarken Leyers de onu takip ediyordu. Fiat'ın arka kapısını açıp yanında dikildi. Leyers, Pino'ya baktıktan sonra valiziyle arka koltuğa zar zor oturdu.

Carletto, ön yolcu koltuğuna oturup Thompson'ı bacaklarının arasına yerleştirdi. Pino, direksiyonun başına geçip makineli tüfeğini Carletto ile vitesin arasına sıkıştırdı.

"Benim tüfeğime de göz kulak ol," dedi Pino, aynadan şapkasını kenara koyup demir grisi saçlarını parmaklarıyla geriye tarayan Leyers'e bir bakış atarken.

"Sanırım bu şeyi kullanabilirim," dedi Carletto, parmağını makineli tüfeğin yağlı yüzeyinde hayranlıkla gezdirerek. "Gangster filmlerinde nasıl yapıldığını görmüştüm."

"Bilmen gereken tek şey," dedi Pino ve kontağı çevirdi.

O arabayı kullanırken Carletto da fenerin ışığında haritayı okuyarak yol tarif etti. Rota, Piazzale Loreto'ya geri döndükten sonra şehrin doğudaki sınırlarına gidiyordu. İlk ABD Ordu kontrol noktasına burada rast geldiler.

"En büyük Amerika," dedi Pino, elinde fenerle penceresine gelen şüpheci askere. Pino, içinde belgelerin bulunduğu zarfı askere uzattı.

Asker, belgeleri zarfın içinden çıkarıp feneri tutarak inceledikten sonra çenesini geriye doğru bastırdı. Belgeleri hızla katladı, zarfın içine tıkıştırdı ve gergin bir tavırla konuştu. "Tanrım. O halde dümdüz devam edebilirsiniz."

Pino, belgeleri göğüs cebine koydu, kapıdan geçti ve doğuya, Treviglio ile Caravaggio'ya doğru ilerledi.

"Belgelerde ne yazıyor?" diye sordu Carletto.

"Sonra bakacağım," dedi Pino. "İngilizce okuyamıyorsan tabii?"

"Okuyamıyorum. Biraz konuşabiliyorum ama. Sence valizde ne var?"

"Hiçbir fikrim yok ama çok ağır görünüyor," dedi Pino, sokak lambasının altından geçerken dikiz aynasından bakarak. General Leyers, valizi kucağından indirip sağ tarafına koymuştu. Gözleri kapalıydı ve rüyasında Dolly'yi, karısını, çocuklarını, köleleri görüyor olabilirdi ya da belki de hiçbir şey gördüğü yoktu.

O tek bir bakışla bile Pino'nun kalbinde keskin ve buz gibi soğuk bir şey şekillendi. Kısa ve karmaşık hayatında ilk kez, acımasızlık hissini ve işleri yoluna koymanın tatlı beklentisini tattı.

"Bence gördüğünü söylediğin o altın külçelerden var," dedi Carletto, düşüncelerini bölerek.

"Ya da dosya olabilir. Yüzlerce dosya. Belki daha da çok," dedi Pino.

"Ne tür dosyalar?"

"Tehlikeli türde. Güçsüz zamanlarında insana biraz güç kazandıran türde."

"Bu da ne demek şimdi?"

"Kaldıraç. Sonra anlatırım. Bir sonraki kontrol noktası nerede?"

Carletto, ışığı yakıp haritayı inceledikten sonra, "Brescia'nın bu tarafında, ana yola çıkacağımız yerde."

Pino gaza bastı ve gecenin içinde son sürat ilerleyerek sabahın dördünde ikinci kontrol noktasına ulaştılar. Belgelerine hızlıca göz atıldıktan sonra geçişlerine yeniden izin verildi ve savaşın kol gezdiği Bolzano'ya girmemeleri konusunda uyarıldılar. Ne var ki Brenner Geçidi yoluna ulaşabilmek için Bolzano'dan geçmek zorundaydılar.

"Söylüyorum sana, valizinde altın var," dedi Carletto, yeniden yola koyulduklarında. Şarap şişelerinden birinin mantarını çıkarıp şarabı yudumlamaya başlamıştı. "Sadece dosya olmasına imkân yok. Sonuçta altın altındır, değil mi? Altınla her şeyi satın alabilirsin."

"Aslında gerçekten düşününce o valizin içinde ne olduğu umurumda bile değil."

Otoyol bomba çukurları ve kasisleri önceki kışın eriyen karları tarafından gizlenmiş varyantlarla doluydu. Bu yüzden Pino, istediği kadar hızlı gidemiyordu. Trento ve Bolzano sapağından

sapıp Avusturya'ya doğru kuzeye yol alırken saat 04.45'ti. Garda Gölü'nün doğu kıyısında, Mussolini'nin eski villasının karşı sırasında ilerlerken, Pino'nun aklına Piazzale Loreto'daki anarşi geldi. Uyuklayan generale bakıp onun ne kadarını bildiğini, ne kadarını umursadığını ya da rol yapıp yapmadığını merak etti.

İyilik, diye düşündü Pino. *İnsanlara iyilikte bulunuyor. Bunu kendi söylemişti. O valiz hediyelerle dolu.*

Arabayı artık saldırganca kullanmaya başlamıştı. Yoldaki araba sayısı seyrekleşmişti ve anayolda da daha az hasar vardı. Carletto'nun gözleri kapalıydı ve çenesi göğsüne düşmüştü. Şişe ve makineli tüfek bacaklarının arasındaydı.

Trento'nun kuzeyinde, beşi on beş geçe civarı, Pino önünde ışıklar gördü ve yavaşlamaya başladı. Silah sesi duyuldu ve Fiat'ın yan tarafına isabet etti. Silah sesleri her iki taraftan yankılanır ve bazıları isabet eder bazıları ıskalarken Pino gaza daha çok bastı. Bu sırada Carletto sıçrayarak uyanmıştı.

"Silahını al!" diye bağırdı Pino, Carletto'ya. "Karşılık ver!"

Carletto, makineli tüfeği el yordamıyla tuttu.

"Kim ateş ediyor bize?" diye sordu General Leyers. Valize doğru yan yatmıştı.

"Önemi yok," dedi Pino ve ışıklara doğru iyice hızlandı. Işıkların orada bariyer, testere tezgâhları ve silahlı bir ayak takımı vardı. Onlara dair bir emir yoktu ve Pino kararını verdi.

"Ben söyleyince ateş et," dedi Pino. "Emniyet mandalı kapalı mı?"

Carletto dizinin üstünde yükseldi, başını ve omuzlarını pencereye dayadı, makineli tüfeğin dipçiğini omzuna bastırdı.

Pino, durmak istediği yere yetmiş metre kala frene bastı. Mesafe elli metreye düşünce farları bariyerde duran adamların gözünü aldı ve Pino yeniden gaza basıp, "Ateş et!" diye bağırdı.

Carletto, tetiği çekti ve Thompson yukarıdan, aşağıdan ve aradaki her yerden mermi tükürmeye başladı.

Silahlı adamlar kaçıştılar. Pino, bariyere doğru ilerledi. Carletto kontrolden çıkmıştı. O tetiğe basmaya, makineli tüfek de ateş etmeye devam ediyordu. Bariyerin içine daldıkları sırada Thompson Carletto'nun elinden düştü. Yolun üstünde sekip gözden kayboldu.

"Siktir!" diye bağırdı Carletto. "Geri dön!"

"Olmaz," dedi Pino, farları kapayıp gaza bastığında silahlar arkalarından patlamaya devam ediyordu.

"Makineli tüfeğim düştü! Geri dön!"

"Tetiğe o kadar uzun süre basmamalıydın," diye bağırdı Pino. "Knebel kısa atışlar demişti."

"Omzumu parçalayacaktı," dedi Carletto öfke içinde. "Lanet olsun! Şarabım nerede?"

Pino şişeyi uzattı. Carletto, mantarı dişiyle çekip bir yudum içtikten sonra küfretmeye devam etti.

"Sorun yok," dedi Pino. "Benim silahım ve iki de fazladan şarjörümüz var."

Carletto, Pino'ya baktı. "Riske girer misin, Pino? Bir kez daha ateş etmeme izin verir misin?"

"Bu kez bekle. Ve tetiğe dokun. Bas ve çek. Birden hızla çekme."

Carletto gülümsedi. "Bunların olduğuna inanabiliyor musun?"

"Senin hep harika bir şoför olduğunu düşünmüşümdür, Vorarbeiter," dedi Leyers arka koltuktan. "Geçen sonbaharda uçaktan üstümüze ateş açıldığını hatırlıyor musun? Daimler'deydik hani? O geceki araba kullanışın nedeniyle beni sınıra senin götürmeni istedim. Burada olmanın nedeni bu. Beni Brenner'e götürebilecek biri varsa, o da sensin."

Pino, bu sözleri tanımadığı ve tanımak da istemediği bir adam söylüyormuş gibi dinledi. Leyers'ten tiksiniyordu. Amerikan ordusundaki bir ahmağı kahraman olduğuna inandırmış olması umurunda bile değildi. Hans Leyers kahraman falan değildi. Arka koltukta oturan bu adam Firavun'un köle efendisiydi, savaş suçlusuydu ve yaptıklarının bedelini ödemek zorundaydı.

"Teşekkürler, *mon général*", dedi Pino ve başka bir şey söylemedi.

"Bir şey değil, Vorarbeiter," dedi General Leyers. "Her zaman hak dene hakkının teslim edilmesi gerektiğine inanmışımdır."

—

Bolzano'ya doğru ilerlerken gökyüzü de aydınlanmaya başlamıştı. Pino, bunun gördüğü son şafak olabileceğine inanıyordu. Savaşın son kırk kilometresinde zirvesi karla kaplı dağların çerçevelediği mavi gökyüzüne pembe birer parmak gibi yayılmıştı. Pino, onları bekleyen tehlikeyi düşünmüyordu bile. Aklında General Leyers vardı, yeniden beklenti içindeydi ve adrenalinle dolmuştu.

Pino, uzanıp şarap şişesini Carletto'nun bacaklarının arasından alınca yeniden uyuyakalan arkadaşı hafifçe homurdandı.

Şaraptan bir yudum ve sonra bir yudum daha aldı. *Yüksek bir yer olmalı,* diye düşündü. *Tanrı'nın katedrallerinden en büyüğünde olmalı.*

Pino kenara çekti.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Carletto, gözlerini hiç açmadan.

"Bolzano'nun etrafını dolaşan bir yer var mı diye merak ettim," dedi Pino. "Haritayı bana ver."

Carletto homurdanarak haritayı bulup arkadaşına uzattı.

Pino, haritayı inceledikten sonra Bolzano'nun kuzeyine ve Brenner Geçidi yoluna onu götürecek ana yolu ezberlemeye çalıştı.

Bu sırada Leyers, valizdeki kelepçenin kilidini açarak çişini yapmak için aşağı indi.

"Hadi gidelim," dedi Carletto. "Altını bölüşürüz."

"Benim başka planlarım var," dedi Pino, haritaya bakarak.

General geri döndü, arka koltuğa kuruldu ve Pino'nun arkasından haritaya baktı.

"Ana yol en iyi korunan yoldur," dedi Leyers. "Stazione yakınlarındaki ikinci yoldan git, Bolzano'nun kuzeybatısına, İsviçre yolundaki Andriano/Andrian'a doğru ilerle. İsviçre sınırı bize kapalı olduğu için Wehrmacht o yolu umursamıyor bile. Amerikalıları geçtikten sonra sol taraftaki Adige Nehri'ni de geçeceksin. Nehrin karşı tarafındaki, Almanların hemen arkasındaki dağlara ilerle, ta ki Brenner Geçidi yoluna varana dek. Anladın mı?"

Pino, kabul etmek istemese de generalin planı tek şansları gibi görünüyordu. Başını evet anlamında salladı, dikiz aynasından baktığında Leyers'in kendini yeniden valize kelepçelediğinde ne kadar canlı olduğunu gördü. Keyfi oldukça yerindeydi.

Bu onun için bir oyundan farksız, diye düşündü Pino ve yeniden sinirlendi. *Bir iyilik ve gölge oyunundan başka bir şey değil.* Leyers eğlenmek mi istiyordu? O halde Pino onu eğlendirecekti. Fiat'ı vitese taktı, debriyaja bastı ve içine şeytan girmiş gibi kullanmaya başladı.

Bir dağ kasabası olan Laghetti Laag yakınlarında yolu kapayan Amerikan kontrol noktasına vardıklarında gün tamamen ağarmıştı. Amerikan ordusundan bir çavuş onlara doğru yürüdü. Pek de uzak sayılmayacak bir yerlerden gelen savaşın yankılarını ve gümbürtülerini duyabiliyorlardı.

"Yol açık değil," dedi çavuş. "Buradan dönebilirsiniz."

Pino, adama zarfı uzattı. Çavuş zarfı aldı, açtı, mektubu okudu ve ıslık çaldı. "Geçebilirsiniz. Ama bunu istediğinizden emin misiniz? Bolzano için Faşistlerle ve Nazilerle savaşan bölüklerimiz var. Birkaç saat içinde de Mustang'ler Alman ordusunu bombalayıp ellerinden geldiğince yok etmeye çalışacaklar."

"Geçeceğiz," dedi Pino, zarfı alıp kucağına bıraktı.

"Hayat sizin hayatınız, beyler," dedi çavuş ve geçitteki görevliye eliyle işaret verdi.

Barikat kenara çekildi ve Pino geçip gitti.

"Başım zonkluyor," dedi Carletto, şakaklarını ovuşturup şaraptan bir yudum daha aldı.

"Şarabı bırak artık," diye emretti Pino. "Önümüzde bir savaş var ve sağ çıkmak için yardımına ihtiyacımız var."

Carletto, Pino'ya baktığında ne kadar ciddi olduğunu gördü ve mantarı şişeye soktu. "Silahı alayım mı?"

Pino, başını evet anlamında salladı. "Sağına koy, kapıya paralel olarak, dipçik koltuğun yanında, yukarı doğru dursun. Böylece daha hızlı alabilirsin."

"Bunu nereden biliyorsun?"

"Sadece mantık yürütüyorum."

"Benden daha farklı düşünüyorsun."

"Galiba bu doğru," dedi Pino.

Kontrol noktasından on kilometre uzaklaştıktan sonra Leyers'in önerdiğini yapıp kuzeydoğuya giden tali yola saptı. Yol çetindi ve küçük dağ köylerinden geçerek Saint Michael'a ve Bolzano'nun kuzeyine doğru dönerek uzanıyordu.

Gökyüzünü bulutlar kapladı. Pino, sağdan ve soldan, en az bir buçuk kilometre, belki biraz daha uzaktan yükselen ağır silahları, tankları ve tüfekleri duyacak kadar yavaşlamıştı. Bolzano'nun dış mahallelerini, Faşistler geri çekilmeyi reddederken ve Almanlar da vatandaşları Avusturya'ya varabilmek için zaman kazansın diye saflarını savunurken yükselen dumanı görebiliyorlardı.

"Yeniden kuzeye git," dedi General Leyers.

Pino kendine söyleneni yaptı, on altı kilometre boyunca dolambaçlı bir yoldan giderek, Leyers'in tahmin ettiği gibi, Adige'nin karşısındaki korunmayan köprüden geçti. Sabah yaklaşık sekizi kırk geçe Bolzano'nun kuzeydoğusuna varmışlardı.

Güneydoğudaki savaş oldukça ağırdı. Makineli tüfekler. Havan topları. Üstelik öyle yakındaydı ki tank kulelerinin dönüşünü duyabiliyorlardı. Ama Leyers yine haklı çıkmış gibiydi. Savaş hatlarının hemen hemen dört yüz metre gerisinde kalmayı başarıp çatışma hattı boyunca ilerlediler.

Ama bir yerden sonra Nazileri göreceğiz. Brenner Geçidi yolunda olup...

"Tank!" diye bağırdı Leyers. "Amerikan tankı!"

Pino başını eğdi, hızla sağına bakıp Carletto'nun ardında olup bitenleri görmeye çalıştı.

"Orada!" diye bağırdı Carletto, şehrin çevresindeki kocaman arsayı işaret ederek. "Bir Sherman bu!"

Pino, arabayı sürmeye devam edip tankın soluna yanaştı.

"Topunu sana doğru çeviriyor," dedi General Leyers.

Pino, yetmiş metre uzaktaki tankın, kulenin ve namlunun onlara doğru çevrildiğini gördü. Gaza bastı.

Carletto pencereden sarktı, iki kolunu da tanka doğru salladı ve İngilizce olarak, "Amerikalı dostlar! Amerikalı dostlar!" diye bağırdı.

Tankın fırlattığı bomba tam arka çamurluklarından geçti ve sokağın öteki tarafındaki iki katlı fabrikada dumanı tüten bir delik açtı.

"Bizi buradan uzaklaştır!" diye bağırdı Leyers.

Pino, vitesi küçültüp kaçınma manevrası yaptı ama tankın

ateş hattından çekilmesine fırsat kalmadan dumanı tüten fabrikadan makineli tüfekler çıktı.

"Eğilin!" diye bağırdı Pino. Çömeldiğinde başının üstünden geçip tankın zırhına ve tekerleklerine isabet eden mermilerin gürültüsünü duydu.

Mermiler dar bir sokağa doğru gözden kayboldu.

Leyers, Pino'nun omuzlarına vurdu. "Direksiyonun başında tam bir dâhisin sen!"

Pino, yüzünü ekşiterek gülümseyip yan sokaklara daldı. Amerikan güçleri, Adige Nehri'nde birleşen iki akarsuyun birleştiği noktanın arkasında açmaza girmişti. Leyers, kıstırma noktasının etrafında, savaşın arkasında bir yol buldu ve doğuya, Cardano/Kardaun köyüne doğru hareket ederek şehirden ayrıldılar.

Pino, kısa süre sonra Brenner Geçidi yoluna girdiğinde neredeyse bomboş olduğunu fark etti. Gaza basıp yeniden kuzeye doğru yol aldı. İleride, Alpler çıkan fırtınanın içinde kaybolup gitmişti. Pus ve sis zincirleri düşmeye başladı. Pino, daha bir ay önce burada karları küreyen, sulu karın içinde sağa sola sallanan, düşen ve sürüklenerek götürülen köleleri hatırladı.

Colma ve Barbiano'yu geçti. Ancak Chiusa/Klausen köyünün güneyindeki viraja geldiklerinde ileriyi, yolun her iki tarafında Almanların oluşturduğu uzun kafilenin son sıralarını görmeyi başardılar. Bressanone/Brixen kasabasından geçip kuzeye, Avusturya'ya gitmeye çalışan yenik bir orduydu bu.

"Etraflarından geçebiliriz," dedi General Leyers, haritayı inceleyerek. "Ama bu küçük yol şuranın hemen ilerisinden doğuya devam ediyor, sonra yukarı doğru tırmanıyor ve oraya varınca kuzeye gidebiliriz. Sonra da şu yol yeniden Brenner Geçidi yoluna bağlanıyor, gördün mü?"

Pino, bunu görmüştü ve yeniden Leyers'in seçtiği rotadan gitti.

Kısa ve çamurlu bir yolun ardından yeniden dik, dar bir eğimi çıkmaya başladılar. Yol, güneye bakan alaçamların ve koyun otlatılan çayırların çevirdiği kuzey cephenin içinde boğulmuş yüksek bir vadiye doğru genişliyordu. Alpler'deki Funes köyünün ardına çıkan dönemeçlerden geçerek kuzeye doğru yol aldılar.

Yolun yaklaşık bin metre yükselerek neredeyse ağaç sınırına vardığı noktada sis ve bulutlar dağılmaya başladı. Önlerindeki

yol çift yönlü ve düzdü. Sarı ve pembe kır çiçeklerinden oluşan bir denizin içinden geçiyordu.

Bulutlar daha da yükseldikçe yükseldi ve İtalya'daki Tanrı'nın en büyük katedrali olan Dolomit Dağları'nın uzun duvarı ortaya çıktı: birbiri ardında uzanan on sekiz kireçtaşından kule, cennete doğru binlerce metre yükseliyor, dünyaya soluk gri dikenli devasa bir taç gibi bakıyordu.

"Kenara çek," dedi General Leyers. "Yine işemem gerek. Ayrıca etrafa da bakmak istiyorum."

Pino, her şeyin kaderde yazılı olduğunu hissetti, çünkü kendini durdurmak için bu bahaneyi kullanmaya hazır olmaya başlıyordu. Dolomit Dağları'nın bütün görkemini gözler önüne seren alaçamların arasındaki kocaman boşlukta bulunan dar bir çayırın kenarına çekti.

Leyers'i itiraf ettirmek ve ona günahlarının bedelini ödetmek için kusursuz bir yer, diye düşündü Pino. *Issızlığın ortasında. Verebileceği bir hediyesi yok. Gölgelerin ardına saklanamaz. Tanrı'nın kilisesinde bir başına.*

Leyers, kelepçenin kilidini açıp Carletto'nun tarafından dışarı çıktı. Islak çimlere ve dağ çiçeklerine doğru yürüdü. Uçurumun kenarında durup dar vadiye ve Dolomit Dağları'na baktı.

"Bana tüfeği ver," diye mırıldandı Pino Carletto'ya.

"Neden?"

"Sence neden?"

Carletto, gözlerini kocaman açtı ama sonra gülümseyerek Thompson'ı uzattı. Makineli tüfek Pino'nun ellerine tuhaf bir şekilde tanıdık gelmişti. Daha önce hiç kullanmamış olsa da tüfeği o da gangster filmlerinde görmüştü. *Sadece Binbaşı Knebel'in söylediğini yap. Ne kadar zor olabilir ki?*

"Yap şunu, Pino," dedi Carletto. "O bir Nazi canavarı. Ölmeyi hak ediyor."

Pino, arabadan inip Thompson'ı tek eliyle ve bacaklarının arkasında tuttu. Tüfeği gizlemek istiyordu. General Leyers'in sırtı Pino'ya dönüktü, uçurumdan aşağı işeyip nefes kesici manzaranın keyfini çıkarırken bacaklarını iki yana açmıştı.

Görev adamı olduğunu düşünüyor, diye düşündü Pino soğuk bir tavırla. *Kaderini kontrol edebileceğini düşünüyor. Ama artık kontrol onda değil. Bende.*

Pino, dayısının Fiat'ının arkasından dolanıp çayıra doğru iki adım attığı sırada nefesi kesilir gibi oldu. Castello Sforzesco'ya girmeden önce olduğu gibi yine zaman yavaşlamıştı. Ama şimdi iyiydi, Anna'ya olan aşkının derinliğinden emin olduğu kadar yapacağı şeyden de emindi. Firavun'un köle efendisi bedel ödeyecekti. Leyers, diz çöküp merhamet dileyecekti ve Pino ona merhamet göstermeyecekti.

General Leyers fermuarını kapadı ve muhteşem manzaraya yeniden göz gezdirdi. Başını şaşkınlıkla iki yana salladı, ceketini düzeltti ve arkasına döndüğünde Pino'yu kalçasına yapıştırdığı Thompson ile on metre uzağında buldu. Nazi kaskatı kesilmişti.

"Bu da ne demek oluyor, Vorarbeiter?" dedi, sesine sızan korkuyla.

"İntikam," dedi Pino sakince, tuhaf bir şekilde bedeninin dışına çıkmış gibi hissederek. "İtalyanlar intikama inanır, *mon général*. İtalyanlar, yaralı ruhlar için kan dökülmesi gerektiğine inanır."

Leyers, etrafına bakındı. "Beni öylece vuracak mısın?"

"Yaptıklarınızdan sonra mı? Gördüklerimden sonra mı? Yüzlerce silahla, hatta adalet diye bir şey olsaydı, binlerce silahla vurulmayı hak ediyorsunuz."

General, avuçları Pino'ya bakacak şekilde iki elini de havaya kaldırdı. "Amerikalı binbaşını duymadın mı? Ben bir kahramanım."

"Kahraman falan değilsiniz."

"Ama gitmeme izin verdiler. Ama beni senle birlikte gönderdiler. Amerikalılar."

"Neden?" diye sordu Pino. "Onlar için ne yaptınız? Onlara nasıl bir iyilik yaptınız? Kime altın ya da bilgi rüşveti verdiniz?"

Leyers'in kafası karışmış gibiydi. "Yaptıklarımı sana söyleme özgürlüğüm yok ama müttefikler için değerliydim, bu kadarını sana söyleyebilirim. Müttefikler için hâlâ da değerliyim."

"Beş para etmezsiniz!" diye bağırdı Pino, boğazı düğüm düğüm olarak. "Kendiniz dışında kimse umurunuzda değil ve sizin hak ettiğiniz şey..."

"Bu doğru değil!" diye bağırdı general. "Seni umursuyorum, Vorarbeiter. Dolly'yi umursuyorum. Anna'nı umursuyorum."

"Anna öldü!" diye bağırdı Pino. "Dolly de öldü!"

General Leyers, şaşkınlık içinde bir adım geri attı. "Hayır. Bu doğru değil. Onlar Innsbruck'a gittiler. Dolly ile... bu gece buluşacağım."

"Dolly ve Anna, üç gün önce atış mangasınca öldürüldü. Gözlerimle gördüm."

Leyers, bu haber karşısında yıkılmıştı. "Hayır. Benim verdiğim emirler..."

"Onları almaya gelen bir araba olmadı," dedi Pino. "Arabanın gelmesini beklerlerken, Dolly sizin fahişeniz olduğu için bir grup çapulcu tarafından kaçırıldılar."

Pino, sakin bir tavırla Thompson'ın emniyet mandalını ateş konumuna getirdi.

"Ama emri verdim, Vorarbeiter," dedi Leyers. "Yemin ederim verdim!"

"Ama emirlerinize uyulup uyulmadığını kontrol etmediniz!" diye bağırdı Pino, makineli tüfeği omzuna alarak. "Dolly'nin evine gidip evden alınıp alınmadıklarını kontrol edebilirdiniz. Ama etmediniz. Onları ölüme terk ettiniz. Şimdi de ben sizi ölüme terk edeceğim."

Leyers'in yüzü çaresizlik içinde buruştu, mermileri defetmek istercesine ellerini kaldırdı. "Lütfen Pino, ben Dolly'nin evine gitmek istedim. Onları kontrol etmek istedim, hatırlamıyor musun?"

"Hayır."

"Evet, hatırlıyorsun. Evde bıraktığım belgeler için beni oraya götürmeni istedim ama sen bunu yapmak yerine beni tutukladın. Dolly ile Anna'nın Milano'dan çıkıp Innsbruck'a vardıklarından emin olabileceğim yerde sen beni direnişe teslim ettin."

General, pişmanlık içinde Pino'ya baktı, "Dolly ile Anna'nın ölümünden doğrudan sorumlu biri varsa Pino, o da sensin."

OTUZ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pino'nun parmağı tetikteydi.

General Leyers'i kalçasından vurmayı, ölmemesi ama yere yığılması için karnına mermi yağdırmayı planlıyordu. Leyers, karnından vurulmuş halde, belki epey uzun bir süre acı çekecekti. Pino da öylece dikilip acı içinde can çekişmesini izlemek, inlemelerinin ve yakarışlarının tadını çıkarmak istiyordu.

"Vur onu Pino!" diye bağırdı Carletto. "Sana ne söylediği umurumda bile değil. O Nazi domuzunu vur!"

O gece onu Dolly'nin evine götürmemi istemişti, diye düşündü Pino. *Ama ben onu tutukladım. Ben onu oraya götürmek yerine...*

Pino'nun başı döndü ve midesi yeniden bulanmaya başladı. Palyaçonun aryasını ve tüfeklerin gürültüsünü duyduktan sonra Anna'nın düştüğü an gözünde bir kez daha canlandı.

Yaptım bunu. Anna'ya yardım edebilirdim. Ama ben onu öldürmek için her şeyi yaptım.

Pino, o anda bütün gücünün tükendiğini hissetti. Makineli tüfeğin ön kabzasını bırakınca Thompson yanında asılı kaldı. Boş gözlerle Tanrı'nın dev katedralinin sonsuzluğuna ve kefaret sunağına baktı, kemiğe ve toza dönüşüp rüzgârın içinde savrulmak istedi.

"Vur onu Pino!" diye bağırdı Carletto. "Ne halt ediyorsun öyle? Vursana!"

Pino yapamadı. Ölmekte olan ihtiyar bir adamdan bile daha zayıf hissediyordu.

General Leyers ters bir şekilde başını salladı ve buz gibi bir sesle, "İşini bitir, Vorarbeiter," dedi. "Beni Brenner'e götür ve savaşımızı birlikte bitirelim."

Pino gözlerini kırpıştırdı, ne düşünebiliyor ne de harekete geçebiliyordu.

Leyers, Pino'ya küçümseyen gözlerle bakıp bağırdı, "Derhal, Pino!"

Pino, tek söz etmeden generalin arkasından Fiat'a doğru yürüdü. Arka kapıyı açık tuttu, Leyers bindikten sonra da kapadı. Thompson'ın emniyet mandalını kilitleyerek Carletto'ya verdi ve direksiyonun başına geçti.

General, arka koltukta kendini yeniden valize kelepçeliyordu.

"Onu neden öldürmedin?" dedi Carletto, olanlara inanamıyormuş gibi bir tavırla.

"Çünkü onun beni öldürmesini istiyorum," dedi Pino, Fiat'ın kontağını çevirip vitese taktı.

Kısa süre içinde arabanın her yanını kaplayan yağlı çamurun içinde kayarak yola koyuldular. Ülkeyi kuzeye doğru kat ettikten sonra önlerine dönemeçlerden ve onları Bressanone/Brixen şehrinin yukarısından geçen Brenner Geçidi yoluna paralel çıkaran uzun zikzaklardan oluşan çift yönlü bir yol çıktı. Alman ordusundan oluşan kafile, en az bir buçuk kilometre boyunca bütün şehri ve yolu tıkamıştı. Hiçbir şey hareket etmiyordu.

Aşağıdan silah sesleri yükseliyordu. Pino, çift yönlü yolda ilerlerken kafilenin ön saflarına baktı ve neden ilerlemediklerini anladı. Kafilenin en başında altı ya da yedi parça ağır silah vardı. İtalya boyunca topları çeken katırların çoğu en sonunda pes etmişti; oldukları yere yapışıp daha fazla çalışmayı reddediyorlardı.

Naziler katırları kırbaçlıyor, ağır silahları kafilenin geri kalanı geçebilsin diye yolun ortasından çekmeye çalışıyorlardı. Yükleri çekmeyen katırlar vurularak yolun kenarına itiliyordu. Son top da neredeyse yoldan uzaklaştırılmış, Nazi kafilesi yeniden ilerlemeye başlamıştı.

"Hızlan," diye emretti Leyers. "Yolumuzu kapamalarına izin vermeden kafilenin önüne geç."

Pino vitesi küçülttü ve Carletto'ya döndü, "Sıkı tutun."

Yol burada daha kuruydu ve Pino hızını önce iki katına, sonra üç katına çıkarabilmişti. Kafileye paralel gidiyordu ve yılanın neredeyse başına ulaşmıştı. Bir kilometre daha ilerledikten sonra yol, Brenner Geçidi yoluna doğru yedi yüz metre bayır aşağı inen

bozuk bir yolla birleşti. Bu yol, Varna/Vahrn köyünün içinden geçerken toplarla ve ölen katırlarla aralarında en fazla yüz metre vardı.

Pino, vitesi küçülterek dik yokuştan aşağı inen patikaya düzgün bir şekilde saptı. Gazı kökledi. Fiat sarsılarak dağın son cephesinden aşağı kayarken son top görüntüden kayboldu, Alman kafilesinin başındaki Panzer tankları topları ateşleyip yeniden Avusturya'ya doğru ilerlemeye başladı.

"Önlerine geç!" diye bağırdı Leyers.

Pino'nun arabanın savrulmaması ya da yuvarlanmaması için Alberto Ascari'nin öğrettiği her şeyi yapması gerekmişti. O, yolun son kilometrelerini uçarcasına kat eder ve ilk Panzer de hızlanırken Pino deli gibi kıkırdıyordu.

Ama tam o sırada bir buçuk kilometre güneyde, nereden geldiği belli olmayan bir Amerikan Mustang P-51 avcı uçağı pikeye geçerek Nazi kafilesinin üstüne bomba yağdırmaya başladı.

General neler olup bittiğini çözmüş olacak ki, "Daha hızlı! Daha hızlı, Vorarbeiter!" diye bağırmaya başladı.

Yolun kesişim noktasını bloke etmek için yaklaşık seksen metresi kalan tankla başa baş gidiyorlardı. Fiat, Brenner Geçidi yolundan yüz on metre uzaktaydı ama Mustang yaklaşıp birkaç saniyede bir makineli tüfek ateşi açarken Fiat iyice hızlanmıştı.

Yola kırk metre kala Pino sonunda frene basıp vites küçültünce Panzer'in tam önündeki Fiat, bir dizi çamurlu zikzak çizerek iki tekerleğinin üstüne kalktı. Toprak setin üstünden fırlayıp tankın tam önüne düştü. Patinaj yaparak yeniden iki tekerleğinin üstüne kalktı, tam devrileceği sırada Pino aracı düzeltmeyi başardı ve ardından gaza bastı.

"Asker tankın üstüne çıkıyor!" diye bağırdı Leyers. "Makineli tüfeğin başında!"

Pino arayı açmayı başarmıştı ama bu mesafeyi kapamak ağır kalibreli bir makineli tüfek için çocuk oyuncağıydı. Nişancı, Fiat'ı peynir gibi dilimleyebilirdi. Pino, direksiyona iyice sokulup gaz pedalını iyice köklerken her an ensesine bir mermi isabet edebileceğini düşünüyordu.

Ama Nazinin ateş açmasına fırsat kalmadan Amerikan avcı

uçağı geri döndü ve Alman kafilesinin başıyla ensesini bombaladı. Mermiler Panzer'in zırhına isabet ediyor, Fiat'ın tam arkasında kalan yoldan sekiyordu. Ateş bir anda durdu ve uçak açı yaptı.

Fiat virajı döndü ve Almanların görüş alanından uzaklaşmış oldular. Bir an arabanın içine mutlak bir sessizlik hâkim olmuştu. Sonra Leyers bacaklarını ve valizini yumruklayarak gülmeye başladı.

"Başardın!" diye bağırdı. "Seni manyak İtalyan piçi, yine başardın!"

Pino, başardığı için hiç de mutlu değildi. Saldırı sırasında öleceğini düşünmüştü ama şimdi geri çekilen Nazilerle aralarındaki mesafeyi açıp Avusturya sınırına yaklaşırken ne yapacağını bilmiyordu. General Leyers'i İtalya'dan kaçırmak onun kaderiymiş gibi görünüyordu ve en sonunda pes etmişti.

Bressanone/Brixen ile Vipiteno/Sterzing arasındaki yirmi dört kilometrelik yol tanecikli, ıslak, buzlu ama hâlâ derin görünen kar örtüsü seviyesine doğru çıkıyordu. Yeniden sisle karşılaştıklarında, karın nerede bitip havanın nerede başladığını anlamak zordu. Arkalarındaki Alman kafilesi tarafından kapanan Brenner Geçidi'ne giden yol ıssızdı, gittikçe kalınlaşan bulut ve sis tabakasına doğru yükseliyordu. Hızları iyice düşmüştü.

"Artık pek yolumuz kalmadı," dedi Leyers, Vipiteno'dan geçtikten sonra. Valizi yeniden kucağına koydu. "Çok az kaldı."

"Ne yapacaksın Pino?" diye sordu Carletto, yeniden içmeye başlayarak. "Altınları alıp kaçacaksa tüm bunlar ne içindi?"

"Binbaşı Knebel, onun kahraman olduğunu söylüyor," dedi Pino duygusuzlaşarak. "Herhalde ceza almaz."

Pino, Carletto'nun cevap vermesini beklemeden vitesi düşürüp sertçe frene bastı, sınıra kadar kalan yolun son rampasındaki virajı sertçe aldı. Alçak bir kar duvarı yolu kapadığı için frene basıp arabayı tamamen durdurmak zorunda kaldı.

Kar duvarının arkasında duran kırmızı fularlı altı tane sert bakışlı adam, tüfeklerini yakın menzilden onlara doğrultmuştu. Carletto'nun tarafındaki ormandan eli tüfekli başka bir adam belirdi. Sekizinci adam ise Pino'nun solundaki ağaçların arkasından çıktı. Sigara içiyordu ve kısa namlulu bir av tüfeği vardı. Aradan bir sene geçmiş olmasına rağmen Pino, adamı ilk görüşte tanımıştı

Rahip Re, Tito ile adamlarının Brenner Geçidi yolunda insanları soyduğunu söylemişti ve işte şimdi de Pino'nun yolunu kesmişlerdi.

"Bakalım burada kimler varmış?" dedi Tito, açık pencereye doğru yürüyüp kısa namlulu tüfeğini uzatarak. "Bu güzel mayıs sabahında hepiniz nereye gittiğinizi sanıyorsunuz böyle?"

Pino, şapkasını kaşlarına kadar çekmişti. Zarfı uzattı, "Amerikalılar için görevdeyiz," dedi.

Tito, zarfı açıp mektuba öyle bir baktı ki Pino onun okuma yazma bilmediğini düşündü. Mektubu zarfa geri tıkıştırıp bir kenara fırlattı. "Neymiş bu görev?"

"Bu adamı Avusturya sınırına götürüyoruz."

"Öyle mi? Eline kelepçelediği valizde ne var?"

"Altın," dedi Carletto. "Galiba."

Pino, içten içe homurdandı.

"Öyle mi?" dedi Tito. Pino'nun yüzünü görmek için tüfeğinin namlusuyla şapkasını yukarı kaldırdı.

Bir iki saniye sonra Tito, kibirli bir edayla güldü. "Bu *perfetto* değil mi?"

Sonra tüfeğinin namlusunu Pino'nun yanağına batırıp gözünün altında yara açtı.

Pino, acı içinde homurdanıp elini yanağından aktığını hissettiği kana doğru götürdü.

"Arkadaki adama kelepçesini açıp valizi bana vermesini söyle, yoksa önce senin sonra onun kafasını uçururum."

Carletto, derin ve hızlı nefes alıp veriyordu. Pino, ona baktığında arkadaşının alkolden ve öfkeden titrediğini gördü.

"Söyle ona," dedi Tito ve namlusunu yeniden Pino'ya batırdı.

Pino, Leyers'e her şeyi Fransızca anlattı. Leyers tek kelime etmediği gibi tek bir kasını bile oynatmadı.

Tito, tüfeğin namlusunu generale çevirdi.

"Ona ölmek üzere olduğunu söyle," dedi Tito. "Hepinizin ölmek üzere olduğunu ve benim de valizi öyle ya da böyle alacağımı söyle."

—

Pino, hancının ölen oğlu Nicco'yu düşünüp kapının kolunu çekti ve bütün ağırlığını verip kapıyı iterek Tito'ya çarptı.

Tito, sağa doğru tökezleyip karın üstünde kayınca neredeyse yere düşecekti.

Fiat'ın arka koltuğundan bir tabanca ateşleendi.

Carletto'nun kapısında dikilen adam, yanağına isabet eden mermiyle can verdi.

Tito, dengesini yeniden sağlayınca tüfeğini omzuna alıp Pino'ya doğru sallamaya çalıştı. "Hepsini gebertin!" diye bağırdı.

Sonraki saniye sanki sonsuza dek sürmüştü.

Carletto, Thompson'ın tetiğini çekip Fiat'ın ön camını patlattı; o anda General Leyers de tetiğe ikinci kez basarak Tito'yu göğsünden vurdu. Tito yere düşerken tüfeği elinden savrularak Fiat'ın alt çamurluğunu iri saçmalarla parçaladı. Carletto makineli tüfeğin tetiğini ikinci kez çektiğinde Tito'nun kaçakçı ve soyguncu çetesinden geriye kalan altı kişiden ikisi daha öldü. Diğer dört kişi kaçmaya çalışıyordu.

Carletto, kapısını açıp kaçan adamların peşine düştü. Bir tanesi aldığı kurşun darbesiyle sendeliyordu. Carletto, son üç adamın peşinden koşarken yaralı olana ateş etti ve aklını kaçırmış gibi bağırmaya başladı, "Gerilla piçleri sizi! Siz benim babamı öldürdünüz! Onu öldürdünüz ve annemi üzdünüz!"

Aniden durup yeniden ateş açtı.

Adamlardan birini omurgasından vurup onu yere serdi. Diğer ikisi karşılık vermek üzere arkalarına döndüğünde Carletto ikisini de vurup öldürdü.

"Öcümü aldım!" diye bağırdı Carletto vahşice. "Öcümü..."

Carletto titreyerek gözyaşlarına boğuldu, sonra dizlerinin üstüne çöküp hıçkırmaya başladı.

Pino, arkadaşına doğru yürüyüp elini omzuna koydu. Carletto, çılgına dönmüş halde arkasına döndü. Namlusunu Pino'ya doğrulttuğunda her an ateş edebilecek gibi görünüyordu.

"Yeter," dedi Pino usulca. "Yeter Carletto."

Carletto, Pino'ya baktıktan sonra yeniden gözyaşlarına boğuldu. Silahını bırakıp Pino'ya sarılarak hüngür hüngür ağladı. "Babamı öldürdüler ve onlar yüzünden annem ölmek istedi, Pino. Öç almam gerekiyordu. Buna mecburdum."

"Sen yapman gerekeni yaptın," dedi Pino. "Hepimiz bunu yaptık."

Güneş, bulutların arasında yanmaya başlamıştı. Karı temizleyip cesetleri yoldan uzaklaştırmaları çok zamanlarını almadı. Pino, Nicco'yu düşünerek Tito'nun ceplerini karıştırmaya başladı, ta ki iki yıl önceki yılbaşı arifesinde çalınan cüzdanını bulana dek. Tito'nun botlarına bakıp onları boş verdi ama içinde belgelerin bulunduğu zarfı aldı. Sürücü kapısında durup General Leyers'in elinde tuttuğu ABD ordusuna ait Colt M1911 tabancayla oturduğu arka koltuğa baktı. Aynı tabancadan Binbaşı Knebel'de de vardı.

"Eşitlendik. Kimsenin kimseye iyilik borcu yok."

"Kabul," dedi Leyers.

Avusturya'ya son sekiz kilometre kala, Carletto başından vurulmuş biri gibi davranmaya başladı. Ruhu uçup gitmiş, yalnızca et ve kemikten ibaret biri gibi öylece oturuyordu. Pino da ondan daha iyi bir durumda değildi. Arabayı sürmeye devam ediyordu, çünkü elinden gelen başka bir şey yoktu. Direksiyon başında düşüneceği hiçbir şey yoktu: keder yoktu, savaş bunalımı yoktu, pişmanlık yoktu, yalnızca önündeki yol vardı. Sınırı geçmelerine artık üç kilometre bile kalmamışken radyonun düğmesine dokunup cızırtıların arasından dans müziği çalan bir kanal açtı.

"Kapat şunu," diye çıkıştı Leyers.

"İsterseniz beni vurabilirsiniz," dedi Pino, "ama müziği kapamayacağım."

Dikiz aynasına baktığında kendi yenik gözlerini ve muzaffer bir tavırla ona bakan generali gördü.

Amerikalı paraşütçüler ve iki Mercedes-Benz sedan, dar ve donmuş bir vadide bulunan sınır kapısında bekliyordu. Pino, Mercedes'lerden birinin yanında durmuş puro içerek çıkan güneş ışığının tadına varan üniformalı Nazi generalini tanımıyordu.

Bu işte bir iş var, diye düşündü Pino, arabayı durdururken. İki paraşütçü ona doğru yürüdü. Pino, zarfı açıp adamlara uzatmadan önce içindeki kâğıdı inceledi. Bu, Müttefik Yüksek Komutanı General Dwight D. Eisenhower'in emriyle Amerikan Beşinci Ordu komutanı Korgeneral Mark Clark tarafından imzalanmış bir geçiş izniydi.

Kızıl saçlı paraşütçü Pino'ya bakarak başını onaylarcasına salladı. "Onu buraya sağ salim getirmek için büyük bir azim ve cesaret gösterdiniz. Amerikan Ordusu yardımınız için size minnettar."

"Ona neden yardım ediyorsunuz?" dedi Pino. "O bir Nazi. Bir savaş suçlusu. İnsanları ölümüne çalıştırdı."

"Yalnızca verilen emirleri uyguluyoruz," dedi asker, generale bakarak.

İkinci asker arka kapıyı açıp valizi hâlâ bileğine kelepçeli olan General Leyers'in dışarı çıkmasına yardım etti.

Pino da arabadan indiğinde general onu bekliyordu. Boştaki elini uzattığını gören Pino, generale uzun uzun baktıktan sonra elini uzattı.

Leyers, sert bir şekilde elini sıktıktan sonra Pino'yu kendine doğru çekti ve kulağına bir şeyler fısıldadı.

"Şimdi anladın işte, Gözlemci."

Pino, kuşku dolu gözlerle generale baktı. *Gözlemci mi? Kod adımı biliyor mu?*

General Leyers göz kırptı, Pino'nun elini bırakıp hızla kendi yoluna giderken dönüp arkasına bakmadı. Paraşütçü, bekleyen arabalardan birinin arka kapısını açtı. General, valiziyle birlikte arabaya binip gözden kaybolurken Pino arkasından bakakalmıştı.

Pino'nun arkasında kalan Fiat'ın içindeki radyoda başlayan haber bülteni, parazit yüzünden pek anlaşılmıyordu. Pino orada öylece dikilirken Leyers'in son sözleri aklında dönüp duruyordu. En fazla bir saat önce cinaî bir berraklık içinde intikamın Tanrı'ya değil kendine ait olduğundan eminken, yaşadığı çaresizliğe ve yenilgiye şimdi bir de kafa karışıklığı eklenmişti.

Şimdi anladın işte, Gözlemci.

Nasıl öğrenmişti? Ne zamandan beri biliyordu?

"Pino!" diye bağırdı Carletto. "Söylediklerini duyuyor musun?"

Generali taşıyan araba uzaklaşmış, Stubaital'a ve Innsbruck'a doğru yol alarak hızla gözden kaybolmuştu.

"Pino," diye bağırdı Carletto, "Almanya teslim olmuş! Nazilere yarın sabah on bire kadar silahlarını bırakmaları söylenmiş!"

Pino, hiçbir şey söylemeden Tümgeneral Hans Leyers'in hayatından silinip gittiği yola baktı.

Carletto Pino'nun yanın gelip elini nazikçe omzuna koydu. "Anlamıyor musun?" dedi. "Savaş bitti."

Pino, başını iki yana sallayınca yanaklarından yaşlar süzüldü. "Anlamıyorum Carletto. Savaş da bitmedi üstelik. Benim için hiçbir zaman biteceğini sanmıyorum. Bitmeyecek."

SAVAŞIN ARDINDAN

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Milano'nun üçte biri yerle bir olmuştu. Bombardıman ve savaş nedeniyle yirmi iki bin Milanolu hayatını, dört yüz bin Milanolu ise evini kaybetmişti.

Şehir ve halk, geçmişi ve enkazları yeni yolların, parkların, yüksek yapıların altına gömerek kendini yeniden inşaya başladı. Savaşın Duomo'da bıraktığı isi temizlediler. Tullio Galimberti ve Piazzale Loreto şehitleri için, bir zamanlar Beltramini'nin Taze Meyve ve Sebzeleri dükkânının bulunduğu bankanın etrafına anıt diktiler. Hotel Diana, kançılarya, San Vittore Hapishanesi ve Cimitero Monumentale'nin perili revakları hâlâ duruyor.

Castello Sforzesco hisarı onarıldı ama iç duvarlardaki mermi izleri duruyor. Piazzale Loreto'da yaşanan vahşeti unutmak adına Esso benzin istasyonu yıkıldı. Bir zamanlar Hotel Regina'nın bulunduğu ve Gestapo'yu konuk etmiş bina da öyle. Via Silvio Pellico'daki levhada SS karargâhında öldürülen ve işkence edilen insanların anısı yaşatılıyor. Milano'nun Soykırım Anıtı garda, Peron 21'in altında.

Nazi işgali zamanlarında İtalya'da yaşamakta olan hemen hemen kırk dokuz bin Museviden yaklaşık kırk bir bini tutuklanmaktan kurtuldu ya da toplama kamplarından sağ çıkmayı başardı. Birçoğu, Motta'yı da içine alacak şekilde bütün kuzeyi dolaşarak İsviçre'ye giden birçok farklı rotadaki yer altı Katolik tren yollarına yerleştirildi. Diğerlerine cesur İtalyanlar, Katolikler ve Musevi sığınmacıları manastırların bodrumlarına, rahibe manastırlarına, kiliselere, evlere ve hatta bir avuç kadarını da Vatikan'a saklayan ruhban sınıfı yardım etti.

Musevileri ve şehri yıkımdan kurtarmak için mücadele eden Alfredo Ildefonso Schuster, 1954 yılının ağustos ayında öle-

ne kadar Milano kardinali olarak kaldı. Sonraki papa, Kardinal Schuster'in cenazesini ayin ilan etti. Tabutunu taşıyanlardan biri ise onun aziz olduğunu iddia etti. Aynı kişi, 1996 yılında Kardinal Schuster'i aziz ilan eden Papa İkinci John Paul'dür. Kutsanmış bedeni, Duomo'nun altındaki mühürlü cam tabutta yatmaktadır.

Rahip Luigi Re, Casa Alpina'nın kapılarını zor durumdaki insanlara sığınak olarak açmaya devam etti. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişini takip eden günlerde, Hitler'in İtalyanca çevirmeni Eugen Dollmann'ı koruyup çevirmenin teslim edilmesini isteyen Amerikan Ordusu'na karşı çıkması tepki çekti.

Rahip Re'ye, Musevileri kurtarmak adına cansiperane şekilde hayatını tehlikeye attığı için Yad Vashem, İsrail Dünya Soykırım anma topluluğu tarafından bahşedilen "Uluslararası Dürüstler" ünvanı ile onurlandırıldı. Rahip Re 1965'te öldü ve mezarı Motta üzerindeki kayak alanlarında, Meryem Ana'nın Rahip Re'nin savaştan önce, savaş sırasında ve savaştan sonra yardım ettiği bütün insanlar tarafından yaptırıldığı söylenen altın kaplama heykelinin altında bulunmaktadır. Onun yönetimindeki erkekler okulu Hotel Casa Alpina adında bir otel olarak yeniden inşa edildi. Şapel ise artık yok.

İlahiyatçı Giovanni Barbareschi, İtalyan direnişi sırasındaki kahramanca eylemlerinden dolayı Uluslararası Dürüstler arasında sayılarak onurlandırıldı ve kendisine Kardinal Schuster tarafından papaz unvanı verildi. Bir papaz olarak kariyerini uzun bir süre devam ettirdikten sonra emekli oldu ve hâlâ, kendisine ait eski taklitçilik malzemelerinden oluşan bir koleksiyonla uğraştığı Milano'da yaşıyor.

Pino Lella'ya araba kullanmayı öğreten Alberto Ascari, çocukluk hayallerinin peşine düşüp İtalya'da ulusal bir kahraman oldu. 1952'de ve 1953'te, Ferrari'nin direksiyonu başında World Grand Prix şampiyonu oldu. Mayıs 1955'te, Monza'nın virajlı yollarında antrenman yaparken aracı takla attı ve Ascari yarış pistine savruldu. Mimo Lella'nın kollarında öldü. Cenazesinde binlerce insan Duomo'ya ve piazzaya akın etti. Cimitero Monumentale'de babasının yanına gömülen Ascari, tüm zamanların en büyük araba yarışçılarından biri olarak kabul ediliyor.

Kuzey İtalya'daki Gestapo şefi Albay Walter Rauff, yüz binden

fazla insanın ölümünden doğrudan, Milano'da görevlendirilmeden önce kendi tasarladığı ve doğu Avrupa'da kullandığı taşınabilir gaz odalarında can veren yüz binlerce insanın ölümünden ise dolaylı olarak sorumlu görüldü. Rauff yakalandı ama savaş esiri kampından firar ederek Şili'de, ülkenin diktatörlerine yakın, karanlık bir kiralık casus oldu.

Meşhur Nazi avcısı Simon Wiesenthal, 1962'de Rauff'un izini buldu. Alman hükümeti Rauff'un ülkeye iade edilmesine çalıştı. Rauff, buna karşı çıktı ve dava Şili Yüce Mahkemesi'ne taşındı. Rauff, beş ay sonra serbest bırakıldı. 1984'te Santiago'da kalp krizinden öldü. Birçok Nazi subayının katıldığı cenazesi, genel olarak Rauff'un, Adolf Hitler'in ve Üçüncü Reich'ın gürültülü bir kutlaması olarak tasvir edildi.

Binbaşı J. Frank Knebel ABD'ye döndü, ordudan ayrıldı ve hayatına gazeteci olarak devam etti. California'daki *Garden Grove News*'ı ve daha sonra *Ojai Valley News*'ı yayımladı. 1963'te *Los Banos Enterprise*'ı satın altı. Knebel ve Pino, gazetecinin 1973'teki ölümüne dek haberleşmeye devam ettiler. Knebel, dosyalarından birinde bulunan ve "Milano'daki savaşın son günlerinde yaşanan büyük entrikaların daha önce hiç anlatılmamış gerçek hikâyesini" yazmaya dair planlarına –bunu hiçbir zaman hayata geçirmedi– atıfta bulunan gizli bir not dışında geride pek bir şey bırakmadı.

Onbaşı Peter Daloia, Boston'a geri döndü. Savaş bittikten onlarca yıl sonra öldüğünde, oğlu babasının Monte Cassino savaşındaki kahramanlıkları nedeniyle gümüş yıldız madalyası aldığını öğrenince şaşkına döndü. Madalya çatı katındaki bir kutunun içine gömülüydü. Birçok kişinin yaptığı gibi Daloia da İtalya'daki savaşta bulunduğunu kimseye anlatmamıştı.

Albert ve Greta Albanese, iş hayatında büyümeye devam ettiler. Albert dayı, lületaşı pipoların etrafına deri sararak tüm dünyaya satmaya karar verince büyük bir servet elde ettiler. Çift, 1980'lerde öldü. Via Petro Verri'de yedi numaradaki mağazaları artık Pisa Orologeria ya da Pisa Saatleri.

Michele ve Porzia Lella, savaştan sonra birçok başarılı çanta ve spor giyim serisi üretmelerinin yanı sıra hayatları boyunca moda caddesinde hep faal oldular. 1970'lerde ölene kadar, Via Monte Napoleone'de üç numarada bulunan esas çanta mağazaları yeni-

den inşa edildi ve burada artık Salvatore Ferragamo adında bir butik var. Lella ailesinin yaşadığı, Corso del Littorio'daki apartman dairesi hâlâ ayakta ama kafes asansör artık yok.

Pino'nun kız kardeşi Cicci, annesi kadar dinamik bir iş kadını oldu. Milano'yu küresel bir moda merkezi haline getirdi ve ailesinin işinde çalışırken ağırlığı San Babila'daki butiklere verdi. 1985'te öldü.

Domenico "Mimo" Lella, direniş için savaştı ve özellikle ayaklanmanın ilk günü büyük kahramanlıklar gösterdi. Mimo, kendi şirketi Lella Sport'u kurmadan önce ailesinin işinde çalıştı. Lella Sport, amatör sporcuların ve outdoor meraklılarının ihtiyaçlarını karşılayan bir spor giyim markası oldu. Kısa boylu, hırçın ve başarılı bir iş adamı olan Mimo, kendisinden otuz santim daha uzun olan güzel model Valeria ile evlendi. Üç çocukları oldu. Motta'da, dünya üzerinde en çok sevdiği yer olduğunu söylediği Casa Alpina'nın yanında bir kulübe yaptırdı. Mimo, 1974 yılında, henüz kırk yedi yaşındayken cilt kanserinden öldü.

Carletto Beltramini ile Pino Lella hayat boyu dost kaldılar. Carletto, Alfa Romeo'da başarılı bir satış temsilcisi oldu ve Avrupa'nın her yerinde yaşadı. Hiç evlenmedi ve elli üç yıl boyunca savaş hakkında hiç konuşmadı. Ama 1998'de, hastanede yatarken Pino ve Robert Dehlendorf adındaki bir Amerikalı onu ziyaret etti. Carletto, savaşın son günlerini neredeyse bir itiraflar silsilesi olarak yeniden anlattı. Hotel Diana'daki çılgın partiyi ve General Leyers'i Avusturya'ya götürdüklerini öğrendiğinde Pino'nun yüzündeki intikamcı bakışı unutmamıştı. Carletto, Leyers'in valizinde altın olduğuna hâlâ inanıyordu. Kaçmaya çalışan otoyol soyguncularını vurduğunu kabul etmiş, hıçkırıklara boğulmuş ve yaptığı bu delilikler yüzünden Tanrı'dan bağışlanmayı dilemişti.

Carletto, Pino yanındayken birkaç gün sonra öldü.

Pino, General Leyers'in Avusturya'ya gidişini izledikten sonra Milano'ya döndü ve iki hafta boyunca Binbaşı Knebel'in İtalya'da rehberliğini yaptı. Binbaşı, bu konuların çok gizli olduğunu ve savaşın bittiğini söyleyerek Leyers ile ilgili tartışmayı reddetti.

Ama Pino için savaş henüz bitmemişti. Kederle doluydu ve anılar peşini bırakmıyordu. Tehlikenin sürekli devam edeceğine

inanıyor, cevabını kimsenin veremediği sorular sorup duruyordu. General Leyers, en başından beri Pino'nun casus olduğunu biliyor muydu? Leyers'in yanındayken gördüğü ve duyduğu her şey ona Albert dayıya ve Baka'nın radyosu vasıtasıyla müttefiklere bildirilsin diye bilerek mi sunulmuştu?

Albert dayı, Leyers'in kod adını biliyor olmasına en az Pino kadar şaşırmıştı. Dayısı ve anne babası, Pino'nun hâlâ bir misillemeye hedef olabileceğinden korkuyordu. Korkularının da yersiz olmadığı ortaya çıktı. 1945 mayısının sonlarına doğru kuzey İtalya'daki binlerce Faşist ve Nazi işbirlikçi, hayatlarını infaz edilerek ve intikam amaçlı öldürülerek kaybetti.

Pino, ailesinin teşvik etmesiyle Milano'dan ayrılıp Rapallo'ya yerleşti. Aynı yılın sonbaharına kadar bu kıyı şehrinde birçok farklı işte çalıştı. Daha sonra Madesimo'ya dönerek kayak dersleri verdi ve Rahip Re ile uzun sohbetlerin ardından yaşadığı trajediyi kabullendi. Rahip Re ile sevgiden, inançtan, kayıplarının ezici ağırlığından konuştular.

Pino dağlara çıkıp yardım diledi, sonsuz kederinden, kafa karışıklığından ve mutsuzluğundan kurtulmak için dua etti. Ama Anna onu bırakmıyordu. Hayatındaki en güzel anlarda o vardı – gülümseyişi, kokusu ve kulaklarında çınlayıp duran kahkahasının müziği. Gecenin karanlığında etrafında dönüp duran, devamlı onu suçlayarak bir şeyler talep eden acı ve ezici bir güçtü.

Biri onlara benim sadece bir hizmetçi olduğumu söylesin.

Pino, suçluluk duygusunun ve kederin donuk pusunda iki seneden fazla yaşadı. Geleceğe karşı gözü kör, umuda karşı kulakları sağırdı. Yazları sahillerde kilometrelerce yürüyor, Tanrı'nın katedrallerine kar düşmeden önce sonbaharda Alpler'e tırmanıyor ve her gün affedilmek için yalvarıyor ama asla affedilmiyordu. Her geçen gün birinin gelip ona General Leyers'i soracağına hâlâ inanıyordu.

Ama kimse onu sormadı. Üçüncü yazını geçirmek için 1947'de Rapallo'ya döndüğünde, Pino yaşadığı savaş deneyiminin üstesinden hâlâ gelememişti ve hâlâ Anna'nın hayaletiyle uğraşıyordu. Anna'nın ona soyadını ya da evlendikten sonra aldığı soyadını hiçbir zaman söylememiş olmasının acısını içinde taşıyordu. Kızının öldüğünü söylemek için annesini bulamamıştı bile.

Anna sanki sadece onun için var olmuştu. Pino'yu sevmişti ama Pino onu yüzüstü bırakmıştı. Bir çıkmazın içindeydi ve sessiz kalarak Anna'yı tanıdığını, onu sevdiğini inkâr etmişti. Alpler'de Musevi sığınmacılara yol gösterirken de casusluk hayatı boyunca da inancını kaybetmemiş, özverili davranmıştı ama atış mangasının karşısında inançsız, bencil bir adama dönüşmüştü.

Bu zihinsel işkence öylece sürüp giderken, Anna'nın aklından çıkmadığı uzun sahil yürüyüşlerinden birinde, Pino Anna'nın geleceğe pek inanmadığını, minnet duymak için nedenler arayarak ve kendi mutluluğunu, kendi iyiliğini kendi yaratarak anı yaşamaya çalıştığını, tüm bunları gelecekte başarılacak bir amaç için değil, şimdi iyi bir hayat sürmek için yaptığını söylediğini hatırladı.

Anna'nın sözleri Pino'nun zihninde yankılanıp dururken, nedendir bilinmez, onca zamandan sonra sanki Pino'nun kilitli bir parçasını açıp aslında onu özlemekten ve onu kurtarmaya çalışmadığı için vicdan azabı çekmekten daha fazlasını istediğini hissettirdiler.

O ıssız sahilde son kez Anna'nı yasını tuttu. Ama kendi içindeki anılar Anna'nın ölümüne, revakların altında yatan cansız bedenine ya da o inançsız saatlerinde dalgasını geçen palyaçonun aryasına dair değildi.

Pino, artık zihninde Prens Calaf'ın "*Nessun Dorma*"sını duyuyordu; "Kimse Uyumasın." Bu arya, Pino ile Anna'nın birbirlerine âşık oluşunun tuhaf hikâyesini anımsatmıştı: Anna bombardımanın ilk günü pastaneden çıkıyor; Anna tramvayın arkasında gözden kayboluyor; Anna bir buçuk sene sonra Dolly'nin evinin kapısını açıyor. Anna onu Dolly'nin evinde elinde generalin anahtarıyla yakalıyor; Anna Como Gölü'ndeki parkta fotoğrafını çekiyor; Anna Noel arifesinde nöbetçi askerlerin önünde sarhoş rolü yapıyor; Anna çıplak ve onu arzuluyor.

"Kimse Uyumasın"ının kreşendosunu duyan Pino, Ligurya Denizi'ne bakarak Anna'yı kısa ve acıklı bir zaman için bile olsa hayatına soktuğu için Tanrı'ya teşekkür etti.

"Onu hâlâ seviyorum," dedi rüzgâra ve Anna'nın kendini en mutlu hissettiği yer olan denize. "Onun için minnettarım. O, her zaman kalbimde taşıyacağım bir armağandı."

Saatler sonra Pino, Anna'nın ruhunun üstünde kurduğu o yoğun baskının hafiflediğini, kayarak üstünden akıp gittiğini hissetti. Sahilden ayrıldığında savaşı arkasında bırakacağına, bir daha Anna'yı, General Leyers'i, Dolly'yi ya da tüm o gördüklerini düşünmeyeceğine söz verdi.

Yalnızca mutluluğun peşine düşecek ve bunu *con smania* yapacaktı.

Pino, Milano'ya döndü ve bir süre o mutluluğu ve tutkuyu anne babası için çalışarak bulmaya çabaladı. Sokulgan kişiliği geri dönmüştü ve iyi bir tüccar olmuştu. Ama Pino şehirde huzursuzdu. Tanrı'nın katedrallerinde yayan ve ayaklarında kayak varken kendini çok daha mutlu hissediyordu. Dağcılık yetenekleri onu dolambaçlı yollardan geçirmiş, en sonunda İtalyan Milli Kayak Takımı'nda koç ve çevirmen olarak 1950 yılında savaş sonrasında ilk kez düzenlenen şampiyonaya katılmak üzere Colorado'da bulunan Aspen şehrine gitmişti.

Pino önce New York'a giderek duman altı bir gece kulübünde caz dinledi ve New York Metropolitan Opera'da Toscanini yönetmenliğinde *Madam Butterfly*'da soprano olan kuzeni Licia Albanese'yi izledi.

Aspen'daki ilk gecesini bir barda tesadüfen tanıştığı iki adamla sohbet edip içki içerek geçirdi. Gary, Montana'lıydı ve hırslı bir kayakçıydı. Hem ise İtalya'da, Pino'nun en sevdiği dağlardan biri olan Val Gardena'da kaymıştı.

Pino'yu seçmelere katılması için Hollywood'a gitmeye ikna etmeye çalışan Gary'nin, oyuncu Gary Cooper olduğu ortaya çıktı. Hem ise çok içen ama az konuşan Ernest Hemingway'di. Cooper, Pino ile hayatının sonuna kadar dost kaldı. Hemingway ise kendi yoluna gitti.

Kayak takımı İtalya'ya döndüğünde Pino onlarla değildi. Los Angeles'a gitti ama seçmelere hiçbir zaman katılmadı. Milyonlarca insanın her hareketini izleyecek olması fikri hiç cezbedici değildi ve replikleri ezberleyebileceğinden de emin değildi.

Bunun yerine, Alberta Ascari ile olan dostluğu sayesinde Beverly Hills'teki International Motors'ta Ferrari ve lüks spor arabalar satmaya başladı. Pino akıcı İngilizcesi, yüksek performanslı

arabalara dair bilgisi ve eğlenmeyi sevmesi sayesinde bu meslekte doğuştan yetenekliydi.

En sevdiği satış tekniği, Ferrari'lerinden birini alıp Warner Bros'un karşısındaki bir sokakta bulunan yemek standının önüne park etmekti. Bu şekilde James Dean ile tanışmış, genç aktörü, gücüne hazır olmadığını söyleyerek satın almak istediği Porsche'den uzak durması konusunda uyarmıştı. Dean'in onu dinlememesine çok üzülmüştü.

Pino International Motors'tayken, daha sonra tamircilikten Formula 1 yarışçılığına yükselen Dan Gurney, Richie Ginther ve Phil Hill ile çalıştı. Hill, 1952'de Pino'nun onu Le Mans'ta Alberto Ascari ile tanıştırması sonucu Ferrari takımında yarışlara katılmaya başladı. Ascari gibi Hill de dünya şampiyonu olacaktı.

Pino, kış aylarında Sierra Nevada'daki Mammoth Mountain'a giderek oradaki kayak okuluna katılıyordu. Kayak pistlerinde hocalık yaparken hayattaki en büyük mutluluğu ve tutkuyu bulmuştu. Kayağı neşeli bir eğlence ve yaratıcı bir macera şekli olarak öğretiyordu. Mammoth'ın kurucusu Dave McCoy, Pino'yu kayaklarıyla derin toz karın içinde görmenin "sanki bir rüyayı seyretmek" gibi olduğunu söylemişti.

Pino, kısa süre içinde öylesine popüler oldu ki ondan artık ancak özel ders alınabiliyordu. Bu sayede "Zavallı Küçük Zengin Kız" olarak bilinen Barbara Hutton'ın oğlu Lance Reventlow ile dost oldu ve ailesinin *Los Angeles Daily Journal, San Diego Times* ve *San Bernardino Sun* gazeteleriyle elde ettiği servetin varisi Patricia McDowell ile tanıştı.

Pino ile Patricia, hızlı bir flört döneminden sonra evlendi, Beverly Hills'te bir ev alıp California ile İtalya arasında bölünmüş jet set bir hayat sürdü. Ferrari'leri artık satmıyordu, onlara sahip oluyor, spor araba yarışlarına katılıyordu. Kayak yapıyordu. Dağlara tırmanıyordu. Hareketli bir yaşam sürüyordu ve yıllar boyunca hep çok mutlu oldu.

Pino ile Patricia'nın üç çocuğu oldu: Michael, Bruce ve Jamie. Çocuklarının üstüne titredi, onlara kayağı ve dağları sevmeyi öğretti. Dünyanın neresine giderlerse gitsinler, her zaman neşe saçtı.

Ama ara sıra, gece geç saatlerde, genelde dışardayken aklına

Anna ve General Leyers geliyor, içi yeniden melankoliyle doluyor, kafası karışıyor ve kaybını yeniden hatırlıyordu.

1960'larda, Pino otuzlu yaşlarının ortasındayken, Patricia ile birlikte kavga etmeye başladılar. Pino, Patricia'nın çok içtiğini düşünüyordu. Patricia ise Pino'nun diğer kadınlara çok ilgi gösterdiğini düşünüyor, dünya çapında bir kayak eğitmeni olmak dışında kendini geliştirmediğini söyleyerek onu azarlıyordu.

Bu zehirli çevre içinde Pino, Anna'yı gittikçe daha çok düşünür olmuş, hayatı boyunca bir daha asla öyle derin ve öyle gerçek bir aşkı bir daha bulamayacağını düşünerek iyice huzursuzlaşmıştı. Kendini kafese kapatılmış gibi hissediyor, bu nedenle daha çok yürümek, hareket etmek, gezmek ve araştırmak istiyordu.

Bir yıl boyunca seyahat ettikten sonra Pino, karısına boşanmak istediğini söyledi. Endonezya'daki Soekarno ailesinden gelen Yvonne Winsser adında egzotik ve oldukça güzel bir genç kadınla tanışmıştı. Pino, ona görür görmez âşık olmuştu. Patricia'dan boşanıp yeniden evlenmesi Pino'nun ilk ailesini derinden sarstı. Patricia alkolizm batağına düştü. Pino, çocukları İsviçre'de bir yatılı okula gönderdi. Çocukların babalarına öfkesi yıllarca dinmedi.

Pino'nun annesi ve babası öldüğünde aile şirketinin üçte biri ona miras kaldı. Bu da kız kardeşiyle arasının açılmasına neden oldu. Cicci, ağabeyi mutluluğun peşinde koşarken kendisinin Lella markasını kurmak için çalışıp didinmişti ve buna rağmen ağabeyinin neredeyse hiçbir şey yapmadan kazancın üçte birine ortak olmasına içerlenmişti.

Para, Pino'ya daha da büyük bir özgürlük kazandırmıştı ama yıllar boyunca seyahat etmek bile istemedi. Yvonne ile Jogi ve Elena adında iki çocukları oldu. Sonradan barıştığı ilk çocuklarına daha iyi bir baba olmaya çalıştı.

Mimo'nun ölümünden sonra eski huzursuzluğu geri dönmüştü. Rüyalarında ve kâbuslarında Anna'yı görmeye başladı. Pino, Frankfurt'tan Pan Am uçağıyla New York'a uçmaya karar verdi ama Carletto Beltramini, uçağını bir gün sonraya alırsa birlikte gidebileceklerini söyledi. Pino, arkadaşının dediğini yaptığında ilk başta bineceği uçak olan Pan Am'in 103 sefer sayılı uçağının

İskoçya'nın Lockerbie yakınlarında düştüğünü ve kimsenin kurtulamadığını öğrendi.

Pino, bu kez aylar boyunca seyahat etti, bir şeylerin peşine düştü ama tam olarak neyin peşinde olduğunu da bilmiyordu. Geri döndüğünde Yvonne, on üç yıllık evlilikten sonra, onu sevmesine rağmen artık onla yaşayamayacağına karar vermişti. Tuhaf da olsa boşandıktan sonra birbirlerinin en iyi arkadaşı olarak kaldılar.

Pino yaşlandı. Çocuklarının büyüdüğünü ve banka hesabının küçüldüğünü izledi ama altmışlı yaşlarında keyfi hâlâ yerindeydi. Kayak yaptı. Birçok İtalyan mecrasında motor sporlarına dair yazılar yazdı. İlginç arkadaşları ve kız arkadaşları oldu. Hiçbir zaman Anna'dan, General Leyers'ten, Rahip Re'den, Casa Alpina'dan ya da savaşta yaptıklarından bahsetmedi.

California'daki Humboldt State Üniversitesi'ndeki Özgecil Kişilik ve Toplum Yanlısı Davranış Enstitüsü'nden bir araştırmacı, 1980'lerde Pino ile görüştü. Başkalarını kurtarmak için hayatını tehlikeye atanlar üzerinde bir araştırma yürütüyordu. Pino'nun adını Yad Vashem'den öğrendiğini söylediğinde Pino şaşkınlığını gizleyemedi. Rahip Re ile yaptıkları nedeniyle kimse daha önce onunla iletişime geçmemişti.

Pino, genç kadınla çok konuşmamasına rağmen araştırmasının konusu onu üzmüş, Anna'nın anıları aklında yeniden canlanmıştı. Bu nedenle araştırmacının ayrıntılı anketini doldurup ona gönderme sözünü verdikten sonra röportajı sonlandırdı. O anketi hiçbir zaman göndermedi.

Pino, 1990'larda kuzey İtalya'dayken, sahip olduğu birçok şeyin arasında California'daki küçük bir kayak merkezi de bulunan muvaffak Robert Dehlendorf ile tanışana kadar sessizliğini bozmadı. Dehlendorf emekliydi ve Maggiore Gölü'nde kalıyordu.

Hemen hemen aynı yaşlardaki iki adam dost oldular. Yemek yediler, sohbet ettiler, güldüler. Üçüncü gecenin geç saatlerinde Dehlendorf, "Pino, savaş senin için nasıldı?" diye sordu.

Pino'nun gözlerine uzak bir bakış yerleşmişti. "Savaşta yaşadıklarıma dair kimseye hiçbir şey anlatmadım, Bob," dedi uzun süren bir tereddüdün ardından. "Ama çok bilge biri bir keresinde

bana kalplerimizi açıp yaralarımızı birbirimize gösterdiğimizde insan oluruz, kusurlu ve bir bütün oluruz, demişti. Galiba ben bütün olmaya hazırım."

Gecenin ilerleyen saatlerinde bu hikâyenin parçaları akıp gitti. Dehlendorf şaşkına dönmüştü. Nasıl olurdu da hikâyenin ancak bu kadar küçük bir kısmı anlatılabilirdi?

Dehlendorf ile Pino'nun tanışması, en sonunda Montana, Bozeman'daki bir akşam yemeği buluşmasına –hayatımda kendimi en kötü hissettiğim günün akşamıydı– ve hikâyenin tamamını ilk elden duymak için İtalya'ya uçmaya karar vermeme vesile oldu. Milano'ya ilk inişimde Pino, yetmişlerinin sonlarında olmasına rağmen yirmi yaş genç birinin neşesine ve coşkusuna sahipti. Arabayı bir manyak gibi kullanıyordu. Çok güzel piyano çalıyordu.

Üç hafta sonra oradan ayrıldığımda, Pino olduğundan çok daha yaşlı görünüyordu. Altmış yıldır gizli tuttuğu bir hikâyenin kilitlerini açmak onun için travmatik bir deneyim olmuştu. Hayatı boyunca, özellikle de General Hans Leyers'e dair cevaplanmamış sorular peşini bırakmamıştı. Ona ne olmuştu? Neden savaş suçu işlemekten ceza almamıştı? Neden kimse gelip hikâyeyi Pino'nun tarafından dinlememişti?

Pino'nun bazı sorularının cevabını bulabilmek için hemen hemen on yıl boyunca araştırmalar yaptım ve araştırmalarımın bu kadar uzun sürmesinin en büyük nedeni, General Leyers'in kendi geçmişini yakıp yok etmek konusunda müthiş bir şekilde iyi oluşuydu. Organization Todt'un diğer subayları için de aynı durum geçerliydi. Naziler kayıt tutma konusunda çok başarılı olsalar ve OT'nin komutası altında milyonlarca esir ve köle olsa da, organizasyonun zarar görmeden günümüze kadar gelen belgeleri ancak üç dosya dolabını doldurabilecek sayıdaydı.

Kendi de kabul ettiği üzere, Adolf Hitler'in solunda oturan ve muhtemelen İkinci Dünya Savaşı'nın son iki yılında İtalya'daki en güçlü ikinci adam olan General Leyers, o zamanlara dair arkasında yüz sayfadan daha az belge bıraktı. Bu belgelerin çoğunda adı yalnızca bir iki toplantıya katılmış biri gibi görünüyordu. Leyers adının imza olarak göründüğü çok az belge vardı.

Günümüze kadar gelmeyi başaran belgelerde, Pino, Leyers'i Brenner Geçidi'ndeki paraşütçülere ulaştırdıktan sonra generalin Almanya'daki ve İsviçre'deki mal varlığının bloke edildiği anlaşılıyor. Leyers, geçitten geçirildikten sonra Innsbruck dışında bir savaş kampının müttefik esirine götürüldü. Tuhaf bir şekilde, Leyers'in soruşturma sırasında verdiği ifadelere dair hiçbir kayıt yok ya da bu kayıtlar ne halka sunuldu ne de adı Nürnberg savaş suçları mahkemesinin açık duruşmalarında geçti.

Bununla beraber, general, Organization Todt'un İtalya'daki faaliyetlerine dair ABD Ordusu'na rapor yazdı. Rapor, ABD'nin Ulusal Arşivleri'ndeki bir dosyanın içinde yer alıyor ve bu rapor, özetle, Leyers'in kendi yaptıklarının mutlak bir aklanmasından başka bir şey değil.

1947 yılının Nisan ayında, savaş sona erdikten yirmi üç ay sonra, Hans Leyers hapishaneden tahliye edildi. Otuz dört saat sonra Almanya'da, Eschweiler'de öldü. Bu iki tarih, neredeyse dokuz yıl boyunca Leyers'e dair emin olduğum tek bilgi.

Daha sonra, 2015 yılının haziran ayında, Sylvia Fritzsching adında çok başarılı bir Alman araştırmacı ve çevirmenle çalışırken General Leyers'in hâlâ Eschweiler'de yaşayan kızı Ingrid Bruck'un izine rastladım. Bayan Bruck, ölüm döşeğinde olmasına rağmen babası ve savaştan sonra babasının yaşadıklarına dair benimle konuşmayı kabul etti.

"Savaş esirleri kampına götürülüp Nürnberg mahkemesinde görülen davasını orada bekledi," dedi, anne babasından miras kalan malikanesindeki yatak odasında halsiz ve hasta halde. "Savaş suçu işlemekten yargılanıyordu ama..."

Bayan Bruck öksürmeye başladı ve devam edemeyecek kadar hastalandı. Ama General Leyers'in yirmi beş yıllık ruhani danışmanıyla otuz yıllık dostu ve yardımcısı bana geri kalanı ya da en azından Leyers'in onlara İtalya'da yaşadıklarına ve savaş esirleri kampından mucizevi bir şekilde serbest bırakılmasına dair anlattığı kadarını bana aktardılar.

Georg Kashel'e ve Eschweiler'in emekli papazı Valentin Schmidt'e göre, General Leyers'e savaş suçu işlemekten soruşturma açılmış-

tı. Tam olarak neyle suçlandığını bilmiyorlardı ve Leyers'in esirlerine ya da "*Vernichtung durch Arbeit*", yani, Hitler'in son çaresinin bir parçası olan "Çalıştırarak İmha Etme" uygulaması yoluyla soykırıma katılmasına dair bir şey bilmediklerini iddia ettiler.

Ancak papaz ve evdeki yardımcısı, Leyers'in Nürnberg'de diğer Nazilerle ve İtalya'da savaş suçu işleyen Faşistlerle birlikte yargılandığı konusunda hemfikirdiler. Savaşın sona ermesinin üstünden bir, daha sonra iki sene geçmişti. Bu süreçte Hitler'in hayatta kalan yardakçılarının büyük bir kısmı yargılanıp asıldı, bunların birçoğu da Führer'in Reich Silahlanma Bakanı ve Organization Todt'un lideri Albert Speer aleyhine tanıklık etmişti.

Speer, Nürnberg'de yargılanırken, toplama kamplarını Organization Todt'un inşa etmiş olmasına ve kampların çoğunda OT çalışma kampı olduğunu gösteren işaretler bulunmasına rağmen bundan hiç haberi olmadığını iddia etti. Müttefik savcılar ya Speer'e inanmış ya da aleyhte tanıklığını dikkate almış olacak ki mahkeme Hitler'in mimarını ipten aldı.

Speer'in Hitler'in beyin takımını darağacına gönderdiği söylendikten sonra, General Leyers savcılarla anlaşmasını bozdu. Kendi adına hareket ederek Musevilerin İtalya'dan kaçmalarına yardım ettiğine, içlerinde Kardinal Schuster'in de bulunduğu üst düzey Katolikleri koruduğuna ve Fiat firmasını mutlak bir yıkımdan kurtardığına dair kanıtlar sundu. General, halkın içeri alınmadığı duruşmalarda sözde patronu olan Albert Speer aleyhinde tanıklık etmeyi de kabul etti. Kısmen Leyers'in sunduğu kanıtlardan yola çıkılarak, Hitler'in mimarı en sonunda insanları esir almaktan suçlu bulundu ve Spandau Hapishanesi'nde yirmi yıl geçirmeye mahkûm edildi.

En azından, papaz ve Leyers'in uzun süreli yardımcısı, generalin 1947 yılının Nisan ayında savaş esirleri kampından serbest bırakılışının hikâyesini böyle anlattılar.

Bu anlatılanlar ne kadar inandırıcı olursa olsun, Leyers'in aile efsanesi çok daha karmaşıktı. Savaşın sona ermesinin üstünden iki sene geçmeden, dünya savaş sonu travmasıyla bitap haldeydi ve devam eden Nürnberg mahkemelerine kayıtsız kalmaya başlamıştı. Ayrıca İtalya'da komünizmin gittikçe yayılmasına dair

siyasi endişeler baş göstermiş, Faşistlere ve Nazilere karşı açılan sansasyonel davaların Komünistlerin işine geleceğine inanılır olmuştu.

Tarihçi Michele Battini'nin deyimiyle "Kayıp İtalyan Nürnberg'i" hiçbir zaman yaşanmadı. İçlerinde General Leyers'in de bulunduğu, kelimelerle anlatılamayacak bir vahşete imza atmış olan Naziler ve Faşistler, 1947 yılının ilkbaharında ve yazında çoktan serbest bırakılmışlardı.

Leyers'in işlediği suçlar nedeniyle dava açılmadı. Gözetimi altında ölen köleler için suçlanmadı. Savaşın son iki yılında kuzey İtalya'da yapılan tüm o zulümler ve işkenceler yasal bir çukura atılıp gömülerek unutuldu.

Leyers karısı Hannelise, oğlu Hans-Jürgen ve kızı Ingrid ile Düsseldorf'a döndü. Savaş sırasında generalin karısına Eschweiler'de ortaçağdan kalma bir malikâne miras kalmıştı. Savaştan sonra Leyers'in bu dev malikânenin üstünde mutlak bir kontrole sahip olabilmesi için altı sene süren bir hukuk savaşı vermesi gerekti ama en sonunda başardı ve hayatının geri kalanını bu malikâneyi restore etmek ve çekip çevirmekle geçirdi.

İlk iş olarak, ironik bir şekilde savaş Organization Todt'un esir aldığı Polonyalı erkekler tarafından bitirilmeden kısa bir süre önce tamamen yakılan koca malikâneyi ve ahırları yeniden inşa etmekle başladı. Leyers'in papazı ve yardımcısı, onun Almanya tarafından kaçırılan ve Avrupa'nın her yerinde zorla çalıştırılan hemen hemen on iki milyon insandan hiç bahsetmediğini söylediler.

Generalin malikânenin yeniden inşa edilmesi için gereken yüklü meblağı nereden bulmuş olabileceğini de bilmiyorlardı. Tek söyledikleri, savaştan sonra uzun yıllar boyunca generalin, içinde çelik üreticisi Krupp'un ve cephane üreticisi Flick'in de bulunduğu büyük Alman şirketlerine danışmanlık hizmeti verdiğiydi.

Leyers'in muhteşem bir iş ağı olduğunu ve birinin her zaman ona bir boyun borcu olduğunu söylüyorlardı. Bir şey –mesela bir traktör– istediğinde biri ona pat diye o traktörü veriyordu. Bu her zaman olan bir şeydi. Fiat'ın Leyers'e öyle minnetkar olduğu söy-

leniyordu ki ona her iki senede bir, hiçbir ücret talep etmeksizin, yeni bir araba gönderdiği söyleniyordu.

Hans Leyers için savaştan sonraki hayat güzeldi. Kendisinin de öngördüğü üzere, her şey Adolf Hitler'den önce, Adolf Hitler süresince ve Adolf Hitler'den sonra yolunda gitmişti.

Leyers, müttefik esir kampından serbest bırakılışının ardından kiliseye düzenli olarak gitmeye başladı. Generalin hatırası için Hans-Leyers-Weg adını alan yolda bulunan malikânenin hemen aşağısında bulunan Eschweiler Diriliş Kilisesi'nin yapımının tüm masraflarını üstlendi.

Leyers'in "iş bitirici" biri olduğu söylenirdi ve papazla yardımcısı da dâhil olmak üzere bütün insanlar onun siyasete atılmasını istiyordu. General, "gölgelerin ve karanlığın içinden yöneten adam" olarak kalmayı tercih ettiğini söyleyerek siyasete atılmayı reddetti. Ön saflarda olmayı hiçbir zaman istememişti.

İhtiyarladığında oğlunun büyüyüşünü ve mühendislik alanında doktora yapmasını izledi. Kızı evlendi ve ailesini kurdu. General, kimi zaman Albert Speer için hiçbir zaman çalışmamasıyla, doğrudan Hitler'e bağlı olmasıyla övünmesi dışında savaşa dair çok az konuştu.

1966 yılında, Führer'in mimarı Spandau Hapishanesi'nden tahliye edildikten kısa süre sonra Speer, Leyers'i ziyaret etti. Söylentilere göre Speer, ziyaretin ilk saatlerinde oldukça dostane tavırlar sergilerken, zaman geçtikçe generalin aleyhine tanıklık ettiğini bildiğini ima eden sözler sarf etmeye, gittikçe sarhoş olmaya ve düşman kesilmeye başlamıştı. Leyers, Speer'i evinden kovdu. Leyers, Speer'in Hitler'in yükselişine ve düşüşüne dair yazdığı çoksatan hikâyesi *Inside the Third Reich*'ı okuduğunda küplere bindi ve bütün hikâyeyi "bir yalanlar silsilesi" olarak tanımladı.

Yaşadığı sağlık sorunlarının ardından General Leyers, 1981 yılında hayatını kaybetti. Genç Pino Lella'yı Brenner Geçidi'nde bıraktıktan çok zaman sonra, inşa ettiği kiliseyle yaşadığı evin arasındaki mezarlıkta bulunan dev bir kayanın altına gömüldü.

"Benim tanıdığım adam iyi biriydi, şiddete karşı çıkan bir adamdı," dedi Papaz Schmidt. "Leyers, orduya yalnızca çalışmak için giren bir mühendisti. Nazi partisine üye değildi. Savaş suçu

işlediyse, buna mecbur bırakılmıştır. Kafasına silah dayamış, ona seçenek bırakmamış olmalılar."

Tüm bunları öğrendikten bir hafta sonra, Maggiore Gölü'ne giderek Pino Lella'yı bir kez daha ziyaret ettim. O sırada seksen dokuz yaşındaydı, sakalları beyazdı, tel kenarlı bir gözlüğü vardı ve şık siyah bir bere takmıştı. Her zaman olduğu gibi dost canlısı, eğlenceli ve dinçti, *con smania* yaşıyordu ve kısa süre önce motosiklet kazası geçirmiş olduğunu göz önünde bulundurursak, bu olağandışı bir durumdu.

Yaşadığı şehirde, Lesa'daki göl kıyısında bulunan sevdiği bir kafeye gittik. Chianti kadehleri eşliğinde Pino'ya General Leyers'in yaşadıklarını anlattım. Sözlerim bitince uzun bir süre öylece oturup suya baktı, yüzü yoğun duygularla dalgalanıyordu. Aradan yetmiş sene geçmişti. Yetmiş senelik bilinmezlik artık sona ermişti.

Şarabın etkisinden midir, yoksa hikâyesini çok uzun süre düşünmüş olduğumdan mıdır bilinmez, Pino o anda gözüme savaşın ve cesaretin hayaletlerinin, nefretin ve acımasızlığın şeytanlarının, inancın ve sevginin aryalarının hayatta kalan iyi ve temiz ruhların içinde gezinmeye devam ettiği o çok uzun zaman öncesinin dünyasına açılan bir kapı gibi göründü. Pino ile birlikte oturup hikâyesini anımsarken, ne kadar ayrıcalıklı olduğumu ve onun hikâyesine haiz olduğum için ne kadar onur duyduğumu bir kez daha fark ettim.

"Tüm bunlardan emin misin, dostum?" diye sordu Pino en sonunda.

"Leyers'in mezarına gittim. Kızıyla ve günah çıkardığı papazla konuştum."

Pino, sonunda kuşkucu bir tavırla başını iki yana salladı, omuzlarını silkti ve ellerini havaya kaldırdı. "*Mon général*, hep gölgelerin içinde kaldı, sonuna kadar benim operamdaki hayalet olarak kaldı."

Sonra başını arkaya atıp tüm bunların saçmalığına ve adaletsizliğine güldü.

Uzun bir sessizlikten sonra, "Biliyor musun, genç dostum," dedi Pino, "önümüzdeki sene doksan yaşında olacağım ve hayat

hâlâ benim için sürprizlerle dolu. Gelecekte neler olacağını, neler göreceğimizi ve hayatımıza nasıl önemli biri gireceğini ya da nasıl önemli birini kaybedeceğimizi asla bilemeyiz. Hayat bir değişimdir, sürekli bir değişim ve hayatın içinde kendimize bir komedi bulacak kadar şanslı olmadığımız takdirde bu değişim trajedi olmasa bile bir drama haline gelir. Ama her şeyden sonra, gökyüzü kızıla dönüp tehditler savurduğunda bile, hayatta olacak kadar şanslıysak eğer, neler yaşarsak yaşayalım, günün her anının mucizesine şükretmemiz gerektiğine ben hâlâ inanıyorum. Tanrı'ya ve evrene ve her zaman hak etmesek bile daha iyi bir yarına inanmalıyız."

"Pino Lella'nın uzun ve mutlu bir hayat için reçetesi bu mu?" dedim.

Bunu duyunca güldü ve parmağını kaldırdı. "Uzun bir hayatın mutlu kısmı için. Söylenmesi gereken bir şarkı bu."

Pino kuzeye, gölün ardındaki, bu güzel yaz gününde imkânsız katedraller gibi göğe yükselen o çok sevdiği Alpler'e baktı. Chianti'sinden bir yudum aldı. Gözleri buğulanıp yaşardı ve uzun bir süre sessizce oturduk. İhtiyar adam çok, çok uzaklardaydı.

Gölün suyu istinat duvarlarına çarpıyordu. Beyaz bir pelikan kanat çırptı. Arkamızdan bir bisikletin zili ve selenin üstündeki kızın kahkahası duyuldu.

Pino en sonunda gözlüğünü çıkardığında güneş batıyor, gölü bakıra ve altına buluyordu. Gözyaşlarını silip gözlüğünü yeniden taktı. Sonra bana hüzünlü ve sevecen bir tavırla gülümseyerek avucunu kalbine koydu.

"İhtiyar bir adamın anılarını bağışla," dedi Pino. "Bazı aşklar hiçbir zaman ölmez."

TEŞEKKÜRLER

Bana güvenip bu dikkat çekici hikâyesini anlattığı, yaralı kalbini bana açarak benim de bu hikâyeyi kaleme alabilmemi sağladığı için Giuseppe "Pino" Lella'ya minnettarım. Pino, bana hayata dair artık göz önünde bulunduracağım birçok ders verdi ve tüm bunlar beni iyiye götürdü. Tanrı yanında olsun, ihtiyar adam.

Hayatımın en kötü gününde beni evlerine davet eden Bill ve Deb Robinson'a, akşam yemeği sırasında hikâyenin ilk parçalarını benle paylaşan Larry Minkoff'a teşekkür ederim. Pino hakkında yazmayı ilk düşünen ama çıkmaza girdiğinde projeyi bana devreden Robert Dehlendorf'a derin minnetlerimi sunuyorum. Karım ve oğullarım dışında aldığım en büyük hediye bu oldu.

Elizabeth Mascolo Sullivan ile evli olduğum için çok şanslıyım. Akşam yemekten sonra, damdan düşercesine ve neredeyse para da suyunu çekmişken, hiç anlatılmamış altmış yıllık bir savaş hikâyesinin peşine düşmek için tek başıma Italya'ya gitmeyi düşündüğümü söylemek için eve geldiğimde ne tereddüt etti ne de beni vazgeçirmeye çalıştı. Betsy'nin bana ve bu projeye olan sonsuz inancı bana güç verdi.

Pino'nun oğlu Michael Lella taslağı okuyup başka tanıklar bulmama yardım etti ve Italyanca kısımlar konusunda oldukça titizdi. Teşekkürler, Mike. Sen olmasaydın yapamazdım.

Almanya'da, Berlin ve Friedrichsberg'deki Bundesarchiven'de geçirdiğimiz haftalar boyunca bana inanılmaz derecede yardım eden Fulbright burslu Nicholas Sullivan'a çok şey borçluyum. Aynı şekilde, General Leyers'in savaş sonrası hayatının parçalarını bir araya getirip Pino'nun sorularına bir cevap bulmamda bana yardım eden Almanca çevirmenim ve araştırma asistanım Silvia Fritzsching'e minnettarım.

Pino'nun hikâyesini araştırmamda bana yardım eden İtalya'daki, Almanya'daki, İngiltere'deki ve ABD'deki herkese canı gönülden teşekkür ederim. Ne zaman duvara toslasam cömert biri çıkıp doğru yönü bulmama yardım etti.

Yalnızca bu isimlerle sınırlı olmasa da, tüm bu insanların arasında Milano'daki Fondazione Memoria della Deportazione ve Fiola della Shoa'dan Lilliana Picciotto, emekli papaz Giovanni Barbareschi ve Rahip Re'nin Casa Alpina'daki çocuklarından biri olan Giulio Cernitori da var. Mimo'nun arkadaşı ve eski bir gerilla savaşçısı olan Edouardo Panzinni, Milano'daki rehberim Michaela Monica Finali ve beni Brenner Geçidi'nin kaçış rotasına götüren Ricardo Surrette'ye çok teşekkürler.

Amerika Birleşik Devletleri Soykırım Anıt Müzesi'ndeki Mandel Soykırım Çalışmaları Merkezi'nden Steven F. Sage'e, Humboldt State Üniversitesi'ndeki Özgecil Kişilik ve Toplum Yanlısı Davranış Enstitüsü'nden Paul Oliner'a, ABD Ulusal Arşivleri araştırmacıları Dr. Steven B. Rogers'a ve Sim Smiley'e, Vatikanlı tarihçi ve araştırmacı Fabian Lemmes'e, Milano'daki kançılaryanın arşivlerinin başında bulunan Monsignor Bosatra'ya teşekkür ederim. Madesimo'dayken Pierre Luigi Scaramellini'nin ve hancının oğlunun ölümüne neden olan el bombası patlaması sırasında bir gözünü ve elini kaybeden Pierino Perincelli'nin çok yardımlarını gördüm. Babasının gömülü savaş madalyasını nasıl bulduğunu anlatan Victor Daloia'ya, babasının mektuplarını benimle paylaşan Anthony Knebel'e, General Leyers'in efsanesine son veren Horst Schmitz'e, Frank Hirtz'e, Georg Kashel'e, Valentin Schmidt'e, Ingrid Bruck'a teşekkür ederim.

Çeşitli organizasyonlar, tarihçiler, yazarlar ve araştırmacılar Pino'nun hikâyesinin yaşandığı zamanları anlamaya çalışırken bana çok yardımcı oldular. Bunların arasında Yad Vashem, Axis Tarih Forumu üyeleri, Judith Vespera, Alessandra Chiappano, Renatta Broginni, Manuela Artom, Anthony Shugaar, Patrick K. O'Donnell, Paul Nowacek, Richard Breitman, Ray Moseley, Paul Schultz, Margherita Marchione, Alexander Stille, Joshua D. Zimmerman, Elizabeth Bettina, Susan Zuccotti, Thomas R. Brooks, Max Corvo, Maria de Blasio Wilhelm, Nicola Caracciolo,

R. J. B. Bosworth ve Eric Morris gibi yazarlar ve araştırmacılar bulunuyor.

İlk taslakların sabırlı okuyucularına da; Jane Rotrosen Agency'den Rebecca Scherer'a, NPR Pentagon Correspondent'tan Tom Bowman'a, David Hale Smith'e, Terri Ostrow Pitts'e, Damien F. Slattery'ye, Kerry Catrell'a, Sean Lawlor'a, Betsy Sullivan'a, Connor Sullivan'a ve Lawrence T. Sullivan'a teşekkür ederim.

Muhteşem danışmanım Meg Ruley, Pino'nun hikâyesini ilk duyduğunda kapsamını ve duygusal etkisini hemen anladı, diğerlerinin aksine, bana ve bu projeye olan inancıma destek çıktı. Yanımda olduğu için çok şanslıyım.

Kitap için bir yayınevi arayışına girdiğimizde bu hikâyeye en az benim kadar tutkuyla bağlanacak bir editör istediğimi söylemiştim. Bu dileğim Lake Union'daki editörüm ve romanın Amazon Publishing'deki şampiyonu olan Danielle Marshall'ı bulmamla gerçek oldu. O ve yardımcı editörüm David Downing hikâyeye inandılar ve son halini vermem için beni yüreklendirdiler. İkinize de ne kadar teşekkür etsem az.

"İncelikle yazılmış inanılmaz bir öykü;
nefis ve muhteşem bir kitap."

—**JAMES PATTERSON,** *New York Times* çoksatan yazarı

İkinci Dünya Savaşı'nın gizli kahramanlarından birinin gerçek hayat hikâyesinden esinlenen *Kızıl Göğün Altında*, tarihin en karanlık zamanlarından birinde yaşayan genç Pino'nun muhteşem cesaretinin ve direnişinin destansı öyküsü.

Pino Lella, Nazilerin savaşında hiçbir şekilde yer almak istemiyordu. Sıradan bir hayat süren sıradan bir gençti ve ilgilendikleri müzik, yemek ve kızlardan ibaretti. Ancak bu genç İtalyanın masumiyet dolu günleri sona ermek üzereydi. Milano'daki evi Müttefikler'in bombalarıyla yerle bir edilen Pino, Yahudilerin şehirden kaçmalarına yardım eden gizli bir topluluğa katılıp kendisinden altı yaş büyük Anna'ya âşık olunca hayatı bir daha eskisi gibi olmayacaktı.

Pino'dan Alman saflarına asker olarak katılmasını isteyen ailesinin niyetiyse onu muharebeden uzak tutmak ve korumaktı. Fakat Pino yaralandıktan sonra daha on sekiz yaşındayken Adolf Hitler'in üçüncü adamı yani sol kolu, Nazi Almanyası'nın en gizemli ve güçlü komutanlarından İtalya'daki General Hans Leyers'in şahsi şoförü olarak işe alınacaktı.

Pino bu sayede Alman Üst Komutasının içine sızarak Müttefikler için ajanlık yaparken aynı zamanda savaşın ve Nazilerin getirdiği dehşete göğüs germek zorunda kalacaktı.

Göremediğimiz Tüm Işıklar ile *Bülbül* gibi romanları ve *Schindler'in Listesi* ile *Piyanist* gibi filmleri sevenler için, *Kızıl Göğün Altında* kaçırılmaması gereken, sarsıcı bir İkinci Dünya Savaşı öyküsü.

Çeviren: Aslıhan Kuzucan

www.ithaki.com.tr

ithaki

9 786053 758556

/ithakiyayinlari